This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Ah

1. Incunabula - Catalogues.
2. Bibliography - Catalogues: Libraries (Monastic), Germany.

NOTITIA
HISTORICO-LITTERARIA
DE LIBRIS
AB ARTIS TYPOGRAPHICAE INVENTIONE
VSQVE AD ANNVM MCCCCLXXVIIII.
IMPRESSIS:
IN BIBLIOTHECA
LIBERI, AC IMPERIALIS MONASTERII
AD SS. VDALRICVM ET AFRAM AVGVSTAE
EXTANTIBVS.

ACCEDVNT VIII. TABVLAE AEREAE

SEXAGINTA PRIMORVM TYPOGRAPHORVM ALPHABETA CONTINENTES.

NEW YORK
PUBLIC
LIBRARY

AVGVSTAE VINDELICORVM

SVMPTIBVS FRATRVM VEITH, BIBLIOPOLARVM.

MDCCLXXXVIII.

THE NEW YORK

NEW YORK
PUBLIC
LIBRARY

Reuerendiſſimo, Perilluſtri ac Ampliſſimo S. R. I. Praelato,

DOMINO, DOMINO

IOSEPHO MARIAE

in libero & imperiali *Ord. S. Benedicti* Monaſterio

Ad SS. VDALRICVM & AFRAM, *Auguſtae Vindelicorum*

Abbati vigilantiſſimo,

Sacr. Caeſar. Majeſtat. Conſiliario ac Sacellano perpetuo,

Patri ſuo obſeruandiſſimo,

DOMINO, DOMINO PERQVAM GRATIOSO

PLACIDVS BRAVN

Bibliothecae Praefectus

Vitam & Felicitatem!

Poſtquam coelo ſecundante primitias laborum meorum eo deduxeram, vt libros ab artis typographicae incunabulis ad annum vsque MCCCCLXXIX impreſſos, ac in bibliotheca noſtra extantes, publici iuris facere valerem, haud mihi quid antiquius eſſe potuit, quam vt Tibi, Praeſul Reuerendiſſime! *primam hanc meam quamcumque opellam dedicarem, conſecraremque.* Tuae *ſiquidem Prouidentiae, ac Paternae Sollicitudini tribuendum, quod armarium hoc noſtrum, ac ſcientiarum Sacrarium, paucis abhinc annis nouam induerit faciem, nec contemnendis omnigenae Eruditionis adauctam ſe gaudeat cimeliis.*

Priusquam tamen de inita a me via Tibi *rationem reddam, patere,* Praeſul Ampliſſime! *vt non nulla de vtilitate ac neceſſitate bibliothecarum monaſticarum, de litteratura* San-Vdalricana, *ac Bibliothecae noſtrae initio, incrementis, diuerſisque eiusdem fatis praefari liceat.*

Tanta eſt bibliothecarum Coenobiticarum vtilitas, vt de ea promeritis loquendo nullum inuenirem terminum; itaque generatim ſolummodo vberrimos earum fructus vtrique reipublicae, profanae ſcilicet & eccleſiaſticae, ac praeprimis monaſticae diſciplinae adlatos recenſere, propoſui.

Nihil, *inquit lumen ordinis noſtri ſplendidiſſimum magnus* MABILLONIVS, propemodum, vel valde parum de antiquitate ſiue ſacra, ſiue profana ſuperſtes haberetur, niſi bibliothecae eam ſaluam conſeruaſſent. MABILLONIO *& alii viri eruditione praeſtantiſſimi, ac in re hiſtorica verſatiſſimi, tam ab inſtituto monaſtico, quam Catholicorum ſacris alieni adſentire, haud dubitarunt.* Ioannes Petrus LVDEWIGIVS *vir praeclaris operibus hiſtoricis celebris ſcribit:* Certiſſimum eſſe, innumera vtilis argumenti, librorum, & diplomatum peritura fuiſſe, niſi Monachorum, & Coenobitarum manibus, & deſcriptionibus ab interitu fuiſſent vendicata. Erneſtus Ioach. *de* WESTPHALEN *in* Praefat. ad Tom. II. Script. Germ. Monaſteria vocat numina

omnis rei litterariae, & hiſtoriae tutelaria, monumentorumque rerum tam ſacrarum, quam ciuilium, cum priuatarum, tum publicarum viua conditoria.

Perluſtremus collectiones illas ampliſſimas Scriptorum Germanicorum, quas viri illi eruditiſſimi: PISTORIVS, FREHERVS, MENKENIVS, GOLDASTVS, LEIBNITIVS, VRSTISIVS, HERVAGIVS, LVDEWIGIVS, MEIBOMIVS, SCHARDIVS, SOMMERSBERGIVS, OEFELIVS, WESTPHALIVS, Hieronymus PETZIVS, *& alii multo labore nobis compararunt, & ſolos Monachos & Monaſteriorum bibliothecas maxima ex parte illos nobis conſeruaſſe, experiemur. Vbi* Lucas *D'* ACHERIVS *veterum ſcriptorum Spicilegium collegit, niſi in bibliothecis, & quidem maxime Benedictinis? Vnde ſuam peramplam veterum Scriptorum collectionem deſumſere,* Edmundus MARTENE *&* Vrſinus DVRANDVS, *niſi ex monaſticis librorum armariis? Cui* LABBEVS *ſuam Manuſcriptorum bibliothecam potiſſimum acceptam referre debet, niſi Monaſteriis? Annon* Bernardus PETZIVS *ſuum Anecdotorum theſaurum ex monaſticis librorum ſcriniis hauſit? Quis alius nobis tot familiarum iam extinctarum memoriam, tot viros praeclaros, tot maiorum noſtrorum geſta, tot gentium, & regionum origines, incrementa, fata, ac mores conſeruarunt, niſi bibliothecae? Quis ſanctorum Patrum opera, ſacrorum Conciliorum dogmata, firmiſſimum ac inconcuſſum illud religionis noſtrae fundamentum, ad nos vsque transmiſit, quam Monachorum ſolertia, ac ſollicitudo? Quam parum illos inuictiſſimos fidei Heroes, SS. Pontificum ſeriem, innumerabilem ſanctorum Epiſcoporum turmam, apoſtolos zelo ardentiſſimo inflammatos, Confeſſorum infinitam copiam, candidamque ſanctarum Virginum cateruam, noſceremus, niſi bibliothecae hunc inaeſtimabilem Religionis theſaurum integrum nobis ſeruaſſent? Itaque haud iniuria magnus* MABILLONIVS *dicit:* Quidquid apud antiquos eruditum, ac ſcitu dignum, quidquid apud Patres pium & ſapientiae plenum, quidquid in conciliis ſanctum, quidquid in libris ſacris diuinum, quidquid in hiſtoriis firmum, ſolidumque eſt, totum id per Monachorum noſtrorum manus ad haec vsque tempora peruenit.

Noſtris quoque temporibus vt Monaſteria aſſiduam bibliothecas conſeruandi, nouisque libris augendi ſollicitudinem gerant, reſpublica vtraque tam ſacra quam profana iure ab illis poſtulat. Haec enim; profana nimirum, Monachos ciuitate donauit, amplis ac ditiſſimis bonis dotauit, innumeris praerogatiuis exornauit, ſuo praeſidio eorum iura contra iniuſtas inuaſiones defendit, eaque ſalua, integraque conſeruat: Illa, ſacra ſcilicet, eosdem in ſuum recepit ſinum, priuilegiis maximis adauxit, ad ſacerdotium euexit, praeclarisque honoribus cumulauit. Ad quid vero vtraque reſpublica tantos fauores in ſtatum Monaſticum effundere decertauit? Vt forſan Monachi iisdem in otioſa admodum quiete fruerentur? — vt, precibus ſolummodo, atque propriae perfectioni vacarent? His omnis retro antiquitas ſeſe opponit.

S. BENEDICTVS *Monachorum Occidentis Patriarcha ex eremo ad montem* Caſinum *aſcendens, mox cum Monaſterio ſcholas quoque, in quas pueri minoris aetatis tum ad hauriendas litterarum ſcientias, tum ad virtutis, ſanctitatisque ſtudium perdiſcendum, reciperentur, erexit. Duo pariter,*

vt

vt MABILLONIVS P. I. C. XI. p. 42 de Stud. Monaſt. *teſtatur, gymnaſia diſtincta aderant, quorum vnum pro Monachis interius; alterum vero exterius pro ſecularibus & laicis deſtinabatur.* PETRVS *Diaconus in ſuo libro, de* Viris Illuſtribus Caſinenſibus *edito, ſatis ſuperque oſtendit, litterarum ſtudia in Monaſterio* Caſinenſi *vsque ad XII ſeculum nunquam fuiſſe interrupta. Id etiam minime diffitetur* Henricus MEIBOMIVS, *tametſi a Romanis ſacris alienus, in* Differt. de Orig. Helmſtadii *T. III.* Rer. Germ. *p.* 227. *ibi enim de* Caſinenſi *Monaſterio ita loquitur:* Erat is locus toti orbi Chriſtiano notus propter ſcholam, quae a temporibus BENEDICTI per Occidentem Patriarchae ibi florebat docentium ac diſcentium frequentia longe celeberrima. Hiſtor. Litterar. *Ord. S.* BENEDICTI p. 194.

Monachi a GREGORIO Magno *in* Angliam *miſſi, vnacum Religione Chriſtiana, litterarum quoque diſciplinas ibi inuexerunt. Non deerant eodem tempore in* Gallia *Academiae, & Collegia ſat praeclara, quae* MABILLONIVS l. c. p. 43 *recenſet.*

In Germania quoque Monachi non virtutum ſolum, ſed doctrinarum quoque ſcholas erexere. Sic S. BONIFACIVS *fundauit Monaſterium* Fuldenſe, *& continuo ibidem ludum aperuit litterarium. Monaſteria* Augiae diuitis, *S.* GALLI, *&* Corbeienſe *in* Saxonia *viros doctiſſimos, aeque ac ſanctiſſimos cum ad Religionis, tum ad Reipublicae profanae emolumentum educauere. Ex aliis quoque monaſteriis viros in omni re litteraria verſatiſſimos, qui ſua doctrina tum Eccleſiae, tum Statui profano quam plurium profuere, fuiſſe progreſſos, omnis aeui hiſtoria nosedocet.*

Ita omni tempore in Monaſteriis Viri ſunt inuenti, qui ſumma vigilantia, quae contingebant, obſeruabant, obſeruata adcurate litteris conſignabant, conſignata omnimodâ curâ ad ſeram vsque poſteritatem conſeruabant: Viri, qui ſua doctrina eiusdem ſollicite quaerebant emolumentum, qui in litterarum diſciplinis iuuenes in ſcholis, vbique erectis, inſtruebant, virosque in omni eruditione praeclaros formabant. Ex Monaſteriis progreſſi ſunt Apoſtoli zelo ardentiſſimi, qui ſale doctrinae coeleſtis in iisdem exhauſtae vix non totum inſperſere orbem: ſuo lumine denſiſſimas fugarunt tenebras, ac vndique lucem clariſſimam accenderunt. Monachi erant illi fortiſſimi fidei defenſores, qui ſuae doctrinae telis hoſtes omni tempore inſurgentes impugnarunt, peruerſamque eorum calliditatem penitus annihilarunt: qui Eccleſiae, ſupremique Capitis iura ore, ac calamo acerrime defenderunt. Verbo: Monachi primis praecipue temporibus ſe iuxta ſtatum ſuum ſcientiis ad vtriusque reipublicae emolumentum vacare obſtrictos ſemper credebant. Aſt parum praeſtitiſſent, niſi ſummo ac impertaeſo labore omnium ſcientiarum libros ſibi comparaſſent, inſtructiſſimasque bibliothecas adquirere ſtuduiſſent.

Eadem & nos vocatione vocati ſumus: iisdem vtriusque reipublicae bonis, priuilegiis, fauoribusque fruimur; eadem itaque & nos obligatione ſumus obſtricti, vt in noſtris Aſceteriis bibliothecae erigantur, erectae optimis cuiuscunque ſcientiae libris inſtruantur, conſeruentur, adaugeantur, iisdemque cum ad nosmetipſos, tum ad alios quoque informandos, tum ad vtriusque ſtatus emolumentum promouendum idoneos nos reddendos, vtamur.

Quod autem potiſſimum ſcientiarum, itaque & bibliothecarum vtilitatem commendat, ac neceſſitatem, eſt diſciplinae Monaſticae gloria & ſplendor, quem ſine illis haud poſſe conſeruari, viri tam doctrina quam pietate inſignes demonſtrant.

TRITHEMIVS *Abbas Spanheimenſis, ſplendidiſſimum ordinis noſtri ſeculo XV ſidus* orat. 2 & 3 in Capit. *ait*: Duo in primis ordinis noſtri gloriae, atque ſplendori incrementm dedere; ſanctitas ſcilicet, necnon diuinarum Scripturarum intelligentia; ſed haec vbi neglecta ſunt, mox eumdem ad ima deduxere. *In hac pariter ſententia verſatur* EVAGRIVS *Monachus, cuius dogmata in* Regularum codice *collecta habentur, vbi inquit*, vnicum totius Monaſticae diſciplinae propugnaculum eſſe ipſas ſcientias, quo ſemel ſublato, extemplo in hoſtium ſuorum manus miſere traditur, qui ceu latrones eam ſubinde depopulantur: CONVERSATIONEM MONACHI CVSTODIT SCIENTIA; QVI AVTEM AB EA DISCEDIT, INCIDIT IN LATRONES. *Florianus* TREFLERVS non aliam ob cauſam, *ait*, frigere, languere, euaneſcere religionem, vitamque Monaſticam, niſi quia ſtudia neglecta iacerent. *Magnus* MABILLONIVS P. I. C. 8. de Stud. Monaſt. p. 31 *adfirmat*: Vbi primum in Coenobiis ſtudia elanguerunt, omnis quoque diſciplinae regularis honeſtas ad nihilum redacta eſt, rerumque temporalium cura illico ſubſecuta, cum mundo & vanitatibus eius initium eſt ſtricto foedere conſortium, ex quo ſubinde prodiit totius monaſticae perfectionis deſolatio. *Idem eodem loco inquit*: Qui ergo fieri poſſit, vt diu quis maneat in cella recluſus, vitamque ſolitariam penitus degat, necnon ſilentium ſeruet, abſque vllo ſtudiorum ſubſidio? *Religioſus enim otioſus facile laborat horrore, & otio loci, faſtidit cubiculum: ſolitudo toedet, ſilentium intolerabile, & obedientiae iugum oneroſum nimis videtur; &* hinc poſtmodum fit, *ait* TRITEMIVS Orat. 5 in Capit. vt ea plerumque a Monacho quaerantur exterius oblectamenta, quae vel ex vanis occupationibus, vel ex materialibus obiectis hauriuntur.

S. BENEDICTVS *itaque, quia* otioſitatem inimicam eſſe animae *ſciret, in ſua* Regula C. 48 *vt hoc malum refringeret, ordinauit*, vt Monachi certis temporibus occupentur in labore manuum: certis iterum horis in lectione diuina. *Ad laborem ergo Monachi iuxta S.* BENEDICTI *Regulam, ne tempus otio tererent, ſunt adſtricti; aſt cum illis moderno tempore ex vna parte haud neceſſe ſit, foras exire, paludes exſiccare, agros extricare, loca inculta & aſpera ſubigere, ſegetes metere, aut alio labore ſe ſuſtentare; ex altera vero parte Eccleſiae liberalitas, piaque Principum ſecularium munificentia abundantes reditus ad ſuſtentationem parâſſet, aliis operibus magis ſtatui Eccleſiaſtico, ac Sacerdotali, ad quem euecti ſunt, conuenientibus ſeſe occupare tenentur, quae haud alia quam litterarum ſcientiae eſſe poſſunt.* Quid quaeſo, *inquit* TRITHEMIVS *Monachos ſuos alloquens*, miſerabilius ſacerdote indocto, qui licet nullum praedicationis officium habeat, ratione tamen ſuſcepti ordinis ad ſcientias obligatur ſcripturarum?

Scientiarum diſciplinae vnicum erant remedium, quo omnes Monaſteriorum Reformatores, ad diſciplinam Monaſticam reſtaurandam, vſi fuere. TRITHEMIVS *ſui temporis ardentiſſimus Monaſteriorum & diſciplinae Monaſticae vindex nil neruoſioribus verbis, quam ſtudia, commendare*

re ſtuduit. Congregationis Auſtriacae Patres, poſtquam moroſiores ad inſtruendas bibliothecas inuitarunt, inquiunt : Ne coeleſtis ille ſacrorum librorum theſaurus, quem Spiritus S. ſumma liberalitate hominibus tradidit, neglectus iaceat, & vt obſeruantia regularis in priſtino nitore perſeueret, quae iacentibus litterarum ſtudiis ſenſim etiam inaduertentibus nobis deficere ſolet: quippe cum per ſcientiam fiat greſſus ad diſciplinam, per diſciplinam ad bonitatem, per bonitatem vero ad beatitudinem: cumque otium ſine litteris mors, ac viui hominis ſepulchrum; ideo in ſeminario a Congregatione fundato quot annis ab Abbatibus fratres in ſtudiis ali & ſuſtentari omnino volumus.

Nullo alio medio, quam litterarum ſcientiis, Congregatio S. MAVRI *ad tantam creuit magnitudinem, vt a toto litterario orbe eiusdem membra ſanctorum, religioſorum, doctiſſimorumque virorum encomium obtinuerint.*

Noſtris quoque temporibus in iis ſolummodo Monaſteriis viros pietate inſignes, exactum ordinem, adcuratamque regularem adſpicimus obſeruantiam, in quibus bonarum artium cultura viget, & vita ſolitaria legendo, ſtudendo, ſcribendo, componendo defluere ſolet. Niſi enim, *ait* MABILLONIVS, primigenius religionis feruor litterarum ſtudiis foueatur, ſenſim degenerat in ſupinam, craſſamque ſocordiam, qua virtus marceſcit, habetatur animorum vigor, mores etiam inaduertentibus nobis defluunt, diſciplina relaxatur, religio corruit, inualeſcunt euagationes; hinc inquietitudines, & omnis inde malorum lerna profluit.

Summa itaque aequitas, immo neceſſitas exigit; vt Monaſteriorum Rectores primam omnium curam ad id impendant, vt librorum armaria optimis quibusque operibus inſtruant, quibus illiteratum otium e coenobiis propulſent, feruorem extinctum excitent, ſpiritum enutriant, ignorantiam, craſſamque ſocordiam depellant, Euagationis cohibeant, diſciplinam collapſam reuocent, exactum ordinem conſeruent, ſtudia promoueant, virosque ad optima quaeque vtriusque reipublicae promouenda idoneos procreent, ſuumque honorem, Monaſteriorumque gloriam non in aedificiis ſplendidiſſimis, non in conuiuiis opimis, non in aliis rebus pretioſis, quae ſeculum nimis ſapiunt, ſed in bibliotheca optime inſtructa, IN VIRIS TAM PIETATE, QVAM DOCTRINA PRAECELLENTIBVS QVAERANT.

Id, PRAESVL AMPLISSIME, *omni aeuo vix non omnium Tuorum Praedeceſſorum praecipuam fuiſſe curam, hiſtoria ſatis nos edocet. Quamquam, heu dolor! maxima monumentorum doctiſſimorum pars interciderit; hoc tamen nil impedit, quo minus inter priſcos Coenobii San-Vdalricani doctrina illuſtres viros nominare mihi liceat B.* EGINONEM, *cuius* Henricus CANISIVS Lect. Antiqq. T. III. P. II. p. 5. Edit. Basnag. *meminit:* VDALSCALCVM, *quem Cl.* VEITHIVS Bibl. Auguſt. Alphab. *I p.* 200 *& ſeqq. Laudat:* Henricus *de* MAYSACH, *cuius carmina* Wilhelmus WITTWER *in* Catal. MS. Abbat. *SS.* Vdal. & Afrae *poſteritati ſeruauit* : Ioannem *a* VISCHACH. *Horum litteraria monumenta adhucdum extant: & cum ad gubernacula monaſterii ſederint, pro amoris, quo ipſimet in litteras ducebantur, rem quoque litterariam, & bibliothecae incrementum cordi plurimum habuiſſe, nemo prudens dubitarit. His adnumerari poterunt* ADILBERTVS *Prior, cuius merita in rem litterariam* VEITHIVS Alphab. IV. *p.* 70 *depraedicauit*: *atque* Vdalricus, *&* Conradus WELLINGI *fratres, quorum doctrinam* VOSSIVS, FABRICIVS, CAVEVS, ZIEGELBAVR, *in* Hiſt. litter. Ord. S. Ben. *&* FREHERVS *celebrabant.*

Quan-

Quantum librorum manu exaratorum priſcis temporibus bibliotheca noſtra poſſederit, Sigismundus MEYSTERLIN *Seculi XV. Hiſtoriographus ac noſtri Aſceterii Monachus in* Indice Monaſterii *MS. ſequentibus nos docet*: Erant libri antiqui tam poetarum quam oratorum, necnon philoſophorum magna copia, adeo, vt a longe pro eis mitteretur.... Teſtantur hoc ea quae hodie ſuperſunt. Taceo de originalibus ſanctorum Patrum Auguſtini, Hieronymi & aliorum, quae vtique declarant, doctiſſimos olim viros locum hunc inhabitaſſe. Habes aliquorum nomina in codice Hieronymi ſuper Ezechielem. *Ruinam autem bibliothecae triſtiſſimam, & haud ſat deplorandam his verbis enarrat*: Poſt lapſum Religionis quilibet fratrum proh! faciebat ſibi placita, ſi ad alicuius manus liber ex repoſitorio deueniebat, pro libitu ſuo alienabat, volentibus etiam mutuabantur ſine cautione; vnde multa volumina alienata ſunt. Denique perplures ad Conuentum fratrum Praedicatorum deuenerunt, quibus inſcripſerunt, quod redempti ſint, cum tamen ſcriptura illorum etiam ordinis eorum aetatem excedat. *Id factum fuiſſe per* Marquardum *de* HAGLEN, *qui ordinis Praedicatorum Alumnus in Abbatiam noſtram intruſus eſt, idem alio loco teſtatur.*

Ad hoc irreparabile damnum, ſaltem aliquo modo reſarciendum, diuina Prouidentia Melchiorem STAMHAM *Benedictinum Mellicenſem, qui anno* 1459 *opera* PETRI *Epiſcopi* Auguſtani *Abbas noſtri Monaſteri renuntiatus eſt, excitauit. Hic Vir, qui teſte* MEYSTERLINIO ſcientiam ſacrae ſcripturae habuit plurimam, *eo cogitationes conuertit ſuas, vt Muſas ibidem depulſas reuocaret, bonarum litterarum proueheret ſtudia, Monachorumque ſibi ſubditorum animos ſcientiarum diſciplinis excoleret, probe gnarus, vt* Bernardus HERTFELDER *ait*, otium maximam Aſceteriis perniciem adferre. *Itaque bibliothecam reſtaurare ac augmentare tam ipſe, quam fratres doctiſſimi, quibus locus ille per illa tempora abundabat, omnibus modis ſtuduerunt.*

Vt autem finem eo facilius adſequeretur, ac (*vt* HERTFELDER *in* Baſilica noſtri Monaſterii *p.* 181 *ſcribit*) fratres ad litteras magis animaret, & otium, Monaſteriorum perniciem fugaret, artem impreſſoriam a Ioanne GVTENBERGIO nuper inuentam in conuentum ſuum introduxit. *Hac de re licet iam fuſe, ac adcurate. Cl.* VEITHIVS *in ſua* Diatribe de Orig. & Increm. tygopr. Auguſt. *& in* Addendis ad eamdem, *ac Cl.* ZAPFIVS *in* Hiſt. typogr. Aug. *egerint; attamen plura, quae Wilhelmus* WITTWER *Monachus* San - Vlricanus, *& Hiſtoriographus ſynchronus in* Catalogo MS. Abbatum San - Vlric. *ad eam rem magis dilucidandam ſcripta reliquit, non adduxerint; ideo cuncta in eodem contenta hic adponere ſtatui.*

Cum ſub temporibus praenotati Abbatis *Melchioris* ars imprimendi libros per Alemannos mira induſtria de partibus aliis reportata eſſet, & idem Abbas & Pater MELCHIOR *fratribus peritis abundaret, nec minus per ſe ſcientiam ſacrae ſcripturae haberet plurimam*, cepit operam eidem arti dare in tantum, quod vix potuit quieſcere die noctuque, & omnibus ſibi diſſuadentibus, vt deſiſteret a tali arte, indignabatur, & praecipue laicis & bonis fautoribus ſuis, & toti conuentui huius loci, de quibus fuit Dominus Ioannes RVCH Plebanus noſter, & Wolfgangus STAMLER, quibus noluit acquieſcere, ſed ſuum propoſitum vellet ſequi, allegans illis, quod eſſet *pro communitate monaſterii, & totius ordinis necnon Eccleſiae, pro labo-*

labore fratrum, ne eſſent otioſi, ſed comparando tales libros, ſimiliter corrigendo, rubricando, & illigando &c. occupati. Dicens etiam, quod per iſtam artem magnam copiam librorum in bibliotheca poſſet acquirere, ſc. per modum Cambii. quod & factum eſt ſucceſſo tempore.

Anno igitur domini 1472. Reverendus in Chriſto Pater ac Dominus felicis memoriae Abbas *Melchior*, de STAMPHAIM proſapia natus, in Monaſterio ſanctorum VDALRICI et AFFRAE in Auguſta Rhaetiae valde meritus, ob laudem omnipotentis Dei, et vniuerſalis Eccleſiae vtilitatem, necnon ſui Monaſterii praefati rerum temporalium adcreſcentiam niſus eſt imprimere ſtanneis characteribus *Dialogum beati* GREGORII in moralibus in vulgari, qui finitus eſt 1473. Dein *ſermones aureos Magiſtri Leonardi de* VTINO *de ſanctis*, et finiti ſunt 1474. ſed compoſiti ſiue collecti per praedictum magiſtrum *Leonardum de* VTINO anno Domini 1446. Iuſſit etiam imprimi VINCENTIUM *in Naturali — Legendum in* Hiſtorali, *vt ex verbis infra adlatis patet* — in tres patres, ſed antequam finiretur, obiit idem Pater et Abbas vt infra dicetur, et per ſucceſſorem ſuum completi ſunt *ſermones et ſpeculum. Etiam cetera alia opuſcula iuſſit imprimere hic haud neceſſe interſerenda. His ex verbis patet, non tria ſolum opera praememorata ſed et plura alia, quae recenſere neceſſe haud duxit, in noſtra officina typis excuſa fuiſſe.*

Pergit deinde: Sequuntur metra, quae continentur in fine tertiae partis ſpeculi hiſtorialis VINCENTII:

Codicis inſignis quin periodus quoque finis &c

Verſus iſti ſuo loco, quo VINCENTII *ſpeculum deſcribimus, reperire licet. His terminatis, ſequitur;* Finitur autem liber praeſcriptus anno domini milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo quarto poſt obitum praedicti Abbatis.

Quomodo venerabilis Abbas MELCHIOR procuravit neceſſaria ad praedictam artem: videlicet inſtrumenta. Acciuit enim ad ſe quemdam opificem nomine Sixtum regiae ciuitatis praelibatae ſcilicet Auguſtae Retiae cognomento SAURLOCH, conducens eumdem pro inſtrumentis preſſoriae artis faciendis, quibus in anni curriculo completis, et decem preſſulis perfectis, praefatus Dominus MELCHIOR et Abbas Monaſterii SS. VDALRICI et AFFRAE expoſuit pro ſingulis huius artis calculatis praedictas ad preſſas magnam pecuniarum ſummulam, vtpote ſeptingentos ac duos Renenſium florenos. Propterea aliqua debita propter praefatam artem dimiſit ſucceſſori ſuo; quae tamen ſucceſſor eius mox perſoluit, venditis libris praedictis, ſaltem dimidia, aut tertia aut quarta pars librorum, quia tres partes ſpeculi hiſtorialis Vincentii venditi ſunt in principio pro XX aut XXIV. florenis. Et ſic Abbas HENRICUS ſucceſſor eiusdem Abbatis MELCHIORIS multo magis, et ſucceſſu temporis percepit de praedictis libris, quos ei anteceſſor ſuus Dominus MELCHIOR in debitis reliquit ſive pro papyro, vel pro aliis neceſſariis, vt dempto hoc,

 quod

quod Abbas HAINRICUS et ſucceſſor ipſius oportebat exſpectare fortunam, et donec venderentur libri; et ſic fructum de illa arte de die in diem recepit ſucceſſor eius Abbas Hainricus FRIESS, qui ſaepius dixit, ſe non poſſe praeeſſe, ſeu regere locum iſtum, niſi haberet quotidie iuuamen de pecunia venditorum librorum, et quod anteceſſor eius hoc maximum theſaurum reliquiſſet. *Hucusque* Wilhelmus WITTWER.

Aliud huius rei teſtimonium, ſcilicet apographum chartulae pergamenae in noſtra adſeruatur bibliotheca, quod vix non eadem, quae WITTWER *nobis ſcripta reliquit, continet. Hoc vnicum adhuc additum inuenitur, nimirum,* Melchiorem STAMHAM *a* Ioanne SCHUESSLER *quinque prela, ac alia vtenſilia* 73 *florenis emiſſe.*

His itaque teſtimoniis domeſticis coaeuis, ac proxime coaeuis exploratum habetur, iam primis artis typographicae annis prelum in noſtro Aſceterio extitiſſe, pluribusque, ac inſignibus operibus eidem commiſſis, orbem litterarium ditaſſe, et compluribus libris alibi impreſſis per modum Cambii, ſive *commutationis, obtentis, bibliothecam noſtram auctam fuiſſe, quae, vt bene animadvertit cl.* VEITHIUS in ALPHAB III Bibl. Aug. p. 132. *ex illo tempore magna primaeuarum editionum, praecipue in Italia excuſarum, copia gloriatur.*

Typus, quo in noſtro typographeo excudebatur, triplicis generis certo conſtat, ſcilicet gothicus *maiuſculus, quem* tabulula III. N. II. et III. *et* romanus, *quem eadem* N. VI.. *exhibet.*

Ars typographica non vnicum bibliothecam reſtaurandi, ac augendi medium MELCHIORI *noſtro erat; ſed et plura ac magnifica opera fratres ſubditi vel compoſuere, vel deſcripſere; et ſic illa tam codicibus manu exaratis, quam impreſſis ad nouum ſplendorem exſurgebat. Viros iſtos eruditos ac indefeſſos, eorumque opera multo ac ſtupendo labore conſcripta cl.* VEITHIUS l. cit. *fuſe ſatis recenſuit. Hos inter praecipue nominari merentur* Sigismundus MEYSTERLIN, IOANNES Auguſtanus, Narciſſus PFISTER, Paulus KAUFFRINGER, Balthaſar KRAMER, Henricus *et* Ioannes *de* Carniola, Thomas GERZEN, Henricus PITTINGER, Petrus WAGNER, Wilhelmus WITTWER, Leonardus WAGNER, Iohannes GRIESHERR, Ioannes *de* GILTLINGEN, *et* Leonardus WEINLIN.

Defuncto MELCHIORE, Henricus FRIESS *ad abbatialem dignitatem anno* 1474. *evectus, quod ille incepit, ſedulo proſecutus eſt, dum, vt idem* WITTWER *teſtatur,* plurimos libros manu ſua pro communitate, et bibliotheca ſcripſit, multos comparuit, et illuminare ac comparare fecit, ſicut videtur in pluribus in libraria poſitis.

Ab HENRICO *noſtro, anno* 1482 *demortuo,* Ioannes *de* GILTLINGEN *non Abbatialem ſolum dignitatem, ſed rem quoque litterariam promouendi Zelum haereditauit. Sub huius regimine, teſte* MAYSTERLINIO, per fratres pro poſſe aliqui libri ſcripti, ac comparati ſunt.

Nec minori feruore Conradus MORRLIN, *ſuorum praedeceſſorum exemplo incitatus fouere, ac promovere ſtudia, ſtudioſos amare, et adiuuare perexit, dum et ille bibliothecam codicibus tam impreſſis, quam manu ſcriptis exornare ſtuduit, ita vt ſolum libri vsque ad annum* 1499. *typis excuſi, qui potiſſimum adhuc in bibliotheca extant, plusquam mille reperti fuerint.*

Eodem

Eodem ſpiritu et ceteri Abbates animati, licet temporibus tam religionis diſſidiis, quam belli furore perturbatis, clauum tenerent, et ſumtuoſa templi ſtructura occupati eſſent, bibliothecam optimis libris, de quibus editiones tam graecae, quam latinae ab ALDIS *et* STEPHANIS *adornatae, a* FROBENIO, GRYPHIO *et aliis in lucem emiſſae principem obtinent, locum, augere non deſtiterunt. Maximum eidem ornamentum adferunt* Viti BILD *ſcripta praeclara, et* Clementis SENDER *Hiſtoria vniuerſalis, de qua praecipue res ſuo tempore geſtae, et religionis catholicae triſtiſſima fata continentes omnium aeſtimationem merentur. Claruit eodem tempore* Gregorius GASTEL *vir in ſtudiis aſſiduus, variarumque elucubrationum ſcriptor induſtrius, facultate ſcribendi prius, quam cupiditate laborandi fuit deſtitutus; non enim, vt ſcribit* KHAMMIUS, *niſi cum languerent effaeto in corpore vires, ſtudiorum cultum, et Prioris officium depoſuit.*

Seculi XVII initio haud exiguam de bibliotheca curam geſſit, litteratosque maxime fouit Ioannes MERK. *Huius ſub regimine floruit* Carolus STENGELIUS *vir in omni ſcientia verſatiſſimus, pluribus ſcriptis, iisque doctiſſimis clarus, ab eruditis omni tempore celebratus, cui maximam librorum partem debemus.*

Bernardus HERTFELDER Ioannis *Succeſſor, vir litterarum humaniorum, ſeueriorumque peritia celebris tam proprii ingenii monumentis, inter quae* Baſilica *SS.* VDALRICI *et* AFFRAE, Chronicon templi et Abbatum noſtrorum, *et* belli ſuecici diarium *numerantur, tum aliis inſignibus libris bibliothecam exornauit.* Bernardo *clauum tenente, dum a Suecis cum ſuis Monachis ex ſuo Monaſterio extruſus, et in Collegio S.* Saluatoris *habitare coactus erat; bibliotheca noſtra forſan a Codicibus manu exaratis plus quam trecentis, heu irreparabile damnum! orbata eſt, de quibus nihil aliud quam catalogum a* Simperto FISCHER *conſcriptum relictum habemus.*

Gregorius IOS, *qui in* Bernardi *locum ſuffectus eſt, ſtudia et ſtudioſos impenſe fouit; ne ſimplicium ſuorum* Religioſorum *probitatem, vt ait* KHAMMUIS, *doctrinae cultu nudatam exponeret ſine ſtudiorum labore, eorumque anni effluerent ſine ſcientiarum ſapore, domi ſeueriora ſtudia inſtituit, et foris alios ſcientiis altioribus imbui voluit, librisque praeclaris ſuſtentare non deſtitit.*

Praeluxit ſub GREGORIO *ſplendidiſſimum rei Chronographicae ac heraldicae ſidus* Regimbaldus MOEHNER, *qui ſua manu tam copia quam materia admirandos ſcripſit libros, ſcilicet* Annales Auguſtanos, Itinerarium, librum Epiſcoporum, Praepoſitorum, Decanorum, et Canonicorum Auguſtanorum *cum inſignibus, debitis coloribus effigiatis*, Seriem Abbatum et Praepoſitorum Monaſteriorum, librum Eruditionis omnium pene regnorum, Regum, Ducum *&c. cum armis gentilitiis,* Librum ſpecialem cum pictis inſignibus Epiſcoporum Abbatum et Academiarum, Nucleum *ſeu* Synopſin Annalium Saliani, Seriem Conſulum ſeu Duumvirorum Auguſtanorum: Librum Haſtiludiorum: Cruſii hiſtoriae Sueuicae Epitomam, *additis plurimis inſignibus.*

 Quam-

Quantum litteras, ac litteratos ſouerit Romanus DANIEL, *magno laudis encomio cl.* Aegidius RANBECK *in* Epiſtola Dedicatoria ad Calendarium, Annuale Benedictinum *his verbis depraedicabat*: Tibi ſumma curarum eſt, in Ordinem, Coenobium, litteras et litteratos ſumptus haud parca manu ſerere. Vix meritiſſimos honores nuper neopraeſul capeſſiuiſti, cum quinque tuorum Anglipolim theologiae vacaturos ablegaſti, et domi vna curſum Philoſophicum per tuos inſtituiſti, inſigni ſane argumento, quantum animatus in litteras et litteratos ſis. Tu hoc Calendarium non ſine aerarii iactura inſtitutum, lubens, volens continuaſti. Impenſae magnae ſunt, quas tu in Calcographum, quas in typum hactenus feciſti. At enim noſti: *oleum non perdere, qui vngit ſuperos*: Odiſti enim, bono publico natus, qui, vt ouis gallinae, nummis incubant. *Certe haud exigui ſumptus ad calendarium illud imprimendum, ac icones quadringentas circiter aeri incidendas requirebantur.*

Wilibaldus POPP *etiam haud paucis, iisque inſignibus libris locupletavit bibliothecam, et litterarum ſcientias inter ſuos maxime promouere ſtuduit, dum alios Romam, alios Salisburgum miſit, alios denique domi optimis ſcientiarum diſciplinis excolere curauit. Quantum laudis promeruit per editionem Hierarchiae Auguſtanae, a* Corbiniano KHAMMIO *multo labore, multaque eruditione ſcriptae, magnis ſumtibus procuratam?*

Tuus Praedeceſſor, PRAESUL AMPLISSIME, Coeleſtinus MAYR, *vir doctiſſimus, qui pluribus annis in Vniverſitate Salisburgenſi Rectoris munere fungebatur, haud parum de bibliotheca meritus, dum plures, ac praeſtantes libros magno ſumptu comparauit, nouam bibliothecae inſtructionem viro illi inſigni doctrina praedito* Petro Mariae POPP *iniunxit, nouumque Catalogum conficere curauit.*

Te vero, PRAESVL AMPLISSIME, *ſtudiorum, ac litteratorum fautorem, ac primos inter bibliothecae noſtrae reſtauratores, atque augmentatores merito honoramus. Cum enim, poſtquam ante tres annos mihi bibliothecam, pretioſſimum Monaſteriorum theſaurum commiſeras, animum ad nouam eiusdem inſtructionem adieciſſem, non ſolum ſententiam meam adprobabas, ſed Ipſe illam magno feruore ſuſtentans, magnanimum cepiſti conſilium bibliothecam Tuam domeſticam tam numero, quam excellentia librorum ditiſſimam ad publicam transferendi, ex quo iſti haud parum gloriae acceſſit. Quantum non adfert ornatum collectio conciliorum a* Dominico MANSI *adornata? quantum eorumdem collectio ab* HARDUINO *facta? quantum* Lexicon Lipſienſe, *collectio veterum ſcriptorum et monumentorum ab* Edmundo MARTENE, *et* Vrſino DURANDO *edita? Quantum ſplendoris conferunt* Antonii PAGII Critica in Annales BARONII, Samuelis BASNAGII Annales Politico-Eccleſiaſtici, MABILLONII Acta ſanctorum Benedictinorum, *eiusque* liber de re Diplomatica, *Chronicon* Gottwicenſe, Marquardi HERGOTT Genealogia Habsburgo-Auſtriaca, HONTHEMII Hiſtoria Treuirenſis, BENEDICTI XIV. opera, *ſplendidiſſimum* Miſſale *Auguſtanum anno* 1555 *pergameno impreſſum cum aliis quam plurimis omnis generis ſcientiarum operibus?*

Aſt

Aſt non in hoc ſubſtitit tuus librorum armarium augendi feruor, duas alias adhuc libros adquirendi vias aperuiſti, vnam per commutationem eorum, quos in duplo poſſidebamus, alteram, quod Nomen tuum, ac Gloriam apud gratam poſteritatem perennabit, conſtituendo annuum cenſum, quibus mediis iam magnam librorum praeſtantiſſimorum copiam obtinuimus. Inter hos maxime exornant bibliothecam noſtram LAMBECII Commentarii Bibliothecae Caeſareae Viennenſis, KOLARII Analecta Monumentorum omnis aeui Viennenſium: CAVEI Hiſtoria ſcriptorum Eccleſiaſticorum: FABRICII Bibliotheca eccleſiaſtica: ALCUINI opera *per Celſ. Principem S.* EMMERAMI FROBENIUM *edita*: BINGHAMI origines Eccleſiaſticae: *magna ſcriptorum germanicorum pars*: DUFRESSNE *D.* du Cange gloſſaria mediae et infimae latinitatis, ac graecitatis: SCHOPFLINII Alſatia illuſtrata: MEVRSII opera: GUDENI Codex diſpolmaticus: Opus diplomaticum *a* Maurianis *editum, et ab* ADELUNG *germanice redditum*: WACHTERI Gloſſarium germanicum: Petri SABATIERI Bibliorum SS. verſiones antiquae: WALTERI Lexicon Diplomaticum: ROLLIN *Hiſtorica opera vnacum continuationibus*: DANIELIS Hiſtoria francica. *Taceo alia plura, quae tam brevi Temporis ſpatio hisce viis ad bibliothecam noſtram peruenerunt.*

Glorioſus hic pro re litteraria Zelus non Te ſolum animabat, ſed tuorum quoque ſubditorum animos inflammabat, quorum quidam libros pecunia multa comparatos, eosque pretioſos admodum ad emolumentum publicum offerebant, alii aere maxima, laudabilique parſimonia parto bibliothecae ſubleuabant neceſſitates. Ita et ego hodierno tempore id laudis Tibi et fratribus noſtris dicere poſſum, quod noſter Sigismundus MEYSTERLIN *de abbate et fratribus ſuo tempore ſcripſit*: Cum Abbas ampliorem feciſſet locum pro libris, tam ipſe, quam fratres ſtuduerunt eum replere iisdem, quos vel pro poſſe ſcripſerunt, vel comparauerunt.

Haec interea de litteratura San-Vlricana, et bibliothecae noſtrae initio, incremento, et fatis dicta ſufficiant. Si diutius bibliothecarii munere fungar, ſi viri litterati laborem meum gratum accipiant, ſecundae librorum ab anno 1480. *ad* 1500. *impreſſorum deſcriptionis parti, deſcriptionem quoque quorumdam codicum manu exaratorum, quorum ſeptingenti circiter numerantur, et aliorum memorabilium adiungere promitto.*

Bibliotheca nouum in ordinem redacta, nouoque de libris ibidem extantibus catalogo perfecto, laborem praeſentem viribus meis vix adcommodatum tandem in me ſuſcipere, eodemque rem litterariam magis illuſtrare ſtatui, tot virorum eruditorum bibliothecam noſtram continuo viſitantium hortatu animatus, praecipue SERENISSIMI WITTENBERGIAE DUCIS, *Muſarum ac Eruditorum* FAUTORIS, *ſcientiarum* PROMOTORIS, *reique bibliographicae* CULTORIS MAXIMI, *qui ad anni elapſi finem per duas horas artis typographicae monumenta, codices manu exaratos aliaque bibliothecae noſtrae memorabilia oculis eruditiſſimis perluſtrare haud dedignatus eſt, magno fauore, ineffabili gratia, clementiſſimaque humanitate excitatus. Aſt ad quid tam moleſtus, tamque operoſus labor quaerent fortaſſe non nulli?*

Omnium rerum, quae in orbe terrarum contigere, originem, ac progreſſus, hominum ſtudia ſemper detegere, ac deſcribere, ac ſuper eas clariorem diſſeminare lucem conabantur. Ars typographica anne tam vilis res eſt, vt minorem eiusdem originem, incrementa detegendi, magisque continuo illuſtrandi diligentiam adhibeamus? Annon inter maxima diuinae Prouidentiae beneficia humano generi collata illa meretur numerari, ob cuius defectum, vt ait Ioannes ANDREAS *Alerienſis Epiſcopus* in Epiſt. dedicat ad Paulum II epiſtolis S. Hieron. praemiſſa; *„non ſolum bonis et emendatis libris maiores noſtri eguerunt; ſed ne doctores quidem in litteris humanioribus, ac cultioribus vllos habuerunt, vnde factum eſſe reor, vt tam „ingenia, quam ſtudia rubigine quadam, quaſi callo obdurata perſorduerint, tamdiu in ſqual„lore merſa, donec nati ſunt, ſuoque prope ipſi marte delimatis". Ars typographica omnibus ad litterarum ſcientias addiſcendas viam tamdiu praecluſam aperuit, atque ad eas hucusque ditioribus, aut ditiorum fauore fruentibus, et Monachorum communitatibus ſolum proprias adipiſcendas, media optima, facilique modo comparanda omnibus pauperioribus quoque praeparauit, ita, „vt adhibito ſtudio, vt* Alerienſis *dicit, nihil deſuturum iis videatur, qui voluerint. — Velle autem omnes debent — ſeſe efficere cultis quoque veteribus cultiores". Ars enim iſta, ait cl.* MAITTAIRE T. IV. in Epiſt. Dedicat, *„quae divino haud absque nutu eluxit, poſt longam ignorantiae noctem, qua litterae per multa ſecula conſopitae, et ſepultae „iacuerant, ſtudia politioris humanitatis hactenus interrupta, et pene emortua excitavit: atque vivificavit. Annon itaque rationi conſentaneum eſt, vt per incunabulorum typographicorum „deſcriptionem omnes de artis typographicae origine, eius celeri per totam Europam propagatione erudiamus, eorumque animos ad gratitudinem ergam diuinam, benigniſſimamque Prouidentiam excitemus?*

Dein haud parum eruditionis eiusmodi labor nobis praeſtat. Hic enim viros illos praeſtantiſſimos, qui artem illam vel invenere, vel aluere, fovere, et perfecere, ante oculos noſtros ſtatuit, operaque ab illis multo conamine, ac ſumptibus typis excuſa oſtendit. Quis enim ſine incunabulorum deſcriptione characterumque comparatione Iohannem MENTELIN *et* Henricum EGGENSEIN *typographos Argentinenſes excellentiſſimos, operibusque fere innumeris, iisque praeſtantiſſimis inſignes exploratos haberet? Quis* Ioannem GUTENBERGER *Artis divinae inventorem? quis* Ioannem FUST, Petrum SCHOEFFR, Conradum SCWEYNHEIM *et* Arnoldum PANNARTZ, Ioannem *et* Vindelinum *de* SPIRA *et ceteros viros noſceret? Vnde ſciremus, noſtrum Aſceterium iam primis artis typographicae annis habuiſſe prelum? quaenam opera in noſtro typographeo illi commiſſa fuerint? quinam viri litterarum ſcientia praeſtantes noſtum Monaſterium exornaverint? Deinde quis ſeculi illius genium, litterarumque fortunam huius vel illius loci perſpectam haberet, niſi opera vbique impreſſa de illis nos edocerent?*

Ab eruditis non ſolum autographa, ſed apographa quoque magni aeſtimantur, conquiruntur, maximaque ſollicitudine in bibliothecis conſervantur. Aſt quid ſunt editiones librorum ſeculo XV impreſſorum, niſi apographa ex optimis quandoque codicibus manu exaratis deſumpta, a viris doctiſſimis a librariorum mendis caſtigata, emendatioraque reddita? Quantum itaque eorum notitia

titia emolumenti viris eruditis, nouam alicuius libri editionem adornare volentibus, deficiente codice manu ſcripto, aut illo ita detrito, vt vix legi queat, adferre poterit? quantum ſubſidii illis praeſtabit, qui variantes lectiones, ex quibus quandoque potiſſimum verus ac genuinus ſenſus eruitur, colligere deſiderant? Itaque nemo, niſi indoctus, ac litteraturae expers, dicere audeat: incunabulorum deſcriptio aut nullius, aut exiguae parum vtilitatis eſt.

His itaque praemiſſis, PRAESUL AMPLISSIME, *ad ea, quae hac in re praeſtiti, enarranda progredior. Opus praeſens in duas diſtinctum eſt ſectiones, prima libros nota anni carentes, ſecunda eadem inſignitos complectitur. In prima ſectione illi libri, quorum impreſſionis locum et typographum ex characterum camparatione agnoſcere potui, primo iuxta loca, quibus impreſſi videntur, ordine alphabetico diſtributi adparent. E. G. Primum obtinent locum libri Argentinae, ſecundum Auguſtae, tertium Baſileae &c. impreſſi. His deinde libros, quorum typographum omni adhibita diligentia, et inueſtigatione detegere nequiui, adiunxi. In ſecunda ſectione libri nota anni impreſſa inſtructi recenſentur; id in ea maxime obſeruaui, vt libri in vno loco typis excuſi ſe inuicem ſequantur, vt tali modo unusquisque lectorum eo facilius et quaſi vno adſpectu, quos in quolibet loco impreſſos noſtra poſſideat bibliotheca, cognoſcere queat.*

In librorum deſcriptione, viros in re bibliographica verſatiſſimos, ac clariſſimos FRYTAG, SEEMILLER, DENIS, GEMEINER, PANZER *et alios ſequens, ſtilo prolixiori progreſſus fui, vt editiones librorum a me deſcriptae ab aliis ſine multo labore, et errandi diſcrimine inter ſe diſcerni poſſint. Addidi quandoque plures eiusdem operis editiones, virorum eruditorum de quolibet opere iudicium, ſuccinctamque Auctoris biographiam. In prima ſectione cuilibet loco potiſſimum eiusdem artis typographicae hiſtoriam ex optimis Auctoribus, quos ad manus habebam, deſumptam in gratiam eorum, qui vel Bibliothecarii officium primum ineunt, vel pauca admodum rei bibliographicae ſubſidia poſſident, praemittere propoſui.*

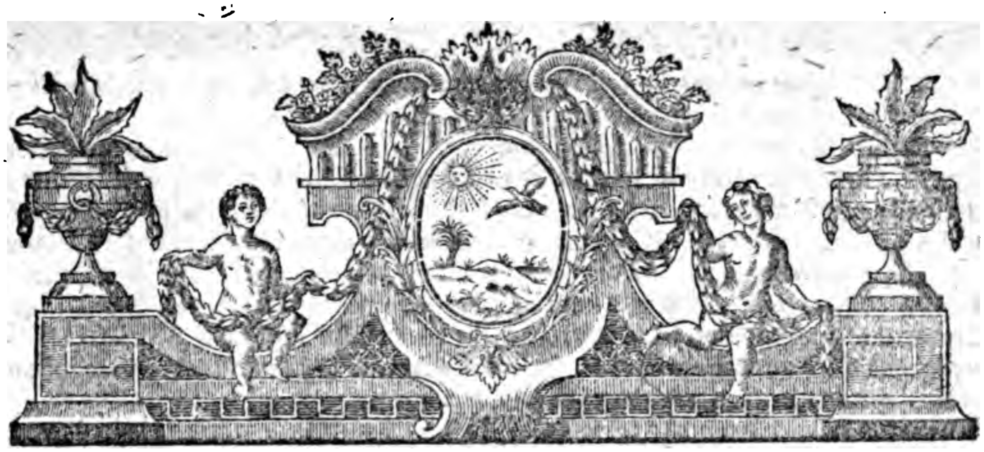
Plus inſuper, quam vnus ante me, in me ſuſcepi. Cum enim multi libri iam prima artis typographicae aetate anni, loci nota et typographi nomine impreſſi ad manus meas perueniſſent, eorumque notitiam exoptaſſem, ignorans, quid in hac re mihi eſſet agendum, incidi ſubito in quemdam locum clariſſimi MAITTAIRE, *in quo ita loquitur; „Vtinam equidem ſcirem „multiformes litterarum, quibus illi utebantur typographi, figuras adeo graphice verbis de„pingere, ut certis indiciis earum inter ſe diſcrepantia ſtatim adparere poſſet, et ſuo typogra„pho ſua quaelibet editio adſignari! — — Non parum ad hunc laborem leuandum et rem tam „vtilem expediendam conduceret, ſi varia ex variis Typographorum veterum Editionibus ſelecta „cum Alphabetorum tum integrarum ſententiarum ſpecimina tabulis aereis inciderentur, qui„bus, quoties opus eſſet, inſpectis, oculi acies, quam omnium illarum figuram ea, quae in dis„quiſitionem venit, propius adſimilat, diſcerneret“.* MAITTAIRE T. IV. p. 21. *His perlectis, mox ardens in me exurgebat deſiderium, id, quod* MAITTAIRE *tam vehementer optabat, opere exequendi, praecipue cum in cl.* STEIGENBER Diſſertatione de Bibliis duobus antiquiſſimis germanicis *legerem, primis typographicae annis typographum absque erroris pericu-*

periculo ex typis agnoſci poſſe, quamdiu illos ad alium tranſiiſſe non conſtet, eiusque ſententiam tribus illis tabulis diſſertationi adnexis roboratam adſpexiſſem.

Totum itaque ſtudium in id impendi, vt litterarum primis typographis vſitatarum notionem mihi adquirerem, quam etiam maxima ex parte multo conatu; ac felici ſucceſſu tum in noſtra bibliotheca, tum in aliis locis, tum ex epiſtolis amicorum meorum eruditorum, praecipue Doctiſſimi D. Ioannis Bapt. BERNHART, *qui Generalis ſtudii Bauarici directorio ab officiis, et amplam typorum gothicorum notitiam, eosque delineatos poſſidet, inueni. Cum ergo propria experientia didici, quam parum ſine characterum notitia artis typographicae hiſtoria ex denſiſſimis tenebris aſcenſura, ac in plena meridie compParitura ſit, quamque parum quis rei bibliographicae cultor effici, multisque ab erroribus ſe cauere poterit; ideo his omnibus ſuccurſurus, octo tabulis aereis ſexaginta alphabeta tam maiora, quam minora a me delineata incidi curaui, vt tam ego alios, et alii me de vera characterum notitione erudirent, et ita hiſtoria bibliographica de die in diem magis ac magis aleretur, atque perficeretur. Septem primae tabulae alphabeta ſecundum ordinem alphabeticum locorum, quibus in vſu erant, exhibent; octaua vero illa continet, de quibus omni adhibita inveſtigatione nullam hucusque notitiam conſequi potui. Rei bibliographicae amatores, ſi opus praeſens in eorumdem manus peruenerit, illique typorum iſtorum perfectam habituri notitiam, aut me deceptum in aliquo reperturi ſint, me certiorem de iis reddituros, ac modo, quo poterunt, perfectiori me edocturos ſpero, ac confido.*

Te vero, PRAESUL AMPLISSIME, *vt clementiſſima humanitate Tua, Paternaque Benignitate, ac fauore errores hunc inde occurentes ignoſcas, ac emendes, ſicut & viri litterati facile condonabunt, atque emendabunt, obſecro ac obteſtor. Accipe hoc opus Tuo Nomini inſcriptum vt ſingularis meae obſeruantiae, ac deuotionis erga Te monimentum quouis aere perennius filiali adſectu Tibi conſecratum. Perge Tuum filium Paterno fauore, ac perenni Beneuolentia fouere. Perge bibliothecam, litteratorum armarium conſeruare ac augere, ſtudia alere, atque promouere, otiumque illiteratum e coenobio propulſare. Coenobitarum quippe praecipuum negotium eſt, vt, dum viri ſeculares negotiis diuerſis abſtracti, ſacerdotes ſeculares animarum curae conſecrati nec tot temporis habent, nec occaſione fruuntur, nec ſubſidia ad litterarum ſcientias incumbendi poſſident, nec ſufficientibus bibliothecas erigendi facultatibus gaudent, vt illi ſuorum redituum partem pro libris comparandis impendant, ad ſcientiarum diſciplinas animum adplicent, atque ad alios in iisdem erudiendos ſe aptos efficiant, otiumque omnium malorum lernam ex animis, ac clauſtris perpetuo depellant, atque proſcribant. Id ſi curaueris,* PRAESL AMPLISSIME, *Status politicus nomen Tuum immortalitati commendabit, Eccleſia Tua merita debitis laudum encomiis praedicabit: Sera Tui Aſceterii poſteritas perennibus Te honorabit eulogiis, Deus omnium bonorum remunerator in ſenectute Tua ſanum & incolumem Te conſeruabit, tandemque aeternis praemiis, ac coronis cumulabit, litterariumque zelum compenſabit. Vale. Dabam ex noſtro Libero ac Imperatio Aſceterio Kalendis Septembris Anno M. DCC. LXXXVIII.*

Libri

Libri nota anni carentes , ſed abſque dubio ante annum 1480 typis impreſſi.

Libri ARGENTINAE iuxta characteres a *Ioanne* MENTEL, *Henrico* EGGENSTEIN, *Georgio* HVSNER, & *Ioanne* BECKENHVB, ac *Martino* FLACH impreſſi.

Animaduerſio praeuia.

Antequam ad recenſenda opera Argentinae impreſſa progrediar, plura ad typographiae Argentinenſis originem illuſtrandam, viroſque illos clariſſimos, qui eamdem vel erexere, vel ſumma laude ei praefuere, cognoſcendos, praemittere neceſſum duxi.

Satis ſuperque de Argentinenſis typographiae origine in vindiciis ſuis typographicis *dixit* Joannes Daniel SCHOEPFLINIVS, *documentiſque non ſpernendis demonſtrare ſtuduit,* Joannem GVTTENBERGER — *alias* GENSFLEISCH — *Moguntinum, Argentinae, typographicam inueniſſe artem, eamdemque* Joannem MENTELIVM, & Henricum EGGENSTEIN, *qui in publicis documentis iam anno 1447 ciues adparent, docuiſſe.* SCHOEPFLINIO *quidem* KOELERUS & *Cl.* WUERTWEIN, *qui nuper typographiae Moguntinae euulgauit hiſtoriam, cum aliis ſeſe oppoſvere, quin illius argumentorum vim eneruem redderent. Dicendum mihi videtur, non Moguntinos ſolum, ſed & Argentinenſes a* Joanne GUTTENBERGIO *artem illam plane diuinam didiciſſe, eodemque tempore in vtraque ciuitate excoluiſſe. Inſcriptiones quidem primis libris a Moguntinis impreſſis adiectae, typographiae inuentae palmam* FAVSTO & SCHOEFFERO, *adeoque Moguntiae praebere videntur; pro Argentinenſibus tamen, qui ſuis operibus illas adponere neceſſe haud putabant, cum quilibet illis temporibus impreſſionis locum facile potuiſſet diſcernere, non ſpernenda pugnant argumenta.*

In Chronico SS. Pontificum & Imperatorum *Romae anno* 1476 *impreſſo, cujus Cl.* MAITTAIRE *T. IV. p.* 365 *meminit, ad annum* 1458 *legitur:*
„ *Sedente Papa* PIO II Iacobus *cognomento* CVTENBERGER *patria Argentinus — Moguntinus — & quidam alter, cui nomen* FVSTVS, *imprimendarum litterarum in membranis cum metallicis formis periti, trecentas chartas quiſque eorum per diem facere innoteſcunt apud Maguntiam Germaniae ciuitatem.* Joannes *quoque* MENTELINVS *nuncupatus apud Argentinam eiuſdem prouinciae ciuitatem, ac in eodem artificio peritus totidem chartas — trecentas — per diem imprimere agnoſcitur „.*

MENTELINVS *igitur eo tempore, vt fortaſſe contemporaneus teſtatur, eam imprimendi facilitatem diuturniori exercitio ſibi comparauit, vt vno die trecentas chartas typis excudere valuerit.*

Fridericus IV. *Imperator inſignia gentilitia, quae in lapidea tabula formae quadratae oblongae in aedis D.* Guilielmi *periſtylio a* MENTELIO *ipſo anno* 1473 *poſita conſpiciuntur*, Ioanni MENTELIN *anno* 1466. *conceſſit, certe non alia ex cauſa, quam ob merita iam inde per typographicam artem collecta. Reperitur illud quoque aeri inciſum in* Iac. MENTELII Paraeneſi *p.* 102 *& Excurſu de* Inu. typograph. ad NAVDAEVM *p.* 7 *cum hac perigraphe:* Inſigne Schottorum — Martinus *enim* SCHOTT *erat* Io. MENTELII gener — familiae a *Friderico* Rom. Imp. *Joann* MENTELIO primo typographiae inuentori, ac ſuis conceſſum anno Ch. M.CCCC.LXVI. *Plura ergo atque nobiliora eo tempore opera, quam Moguntini, quibus talis praerogatiua conceſſa nullibi legitur,* MENTELIVS *typis commiſiſſe videtur.*

GEBWILERVS *inſuper anno* 1473. *natus in* Panegyri Carolo V *an.* 1521 dedicata, *iam ante ſeptuaginta & quatuor annos — id eſt* 1447 — *&* Spiegelius WIMPHELINGI *ſororis filius in* Comment. ad BARTHOLINI Auſtriadem *l. IX. p.* 241 *anno* 1444 *per* Ioannem MENTELIVM *typographicam artem inuentam adfirmant. Quid aliud tot clara virorum tam aetate, quam doctrina illuſtrium teſtimonia demonſtrant, quam* MENTELIVM *ſi diuinam hanc typographiae prolem non procreaſſet, primis iam ſaltem annis aluiſſe, & ad prouectam aetatem educaſſe?*

Ioannes MENTELIVS *licet nuſpiam impreſſionis locum, annum, aut nomen ſuum adiecerit, miniatores tamen id explere ſtuduerunt. Sic Biblia germanica anni* 1466. *indicio ſunt notata:* S. THOMAE AQVINATIS ſecunda ſecundae *annum* 1466: ASTEXANI ſumma 1469: S. AVGVSTINI Confeſſionum libri 1470, & Pauli de *S.* MARIA ſcrutinium ſcripturarum 1472. *rubro colore adſcriptum exhibent.*

Ad hunc vsque annum iuxta SCHOEPFLINIUM *charactere gothico maiuſculo & minuſculo, & quidem ſculpto, quem tabula I ſub numeris I & II exhibet, vſus eſt; anno vero* 1473 *quo quatuor ſpeculi* Vincentii Bellouacenſis *tomos euulgauit, & ad quarti tomi calcem, tam annum, locum, & nomen ſuum adpoſuit, romanum, & fuſum, ab eadem ſub num. III exhibitum ad magnae molis opera imprimenda vſurpauit. Omnia itaque opera typo gothico ſculpto, & mobili excuſa ad annos ſaltem* 1458 — 1472: *romano, & fuſo impreſſa ad annos* 1473 — 1478, *quo fatalem egit diem, referenda videntur.*

Henricus EGGENSTEIN, *qui teſte* SCHOEPFLINIO *loc. cit. iam anno* 1442. *inter ciues Argentinenſes receptus, ante annum* 1471, *quo primum ſuum nomen cum loci, & anni indicio manifeſtum fecit, innumera opera typis ſe mandaſſe, ipſe in ſubſcriptione ad* CLEMENTIS V Conſtitutiones *teſtatur:* Hic CLEMENTIS V, Conſtitutionum liber - - - per venerabilem philoſophiae Magiſtrum ac etiam inclitae Argentinenſis ciuitatis ciuem bene meritum dominum *Henricum* EGGENSTEIN huius artis peritiſſimum, vt innumera ante hac diuini, humanique iuris per ipſum teſtantur volumina, ſumma cum maturitate ac diligentia impreſſus eſt. Anno domini M.CCCC.LXXI. *Vnus, aut alter annus certe ad innumera opera imprimenda non ſuffecit; plures igitur per annos eum artem exercuiſſe typographicam, dicendum erit. Quonam vero anno* EGGENSTEINIVS *imprimere deſierit, ac e viuis diſceſſerit, nullo monumento innoteſcit.* Henricus EGGENSTEIN *charactere maiuſculo, & minuſculo gothico ſculpto impreſſit, quem tabula I ſub num. IV. V. VI. repraeſentat.*

Georgius ſeu *Jeorius* HVSNER cum *Joanne* BECKENHVB *iam anno* 1473 *adparet, quo* Guil. DVRANDI ſpeculum iudiciale *exſculptis aere litteris, a Tab. II ſub num. I, & II exhibitis, excuderat.*

Martinus FLACH *ſine loci indicio anno* 1475 RODERICI Zamorenſis Speculum *litteris ſculptis maiuſculis, quae eadem tabula ſub num. III videndae, impreſſit, ac vsque ad annum* 1500 *multis, & inſignibus operibus Argentinae euulgatis litterarium orbem illuſtrauit. Conf.* MAITTAIRE *T. IV p.* 234.

I.

I. S. Auguſtini Epiſcopi Tractatus de arte praedicandi. in fol.

Libellus praeſens 21 foliis impreſſis conſtat, quorum quaevis pagina integra vndequadraginta lineas complectitur. Typo gothico minuſculo, qui tabula I num. II videre eſt, totum opus, praeter duas lineas praefationis initiales, quae maiuſculo expreſſae, excuſum eſt. Signaturae in hac editione nullae adparent, nulli cuſtodes, aut paginarum numeri. Initiales litteras miniculator rubro adpinxit colore. Interpunctionis ſignum praeter punctum nullum aliud obſeruaui. Charta eſt alba admodum, ac firma, marginumque amplitudo editionem merito depraedicat. Chartularii ſignum eſt caput bouinum, inter cuius cornua ſtilus, in ſtellam deſinens, exſurgit.

Priora duo folia prooemium, quod auerſa primi folii pagina — Prima enim vacua eſt — incipit, occupat, cuius initium ſic ſonat:

Canon pro reconmendacione huius famoſi operis ſiue
libelli ſequentis. de arte predicandi ſancti auguſtini.

In ipſo prooemio editor Anonymus multis laudis encomiis extollit opus: loquitur deinde de emendatione a ſe facta, de praeſenti editione, atque de typographo, cui illud imprimendum commiſit. *ſeci ergo*, pergit prima folii ſecundi pagina, linea 22, *deo teſte magnam pro eius correcione diligencia. ita. qd omnia exemplaria. que in ſtudio heidelbergenſi. nec non in ſpira & in wormacia, atque tandem eciam in argentina in vllis librariis reperire potui. diligenter proinde reſpexi. Et. cum inter hec. experimento diſcerem. qd idem liber Auguſtini raro inuenitur eciam in magnis & precioſis librariis. Et adhuc rarius de vſ ex eiſdem librariis ad reſc'bendum pot'it h'ri. Atque eciam qd' peius eſt. rariſſime correctus ſiue emendatus in ibi q'at reperiri. Idc'co permotus fui. ad hoc ſtudioſius laborare. vt ſcd'm exemplar meum tanto nunc ſtudio & labore quantum ſaltem potui correctum dictus libellus ſic et taliter in breui tempore m'ltiplicari poſſit. vt ad p'limorum vſum. et ad ɔmunem proſ'ctm ecc'aſticum. facile et cito perueniret. Quapropter. cum nullo alio modo ſiue medio. id expedicius fieri poſſe iudicarem. diſcreto viro. Iohanni mentelin incole argentinenſi impreſſorie artis magiſtro modis omnibus perſuaſi. quatenus ipſe aſſumere dignaretur. onus et laborem multiplicandi hunc libellum per viam impreſſionis. exemplari meo pre oculis habito. ut ſic. cum ipſe breui in tempore eundem libellum. ad magnam nu'oſitatem multiplicaret &c. . . . Suadeo autem vnicuique. hunc libellum habere deſideranti. ut propter correcciones preeligat. a dicto magiſtro eum comparare. quam aliunde.*

Prooemium ſequitur folio tertio *liber de arte praedicandi*, qui idem eſt, ac *liber quartus S. Doctoris de Doctrina Chriſtiana. Intermixtae ſunt operi litterae maiuſculae tam ſimplices quam duplicatae*, quae *deſeruiunt*, vt editor in prooemio ait, *pro eiuſdem libelli tabula alphabetica in fine eius poſita*, *quae tabula ad eaſdem remittit per ſingula puncta.* Prima folii 17 pagina linea 39. *Explicit quartus de doctrina chriſtiana beati Auguſtini epiſcopi.* Auerſa pagina vacua eſt: folio ſequenti incipit index quatuor foliis contentus, qui auerſa vltimi folii pagina, linea ſeptima terminatur.

Hoc eſt primum opus, ex quo *Ioannem* MENTELIVM perinduſtrium artis typographicae propagatorem, eiusque characteres nouimus, iuxta quos opera tam multa aeque, ac magnifica ab ipſo impreſſa diiudicare poſſumus.

Editio haec peruetuſta merito Bibliothecarum cimeliis adnumeratur, cum praeſtantiores Bibliographi altum de ea ſilentium teneant. Aliam, & quidem a noſtra diuerſam huius operis editionem a MENTELIO typis mandatam vidit Cl. *Iac.* MORELL *Bibliothecae Pinellianae* editor apud quemdam amicum, & Cl. STEIGENBERGER apud Canonicos Regulares Rottenbuchii.

chii. Cl. MERCIER Bibliothecae ad S. *Genoueſam* Pariſiis praefectus aliam in officina *Io.* FVSTI typis excuſam detexit, cuius etiam *Iac.* MORELL in *Bibl. Pinell.* mentionem facit, quae ſaltem anno 1466 prodire debuit, cum FVSTVS poſt hunc annum nullo monumento innoteſcit. Quaenam vero editio alteram praeceſſerit, dubium adhuc eſt. MORELL T. I *Bibl. Pinell.* p. 89 inquit: „ vtraque, nempe *Menteliana* fortaſſe eſt iuxta editionem *Moguntinam* Jo. FVST „ facta, quamquam vice verſa ſe res habere & *Moguntina* editio *Argentinenſi* vtrique poſteri„ or eſſe omnino poteſt „. Cl STEIGENBERGER *Bibliothecae Monacenſis* Praefecto vtraque *Menteliana Fuſtianam* praeceſſiſſe videtur, cum iam in prooemio iſta quatuor lineis illas antecellit. Inſuper in *Moguntina* tabula de tribus praecipuis operibus praedicatoris duabus paginis comprehenſa conſpicitur, quae tamen in *Argentinenſi* omnino deſideratur.

S. AVGVSTINVS iuxta Editores *Benedictinos Congr.* S. MAVRI libros IV *de doctrina Chriſtiana*, circa annum 397 inchoatos, anno 426 abſoluit. Elaboratum eſt opus, & in quo CICERONIS ad inſtar ſenſum animi exprimit. OPT. PATER. SELLER in Not. MS.

II. S. Ioannis Chryſoſtomi Homiliae LXII in Euangelium S. Matthaei a Georgio Trapezuntino látine redditae. in fol.

Integrum hoc opus folia 251 complectitur, in quo nec cuſtodes, nec ſignaturae, nec paginarum numeri occurrunt. Initiales litteras miniculator tam rubro, quam coeruleo colore adiiciendas curauit. Chartae conditio, chartarii ſignum, linearum numerus, diſtinctionis ſignum, typus, quo S. Doctoris expoſitio impreſſa — textus enim S. Scripturae maiuſculo, quem tab. I num. I exhibet, eſt excuſus — omnino cum praecedenti opere conueniunt, ita, vt praeſens ab eodem typographo eodem tempore in lucem emiſſum videatur.

Incipit ſine titulo, aut inſcriptione a textu *S.* MATTHAEI: *Intrante autem iheſu. In capharnaum aduenit ei centurio deprecans eum & dicens. Domine puer meus iacet in domo paraliticus & male torquetur.* Haec verba excipit S. Doctoris Commentarius, qui ſic inchoat: *Leproſus quidam vt audiſtis cum a monte iheſus deſcendiſſet ad eum acceſſit.* Homilia prima, prima folii ſeptimi pagina, linea trigeſima abſoluitur. Exhortatio LVI de *futuro iudicio* prima folii 129 pagina, linea 39 terminatur, cuius vltima verba ſunt: *Hic nullus eſt defectus. Sequitur textus.* qui tamen folio ſequenti incipit; auerſa enim prioris pagina vacua eſt. Homilia vltima prima folii 251 pagina, linea duodecima deſinit, cui ſubiecta legitur *Georgii* TRAPEZVNTINI epiſtola ad *Franciſcum* BARBARVM *Senatorem Venetum*, in qua ſe excuſat, ſe *S.* CHRYSOSTOMI homilias apud Pontificem exiſtentes transmittere non potuiſſe. Hac abſoluta legitur:

Rubrica pertinens ad principium libri.

Traductio librorum Sancti Iohannis criſoſtomi Super matheum e greco in latinum edita a Georio trapezoneio directaque Sanctiſſimo praeſuli. Nicholao pape. V.

Homiliae in noſtra editione ſexaginta duae tantummodo inueniuntur, cum tamen in noua editione a *Bernardo* MONTFAVCON *Congr. S. Mauri Monacho* procurata XC conſpiciuntur. Primae enim viginti quinque, & duae vltimae in praeſenti deſiderantur.

Dictae ſunt homiliae omnes, vt argumentis non infirmis MONTFAVCON, in *praefat. ad Tom. VII* §. *I* demonſtrat, Antiochiae ab an. 390 — 398.

Georgius TRAPEZVNTINVS interpretationem iuſſu NICOLAI V adornauit, in qua vero, vt ait MONTFAVCON loc. cit. §. VI, non raro peccat in adſequenda S. Doctoris mente, & ſententia; atque vbi etiam mentem auctoris adſequitur, vt plurimum, in ordine, ac ſerie, atque in verborum conſtructione non placet.

III.

III. Biblia latina. in fol. mag.

Quamuis omnem operam, omnibus numeris abſolutam de his Bibliis deſcriptionem perquirendi, impendiſſem, tamen apud nullum Bibliographorum tantum inuenire potui, quantum cuilibet litteratorum ad plenam, perfectamque eorumdem cognitionem adipiſcendam ſufficeret. Cl. MASCHIVS, qui licet in editione LE LONG *Bibl. S. P. II Volum. III* Biblia latina ſignis characteriſticis diligentiſſime depinxiſſet, praeſentia pag. 62 Num. XXVIII tam paucis abſoluit, vt vix coniectura, de iis dicere voluiſſe, reſtet. „Biblia latina, inquit, quae *Pe-* „ *trus* GOSSE venalia expoſuit, & MEERMANNO ordine ſeptima dicuntur, de quibus haec ad- „ notauit:

Lineis 49 duobus tomis, qui tamen vno volumine compacti ſunt, & cum litteris initialibus manu adpoſitis.

Nec MEERMANN, vt mihi in re litteraria verſatiſſimus *D.* SEEMILLER *Bibliothecae Academicae Ingolſtadienſis Praefectus* reſcripſit, de iisdem plus ſcriptum reliquit. Itaque praeſentia Biblia ita adcurate adumbrare ſtudebo, vt quilibet ſibi de iis claram omnino ideam effingere poſſit.

Integrum opus, charactere gothico maiuſculo, quo textum ſuperioris operis impreſſum diximus, excuſum foliis 427 conſtat. Quaelibet pagina in duas eſt diſtincta columnas, quarum quaeuis 49 lineas exhibet. Charta eſt firma admodum, alba, ac laeuigata: Chartularii ſignum vnicum adparet, ſcilicet caput bouinum, inter cuius cornua ſtilus exſurgit in ſtellam deſinens. Diſtinctionis ſigna praeter punctum occurrunt quoque colon, & interrogationis ſignum. Littera Iod pro puncto lineolam ſibi habet impoſitam. Littera prima initialis eſt deaurata, reliquae vero librorum diuerſis coloribus depictae, capitum autem rubrae ſunt, aut coeruleae. Signaturae nullae conſpiciuntur, nulli cuſtodes, nullique paginarum numeri. Tituli tam librorum, quam capitum impreſſi penitus deſiderantur. Ante quemſibet librum vix tantum ſpatium reliquit typographus, quantum ad adſcribendum titulum ſufficeret; inter capita vero nullum intercedit.

Praemittitur operi *S.* HIERONYMI epiſtola ad PAVLINVM, quae ſine titulo, aut inſcriptione ſic incipit:

Rater ambroſius tua
mihi munuſcula perfe-
rens. detulit ſimul et ſuauiſ-
ſimas litteras. que a principio
amicicierum. fidem probate
iam fidei & veteris ami-
cicie noua preferebant.

Epiſtola terminatur ſecunda folii tertii columna, linea quinta, quam immediate Sancti HIERONYMI *prologus* in *Pentateuchum* ſequitur. Tertia eiusdem folii columna, linea 36, prologo finito, incipit *liber Geneſis*, cui ſecunda folii vigeſimi columna, linea 33 finis eſt impoſitus. *Liber tertius Regum* ſecunda folii 118 columna, linea 31 finitur, ceterum hujus columnae & auerſa pagina vacua eſt, ita, vt ſequenti folio liber quartus initium ſumat. Prima folii 195 columna, linea 28, praemiſſo prologo, incipiunt *Pſalmi*, quorum 150 numerantur; ſingulis eorum nec titulus, nec numerus eſt a typographo additus. Litteras quoque cuiuslibet verſus maiores, ſeptemdecim exceptis, omnes omiſit typotheta, ſpatium vacuum ad easdem adpingendas miniatori relinquens. Deſinit Pſalterium ſecunda folii 215 columna, linea 46. Auerſa pagina vacua adparet. Folio ſequenti incipiunt *Parabolae Salomonis*, quae ſecunda folii 223 columna, linea 44 finiuntur. Finis veteris teſtamenti adſpicitur prima folii 342 columna, linea 38. Exiguo ſpatio interiecto inchoat *S.* HIERONYMI *epiſtola in IV Euangelia* ad

DAMASVM. quam tertia columna prologus excipit. *Euangelium S. Matthaei* initium ſumit quarta eiusdem folii columna, linea 24. Totum opus abſoluitur prima vltimi folii columna, linea 42, cuius verba haec ſunt:

Gratia domini noſtri iheſu xpi cum omnibus vobis amen.

Occurrit hic quaeſtio, quis typographorum? quo loco? quoue anno haec Biblia impreſſerit? Indubitatum eſt, vt Cl. STEIGENBERGER *in diſſertat. de Bibliis Germanicis omnium primis* p. 19 iam ante me demonſtrauit, atque a me ſuperius ſatis demonſtratum puto, *D. Auguſtini Ep. librum IV de doctrina Chriſtiana ſeu de arte praedicandi*, adiectasque *S. Ioan. Chryſoſtomi homilias ſuper Matthaeum* a *Ioanne* MENTELIO Argentinae fuiſſe typis excuſas. Si itaque litterae Bibliorum cum litteris textus homiliarum comparantur, luce clarius patet, litteras bibliorum cum iſtis omnino conuenire. Ergo perſpicuum quoque eſt, Biblia iſta a MENTELIO, quamdiu characteribus iſtis, eo adhuc viuente, alios vſos fuiſſe, probari nequeat, fuiſſe typis euulgata, & quidem Argentinae, cum illum alio in loco typographicam exercuiſſe artem omnino non conſtat.

Quo vero anno haec Biblia in lucem prodierint, rem decidere, difficultate haud caret. Cl. SCHOEPFLINIVS in *Vindic. typog.* p. 42 nos quidem docet, „ MENTELIVM anno 1466 „ *Biblia latina* maioris folii impreſſiſſe: ſed temporis, & impreſſionis notitiam non ipſum ty- „ pis expreſſiſſe, caligraphum vero, litteras capitales, & rubricas totius libri quum colori- „ bus ſcriberet, calci eius rubro haec ſubieciſſe colore: *Explicit liber iſte anno Domini Mille-* „ *ſimo quadringenteſimo ſexageſimo ſexto formatus arte impreſſoria per venerabilem virum Iohan-* „ *nem Mentell in Argentina.*

Sed haec SCHOEPFLINIVM de germanicis Bibliis a MENTELIO impreſſis loqui voluiſſe, ex totius orationis ſerie, & ſpecimine documentis adiuncto, aerique inciſo perſpicuum eſt. Cum enim de latinis p. 42 diſſerit, ad tabulam tertiam prouocat; iſta vero Pſalmum *De profundis* in lingua germanica, non in latina, exhibet: deinde finalis notitia eſt prorſus eadem, quae in exemplari germanico reperitur, & quidem eadem forma repraeſentata: tandem characteres ſunt longe minores, quam quibus praeſentia ſunt excuſa. Ex quo manifeſtum eſt, SCHOEPFLINIVM nullam de Bibliis praeſentibus habuiſſe notitiam, ideoque finalem illam ſubſcriptionem a Calligrapho adiectam, & ab illo adductam nihil pro noſtris ad impreſſionis annum determinandum deſeruire poſſe. Itaque aliunde, ſi non certitudo, ſaltem veriſimilitudo quoad impreſſionis tempus nobis inquirenda eſt.

Satis ſuperque mihi demonſtratum videtur, *S.* AVGVSTINI *tractatum de arte praedicandi* & *S.* CHRYSOSTOMI *homilias* praecedentibus numeris recenſitas iam ante annum 1466 fuiſſe prelo ſubmiſſas; aſt Biblia vtrumque opus praeceſſiſſe haud futili commonſtrabo ratione. Certum eſt, quo ſaepius vnus, ac idem typus ad imprimendum vſurpetur, illum eo magis ſuam amittere tenuitatem, craſſiusque verba exprimere, maxime, ſi materia, ex qua fabricatae ſunt litterae, mollis admodum ſit, quod primis typographicae artis temporibus, quibus characteres vel ex ſtanno, vel ligno ſculpſere typographi, factum haud ignoramus. Cum itaque typus *Bibliorum* paulum tenuior, quam *textus homiliarum S. Chryſoſtomi* adparet, illa ante iſtas in lucem prodiiſſe, coniiciendum erit. Haud inanis quoque coniectura eſt, primos typographos germanicis Bibliis praemiſiſſe latina; ſed germanica a MENTELIO ſaltem anno 1466 typis fuiſſe euulgata, nemo Bibliographorum dubitat: latina ergo iam ante annum 1466 primam adſpexiſſe lucem videntur. Vnde, ſi ita ſe res habeat, non ordine ſeptima, ut a MEERMANNO, ſed tertia, aut certe quarta ponenda erunt: Duo enim illa *Miſſalibus* litteris impreſſa noſtra praeceſſiſſe, non abnego; aſt, annon eadem *Moguntina* a FVSTO anno 1462 impreſſa, vel praeierint, vel ſaltem iisdem contemporanea ſint, valde dubitandum mihi videtur.

IV.

IV. Concordantiae Bibliorum Conradi ab Allemannia. in fol. mag.

Opus hoc folia 414 complectitur, tribusque in columnis, quarum quaelibet maxima ex parte ſexaginta ſex exhibet lineas, ac papyro mundae, albae & firmae admodum, charactere gothico minuſculo, quo S. *Auguſtini ars praedicandi* excuſa extat, impreſſum eſt. Chartarii ſignum roſa plerumque adparet. Deſunt cuſtodes, ſignaturae, paginarum numeri, ac initiales litterae, quas miniculator rubro colore adpinxit. Titulus operi nullus adſpicitur praefixus, ſed immediate a praefatione ſic incipit:

Vilibet volen-
ti requirere con-
cordancias in hoc
libro &c.

Praefatio 24 primae columnae lineas occupat, quam mox littera A excipit. Littera B auerſa folii 26 pagina, columna tertia, ac linea 61 a verbo *Baal* inchoat, quae folii 32 quarta columna, linea 41 terminatur. Prima folii 115 pagina, ſecunda columna, ac linea 42, litterae E finis imponitur; reliquum vero folii vacuum eſt: folio deinde ſequenti littera F initium ſumit. Terminatur opus ſecunda folii 414 columna, linea octaua, cui ſubiectum legitur:

Expliciunt concordancie
fratris ꝯradi de allemania.

Exacta collatione cum concordantiis a FROBENIO Baſileae an. 1523 editis inſtituta, multa ſacrae ſcripturae verba adhuc in noſtris deſiderari deprehendi, quae ad clariorem operis cognitionem adquirendam, hic adſcribam.

Littera A.

Achaia: *Achan*: *Adonides*: *Alpha*: *Amonides*: *Anathot*: *Approximare*: *Arena*: *Arenoſus*: *Artabe*: *Arundo*: *Arundineus*: *Arundinetum*.

B.

Bethſaida.

C.

Cabſeel: *Cademoth*: *Cades*: *Cadesbern*: *Cleopatra*: *Crocodillus*.

D.

Dalmanutha.

E.

Effari: *Efflorare*: *Excolere*.

H.

Horripilatio.

I.

Ignoranter: *Ignoratio*.

P.

Pigargas: *Plenus*: *Propterea*.

Q.

Quaſſare.

S.

Scirpeus: *Scirpus*: *Soccoth*: *Squallens*: *Squallor*: *Squallidus*.

T.

Thabor: *Topazion*.

U.

Urna.

Verba

Verba, quorum initialis littera *Ph.* v. g. *Phariſaeus* &c. a littera F incipiunt. Littera H ſaepius omiſſa eſt, vt in verbis *Hortus*, *Holofernes*, *Hordeum*, *Halitus*, *Hieremias* &c.

Editio haec eſt antiquiſſima, quae abſque dubio haud multo poſt Biblia tam latina, quam germanica intra annos 1466 — 1470 adornata fuit, eſtque omnium prima, de qua Bibliographi etiam praeſtantiores altum tenent ſilentium, vnde merito Bibliothecarum cimeliis adnumeratur.

De auctore huius operis a multis ſeculo proxime elapſo diſceptatum fuit. Alii S. *Antonio de* PADVA: alii *Arlotto de* PRATO, *Tuſco*. Ordinis Minorum alumnis: alii HVGONI Ord. Ciſtercienſis Abbati attribuunt. Cl. QVETIF *in Hiſt. Ord. Praedic. ſcript.* p. 203 & ſeqq. multis, ac inuictis argumentis *Hugoni a S.* CHARO *Ord. Praedicat.* Monacho palmam vendicat, cui & nos conſentimus.

Hugo a S. CHARO, vel de *S.* THEVDERIO, vel de *S.* IACOBO, natione Gallus, patria Viennenſis ſeculo XIII iam adulto *Concordantiarum* opus cum ſuis ſodalibus in domo Saniacobea Pariſiis, vnde *Concordantiae S. Iacobi* adpellabantur, ſequenti modo compilauit. Vocabulum quaeſitum ſemel tantum ponitur, tum ei ſubiiciuntur loci omnes, in quibus reperitur: liber, caput libri, & pars capitis diſtincta per litteras a. b. c. d. e. f. g. Vnum tantummodo verbum ob lectoris oculos ponam.

Vnigenitus

Gen. XII a. d. f.	Ier. VI g.	Zach. XII. f.	Heb. XI d.
Prou. IV a.	Amos VIII f.	Ioan. I b. III d.	I. Ioan. IV c.

„ In eo ſtatu, ait auctor cit. p. 205 Concordantiae perſtiterunt ad annum MCCL circiter; „ tum vero cum eiusmodi operis vtilitatem noſtri in dies experirentur, illud tamen videretur „ incommodi, quod ſemper voluenda eſſet ſacra Bibliotheca, vt quid tali vel tali loco ſcriptum „ eſſet, agnoſcerent, quibusdam viſum eſt, longe vtilius fore, ſi ad quemque locum indicatum vocabuli quaeſiti adiuncta, ſeu voces quaedam, aut antecedentes, aut ſubſequentes „ iungerentur. Hunc ſecundum laborem libenter in ſe ſuſcepere ſodales in gymnaſio Saniacobeo theologiae operam nauantes, potiſſimum Angli, vt praecipue VALLEOTANVS in domus ſupradictae chronico narrat „. Praecipuos inter operis correctores, ſeu potius amplificatores numerantur *Ioannes de* DERLINATONA, *Ricardus de* STAVENESBY, & *Hugo* CRONYNDONIO. Hisce quoque de Concordantiis ſpecimen ante lectoris oculos ſtatuam.

Aaa.

Ierem. XIV d. Aaa Domine Deus prophetae dicunt eis, non videbitis gladium, & fames in vobis non erit.
Ezech. IV f Aaa Domine Deus, anima mea non eſt.
Ioel. I f. Aaa diei, quia prope eſt dies Domini.

Cum vero haec ſecunda editio videretur prolixior, & volumina maioris molis exquireret, alterius manus ad malo huic medendum neceſſaria viſa eſt. Adiecit vero *Conradus de* ALLEMANNIA, quem ad calcem operis noſtri ſubiectum legimus, qui natione Germanus, patria Halberſtadienſis, eiusdemque ordinis Praedic. Alumnus erat. Florebat ſub finem ſeculi XIII & anno MCCCXXI vir iam grauis erat; itaque, vt QVETIF autumat, huic operi incumbere potuit circa an. MCCC, vel potius MCCCX. CONRADVS ſententias ab Anglis longiores adductas, vt opus commodius, ac leuius redderet, reſecare ſtuduit; ac praeterea, vt inter capita breuiora, & longiora diſcrimen haberetur, haec ſeptem prioribus alphabeti litteris illa vero quatuor tantum diſcernere, operam nauauit, cum tamen in prioribus editionibus vtraque ſeptem alphabeti litteris diſtincta fuere. Specimen ſupra memoratum hic quoque ponamus.

Aaa

Ie. XIIII b. prophete dicunt eis. *Ezech. IIII d. domine deus anima.*
XXI a. domine deus ipſi mea non eſt *Ioel. I. c. diei quam prope eſt dies domini.*

Tandem ſeculo XV circiter medio *Ioannes de* RAGVSIO Dominicanus, vir eximius Conſtantinopoli agens, quo a Synodo Baſileenſi legatus miſſus fuerat, cum plures & acres cum Graecis de earum particularum *ex*, & *per* vera notione haberet concertationes, & non minor illi antea Baſileae cum Bohemis occaſione huius quaeſtionis, *an communio ſub vtraque ſpecie ſit omnibus Chriſtianis de praecepto*, de alia particula *niſi* pugna fuiſſet, particularum indeclinabilium in prioribus omiſſarum alteras concordantias tentauit, & ope Amanuenſium perfecit.

Et haec eſt praeſentium *Concordantiarum* conditio; quippe non declinalibus ſolum dictionibus conſtat, ſed indeclinabiles quoque particulas in prioribus collectionibus omiſſas continet, licet eam perfectionem, in editionibus progreſſu temporis nouiter procuratis obtentam, nondum ſuſpexerit.

Qui plura adhuc hac de materia ſcire deſiderat, adeat QVETIF *ſcriptores Ord. Praedic.* p. 203 — 209: *Andreae* CHEVILLIER *diſſertationem gallicam Origine de l' Imprimerie.* p. 131 — 134.

V. S. Auguſtini Epiſc. de Ciuitate Dei Libri XXII cum Commentariis Thomae Vallois, & Nicolai Triuet. In fol. mag.

Duabus praeſens editio conſtat partibus; prima S. Auguſtini textum, litteris maioribus impreſſum: ſecunda commentarios, minoribus excuſos, continet. S. Auguſtini opus folia 250, commentarii 83 complectuntur. Quaeuis pagina in duas diuiſa eſt columnas, quarum quaelibet in prima 47, in ſecunda parte 57 lineas oſtendit. Charta tam albedine, quam firmitate eminet, in qua nullum aliud obſeruatur Chartularii ſignum, quam littera D, quae linea ſecatur penpendiculari, ex vna parte in duplicem crucem, ex altera in annulum deſinente. Diſtinctionis ſigna ſunt punctum, & colon. Cuſtodes, ſignaturae, paginarum numeri deſiderantur: initiales litteras vel nitide deauratas, vel variis coloribus diſtinctas adpinxit miniator. Tituli nec in fronte, nec librorum aut capitum initio adſpiciuntur impreſſi, librorumque, ac capitum initium, & finis ſolo ſpatio vacuo, eoque quidem plerumqne exiguo inter praecedentem, & ſubſequentem librum, aut caput relicto diſcernuntur. Hoc tamen praecipuum habet, quod ſaepius huius operis lineae decurtatae tot ſpatii reliquerint, vt facile typographus quasdam adiicere potuerit notas, quibus lector inſtruitur, qua de re in textu agatur. E. g. quinto libri I capite legitur:

Textus. *Quam morem eciam chato. ſicut ſc'pſit ſaluſtius nobili.* Nota *Virgilius chato ſaluſtius.*

In fronte litteris deauratis ſcriptum legitur: *Incipit liber primus ſcti Auguſtini epiſcopi de ciuitate dei.* Sequitur deinde praefatio ad *Marcellinum* Tribunum virum prudentem, & induſtrium, omniumque bonorum ſtudiorum adpetentiſſimum, quam immediate linea vigeſima primum libri primi caput excipit. Folio 138, columna ſecunda, linea 17 liber XIV abſoluitur; auerſa eiusdem vacua eſt. Ad calcem libri decimi octaui ſequentia habentur: *A die itaque miſſionis ſpiritus ſancti, vſque ad tempus huius ſcripture fluxerunt anni CCCXC & VI.* Ex quibus adparet, quo tempore S. Doctor hoc compoſuerit opus. Dein ſpatio exiguo interiecto: *Explicit liber XVIII ſancti auguſtini de ciuitate dei. Incipiunt capitula libri XIX a beato auguſtino editi de ciuitate dei.* Verba mox recitata ſecunda folii 194 columna habentur, auerſa pagina vacua comparet, ita, vt capitula ſequenti folio initium ſumant. Reliquis quoque ſubſequen-

ſequentibus libris, eadem capitula, quae in prioribus deſunt, praefixa habentur. In fine libri XXII ſequens verſus legitur:

Finito libro ſit laus & gloria criſto.

Commentarii, praemiſſa praefatione, absque titulo, aut inſcriptione auerſa quoque folii primi pagina, columna ſecunda, linea trigeſima prima incipiunt, quibus prima folii 74 columna, linea decima quarta finis imponitur. Spatio exiguo interiecto ſubnexus eſt index materiarum ordine alphabetico diſpoſitus.

Editio huius operis eſt ſplendidiſſima, perantiqua, ac cum commentariis omnium prima, cuius, teſte *Iacobo* MORELLIO *in Bibl. Pinell. T. I* p. 87, nulla apud praecipuos quoque rei bibliographicae ſcriptores mentio inuenitur. Idem circa annum 1470 eam prodiiſſe adfirmat, Cl. SEEMILLER vero, conſideratis ſummae antiquitatis indiciis, illam non immerito annum 1470 praeceſſiſſe videtur.

Vix vllum *S.* AVGVSTINI opus toties in primis typographiae annis prelo ſubditum fuit, quam praeſens. Anno 1467 in monaſterio *Sublacenſi:* 1468, & 1470. *Romae* per SCHWEINHEIM & PANNARTZ: 1470. *Venetiis per fratres Spirenſes*: 1473. *Moguntiae per Petrum* SCHOIFFER — De hac editione pereleganti noſtra quoque gaudetBibliotheca — 1474. *Romae per Vdal.* HAN. 1475. *Venetiis per* Nic. IENSON: 1477. *Neapoli per* Petrum MORAVVM: & tandem 1479. *Baſileae per* Michaelem WENSLER typis euulgatum eſt.

S. *Auguſtinus* egregium hoc opus contra Paganos, qui omne malum reipublicae infauſtum chriſtianae religioni adſcribebant, contexere anno 413 incoepit, abſoluit demum an. 426. Nobile, inquit CAVE, antiquitatis eccleſiaſticae monumentum, in quo omnibus neruis, magno ingenii acumine, ingentis eruditionis tum ethnicae tum eccleſiaſticae adparatu rei chriſtianae cauſam aduerſus gentilium obiectiones agit.

„ Maximi momenti opus, inquiunt PP. *Benedictini Sanmauriani in Praefat. ad* T. VII, „ maxima cura elaborauit pro materiae praeſtantia, & dignitate, proutque virum decebat, „ & ſummo ingenio praeditum,& omnium ſcientiarum genere ornatiſſimum. Nam immane dictu eſt,quanta hic ſit rerum varietas, quam profuſa eruditio, quam ſolers, & exquiſita ratio diſſerendi, quaſi nihil ſtrenuus *ciuitatis dei* vindex voluerit, neque artis, & induſtriae, neque eruditionis ſiue ſacrae,ſiue profanae deſiderari his in libris, e quibus reipſa tanquam e penu refertiſſimo eruditi diſputatores quicunque aduerſus impios diuinae religionis defenſionem „ poſthac ſuſcipiunt, opem, & copiam ſibi petendam putant „. Quid ad haec virorum illuſtrium ac doctiſſimorum teſtimonia HAMBERGER, qui *in den zuuerläſſigen Nachrichten* 3 P. p. 101 S. Doctoris eruditionem infra mediocritatem ponere non dubitauit, reſponſi referet?

Thomas WALLEIS ſeu *Vallenſis* Ord. Praed. qui 1340 florebat, non vero *Thomas de* IORZ, aliis *Iorſius*, *Anglicus* dictus, qui 1310 claruit, in decem primos *S.* AVGVSTINI de *ciuitate Dei* libros ſcripſit: *Nicolaus* autem TREVETH Dominicanus, natione Anglus, an. 1328 florens, in omnes libros concinnauit expoſitionem. QVETIF. *Script. Ord. Praed.* T. I. Verum commentarii iſti, vt OVDINI *Comment. ſcript. Eccleſ.* T. I col. 992 teſtatur, haud quaquam huius aetatis eruditis ſapiunt, oleuntque barbariem, & ſcholaſtici pulueris nugas. Id quidem Cl. QVETIF non negat; ſed hos errores viris iſtis facile condonandos eſſe adfirmat, cum vel nullius ſint momenti, vel aetati auctorum tribuendi, qua veterum latinorum, ſeu etiam SS. Patrum libri habebantur erratis notariorum ſcatentes; quod in cauſa fuit, vt ſcriptores eius ſeculi aliquando hallucinati ſint.

VI. S. Auguſtini Epiſc. liber Epiſtolarum. in fol. mag.

Opus hoc in duabus columnis, chartae mundae ac firmae admodum charactere maiuſculo impreſſum foliis 263 conſtat. Columna quaeuis integra quinquaquinta complectitur line-

as.

ae. Signa chartularii praeter litteram D ſuperius deſcriptam, roſa & forfex quandoque occurrunt. Litteras initiales adiecit miniator; cuſtodes, ſignaturae, & paginarum numeri nullibi conſpiciuntur. Interpunctiones adparent punctum, colon, & interrogationis ſignum.

In fronte legitur impreſſum: *Liber. Epiſtolarum. Sancti. Auguſtini. Incipit. feliciter.* Haec verba mox excipit epiſtola S. Doctoris ad VOLVSIANVM, & iſtam VOLVSIANI *ad* AVGVSTINVM. Folium ſeptuageſimum eſt dimidiatum, cuius auerſa ſolum pagina typis impreſſa adparet. Auerſa folii 263 pagina, columna prima, linea 27 vltima epiſtola ad ASELLICVM data, nulla ſubſcriptione ſubiecta terminatur.

Haec eſt prima epiſtolarum *S.* AVGVSTINI editio, eaque rariſſima, de qua nec MAITTAIRE, nec BAVR, nec Operum S. Doctoris *editores Benedictini*, nec alii Bibliographi ullam habuere notitiam. Nullam quoque aliam in iisdem reperire potui, quam illam, quae anno 1493. Baſileae ex AMBERBACHII officina prodiit.

Epiſtolae in praeſenti opere ſolummodo 197 occurrunt, e quibus aliae a S. Doctore, aliae ab aliis ſcriptae ſunt. Continentur etiam epiſtolae epiſcoporum *Africanorum* ad INNOCENTIVM *I* & huius ad illos ſcriptae. In editione vero *Mauriana* 270 inueniuntur, ordine chronologico diſpoſitae, ac in quatuor claſſes diſtinctae, quas *S.* AVGVSTINVS ab anno 386 — 430, quo ad coeleſtem patriam tranſiit, ſcripſerat.

De his epiſtolis *Patres Benedictini* in Praef. ad T. II haec notatu digna reliquerunt. „ Vt „ oculi aliis corporis ſenſibus praeſtant, ita illuſtrium virorum epiſtolae ceteris eorum ſcriptis „ paſſim antecellunt. In eis enim tanquam in gemino oculorum ſpeculo emicant perſonae, do„ tes, affectus, virtutes & vitia; ſic vt nemo magis ad viuum ea exprimere poſſit, nemo ali„ bi melius quam in epiſtolis intueri. Id ſi de cu usquam aliis, certe de Auguſtini litteris con„ ſtat, in quibus ſanctiſſimi doctoris genius, eloquentia citra fucum, prudentia, zelus, ani„ mi conſtantia, veritatis & pietatis ſtudium, humanitas, modeſtia, aliaeque virtutes reſplen„ dent. Sed illud inſuper Auguſtini epiſtolis dignitatem addit, quod, cum S. Pater grauiſſi„ mis eccleſiae negotiis fuerit occupatus, epiſtolarum eius collectio non tantum ipſius priua„ tam, ſed & totam fere eccleſiaſticam illius temporis hiſtoriam complectatur. Vnde ſi quis „ Donatiſtarum & Pelagianorum, quae duae haereſes eccleſiam per id tempus infeſtarunt, res „ geſtas ſtudioſe indagare ac plene intelligere cupit, Auguſtini legat epiſtolas, ac ſedulo re„ uoluat, & votis tandem ſuis optatum finem imponet „.

VII. S. Auguſtini Epiſc. Confeſſionum Libri XIII. in fol.

Excuſum eſt hoc opus charactere eodem, quo immediate praecedens: conſtat plagularum faſciculis quindecim, ac 143 foliis impreſſis. Faſciculi tredecim priores ſunt quinterni, decimus quartus quaternus, vltimus ternus, cuius poſtremum folium vacuum eſt. Deſunt cuſtodes, ſignaturae, & paginarum numeri. Maxime hanc editionem litterae initiales tum deauratae, tum variis coloribus depictae, Chartae albedo, mundities, firmitas, marginumque amplitudo commendant. Pagina quaelibet duas, & triginta complectitur lineas.

Praefationis loco praemittuntur quaedam ex libris *retractationum* excerpta, quae de iſtis libris S. Doctor in illis ſcripſit. In fronte operis legitur: *Ex libro retractacionum ſancti auguſtini epiſcopi.* Linea primae paginae vigeſima ſequens titulus habetur impreſſus: *Liber Confeſſionum primus Sancti Auguſtini Epiſcopi feliciter Incipit,* qui auerſa folii 10 pagina, linea ſexta abſoluitur. Terminatur opus auerſa folii 143 pagina, linea 22, cuius vltima verba ſunt:

ſic inuenietur: ſic aperietur.

Editio praeſens, quam *Iac.* MORELLVS T. I *Bibl. Pinell.* p. 91 primae vetuſtatis vocitat, primum omnium locum obtinet, dum iam anno 1470, quam calligraphus in *exemplari Tegernſe-*

enſi ad finem adnotauit, in lucem prodiiſſe neceſſe eſt. Rariſimis quoque accenſeri Bibliographorum ſilentium ſuadet.

Qui exactam *S.* AVGVSTINI cognitionem haurire deſiderat, in his libris illam perquirat; „ in confeſſionibus enim ſuis, inquiunt *Patres Mauriani* Tom. I in Praefat. ad eosdem, AV„ GVSTINVS totum ſe ipſe expreſſit perquam adcurate; quippe qui in iis non ea ſolum facta, „ quae hominum oculis ſubiecta eſſe potuiſſent, ſed etiam ea, quae Deo tantum conſcio in in„ timis agitauerat, cum bona, tum mala, ſingillatim expoſuit. In his enim ſicuti anteactae „ vitae vel leuiſſima errata, ſic etiam accepta a Deo beneficia fuſe commemorat, aeternum „ poſteris relicturus ſiue poenitentis, ſiue grati animi monumentum praeclarum etiam illius „ quam conſtanter erga nos exhibet Deus, iuſtitiae, & bonitatis exemplum „.

VIII. Valerii Maximi dictorum factorumque memorabilium libri IX. in fol.

Externa huius operis facies eadem eſt, quae in praecedenti repraeſentatur. Eodem typo, eidemque papyro eſt impreſſum, litteris initialibus tum deauratis, tum variis coloribus diſtinctis exornatum conſpicitur. Signa diſtinctionum praeter punctum obſeruaui etiam colon, & interrogationis ſignum. Pagina quaelibet integra 34 exhibet lineas. Cuius librorum praemittuntur capitulorum argumenta. Initio operis impreſſum legitur: *Valerii Maximi factorum & dictorum memorabilium. Ad Tiberium ceſarem. Liber primus incipit feliciter*, qui prima folii 17 pagina, linea 26 terminatur. Finis operi imponitur auerſa folii 159 pagina, linea 15, quae ſic ſonat:

menter imminens iuſto impendi ſupplicio coegit.

Hac de editione ſcribit FREYTAG *in Analectis litterariis* p. 1017, a nemine hucusque, quantum ſciat, antiquiſſimam, & rariſſimam illam editionem fuiſſe memoratam. Id etiam adfirmat Cl. SEEMILLER *in faſc. I. Incunab. Ingolſtad.* p. 122. Quo tempore, & quo loco prodierit, pro certo adfirmare non audet FREYTAG, cum nec anni, nec loci, nec typographi extat indicium. A non nemine, qui ea aetate, qua liber prodiit, vixiſſe videtur, haec calamo in exemplari a FREYTAGIO deſcripto leguntur adnotata: VALERII MAXIMI *factorum & dictorum memorabilium liber nonus deſinit. In epithoma decimi libri.* Caii Titi Probi *praefatio incipit. Preſens* VALERII MAXIMI *opus preclariſſimum: in nobili vrbe Argentina Reni terminatum! anno* M CCCC LXX.XVIII. *Kalendis iulii. per egregium impreſſorie artis maiiſtrum! foeliciter eſt conſummatum.* Haec ſubſcriptio nihil aliud ſane nos docet, quam quod veritati omninò conſonum eſt; quippe characteres, quibus impreſſum eſt opus, Argentinae illud in lucem prodiiſſe, dubium haud relinquunt. Quod autem anno 1470 lucem aſpexerit, prouectae aetatis notae penitus comprobant.

Qui inſuper lectiones ab hodiernis editionibus diſcedentes, aliasque mutationes legere cupit, eodem in loco a Cl. FREYTAGIO ſumma induſtria collectas inuenire poterit.

IX. S. Thomae Aquinatis Secunda ſecundae. in fol. mag.

Integrum hoc opus 244 folia impreſſa complectitur. Pagina quaelibet in duas columnas, quarum quaeuis ſexaginta continet lineas, diuiſa eſt. Initiales litterae nullae adparent, nulli cuſtodes, aut ſignaturae, nullique paginarum numeri. Charta eſt alba, firmaque, ſed minus polita, chartarii ſigno, capite bouino, inter cuius cornu ſtilus exſurgit in ſtellam deſinens, inſignita. Praeter punctum nullum aliud occurrit diſtinctionis ſignum. Typus eſt gothicus minuſculus.

Initio operis nulla adſpicitur inſcriptio, aut titulus, qui etiam in contextu deſideratur. Eiusdem initium ſic ſonat:

Poſt communem conſiderationem de virtutibus & vitiis &c.

Auer-

Auerſa folii 238 pagina, columna prima, linea 59 quaeſtio vltima terminatur. Subnexa eſt operi quaeſtionum tabula ſex foliis comprehenſa, cui finis ſecunda folii 244 columna, linea quinquageſima imponitur. Deinde ſequens notitia adiecta legitur: *Explicit ordo & ſignacio queſtionum ſecundi libri ſede partis beati thome de aquino benedictus deus Amen.*

Antiquiſſima, ac rariſſima eſt praeſens editio; quod etiam omnium prima ſit, vix vllum mihi ſupereſt dubium. *Petrus* SCHOIFFER licet anno 1467 idem opus typis euulgaſſet, noſtram tamen illius editionem praeceſſiſſe, haud ſpernendum adducere poſſum argumentum.

In monaſterii faucenſis ad S. Magnum Bibliotheca extat huius operis exemplar, a meipſo anno elapſo inſpectum, ad cuius calcem rubro colore adſcriptum legitur: *actum LXVI.* Si itaque anno 1466 id rubricis exornauit calligraphus, iam tunc extitiſſe neceſſum eſt. Deinde veriſimilitudini penitus non repugnat; iam enim in praeuia animaduerſione ſatis me demonſtraſſe puto, plura, eaque inſignia opera tunc a *Ioanne* MENTELIO emiſſa in lucem debuiſſe, quo illum a FRIDERICO IV inſignia gentilitia obtinuiſſe conſtat. Plures adhuc primis typographiae annis huius operis editiones adparuere, quas Cl. QVETIF *T. I ſcript. Ord. Praedic.* p. 322 recenſet.

S. Thomas iuxta THOLOMAEVM *Hiſt. Eccleſ. lib.* 22 c. 39. Summam ſcripſit tempore Clementis IV qui a V febr. 1265 ad 29 Octob. 1268 pontificatum tenuit. QVETIF loc. cit. p. 290.

X. Pauli a S. Maria Epiſc. Burgenſis Scrutinium ſcripturae. in fol.

In operis fronte legitur: *Incipit dialogus qui vocatur ſcrutinium ſcripturarum. Compoſitus per Reuerendum patrem dominum Paulum de ſancta maria magiſtrum in theologia. Epiſcopum Burgenſem archicancellarium ſereniſſimi principis domini regis caſtelle & legionis quem compoſuit poſt additiones poſitas ad poſtillam Nicolai de lyra Anno domini. M CCCC XXXIIII etatis ſue. anno. LXXXI.* Haec ſequitur auctoris praefatio, quae auerſa folii 2 pagina, linea nona terminatur. Tum praemiſſa diſtinctionis primae in capita diuiſione — Singulas enim diſtinctiones diuiſio praecedit — ipſum opus, ſeu dialogus inchoat.

Porro praeſens opus in duas diſſectum eſt partes: prima, quae polemica eſt contra Iudaeorum errores, in forma dialogi eſt compoſita, interlocutoribus *Saulo*, & *Paulo*, ſiue *Iudaeo*, & *Chriſtiano.* Secunda vero modo procedit didaſcalico inter *Ioannem magiſtrum*, & *diſcipulum*, cui *Ioannes* difficultates de quibusdam chriſtianae fidei articulis propoſitas enucleat. Prima pars decem, ſecunda ſex diſtinctiones comprehendit. Diſtinctio quarta prima folii 32 pagina, linea 26 abſoluitur, auerſa vacua eſt. Prima pars terminatur folio 130, linea 35, cuius vltima verba: *Explicit prima pars.* Linea trigeſima ſexta *Incipit ſecunda pars tractatus de ſcrutinio ſcripturarum;* quae auerſa folii 215 pagina, linea 39 his verbis deſinit: *Deo gracias.*

Integrum opus folia 215 comprehendit, nullis paginarum numeris, nullis ſignaturis, aut cuſtodibus, & praeter punctum nullo alio diſtinctionis ſigno inſtructum. Litterae initiales primae ſunt auro ornatae, ceterae vero minio depictae. Charta eſt alba admodum, firma, & nitida. Typus eſt idem, quo immediate praecedens excuſum eſt.

Peruetuſta haec, ac rariſſima editio ſaltem anno 1472 in lucem prodiit, cum in vno exemplari in Bibliotheca Capucinorum, Auguſtae adſeruato ad finem rubro colore a manu perantiqua notatum legitur: *Sic completum & ad finem vſque deductum anno domini Milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo ſecundo.* Alterius antiquioris editionis Romae ab *Vdalrico* HAN ſine anni indicio in lucem emiſſae, ad cuius calcem legitur, anno 1471 menſe Aprilis empta fuiſſe, meminerunt P. LAIRE *in ſpecimine typogr. Rom. p.* 133, & Cl. AVDIFFREDI *in Catal. Edit. Rom. p.* 41.

Auctor huius operis PAVLVS in Hiſpania parentibus genitus iudaicis *Salomonis* LEVI geſſit nomen. Cum vero circa annum Chriſti 1390 cum vxore, & tribus filiis Chriſtianorum amplexus eſſet ſacra, PAVLI *de S. Maria* nomen adeptus eſt. Fuit primo Carthaginenſis epiſcopus, mox Burgenſis creatus; Scrinio regio praefectus, regnorum Caſtellae, & Legionis Archicancellarius, ac demum Patriarcha Aquileiae conſtitutus. Obiiſſe fertur anno 1435 die 29 Auguſti. Extant praeter iſtud opus *Additiones notabiles ad Poſtillas Nicolai de Lyra in totam ſcripturam.* Confer WARTHON *in Adpend. ad Guil.* CAVE. p. 117. FREYTAG *Adparat. II p.* 727.

XI. Ariſtotelis 1) Libri X Moralium. 2) Libri VIII Politicorum. 3) Libri II. Oecumenicorum a Leonardo Aretino latine redditi. in fol.

Antiquiſſima haec editio, praeſtantioribus quoque Bibliographis ignota, mihi omnium prima videtur. Continet 169 folia, nullis ſignaturis, aut cuſtodibus, nulliſque paginarum numeris inſtructa. Litteras initiales auro, ac variis coloribus ſplendidas miniculator adiecit. Tituli tam librorum, quam capitum penitus deſiderantur. Charta eſt alba, firmaque, in qua typographus amplas reliquit margines. Praeter punctum nullum aliud occurrit diſtinctionis ſignum. Typus eſt gothicus minuſculus. Pagina quaeuis integra lineas triginta duas complectitur.

Opus interpretis praefatio ſine titulo aut inſcriptione praecedit, in cuius initio interpretandi cauſam adfert: *Ariſtotelis ethnicorum libros latinos facere nuper inſtitui non quia prius traducti non eſſent. Sed quia ſic traducti erant vt barbari magis quam latini effecti viderentur.* Dein errores a primo traductore commiſſos prolixius ante lectoris oculos ſtatuit. Concludit tandem: *Ego igitur infinitis pene huiusmodi erroribus permotus cum hec indigna ariſtotele. indigna quoque nobis ac lingua noſtra arbitrarer cum ſuauitate horum librorum que greco ſermone maxima eſt in aſperitatem conuerſam nomina intorta res obſcuratas doctrinam labefactatam viderem. laborem ſuſcepi noue traductionis in qua vt cetera omittam id aſſecutum me puto vt hos libros nunc primos latinos fecerim cum antea non eſſent.*

Praefatione auerſa folii 3 pagina, linea tertia abſoluta, exiguoque ſpatio interiecto primus *Moralium*, *ſeu Ethicorum* liber incipit; decimus vero, & vltimus prima folii 87 pagina, linea 18 terminatur, quem immediate interpretis epiſtola ad ſummum Pontificem, qua eidem libros *Moralium* ARISTOTELIS a ſe latine redditos offert, excipit. Folio octogeſimo octauo, praefatione ARETINI praemiſſa, ſequuntur ARISTOTELIS libri VIII *Politicorum*, eorumque finis prima folii 187 pagina, linea ſexta adſpicitur; reliquum huius folii ſpatium vacuum eſt.

Folio ſequenti ARETINI praefatio ad libros Oecumenicorum inchoat, quae auerſa eiusdem pagina, linea octava definit, paruoque ſpatio interiecto primus liber initium ſumit. Secundus finitur auerſa folii 193 pagina, linea duodecima. Prima ſequentis pagina vacua; auerſa autem habetur interpretis epiſtola dedicatoria ad ſummum Pontificem EVGENIVM *IV*, vt videtur. Hanc altera Florentiae 1430 8 Kal. Dec. ad Magiſtratum, & ciues vrbis Senenſis ſcripta ſequitur, quam eiusdem vrbis ciuium epiſtola ad *Leonardum* ARETINVM Senis 28 Dec. an. 1438 data excipit. Extat huius editionis exemplar in Bibliotheca Academica Ingolſtadii, quam Cl. SEEMILLER faſc. I p. 146 deſcripſit.

Quamuis nulla in praefationibus, nulla in epiſtolis interpretis librorum ARISTOTELIS notitia nominis habeatur, omnes tamen viri litterati eorundem interpretationem *Leonardo* BRVNO, natione Italo, patria Aretino, vnde *Aretinus* appellatur, viro graece & latine docto adſcribunt. Conf. OVDINI *Comment. T. II* col. 2386. *Warthon in Adpend. ad Guil. Caue* p. 122. *Iöheri Lex. T. I* p. 1422.

XII. Alberti Magni Ord. Praedic. Quaeſtiones ſuper Euangelium Miſſus eſt. in fol. mag.

Quaeſtiones praeſentes foliis *66* conſtant, in duabus columnis, quarum quaelibet *61* exhibet lineas, chartae mundae, firmae, ſed minus politae, chartarii ſigno Roſa inſignitae, charactere minuſculo impreſſae ſunt. Deſunt litterae initiales, ſignaturae, cuſtodes, ac paginarum numeri. In fronte litteris capitalibus rotundis, ſed admodum rudibus impreſſum legitur: INCIPIT. PROLOGVS. IN. OPVS. VIRGINIS. GLORIOSE. EDITVM. A. DOMINO. ALBERTHO. THETONICO. QVI. ALIO. NOMINE. MAGNVS. ALBERTVS. VOCATVR. In hoc inquit, opus in laudem, & gloriam, & honorem glorioſiſſimae Virginis Mariae ſe compoſuiſſe. Prologus auerſa folii primi pagina, columna prima, linea quinta terminatur, quem tituli quaeſtionum, qui in operis decurſu non occurrunt, excipiunt. Folio tertio prima quaeſtio ſequentibus S. Euangeliſtae verbis, capitalibus litteris impreſſis initium ſumit: MISSVS. EST. ANGELVS. GABRIEL. Vltimae quaeſtioni quarta columna folii *66* finis imponitur, cuius vltima verba ſunt: *domine miſerere noſtri. Deo gracias.*

Hac de editione praeter FREYTAG, qui eam rariſſimam, omnium primam, ac iam in artis typographicae infantia exortam in *Adparatu* I p. 569 vocat, nullus alius Bibliographorum notitiam habuiſſe videtur. Cl. QVETIF quoque, qui tamen ſumma induſtria editiones antiquiores recenſet, eamdem ignorauit, vnde patet, iſtam non ita obuiam in Bibliothecis extare.

XIII. Opus de Laudibus B. V. Mariae. in fol. mag.

Initio operis, quod folio 213 complectitur, capitalibus litteris valde deformibus impreſſum legitur: PREFACIO. IN. OPVSCVLVM. DE. LAVDIBVS. BEATE. MARIE. VIRGINIS. INTITVLATVM. INCIPIT. FELICITER. Praefatio totam primam occupat columnam — in duas enim quaeuis pagina eſt diſtincta — ſecunda vero SEQVITVR. TABVLA. quae tertia folii primi columna, linea ſeptima terminatur. Hanc immediate excipit PROLOGVS. PRIMVS. iſtum ſecundus, qui prima folii ſecundi columna, linea 28 definit. Mox INCIPIT. LIBER. PRIMVS. DE. LAVDIBVS. BEATE. MARIE. Prima folii 16 columna EXPLICIT. PRIMVS. LIBER. Secunda folii 213 columna, linea quinta abſque finali notitia opus terminatur. Paruo dein ſpatio interiecto, ſubnexae ſunt ſimilitudines ad B. Virginem directae, ordine alphabetico diſpoſitae, quae quarta columna, linea vigeſima abſoluuntur.

Editio haec in omnibus cum praecedenti conuenit: iidem characteres; eadem charta, chartariique ſignum, ac idem linearum numerus adparent. Tituli omnes in eadem occurrentes litteris capitalibus ſunt expreſſi. De eadem Cl. FREYTAG *Adparat. I.* p. 570 mentionem facit. Inſignis eius raritas ex eo colligi poteſt, quod, teſte FREYTAGIO, *Aloyſius* NOVARINVS, qui ad finem ſeculi XVI natus erat, ſe primum eſſe iactauerit, ad quem iſtius operis, cuius codicem tantummodo habuerat manu exaratum, notitia peruenerit. *Elect. SS. Lib.* IV.

De Auctore huius operis in diuerſa abeunt doctores. Alii *Bernardinum de* BVSTIS illum eſſe exiſtimant: alii *Iacobum de* VORAGINE, vel HVGONEM *Card. tit. S. Sabinae* illum volunt: alii denique ALBERTO MAGNO vendicare ſtudent. Conf. QVETIF *ſcript. Ord. Praedic.* T. I p. 177. FREYTAG *Adparat.* I. p. 572. Nos vero Cl. QVETIF, & *Caſimiro* OVDINO conſentimus, qui multis & firmis argumentis, RICHARDVM *a S.* LAVRENTIO Canonicum & Archidiaconum eccleſiae Rothomagenſis, qui anno circiter 1230 doctrina, & pietate clarus florebat, illud ſcripſiſſe commonſtrant. OVDINVS omnem laudem eidem attribuit. „ Scripſit, „ inquit T. III c. 158 grande opus libris 12, diſtinctum, egregium ſane, atque omnimodas „ beatae Matris Dei Mariae laudes cumulate continens „. Allegat idem ſaepius inſigni cum elogio *Aloyſius* NOVARINVS in *Vmbra virginea* impreſſa in folio Turoni an. 1640.

XIV.

XIV. Fortalitium fidei contra fidei Chriſtianae hoſtes. in fol. mag.

Integrum hoc opus 248 folia continet, charactere rotundo, eoque fuſo, quo *Ioan.* MENTELIVS anno 1473. ad *Vincentii* BELLOVACENSIS *ſpeculum* excudendum vſus fuerat, & quem tabula I num. III exhibet, in duabus columnis impreſſum eſt. Editionem praeſentem maxime commendant chartae munditіes, ac firmitas, marginum amplitudo, litterae initiales, aliaeque figurae cum auro, tum diuerſis coloribus exornatae. Chartarii ſignum littera D iam ſaepius deſcripta occurrit. Columna quaeuis integra lineas 49 complectitur. Deſunt ſignaturae, cuſtodes, ac paginarum numeri. Titulos a typographo omiſſos miniator rubro colore adſcripſit.

Praemittitur operi tabula omnium in eo contentorum, quae prima folii octaui columna, linea 22 finitur. Huic ſubnexa eſt narratio duorum miraculorum. Folio nono incipit prooemium ſine titulo impreſſo, quem tamen calligraphus rubro colore his verbis adpoſuit: *Incipit prohemium in quo laudes diuine annotantur & mittitur querela ante thronum maieſtatis dei & ponitur intentio ſcribentis.* Terminatur prima folii decimi columna, linea 22. Columna ſecunda ipſum incipit opus in quinque libros diuiſum. Liber primus agit de vera Chriſti militum armatura, & de fidei catholicae excellentia: Secundus primum de haereſi generatim, dein errores quosdam catholicae doctrinae oppoſitos refutat. Tertius iudaicam ſuperſtitionem impugnat: quartus Saracenorum, & Mahometis falſa dogmata confutat: quintus de poteſtate, & doemonum fraudibus differit. Liber primus terminatur ſecunda folii 47 columna: ſecundus columna folii 70 ſecunda linea vndeuigeſima, reliquum folii vacuum eſt. Finitur opus ſecunda folii 240 columna linea 48, cui a calligrapho ſequentia ſubiecta ſunt: *Expliciunt nunc libri fidei fortalicii. In vigilia paſce. LXXIII.* Accedunt rubricae octo reliquis foliis contentae, ad quarum finem legitur impreſſum: *Expliciunt Rubrice libri fidei fortalicii.*

Ex ſubſcriptione a calligrapho ad vltimi libri finem adiecta colligitur, ſaltem initio anni 1473 opus hoc fuiſſe typis euulgatum; aſt iam anno 1472 prelum reliquiſſe, alia omni fide digna notitia, quae in exemplari in Bibliotheca monaſterii faucenſis ad S. Magnum extante reperitur, nos commonet; in illa enim legitur, monaſterium illum praeſens opus vnacum epiſtolis S. AVGVSTINI ſupra memoratis, ac illo libro, qui *Pharetra fidei* adpellatur, a *Ioanne* SCHVESSLER typographo Auguſtano XVIII florenis eodem anno emiſſe. Ex quo coniiciendum, *Ioannem* MENTELIVM iam ante annum 1473 typis rotundis, & fuſis fuiſſe vſum.

Bibliotheca Academica Ingolſtadienſis alteram, a noſtra diuerſam, editionem, vti nos Cl. SEEMILLER in faſc. I p. 151 docet, ſine loci, anni, & typographi indicio poſſidet, quam tamen noſtra praeceſſiſſe videtur. Anno 1485 in folio, & an. 1494 in 4. Norimbergae *Antonius* KOBVRGER idem opus typis commiſit.

De auctore huius operis non conueniunt critici, vt in *Vincentii* PLACII *Theatro auctorum Anonymorum, & Pſeudoanonymorum* de ſcript. Theol. n. 737 videre eſt. *Caſimirus* OVDINVS in Comment. de ſcript. eccleſ. T. III col. 2572. THOMAE *Barbarienſi* in partibus infidelium Patriarchae, ordinis Minorum alumno adſcribit, *Ioannem* WOLFIVM ſecutus, qui anno 1600. *Rerum memorabilium* volumina duo Lauingae vulgauit, in quorum primo ad annum 1450. THOMAM huius operis auctorem adfirmat.

Henricus WARTHON *in Adpend. ad Guil.* CAVE. p. 177 ſat firmis argumentis auctorem eſſe *Alphonſum* SPINA Hiſpanum franciſcanum Monachum, monſtrat. *Ioannes* MARIANA luculentis verbis Tom. 2 Hiſt. Hiſpan. L. 22 c. 13 p. 313 auctorem nobis oſtendit, cum *Aluari* LVNAE, ſontidoniae reguli a Caſtellae rege anno 1453 capite plexi ſupplicium enarrans, morienti adfuiſſe *Alphonſum* SPINAM, is, qui *fortalitium fidei* edidit, ſplendido titulo, voce barbara, eruditum opus, & diuinarum rerum cognitione praeſtans. Hallucinantur igitur, qui illud THOMAE *Barbarienſi*, aut *Gulielmo* TOTANO, aut alteri adſcribunt.

XV.

XV. Pharetra auctoritates, & dicta SS. Doctorum, Philoſophorum, & Poetarum ordine alphabetico diſpoſita continens, in fol. mag.

Opus hoc, quod foliis 360 conſtat, vix non in omnibus, concordat cum ſupra memorato; eodem enim charactere eſt impreſſum, eamdem chartae formam, ac idem chartarii ſignum repraeſentat, ita, vt dubium haud ſit, ex eadem officina, eodemque tempore illud in lucem prodiiſſe. Fuit quoque emtum eodem anno a monaſterio ſaucenſi, vt iam ſupra vidimus. Caret cuſtodibus, ſignaturis, & paginarum numeris. Initiales litterae adparent auro inſignes, ac minio depictae. Singulae paginae duas complectuntur columnas, columnae quinquaginta lineas.

Praemittuntur operi praefatio, doctorum, quorum auctoritates, & dicta adducit auctor, nomina, materiarumque index, quae priora ſex folia occupant. Praefatio ſine titulo, aut inſcriptione incipit, in qua cum perfectam totius operis cognitionem lector quisque haurire poſſit, eam quoad maximam partem exſcribere, placuit.

In conuerſionis mee pmordio cum pro mentis recreacione ſanctorum auctoritates legerem & legendo varias pereiperem corrupciones. Viſum eſt mihi ſecurum & bonum vt ad ipſum fontem originalium recurrerem & ob maiorem certitudinem ipſemet excerperem aliqua que poſmodum diligencius ordinarem. Quatenus que ad deuotionem & predicationem vel etiam ad diſputacionem vtilia forent poſſent ibidem facilius inueniri Sciat autem hoc quilibet lector huius opuſculi quod quandoque reperi diuerſos & plures doctores vnum & idem dixiſſe. Quandoque vero doctorem eundem in diuerſis libris idem & vnum aliter poſuiſſe. Opuſculum etiam preſens volui pharetram appellari, quia ſicut in pharetra baliſtariorum diuerſa iacula reponuntur quibus hoſtis hoſtem ſuo tempore ferit vulnerat & deuincit Sic etiam in hoc libello varie fortes & multe ponuntur & inueniuntur auctoritates & dicta ſanctorum doctorum & aliorum philoſophorum & poetarum fide dignorum quas ſi lingua pariter & manu firmiter tenuerimus antiquum hoſtem noſtrum id eſt diabolum & nouum eccleſie inimicum id eſt quemlibet peccatorem quantocius deuincemus. . . . Iſta pharetra vero iſtud opuſculum ſecundum ordinem alphabeti ponitur & diſtinguitur quatenus quicquid in eo queritur cercius & facilius habeatur &c.

Folio ſeptimo ipſum opus incipit a verbo *Abbas.* Huic ſubnexae ſunt auctoritates patrum, abbatis munus explicantium. Auerſa folii 53 pagina, ad ſecundae columnae finem *Sequitur lra. B.* Tertia folii vltimi columna, linea quadrageſima operis habetur finis, cuius vltima ſunt verba: *ymbres ad inſtar gurgitum.*

De auctore huius libri nullibi aliquam inuenire potui notitiam. Annon e *S.* BONAVENTVRAE penna emanauerit, dubius inde haereo, eoquod praefatio praeſentis operis vix non quoad omnia verba eadem eſt, quae in Pharetra, a WADDINGO, TRITHEMIO, & ab aliis *S.* BONAVENTVRAE attributa reperitur, de qua nos exemplar, quod inferius inter libros Norimbergae impreſſos deſcribemus, poſſidemus. Iſta quidem breuiori ſtilo eſt concepta, ac in quatuor libros diſtributa, noſtra vero fuſius ſcripta, ac ordine alphabetico diſpoſita. Aſt fieri potuiſſet, S. Doctorem opus lapſu temporis magis auxiſſe, ac vt, quidquid in eo quaeratur, certius, ac facilius haberetur, ſecundum ordinem alphabeticum diſtinxiſſe.

XVI. Iſidori Epiſc. Hiſpalenſis Libri XX. Etymologiarum, in fol. mag.

Sex epiſtolae praecedunt opus, quatuor *S.* ISIDORI ad BRAVLIONEM Epiſcopum Caeſaraugustanum, duae BRAVLIONIS ad duas priores *S.* ISIDORI reſponſoriae. Ante primam ſequentia leguntur litteris capitalibus impreſſa: INCIPIT EPISTOLA ISIDORI IVNIORIS HISPALENSIS EPISCOPI AD BRAVLIONEM CESARAVGVSTANVM EPISCOPVM. Sexta epiſtola ſecunda folii ſecundi columna — in duas enim ſingulae paginae ſunt diſtinctae — terminatur, cui ſubiecta

eſt breuis ad lectorem admonitio de immediate ſequenti tabula ; ſeu breuiſſimo cuiusque libri indice. Quarta eiusdem folii columna INCIPIVNT CAPITVLA PRIMI LIBRI, ſeu capitum tituli, qui ſingulis libris etiam ſunt praefixi. Eadem columna INCIPIPIT LIBER PRIMVS ETHIMOLOGIARVM ISIDORI HISPALENSIS EPISCOPI. DE DISCIPLINA ET ARTE.

Opus foliis 141 contentum eodem typo, quo praecedens, excuſum, nec litteras initiales, nec cuſtodes, nec ſignaturas, nec paginarum numeros oſtendit. Tituli librorum, capitum, aliarumque ſectionum litteris capitalibus ſunt expreſſi. Charta quidem munda eſt, ac firma, ſed minus polita. Quaeuis columna 51 numerat lineas. Signa diſtinctionum occurrunt punctum, & colon. Graecis vocibus adſcribendis, & figuris tum geometricis, tum aſtronomicis adiiciendis vacuum ſpatium reliquit typographus, quod in noſtra editione figuris tum a miniatore, tum ligno inciſis impletum conſpicitur. Ad calcem operis litteris capitalibus impreſſum habetur : EXPLICIT LIBER ETHIMOLOGIARVM ISIDORI ISPALENSIS EPISCOPI.

Editio haec Bibliographis hucusque ignota, illi, quae Auguſtae ex *Guntheri* ZAINER officina anno 1472 prodiit, ſi non coaeua, vt Cl. SEEMILLER *faſc. I* p. 172 bene animaduertit, ſaltem non multo poſterior videtur.

S. ISIDORVS *S.* LEANDRI Germanus, eiusque in ſede Hiſpalenſi ſucceſſor vltimis vitae ſuae annis opus *Ethymologiarum* BRAVLIONIS Epiſcopi Caeſarauguſtani hortatu compoſuit; ſed cum illi anno 636 immortuus fuiſſet, BRAVLIO illud perfecit, digeſſitque in eam, quam cernimus, formam. Operis huius mentionem facit *S.* BRAVLIO in *Praenotatione librorum S. Iſidori: S.* ILDEPHONSVS cap. 9 *libri de viris illuſtribus.*

XVII. Vincentii Bellouacenſis Speculi Naturalis pars II, eiusdem Doctrinale, & Morale. Tomi III. in fol. max.

I. *Speculum Vincentii Naturale* duabus conſtat partibus; pars prima priores octodecim libros, ſecunda, quam in praeſenti deſcribimus, quindecim poſteriores complectitur. Integra haec pars foliis 327 conſtat, in duabus columnis, quarum quaelibet ſexaginta ſex exhibet lineas, chartae albae, ac firmae admodum typo rotundo impreſſa eſt. Praecedit iſtam librorum, & capitulorum in iisdem contentorum index. Capitula etiam ante quemlibet librum repetuntur, excepto libro decimo nono, qui folio nono his verbis incipit. 1. *De opere ſexte diei. Et primo de animalibus.* GVILLERINVS *de Conchis.* Ita quoque cuilibet capitulo auctorem, ex quo materiae deſcriptionem hauſerat, praepoſuit. Vltimus liber auerſa folii 327 pagina, columna prima, linea 27 terminatur.

II. Speculi doctrinalis initio haec leguntur impreſſa : *Speculum doctrinale Vincentii beluacenſis fratris ordinis predicatorum incipit. Et primo prologus de cauſa ſuſcepti operis & eius materia.* Conſtat foliis 402 ac in octodecim libros diuiſum eſt. Liber primus prologum, & omnium librorum indicem continet, cui finis ſecunda folii 14 columna imponitur. Prima folii 15 pagina vacua conſpicitur; auerſa deinde ſecundi libri capitulorum titulos, qui & ceteris libris praemiſſi, occupat. Folio ſequenti *Secundus liber incipit*, qui agit vniuerſaliter *de hominis reparatione per doctrinam & ſtudium philoſophiae.* Liber decimus octauus terminatur ſecunda folii 402 columna, linea ſexageſima.

III. *Speculum morale* in tres libros diuiſum eſt;libri in partes; iſtae in diſtinctiones. Nos tantum priores duos libros poſſidemus, & hi initio ab homine in re litteraria peregrino ob plagulam pergamenam hinc inde inſertam, aut ob litteras initiales auro ſplendidas decurtati ſunt. Primum quod in praeſenti opere adparet, eſt tabula alphabetica tribus foliis contenta, in cuius initio legitur : *Tabula breuis alphabetica demonſtrans quoto Libro, quota Parte quotaque di-*

ſtinctio-

ſtinctione. queque in hoc volumine principaliter tractata inueniri debeant. Folia quartum & quintum, diſtinctionem primam, & dimidiam partem ſecundae complectentia, deficiunt. Folio ſexto rubricae in margine ſuperiori a typographo adiectae ita ſonant:

In prima columna — *In ſecunda*
Pars prima *De ope* — *ribus.* *Diſtinctio ſcd'a*

Prima linea deinde ita legitur:

ſacras amare. audita. lecta. ſex etiam cogitata.

Folia tantum 262 numerare potui. Quod praecipuum habet, eſt, quod tituli maxima ex parte capitalibus expreſſi ſint litteris. Singulae columnae integrae duas, & ſexaginta lineas complectuntur. Charta eſt, vt in praecedentibus, alba, & firmitate pergameno non multum diſſimilis. Secunda folii 210 columna *Vincentii Beluacenſis Speculi Moralis Liber Primus finit feliciter.* Columna tertia *Vincentii Beluacenſis Speculi Moralis Liber ſecundus in quo de Nouiſſimis diſſeritur incipit feliciter.* Ad calcem libri ſecundi ſequentia habentur: *Vincentii Speculi Moralis Liber ſecundus in quo de quatuor nouiſſimis diſſeritur. finit. feliciter.*

De praeſenti huius triplicis ſpeculi editione Cl. QVETIF *de ſcript. Ord. Praedic, T. I p.* 233 ita diſſerit: „ Prima, ab aliis omiſſa ſt Argentinenſis *Iohannis* MENTELLI vel MENTELIN; habe-„ tur Pariſiis in Nauarr. voll. IV chart. imper. quorum duo priora *Speculum naturale*, tertium „ *Doctrinale*, quartum *Speculum morale*, complectuntur. In tribus primis deſunt locus, an-„ nus, & nomen typographi; at cum charta & charactere ſint omnino eadem cum quarto, „ ex eadem officina prodiiſſe veriſimillimum eſt. Sic autem ad calcem quarti legitur: *Vincen-„ tii Beluacenſis S. T. P. ordinis ff. Praedicat. Speculum morale &c. finit feliciter, impreſſumque „ in inclita vrbe Argentinenſium, ac nitide terſe, emendateque refertum per H. D. Ioannem Men-„ telin artis impreſſoriae magiſtrum famoſiſſimum anno* 1476 *die menſis nouemb.* 9.

VINCENTIVS patria Bellouacenſis, natione Gallus, ordinis Praedicatorum alumnus, vir ſeculo XIII clariſſimus, libris legendis, ac ſcribendis maxime deditus, magnae molis opus *Speculorum*, *Naturalis*, *Doctrinalis*, ac *Hiſtorialis* maximis laboribus compilauit. Mortem opetiit anno 1264. QVETIF. l. cit. p. 213.

Idem auctor multis argumentis demonſtrare nititur, VINCENTIVM *Speculi moralis* auctorem haud eſſe, ac illud eſſe opus ſeculi XIV nec niſi inter an. 1310 — 1325 a falſario editum. & *Bellouacenſi* ſubpoſitum. Auctores vero, ex quorum operibus *Speculum morale* compactum, quinque ſunt praecipui: I. Anonymus auctor *Tractatus de conſideratione nouiſſimorum*, qui florebat circa an. 1300, certo ſcripſit poſt an. 1291, cuius opella fere tota in *Speculum morale* conuaſata eſt. II. *F. Stephanus de* BORBONE ſeu de BELLAVILLA Ord. Praedic. qui circa 1262 mortuus eſt, & magnum opus de ſeptem donis Spiritus S. edidit, fere totum in ſpeculum translatum. III. *S.* THOMAS mortuus anno 1274. IV. *F. Petrus de* TARENTASIA, ſeu INNOCENTIVS *Papa V* mortuus anno 1276. V. *F. Ricardus de* MEDIAVILLA Ord. Min. qui obiit circa 1300 aut 1302 QVETIF. l. cit. p. 218 — 232 & p 300 — 318.

XVIII. Auicennae libri V. Canonum a Gerardo Carmonenſi latine redditi, & tribus tomis contenti. in fol. max.

Tomus primus duobus prioribus libris, & foliis 176 conſtat. In fronte primi libri legitur impreſſum: *Liber canonis primus quem princeps abohali abiuſcemi de medicina edidit. translatus a magiſtro gerhardo cremonenſi in toleto ab arabico in latinum. Verba abohali abiuſceni.* His verbis immediate ſubiecta eſt auctoris praefatio, quae columna eiusdem paginae ſecunda, linea 18 terminatur. Hanc excipit index materiarum tam generalis omnium librorum, quam particularis primi libri. Iſte de *vniuerſalibus ſcientiae medicinae* tractans prima folii 92 colum-

na, linea 21 terminatur. Folio ſequenti *Incipit liber canonis ſecundus auicene de ſimplici medicina verba principis abhoali.* Praemiſſo huius libri tractatuum indice, inchoat ſecunda columna, linea 23 tractatus primus. Quarta folii 176 columna, linea 56. Liber *Secundus cum dei laude explicit.*

Tomus ſecundus tertium comprehendit librum, & folia 235 numerat. Agit hic liber *de aegritudinibus particularibus, quae ſunt in membris hominis a capite vsque ad pedes manifeſtis & occultis.* Praecedit materiarum index, qui quinque priora occupat folia. Terminatur prima folii 235 columna, linea 47.

Tomus tertius duos libros poſteriores continet. Liber quartus *de aegritudinibus particularibus, quae cum accidunt, non adpropriantur vni membro* agens, indice praemiſſo, quinto folio inchoat, ac ſecunda folii 124 columna finitur. Folio ſequenti *Incipit liber quintus canonis de medicina & eſt antidotarium*, deſinit vero ſecunda folii 164 columna his verbis: *Canonis liber quintus auicene qui eſt & antidotarium eius finit.*

Quod ad externam operis faciem attinet, typus idem eſt, quo opus immediate praecedens impreſſum. Charta alba, & firma admodum adparet. Chartarii ſigna praeter Roſam obſeruantur quoque Strigil, Vua, caput bouinum, ac pileus principis cum cruce ſuperimpoſita. Singulae paginae in duas diſtinctae ſunt columnas, quarum quaeuis 56 exhibet lineas. Litterae initiales, ſignaturae, cuſtodes, ac paginarum numeri deſiderantur.

Editio haec, quae intra annos 1473 — 1478, quo MENTELIVS e vita diſceſſerat, prelum reliquit, merito ob Bibliographorum ſilentium Bibliothecarum cimeliis adnumeratur. Eiusdem editionis libri, primus, ſecundus, & quartus extant in Bibliotheca Academica Ingolſtadii. Cl. SEEMILLER faſc. I p. 172.

AVICENNA, ſeu *Abuhali Elhuſein Ibn Abdalla Ibnuſina*, vel *Abenſina*, quem alii Cordubae in Hiſpania e ſtirpe regia natum fuiſſe volunt, alii in prouincia Perſiana Coraſſan, Balchi, aut Bocharae ex patre ABDALLA, & matre CITARA ad finem ſeculi X primis ſuae aetatis annis ad ſtudia tam philoſophica quam medica incubuit, multaque ſcripta reliquit, inter quae canones praefati maxime a litteratis celebrantur. Multi ſunt, qui *Auicennam* maximis adfecerunt encomiis, multi quoque plerumque inter recentiores abiecte nimis deo eo ſenſere. Conf. GESNERI *Bibl.* fol. 111. BLOVNT *Cenſur. celeb. Auct.* p. 25, IOECHER. & ISELIN *Lexicon hiſt.*

GERARDVS *Cremonenſis* — iuxta ISELIN, & IOECHER *Carmonenſis* — vir in medicina exercitatus, ac in omni ſcientia doctiſſimus, praecipue in linguis orientalibus maxime verſatus, qui ſeculo XII florebat, Canones AVICENNAE ex arabica lingua in latinam vertit. GESNER l. cit. IOECHER *Lexicon.*

XIX. Iacobi Paduani Adgregatio medicinarum ſimplicium, & compoſitarum, in fol. mag.

Litterae, quibus impreſſum eſt hoc opus, ſunt ſimillimae, immo eaedem, quibus excuſum eſt opus praecedens. Charta eſt eadem, ſicut & chartarii ſigna. Integrum opus foliis 284 conſtans, in duabus columnis impreſſum eſt. Columna quaelibet 55 lineas oſtendit. Deſunt litterae initiales maiores; quandoque paruas adiecit typographus. Signaturae nullae occurrunt, nulli cuſtodes, nullique paginarum numeri.

Opus incipit ſine titulo, aut inſcriptione ab auctoris praefatione hisce verbis: *fructiferum medicis acturus opus &c.* In hac operis finem manifeſtat, ac conſtructionem: *fuit principalis intentio medicinarum ſimplicium & quam plurimum ɔpoſitarum virtutes a diuerſis ſcriptas auctoribus: conuerſo ab eis modo in tabulis ſub debitis aggregare rubricis relinquendo que in practicis libris ordinate ſcribuntur non egentes aggregatione. Auctores eum propoſita aliqua ſimplici vel*

com-

compoſita medicina eius virtutes ſubiungunt. Ego virtute premiſſa eius aggregabo remedia auctores ſubſcribens & locum. Et quia opus hoc ex pluribus auctoribus aggregatur liber aggregationis nomen acquirat. Sequitur deinde operis partitio, quam nomina auctorum, ex quibus adgregatio facta, excipiunt. Ad praefationis finem a linea 52 — 55 haec habetur notitia: *Opus quidem hoc longis retro temporibus inchoatum completum eſt per me artium & medicine doctorem Magiſtrum Iacobum paduanum Anno domini. M.CCC. octuageſimo quinto.* Auerſa eiusdem folii primi pagina legitur: *Rubrice primi tractatus de primis virtutibus medicinarum.* Terminatur opus quarta folii 284 columna, linea 47 cuius verba ſunt: *Tenaſmoni licinium. hali. ibidem.*

Bibliographi etiam praeſtantiores de hac editione nullam habuiſſe notitiam videntur, ex quo eiusdem inſignis raritas patet.

Auctor huius operis eſt *Iacobus de* DONDIS natione Italus, patria Paduanus, in re mathematica, & medica verſatiſſimus. Paduae medicam e cathedra explanauit artem: Promptuarium medicum, ſeu de adgregatione medicamentorum ad omnes aegritudines compilauit, vnde *Adgregator* appellatus. Floruit ad finem ſeculi XIV. Conſ. GESNERI *Bibl.* fol. 352. IOECHER *Lex.* T. 2 col. 185.

XX. Matthaei Syluatici Medicinae doctoris liber Pandectarum medicinalium. in fol. mag.

Praemiſſa eſt operi *Matthaei* MORETI Brixienſis, qui idem correxit, ad *Franciſcum de* GONZAGA Cardinalem Mantuanum ac Bononiae Legatum dedicatoria epiſtola, quae ſecunda columna abſoluitur. Hanc tertia columna excipit *Tabula capitulorum que in pandectis continentur per ordinem alphabeti.* Folio ſexto ipſum opus ordine alphabetico diſpoſitum incipit, in cuius fronte haec habentur: *Liber pandectarum medicine omnia medicine ſimplicia continens, quem ex omnibus antiquorum libris aggregauit eximius artium & medicine doctor Matheus ſiluaticus ad ſereniſſimum ſicilie regem Robertum.*

Integrum opus folia 307 complectitur, eodem charactere, quo praecedens, impreſſum. Nullas oſtendit ſignaturas, aut cuſtodes, nullosque paginarum numeros. Litteras initiales adpinxit miniculator. Pagina quaeuis exhibet duas columnas, quae plerumque 55 complectuntur lineas. Charta, & chartarii ſigna ſunt, vt in praecedentibus, eadem. Operi ſecunda folii 307 columna finis imponitur.

Editio praeſens eſt quidem peruetuſta, ac Bibliographis penitus ignota: ſed tamen omnium prima mihi non videtur. MAITTAIRE alterius meminit, quae Neapoli, iuxta alios Bononiae 1474 in lucem prodiit, & hanc illam praeceſſiſſe inde coniiciendum, quod *Matthaei* MORETI apud typographos Italos correctoris munere fungentis praefatio noſtrae praemiſſa, ab editione Neapolitana adſumpta ſit. Ex nullo enim opere a MENTELIO typis commiſſo conſtat, illum correctoris manu vſum fuiſſe. Si etiam quemdam habuiſſet, nullius tamen praefatio, aut dedicatio operibus ab ipſo impreſſis praefixa reperitur. Dein, virum tam longe diſtantem ad corrigendum conduxiſſe, haud veriſimile videtur.

Matthaeus SYLVATICVS, patria Mantuanus, medicinae doctor florebat circa medium ſeculi XIV. GESNERVS in Bibl. Vniuerſ. fol. 507 ſequentia de ipſo habet. „ Scripſit ad *Robertum* Siciliae Regem librum Pandectarum medicinae ex omnibus antiquorum libris collectum, „ quo omnia medicinae ſimplicia pharmaca ſecundum ordinem alphabeti deſcribit, & vires „ explicat, ac innumera vocabula declarat, idque in variis linguis, Latina, Arabica, Graeca, & vulgo vſitatis apud pharmacopolas nomenclaturis. — — — Sed pleraque, quae „ explicat, valde corrupta ſunt, nulla vſquam obſeruata orthographia: Graeca & Arabica „ ſaepe dicit, quae neutra ſunt. Magnum eſt chaos, & innumera monſtra dictionum, quae

 „ male

„ male ſcribuntur, & male exponuntur. Apiculae tamen, id eſt, viri docti, in hoc etiam „ opere, ni fallor, ſua mella reperient „. Haec GESNERVS, cui alii quoque viri eruditi conſonant.

Libri ab Henrico Eggenſtein *impreſſi.*

XXI. Biblia Germanica, vulgo *Moguntina*, in fol. mag.

Biblia praeſentia in omnibus cum illis conueniunt, quae Cl. STEIGENBERGER Bibliothecae Electoralis Monacenſis Praefectus in ſua diſſertatione de *duobus Bibliis germanicis* anno 1786 edita, & a ſocietate Eruditorum Ienaenſium ſat laudata, prolixius deſcripſit. Itaque vt nouo eadem adumbrandi labrori me ſubiicerem, haud neceſſe eſſet, ſi in omnium manus praefata eruditiſſima diſſertatio veniret. Aſt, vt hoc eueniret, cum vix credendum, illum vt anteſignanum expertiſſimum in iisdem deſcribendis ſequi, ſtatui.

Integrum opus, papyro mundae, firmae, ac amplae typis gothicis minuſculis impreſſum, 403 foliis conſtat. Chartarii ſignum obſeruatur littera D, quam ſtilus, ex vna parte in duplicem crucem, ex altera in annulum deſinens, ſecat; quandoque turris occurrit. Quaelibet pagina in duas diſtincta eſt columnas, quae ſexaginta exhibent lineas. Diſtinctionis ſigna praeter punctum, colon, & connexionis ſignum adparet. Abbreuiaturae maxime in verbis *und*, *der*, *das*, *den*, *en* conſpiciuntur. Littera *u* diuerſis exprimitur modis, vt in *actis Apoſtolorum C. V. V.* 23 videndum.

vnd die hütter die ſtunde zu den Tu'ren.

Deſunt ſignaturae, cuſtodes, paginarum numeri, litterae initiales, ac librorum, capitumque tituli.

Bibliis *S.* HIERONYMI ad PAVLINVM epiſtola initium ſequenti modo ponit:

Ruder Ambroſius d'
hat uns bracht ein clei-
ne gab. Do mit hat er
auch bracht die aller.

Tertia folii tertii columna, linea 33 terminatur epiſtola, quam S. Doctoris in Pentateuchum prologus excipit. Liber primus MOYSIS prima folii quarti columna, linea 37, finito prologo, inchoat, cui tertii folii vndeuigeſimi columna, linea 47 finis imponitur. Secundus liber *Regum* ſecunda 101 folii columna, linea 33 hisce verbis deſinit: *vnd die plag ward geweret von iſrahel.* Reliquum folii vacuum eſt. Folio 155, columna ſecunda, linea 14 liber ſecundus ESDRAE — ſeu potius tertius; rubriciſta enim in praeſenti quoque exemplari ſecundum *Eſdrae* librum his verbis notauit: *das buch Neemias* — terminatur; ceterum folii vacuum adparet. *Pſalterium* quarta folii 195 columna, linea 56 abſoluitur, cuius verba ſunt:

len d' freuden ein ieglich geyſt lob den herrn.

Dein vacuum ſequitur folium, & hoc *Parabolae* SALOMONIS. Secunda folii 317 columna, linea 34, praemiſſis duobus *S.* HIERONYMI prologis incipit *Euangelium S.* MATTHAEI. *Euangelium S.* IOANNIS excipiuunt *S.* PAVLI expiſtolae, iſtas prima folii 378 columna *Actus Apoſtolorum*, quos *epiſtolae catholicae* & *Apocalypſis* ſequuntur. Apocalypſis quarta folii 98 columna, linea vigeſima his terminatur verbis: *mit vns allen. Amen.*

Apocalypſi ſubnexi ſunt tituli Pſalmorum quinque foliis contenti, quorum initium ita ſonat:

O ſaul gottes gebot brach do ſant er
ſamuelem &c. . . . .
Beatus vir qui &c. . . *Selig iſt der* &c.

Titu-

Titulorum finis ſequens habetur:

Lobt den herren in ſeinen heyligen lobt in in d' veſte nung ſeiner tugend lobt in in ſeinen tugenden lobt in nach d' meing ſeiner gröſſung. Amen.

Exemplar noſtrum illud Monacenſe a Cl. STEIGENBERGER deſcriptum quoad externam faciem praecellit. Nam litterae librorum initiales adparent tum deauratae, tum variis viuisque coloribus diſtinctae, atque diuerſis decorationibus, quandoque lepidis figuris exornatae; capitum vero vel rubro, vel coeruleo colore depictae. Praefixus eſt Bibliis in folio ſeparato ſcriptus omnium librorum index. Titulos modo latinos, modo germanicos rubro colore calligraphus adſcripſit. Pſalmis nullus praemiſſus eſt titulus, nullusque numerus.

Haec ſunt illa Biblia a litteratis, & bibliographicae rei cultoribus celebrata, & vix non ab omnibus *Iohanni* FVST typographo Moguntino celeberrimo adſcripta, & ad annum 1462 relata. Ad hoc ediſſerendum, & adfirmandum maxime clariſſimos viros NAST, WIDEKIND; & GIESE permouit duplex anni, loci, & typopraphi notitia in exemplari, quod Stuttgardiae adſeruatur, ad finem adiecta, & manu rubro colore exarata. Vtramque ex Cl. STEIGENBERGER *diſſertatione* hic adſcribam. Prima ad finem *Apocalypſeos* ſic legitur:

Preſens Biblie clariſſimum opus Iohann ſuſt Moguntinus ciuis non atramento plumali neque erea ſed arte quadam perpulchra manu Petri de Gernſheym pueri mei feliciter effeci finitum Anno M. CCCC. LXII. in Vigilia aſſumptionis. virg. Marie.

Mox ſubiectum conſpicitur ſcutum FVSTI, & SCHOEFERI gentilitium. Altera vero in ſequenti folio; quod ceteris minus ac ſubtilius eſt, tali modo exhibetur:

Preſens hoc opuſculum artificioſa adinuentione imprimendi ſeu Caracterizandi abſque calami exaracoy in ciuitate Mogunty ſic effigiatum & ad euſebiam dei induſtrie per Ioh'em ſuſt ciuem Petrum Schoiſſer de Gernſzheym clericum dioceſis eiuſdem eſt conſumatum. Anno. domini. m. cccc. lxii. In Vigilia aſſumcionis virg'. marie. Huic iterum ſcutum ſubditum eſt.

Nullius roboris eſſe hoc fundamentum, ſequentibus firmis argumentis demonſtrat Erudiciſſimus *D.* STEIGENBERGER.

I. Nec prima, nec ſecunda ſubſcriptio in altero quodam, praeter Stuttgardenſe, exemplari, quamuis nouem iam innoteſcant, inuenitur.

II. Oſtendit Cl. Vir, primum ex CICERONE anno 1465 impreſſo, ſecundam ex Bibliis latinis Moguntiae an. 1462 excuſis eſſe exſcriptam.

III. Haud veriſimile videtur, vt SCHOEPFLINIVS *in Vindic. typogr.* p. 34, & 35 & Cl. PANZER in *Notit. de Bibl. antiqq. Germ.* p. 12 adnotarunt, a *Ioan.* FVST & *Petro* SCHOIFFER vno, eodemque anno duo Biblia latina, & germanica impreſſa fuiſſe, quod certe primis typographiae annis res haud exigui momenti fuiſſet. Inſuper, addit STEIGENBERGER, eosdem eadem die, nempe in vigilia Aſſumtionis virginis Mariae an. 1462, vt in vtraque editione legendum, duo Biblia, latina & germanica, plusquam quadringentis foliis compreheuſa, perfeciſſe, omnem poſſibilitatem ſuperare.

His argumentis ſatis probatum Cl. STEIGENBERGER videtur, nihil roboris vtrique ineſſe ſubſcriptioni, ad demonſtrandum, Biblia fuiſſe anno 1462 typis excuſa. Aeque parum illa quemdam, a FVSTO ac *Moguntiae* in lucem prodiiſſe, conuincere valent.

Clariſſimos Viros NAST, WIDEKIND, GIESE, PANZER & FREYTAG nullum aliud argumentum ad Biblia FVST ac *Moguntiae* attribuenda, praeter exemplaris Stuttgardienſis ſuble-

ſtam

ſtam ſubſcriptionem in medium protuliſſe conſtat. Immo e FVSTI officina Moguntiae vna eademque die an. 1462 duo diuerſi idiomatis biblia prodire haud potuiſſe, ſatis innoteſcit. Ceteris quoque annis tot opera prelum Moguntinum reliquere, vt veriſimile non videatur, alia adhuc typis commiſſa fuiſſe.

Nihil de Bibliis, & IANVENSIS *catholico* dicendum, quae loci, anni & typographi indicio carent, & prodiere ex FVSTI officina anno 1457. *Codex Pſalmorum*: 1459. *Idem opus*, & DVRANDI *Rationale diuinorum officiorum*: 1460. CLEMENTIS *V. Conſtitutiones*, ac *Catholicon Ioannis* IANVENSIS: 1462. *Biblia latina*: 1465. BONIFACII VIII. *Sextus Decretalium liber*, & CICERONIS *officia*, *& Paradoxa*: 1466 eadem. Ex quibus patet, prelum *Fuſtianum* praecipue ab anno 1460 — 1462 ita fuiſſe occupatum, vt nullum temporis ſpatium tantae molis operi imprimendoupereſſe potuerit. Si itaque *Ioan.* FVST Biblia ab anno 1457 — 1466 non impreſſit, aut imprimere potuit, multo minus, anno 1466 elapſo, typis *Fuſtianis* excuſa fuiſſe, dicendum erit, cum *Ioan.* FVST, absque dubio iſto anno iam mortuus, nullo typographiae monumento innoteſcit. Deinde vbinam ſunt libri theodiſci a *Ioanne* FVST, aut Moguntiae, praecipue primis typographicae artis annis impreſſi?

Secundo: Ex characterum conſideratione clareſcit, Bibliorum praeſentium characteres omnino diuerſos eſſe ab illis, quibus FVST, & SCHOIFFER ad libros ab anno 1457 — 1466 excudendos vſi fuere. Itaque alium impreſſionis locum, alium & typographum inquirere, neceſſe erit.

D. STEIGENBERGER exacta characterum collatione edoctus, primis typographiae annis ex typis absque errandi periculo, quamdiu illas ad alium typographum tranſiiſſe, non conſtat, typographum agnoſci poſſe, Bibliorum praeſentium typos improbo labore perquirere ſtuduit, ac feliciter eos in *Adparatu* INNOCENTII *IV ſuper V lib. Decret.* Argentinae 1478 impreſſo inueniſſe gaudebat. Eosdem etiam *in Lectura* CHVNI *de Piſtorio Doctoris legum ſuper codice* in eadem vrbe absque anni, & typographi indicio edita obſeruauit.

Loco impreſſionis reperto, in ipſum typographum inquirendum erat. In *Adparatu* INNOCENTII praeter litteras, quibus Biblia expreſſa, & alias maiores detexit, quae eaedem omnino ſunt, quibus *Henricus* EGGENSTEIN typographus Argentinenſis CLEMENTIS *Conſtitutiones* anno 1471 impreſſerat. Mihimet ipſi nuper in *Decreto* GRATIANI anno 1471 ab illo edito, cuius exemplar extat in Bibliotheca Monaſterii Thierhauptenſis, maiores characteres in *Adparatu* occurrentes obſeruare obtigit. Vnde colligendum, ſi maiores litterae *Adparatus* EGGENSTEINIO propriae ſint, proprias quoque eſſe tamdiu eſſe minores, quamdiu ab alio vſurpatas fuiſſe, vllo monumento oſtendi nequit. Vnde ſi idem typographus INNOCENTII *Adparatum* prelo commiſit, quod vix negari poterit, & Biblia praeſentia ab eodem impreſſa fuiſſe, dicendum erit.

Inſuper EGGENSTEIN, vt ex finali ſubſcriptione ad calcem *Conſtitutionum* CLEMENTIS, cuius iam in praeuia animaduerſione meminimus, inuenienda patet, innumera volumina ante annum 1471 euulgauit; cur non & Biblia haec germanica, quorum typus in omnibus cum typo ab eo toties vſurpato conuenit, ab illo impreſſa adfirmemus? Nunc quaeſtio adhuc ſoluenda erit, quonam anno Biblia primam lucem adſpexerint.

D. NAST, & Cl. PANZER tantam conuenientiam inter Biblia a nobis deſcripta, & *Menteliana* anno 1466 impreſſa aduertere, vt haec ad illorum exemplar recuſa fuiſſe adfirmare non timuerint. Aſt Cl. STEIGENBERGER in contrariam iuit ſententiam, dicens: Biblia *Moguntina* dicta ſecuta fuiſſe *Menteliana*.

Singularis inter vtraque eſt animaduertenda harmonia. Nam licet *Moguntina* editio in quaeuis columna ſexaginta numeret lineas, & *Argentina* 61; eodem tamen verbo ſaepiſſime vtra-

vtraque in eadem columna incipit, eodemque terminatur. Vnum, aut alterum exemplum ante lectoris oculos ſtatuam.

	Argentina quarta ſolii 2 columna.	*Mog. Col. 4 Fol. 2.*
Incipit:	*durſt zu hören das wort gottes.*	*durſt zu hören daz wort gottes.*
Finitur:	*Der and'.*	*Der ander.*
	Fol. 55 Col. 1	*fol. 55 col. 1.*
Incipit:	*als du haſt gehort*	*als haſt gehort.*
Finitur:	*Nit mach dir ein ge.*	*Nit mach dir ein ge.*

Maioris attentionis digna eſt initii, & finis foliorum conuenientia. Quamquam linearum in vtraque diuerſus ſit numerus, finis tamen vnius, & alterius initium in vtraque conſentiens conſpicitur. E. g. verbo *ding* octauum incipit folium, quarta eius folii columna vero definit verbis: *und die.* Folii noni primum verbum: *merere*: vltimum: *ackers.* Talem conformitatem in omnibus Bibliorum foliis obſeruauit Cl. STEIGENBERGER, ſequentibus exceptis. 1. 5. 6. 61. 62. 66. 102. 111. 136. 137. 138. 139. 142. 143. 144. 145. 153. 173. 300. 351. 353. 354. 361. 377. 387. 394. 403. 404. in quibus nulla inuenitur conuenientia. Si hinc inde plura, quam in altera editione, verba vltimae folii lineae relicta fuere, abbreuiatura, ne harmonia ceſſaret, ſubſidio venit. E. g. folio 160. *Argentinae* editionis vltima linea ſic ſonat:

keit: vnd nit enwelſt antwurten die ſich verſehent.

Moguntinae: *gangkeit: vnd nit enwelſt antwurten die ſich verſehe.*

Immo Moguntinorum Bibliorum typographi ſollicitudo conuenientiam conſeruandi, eo deuenit, vt verba, immo & integras lineas omittere haud dubitaret. E. g. Vltima folii 111 linea *Argentinenſis* editionis haec eſt:

wunt. Dorum der ſtreit ward begangen an dem tag.

Moguntinenſis: *wunt. Dorum der ſtreyt ward begangen an dem.*

Folii 112 initium in *Argentinenſi. vnd der Kunig* &c. in *Moguntina Von d' Kunig* &c. in qua itaque verbum *tag* penitus omiſſum conſpicitur. *Argentinenſis* editionis vltimae folii 144 duae lineae ſic ſonant: *XVIII. man. Von den ſu'nen ſelomich. d' ſun ioſpie.*

vnd mit im hundert. LX. man: Von den ſu'nen bebai.

Moguntinenſis vero prima linea terminatur poſtrema omiſſa.

XVIII. man. Von den ſu'nen ſelomith. der ſun ioſphie.

Sequentis folii initium in priore: *Zacharias der ſun bebai.*

In poſteriore: *Zacharias d' ſun bebai.*

Quibus omnibus conſideratis, haec concluſio neceſſario ſequitur, *Argentinenſem* editionem praeceſſiſſe *Moguntinam*, nullo autem modo *Moguntinam Argentinenſem.* Haec enim in illa integra verba, immo integras inuenire nequibat lineas: quomodo ergo potuiſſet ad eiusdem exemplar recudi? Aſt *Moguntina* verba, & lineas in *Argentina* repertas, vt initii, & finis foliorum conſequeretur conformitatem, omittere potuit. Inſuper habita hac conuenientia, magna tamen diuerſitas quoad orthographiam, & abbreuiaturas in vtraque occurrit, quam hic exhibere, nec tempus, nec lectorum meorum patientia permittit.

Ex quibus omnibus Cl. STEIGENBERGER hanc concluſionem format: *Moguntina* ad *Argentinenſium* exemplar impreſſa ſunt; haec vero ſaltem anno 1466 primam adſpexere lucem; illa ergo intra annos 1467 — 1470 typis euulgata fuiſſe omnino videntur. Haec itaque in compendio, quae Cl. auctor fuſius diſſeruit, a me dicta ſufficiant.

XXII. S. Bernardi Abbatis Clareuallenſis Epiſtolae CXCVI. Accedunt alii tractatus minores. in fol. mag.

Hac in editione vndenonaginta numerantur folia, de quibus tria priora epiſtolarum indicem, reliqua epiſtolas, & tractatus quosdem minores comprehendunt. Quaeuis pagina duas oſtendit columnas, quarum quaelibet integra lineas ſexaginta, aut ſexaginta, & vnam complectitur. Charta eſt firmiſſima, & nitidiſſima, chartarii ſigno Roſa inſtructa. Charateres ſunt plane iidem, quibus praecedentia impreſſa ſunt Biblia. Interpunctionis ſignum ſolum obſeruatur punctum. Litterae initiales nullae, nulli cuſtodes, aut ſignaturae, nullique paginarum numeri occurrunt. Tabulae ſequens praefixus eſt titulus: *Tabula Epl'arum. Beati. Bernhardi. Abbatis. Clarevallen.* Operis in fronte nulla inſcriptio, aut titulus legitur; ſed epiſtolae primae, ad ROBERTVM Sancti nepotem datae, argumentum eiusdem, & occaſio ſcribendi praemiſſa eſt. Linea 22 deinde *Incipit. Epiſtola. Sancti bernardi. Abbatis Clareuallenſis. Ad robertum nepotem ſuum qui de ordine ciſtercienſi ad cluniacenſes tranſierat.* Secunda folii 61 columna, epiſtola ad *Arnoldum Boneuallis* abbatem abſoluta, linea trigeſima *Incipit narratio pulcra metrica. & dragmatica. de ſancto* BERNARDO *abbate* per modum dialogi.

Mira loquor ſed digna fide. bernarde quid hoc eſt
Viuis adhuc. uiuo. non es rogo mortuus. immo.
Et quid agis. requieſco. taces aut faris. vtrumque.
Curque taces. quia dormio. cur loqueris. quia viuo.
Quid loqueris. ſacra miſtica. cui. mea ſcripta legenti.
Num cunctis. non. ergo quibus. qui dulcia querunt.
Nomen itaque habet bernardus. num ſine cauſa.
Non. dic. ergo quid hoc eſt. bernardus. bona nardus.
Cur nardus. quoniam fragro. quo fragmine dulci
Cui fragras & vbi. ſtudioſo. codice ſacro
Quod tibi cognomen. de clareualle. manes hic
Manſi. ſed modo non. vbi nunc. in vertice montis
Qualis eras in valle manens. humilis. modo quantus
Tanto nunc maior. quo minor ante fui.
Nilne tui vallis habet. immo. quid. oſſa quouſque
Donec celeſte fiat. terreſtre cadauer
Lactis virginei ros infuſus faciei
Bernardi dat ei lactea verba dei.

Hoc carmen ab anonymo compilatum, reliquae Sancti epiſtolae ſequuntur, quae quarta folii 79 columna, linea decima terminantur. Exiguo ſpatio interiecto legitur: *Expliciunt, Epl'e. Beati. Bernardi. Abbatis. Clareuallen.* Folio ſequenti *Tractatus Bernardi &c. de miſeria & breuitate huius vite. & de vera ſcientia Incipit feliciter.* Hunc excipiunt tractatus *de tentationibus & otio*: *de bona & mala voluntate*: *Speculum ſuper emendatione vitae hominis religioſi*: *Liber de gratia & libero arbitrio.* Denique ſecunda folii 66 columnā, linea trigeſima eiusdem *Apologia ad Cluniacenſis de concordia ordinum* ſiue excuſatio eius ad eosdem, ad cuius finem ſequentia habentur: *Apologia. Beati. Bernardi Abbatis Chareuallen Ad. Cluniacen. de. Concordia ordinum ſiue excuſatio eius ad eoſdem.*

Finit feliciter.

FREYTAG *in adparatu litter.* II p. 877 huius editionis meminit, eamque rariſſimam adpellat, Cl. SEEMILLER faſc. I p. 140 hunc librum circa annum 1470 fuiſſe typis excuſum adfirmat.

XXIII. Euſebii Pamphili Caeſarienſis Epiſc. Hiſtoriae Eccleſiaſticae Libri XI. a Rufino Aquileienſi latine redditi. in fol.

In fronte operis legitur: *Prologus. Beati. Iheronimi preſbiteri in hiſtorias. Eccl'aſticas. Diui. Euſebii. Ceſarienſis. Epiſcopi Incipit feliciter.* Tertia folii primi columna, linea duodecima finito prologo, *ſequuntur. Capitula libri primi.* Ceteris quoque libris eadem ſunt praemiſſa. Quarta columna, linea decima *Hiſtorie eccl'iaſtice. Diui. Euſebii Ceſarienſis. Epiſcopi. incipiunt feliciter.* Folio 106. *Prologus. Beati. iheronimi preſbiteri ſuper decimo libro hiſtorie. Eccleſiaſtice Diui Euſebii Ceſarienſis Epiſcopi Incipit feliciter.* Quem ob eius breuitatem, & ſpecialem eruditionem hic adſcribere placuit,

> *Hucuſque nobis euſebius rerum in eccl'ia geſtarum memoriam tradidit Cetera que vſque ad preſens tempus per ordinem ſubſecuta ſunt que vel in maiorum litteris reperimus vel noſtra memoria attigit. patris religioſi preceptis & in hoc parentes. quam poterimus breuiter addemus.*
>
> *Finit prologus.*

Incipiunt capl'a libri decimi. Quarta vltimi ſcilicet 128 folii columna ſequentia leguntur: *Libri Hiſtorie Eccleſiaſtice. Diui Euſebii Ceſarienſis Epiſcopi finiunt feliciter.*

Litterae, quibus hoc opus impreſſum eſt, ſunt plane eaedem, quae in praecedenti habentur. Singulae paginae duas complectuntur columnas, quae quadraginta lineas continent. Signum diſtinctionis praeter punctum nullum aliud obſeruatur. Deſunt ſignaturae, cuſtodes, paginarum numeri, & initiales litterae.

Conſideratis omnibus ſummae antiquitatis notis, editio haec omnium prima, ac circa annum 1470 impreſſa videtur. BAVR *in Bibl. Vniuerſ.* T. I p. 265 duplicis alterius editionis meminit, cuius prima anno 1474 ſine loci, & typographi indicio, altera Romae an. 1476 in lucem prodiit. Bibliographicae artis cultores de hac altum tenent ſilentium, ex quo inſignis eiusdem raritas eluceſcit.

Euſebius PAMPHILVS Epiſcopus Caeſarienſis hiſtoriae eccleſiaſticae libros X ſcripſit, eccleſiae ſtatum ab ipſis incunabulis vsque ad LICINII ſenioris necem, per annorum 324 decurſum continentes. Perduxit iſtam vsque ad tempus pacis, ſynodum Nicaenam immediate praecedentis, licet illam nonniſi poſt aliquot annos ſcripſerit; in ea enim meminit non modo *Chronici*, ſed & librorum de *Demonſtratione Euangelica*, quae, concilio Nicaeno finito, componebat. CAVE *ſcript. Eccleſ.* T. I p. 178.

Rufinus TORANIVS gente Italus, patria Aquileienſis, qui anno 390 florebat, EVSEBII hiſtoriae nouem tantum librorum verſionem ſubleſta fide adornauit, multis contractis, multis additis, dimidium libri octaui omiſit, decimum vix attigit. Duos vltimos libros, ſicut & praefationes vtrasque RVFINVS, non HIERONYMVS, vt in noſtro exemplari legitur, compoſuit. Libri iſti ab Arianae haereſeos primordiis ad THEODOSII *M.* mortem vsque pertingunt. In hiſtoria iſthac concinnanda, temporisque ratione digerenda credulum admodum fuiſſe RVFINVM conſtat, in fabulas, & incertos plebeculae rumores nimis propenſum, quos e triuio, & tonſtrina petitos litteris mandare, temere ſolebat. Vnde SOCRATES libros iſtos ex integro orditus eſt. CAVE T. I. *Hiſt. ſcript. Eccleſ.* p. 287 & 288.

XXIV. Franciſci Petrarchae Libri II. de remediis vtriusque fortunae per dialogos 154. in fol.

Opus iſtud foliis 187 contentum, papyro albae, ac firmae typo, quo praecedens, impreſſum eſt. Singulae paginae 39 exhibent lineas. Litteras initiales paruas typographus

adii-

adiiciendas curauit. Deſunt ſignaturae, cuſtodes & paginarum numeri. Signa diſtinctionum praeter punctum, colon, & interrogationis ſignum obſeruantur. Tituli nec operis initio, nec capitulis adſpiciuntur praefixi.

Priora duo folia occupat index, ad cuius finem legitur: *Explicit liber iſte d' remediis vtriuſque fortune domini Franciſci petrarche laureati poete* &c. Sequitur dein folio tertio impreſſo abſque titulo auctoris prologus, cuius initium: *Cum res fortunaſque hominum cogito! incertos ſubditos rerum motus* &c. Auerſa folii 5 pagina, linea vndeuigeſima *Explicit prologus*, cui haec ſunt ſubiecta: *Incipit liber Primus de Remedys vtriuſque fortune De aetate florida Sequitur Capitulum Primum &c.* Auerſa folii 53 pagina nouem ſolummodo lineas complectitur, poſt illam legitur impreſſum: *Vacat nec Vicio Nec Defectu.* Sequenti folio Capitulum priori pagina interruptum vlterius procedit, ac linea vndecima terminatur. Auerſi folii 88.

Finit liber p'mus de Remedys
vtriuſque fortune laureati poete feliciter.

Librum primum folio 59 ſequitur ſecundi prologus, cuius finis auerſa folii 93 pagina, linea vndecima adparet. Folio ſequenti primum libri ſecundi capitulum initium ſumit. Prima folii 187 pagina, linea decima opus abſoluitur, cui ſubnexum habetur:

Laus deo pax uiuis: Requies eterna defunctis.

Meminit huius editionis peruetuſtae, *Georg.* SCHELHORN *in Diat. Praelim. ad lib. ſingul. de optim. ſcript. Edit. Cardinalis* QVIRINI. BAVR, & alii illam penitus ignorarunt. Altera anno 1492. Cremonae in folio prodiit, quam BAVR T. II ſuppl. p. 265 recenſet.

Auctor huius operis *Franciſcus* PETRARCHA Aretii in Tuſcia ex Florentinis parentibus, vel vt alii volunt, circa Anciſam Florentini agri vicum maiorum ſuorum ſedem an. 1304 natus, Archidiaconus Parmenſis, tum cathedralis eccleſiae Patauinae Canonicus fuit. Scripſit plurima & pedeſtri, & ſoluta oratione. Vir in diuinis ſcripturis eruditus, & in ſecularibus litteris omnium ſui temporis longe doctiſſimus, Philoſophus, Rhetor, & Poeta celeberrimus, qui litteras Humanitatis poſt longa ſilentia mortuas, ab inferis reuocauit ad ſuperos, non minus ſancta conuerſatione, quam ſcientia clarus eminuit. TRITHEM. *de ſcript. Eccleſ.* Qui plura, de viro iſto celeberrimo doctiſſimorum virorum elogia legere cupit, adeat BLOVNT *Cenſuram Celeb. auctorum* p. 304.

XXV. Petri Lombardi Libri IV. Sententiarum. in fol. mag.

Integrum hoc opus foliis 265 contentum, in duabus columnis nimis arctis charactere gothico maiuſculo, ac ſculpto, quo EGGENSTEIN ad CLEMENTIS *V. Conſtitutiones* & GRATIANI *Decretum* anno 1471 excudendum vſus, & quem tabula I. Num. IV exhibet, expreſſum eſt. Charta eſt alba, & firma admodum, in quo typographus ampliſſimas reliquit margines. Duplex chartarii ſignum obſeruaui, caput bouis, cuius inter cornua ſtilus exſurgit in ſtellam deſinens, & littera D ſaepius deſcripta. Litterae initiales deauratae, & variis coloribus diſtinctae, minores vero rubro colore depictae opus haud parum commendant. Caret ſignaturis, cuſtodibus, & paginarum numeris. Interpunctiones adparent punctum, & colon. Quaevis columna 42 lineas complectitur.

Prologus ſine titulo, aut inſcriptione inchoans, tertia folii primi columna, linea 19 deſinit, quem primi libri capitula excipiunt; ſingulis enim libris praemiſſa ſunt capitula. Secunda folii quarti columna primus incipit liber, & ſecunda folii 80 columna, linea 31 abſoluitur his verbis ſubnexis: *Hic finit p'mus liber de miſterio trinitatis.* Auerſa pagina vacua eſt. Auerſa vltimi folii pagina, linea quinta *Explicit liber ſententiarum.*

Cl. DENIS *in Bibl. Garell. Memorab.* p. 37 eandem editionem deſcripſit, in cuius ſuperiore folii primi margine contra omnem conſuetudinem manus coeua annum 1471 adſcripſit.

Atque

Atque ex hac ratione inter libros an. 1471 impreſſos recenſere non dubitauit. Praeter BAVR, qui eam in *Bibl. Vniuerſ.* rariſſimam adpellat, nulli alteri Bibliographorum, vt idem adnotauit, innotuit. Eſt ſine omni dubio omnium prima, quam duae aliae, vna Norimbergae an. 1474, & altera Venetiis 1477 in lucem emiſſae ſequebantur. Vtriusque MAITTAIRE, & ROEDER Catal. Libb. ſec. XV. Norimb. p. 6 meminerunt.

Iacobus THOMASIVS, cui conſonare videtur *Guil.* CAVE, *de plagio litterario*, *Petrum* LOMBARDVM plagii litterarii accuſauit, eoquod ſua ex BANDINI obſcuri, & ignoti Theologi ſententiarum libris deſumpſiſſet. Aſt OVDINVS *in ſuo Comment. de ſcript. Eccleſ.* T. II col. 1222 penitus a LOMBARDO calumniam illi iniuria illatam depellere ſtuduit.

„ Iam, inquit, vtrum BANDINVS, ſeu BAVDINVS ex LOMBARDO exſcripſerit, an LOM-„ BARDVS ex BAVDINO, coniectari facillimum eſt. LOMBARDVS enim anno 1164 mortuus „ die 20 Iulii non potuit exſcribere BAVDINVM, anno 1382 tempore WICLEFFI florentem: „ at BAVDINVS hoc anno clarus, recte libros Magiſtri Sententiarum anno 1164 mortui in com-„ pendium contrahere potuit. Vnde nota Plagarii merito in BAVDINVM non in LOMBARDVM „ cadit. Idem defendit Cl. DENIS l. cit.

XXVI. Concordia diſcordantium canonum. in fol.

Opus iſtud non integrum GRATIANI decretum continet, ſed ſolum eiusdem rubricas, ac cuiuslibet canonis initium. Iſtud eodem typo, quo immediate praecedens; illae vero gothico minuſculo, quem tabula I. Num. V exhibet, impreſſae ſunt. Vnde haud dubito, praeſens opus ex eadem EGGENSTEINII officina in lucem prodiiſſe. Conſtat foliis 64, eſtque in duabus columnis impreſſum. Charta eſt firma admodum, ſed minus polita. Caret ſignaturis, cuſtodibus, ac paginarum numeris.

In fronte operis legitur: *Humanum genus duobus regitur.* Haec ſunt maioribus litteris, quae vero ſubſequuntur, minoribus impreſſa. *In noie ſancte & indiuidue trinitatis Incipit concordia diſcordancium canonum. ac primum de iure ꝯſtitucionis nature humane Rubrica.* Prima folii 63 columna *Expliciunt rubrice* &c. Reliquum folii vacuum eſt. Folio 64 in duabus columnis charactere minuſculo initialia quorumdam canonum verba leguntur impreſſa. In prima columna legitur: *Vt vineam.* In ſecunda: *Si vobis fratres.* In prima ad finem: *Gracia que per.* In ſecunda: *placuit.* Editio huius operis eſt antiquiſſima, de qua bibliographicae rei ſcriptores parum notitiae habuerunt.

XXVII. Dialogus *Malogranatum* dictus, in tribus libris diſtinctus, interlocutoribus Patre, & filio. in fol. mag.

Litterae, quibus hoc opus eſt impreſſum, plane eaedem ſunt, quibus rubricae praecedentis operis ſunt expreſſae. Vnde nullus dubito, ab eodem typographo & hoc typis fuiſſe euulgatum. Conſtat foliis 214, quorum ſingula in quatuor diſtincta ſunt columnas. Columna quaelibet habet lineas 54. Charta alba quidem eſt, & firma admodum, ſed minus polita, diuerſis chartarii ſignis inſignita, ſcilicet roſa, littera D, quam ſecat ſtilus ex vna parte in duplicem crucem, ex altera in annulum deſinens, & vua. Interpunctionis ſignum ſolum occurrit punctum. Litterae initiales, ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri deſiderantur. Capitulis nulli praefixi ſunt tituli, nulli quoque diſtinctionibus. In marginibus lateralibus conſpiciuntur maiores alphabeti litterae, materiam in indice contentam ſignificantes.

In fronte operis nec titulus, nec auctoris nomen legitur, ſed immediate eiusdem praefatio his verbis incipit: *Et dabo tibi muſtum malorum granatorum meorum. can. VIII.* Haec ſecunda eiusdem pagina columna, linea 34 terminatur. Columna tertia incipit diſtinctionum,

& capitum index quinque columnis contentus, quem folio tertio materiarum index alphabeticus excipit, prima folii 13 columna deſinens. Reliquum folii vacuum eſt. Folio 14 ipſum opus ſine titulo his inchoat verbis: *fili accedens ad ſeruitutem dei ſta in iuſticia* &c. Liber primus de *ſtatu incipientium* tractans quarta folii 57 columna, linea 50 finitur. Libro ſecundo, qui folio 58 incipit, prima folii 130 columna, linea 29 finem imponit. Paruo ſpatio interiecto, tertius ſequitur, qui tertia folii 214 columna, linea 42 finitur, cuius verba ſunt: *ſecula ſeculorum Amen Explicit.*

Hac de editione quoque Bibliographi nullam faciunt, mentionem. *Henr.* WARTHON *in Adpend. ad* CAVE duarum aliarum meminit editionum, quae ſine loci, & typographi indicio anno 1481 in 4 & in 1487 in folio in lucem prodiere.

GALLVS, natione Germanus, aulae regiae Coenobii iuxta Pragam Bohemiae metropolim, Ord. Ciſtercienſis Abbas huius operis auctor praedicatur. Hunc virum TRITHEMIVS ob ſacrarum litterarum peritiam, diffuſam veterum lectionem, profundam rerum diuinarum contemplationem, ingenii acumen, & morum ſanctitatem, inſigni elogio celebrat. Floruit an. 1370. Scripſit praeter iſtum dialogum ad fratrum ſuorum inſtructionem ſermones. *Henr.* WARTHON l. c. OVDIN. *Comment.* T. III col. 1131. POSSEVIN. *Adpar.* T. I p. 614.

XXVIII. Lotharii Diaconi Cardinalis poſtea Innocentii III. P. M. I. Liber de Miſeria conditionis humanae. II. Tractatus bipartitus incerti auctoris de creatione mundi, formatione Angelorum, & pluribus aliis religionis capitibus. III Summa breuis de poenitentia. IV. Sermones pro mortuis. V. Litigatio Satanae contra genus humanum, in 4.

Omnia haec opuſcula ſunt eodem typo, eidem chartae in inſeparabili connexione impreſſa, & foliis 78 contenta, atque litteris gothicis minuſculis, quibus praecedens, excuſa. Deſunt initiales litterae, ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri. Capitibus nulli praefixi ſunt tituli, numeri, aut argumenta: & capita ſolum ſpatio vacuo inter illa relicto diſtinguuntur. Diſtinctionis ſignum praeter punctum nullum aliud obſeruatur.

Initio primi in tres partes diuiſi legitur impreſſum: *Incipit liber miſerie condicionis humane a Lothario dyacono cardinali ſanctorum Sergii & Bachi qui poſtea Innocencius papa appellatus eſt.* Tunc immediate *Incipiunt capitula primi libri*, quae auerſa primi folii pagina, linea 10 praefatio ad Epiſcopum Portuenſem, quem Cl. DENIS *Petrum* GALLOCIA vocat, excipit. Linea 21 eiuſdem paginae inchoat capitulum primum de *conditionis humanae miſeria.* Folio 36 linea 17. *Explicit liber de miſeria condicionis humane.*

Auerſa eiuſdem folii pagina *Incipit breuis tractatus de creacione mundi de formacione angelorum de ſituacione & ordinacione mundi & pluribus aliis.* Conſtat hic tractatus duabus partibus: prima viginti, ſecunda decem complectitur capitula. Auerſa folii 59 pagina, linea ſeptima *Explicit ſumma breuis & vtilis ſuper diuerſis compoſita.* Immediate deinde ſubiectum legitur:

Incipit ſumma penitentie vtilis & breuis.

Terminatur iſta auerſa folii 64 pagina, linea 17, cui ſequentia ſubnexa ſunt:

Explicit ſumma penitentie vtilis & breuis.

Incipiunt ſermones pro mortuis. Et primo pro pueris &c.

Folio ſeptuageſimo, linea 7 his verbis abſoluuntur ſermones:

Explicit liber bonus multum pro ſalute anime de diuerſis editus.

Et dein mox additur: *Incipit litigacio ſathane contra genus humanum.*

Ad calcem huius haec tantum habentur:

Explicit litigacio ſathane contra genus humanum.

Edi-

Editio horum opuſculorum eſt inſignis vetuſtatis, & raritatis, de qua praeſtantiſſimi Bibliographi nullam habuiſſe notitiam, videntur. De primo opuſculo plures editiones Cl. DENIS *in Bibl. Garell. Memorab.* p. 192 recenſet.

Libri a Georgio Huſner *& Ioanne* Beckenhub *impreſſi.*

XXIX. Gulielmi Durandi Epiſc. Minatenſis Rationale diuinorum Officiorum. in fol. mag.

Primum folium occupat operis index, ſex columnis conſtans, in cuius fronte legitur: *Iſte liber diuiditur in octo libros.* Folio ſecundo *Incipit rationale diuinorum officiorum guilhelmi minatenſis eccleſie epiſcopi.* Opus integrum foliis 198 impreſſis comprehenſum, in duabus columnis, quarum quaelibet 57 exhibet lineas, papyro firmae, ſed minus politae charactere ſemigothico maiuſculo, quem tabula II. Num. I repraeſentat, impreſſum eſt. Litterae initiales, cuſtodes, ſignaturae, & paginarum numeri deſiderantur. Interpunctionis ſignum ſolum obſeruaui punctum. Chartarii ſigna tria occurrunt, caput bouinum, corona regia, ac littera D ſaepius iam deſcripta. Secunda folii vltimi columna:

Explicit rationale diuinorum officiorum.

Franciſcus Antonius ZACCARIA in *Bibliotheca rituali* T. II p. 177 triginta duas huius operis recenſet editiones, inter quas illa Moguntiae an. 1459 impreſſa principem tenet locum; praeſentis vero nullam habuit notitiam. Immo & alii Bibliographi de ea ſilent, ex quo, inſignis eſſe raritatis, merito coniiciendum eſt. Quonam autem anno in lucem prodierit, determinare non audeo: dubitandum tamen haud eſt, intra annos 1470 — 1476 prelum reliquiſſe, dum, anno 1476 elapſo, HVSNER nullo amplius monumento innoteſcit.

Gulielmus DVRANDVS, aliis DVRANTES, natione Gallus, patria Narbonenſis, in Podiomiſſione, quod Prouinciae oppidum eſt, nobili genere natus, diuerſis officiis perfunctus: tandem anno 1286. factus Minatenſis in Gallia Aquitanica Epiſcopus. Anno 1296 a BONIFACIO *VIII* ad Saracenorum Sultanum legatus, Nicotiae, quae Cypri metropolis eſt, pridie Nonas Iulii diem obiit. Eruditionem adſecutus eſt, pro tempore, quo vixit, haud vulgarem, eximiam theologiae, ac ſacrarum litterarum ſcientiam, praecipue adcuratam iuris peritiam. Eius de re ſacramentaria celebris haec fertur ſententia:

Verbum Audimus,
Motum ſentimus,
Modum neſcimus,
Praeſentiam credimus.

Alius a noſtro fuit *Gulielmus* DVRANTVS Epiſcopus etiam Minatenſis, noſtri nempe nepos, & in ſede ſucceſſor, qui anno 311 floruit. Scripſit *hiſtoriam*, ſiue *Relationem* rerum in Concilio Viennenſi tractatarum, & tractatum de modo generalis concilii celebrandi. CAVE T. II p. 321 & *Rob.* GER. in Adpend. p. 14.

XXX. S. Anſelmi Epiſc. Cantuarienſis libri II. Cur Deus homo? in fol.

Horum librorum characteres omnino conueniunt cum illis quibus DVRANTI *ſpeculum* anno 1473 a HVSNERO impreſſum eſt. Eos oſtendit Tabula II. N. II. Triginta folia totum abſoluunt opus. Pagina quaeuis integra 35 lineas complectitur. Deſunt ſignaturae, cuſtodes, paginarum numeri, & initiales litterae. Charta adparet munda, firmaque, ſed minus polita.

Initio operis ſequentia habentur: *Anſhelmi. Cantuariorum Archipreſulis clariſſimi. prefatio in librum cur deus homo. incipit. feliciter.* Ex praefatione diſcimus, opuſculum iſtud in Anglia S. Doctorem incepiſſe, & in Capuana Italiae prouincia, & quidem ob quosdam, qui, antequam eſſet perfectum, illo neſciente, primas tranſcribebant partes, feſtinantius, ac ideo breuius, quam vellet, perfeciſſe. Hac linea 26 finita, immediate vtriusque libri capitulorum argumenta ſubſequuntur, quorum finis linea folii ſecundi vigeſima habetur. Dein mox *Incipit Liber Anſhelmi Cur deus homo.* Folio 18 linea tertia *Explicit primus liber. Cur deus homo. Incipit liber ſecundus. qui intitulatur. Cur deus homo.* Iſte auerſa folii trigeſimi pagina, linea 35 terminatur, cuius verba ſunt:

non nobis attribuere debemus, qui eſt benedictus in ſecula. Amen.

BAVR hac de editione in *Bib. Vniuerſ. ſuppl.* T. I ſolus inter Bibliographos mentionem facit, eamque antiquiſſimam, & rariſſimam vocat.

S. ANSELMVS, patria Burgundus, iuxta alios Italus, Auguſtae Salaſſorum in alpibus natus, LANFRANCI fama excitatus ad Beccenſe monaſterium properauit, atque ordinem Benedictinum ingreſſus eſt anno aetatis 27. Poſt LANFRANCVM eiusdem monaſterii Prior, & dein Abbas conſtitutus, ac demum exactis in eo munere quindecim annis, Archiepiſcopus Cantuarienſis, tametſi diu reluctatus, anno 1093 inauguratus eſt. Multis pro eccleſia laboribus in Italia, Gallia, ac Britannia, perfunctus, tandem Londini anno aetatis 76. Chriſti 1109 obiit. Hic vir ingentibus dei bonis, doctrina, & ſanctitate exornatus, varia ſcripta, magno eorum bono reliquit, qui ea voluerint attente legere.

S. ANSELMVS praeſens opuſculum ante annum 1097 imchoaſſe, ac in exilio ſuo, quod ab eodem anno vsque ad an. 1100 ob eccleſiaſticae libertatis defenſionem paſſus, compleuiſſe ex prologo videtur, in quo ita diſſerit: *In magna enim cordis tribulatione, quam & cur paſſus ſim, nouit Deus, illud in Anglia incepi, & in Capuana prouincia peregrinus perfeci.* Conf. *Gul.* CAVE *hiſt. ſcript. Eccleſ.* T. II p. 161.

XXXI. Petri Aureoli Ord. Min. Breuiarium ſcripturae, ſeu Epitome vniuerſae S. Scripturae iuxta ſenſum litteralem: in fol.

Breuiarium iſtud, foliis 147 conſtans, auerſa primi folii pagina ſequentibus inchoat: *Incipit ↄpendium literalis ſenſus totius biblie ſeu ſcripture editum a fratre petro aureoli ordinis minorum. Et ponitur ↄmendacio ſacre ſcripture in g'nali.* Folio tertio, linea 22 incipit *Commendatio ſacre ſcripture in ſpeciali.* Ad calcem operis haec habentur impreſſa: *Compendium literalis ſenſus tocius diuine ſcripture tam biblie quam aliarum ſuis capitulis perpulchre diſtinctum & vt fertur editum a venerando fratre petro aureoli ordinis minorum Explicit feliciter.*

Eodem prorſus typo, quo praecedens, & hoc eſt impreſſum, nullos oſtendens cuſtodes, ſignaturas, nullosque paginarum numeros. Lineae in quauis pagina triginta quinque numerantur. Litteras initiales adiecit miniculator. Praeter punctum nullum aliud occurrit interpunctionis ſignum. Charta eſt firmiſſima, munda, & alba. Editio haec Bibliographis ignota, merito peruetuſtis, & rariſſimis adnumeratur.

Petrus AVREOLVS, natione Gallus, ex oppido, quod *Verberia* dicitur, vnde *Petrus* de VERBERIA vulgo nuncupatur, Theologus ſcholaſticus, circa annum 1330 plurimum excellens, plura theologici argumenti monumenta reliquit. Maxima pars litteratorum illum Ordinis Minorum alumnum, & Archiepiſcopum Aquenſem fuiſſe volunt. Aſt Cl. OVDIN *in Comment. de ſcript. Eccleſ.* T. III col. 847 vtrumque impugnat, & ex documentis antiquiſſimis, atque coaeuis, illum ordinem Vallis Scholarium fuiſſe profeſſum, demonſtrat.

XXXII. Hugonis de Prato Ord. Praedic. Sermones dominicales per totum annum. in fol.

Hoc ampliſſimae molis volumen folia 477 complectitur, littèris iisdem, quibus DVRANTI *Rationale* ſuperius recenſitum, expreſſum eſt. Charta eſt ſirma admodum, ſed minus alba, & polita, duplici chartarii ſigno inſignita, ſcilicet cruce, & capite bouino. Interpunctionis ſignum ſolum adparet punctum. Initiales litterae, cuſtodes, ſignaturae, ac paginarum numeri deſiderantur. Lineae in quauis pagina quadraginta exhibentur. Sermones in ſuperiori margine litteris capitalibus ſunt indicati. Praemittitur operi alphabeticus materiarum index, nouem contentus foliis. Prima folii decimi pagina in fronte legitur: *Incipiunt ſermones dominicales ſuper euangelia & epiſtolas per totum annum editi a fratre hugone de prato ordinis predicatorum.* His ſubiectus eſt prologus, lineis 25 conſtans, quem immediate in eadem pagina primus excipit ſermo. Iſtum prima folii 16 pagina, linea 35 ſequitur *Sermo ſecundus de epiſtola.* Ad calcem operis ſequentia leguntur: *Expliciunt ſermones dominicales ſuper euangelia & epl'as per totum annum fratris hugonis de prato ordinis predicatorum.*

Hugo de PRATO ab origine, & quamdiu vixerat, ita dictus, his vero poſterioribus ſeculis de *Prato florido* vulgo nuncupatus, etruſcus fuit, & Florentiae in S. Maria Nouella Ordini Dominicano nomen dedit. Claruit circa annum 1322. Tanta eloquentia fuit praeditus, vt maximus ſacri verbi concionator habitus, omnium aures ad ſe traheret. Sermones eius, licet aliquam eiusdem aeui ſimplicitatem oleant, tamen etiam huius politioris, delicatiorisque ſeculi non diſplicent auribus, auideque leguntur, & conquiruntur a celeberrimis verbi Dei praeconibus ob eximiam methodum, rationumque pondus. Ita QVETIF *T. I ſcript. Ord. Praedic.* p. 551.

Libri a Martino Flach *impreſſi.*

XXXIII. Guidonis de monte Rocherii Manipulus Curatorum. in fol.

In fronte operis ſequentia habentur: *Tabula ſequentis operis quod Manipulus curatorum nuncupatur feliciter incipit.* Tabula priora duo folia occupat. Folio tertio *Incipit feliciter doctiſſimi ac famoſiſſimi viri domini Guidonis de monte Rocherii liber qui Manipulus curatorum vulgariter appellatur In quo per neceſſaria officia eorum quibus cura animarum miſſa eſt ſecundum ſeptem ſacramentorum ordinem breuiter pertractantur.* His ſubiecta legitur epiſtola dedicatoria ad *Raymundum* Valentiae Epiſcopum anno 1334 ſcripta, quam auerſa pagina prologus, ac iſtum folio quarto, linea vigeſima *Diuiſio huius operis* excipit. Linea 30 incipit *Tractatus primus de ſacramentis in generali & habet tria capitula.* Opus folio 107 his verbis finitur: *Deo gracias.*

Typus, quo impreſſum eſt hoc opus, gothicus maiuſculus, ac rudis eſt, quem tabula II. N. III exhibet. Lineae in quauis pagina integra 36 numerantur. Litterae initiales nullae adparent, nullae ſignaturae, nulli cuſtodes, nullique paginarum numeri. Interpunctionis ſignum occurrit punctum, quandoque coma longiori linea expreſſum. Charta eſt firma, ac minus polita, chartarii ſigno, capite bouino, inter cuius cornua ſtilus exſurgit, in ſtellam deſinente, inſtructa.

Peruetuſta haec eſt editio, Bibliographis ignota, iisdemque litteris expreſſa, quibus *Martinus* FLACH *Zamorenſis Speculum vitae humanae* anno 1475 ſine loci indicio impreſſerat, ſed ſine dubio Argentinae; nam quoties editionis locum adnotauit, Argentinenſem ciuitatem nominat, vnde concludendum, eum artem typographicam ſemper in eadem exercuiſſe; quod & Cl. SCHOEPFLINIVS *in Vindic. typogr.* adfirmat.

De huius operis auctore POSSEVINUS *in Advar. S.* & OVDIN *in Comment.* de ſcript. Eccleſ. T. III col. 910 haec tantummodo habent: *Guido de* MONTE ROCHERII, natione Gallus Theologiae Profeſſor ſcripſit anno 1333 opus praenotatum *Manipulus Curatorum.*

XXXIV. Concilii Baſileenſis Bulla decernens, B. *Virginem Mariam eſſe ſine labe conceptam*, ac Conceptionis feſtum per totam eccleſiam eſſe celebrandum. II. Hiſtoriae, & Miſſae diebus SS. Annae, Ioachim, & Ioſeph feſtiuis dicendae. III. Orationes ad laudem dei Matris, eius parentem, Coniugis, ſororum, aliorumque conſanguineorum. in fol.

Haec omnia iisdem characteribus, quibus praecedens, impreſſa, ex eadem quoque officina in lucem prodiiſſe, nemo vocabit in dubium, qui oculis ſuis adſpexerit. Omnia foliis 34 comprehenſa ſunt. Charta eſt firmiſſima, ſed minus alba, & polita. Litteras initiales paruas adiecit typographus: deſunt vero ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri.

In fronte primi legitur: *Item mater dei maria a ſuis parentibus ioachim & anna in originali peccato non eſt ɔcepta. ſed tota pulchra. ab omni peccato ſingulari priuilegio preſeruata. Quod quidem in baſilienſi conſilio finaliter diffinitum & declaratum eſt & de poſt per ſedem apoſtolicam ɔfirmatum. cuius decreti bulla & tenor eſt iſte vt de verbo ad verbum ſequitur.* Bulla auerſa primi folii pagina, linea 27 terminatur. Folio ſecundo, linea 78. *Sequitur Prima hyſtoria de S. Anna*, breuiter deſcripta, in qua plura fabulis inſperſa narrantur, ſcilicet: *S. Annam* Chriſto ſuperſtitem; poſt eius aſcenſionem cum *M. Magdalena*, & *Martha* in Marſiliam veniſſe, ibique mortuam in ciuitate Aptenſi Archiepiſcopatus Arelatenſis fuiſſe ſepultam, S. Ioachim vero Ieroſolymis iuxta templum, in quadam cauerna ſubterranea requieſcere. Ad finem huius paginae litteris capitalibus legitur impreſſum: DA. GLORIAM. DEO &c. Auerſa eiusdem folii pagina habentur *Verſiculi de. Sancta anna.* Folii tertii initium ſic ſonat: *Ad laudem & honorem dei genitricis marie. hic ſecuntur tres hiſtorie. ſuis temporibus ſingulis annis celebrande.* &c. Prima eſt de *S. Anna*, quae prima folii vndecimi pagina, linea 24 abſoluitur. Auerſa pagina vacua eſt. Folio ſequenti *Officium miſſe de ſancta anna*: auerſa folii 13 pagina *Hyſtoria pulchra de ſancto ioachim*, de quo officium miſſae folio 21 incipit. Folio 22 inchoat *Hiſtoria de ſancto ioſeph*, de quo officium Miſſae folio 29, linea 20 definit. Subiicitur *Oracio deuota de paſſione criſti Et ɔpaſſione ſue matris marie;* huic quaedam collectae. Auerſa folii 32 pagina, linea 23 incipiunt Orationes cuiusdam Carthuſiani *ad laudem dei matris parentum coniugis. ſororum. aliorumque conſanguineorum ſuorum. quos per valde diligit. in baſilea ſunt edite & compilate Et adhuc multe alie que hic non ſunt impreſſe.* His omnibus auerſa folii 34 pagina, linea 35 finis impoſitus eſt. Manus coaeua, vt videtur, poſſeſſoris ſequentia rubro colore adiecit: *Dominus Ioannes* KNVESSLY *donauit iſtas hyſtorias.* In margine folii primi ſuperiore rubro colore annus 1476 adnotatus conſpicitur. Ex quo patet, ſaltem anno 1476 haec typis euulgata fuiſſe.

XXXV. *Tractatus de iudeorum & ɔcpianorum communione & conuerſatione: ac conſtitutionum, ſuper hac re innouatione.* in fol.

Haec verbo tenus leguntur in fronte primae paginae, quae immediate tractatus quindecim foliis contentus ſequitur. Folio duodecimo pro auiſamentorum ſigillo, & confirmatione addita eſt commiſſio *Ioannis* CAPISTRANI, quam circa conuerſationem Iudaeorum, & innouationem, atque confirmationem ordinationum eccleſiae de Iudaeis a Domino NICOLAO *Papa V* anno 1447 obtinuit. Ad calcem tractatus legitur: *Explicit tractatus de iudeorum & ɔcpianorum ɔmunione & ɔuerſatione, ac conſtitutionum ſuper hac re innouatione.* Deſunt in hac editione

tione peruetuſta litterae initiales, ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri. Quaeuis pagina 33, & 34 lineas oſtendit. Characteres ſunt illis, quibus praecedentia impreſſa, ſimillimi, vnde & hunc tractatum *Martino* FLACH attribuere non dubitamus.

XXXVI. ***Tractatulus ſeu ſummula breuis, de ſponſalibus matrimoniis, famoſiſſimi iuris vtriuſque interpretis Iob'is an. bononien. vtilis ac fere neceſſariis omnibus animarum curam regentibus.*** **in fol.**

Haec verba operis titulum conſtituunt, quem dein auctoris praefatio excipit, lineis 21 conſtans. His ſubiecta eſt *Rubrica prima de Sponſalibus.* Folii noni prima pagina, linea 27 finitur tractatus, cui ſubnexum habetur: *finis huius.* Litteris eſt expreſſus iisdem, quibus praecedens, eundemque linearum numerum exhibet; quare nullus dubito, quin ex eadem typographia, eodemque tempore prodierit.

Libri AVGVSTAE VINDELICAE iuxta characteres a *Gunthero* ZAINER, *Ioanne* SCHVESSLER, *Ioanne* BAEMLER, *Antonio* SORG, & in MONASTERIO ad *SS. Vdalricum, & Afram* impreſſi.

Animaduerſio praeuia.

De Origine, & incrementis artis typographicae in vrbe Auguſta Vindelica iam ſatis ſuperque diſſeruere clariſſimi, ac doctiſſimi viri D. Georgius Wilhelmus ZAPF *Electoris Moguntini Conſiliarius Intimus* in ſua hiſtoria typographiae Auguſtanae, *& D.* Franc. Antonius VEITH *in ſua de eadem* Diatribe, *ita, vt de iisdem orationis protrahere filum, ſuperſedere poſſem, niſi illorum opiniones in diuerſa abiiſſent, ac in quaedam egomet incidiſſem, quae, ad eiusdem hiſtoriam ſupplendam, adducere neceſſarium duxi.*

Cl. VEITH, *indefeſſus rei litterariae, maxime Auguſtanae indagator, ac ſanae critices peritiſſimus, virorum eruditorum* Achillis GASSARI, Martini CRVSII, Melchioris ADAMI, Caroli STENGELII, *& aliorum argumentis innixus, anno* 1466 *a* Ioanne BAEMLER *artem typographicam in vrbem Auguſtam introductam fuiſſe, ſuſpicatur, cui quoque Cl.* ZAPFIVS *in prima Annalium ſuorum editione ſubſcribere haud dubitat. Aſt in ſecunda, a* VEITHII *opinione diſceſſit, maxime hoc fundamento fiſus: Si* Ioan. BAEMLER *anno* 1466. *Biblia latina, & anno* 1467 *germanica typis euulgaſſet, cui veriſimile videatur, eiusdem prelum ab anno* 1467 *vsque ad annum* 1472 *otioſum fuiſſe? Aſt nullum opus ab illo intra annos* 1467 *vsque ad an.* 1472 *impreſſum in lucem proferri poteſt: itaque vel intra illos annos artem typographicam exercere ceſſauit, vel omnino ante annum* 1472 *nullum opus prelo commiſit. Primum haud veriſimile videtur: ſecundum ergo adſeuerandum erit. Ita doctiſſimo Conſiliario Intimo argumentari viſum eſt.*

Quaſnam horum Virorum partes ſequar, diutius dubius haerebam; ex vtraque enim tam firma, tam conuincentia reperi argumenta, vt quid hac in re conſilii caperem, tam facile determinare haud poſſem. Tandem illa ſanae critices regula, quamdiu affirmatiua argumenta fide digna in re hiſtoria habentur, tamdiu eadem, neglectis negatiuis ſequi debemus, *conuictus, in Cl.* VEITHII *partibus ſtare, decreui.* Achilles GASSARVS *temporibus vixit, quibus typographiae artis origo, ac in omnes Europae partes propagatio in recenti memoria, ac viri ſuperſtites erant, qui exploratum habebant, quo tempore, a quo viro illam fuerit Auguſtam introducta, ac quae nam opera a quolibet typographorum impreſſa in lucem prodierint.*

Aſt nullum opus ante annum 1472 *a* BAEMLERO *typis excuſum exiſtit. Nullum opus, anni, & loci nota, atque illius nomine inſtructum, aut characteribus illis, quibus anno* 1472. *vſus fuit, impreſſum, facile admittere poſſem. Annon, fieri potuit,* BAEMLER, *aliorum typogra-*

pographorum more, ante annum 1472 *plura opera, anni, loci, & typographi indicio deſtituta, impreſſiſſe? Annon fieri potuit, illum, facultatibus duorum Bibliorum impreſſione conſumptis, in imprimendo vlterius progredi impotem, prelum ſuum ad tempus reliquiſſe, ac ſe forſan anno* 1468. Gnnthero ZAYNER, *aut alteri typographorum adſociaſſe, & pro ſtipendio in illorum typographeo, donec vires ſuas exhauſtas inſtauraret, deſeruiſſe? Aut Bibliorum germanicorum, figuris ligno inciſis, adornatorum, quae a nonnullis eruditorum* BAEMLER *attribuuntur, editione cum figurarum ſculptoribus vti iuxta Cl.* ZAPFIVM Gunthero ZAYNER *contigit, in contentionem veniſſe, ac, eoquod forſan ciuitate donatus haud eſſet, vlterius artem typographicam exercere, prohibitum fuiſſe?*

Quamuis rationes iſtae certitudinis gradum haud attingant, tantum tamen ponderis poſſident, vt res tamdium indeciſa ſit, quamdiu argumentis omnino certis contrarium non euincatur.

Aſt a BAEMLERO *anno* 1466. *Biblia typis fuiſſe euulgata, ob rationes non ſpernendas, quas infra, vbi iſta prolixius adumbrabo, adducam, veriſimile mihi videtur.*

Incertis relictis, ad indubitata progredior. Guntherus ZAYNER *anno* 1468 *monumento typographico, anni, loci indicio, ac nomine typographi inſtructo adparet, qui vsque annum* 1478, *quo e viuis diſceſſit, multa, ac praeclara opera diuerſis characteribus, tabula II. Num. IV. V. VI. VII. exhibitis impreſſiſſe videtur.*

Ioannes BAEMLER *ab anno* 1472, *quo ſuum nomen operibus a ſe impreſſis primum adiecit, vsque ad annum* 1472 *nomen ſuum imprimendo perennauit. Eiusdem Characteres tabula III. Num. I. II. III. exhibet.*

Ioannes SCHVESSLER *ab anno* 1470 — 1472 *artem typographicam exercuit. Characteres illius ſunt prorſus iidem, qui tabula II. Num. IV adſpiciuntur.*

Antonius SORG *anno* 1475 *adparet, & anno* 1493 *elapſo, nullo amplius monumento innoteſcit.*

Ioannes WIENER *de Vienna intra annos* 1477 — 1479: Ioannes KELLER *anno* 1478: & Ambroſius KELLER *anno* 1479 *ſolummodo comparent.*

De noſtri Aſceterii typographia iam ſatis prolixe in praefatione egi.

Nunc ad quemdam peruenio typographum, qui tam Cl. ZAPFIO *quam D.* VEITH, *ac aliis, quod ſciam, Bibliographis incognitus, Auguſtae Vindelicae typographicam exercuiſſe artem, ex characterum comparatione videtur. Eſt ille* Ludouicus HOHENWANG *de Elchingen, qui anno* 1477. Summam HOSTIENSIS *typis tabula III. Num. VII exhibitis, excudit. Iisdem plane impreſſa extant* Biblia aurea *in lingua theodiſca, ad quorum finem in omnibus, quotquot conſpiciuntur, exemplaribus iisdem quoque litteris, licet crudioris formae videantur, impreſſum habetur:*

Hie endet die guldin Bibel gedruckt zu Augſpurg.

Hac ex finali ſubſcriptione, niſi eam a falſario quodam omnibus exemplaribus adpreſſam aeſtimes, patet, illa fuiſſe Auguſtae typis euulgata. Ex quo coniicere eſt, Ludouicum HOHENWANG *ibidem in typographicam incubuiſſe artem.*

Libri characteribus Guntheri Zainer *impreſſi.*

XXXVII. Expoſitio ſuper canonem Miſſae. in fol.

Sequentia tituli loco in fronte leguntur: *Incipit notabilis expoſitio ſuper canonem miſſe.* Sequuntur deinde canonis verba initialia: *Te igitur clementiſſime pater.* &c. Terminatur expoſitio prima folii vndecimi pagina, linea trigeſima ſecunda, cuius verba ſunt: *diuinorum. Amen.* Singulae

gulae paginae 35 complectuntur lineas. Deſunt cuſtodes, paginarum nůmeri, & ſignaturae. Prima initialis littera eſt omiſſa, reliquae vero ſunt eodem typo, quo ipſe textus, expreſſae. Impreſſa eſt iisdem characteribus, quibus *Guntherus* ZAINER anno 1468 *Meditationes de vita & Paſſione Domini*, & *Ioannes* SCHVESSLER anno 1470. *Ioſephi Iudaei Antiquitates* euulgarunt. V. Tab. II. N. IV.

Editionem iſtam iam annos 1468 — 73 in lucem prodiiſſe, inde patet, quod nullum opus hoc charactere impreſſum anno 1473 elapſo adpareat. Cl. ZAPFIVS de ea nullam habuit notitiam, ex quo merito Bibliothecarum cimeliis adnumeratur.

Huius expoſitionis Auctor eſt *Angelus de* BRVNSVICO, qui & EGGELINGVS dicitur, vir in diuinis ſcripturis eruditiſſimus, ingenio acer, vitae praeclarus, qui Moguntiae multo tempore praedicatoris geſſit officium. Claruit circa medium ſeculi XV. Eamdem, paucis omiſſis, nonnullis additis, aut mutatis, *Gabriel* BIEL Academiae Tubingenſis Profeſſor publicus, qui anno 1480 florebat, in lucem emiſit. Conf. WARTHON *in Adpend. ad* CAVE. p. 194. TRITHEM. *in Bibl. Eccleſ. Fabricii* p. 203.

XXXVIII. Speculum humanae Saluationis, quod Speculum B. Mariae Virginis dicitur. Latine & Germanice. c. figg. Accedit eiusdem operis compendium metrice ſcriptum a Ioanne Monacho San-Vlricano. in fol.

Andreas quidam, natione Italus, vt in prooemio legitur, officio Presbyter, compoſuit hoc opus, & ab anonymo in linguam vernaculam translatum eſt, *Speculum humanae ſaluationis*, & *B. Virginis Mariae* ideo adpellat, quod ex praecipuis vitae Chriſti, & B. V. Mariae circumſtantiis documenta moralia hauſiſſet.

Conſtat foliis 269, impreſſum eſt charactere gothico maiuſculo, ac pingui admodum tabula II. N. V exhibito, quo *Guntherus* ZAINER ad *Speculum vitae humanae* anno 1471 excudendum vſus fuerat. Litteras initiales maiores partim omiſit typographus, partim ligno inciſas adiecit. Signaturae, cuſtodes, & paginarum numeri deſiderantur.

Praemittuntur huic operi duo prooemia, duoque indices, octo foliis contenti. In fronte legitur: *Incipit phemium libri ſequentis*. Prima folii noni pagina vacua eſt, auerſa vero ſequentia habentur:

Lucifer Maieſtas Geneſs primo & yſaie ca. c.
Der fal Lucifers mit ſeiner geſöllſchafft.

Verbis hisce ſubiecta eſt figura ligno inciſa Luciferi caſum exhibens. Dein ſequitur *Primum Capl'm*, & quidem in lingua latina, cui verſio eiusdem germanica ſubnectitur. Sic per totum opus textum latinum excipit eiusdem verſio. Quodlibet quoque capitulum figuris ligno inciſis, & ex veteri, nouoque teſtamento, atque Sybillarum libris adſumptis illuſtrare editor ſtuduit. Auerſa folii 230 pagina *Septem hore de paſſione xpi* inchoant, quas auerſa folii 240 pagina *ſeptem triſtitiae B. V. Mariae*, iſtas vero folio 25 *ſeptem eiusdem gaudia* ſequuntur. Speculo folii 26., auerſa pagina finis imponitur, cui *Alius liber ſaluationis humane metricus prioris libri materiam metrice ac compendioſe tractatus*, ſubnexus eſt, foliis octo conſtans. Praemittit auctor praefationem, in qua ſequentia habet: *Cum igitur prolixitas* — Auctoris Andreae — *praeſertim tepidis lectoribus mater ſit faſtidii, eorum tarditati conſulere proponens, auxiliante Domino humane ſaluationis auctore, ſui ad laudem & honorem Proximorum profectum, mei exercitationem, ſiue exulantis aliqualem conſolationem, dicti libri materias ſententialiter metrica cogitaui perſtringere compendioſitate.* Sub finem vero ait: *Denique huius opuſculi laborem, quod ſi placeat compendium ſiue breuiloquium humane ſaluationis nominetur debita cum reuerentia & humilitate offero. Reuerendo in xpo patri domino Iohanni abbati monaſterii ſanctorum*

 Vdal-

Vdalrici & Afre. vrbis auguſtenſ. vt ſua auctoritate emendetur. addendo. minuendo. commutando. ſicut videbitur neceſſarium. De cuius voluntate in ſuo degendo monaſterio preſens opus compiſaui. &c. Ad calcem compendii ſequentes verſus adiecit:

Explicit humaneque ſalutis ſummula plane
a me fratre Iohanne tui pater ordinis alme
vir bndicte puto quaſi minimo monacho.

Quisnam hic IOANNES ſit, an *Ioannes de* CARNIOLA, de quo Cl. VEITH. *in Alphab. III. Bibl. Auguſt.* p. 125 an alius, exploratum non habeo. IOANNES vero Abbas, cui compendium inſcripſit, eſt *Ioannes de* HOHENSTEIN, qui abbatialem dignitatem libere depoſitam, in *Melchiorem de* STAMHAM, Virum de re litteraria optime meritum transtulit. Inſuper veroſimillimum videtur, eundem non ſolum compendii, ſed verſionis quoque germanicae parentem eſſe, vt Cl. VEITH optime adnotauit.

Hac de editione mentionem faciunt Cl. VEITH l. cit. qui eam ex noſtri monaſterii officina prodiiſſe autumat: Cl. ZAPFIVS in *Annal. typogr. Auguſt.* qui eam cum RR. *Abbate Vrſinenſi* HONORIO & *Franc.* KRISMER Carthuſiano Buxheimenſi *Gunthero* ZAINER adſcribit, cui etiam Cl. PANZER *in Annal. Litterat. german.* in quibus quilibet litteratorem prolixiorem inuenire poterit deſcriptionem, conſonat. Cl. SEEMILLER faſc. I p. 125.

XXXIX. S. Auguſtini Epiſc. Soliloquiorum libri II. in fol.

Tituli loco in fronte operis haec leguntur: *Aurelii Auguſtini epiſcopi ipponenſis incipit ſoliloquiorum liber primus feliciter.* Folio vndecimo *Auguſtini epiſcopi hipponenſ s incipit ſoliloquiorum liber ſecundus.* Folii 23 prima pagina liber ſecundus terminatur his verbis: *A. fiat vt ſperamus.*

Eaedem ſunt litterae, quibus haec S. Doctoris *ſoliloquia* impreſſa ſunt, quae in praecedenti conſpiciuntur. Deſunt litterae initiales cuſtodes, ſignaturae, & paginarum numeri.

Meminerunt huius editionis FREYTAG T. II adpar. p. 870, qui eam antiquiſſimam, ac rariſſimam adpellat: DENIS *in Bibl. Garell. Memorab.* p. 235 qui horum colloquiorum praeſtantiſſimorum *S.* AVGVSTINI editionem vetuſtiorem haud adſpexiſſe profitetur.

S. Doctor, vt Patres Congr. *S.* MAVRI teſtantur, iſta colloquia cum ſua ratione habita anno 387, dum annum aetatis trigeſimum tertium ageret, compoſuit. V. T. I. Oper. S. Auguſt. p. 355.

XL. S. Auguſtini Epiſc. Liber de quantitate animae. Item Speculum peccatoris. in fol.

Primum opuſculum foliis 29, ſecundum quinque conſtat, vtrumque eodem charactere, quo praecedentia, impreſſum, ſignaturis, cuſtodibus, paginarum numeris, & litteris initialibus caret.

In fronte primi legitur: *Aurelii Auguſtini hiponenſis epiſcopi liber de anime quantitate incipit feliciter.* Ad calcem vero: *Explicit liber Aurelii auguſtini* &c. BAVR T. I. Suppl. p. 149. editionem hanc antiquiſſimam vocat; *Patres* vero MAVRIANI eamdem ignorarunt. Iidem T. I. *Operum S.* AVGVSTINI p. 401. S. Doctorem hunc librum modo dialogico Romae anno 388 conſcripſiſſe, teſtantur.

Secundum opuſculum plerumque AVGVSTINI nomine euulgatum, *Patres* MAVRIANI inter ſuppoſititia opera reiecere, demonſtrantes, illud ab auctore, cuius aetas in ſeculum a Chriſto nato duodecimum incidit, compoſitum fuiſſe. Legitur enim vocabulum *Praebendae* in capite 6 pro beneficio Eccleſiaſtico vſurpatum, ante ſeculum decimum vix auditum. *Guil.*

CAVE

CAVE in *Hiſt. ſcript. Eccleſ.* T. I putat, ex ODONE *Cluniacenſi*, & *Hugone* VICTORINO fuiſſe conſarcinatum. Cl. DENIS, vel *Henrico de* HASSIA, vel DIONYSIO *Carthuſiano*, qui eiusmodi ſpeculum ſcripſere, attribuere, videtur. Conf. FREYTAG *Adparat.* *T. II* p. 877. OVDIN. T. I col. 969.

XLI. S. Hieronymi, & Genadii liber de viris illuſtribus. in fol.

Editio haec vetuſtiſſima, eaque rariſſima, quae nec FABRICIO, nec S. Doctoris operum editoribus nota erat, principalem omnium locum obtinet praecipue, cum nec in prima operum *S.* HIERONYMI, nec in ſecunda editione ab ALERIENSI adornata ac Romae a SCHWEYNHEIM, & PANNARTZ anno 1468, & 1470 in lucem emiſſa inueniatur. Conſtat foliis 37, & nullas litteras initiales, nullas ſignaturas, aut cuſtodes, vel paginarum numeros oſtendit. Typus a praecedenti opere non obſeruatur diuerſus. Verba, & ſententiae graecae ſunt omiſſae, ad quas inſcribendas typographus vacua reliquit ſpatia.

In fronte operis tituli loco haec habentur: *Beati hieronimi preſbyteri prologus in librum de viris illuſtribus.* Hic integram primam occupat paginam; auerſa vero incipit *oculus* — id eſt index — *pro catalogo illuſtrium virorum.* Folio 23. *S.* HIERONYMI liber terminatur, quem auerſa GENNADII liber excipit. Iſte folio 37 ſine finali ſubſcriptione abſoluitur.

FREYTAG, qui hanc celebrat editionem, contulit codicem cum *Ioan. Alb.* FABRICII editione, & inſignem per omnia fere capita, lectionis deprehendit diſcrepantiam. In GENNADII libro deſiderari teſtatur idem capita, de CAESARIO, SIDONIO, GELASIO, HIERONYMO, & GENNADIO ipſo.

S. HIERONYMVS, natione Dalmata, Stridonem, oppidum in Pannoniae, & Dalmatiae confinio olim ſitum, natalem habuit. Parentibus chriſtianis anno 329 natus, nonageſimo primo aetatis anno ad coeleſtia transmigrauit. Vir tam inſigni ſanctitate, quam omnibus litterarum ſcientiis celebris, ab ERASMO *Roterodamo*, & aliis viris litteratis omnium chriſtianorum longe tum doctiſſimus, tum facundiſſimus, & theologorum princeps celebratur. Scripſit praeter alia vtrique reipublicae opera longe vtiliſſima, *catalogum ſcriptorum Eccleſiaſticorum* a *S.* PETRO vsque ad SOPHRONIVM, qui circa annum 390 floruit, quem iuxta *Patres* MAVRIANOS anno 392 ad finem perduxit.

GENNADIVS, gente Gallus, Presbyter Maſſilienſis, qui anno 495 florebat, Virorum illuſtrium catalogum ab eo tempore, quo deſiit *S.* HIERONYMVS, inchoatum, vsque ad annum 495 perduxit.

XLII. De Imitatione Chriſti libri IV. Auguſtae per Guntherum Zainer. in fol.

In primae codicis huius paginae fronte legitur: *Incipit libellus conſolatorius ad inſtructionem deuotorum Cuius primum capitulum eſt de imitacoe xpi & ɔtemptu damni vanitatum mundi: Et q'dam totum libellum ſic appellant ſcilicet libellum de imitatione xpi. ſicut euangelium Mathei appellatur liber generacois ih'u xpi Eoque in primo capitl'o fit mentio de generacione xpi ſed'm carnem.* Ad calcem operis haec notitia adiecta habetur: *Vir egregii Thome montis ſancte Agnetis in Traiecto regularis canonici libri de xpi imitacione numero quatuor finiunt feliciter per Gintherum Zainer ex reutlingen progenitum literis impreſſi ahenis.*

Libri iſti iisdem litteris, quibus praecedentia opera, impreſſi, nec paginarum numeros, nec cuſtodes, nec ſignaturas, neque initiales litteras exhibent.

Cl. ZAPFIVS, qui huius editionis in *Annal. typogr. Auguſt.* p. 21 meminit, illam ad annum 1472 refert, cui conſonant viri clariſſimi, SCHELHORN, DENIS, & HAMBERGER, qui pro ſua ſententia hanc adducit rationem: *Guntherus* ZAINER opus praeſens impreſſit characte-

re

re *Monachali* dicto, quo tamen eum poſt annum 1472 vſum fuiſſe, non conſtat: merito igitur ad annum vel 1471, vel 72 referendum erit. Aſt qua ratione hoc adfirmare potuerit HAMBERGERVS, non video; multi enim Bibliographorum plura opera ſequentibus annis eodem typo impreſſa, recenſent. Inſuper *Guntherus* ZAINER, vt *Cl.* ZAPFIVS l. cit. p. X documento ſat claro demonſtrat, & quod in *praeuia animaduerſione* exhibui, anno 1478 fatalem egit diem. Itaque dicendum erit, ZAINERVM, anno 1472 elapſo, vel prelum reliquiſſe, vel ad alium transtuliſſe, vel aliis characteribus vſum fuiſſe, quod tamen HAMBERGERO probandum remanet.

De auctore huius operis praeſtantiſſimi diu diſceptare non vacat. Qui plura de controuerſia a viris doctiſſimis ea de re agitata, ſcire cupit, euoluat *Conſtantini* CAIETANI, *Io.* FRONTAEI, *Euſebii* AMORT, *Io.* MABILLONII, *Thomae* ERHARDI, *Io.* LAVNOII, & aliorum ſcripta, quae partim pro *Thoma de* KEMPIS, partim pro *Ioan.* GERSEN Abbate Ord. S. Ben. Vercellenſi in lucem emiſſa fuerunt.

XLIII. Hieronymi de Vallibus Ieſuida. in fol.

Ieſuida Hieronymi de vallibus paduani. ad reuerendum in xpo patrem & dominum. dominum petrum donato regie vrbis padue preſulem digniſſimum dominum ſuum colendiſſimum. Haec tituli loco, operis initio habentur. Incipit deinde *inuocatio ad deum optimum maximum*, nouem verſibus contenta, quam *inuocatio ſecunda ad epiſcopum,* cui inſcripſit praeſens opuſculum de paſſione domini, excipit. Terminatur auerſa primi folii pagina, verſu decimo. Incipit ſuum carmen a conuocatione doemonum a Plutone inferni principe facta, qui ad ſuos orationem habuit, in qua IESV facta, doctrinam, & miracula enarrat, inſtantemque infernalis regni interitum deſperabundus exponit. Denique doemonum cohortem ad furorem accendere conatur dicens:

Vadite iamque citi pedibusque accingite pennas!
Tu quoque imprimis allecto concipe vires,
Et ſolitas artes; maior tibi gloria reſtat,
Si ſtruere ac tantum poteris componere mortem.
Quare age gorgoneis mea nata accincta venenis
Aggredere & diros longis de crinibus angues
Eripe, vipeream ſcribarumque infice mentem,
Atque odiis reple phariſeos, iraque rumpat
Inde ſacerdotes, ſcarioth tua vulnera iudas
Sentiat &c.

Auerſa folii tertii pagina paſſionis domini inchoat deſcriptio, cui folii decimi auerſa IESV in cruce pendentis ad animam chriſtianam ſermo finem imponit. Deſunt litterae initiales, ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri. Typus eſt plane idem, quo praecedentia impreſſa ſunt.

Cl. ZAPFIVS praeſentem editionem antiquiſſimam, & rariſſimam ſuis Annalibus non inſeruit. FREYTAG *in Adpar.* T. III p. 4 & ſeqq. plures recenſet editiones, hanc vero penitus ignorauit.

Hieronymus VALLIS, ſeu de VALLIBVS, ſiue VALLENSIS, patria Paduanus, Eques, Medicus, & Poeta eximius vixit ſeculo XV carmine ſatis elegante hexametro *Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti* deſcripſit Paſſionem. quod primum eſſe opuſculum ab eo compoſitum ex inuocationis ad Deum poſteriori verſu adparet.

Primitiasque meae (ſi qua eſt) en accipe muſae,

Compo-

Compoſuiſſe & alia HIERONYMVM noſtrum, patet e codice MS. qui teſte *Philippo* TOMASINO in deſcriptione Bibliothecae, & Muſei *Laurentii* PIGNORII Canonici Taruaſini Venetiis *1632* in bibliotheca iſta olim extitit. Conf. FREYTAG *Adpar. III* l. cit.

XLIV. Kayſerlicher Landrechts Spiegel. in fol.

Integrum hoc opus folia 158 complectitur, eodem, quo praecedens, charactere impreſſum. Litteras initiales prologi, & regiſtri ligno inciſas adpoſuit typographus, reliquas miniculator rubro colore adpinxit. Cuſtodes, & ſignaturae deſiderantur, numerique paginarum, ſed tantum in indice, in opere vero ipſo foliorum numeri in vtraque pagina in ſuperiori margine impreſſi adparent.

Praemittitur operi praefatio, & index materiarum, foliis octo contentus. In fronte absque titulo, aut inſcriptione legitur: *In dem namen des höchſten richters Hieſu chriſti vnſers herren.* Indicem ſequitur in ſeparata pagina imago ligno inciſa, imperatorem in throno ſedentem repraeſentans, cui a dextris Electores Eccleſiaſtici, a ſiniſtris laici adſtant, ad quorum pedes ſcuta gentilitia exhibentur: in inferiori parte clericus, & laicus flexis genibus codicem Imperatori offerunt. Incipit tandem ipſum opus, cui ſequens praefixus eſt titulus:

Hie hebt ſich an Keyſerlich Landtrecht buch geſetzt vnd geordnet von den Römiſchen Keyſern vnnd Kurfürſten Innhaltend alle gemeyn artickel der rechten was zethun rechtlicht erlaubt oder vnrechtz zeuermeiden verbotten, oder vnrecht ſey einem yegelichen menſchen vaſt nutzlich zewiſſen der ſel auch des leibs vnd zeytlicher gütter halb von gemeynes frides wegen von dem heyligen reich angeſehen vnd ernſtlich vor alter beſtätiget. Auerſa folii 108 pagina linea 5 legitur: *hie hebet ſich das edel lehenrecht buch alſo an.* Folii 143 auerſa agit *Von inſigeln.* Ad calcem operis ſequentia habentur:

Gottes gericht bedenck mit ſorgen.
Vnd richt dem reichen als den armen.

Eadem editio extat in Bibliotheca Imper. Vrbis Ratisbonenſis, quam Cl. GEMEINER in eiusdem bibliothecae notitia p. 286 N. 309 cum alia ab hac diuerſa recenſuit. Vtraque in *Panzerianis Annalibus* litteraturae teutonicae p. 29 & 30 inuenitur.

Compilator huius operis aeque parum innoteſcit, ac tempus, quo illud primam adſpexit lucem. Cl. PVETTER eiusdem exiſtentiam ad ſeculi XIII finem, aut ad initium ſeculi XIV referendam arbitratur. P. I. LAMBACHER *in diſſert. epiſt. de aetate Speculi Sueuici*, anno 1282 illud fuiſſe confectum exiſtimat.

XLV. Hiſtoria Ioſaphat, & Barlaam. Theodiſce. in fol.

Opus hoc foliis 96 contentum ſine titulo, aut inſcriptione a praefatione, quae primam folii primi paginam occupat, his verbis incipit: *Hie vahet an eyn gar lohlich vnnd heylſam allen chriſtglaubigen cronica.* Ad finem praefationis haec habentur: *Eyn ende hat die vorred. Vnd vahet an das buch der heyligen chriſtenlichen lere.* Auerſa pagina primum inchoat capitulum, cui figura ligno inciſa praefixa eſt. Initiales litterae, & figurae cuilibet capitulo praemiſſae, ligno inciſae conſpiciuntur. Deſunt ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri. Typus eſt plane idem, quo opera praecedentia excuſa ſunt. Ad calcem operis ſequens legitur notitia:

Eyn ende hatt das buch der chriſtenlichen lere die hyſtori Ioſaphat vnd Barlaam genannt. die eynen yegklichen criſtenmenſchen gut vnd heylſam zeleſen iſt. wann er lernet darauſs gruntlichen das heyl ſeiner ſel wie er ſoll fliehen der welt den leib vnd den teüfel auch allen vngelauben. der auff die recht grundfeſte die Criſtus iſt gebawen iſt. vnd dem allein in gantzer begire vnnd volkomne[illegible]

be des hertzens des gemütz vnnd der ſel anhangen vnd dienen. Dem alle ziere glori herrſchung ere vnnd groſsmachtigkeit mit gott dem vatter vnnd heyligen geyſt ſey ewigklichen Amen.

Cl. ZAPFIVS *in Annal. typogr.* p. 141 praeſentem recenſuit editionem & teſtatur, in exemplari Buxheimenſi ſequentia fuiſſe adnotata; *das buch hat geben den Karthuſer zu Buchsheim der Erſam man gunther Zainer buchtrucker vnd Burger zu Augſpurg.* Cl. PANZER *in Annal. Litterat. teut.* p. 23 annum 1470 quoque adſcriptum eſſe, nos docet, de quo autem Cl. ZAPFIVS nullam mentionem fecit.

Auctorem huius hiſtoriae *Ioannem* DAMASCENVM alii volunt; alii *Ioannem* SINAITAM; hos tamen pluribus argumentis aperte ſatis refellit *Iac.* BILLIVS in praefatione ad nouam verſionem a ſe adornatam, in qua verum *Ioannis* DAMASCENI foetum eſſe adfirmare haud dubitat. Quod autem ad ipſam hiſtoriae veritatem attinet, multi iterum ſunt, qui eam fabulis adnumerare volunt. BILLIVS praefatus l. cit. inquit: „ Videri fortaſſe poſſet nonnullis hoc opus „ non tam veram hiſtoriam eſſe, quam ſub hiſtoriae ſpecie tacitam vitae monaſticae atque ad „ chriſtianam perfectionem exactae, collaudationem, niſi auctor ſub finem eam ſe ab hominibus a mendacii crimine alienis accepiſſe teſtaretur.

Hiſtoriam hanc non ſolum in linguam vulgarem translatam, ſed inſuper in compendium fuiſſe redactam cuilibet vel obiter conſideranti patebit.

XLVI. Donatus allegoricus. in fol.

In fronte huius opuſculi ſeptem foliis comprehenſi legitur: *Donatus arte grammaticus homini in ſuiipſius ꝯgnicionem per allegoriam traductus incipit feliciter.* Octo orationis partes in tot paragraphis morali ſenſu explicantur. *Partes oracois q't ſt octo que ꝯgnicio ſubſtancie cognitio qualitatis. ꝯgnitio precepti domini operacio eiuſdem. cognicio hominis ſecundum deum & ſecundum naturam. ꝯſideratio futuri iudicii. ꝯſideracio leticie electorum. ꝯſideracio triſticie dampnatorum.* Impreſſum eſt typo iam ſaepius praefato.

Auctor huius opuſculi omnino incognitus eſt. Cl. DENIS in *Bibl. Garell. Memorab.* p. 237. *Ioanni* GERSSONIO quondam fuiſſe adſcriptam, animaduertit; ideo illud *Du* PIN eiusdem operibus, quorum editionem vltimo adornauit, adſociauit, addens: *Opus ludricum & alterius a Gerſonio* ſcriptoris. T. IV col. 835.

XLVII. Modus perueniendi ad ſummam ſapientiam. in fol.

Auctor huius tractatus incognitus prologum praemiſit, in quo maxime dolet, amoris ardorem in multorum quoque religioſorum cordibus refriguiſſe. *Ideo*, ait, *patres Reuerendi ac fratres preclariſſimi relicta hac humana ſcientie inutilis curioſitate ac omnium ſecularium negotiationum vanitate immo omnium carnalium delectationum voluptate religioſa anima per amoris aſcenſionem ad fontem omnis ſapientie ac totius bonitatis deſiderando aſcendat in quo ſolo reperiet veritatem.* Prologo ſecundo folio, linea ſeptima abſoluto, *Incipit modus ad ſummam perueniendi ſapienciam.* Modum conſtituit triplicem: I. *anima purgetur.* II. *Diuinis fulgoribus illuminetur.* III. *In ſummo apice affectiue conſtituta ad culmen amoris vnitiui perficiatur.* Foliis 24 totus hic tractatus abſoluitur, charactere ſaepius memorato impreſſus: caret ſignaturis, cuſtodibus, paginarum numeris, & initialibus litteris. Hac de editione nec Cl. ZAPFIVS, nec alius Bibliographorum notitiam habuit.

XLVIII. Liber precatorius. Theodiſce. in 12.

Duo ſunt, quae huius libelli inſignem raritatem depraedicant: primum eſt, quod nemo litteratorum, nec Cl. ZAPFIVS ſolertiſſimus alias Auguſtanarum editionum collector notitiam habue-

habuerit, neque in *Panzerianis Annalibus* vlla eiusdem occurrat mentio : ſecundum, quod vix vllus huius materiae libellus in lingua vulgari prima typographicae artis aetate impreſſus inueniendus ſit. *Guntherus* ZAINER illum ſaltem anno 1472 prelo ſubiecit, equod a manu coaeua hic annus bis rubro colore adiectus, conſpicitur. Praemiſſum eſt eidem calendarium duodecim foliis contentum. Auerſa folii 13 pagina — prima vacua eſt — *vachet an das regiſter diſes büchleins.* Continet praeter calendarium *ſeptem pſalmos poenitentiales*, *Septem horas diurnas vnacum matutino : Officium defunctorum ; Octo pſalmorum verſus cum orationibus S. Bernardi* : Deinde *preces ante & poſt communionem dicendas.*

Conſtat hic libellus foliis 198, eodem impreſſus charactere, quo praecedentia omnia excuſa extant. Caret initialibus litteris, ſignaturis, cuſtodibus, & paginarum numeris.

XLIX. S. Gregorii Magni Epiſtolarum Partes XIV. in fol. mag.

Duplicis generis charactere hoc opus, & duo ſequentia ſunt expreſſa : primus eſt gothicus maiuſculus, quo praecedentia ſunt excuſa, ſecundus Romanus, quem tabula II. N. VI exhibet.

Epiſtolas index decem foliis conſtans praecedit, ad cuius initium rubro colore, & gothicis litteris impreſſum legitur :
In nomine domini noſtri Iheſu criſti. Incipiunt captiula libri ſequentis ex regiſtro ſancti Gregorii pape vrbis rome Inditione nona que fuit ordinationis eius prima. id eſt Anno dominice incarnationis quingenteſimo nonageſimo ſecundo. Ad indicis finem rubro quoque colore, iisdemque litteris excuſum habetur : *Regiſtrum in librum Epiſtolarum beati Gregorii pape pro apoſtolice eccleſie conſeruatione feliciqne regimine ad ſanctos aliosque catholicos prelatos miſſarum. Vnde etiam decreti liber originem ſumpſit feliciter explicit pro fine cuius laus ſit & gloria chriſto amen.* Folio vndecimo incipiunt epiſtolae in quatuordecim partes diſtinctae, foliisque 154 contentae, quas Symbolum eiusdem S. Doctoris de fide Sacro-ſanctae Trinitatis praecedit. In eadem columna — In duas enim quaelibet diuiſa eſt pagina — *Incipit regiſtrum ſancti gregorii pape vrbis rome Vniuerſis epiſcopis per ſiciliam.* Epiſtola prima, cuius initium diuerſum eſt ab ea, quae in editione *Mauriana* habetur, ſecunda eiusdem folii columna, linea 16 terminatur. Parti primae tertia folii 15 columna finis eſt impoſitus. Columna quarta inchoat ſecunda epiſtolarum pars. Ad calcem operis ſequens habetur notitia : *Liber Epl'arum beati Gregorii Pape & Apl'ce eccleſie ɔſeruatione : Felicisque regimine. Ad ſanctos aliosque Katholicos prelatos miſſarum. Vnde etiam decreti liber originem ſumpſit. Feliciter explicit. Pro fine cuius ſit laus & gloria xpo Amen.*

Initiales litterae adparent ligno inciſae, nulli vero cuſtodes aut ſignaturae. Foliorum numeri in indice deſunt, in epiſtolis vero in vtraque pagina ſunt ab ipſo typographo adiecti. Characteres titulorum ſunt gothici; textus vero, romani & nitidi. Charta eſt firma, & alba, ſed minus polita, chartarii ſignis roſa, & vua inſignita.

Editio haec peruetuſta, ac rariſſima, Bibliographis etiam praeſtantioribus ignota, principem omnium obtinet locum.

S. GREGORIVS Epiſtolas, in quibus ſingularis eius prudentia, ſollicitudo paſtoralis, effuſa in pauperes liberalitas, animi ſimul robur, & demiſſio, ceteraeque virtutes adumbrantur, illo tempore, quo Pontificatus officio per tredecim annos, & ſex menſes, paucis diebus additis defunctus eſt, ad inſtruendam eccleſiam ſibi a Deo commiſſam ſcripſit. Vnde etiam in tot libros, quod annis rexerat eccleſiam, epiſtolae diuiſae comparent. Conf. T. II. Operum S. Greg. Edit. PP. Benedict. Congr. *S.* MAVRI p. 477.

L. Wilhelmi Epiſc. Lugdunenſis, ac Doctoris Parienſis de fide, legibus, ac fidei Sacramentis Partes X. in fol.

Opus praeſens folia 139 complectitur, papyro mundae, firmae, ſed minus politae, charactere romano, ſi prologi titulum, qui gothico maiuſculo excuſus, excipias, impreſſum eſt, nullos exhibens cuſtodes, aut ſignaturas, nullos paginarum numeros, nullasque initiales litteras. Partem operis, ac partis capitulum ipſe typographus in margine ſuperiori adnotauit.

Sequentia in fronte operis gothico charactere tituli loco impreſſa leguntur: *Incipit prologus libri Reuerendi In xpo patris & domini. dni Wilhelmi Epiſcopi lugdunenſis eximiique ſacre pagine doctoris pariſienſis: de fide & legibus.* Sequitur immediate prologus, integrum primum folium implens. Folio ſecundo *Incipit liber de fide & legibus.* Ad finem operis haec habentur: *Liber Wilhelmi pariſienſis. de fide. legibus. ac fidei ſacramentis tractans. docenſque qualiter ad bene. religioſe perſecteque viuendum. continuis etiam ſemper agendum profectibus. Vnde ad latiſſimamque potiſſime pars eſt glorie ac felicitatis eterne. plenitudinem ſpretis ydolorum cultibus peruenitur. vbique deorum deus in ſyon videbitur. feliciter conſummatus explicit. Pro cuius termino ſit laus & gloria xpo in ſecula ſeculorum benedicto. Amen.* Additus eſt adhuc index ordine alphabetico diſpoſitus, cui eiusdem declaratio ſubnectitur.

Characteres huius editionis cum praecedentis omnino conueniunt, vnde ex eadem officina eam prodiiſſe, patet, & quidem iam anno 1476, cum manus cuiusdam coaeui exemplari in Bibliotheca Imper. Ciuitatis Ratisbon. extanti, vt teſtatur Cl. GEMEINER in Notit. eiusdem p 74, eumdem annum rubro colore adſcripſit. Idem vir litteratus rariſſimam illam, & principalem adpellat, quam Norimbergenſis anno primum 1496 adornata, ſubſecuta eſt.

GVLIELMVS, gente Gallus, patria Aruernus, Epiſcopus Pariſienſis, non Lugdunenſis, vt in titulo prologi legitur, huius operis Auctor laudatur. Vir iſte omni litterarum genere inſtructiſſimus, eximiaque pietate illuſtris claruit anno 1228. Conf. CAVE *Hiſt. ſcript. eccleſ.* T. II p. 292. OVDIN. T. III col. 100. QVETIF. *ſcript. Ord. Praed.* T. I p. 135.

LI. Stephani Fliſci de Sontino Synonima. in 4.

Scripſit *Stephanus* FLISCVS iuris doctor de Soncino, & Gymnaſii Epidaurii rector, vt in IOECH. *Lex.* legitur, 1453. *Synonima verborum*, & *ſynonima*, ſeu *variationes ſententiarum*, de quibus in praeſenti differimus, ſecundum locos quosdam digeſtas, & epiſtolis ſcribendis accomodatas, „ quae placerent, ait *Conr.* GESNERVS *in Bibl. Vniuerſ.* fol. 603, ſi formulis „ dicendi a probis auctoribus deſumptis vti, quam pro ſuo arbitrio confictis maluiſſet. In nul- „ lo pretio vel vſu, quod ſcio, hodie habentur, quamquam permulta inſint bene & eleganter „ ex priſcis, vt videtur, collecta, ſed eorum nominibus omiſſis. „ Conſtat opus quinque partibus: prima *ſynonima exordiorum*: ſecunda *narrationum*: tertia *confirmationum*: quarta *confutationum*: quinta *concluſionum* continet. Cuilibet partium prooemium praemiſſum eſt.

Index ordine alphabetico diſpoſitus, foliisque vndeuiginti contentus praecedit; ſequitur dein prologus, tandem ipſum opus, quod folia 153 complectitur. Sola prologi initialis littera eſt ligno inciſa, reliquae vero a miniatore depictae. Rubricas, & foliorum numeros in ipſo opere adiecit typographus. Expoſitio germanica, & rubricae charactere gothico maiuſculo, cetera vero romano ſaepius memorato impreſſa ſunt. Ad calcem operis legitur: *Finit hic Stephanus Fliſcus de Sontino vir diſſertus: & mira eloquii dignitate fulgens feliciter Deo gratias.*

Silentium Bibliographorum de noſtra editione inſignis eiusdem raritatis teſtis eſt. BAVR T. I. Bibl. Vniuerſ. p. 294 alterius meminit, quae Argentinae ex *Io.* PRVSS officina 1487 in 4. prodiit.

LII.

LII. S. Gregorii M. Dialogorum Libri IV. in fol.

Integrum hoc opuſculum foliis 86 conſtat, charactere gothico & craſſo, valde ſimili illi, quo *Speculum humanae ſaluationis* ſupra recenſitum, excuſum, &, qui tabula II. N. VIII videndus, impreſſum eſt. Litteras initiales ligno inciſas, easque florentes adiecit typographus, quandoque easdem quoque omiſit: foliorum numeros in margine ſuperiori indicauit, cuſtodes vero, & ſignaturae deſiderantur. Interpunctionis ſignum praeter punctum nullum aliud obſeruaui. Charta eſt firma admodum, ſed minus alba, & polita.

Initio operis tituli loco ſequentia leguntur: *Incipit liber dyalogorum beati Gregorii ad petrum diaconum ſuum.* Liber primus prima folii 17 pagina linea decima deſinit, quem immediate ſecundus excipit. Liber quartus terminatur auerſa 86 folii pagina, linea 31, cui ſequens clauſula ſubiecta habetur: *Explicit liber quartus dyalogorum Gregorii.*

Controuerſia eſt inter eruditos, quanam ex typographeo dialogi praeſentes prodierint, an ex Zeineriano, an ex San-Vlricano? *Cl.* VEITH in ſua *Diatribe* p. XXIV, ZAINERO abiudicat, noſtroque monaſterio adſcribit. Clariſſimi vero Viri *D.* ZAPFIVS in ſuis Annalibus & *D.* SEEMILLER faſc. I ea de re omnino dubii haerent, hac ratione permoti, eoquod *Wilhelmus* WITTWER Monachus San-Vlricanus, & ſcriptor coaeuus in *ſuo catalogo MS. Abbatum noſtri aſceterii* libros in noſtra officina excuſos recenſens, ſolummodo de Dialogis theodiſcis, non autem de latinis mentionem faciat. Silentium tamen WITTWERI rem penitus indeciſam relinquit, maxime, cum ipſemet loco cit. dicat, omnia opuſcula, quae Abbas MELCHIOR imprimi curauerat, in ſuo catalogo commemorare, neceſſe haud eſſe; vnde patet, vt iam in praefatione animaduerti, plura adhuc opuſcula in noſtro aſceterio prelo fuiſſe commiſſa, quae recenſere, omnia, neceſſarium non duxit. Inſuper haud conſtat, quodnam opus *Guntherus* ZAINER illo charactere, qui in praeſenti adparet, excuderit.

Neque quoad impreſſionis annum litterati conueniunt Cl. ZAPFIVS ad annum 1472 refert, quod veritati omnino non repugnat. Certum eſt, vti in praefatione probaui, *Melchiorem* STAMMHAM iam quinto Auguſti die praefati anni typographicam artem in noſtrum introduxiſſe monaſterium. Impoſſibile igitur nemo credet, intra quinque menſium ſpatium opus, foliis tantummodo 86 contentum, imprimi potuiſſe.

S. GREGORIVS dialogos de miraculis Patrum, fratrum orationibus compulſus Romae in monaſterio *S.* ANDREAE anno 593 aut 594, vt *Benedictini Congr. S.* MAVRI, *operum S. Doctoris editores* in praefatione teſtantur, ſcripſit. Iique doctiſſimi Viri in eadem *S.* GREGORIVM ab obtrectatoribus, qui eum nimiae credulitatis, immo rudis, ac ſtolidae ſimplicitatis arguunt, qua nobis aniles fabulas ab eo referri conqueruntur, multis, atque firmis argumentis vindicant.

LIII. *Breuiarium pro dyoceſi eccleſie Auguſtenſ.* in fol.

Verba mox allata operis titulum conſtituunt. Mihi potius *Directorium*, quam *Breuiarium* dicendum videtur; *Breuiarium* enim officium a perſonis vel in ſacris conſtitutis, vel ſacra profeſſione adſtrictis ſingulis diebus perſoluendum continet; *Directorium* autem regulas tantum, quando, & quomodo feſta per annum celebranda, penſumque eccleſiaſticum perſoluendum, clericis tradit. Cuius ergo conditionis ſit, conſideranti relinquo.

Primae quatuor regulae tempus ab Aduentu vsque ad Natalem Domini diem ordinant, ceterae vero, quae triginta, & ſex, feſtorum a ſeptuageſima vsque ad Aduentum directionem conſtituunt. Vltima regula prima folii 127 pagina terminatur, quam auerſa litterae dominicales ſubſequuntur. Annexae ſunt regulae, quomodo feſta S. ONVPHRII *Abbatis*, S. HENRICI *Imperatoris*, & *Praeſentationis* B. MARIAE Virginis ſint celebranda, cum lectionibus his

 diebus

diebus feſtiuis in eccleſia recitari ſolitis, miſſaeque officio cuilibet feſto ſubiuncto. Feſtum *Praeſentationis* B. V. M. praecedit *copia indulgentiarum de inſtitutione feſti preſentationis beate Marie per reuerendiſſimum dominum Adolſum Archiepiſcopum maguntinum conceſſarum.* Copiam iſtam excipiunt PAVLI *II* duae bullae, quarum vna feſtum *Praeſentationis* ſingulis annis ad WILHELMI *ducis Saxoniae* petitionem, celebrandi facultatem praebuit: altera omnibus, qui eodem feſto diuinis interſint, vel in vigilia eiusdem feſti ieiunent annuatim, centum dies de iniunctis eis poenitentiis miſericorditer in domino relaxat.

Litterae, quibus impreſſum eſt hoc opuſculum, plane ſunt eaedem, quibus *Dialogi S.* GREGORII impreſſi ſunt, vnde nullus dubito, ex eadem quoque typographia, non autem, vt Cl. ZAPFIVS *in Annal. typogr. Auguſt.* p. 143 adfirmat, ex *Bämleriana* in lucem prodiiſſe, cum nullum opus a *Ioanne* BAEMLER iſto typo impreſſum exhiberi poteſt. Litteras initiales partim omiſit typographus, partim florentes ligno inciſas adiecit. Deſunt ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri.

LIV. Hiſtoria Friderici I. Henrici IV. Philippi. Othonis IV, & Friderici II. Imperatorum. in fol.

Hiſtoria haec folia 44 complectitur. Character, quo iſta chartae firmae, albae, ac leuigatae impreſſa, romanus eſt, ac perelegans quem tabula III. N. VI exhibet. Interpunctionis ſignum in ipſo coxtentu aliud non conſpicitur, quam punctum; in fine vero quorundam capitum puncti loco duo puncta occurrunt. Initiales litterae, ſignaturae, cuſtodes, ac paginarum numeri penitus deſiderantur. Quaelibet pagina 38 exhibet lineas. Opus nullas ſectiones, nullumque materiae indiculum habet; nec tantum ſpatium relictum, quantum ad adſcribendos titulos requiritur.

In fronte operis impreſſum legitur: *Hyſtoria Friderici imperatoris magni. huius nominis primi ducis ſueuorum & parentele ſue* : Tum immediate ipſa incipit hiſtoria, quae per tria priora capitula de FRIDERICI *I* maioribus agit, primumque auerſa folii ſecundi pagina, linea 26 de illo narratio incipit, cui quoque illorum intexuit hiſtoriam, qui ante eum imperii habenas moderati ſunt. Finis hiſtoriae FRIDERICI imponitur auerſa folii 26 pagina, linea 15, quam mox linea ſequenti hiſtoria HENRICI *VI.* FRIDERICI filii excipit, eaque prima folii 28 pagina, linea quarta finita, PHILIPPI HENRICI fratris hiſtoria inchoat. Auerſa folii 33 pagina, linea vigeſima initium ſumit hiſtoria OTHONIS *IV* & dein FRIDERICI *II.* Opus terminatur auerſa folii 44 pagina, linea 32, absque omni adiecta finali ſubſcriptione.

Hac de editione rariſſima, ac peruetuſta Cl. ZAPFIVS *in ſui itineris deſcript.* p. 32 adfirmat, tam rara eſſe eius exemplaria, vt manuſcriptis pene codicibus aequiparentur. Putat quoque eandem circa annum 1470 eſſe typis euulgatam, in quo tamen eidem conſentire nequeo. Opus enim, vt mox monſtrabo, in noſtro monaſterio prelo commiſſum fuit; ſed hoc ante finem anni 1472 fieri haud potuit, cum, vt iam ſaepius dictum, ante annum praefatum typographia in aſceterio noſtro haud floruerit. Itaque intra annos 1473 — 1475 typis excuſum forte dicendum eſt.

Quod autem ex noſtri monaſterii officina in lucem prodierit, duo afferam argumenta. Primum eſt: typum, quo impreſſum eſt opus, eundem plane eſſe, ex comparatione a me diligenter inſtituta, inueni, quo *Leonardi* VTINI *ſermones de ſanctis* anno 1474 in monaſterio noſtro impreſſi extant. Secundum: noſtram Bibliothecam quondam exornabat exemplar de eadem hiſtoria pergameno impreſſum, de quo, neſcio, qua de cauſa, nihil relictum habemus, quam compacturam — heu triſtiſſimum tantae iacturae monumentum! — in cuius fronte ſequens affixus eſt titulus: FRIDERICI *I hiſtoria in noſtro monaſterio pergameno impreſſa.*

Tota

Tota haec hiſtoria ex ſpurio chronico Vrsbergenſi deſumta eſt, ita quidem, vt, quae *de* FRIDERICI praedeceſſoribus dicta, excerpta quaedam ſint; quae vero de ipſo FRIDERICO, eiusque ſucceſſoribus habentur, ad verbum exſcripta obſeruentur.

Viri eruditi duos huius Chronici auctores conſtituunt; primum Monachum quemdam, qui id vsque ad annum 1126 texuit; ſecundum quemdam Canonicum Praemonſtratenſem, qui quidem in monaſterio Vrsbergenſi vitam degerit, minime vere eiusdem Abbas, multo minus *Conradus* de LICHTENAV vocitatus fuerit, & hic ab anno 1126 vsque ad an. 1229 illud continuauit. Patet quoque ex PHILIPPI Imperatoris hiſtoriae fine, illum fuiſſe Ordinis Praemonſtratenſis alumnum, vbi in vltimis lineis legitur: *Anno domini, M, CC, Ego ad ordinem premonſtratenſem veni.*

LV. Sermones quadrageſimales, in fol.

Opus praeſens eodem omnino charactere, quo praecedens, impreſſum eſt. Conſtat foliis 46, & ſermones 39 comprehendit. Quaeuis pagina maxima ex parte 38 complectitur lineas. Deſunt litterae initiales, ſignaturae, paginarum numeri, & cuſtodes. Interpunctionis ſignum ſolum occurrit punctum. Charta eſt firma, & alba, chartarii ſigno capite bouino, inter cuius cornua ſtilus exſurgit in crucem deſinens, inſtructa.

In fronte primae paginae legitur: *Feria quarta cinerum ex euangelio,* Sermonis primi initium ſic ſonat: *Cum ieiunatis Math'. VI. Bernardus in quodam ſermone ſic ait. Mundus clamat ego deficiam.* &c. In hoc inquit auctor, *ſe in praeſenti quadrageſima decreuiſſe, ſcribere homini deuoto, qui ad inſtar viatoris vult poſt chriſtum diuertere.* Terminatur in eadem pagina, linea vndeuigeſima: dein ſequitur: *feria quarta cinerum ex epiſtola.* Ad finem vix non omnium ſermonum haec duo verba leguntur: *dic hiſtoriam.* Auerſa folii 46 pagina, linea 26 opus finitur, dein ſubiectum habetur: *Deo autem & omnium donanti cuius dictioni cuncta ſunt ſubiecta, gratiarum infinitas referamus actiones.*

LVI. Antonii Rampigollis Ord. Eremit. S. Auguſt. Repertorium Bibliae. in fol.

Incipit hoc opus, foliis 116 comprehenſum, ſine titulo, aut inſcriptione ab auctoris praefatione, ad religioſos fratres in conuentu Neapolitano ſtudiis vacantes directa, quae lineas 33 complectitur. Huic ſubiectum legitur: *Sequitur tabula in Reportatorium Biblie aureum ordine alphabeti deſignata. & primo de his que ab a littera incipiunt agitur fauſtum felixque exordium.* Tabula inchoat auerſa primi folii pagina, & prima folii ſecundi terminatur. Auerſa eiusdem folii incipit ipſum opus a verbo *Abſtinentia.* Finis operi imponitur prima folii 116 pagina, linea 14 cui ſubnexum eſt: *Explicit reportatorium biblie.*

Eodem charactere, quo praecedens, & hoc opus impreſſum, nullas oſtendit litteras initiales, nullos cuſtodes, aut ſignaturas, nullosque paginarum numeros. Praeter punctum nullum aliud obſeruatur diſtinctionis ſignum. Lineae in quauis pagina integra 38 numerantur. Cl. OSSINGER licet in Bibl. Auguſtiniana p. 732 diuerſas recenſeat editiones, de praeſenti tamen nec ille, nec alii Bibliographorum vllam habuere notitiam.

Antonius AMPIGOLLVS, aliis RAMPIGOLLVS, vel RAMPELOGVS, natione Italus, patria Ianuenſis, Ordinis Eremit. S. Auguſtini alumnus vixit ſeculo XIV, Vir in diuinis ſcripturis eruditus, iuris Canonici Profeſſor, & celeberrimus interpres, ingenio praeſtans, & clarus eloquio ſcripſit *Repertorium Bibliae*, quod mox *introductorii in bibliam*, mox *aureae bibliae*, iam *directorii bibliae*, iam *repertorii biblici*, iam alio titulo in lucem prodiit. Conf. OSSINGER l. cit. FREYTAG *Adpar*, II p. 1107.

Libri

Libri charaƈteribus Ioan. Bämler *impreſſi.*

LVII. Henrici Monachi Ord. Praedic. 24 goldene Harpfen. in fol.

Hic liber moralis eſt argumenti, & in viginti quatuor capita ſeu collationes, *goldene Harpfen*, vocatas diuiſus eſt, in quo auƈtor antiquorum Patrum exemplis ex CASSIANI collationibus deſumtis, vitae chriſtianae praecepta tradit. Continetur foliis 171, ac litteris, quibus Io. Bämler anno 1472 ad *Regimen ſanitatis* excudendum vſus erat, & quas tabula III. N. I exhibet, impreſſum eſt. Deſunt litterae initiales, ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri. Charta eſt alba admodum, & firma.

Priora duo folia indicem occupant, tertio dein legitur: *Hie hebt ſich an das aller nüczlicheſt buch genant die vyer vnd zwainczig guldin harpffen, die mit fleyſs auſs der heyligen geſchrifft, vnd der altuätter buch durch ein hochgelerten doƈtor, bruder hainrichen prediger ordens zu Nürenberg alſo gepredigett, vnd durch bet vnd lieber erſamer burgerin daſelbſt, in ain teutſch buch ordenlich zeſamen beſchrieben ſind.* Sequitur deinde praefatio, & auerſa folii quarti pagina, linea oƈtaua prima incipit *Collatio.* Ad calcem operis nulla omnino habetur notitia, auerſa vero folii 98 pagina linea vltima typographus nomen ſuum manifeſtauit: *Johannes* BAEMLER.

Cl. ZAPFIVS in *Annal. typogr. Auguſt.* duarum a noſtro diuerſarum editionum, quae etiam in Bibliotheca Academica Ingolſt. extant, meminit, quae ex BAEMLERI officina anno 1472, & 1476 prodiere, de praeſenti vero praeter Cl. PANZER in *Annal. litterat. Teut.* nemo Bibliographorum mentionem fecit. Noſtram prius memoratas praeceſſiſſe, non infirmis argumentis trahor. Iſtae enim initiales litteras ligno inciſas exhibent, illa autem iisdem deſtituta eſt: in praeſentis initio legitur HENRICVM Ordinis Praedicatorum Monachum Norimbergae e ſuggeſtu collationes iſtas ad populum dixiſſe: in editionibus reliquis omnibus *Ioannes* NIDER vt auƈtor depraedicatur. Ex quibus patet, in prima editione circa auƈtoris nomen fuiſſe erratum, & in ſequentibus vel a typographo, vel ab editore errorem correƈtum fuiſſe.

Collationum auƈtor eſt *Ioannes* CASSIANVS, natione Scytha, Presbyter Maſſilienſis, qui circa annum 424 florebat. *Ioannes* NIDER Ord. Praedic. Alumnus, qui pluribus annis, teſte QVETIF Norimbergae Prioris munere fungens, ibidem mortuus erat, easdem ciuium Norimbergenſium precibus conuiƈtus, in linguam vulgarem, transtuliſſe videtur, non HENRICVS quidam, vt in noſtro exemplari legimus, cum ex QVETIF *Hiſtoria ſcript. Ord. Praedic.* HENRICVM quemdam Norimbergae fuiſſe commoratum, nullo monumento innoteſcit.

LVIII. Chronicon in lingua Theodiſca. in fol.

Chronicon hoc folia 155 impreſſa compleƈtitur. Quaeuis pagina triginta continet lineas. Typus eſt idem, quo BAEMLER anno 1474 *Regimen infantum — Das Regiment iunger Kinder —* impreſſerat, & quem tabula III. N. II exhibet. Initiales litteras paruas adiecit typographus: cuſtodes vero ſignaturas, & paginarum numeros omiſit.

In fronte primae paginae legitur impreſſum: *hie vahet an die Cronica.* Sub his verbis & alia habentur, quae in noſtro exemplari a Calligrapho deleta ſunt. Opus deinde ita inhoat:

Got in ſeiner ewigkeit, nach ſeiner groſſen
miltigkeit, der wolt in ſelber nit behalten
allein de ſchacz der ewigen Wunne
vnnd fröd die alle Zeit von im flieſſent.

Chroni-

Chronicon eſt in tria diſtinctum capita: primum continet hiſtoriam a mundi exordio vsque ad Romani imperii initium: ſecundum ab aedificatione vrbis Romae vsque ad Imperatorem RVPERTVM; tertium denique agit de Romanis Pontificibus. Auerſa folii 55 pagina legitur:

hie vachet an wie troy
die ſtat gebuwem vnnd
zerſtöret ward.

Auerſa folii 74 pagina linea quarta ſequentia habentur:

hie vachent an alle römiſche künge vnd
keiſer die von gotes gepurd geweſen ſeind.

Hiſtoria Romanorum Imperatorum prima folii 146 pagina terminatur: auerſa vero illa de Romanis Pontificibus his verbis incipit:

hie vachet an das drit capitel von
allen bäpſten des erſten von iheſu
xpo vnſerm herren.

Haec vsque ad Innocentii VII mortem progreditur, eiusque finis prima folii 183 pagina, linea nona habetur. Vltimae tres lineae ita ſonant:

ſchaffen, da für kam in der tod Vnnd ſtarb an dem ſamſtag
nach aller hailigen tag nach gottes gepurt xiiii. hundert vnd
zwelff iare.

Summa huius editionis raritas ex eo eluceſcit, quod nec Cl. ZAPFIVS *in typographicis Annalibus*, nec Cl. PANZER *in Annal. veteris litteraturae germanicae* nuper editis eamdem commemorarint.

In noſtro exemplari ſcriptor coaeuus multa manu ſcripta adiecit, ſcilicet praefationem, continuationem hiſtoriae Imperatorum a RVPERTO vsque ad annum 1473, & Summorum Pontificum a GREGORIO *XII* vsque ad annum 1477, ad cuius finem continuator hiſce verbis ſe manifeſtat:

Vnd ſoliche Cronick iſt von mir Conrade Schreybern von Oetingen
der zeit wonhafft zu Augſpurg vollendet vnd biſsher gar auſsgemacht vnd geſchriben worden auff den obgenanten vnſer lieben
frawen aubent Do man zalt die gemelten zall der myndu
Im ſiben vnd Sibentzigſten Iaren.

Ex hac finali notitia perſpectum habetur, praeſens chronicon ſaltem primo anni 1477 dimidio typis fuiſſe excuſum, dum *Conradus* SCHREYBERN ſuam continuationem iam ſeptima Septembris ad finem perduxerat.

Praefatio duo priora folia occupat, in qua chronici auctor nobis innoteſcit. Eſt ille *Iacobus de* KOENIGSHOFEN, a GVILLIMANNO *de Archiepiſcopis Argentinenſibus* REGIOVILLANVS, & a VOSSIO de KONGELSHOWEN vocitatus. Erat Sacerdos Argentinenſis, florebatque ad finem ſeculi XV. *Ioannes* SCHILTERVS anno 1698. *Iacobi de* KOENIGSHOFEN chronicon tum generale, tum Alſaticum, & Argentinenſe notis hiſtoricis illuſtratum typis euulgauit; an vero idem cum noſtro ſit, dum illud nunquam ad manus meas peruenit, adfirmare nequeo.

Libri characteribus Antonii Sorg *impreſſi.*

LIX. S. Bonauenturae Ord. Min. Cardin. Breuiloquium. in fol.

Incipit Breuiloquium fratris Bonauenturae generalis miniſtri fratrum minorum. Prologus. Haec verba tituli loco leguntur. In Prologo loquitur S. Doctor de S. ſcriptura, de eiusdem lati-

latitudine, longitudine, ſublimitate, profunditate, de modo procedendi, & eam exponendi. Prologum excipit huius libelli in ſeptem partes, & 70 capitula diuiſi, index. Auerſa folii ſeptimi pagina *Primus liber Incipit.* Ad finem ſequentia habentur: *Explicit Breuiloquium fratris Bonauenture generalis miniſtri fratrum minorum.*

Folia 76 integrum conſtituunt opus, charactere gothico, quo in noſtro monaſterio VINCENTII *Bellouac. Speculum hiſtoriale* anno 1474 & ab *Antonio* SORG *Auguſtini liber*, qui *quinquaginta* dicitur, impreſſus, & quem tabula III. N. III repraeſentat, excuſum eſt. Signaturae, cuſtodes, & paginarum numeri deſiderantur; initiales litteras paruas adpoſuit typographus.

Genuinum Doctoris Seraphici partum eſſe, teſtatur HENRICVS *Gandauenſis* in opere ſuo *de Scriptoribus eccleſ.* c. 47. Conf. OVDIN *Comment. de ſcript. Eccleſ.* T. III col. 394. & ſeqq.

LX. Ioannis de Turre-cremata Ord. Praedic. Cardin. Tractatus de efficacia aquae benedictae. in fol.

In operis fronte legitur: *Incipit tractatus de efficacia aque benedicte, per venerandum Iohanem de turre cremata, ſacre theologie profeſſorem, ordinis predicatorum tempore Concilii baſilienſis compilatus contra petrum anglicum hereticorum defenſorem in bohemia.* Scripſit praeſentem tractatum iuſſu Summi Pontificis EVGENII *IV*, vt ex prologo facile eruendum, & in duos diuiſit articulos; in primo agit de aquae benedictae inſtitutione, eiusdemque efficaci virtute: in ſecundo ad propoſita dubia reſpondet. Foliis octo totus abſoluitur tractatus, litteris, quibus praecedens, impreſſus, qui nullos cuſtodes, aut ſignaturas, aut paginarum numeros exhibet. Initiales litteras paruas typographus adiiciendas curauit. Ad calcem ſequens auctoris clauſula legitur: *Hec ſunt reuerendiſſime pater & domine que veſter humilis capellanus Ioh'es de turri cremata ad propleuma, per magiſtrum petrum anglicum propoſitum, veſtre dominationi celeriter annotaui. que veſtre reuerendiſſime paternitatis linee & correctioni cum omni reuerentia preſento.*

QVETIF *in Script. Ord. Praedic.* T. I p. 839 tres laudat editiones: prima eſt, quae absque loci, anni & typographi indicio in 4. impreſſa, ſecunda Romae an. 1524 in 8. tertia item Romae 1559 prodiit; praeſentem vero ignorauit, quae prima omnium eſſe mihi videtur.

Ioannes de TVRRE-CREMATA vernacule de TORQVEMADA, natione Hiſpanus, patria Pincianus, Ordinis Praedic. Profeſſus, ab EVGENIO *IV*. Presbyter Cardinalis *S.* SIXTI creatus ad Epiſcopatum Orenſanenſem in Gallaecia euectus, deinde a NICOLAO *V* ad Albanenſem translatus, & hunc tandem Pii II fauore Sabinenſi ſede commutauit. Vir Theologiae & Canonum doctor inſignis, multa tam eruditione, quam pietate opulenta poſteritati reliquit monumenta. Conf. QVETIF. *Script. Ord. Praedic.* T. I p. 837.

LXI. F. Feliciani Ord. Praedic. Tractatus de diuina Praedeſtinatione. in fol.

Sequentia titulum operis conſtituunt: *Incipit Tractatus fratris Feliciani ordinis Praedicatorum doctoris eximii de diuina predeſtinatione intitulatus.* Sequitur dein prologus ad *Iacobum Epiſcopum Beatinum*, quem operis in 17 capitula diuiſi index excipit. Auerſa primi folii pagina primum inchoat capitulum: *Quid ſignificet nomen predeſtinationis.* Folii vndecimi auerſa *Explicit tractatulus fratris Feliciani ordinis predicatorum de diuina predeſtinatione intitulatus feliciter.* Caret hic tractatus cuſtodibus, ſignaturis, & paginarum numeris; initiales litterae paruae adparent.

Quisnam hic FELICIANVS fuerit, deprehendere Cl. QVETIF haud potuit. Quid vero de praeſenti tractatu opinionis habuerit, audiamus. „ Licet *S. Thomam de* AQVINO ex nomine

„ non

„ non laudet, tamen non ſolum eius ſequitur doctrinam, ſed & totidem verbis ea refert, & „ exſcribit, quae ſanctus doctor habet prima parte *Summae* Q. XXIII *de praedeſtinatione*, ea „ ſtatuens, vt doctrinam certam & indubitatam & pauca alia in eius confirmationem addit. „ QVETIF. *Script. Ord. Praedic.* p. 881.

LXII. Ioannis Pithſani Archiep. Cantuar. Ord. Min. Liber de oculo morali. in fol.

Conſtat hic liber foliis 53, impreſſus charactere, quo praecedens, initiales litteras ligno inciſas exhibet, aſt nullas ſignaturas, cuſtodes, aut paginarum numeros. In quindecim capitula eſt diſtinctus, quorum contenta ipſe auctor in prologo recenſet. Initio huius opuſculi haec leguntur: *Iohanis Pithſani archiepiſcopi Canthuarienſis! ordinis fratrum minorum, liber de oculo morali feliciter incipit.* In fine vero: *Tractatus (Iohannis Pithſani archiepiſcopi Cantuarienſis) de oculo morali finit feliciter.*

De auctore exiguam, eamque obſcuram habemus notitiam. SIMLERVS, & POSSEVINVS *in Adpar. S.* T. I p. 928 & 932. *Ioannem* PECKAM eum eſſe putant, qui natione Anglus, Ordinis Minorum Monachus, a NICOLAO *III.* P. M. Cantuarienſis Archiepiſcopus anno 1278 conſecratus eſt. Iis autem adſentiri haud poſſum, ea ductus ratione, quod nullus, qui PECKAMI Scripta recenſent, neque CAVE, neque OVDINVS, immo nec ipſe POSSEVINVS praeſentis tractatus mentionem faciant.

LXIII. Hiſtoriae SS. Ioachim, Ioſeph, & SS. mulierum Mariae Iacobi & Salome, eorum feſtis in eccleſiis legi ſolitae cum Antiphonis & collectis, Miſſaeque officio. in fol.

In fronte operis huius liturgici legitur: *Sequitur hic hyſtoria pulcra de ſancto Ioachim patre dei matris Marie.* Auerſa folii ſeptimi pagina S. Ioachim, & S. Annae officium incipit. Folio octauo ad finem *Sequitur hyſtoria de ſancto Ioſeph. coniuge marie & nutricii filii dei domini noſtri iheſu chriſti. Quod feſtum decima nona die marcii celebratur ſemper in quadrageſima cadens.* Folii 14 auerſa *Sequitur hyſtoria de Maria iacobi & maria ſalome ſororibus dei matris marie Quod feſtum celebratur in mayo Ipſa die Vrbani aut ſcd'm quoſdam in octobri proxima die poſt feſtum undecim milium virginum ſcilicet die ſancte cordule virginis.* Auerſa folii 19 pagina *Sequitur prologus in orationes de amicis & cognatis glorioſiſſime genitricis dei virginis marie.* Folio 22 incipit *miraculum ſolemne d' ſanctis ioachim & anne, parentibus glorioſiſſime dei genitricis virginis marie per priorem ordinis cartuſienſium in baſilea conſcriptum.* Opus concludit folio 23 *Collecta generalis de tota parentela dei matris marie.* Subiecta praecedentibus adhuc eſt hiſtoria *de ueneranda compaſſione B. V. Mariae*, cuius *feſtum proximo ſabatho poſt octauas paſce celebrari debet.*

Litterae, quibus hoc opuſculum impreſſum eſt, ſunt plane eaedem, quibus *Antonius* SORG anno 1478. ALEXANDRI *M* hiſtoriam euulgauerat. V. Tab. III. N. IV. Initiales litterae ligno inciſae adparent; nullae vero ſignaturae, cuſtodes, aut paginarum numeri. Hac de editione nec Cl. ZAPFIVS, nec alius Bibliographorum mentionem fecit, ex quo inſignis eiusdem raritas elucеſcit.

LXIV. Ioannis de Turre cremata Card. S. Sixti Explanatio Pſalterii. Auguſtae per Ioan. Schüſsler. in fol.

Opus iſtud eodem typo, quo anno 1470. SCHVESSLERVS IOSEPHI *hiſtoriam Iudaicam*, & *Guntherus* ZAINER anno 1468. *Meditationes de vita & Paſſione domini* expreſſerant, & qui tabula II. N. IV videndus, impreſſum eſt. Conſtat foliis 134, nec litteras initiales, nec cuſtodes, nec ſignaturas, nec paginarum numeros exhibet. Lineae maxima ex parte 35 in quauis pagina numerantur. Charta eſt alba admodum, & laeuigata.

Initio operis tituli loco ſequentia habentur: *Ad ſanctiſſimum ac beatiſſimum dominum. dominum Pium ſecundum pontificem maximum editio in librum pſalmorum quem alii ſoliloquium dicunt incipit feliciter a. Iohanne de turre cremata. Sabinenſi epiſcopo ac ſancte romane eccleſie Cardinali ſancti Sixti vulgariter nuncupato edita.* Praefationem folio 2 linea 23 immediate ſequitur paraphraſis Pſalmorum, quorum 150 numerantur. Cuilibet eorum etiam breue praemittitur argumentum. E. g. *Pſalmus primus. in quo deſcribitur proceſſus in beatitudinem.* Ad finem haec habetur notitia: *Iohannis de turre cremata Cardinalis ſancti Sixti vulgariter nuncupati explanatio in pſalterium finit per Ioh'em ſchüſsler ciuem aug. impreſſa.*

Cl. ZAPFIVS in *Annal. typogr. Auguſt. ad an.* 1472 alterius meminit editionis, quae eodem anno, & quidem cum eiusdem indicio ad finem adpreſſo, ex SCHVESSLERI officina in lucem prodiit, dubiusque haeret, an nonnoſtra iſtam praeceſſerit. Indubitatum tamen eſt, ſaltem anno 1472 euulgatam typis fuiſſe, cum anno iſto elapſo SCHVESSLERVS nullo typographicae artis monumento innoteſcat. Cl. GEMEINER *in Notit. Bibl. Ratisbon.* alteram anno 1471. Auguſtae in lucem emiſſam commemorat, quae certe nulla alia eſſe poteſt, quam in praeſenti deſcripta. Noſtra vel ſecundum, vel tertium locum obtinet, dum prima Romae anno 1470 ex GALLI officina prodierat. Sequebantur & aliae, quae Moguntiae an. 1474. 1476, & 1478. Argentinae 1480: Auguſtae Taurinorum 1482, & Venetiis 1485 prelum reliquerunt.

Libri BASILEAE iuxta characteres a BERTROLDO, *Bernardo* RICHEL, *Michaele* WENSLER, & *Friderico* BIEL impreſſi.

Animaduerſio praeuia.

Baſileenſis typographiae initia tam denſis iuuoluta iacent tenebris, vt nihil certi, nihil veri inde erui queat. Vix non communis circumfertur opinio, vt Felix de BALTHASAR *in epiſtola ad quemdam Gallum ſcribit, Baſileam primum eſſe in Heluetia locum, in quam ars typographica fuerit introducta, & quidem eodem anno, quo academia ibidem fuit erecta, ſcilicet anno* 1459. *Huic opinioni viri bibliographicae rei periti, ac ſummae antiquitatis characterum gnari adſentiri omnino videntur. Ex typorum conſideratione exploratum habetur, Biblia ſequenti numero recenſenda Baſileae fuiſſe typis euulgata; aſt viri litterati eadem ob litterarum ſculptarum ruditatem, ac inaequalitatem, aliaque ſummae antiquitatis ſigna ad annos* 1460 — 1465 *referre, haud dubitant. Itaque coniecturandum erit, Baſileam primas inter ciuitates fuiſſe, quae, ſaltem anno* 1462 *typographos, qui belli tempore ex Moguntia emigrarunt, intra muros ſuos ſuſcepit.*

Inter primos, qui Baſileae typographicam exercuere artem, typographos numerantur Bernardus RICHEL, & BERTHOLDVS *quidam, quem* GESNERVS *in ſua* Bibliotheca Bertholdum RODT *adpellat. Ille primum anno* 1474 *in* Theodorici de BVXDORF concordantia über den Sachſenſpiegel *adparet. Hic vero tantummodo* CONRADI Turicenſis Repertorio alphabetico nominum propriorum, *quod ſine anni nota impreſſum habetur, nobis innoteſcit.* Anno 1475 cum RICHELIO Michael WENSLER Roberti de LICIO *opus quadrageſimale typis excudit. Hic quoque cum*

Fride-

Friderico BIEL GASPARINI *impreſſit* epiſtolas, *ſed quo anno, non perſpectum eſt. Anno* 1476. Michael WENSLER *ſine ſocio* IVSTINIANI Inſtitutionum quatuor libros *typis euulgauit. Iuxta* MAITTAIRE Bernardus RICHEL *vſque ad annum* 1482, *& Michael* WENSLER *vſque ad annum* 1486 *prelo praefuerunt.*

LXV. Biblia latina. Tom. II. in fol. mag.

Cum vtriusque tomi diuerſa ſit externa facies, diuerſam quoque requirit deſcriptionem, quam ante me nemo bibliographiae artis cultorum hucusque facere ſtuduit. Cl. MASCHIVS *in Edit. Le* LONG. *L.* Part. II. Vol. III. c. 2 p. 75, & 79 eorumdem adumbrationem paucis abſoluit; vtrumque tomum a ſe inuicem diuiſit, ita vt nulla de iis bibliis perfecta haberi queat notitia. Quod autem vterque tomus vnicum, & perfectum conſtituat opus, inferius pluribus monſtrabo.

Tomus primus, qui vsque ad SALOMONIS *Prouerbia* progreditur, folia 220 complectitur, charactere gothico maiuſculo, pingui, inaequali admodum, ac ſculpto, chartae mundae, firmae, ſed minus politae eſt impreſſus. Chartarii ſignum Littera D. quem ſtilus ex vna parte in annulum, ex altera in crucem deſinens ſecat, ſolummodo conſpicitur. Quaeuis pagina in duas eſt diſtincta columnas, quarum quaelibet 50 lineas comprehendit. Tria diſtinctionis ſigna obſeruantur, punctum ſcilicet, colon, & interrogationis ſignum. Littera Iod puncti loco lineolam ſibi habet impoſitam. Deſunt cuſtodes, ſignaturae, & paginarum numeri. Litteras initiales a typographo omiſſas adpoſuit miniculator diuerſis hinc inde coloribus exornatas. Tituli tam librorum, quam capitum nulli adparent impreſſi; vix quoque tantum ſpatium vacuum reliquit typographus, quantum ad eosdem inſcribendos ſufficeret. Abbreuiaturae ſunt nimis frequentes.

In prima folii primi columna incipit *S.* HIERONYMI *Epiſtola ad* PAVLINVM, quae ſecunda folii tertii columna linea 35 terminatur. Iſtam immediate eiusdem ſancti prologus in *Pentateuchum* excipit, cuius finis quarta eiusdem columna linea vigeſima conſpicitur. Tum liber *Geneſis* incipit, qui ſecunda folii 21 columna, linea ſeptima finitur. Prima folii ducenteſimi columna inchoat *S.* HIERONYMI prologus in *Pſalterium*, & vndetrigeſima eiusdem columnae linea Pſalmus primus. Deſunt pſalmorum tituli, & numeri, quos adiecit calligraphus. Pſalmi, qui 171 numerantur, quarta folii 220 columna, linea 48 deſinunt. Duae vltimae lineae ita ſonant:

> *tibi: laudate eum in cymbalis iubilationis: omnis ſpi-*
> *ritus laudet dominum. alleluia.:.*

Prima haec bibliorum pars eodem typo, vt me monuit doctiſſ. D. *Ioan. Bapt.* BERNHART Monacenſis, excuſa eſt, quo BERTHOLDVS quidam Baſileae ſine anni nota CONRADI *Turicenſis Repertorium alphabeticum nominum propriorum,* cuius quoque meminit Cl. SEEMILLER faſc. I. p. 140, impreſſerat. Typum exhibet Tabula IV. N. I. Ex quo conicere licet, iſtam quoque Baſileae ab eodem fuiſſe typis euulgatam. Cl. SEEMILLER l. cit. animaduertit, BERTHOLDVM iſtum nullum fuiſſe alium, quam *Bertholdum* RODT apud GESNERVM in *Bibl. Vniuerſ.* ad vocem MEFFRET, cui GESNERVS & Repertorium, & ſermones MEFFRET attribuit.

Tomus ſecundus, qui reliquos veteris teſtamenti libros, nouumque teſtamentum complectitur, conſtat foliis 216, eſtque etiam in duabus columnis charactere gothico maiuſculo ſculpto, a priore diuerſo, & non ita rudi impreſſus. Quaeuis columna 48 exhibet lineas. Charta, chartarii ſignum, & interpunctiones cum priori tomo conueniunt. Signaturae, cuſtodes, paginarum numeri, ac tituli tam librorum, quam capitum deſiderantur. Litterae prologorum, & librorum initiales ſunt ligno inciſae, capitum vero minio depictae!

Prima folii primi columna continet prologum, ſecunda incipiunt *Parabolae* SALOMONIS, quae tertia folii octaui columna, linea 23 terminantur; linea 24 inchoat prologus in *Eccleſiaſten*, qui in quarta columna initium ſumit. Veteri teſtamento finis ſecunda folii 120 columna linea 47 imponitur; tertiam, & quartam occupat HIERONYMI epiſtola ad DAMASVM in Euangeliſtas, quam prima folii ſequentis columna prologus, & iſtum linea 37. *Euangelium S.* MATTHAEI excipit. Tertia folii 216 columna, linea trigeſima nouum finitur teſtamentum. Vltimae duae lineae ſunt ſequentis tenoris:

Venio cito amen. Veni domine iheſu. Gracia domini noſtri iheſu criſti cum omnibus vobis amen.

Pars ſecunda eodem prorſus typo excuſa eſt, quo *Bernardus* RICHEL Baſileae an. 1476. GRATIANI euulgauerat *Decretum*, cuius exemplar in Electorali Bibliotheca Monachii extat. Vnde haud dubitandum, ab eodem quoque iſtam Baſileae impreſſam. Typum exhibet Tabula IV. N. II.

Reſtat adhuc, vt oſtendatur, vtrum hae duae partes a diuerſis impreſſae, vnicum opus conſtituant: vtrum eodem, & quo anno fuerint typis euulgatae. Cl. MASCHIVS l. cit. vnam partem ab altera ſeparauit, & diuerſis in locis vtramque paucis deſcripſit, primam ſcilicet pag. 79 ſecundam pag. 75. Veriſimile mihi tamen videtur, eas vnicum tantummodo efficere opus, eodemque tempore prelo ab vtroque typographo fuiſſe commiſſas. Primo: vterque typographorum eodem loco typographicam exercuit artem; vnde facile fieri potuit, vt eo tempore, quo ars illa adhuc in cunis iacebat, quo vnus ſibi ad tantae molis opus imprimendum, neque quoad facultates ad id neceſſarias, neque quoad alia artis typographicae vtenſilia ſibi ſufficiebat, in id conueniſſent, coniunctis viribus biblia typis euulgare, partumque ex iis lucrum inter ſe diuidere. Dein quotquot mihi innoteſcunt exemplaria — Sunt autem eorum tria; vnum extat in noſtra Bibliotheca, alterum in Electorali Monacenſi, tertium apud fratres VEITH — vt vnum, ac idem opus fuerunt conſiderata; exhibent enim eamdem compacturam, & quidem illis temporibus maxime congruentem; immo exemplar VEITHIANVM vno tantummodo volumine compactum conſpicitur.

Quoad impreſſionis annum vix non omnes litterati, qui haec biblia critico perluſtrarunt oculo, in hoc cenueniunt, quod nempe intra annos 1460 — 1465 fuerint prelo ſubiecta. Quisquis meam iſtorum adumbrationem attentius legerit, eidem ſententiae facile ſubſcribet. Contraria omnino non eſt typographiae hiſtoria, cum, vt in animaduerſione praeuia adnotaui, fieri potuit, vt, poſt emigrationem operariorum, & tyronum ex typographeo Moguntino anno 1462, BERTHOLDVS, & RICHELIVS transmigrarint Baſileam, & ſaltem vsque ad annum 1465. Biblia haec prelo ſubiecerint.

LXVI. S. Gregorii M. Moralia in Librum Iob. in fol. mag.

Integrum opus foliis 421 conſtat, eſtque charactere, quo prima Bibliorum pars praecedenti deſcripta numero excuſa, in duabus columnis impreſſum. Charta firmiſſima eſt, ſed minus polita, chartarii ſigno littera D ſuperius deſcripta, inſignita. Diſtinctionis ſigna praeter punctum occurrunt quoque colon, & interrogationis ſignum. Lineae in qualibet columna 45 numerantur. Signaturae nullae adparent, nulli cuſtodes, nullique paginarum numeri. Ad initium ſingulorum librorum typographus ſpatium vacuum, cuius altitudo ſeptem, vel octo lineas adaequat, ad adpingendas litteras initiales miniatori reliquit. Tituli tam librorum, quam capitum deſiderantur.

Auerſa folii primi pagina — Prima vacua eſt — hiſtoricam exhibet narrationem de Libris *Moralium* in Hiſpania non diu poſt *S.* LEANDRI Epiſc. Hiſpalenſis, cuius hortatu *S.* GREGORIVS iſtos compoſuit, perditis, & Romae mirabili modo a TAGIONE Caeſaraugustano Epiſco-

po

po inuentis, ac demum ab iſto in Hiſpaniam delatis. Folio ſecundo incipit ſine titulo, aut inſcriptione S. Doctoris epiſtola ad LEANDRVM Epiſcopum Hiſpalenſem, cui hoc opus dedicauerat. Qua tertia folii tertii columna linea 22 abſoluta, ſequitur prologus, qui quarta folii ſexti columna linea 46 terminatur. Folio ſequenti incipit primus, quem & ceteri ordine ſuo *libri Moralium* ſequuntur. Prima folii 395 columna linea 27 opus finitur. Tertia dein columna *Incipit regiſtrum breue. & vtile omnium punctorum tactorum in moralibus beati. Gregorii pape ſe ſecundum ordinem alphabeti inferius annotatum.* Ad calcem regiſtri legitur: *Explicit regiſtrum moralium gregorii pape.*

Editionem hanc antiquiſſimam, ac rariſſimam Bibliographi praeſtantiores, & *S.* GREGORII Operum Editores *Mauriani* ignorarunt. Alterius meminit Cl SEEMILLER *faſc. I p.* 27, quae Norimbergae anno 1471 in lucem prodiit. *Iacobus* MORELL *Bibl. Pinell.* T. I p. 97. praeter praeſentem alias duas, vnam Romae an. 1475, alteram Venetiis 1480 impreſſam recenſet. Noſtra vero, nullus dubito, quin, conſideratis ſummae antiquitatis indiciis, omnes iſtas praeceſſerit, atque ſaltem circa annum 1470 ſit typis excuſa.

S. GREGORIVS iſtam expoſitionem adgreſſus eſt, vt in Epiſtola ad LEANDRVM fuſius explicat, cum Apocriſarii, ſeu legati ſedis apoſtolicae munus Conſtantinopoli obiret: poſtea vero maiori otio potitus, ad incudem reuocauit, & retractauit; ſicque maiori diligentia iterum, ac tertio recognitum a S. Doctore illud opus, vt numeris omnibus abſolutiſſimum, priorem locum ordine quoque dignitatis merito conſecutum eſt.

In ea ſane expoſitione aeque copioſa, & eleganti, tantum ceteros ſcriptores, qui librum IOB commentariis illuſtrare conati ſunt, antecellit, quantum in diuinorum arcanorum cognitione, & contemplatione, Chriſtianae Ethices ſcientia experientiae coniuncta, rerumque ſacrorum omnium peritia, longe ſuperior fuit, adeo, vt his in libris refertiſſimum ſimul habeamus armamentarium ad eccleſiaſtica dogmata adſtruenda, confirmandaque, & copioſiſſimum ad mores inſtruendos, ac informandos promtuarium. Ita *Patres Mauriani* in praefat. T. I p. XIII.

Libri charactere Michaelis Wensler *impreſſi.*

LXVII. Gaſparini Pergamenſis Oratoris Epiſtolarum liber. Baſileae per Michaelem Wensler, & Fridericum Biel, in fol.

In auerſa primi folii pagina — Prima vacua eſt — ſequentes verſus elegiaci leguntur., quos ob praecipuam eorumdem eruditionem hic adſcribam.

Quos legis, vnde tibi ſi queras forte libelli
Mittantur. preſſos dat baſilea ſcias.
Hanc facit egregiam Rheni nunquam moritura
Fama. ſimul ſtudii gloria clara ſui.
Terra ferax pecorum, cerere & bachoque referta
Eſt tamen hoc aliquid. aſſociaſſe ſibi.
Artem preſſurae quamquam moguncia finxit,
E limo traxit hanc baſilea tamen
Littera quecunque eſt hoc toto codice preſſa,
Mendas nec habuit dictio crede mihi.
Ars ſolet interdum nature vincere vires
Et pedibus fame iungere ſepe pedes

Baſya

Gaſparine tuas laudes poſt triſtia fata,
Preſſores noſtri percelebres faciunt
Nomina ſi cupias Michael cognomine wenſsler
Huic operis ſotius Biel Fridericus erat.
Mittimur in totum decus inſignis baſilee
Orbem. qui paruus non ſumus vrbis honor.

Folio ſecundo *Gaſparini pergamenſis clariſſimi oratoris, epiſtolarum liber feliciter incipit*, & quidem ſequenti modo:

Gaudeo plurimum ac laetor in ea te ſententia eſſe &c.

Epiſtolis nullus eſt praefixus titulus, nec numerus. Initiales litterae, cuſtodes, ſignaturae, & paginarum numeri deſiderantur. Diſtinctionis ſigna vix non omnia adparent. Charta eſt firmiſſima, & alba, ſed non adeo polita: chartarii ſignum occurrit caput bouinum, inter cuius cornua ſtiſus exſurgit in ſtellam deſinens. Typo gothico maiuſculo, quem tabula IV. N. IV exhibet, impreſſae ſunt. Prima folii 36 pagina, linea octaua eſt

Felix Epl'arum Gaſparini finis.

Inter libros ſummae raritatis hunc referre, altum Bibliographorum etiam praeſtantiorum de eo ſilentium omnino ſuadet. MAITTAIRE T. IV p. 293 editionis alterius meminit, quae ſine anni, loci, & typographi indicio in 4. prodiit, & Pariſiis anno 1470 per *Ioannem* LAPIDANVM typis excuſa eſt. Praeſens vix non eodem tempore emanaſſe videtur.

GASPARINVS patria Pergamenſis, natione Italus, Barzizii, vnde *Barzizius* adpellatus, anno 1370 natus, praeter has epiſtolas plura adhuc ſcripta reliquit. Anno 1431. Mediolani e vita diſceſſit. Epiſtolae magnam merentur aeſtimationem, quia, vt GESNERVS *in Bibl. Vniuerſ.* fol. 266 ait, in ſeculo doctorum primae.

LXVIII. S. Leonis I. Papae Sermones. in fol.

Praefixa eſt ſermonibus *Ioannis andree epiſcopi alerienſis ad ſummum pontificem paulum ſecundum Venetum epiſtola in laudem ipſius ſancti leonis pape.* Haec quoque praemiſſa adſpicitur editioni Romanae ab Epiſcopo Alerienſi procuratae, & anno 1470 a *Conrado* SCHWEINHEYM, ac *Arnoldo* PANNARTZ typis excuſae; vnde patet, noſtram iuxta exemplar Romanum fuiſſe impreſſam.

Epiſtola auerſa folii primi pagina, linea 28 abſoluta, immediate *Sequuntur rubrice tocius operis per ordinem*, quae prima folii tertii pagina, linea 35 terminantur; auerſa vacua eſt; folio dein quarto *Liber ſermonum ſancti leonis primi pape doctoris floridiſſimi ac eloquentiſſimi incipit feliciter. Sermo primus de ordinacione ſua in pontificem.*

Integrum opuſculum foliis 152 comprehenſum, charactere priori operi ſimillimo, papyro mundae, ac albae impreſſum eſt. Lineae in quauis pagina maxima ex parte quatuor, & triginta numerantur. Signaturae, cuſtodes, paginarum numeri, & initiales litterae non occurrunt. Interpunctionis ſignum ſolum obſeruaui punctum. Auerſa folii 152 pagina, linea 23. *Expliciunt ſermones leonis pape.*

Editio praeſens, quam BAVR *in Bibl. Vniuerſ.* T. II p. 275 vetuſtiſſimam, rariſſimamque vocat, Bibliographis aliis ignota, ſecundum mereri locum, & iam ante annum 1475, quo alia ſine loci, & typographi indicio prodiit, typis euulgata fuiſſe videtur.

S. LEO Romanus S. P. cognomento *Magnus*, vitae ſanctimonia, rebusque geſtis, & ſcriptis Maximus, orthodoxae fidei columna, Apoſtoli Petri interpres, dogmatum apoſtolicorum defenſor, poſt SIXTVM Papam anno 440 die 8. Septembris ad Romanam ſedem promotus eſt, quam ad annum vsque 461 tenuit. Scripſit praeſentes ſermones, quos chriſtiana pietate, eruditione, & facundia admirandos, in eccleſia pronunciauit. Conf. OVDIN *Comment. de Script. Eccleſ.* T. I col. 1272.

LXIX.

LXIX. S. Thomae Aquinatis Ord. Praedic. tertia pars Summae, in fol. mag.

S. THOMAS ſcripſit vltimam Summae partem tempore GREGORII *X.* P. M. qui anno 1270. CLEMENTI *IV* ſuffectus eſt. Haec *ſacramentalis* dicitur, quia S. Doctor de ſacramentis ibidem agit; tractat quoque de incarnatione Verbi, in qua articuli fidei continentur ſecundum ipſius humanitatem. Opus iſtud morte praeueniente non compleuit. THOLOMAEVS *Hiſt. Eccleſ.* lib. 22 c. 39 apud QVETIF. T. I p. 290.

Foliis 270 conſtat, ac litteris iisdem, quibus praecedentia, & hoc opus impreſſum eſt. Quaeuis pagina in duas diſtincta eſt columnas, quarum quaelibet quadraginta ſex lineas exhibet. Charta eſt firmiſſima, alba, ac nitida, chartarii ſigno Littera D ſaepius iam deſcripta, inſtructa. Diſtinctionis ſigna fere omnia obſeruantur. Deſunt initiales litterae, ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri. Opus ſine titulo, aut inſcriptione his verbis incipit: *Quia ſaluator noſter dominus ih'us xpus* &c. Cuilibet quaeſtioni eiusdem argumenta praemiſſa habentur. Quaeſtio quadrageſima, & vltima tertia folii 265 columna, linea 36 terminatur, cui ſubnexum eſt: *Et ſic eſt finis* &c. Folio ſequenti incipit quaeſtionum index, quinque foliis contentus.

Haec eſt peruetuſta, ac rariſſima editio, de qua in Bibliographis nullam inuenire potui notitiam. Forſan etiam eſt omnium prima, cum in MAITTAIRE *Annal. typogr.* a primis typographicae artis annis, vsque ad an. 1478 nullam huius partis editionem adſpicere potui; illo vero anno IOANNES *de* COLONIA & IOAN. MANTHEN Venetiis Prid. Id. Maii eam typis euulgarunt. MAITTAIRE T. IV p. 385.

LXX. Tractatus de modo perueniendi ad veram, & perfectam Dei, & Proximi dilectionem, in 4.

In fronte operis rubro impreſſum legitur: *Tractatus de modo perueniendi ad veram & perfectam dei & proximi dilectionem. Habens fundamentum ex theologia miſtica. Et licet ſit pro religioſis & aliis deuocioni deditis, mltum vtilis! poteſt nihilominus deſeruire & ceteris catholice fidei profeſſoribus. Cum omnes ad dilectionem dei & proximi teneamur. Editus a quodam cartuſienſi ad dei laudem & aliorum edificacionem. Incipit prologus in eandem materiam!* Prologum auerſa folii 2 pagina, linea quinta excipit *Tabula capitulorum.* Folii quinti prima pagina vacua eſt, auerſa vero *Incipit de caritate materia. Caritatis lex vt in corde ſcribat petitur.* Haec iterum, vti omnes capitulorum tituli, rubro ſunt impreſſa.

Opuſculum iſtud foliis 142 contentum, eodem typo, quo praecedens, impreſſum, nec ſignaturas, nec cuſtodes, nec paginarum numeros oſtendit. Litteras initiales adpoſuit miniculator. Quaeuis pagina 25 complectitur lineas. Interpunctiones fere omnes occurrunt.

Tractatus iſte per modum dialogi eſt conceptus, cuius interlocutores Dominus, & auctor. Hac de editione fruſtra in Bibliographis notitiam requiſiui, ex quo facile ad eiusdem raritatem concludendum erit.

LXXI. Vocabularius vtriusque Iuris, in fol. max.

Opus iſtud nec titulum, nec inſcriptionem in fronte exhibens, immediate a prologo ſineis 41 contento ſequentibus verbis incipit: *Quoniam iuri operam daturum prius noſſe oportet vnde nomen iuris deſcendat.* Prologum excipit littera A. quae prima folii 19 columna — Quodibet enim folium quatuor exhibet columnas — lineis 31 terminatur. Litterae T. ſecunda folii 150 columna, linea quadrageſima finis ſtatuitur; reliquum folii vacuum eſt. Opus ipſum ſecunda folii 159 columna, linea 14 finitur, cui ſubiectum legitur: *finit vocabularius iuris*

H *vtriuſ-*

vtriuſque. Deſunt initiales, cuſtodes, ſignaturae, & paginarum numeri. Singulae paginae habent 46 lineas. Charta albedine, & firmitate ſuperbit. Signum chartarii littera D, quam ſtilus ex vna parte in crucem, ex altera in annulum deſinens ſecat, adparet. Typus eſt prorſus idem, quo praecedens eſt excuſum. De auctore huius operis plane incognito multum hariolari nolo. De rariſſima hac editione altum eſt apud Bibliographos ſilentium.

LXXII. Ioannis Nider Ord. Praed. Manuale Confeſſorum. in fol.

Incipit manuale confeſſorum venerabilis patris fratris Iohannis Nyder. ſacre theologie profeſſoris ordinis fratrum predicatorum. Haec verba tituli loco in fronte operis leguntur; ſequitur deinde operis partitio, ac capitulorum argumenta. Terminantur iſta auerſa folii ſecundi pagina, linea quarta, quae primi capituli argumentum excipit.

Opus foliis 52 conſtat, eodem charactere, quo praecedentia, chartae firmae, ac albae impreſſum: caret litteris initialibus, ſignaturis, cuſtodibus, paginarumque numeris. Lineas quaeuis pagina complectitur triginta, & quatuor. Interpunctionis ſignum praeter punctum nullum aliud occurrit. Finitur opus prima folii vltimi pagina, linea 17, cui ſubnexum habetur: *Explicit manuale confeſſorum. venerabilis patris fratris Iohannis nider ſacre theologie profeſſoris ordinis fratrum predicatorum.*

Prodiit hoc opuſculum Pariſiis ex GERINGII officina an. 1473, & ex IOAN. BONHOMME an. 1489, vt Cl. QVETIF T. I *ſcript. Ord. Praedic.* meminit: praeſentis vero editionis nullam habuit notitiam.

Libri COLONIAE ab *Vdalrico* ZELL, & ab aliis ignotis typographis impreſſi.

Animaduerſio praeuia.

Iam primis typographicae artis annis eamdem ab Vdalrico ZELL GVTTENBERGII *diſcipulo Moguntia delatam eſſe Coloniam, & forſan iam anno* 1462, *teſtis nobis chronicon Colonienſe anno* 1499 *impreſſum, in quo legitur*: van Mentz is die vurſs kunſt komen alre eyrſt zo Coellen - - - - dat begynne vnd vortganck der vurſs kunſt hait myr muntlich vertzelt der eirſame man meyſter Vlrich Tzell van Hanauwe boichdrucker zo Coellen noch zertzyt anno MCCCCXCIX. durch den die kunſt vurſs is zo Coellen home. *Huius vero teſtimonium maxime corroborat typographiae monumentum peruetuſtum. Gerardus* MERMANNVS *tractauit, vt ipſe in epiſtola ad Cl.* SCHELHORNIVM *data teſtatur, ſuis manibus librum* B. AVGVSTINI *de* ſingularitate Clericorum, *cuius etiam auctor catalogi Bibliothecae Illuſtriſſimi* Ducis de la VALLIERE *meminit, excuſum, vt impreſſa ſubſcriptio clare docet*, per Vlricum Zell de Hanau. Clericum Dioceſeos Moguntinae anno &c. ſexageſimo ſeptimo. *Forſan* Vdalricus ZELLIVS *huic operi iam alia typographiae tentamina praemiſit, quae intra annos* 1462 — 1467 *typis euulgauerat, ex quo chronici praefati teſtimonium ab omni falſitatis ſpecie ſaluatur.*

Anno 1470 *eadem in ciuitate* Conradus WINTERS de Homburch Hiſtoriam Longobardicam: *&* Ioan. KOELHOFF de Lubeck BARTHOL. de Proprietat. Rerum: *anno* 1471. PETRVS DE OLPE Auctoritates Decretorum, *&* ARNOLDVS THERHOERNEN Quaeſtiones de quodlibet S. THOMAE AQVINATIS: *& anno* 1474. Nicolaus GOTZ *de Seltzſtat* RADVLPHVM de vita IESV CHRISTI *typis euulgarunt.* MAITTAIRE *T. IV. Cum autem perſpectum habemus, primos typographos, priusquam ſua nomina, & anni, & loci notam adiecerint, plura opera ſine eorumdem indicio in lucem emiſiſſe, fieri potuit, vt & hi viri in arte typographica praeſtantiſſimi iam ante annos ſupra memoratos plura typis euulgauerint.*

Libri

Libri charactere Vdalrici Zell *impreſſi.*

LXXIII. Ioannis Gerſonis Cancellarii Pariſienſis diuerſa ſcripta. I. Tractatus de ſimplificatione, ſtabilitione ſeu mundificatione cordis. II. Tractatus de directione ſeu rectitudine cordis. III. Dialogus de perfectione cordis. IV. Trigilogium aſtrologiae Theologiſatae. V. Opuſculum contra ſuperſtitioſam dierum obſeruationem. VI. Propoſitiones vndecim aduerſus doctrinam cuiusdam Medici in monte Peſſulano ſculpentis imaginem leonis in numiſmate cum certis characteribus pro curatione Renum. VII. Propoſitiones ſeptem de dierum aequalitate in ordine ad bonos, & malos rerum ſucceſſus.

Antequam ad hos *Ioannis* GERSONIS tractatus deſcribendos accedam, cum Cl. SEEMILLER quaedam adnotanda praemittere neceſſum duxi.

Horum editio adcuratiſſime, quae ad formam externam ſpectant, conuenit cum editione duorum *S.* AVGVSTINI opuſculorum, ſc. *De vita Chriſtiana*, & *de ſingularitate clericorum*, quod iam in animaduerſione praeuia adduximus, quae VDALRICVS ZELL anno 1467 impreſſerat. Conueniunt autem quoad typum, interpunctiones, linearum numerum, verbo: quoad omnia, ita, vt nullum relinquatur dubium, quin ex eadem typographia circa idem tempus, vel paulo poſt prodierint.

Primo tractatui ſequens praefixus eſt titulus: *Incipit tractatus de Simplificacione ſtabilicione ſeu mundificacione cordis Magiſtri Iohannis Gerſon Cancellarii pariſien.* Terminatur prima folii 13 pagina, linea 27. Huius vltimae duae ſic ſonant: *Explicit tractatus de cordis ſimplificacione ſtabilicione vel mundificacione Ma. Ioha. Gerſon.* Auerſa eiusdem folii pagina *Incipit tractatus alius eiuſdem magiſtri de directione ſeu rectitudine cordis*, ac prima folii 26 pagina *Explicit tractatus de directione cordis.* Auerſa eiusdem folii, *Incipit Dyalogus de perfectione cordis venerabilis magiſtri Iohannis Gerſon In quo theologus loquitur ad animam xpianam.* Hunc folio 43 excipit *Trigilogium Aſtrologiae theologiſatae*, in cuius initio ſequens habetur notitia: *Venerabilis vir magiſter Iohannes Gerſon collegit in Lugduno anno domini Milleſimo quadringenteſimo decimo nono. quemdam tractatum quem intitulat trigilogium aſtrologie theologiſate quem librum ſcripſit Delphino vnico regis francie filio*, ad quem praefatio directa eſt. Auerſa folii ſexageſimi pagina, linea ſexta hic tractatus deſinit, cui ſubiectum legitur: *Explicit opuſculum aſtrologie theologiſate* &c. Tum immediate ſine titulo ſequitur tractatus *contra ſuperſtitioſam dierum obſeruationem*, quem auerſa folii 64 pagina, linea ſexta ſine titulo excipiunt *Propoſitiones vndecim aduerſus cuiusdam medici in monte Peſſulano ſculpentis in numiſmate figuram leonis cum certis characteribus pro curatione Renum*; has vero folio 67, linea duodecima, aliae ſeptem propoſitiones de *dierum aequalitate* in ordine ad bonos, & malos rerum ſucceſſus ſequuntur. Prima folii 69 pagina *Opuſculum cuius ſupra finit feliciter* &c.

Haec omnia foliis 69 conſtant, papyro albae, ac firmiſſimae charactere gothico minuſculo, ac nitido, quem tabula IV. N. VI exhibet, impreſſa ſunt. Signaturae nullae, nulli cuſtodes, nullique paginarum numeri conſpiciuntur. Litteras initiales partim typographus omiſit, partim paruas adiiciendas curauit. Singulae paginae viginti ſeptem lineas complectuntur.

LXXIV. Ioannis Gerſonis Concluſiones de diuerſis materiis moralibus vtiles. in 4.

In fronte huius opuſculi foliis 28 contenti maioribus litteris impreſſum legitur: *Incipit prologus ſuper ꝯcluſiones de diuerſis materiis moralibus utiles valde poſite per magiſtrum iohannem gerſon. doctorem theologie eximium ac. Cancellarium pariſienſem.* Auerſa folii primi pagina prologo finito *Incipiunt ꝯcluſiones*, quae auerſa trigeſimi octaui pagina, linea 21 terminantur, cui adiectum habetur: *concluſiones de diuerſis materiis moralibus utiles valde poſite per magiſtrum iohannem gerſon. doctorem theologie eximium ac cancellarium eccleſie beate marie pariſien.* Litterae initiales omnino deſiderantur; cetera omnia ſunt plane eadem, quae quoad externam eorum formam in praecedentibus dicta ſunt.

LXXV. Ioannis Gerſonis Tractatus I. de paſſionibus animae. II. De modo viuendi omnium fidelium. III. De pollutione nocturna, an impediat celebrantem, vel non? IV. De cognitione caſtitatis, & pollutionibus diurnis. V. Forma abſolutionis ſacramentalis. in 4.

Omnes hi tractatus ſexaginta duo folia impreſſa comprehendunt, & ſunt eodem charactere, quo praecedens, impreſſi. Tituli litteris paulo maioribus excuſi conſpiciuntur. In fronte primi tractatus haec tituli loco leguntur: *Incipit tractatus notabilis de paſſionibus anime. venerabilis magiſtri Ioh. gerſon.* Terminatur prima folii 26 pagina, linea 16, cui haec ſunt ſubiecta: *Explicit tractatus notabilis de paſſionibus anime. Editus a magiſtro iohanne gerſon cancellario pariſienſi nec non profeſſore ſacre theologie.* Auerſa pagina vacua eſt. Folio ſequenti *Incipit tractatulus bonus eiuſdem de modo viuendi omnium fidelium.* Idemque terminatur in auerſa folii trigeſimi pagina, linea decima tertia, addita ſequenti notitia: *Expliciunt regule pulchre eiuſdem de modo viuendi omnium fidelium.*

Duorum tractatuum horum & aliam poſſidemus editionem, a Cl. SEEMILLER faſc. I p. 107 deſcriptam, quae licet quoad typum, foliorum, ac linearum numerum cum praecedenti conueniat, tamen in ſequentibus ab illa diſcedit, ex quo, praeceſſiſſe praeſens, mihi videtur. In auerſa folii vltimi primi tractatus pagina ea leguntur impreſſa, quae imprimenda fuerant auerſae paginae tertii folii tractatus ſequentis, & ibi denuo quoad omnia repetuntur. In praeſenti vero hunc errorem typographus corrigere, & auerſam vltimi folii paginam vacuam relinquere voluit. Deinde in primo ſequentis tractatus folio magna in vtraque editione diſcrepantia adparet. Primo: abbreuiationes vnius, in altera euitantur. Secundo: linearum initium, & finis varius eſt. Tertio: vltima poſtremae editionis linea, primam in altera auerſae paginae efficit. Quarto denique, vt ſecundum folium primae editionis cum verbis ſecundae inchoare poſſet, tres ſequentes ſyllabas: *tos ſuos*, pro quibus nullum ſpatium in linea 27 remanſit, huic ad finem ſubiicere coactus eſt typographus.

Duobus foliis vacuis relictis, *Incipit Tractatulus venerabilis Magiſtri. Ioh. Gerſon cancellarii pariſien. tractans de pollucione nocturna. an impediat celebrantem vel non.* Hic foliis quindecim conſtat, ac immediate folio ſequenti incipit eiuſdem tractatus *de cognicione caſtitatis. & pollucionibus diurnis.* Prima folii 59 pagina *Explicit tractatulus venerabilis magiſtri. Ioh'is gerſon. de pollucionibus diurnis.* Auerſa vacua adparet. Folio 60 *Incipit forma abſolucionis ſacramentalis eiuſdem Magiſtri Ioh'' Gerſon*, quae 62 folii prima pagina his verbis finitur: *Explicit forma abſolucionis ſacramentalis venerabilis Magiſtri Ioh' Gerſon. Deo Laus.*

LXXVI. Ioannis Gerſonis opuſculum tripartitum de praeceptis Decalogi, de Confeſſione, & de arte moriendi, in 4.

Initio operis haec litteris maioribus impreſſa habentur: *Incipit opuſculum tripartitum de preceptis decalogi de ↄfeſſione & de arte moriendi. per eximium ſacre theologie profeſſorem Magiſtrum iohannem gerſon alme vniuerſitatis pariſienſis Cancellarium.* Hoc opuſculum triginta folia complectitur, ad cuius finem haec habentur: *Explicit opuſculum tripartitum de preceptis decalogi, de confeſſione & de arte moriendi* &c. Ceterum & praeſens opuſculum quoad externam formam ita praecedentibus reſpondet, vt diutius eiusdem deſcriptioni immorari neceſſe haud ſit.

Auctor horum opuſculorum *Ioannes* CHARLIERIVS DE GERSON, gente Gallus, a vico cognomine, Dioeceſeos Rhemenſis in Campania oriundus. Doctor Chriſtianiſſimus adpellatus, natus eſt an. 1363. Tantum in theologica ſcientia, ac agendi prudentia eminuit, vt Cancellarii Pariſienſis munus obtineret. Plurimum pro eccleſiae pace, diro ſchiſmate perturbata, laborauit, ac mala permulta ſuſtinuit. Tandem vir doctrinae, & pietatis fama celebris, & ſeculi ſui princeps, ſubita inter orandum morte extinctus, obiit anno 1429. 4 Idus Iulii, plurima tam doctrinae, quam pietatis monumenta ſcripta relinquens. Multi inter doctores illum ordinis Coeleſtinorum alumnum fuiſſe narrant; ſed hallucinantur plane, in hoc lapſi, quod hic duos fratres *Ioannem*, & *Nicolaum* Coeleſtinis adſcriptos habuerit. Conf. *Rob.* GER. *in adpend. ad* CAVE. p. 104.

LXXVII. *Ariſtotelis liber de moribus ad eudemium per Leonardum aretinum de greco in latinum translatus*, in 4.

Verba ſuperius relata huius operis titulum conſtituunt, quae ARETINI praefatio excipit, cuius finis auerſa folii ſecundi pagina linea decima quinta adſpicitur. Conſtat quatuordecim foliis, eodem charactere, quo praecedentia, impreſſum, omnes quoque notas in iisdem recenſitas exhibet. Ad calcem libri legitur: *Explicit liber Ariſtotelis de moribus ad Eudemium. per Leonardum aretinum de greco in latinum translatus.*

LXXVIII. M. T. Ciceronis Paradoxa, & liber de Senectute, in 4.

Haec duo opuſcula triginta, & ſeptem foliis impreſſis comprehenſa, ex eodem ZELLII officina cum praecedentibus prodiere. Tituli in iis occurrentes maioribus expreſſi ſunt litteris, reliquas notas cum ſuperioribus communes habent.

Initio primi opuſculi legitur: *Marci Tulii Ciceronis paradoxa Incipit.* Auerſa folii 13 pagina *Marci Tulii Ciceronis paradoxa* explicit. Folio ſequenti *Incipit Tullius de Senectute.* Prima folii 37 pagina, linea octaua *Explicit Tullius de ſenectute.*

Horum opuſculorum editiones prioribus in omnibus conuenientes, ex eadem typographia in lucem prodiiſſe, haud dubium relinquitur. Litterae, quibus impreſſa, ſunt gothicae minuſculae, & ſatis pingues, atramento nigerrimo expreſſae. Signa interpunctionis praeter punctum occurrunt quoque; ſed raro, colon, & interrogationis ſignum. Initiales litterae, cuſtodes, ſignaturae, & paginarum numeri deſiderantur. Charta eſt alba, & firma admodum, chartarii ſigno capite bouino, inter cuius cornua prominet ſtilus in ſtellam deſinens, inſtructa. Singulae paginae integrae viginti ſeptem lineas complectuntur.

Editio iſta ob inſignem antiquitatem, & ob altum Bibliographorum etiam praeſtantiorum ſilentium merito Bibliothecarum cimeliis adnumeratur.

LXXIX. Ioannis Nider Ord. Praedic. Formicarii Libri V. in fol.

Formicarius iſte in quinque libros diuiſus eſt, quibus chriſtianus quilibet tum admirabili formicarum exemplo, tum hiſtoriis pro re adcommodatis, & ad parandam ſibi ſapientiam, & ad vitam honeſte, pieque inſtituendam, efficaciſſime eruditur. Conſtat foliis 194, eſtque papyro albae admodum, ac firmae in duabus columnis, quarum ſingulae integrae 36 complectuntur lineas, impreſſum. Deſunt initiales litterae, ſignaturae, cuſtodes, ac paginarum numeri. Interpunctionis ſigna duo occurrunt, punctum nimirum, & colon. In ſuperiori margine cuiuslibet paginae tam librum, quam caput adnotauit typographus. E. g. in prima columna: *Liber Primus*, in ſecunda: *Capitulum Primum*.

In fronte operis ſequentia habentur: *Incipit prologus formicarii iuxta edicionem fratris Ioh'is Nyder ſacre theologie profeſſoris eximii qui vitam tempore concilii conſtancienſ baſilienſiſque duxit in humanis feliciter.* Secunda paginae primae columna, linea 40 prologum excipit operis ſectio; hanc dein capitulorum tabula. Prima folii quarti columna ad tabulae finem legitur:

Explicit tabu-
la capitulorum.
Incipit Liber
Primus.

Ad calcem operis haec reperiuntur impreſſa: *Explicit q'ntus ac totus formicarii liber iuxta edicionem Ioh'is Nider ſacre theologie profeſſoris eximii q' vitam tempore concilii ꝯſtancienſis baſilienſiſque duxit in humanis feliciter.*

Diutius perſuaſum mihi habebam, opus praeſens Moguntiae a *Petro* SCHOIFFERO typis fuiſſe euulgatum, cum characteres iſtius, qui gothici maiuſculi ſunt, primo intuitu plane iidem videantur, quibus SCHOIFFER anno 1473. *S.* AVGVSTINI libros de *Ciuitate Dei* impreſſerat. Aſt adcuratiori cum vtriſque comparatione inſtituta, me haud parum deceptum ſenſi, ac in vtriſque non exiguam eſſe differentiam expertus fui. Primo: praeſentis operis characteres illis pinguiores, ac atramento nigriori expreſſi conſpiciuntur. Secundo: litterae *B*, & *V* ſecunda Moguntinis typographis fuerunt ignotae, & litterae *L*, & *M* ab eorumdem forma haud parum diſcedunt. Denique ſecunda folii 44 pagina, quae non in duas eſt diſtincta columnas, integra litteris gothicis minuſculis, a Moguntinis omnino diuerſis, & *Vdalrico* ZELL plane propriis, quibus praecedentia exeuſerat, impreſſa eſt. Ex quo coniicere licet, formicarium iſtum non Moguntiae, ſed Coloniae ab *Vdalrico* ZELL typis fuiſſe euulgatum. Robur inſuper huic opinioni addit, quod iſte iisdem iam in praecedentibus operibus ſaepius ad titulos imprimendos vſus fuerit. Characterem iſtum tabula V. N. I exhibet.

Hac de editione altum eſt apud Bibliographos ſilentium. Cl. QVETIF T. I. *Script. Ord. Praedic.* p. 793 duarum quidem editionum, quae ſeculo XV ſine anni, loci, & typographi indicio in lucem prodiere, mentionem facit; inter quas an praeſens ſit, diſcernere nequeo. FREYTAG quoque in ſuis *Analectis* p. 638 vnam recenſet, quae tamen a praeſenti tota diſcrepat; Freytagiana enim editio folia 125, noſtra vero 145 complectitur.

LXXX. S. Gregorii M. Commentarius ſuper Cantica Canticorum. in fol.

Foliis 39 hic commentarius contentus, eamdem cum praecedenti externam exhibet faciem. Iisdem litteris in duabus columnis eſt expreſſus; eadem charta, eaedam interpunctiones & in hoc obſeruantur. Lineae vero in quauis columna potiſſimum 37 numerantur.

Initio

Initio operis tituli loco legitur: *Incipit commentum bti Gregorii pape ſuper Cantica canticorum Prologus*, ad cuius finem quarta tertii folii columna haec habentur:

Explicit prologus
Incipit liber.
Capitulum Primum.

Tertia folii 39 columna, linea 16 *Explicit Commentum beati Gregorii pape ſuper Cantica canticorum.*

De editione iſta nullibi aliquam inuenire potui notitiam; neque editores *S.* GREGORII operum PP. *Benedictini Congr. S.* MAVRI illius meminere. Caſimirus OVDINVS in *Comment. de ſcript. Eccleſ.* T. I col. 1496 editionem huius operis anno 1476 in 4. euulgatam recenſet, quam Cl. MAITTAIRE ignorauit.

Petrus GVSSANVILLAEVS expoſitionem iſtam *S.* GREGORIO abiudicare conatus eſt, ſed *Patres Mauriani* non infirmis argumentis eam, vt genuinum S. Doctoris opus in *Praefat. ad eamdem* defendere ſtuduerunt. His deinde ſe oppoſuit OVDINVS l. c. qui illam cuidam ROBERTO Abbati *S. Victoris Baiocenſi*, tempore GREGORII *VII* florenti, vno alteroue monumento inductus attribuit. Sed magis eſt credendum viris, qui omnes vires in colligendis, ac conferendis codd. M. SS. ac vetuſtiſſimis documentis inſumpſere, quam viro Apoſtatae, ac S. Doctori a tot eruditis maximis laudum encomiis celebrato, maxime infenſo.

Libri charactere, quo excuſus eſt Coloniae anno 1473 ſine typographi indicio Liber *S.* AVGVSTINI ad PETRVM *Diaconum de fide in* 4, impreſſi.

LXXXI. Ioannis de Turre cremata Card. S. Sixti Contemplationes. in fol.

Hae contemplationes quindecim foliis contentae, in duabus columnis, quarum quaelibet 38 complectitur lineas, iisdem typis, quos tabula IV. N. VII exhibet, impreſſae ſunt. Charta eſt firma admodum, & alba. Interpunctionis ſignum punctum ſolummodo comparet, & quidem raro. Deſunt litterae initiales, ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri.

Initio operis haec leguntur: *Incipiunt contemplaciones deuotiſſime per reuerendiſſimum dominum dum Iohanem de turre cremata cardinalem quondam ſancti Sixti edite atque in parietibus circuitus Marie mine rue nedum literarum caracteribus verum eciam ymaginum figuris ornatiſſime deſcripte atque depicte.* Sequuntur deinde breues meditationes de vita, & paſſione Chriſti, ac aliis religionis obiectis. Vltima meditatio *de reſurrectione in nouiſſimo die* ſecunda folii 15 columna, linea 37 terminatur.

Ioannes de TVRRE CREMATA Ord. Praed. eccleſiae ambitum *S.* MARIAE de Minerua Romae ſacris imaginibus exornari, ac praeſentes contemplationes adponi iuſſit. Vtrasque tam imagines ligno inciſas, quam contemplationes *Vlricus* HAN typographus Romanus longe celeberrimus publici iuris anno 1467 fecit. Anno 1473 idem cum SIMONE Lucenſi eamdem editionem adornauit. Alterius quoque anno 1472 in lucem emiſſae meminit Cl. DENIS *in Memorab. Bibl. Garell.* p. 421, quae loci & typographi nota caret. Praeſentis vero, quae circa annum 1470 typis euulgata videtur, apud nullum Bibliographorum mentio inuenitur, ac inde ſingularis raritatis nota honorari meretur.

LXXXII. Alberti M. Tractatus de virtutibus, ſeu Paradiſus animae. in fol.

Hic tractatus foliis viginti octo conſtans, iisdem litteris, quibus praecedens, impreſſus eſt; eadem quoque charta, idemque linearum numerus obſeruatur: litterae initiales, cuſtodes, ſignaturae, ac paginarum numeri deſiderantur, ac praeter punctum nullum occurrit diſtinctionis ſignum.

In

In operis ſequentis fronte tituli loco leguntur impreſſa: *Incipit tractatus de virtutibus editus a magno Alberto ſecundum alios vocatus paradiſus anime* Prima folii 28 pagina *Explicit tractatus de paradiſo anime Alberti magni.* Paruo ſpatio interiecto *Sequuntur capitula tractatus precedentis*, ad quorum finem haec habentur: *Explicit tabula tractatus. pro quo ſit benedictus deus & glorioſiſſima mater eius.* QVETIF *T. I ſcript. Ord. Praedic.* p. 178 ſolum editionem Antuerpianam anni 1489 recenſet; de praeſenti vero nullam habuit notitiam.

LXXXIII. Iacobi Ord. Eremit. S. Auguſtini Sophologium, ſeu de inquiſitione Diuinae Sapientiae Libri III. in fol.

Integrum opus foliis 167 contentum, in duabus columnis, quarum quaelibet, ſicut praecedentia, 38 lineas comprehendit, impreſſum eſt. Reliqua cuncta cum iisdem quoque in omnibus conueniunt, ita, vt vlterius in eorum deſcriptione progredi neceſſum haud ſit.

Duo prima folia occupat index, in cuius initio haec leguntur: *Sequuntur capitula Sophilogii.* Prima folii tertii columna *Incipit Sophilogium cuius finis eſt amare ſciencias.* Haec verba excipit operis dedicatio ad MICHAELEM Epiſcopum Antiſiodorenſem, cuius capellanum ſe nominat auctor, ex qua diſcimus, opus praeſens maxime ex poetarum dictis collectum, ac ideo *Sophologium* vocitatum, eoquod principalis eſſet intentio, legentis animum inducere ad ſapientiae amorem. Secunda eiusdem folii columna, linea 14. *Incipit primus liber Sophilogii* qui ſecunda folii 32 columna deſinit. Prima folii 167 columna, linea nona opus terminatur, cui ſubiectum legitur: *Explicit Sophilogium feliciter.*

Cl. OSSINGER in *Bibl. Auguſt.* p. 532 editioni Pariſienſi, quae ex GRANTZII, & ſociorum officina anno 1477 in lucem prodiit, primum dedit locum, noſtram penitus ignorans, quae tamen, conſideratis ſummae antiquitatis notis, illam praeceſſiſſe videtur. Typis dein Lugduni anno 1485. 1495. & 1498. excuſum eſt.

Auctor eſt IACOBVS *Magnus*, natione Gallus, patria Toloſanus Ordinis Eremit. *S.* AVGVSTI Alumnus, vixit ſeculo XV. Extitit in vniuerſitate Patauina publicus Philoſophiae profeſſor: dein CAROLO *VII.* Francorum Regi a confeſſionibus fuit. E vita anno 1422 migrauit, vir non tantum nomine, ſed etiam in omni ferme litteratura magnus. Conf. OSSINGER l. cit.

LXXXIV. Ioannis Gerſonis Tractatus I. De pollutione nocturna. II. De cognitione caſtitatis, & pollutionibus diurnis. III. Forma abſolutionis ſacramentalis. in 4.

Primi tractatus initium ſic ſonat: *Incipit Tractatulus venerabilis Magiſtri Iohannis Gerſon Cancellarii pariſienſs tractans de pollucione nocturna, an impediat celebrantem vel non.* Foliis quindecim abſoluitur, ad cuius finem eadem verba repetuntur, ita tamen, vt loco vocis *Incipiunt*, poſitum ſit, *Expliciunt.* Tractatus ſecundus, & tertius ſedecim continent folia. Ille prima folii 14 pagina ſic terminatur: *Explicit tractatulus venerabilis Magiſtri Iohannis Gerſon de pollucionibus diurnis.* Iſte auerſa eiusdem folii pagina ſequentibus inchoat: *Incipit forma abſolutionis ſacramentalis eiuſdem Magiſtri Iohannis Gerſon.* Ad finem eadem repetuntur, poſito verbo: *Explicit*, loco *Incipit.*

Litterae, quibus impreſſa haec ſunt, plane ſimillimae ſunt iis, quibus praecedentia excuſa habemus; vnde nullus dubito, illa quoque Coloniae, & quidem ex eadem officina in lucem prodiiſſe. Immo induſtrius characterum primorum typographorum indagator *D. Ioan. Bapt.* BERNHART me per epiſtolam docuit, in monaſterii Tegurini Bibliotheca opus quoddam,

dam, cuius tamen argumentum mihi indicare non potuit, extare, eodem charactere Coloniae, quo praeſens, impreſſum. Characterem hunc tabula IV. N. VIII repraeſentat. Deſunt initiales litterae, cuſtodes, ſignaturae, & paginarum numeri.

Speciariam congruentiam cum ſuperiore editione N. LXXV memorata obſeruaui. Idem enim paginarum impreſſarum, ac linearum numerus occurrit. Quaeuis pagina, excepta prima, eodem verbo incipit, ac terminatur, eaedemque inſcriptiones, & finales ſubſcriptiones leguntur. Plures tamen abbreuiationes in praecedenti, quam in praeſenti editione ſeſe offerunt. Quaenam autem alteram praeceſſerit, determinare non audeo; vix non circa idem tempus vtraque opuſcula fuiſſe typis euulgata, mihi plane videtur.

LXXXV. Ioannis Gerſonis Tractatus I. De Simonia. II. De probatione ſpirituum. III. De Eruditione Confeſſorum. IV. De remediis contra recidiuum peccandi a confeſſoribus dandis. in 4.

Omnes iſti tractatus quoad typum, & cetera omnia, quae ad formam externam ſpectant, praecedenti conſonant. Conſtant foliis 29. In fronte primi legitur: *Incipit Tractatus de ſymonia Magiſtri Iohannis Gerſon Cancellarii pariſienſis.* Prima folii decimi pagina *Explicit tractatulus de ſymonia* &c. Auerſa vero *Incipit tractatus de probatione ſpirituum Magiſtri Iohanis Gerſon. Cancellarii pariſienſis.* Auerſa folii decimi octaui pagina tertius; quartus denique tractatus folio 26 incipit, qui auerſa folii 29 pagina finitur.

LXXXVI. S. Hieronymi Ordo viuendi Deo ad Euſtochium Virginem. in 4.

Sequentia tituli loco in fronte habentur: *Incipit prologus in ordinem viuendi deo. eximii doctoris Iheronimi ad Euſtochium ſacram deo virginem quam Bethleem cum pluribus deo dicatis virginibus in monaſterio ſub iſtius ordinis obſeruacionibus concluſit.* Prologus auerſa primi folii pagina linea 23 terminatur, cui immediate ſubiectum legitur: *De caritate & vnitate ſeruanda. Ca. primum.* Auerſa folii trigeſimi pagina *Explicit ordo ſiue regula viuendi deo. doctoris eximii Iheronimi. ad euſtochium ſacram deo virginem quam bethleem. cum pluribus. deo dicatis virginibus. in monaſterio ſub iſtius ordinis obſeruacionibus concluſit.*

Liber iſte folia triginta continens litteris iisdem, quibus praecedens, impreſſus, nec litteras initiales, nec ſignaturas, nec cuſtodes, nec paginarum numeros oſtendit. Pagina quaeuis 27 lineas exhibet. Interpunctionis ſignum ſolum obſeruatur punctum. Editio eſt per uetuſta, rariſſima, ac Bibliographis ignota.

Opuſculum iſtud Editores *Benedictini Congr. S.* MAVRI, & *Dominicus* VALLARSIVS ad opera S. Doctori falſo adſcripta damnarunt. *Regula Monacharum*, vt OVDINVS *Comment.* T. I col. 836 ait, abſurda prorſus, & indigno, quae diui HIERONYMI nomen prae ſe ferat, vt cuique legenti nullo negotio conſtare poteſt.

LXXXVII. Daretis Phrigii Hiſtoria Troiana. in 4.

Hoc quoque opuſculum quoad externam formam exactiſſime cum praecedentibus conuenit. Conſtat foliis 22. In fronte eiusdem legitur: *Incipit hyſtoria troiana daretis frigii.* Dein agit de Troianorum origine, tamque breui ſermone, vt quindecim lineae iam eamdem abſoluant. Huic absque titulo ſubnexa eſt *Cornelii* NEOPOTIS ad SALLVSTIVM *Criſpum* epiſtola, quam ob eiusdem breuitatem, ac eruditionem hic integram adſcribam.

Cornelius nepos ſaluſtio criſpo ſuo ſalutem Cum multa ego athenis curioſe inueni hiſtoriam daretis frigii ipſius manu conſcriptam vt titulus indicat quam ego ſummo amore complexus continuo

 tranſa-

tranſtuli. Cui nihil adiciendum vel diminuendum rei formande cauſa putaui. alioquin mea poſſet videri. Optimum ergo duxi ita vt fuit vere & ſimpliciter ſcripta ſic eam ad verbum in latinitatem transueterem vt legentes cognoſcere poſſint quomodo res geſta eſſent quas dares frigius memorie commendauit. qui per ipſum vixit. & militauit. dum greci troianos obpugnarent. Minime homero credendum. qui poſt annos multos natus eſt. Denique athenis iudicium fuit. cum pro niſano haberetur q'd deos cum hominibus belligeraſſe deſcriberet. hactenus ita nunc ad pollicitum redeamus.

Epiſtola haec auerſa primi folii pagina linea ſeptima terminatur. Linea octaua ipſa hiſtoria incipit, eique prima folii 22 pagina, linea 21 finis imponitur, cui haec ſubiecta legitur notitia.

Dares frigius qui huic bello interfuit ex vtriuſque
partis principes vidit hanc hyſtoriam ↄſcripſit.

Sequitur dein carmen elegiacum, quo poeta Troiae excidium deflet, cuius initium eſt:

Ergama flere volo. fata danais data ſolo
Solo capta dolo. capta redacta ſolo.

Carmine iſte abſoluto, ſequens habetur notitia:

Tempore ioſue Ericheus in troia quadrigam iunxit.
Tempore thola iudicis priamus regnat in troia
Tempore abeſſam iudicis alexander helenam rapuit
Tempore hayolon iudicis troia a grecis obſidetur
Tempore labdon iudicis troia capitur a grecis.

FABRICIVS hanc memorat editionem, eamque antiquiſſimam vocat. BAVR in *Suppl. Bib. Vniuerſ.* T. II alterius meminit, quae Lipſiae anno 1498 primum adſpexit lucem,

DARES, in Phrygia natus, Sacerdos Troianus, ab HOMERO celebratus, tempore belli Troiani vixiſſe, eiusdemque hiſtoriam, quam *Cornelius* NEPOS verſibus heroicis latinam reddidit, ſcripſiſſe dicitur. Conf. GESNER. *Bibl. Vniuerſ.* fol. 188 & 193. *Ioan. Georg.* MEVSEL *Bibl. Struu. hiſt.* Vol. II. P. I. Sect. V. p. 74 ſequentia adhuc addidit. „ Quantum ad DARETEM, inducit auctor *Cornelium* NEPOTEM ad *Criſpum* SALLVSTIVM in praefatione loquentem, quaſi ipſe CORNELIVS DARETIS autographum nactus, idem ſtatim latine reddiderit. Sed probatione haud anxie petita eget, cum ex collatione & vitarum NEPOTIS & huius, quam de DARETE habemus, translationis, ſtili difformitas primo ſtatim intuitu adpareat. Immo quoque ligato ſermone latino conſcripta de bello Troiano narratio, perperam olim *Cornelio* NEPOTI fuit adſcripta. Sed vero iſta auctori ſuo, *Ioſepho* ISEANO — quem etiam alii libelli a nobis deſcripti auctorem eſſe volunt — ſcriptori Anglico ſeculi decimi tertii, reſtituta & vindicata per *Samuelem* DRESEMIVM.

LXXXVIII. Dictys Cretenſis hiſtoriae Troianae libri VI. in 4.

Cum in noſtro exemplari ad finem vnum aut plura deſiderantur folia, eorumdem numerum determinare adcurate nequeo. Foliis 67 praeſens conſtat, charactere eodem, quo DARETIS hiſtoria, & haec eſt expreſſa; eamdem quoque externam praeſefert formam, ita, vt de illa aliquid differere, neceſſe haud ſit.

In fronte operis legitur: *Incipit prologus in troianam hyſtoriam dyctys cretenſis*, in quo Auctoris vita, huiusque hiſtoriae fata ſequentibus deſcripta habentur.

Dyctys cretenſis genere gnoſſo ciuitate hiſdem temporibus quibus & attride fuit. peritus vocis ac litteris fenicum que cathino in achiam fuerant delata. Hic fuit ſocius idomenei deucalionis filii & merionis eximolo qui duces cum exercitu contra ilum venerant. A q'bus ordinatus eſt vt annales belli troiani ↄſcriberet. Igitur de toto bello ſex volumina in tilias digeſſit feniceis litteris Que iam reuerſus ſenior in cretam precepit moriens vt ſecum ſepelirentur. Itaque vt ille iuſſerat memoratas

tilias

tilias in ſtagnea arcula r'poſitas eius tumulo condiderunt. Verum ſecutis temporibus tercio decimo anno neronis imperii in gnoſſo ciuitate terre motu facto cum multa. tum etiam ſepulchrum dyctys ita patefecerant. vt a tranſeuntibus arcula viſeretur. Paſtores itaque pretereuntes. cum hanc vidiſſent theſaurum rati in ſepulchro abſtulerunt. Et aperta ea inuenerunt tilias incognitis ſibi litteris conſcriptas. Continuoque ad dominum ſuum eupraxidem quemdam nomine pertulerunt. Qui agnitas quenam eſſent litteras rutilio ruſo illius inſule tunc conſulari obtulit. Ille cum ipſo eupraxide ad neronem oblata ſibi tranſmiſit exiſtimans quedam in his ſecreciora contineri. Hec igitur cum nero accepiſſet aduertiſſetque punicas eſſe litteras harum peritos ad ſe euocauit. Qui cum veniſſent interpretati ſunt omnia. Cumque nero cognouiſſet antiqui viri hec eſſe monimenta qui apud ilium fuerat iuſſit in grecum ſermonem iſta transſerri E quibus troiani belli verior textus cunctis innotuit. Tunc eupraxiden muneribus e romana ciuitate donatum ad propria remiſit. Annales vero nomine dyctys inſcriptos in grecam bibliothecam recepit, quorum ſeriem, quam ſequitur textus oſtendit.

Paulo inferius legitur : *Hec in ſunt dyctys. Ephemeridos belli troiani libri ſex.*

Belli troiani liber primus.

Ad finem libri ſecundi folio 39 legitur : *L. ſeptimini.* — Septimii — *ephimeridos dyctys cretenſis belli troiani. Liber ſecundus explicit.* Iisdem verbis & reliqui libri terminantur ; vnde quidam *L.* SEPTIMIO Romano iſtam hiſtoriam adſcribere, haud dubitarunt. Auerſa folii 67, & in praeſenti opuſculo vltimi pagina, linea 27 ſequentia habentur : *manu dilanians caput fletum edit quam miſerabilem.*

Quid de auctore, quid de ipſa hiſtoria ſentiendum, audiamus *Io. Georgium* MEVSEL, qui in *Vol. II. P. I. Bibl. Struu. Sect.* V. p. 74 haec habet : „ De Dicty Cretenſi res eſt incertior. „ TZETZES quidem ex auctoritate *Ioannis* MALALAE res ad Troianos geſtas eum ſcripſiſſe docet, ex quibus poſtea ſua transtulerit HOMERVS : contrarius eſt SVIDAS, qui poſt HOMERVM „ vixiſſe DICTYN contendit. Ea, quae in prologo legenda ſunt, ad fabulas condemnat, eum „ ne vnicus quidem, vt idem l. c. p. 76 inquit, e Romanis, Graeciſque ſcriptoribus, qui „ res ſub NERONE geſtas narrant, huius rei aliquam facit mentionem ; vt alia taceamus ar„ gumenta, quibus authentia opuſculi ab aliis impugnata fuit.

Hac de editione apud MEVSEL l. cit. p. 78 hanc inueni notitiam. „ Prodiit DICTYS ſeor„ ſum ſine indicio loci, & anni in 4. Editio nec Maittairio, nec Fabricio cognita, prior cer„ te Mediolanenſi — Haec an. 1477 primam adſpexit lucem — & deſcribitur a G. F. *de* BVRE „ in *Bibliographie inſtructiue* T. I p. 475 — 479 vbi circa annum 1470 typis Moguntinis excu„ ſa eſſe, coniicitur. „ Sed *de* BVRE, ſi de praeſenti loquitur, valde halluncinatur, cum nullo modo Moguntinos his typis, qui ſculpti potius, quam fuſi videntur, vſos fuiſſe, conſtet. De aliis editionibus eumdem quiuis lectorum conſulere poteſt.

LXXXIX. S. Bernardi Abbat. Clareuallenſis diuerſi Tractatus. in fol.

Auerſa primi folii pagina habentur tituli librorum in hoc volumine contentorum. Folio ſecundo in fronte legitur : *Bernardus de diligendo deum.* Tunc immediate ſequitur praefatio ad ALMERICVM eccleſiae Romanae Diaconum Cardinalem, cuius hortatu praeſentem compoſuit tractatum, directa, quae ſecunda columna — In duas enim quaeuis pagina diſtincta eſt — linea 15 terminatur. Quarta vero folii 12 columna *Explicit liber beati Bernardi de diligendo deum.* Hunc folio ſequenti excipit *Sermo beati Bernardi abbatis de ſacramento altaris.* Folio decimo octauo *Incipit prefacio epiſtole beati bernardi abbatis ad fratres de monte dei,* quam ſecunda columna, linea 19 ipſa epiſtola in duos libellos diuiſa ſequitur. Folio 39 *Incipit appollogeticum beati bernardi* de vita & moribus Monachorum Ciſtercienſium & Cluniacenſium ad GVILIELMVM Abbatem *S.* THEODORICI ſcriptum. Finis Apologiae prima folii 46 pagina, columna ſecunda, ac linea 33 ſtatuitur. Auerſa pagina vacua eſt.

Folio ſequenti *Incipit prologus in ſequentem librum*, qui agit *de praecepto & diſpenſatione.* Hoc opuſculum S. Abbas rogatu duorum Monachorum Carnotenſium ſcripſit. Cum autem iſti, inconſulto abbate ſuo, ad ſanctum ſcripſiſſent, prologus, ſeu potius epiſtola ad Abbatem *Columbenſem* praemiſſa eſt, quem BERNARDVS enixe rogat, vt hunc tractatum a ſe perlectum *Carnotenſi* Abbati transmittat, ne inſcio Abbate in manus Monachorum perueniat; cum iuxta *S.* BENEDICTI regulam ſine Abbatis ſui nutu, epiſtolas dare, & accipere prohibeantur Monachi. Folio ſexageſimo legitur: *Beatus bernardus de gracia & libero arbitrio.* Tractatus iſte ad GVILLELMVM *S.* THEODORICI Abbatem directus eſt, qui MABILLONII iudicio, licet paruus, tamen plus ſucci, & ſolidae doctrinae, quam magna librorum volumina, quae de eodem argumento pertractarunt, continet.

Folio 72. *Incipit liber primus bti bernardi abbatis Clareuallens. de conſideracione ad eugenium papam.* Quinque conſiderationum libros diuerſis temporibus ad EVGENIVM Papam S. Doctor ſcripſit, qui *Benedictinorum Congr. S.* MAVRI iudicio tot referti ſunt oraculis, vt ad dirigendos SS. Pontifices, diuinitus dictati videantur. Eorum igitur quidam ita magni aeſtimarunt, vt eorum lectionem menſae ſuae adhibuerint. Folio 100 *Incipit liber bti bernardi d' cognicione dei & ſui ipſius.* Liber iſte meditationes piiſſimas ad humanae conditionis cognitionem complectens, in opera ſuppoſitia reiectus, HVGONI *a S.* VICTORE adſcribitur.

Opuſcula haec folia 111 complectuntur, in duabus columnis impreſſa. Characteres tabula IV. N. IX exhibet. Cum vero maxima eorum pars cum characteribus, quibus *Ioan.* TVRRE CREMATA *contemplationes* N. LXXIX recenſitae impreſſae ſunt, conueniat, nec ego, nec alii typorum veterum ſtudioſi dubitamus, illa Coloniae ex officina nobis adhuc ignota in lucem prodiiſſe. Deſunt initiales litterae, ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri. Interpunctionis ſigna praeter punctum & colon, etiam interrogationis ſignum obſeruaui. Charta eſt firma, ſed minus alba.

Editio haec eſt antiquiſſima, & rariſſima, Bibliographis parum hucusque cognita. BAVR *in ſupplem. Bibl. Vniuerſ.* T. I p. 203 etiam aliquam editionem operum diuerſorum *S.* BERNARDI ſine anni, loci, & typographi indicio recenſet, citans HENNING; an autem eadem ſit cum noſtra, diſcernere nequeo.

Libri a Ioanne Koelhoff *impreſſi.*

XC. S. Thomae Aquinatis Quaeſtiones X. de potentia Dei diſputatae. in fol.

Integrum hoc opus 222 foliis conſtans, eodem typo impreſſum eſt, quo Ioannes KOELHOFF de Lubeck anno 1475. *S.* THOMAE *quaeſtiones de veritate* euulgauit; vnde mihi veriſimile eſt, circa eundem annum illud fuiſſe excuſum. Quaeuis pagina in duas diſtincta eſt columnas, quarum quaelibet 40 lineas complectitur. Charta eſt munda, alba, ac firma. Signaturae, & paginarum numeri deſiderantur, cuſtodes vero quarta cuiusuis folii columna, maxima ex parte adparent. Litterae initiales plerumque ſunt omiſſae, quandoque paruas adpoſuit typographus.

Sequentia tituli loco in fronte habentur: *Incipiunt queſtiones de potencia dei diſputate a fratre Thoma de Aquino de ordine predicatorum.* Secunda folii nonageſimi primi columna, linea 38 quarta finitur quaeſtio, auerſa eiusdem ſequens ſolummodo notitia legitur: *Iſtam queſtionem nullibi reperimus beatum Thomam ꝯpleuiſſe Sed tamen eius ꝯplementum cum ſolutionibus argumentorum ex tribus aliis paſſibus ſue doctrine haberi poteſt facillime. ſcilicet prima parte q. LXXIII per totum. Iterum in 2. ſcripto diſs. 12 ar. 4 & in d' veritate ma. 8 ar. 17. Talis igitur huius petit ampliorem declarationem & argumentorum ſolutionem ad illos recurrat paſſus.* Prima folii 92 pagi-

pagina vacua eſt, auerſa deinde incipit quaeſtio quinta *de conſeruatione rerum.* Vltimae quaeſtioni ſecunda folii 220 columna linea 40 finis imponitur. Folio ſequenti *Incipiunt tituli queſtionum*, qui prima folii 222 columna abſoluuntur.

XCI. Sermones duo de Paſſione D. N. I. Chriſti. in fol.

Sermones iſti ſeptem plagularum faſciculis, quorum quilibet, excepto vltimo, quaternus eſt, litteris a — g. inſignitis conſtant. Litterae, quibus expreſſi ſunt, ſunt plane eaedem, quibus opus immediate praecedens impreſſum eſt. Lineae in quauis pagina quadraginta numerantur. Deſunt cuſtodes, ſignaturae, paginarum numeri, & initiales litterae. Interpunctionis ſignum praeter punctum nullum aliud obſeruatur.

In fronte operis legitur: *Inſignis duarum paſſionum dni Ieſu Chriſti nri ſaluatoris. collectio quorumdam diuini verbi diſertiſſimorum predicatorum. doctrinalis & deuotionis excitatiua pro die veneris ſancta ſc. paraſceuen. vtique vulgo predicabilis congruentiſſima textualiter ex quatuor euangeliorum concordantiis. ac plurium ſanctorum accuratiſſimis ſentenciis quam florentiſſime procedens per partes & paſſus multi formiter articulis diſtincta* &c. Spatio paruo interiecto, *Paſſio cuiuſdam diuini verbi concionatoris fecundiſſima pro celebri tempore diei paraſcheues ad populum predicabilis plenam ſcripturarum redolens ſuauitatem feliciter incipit.* Prima folii 33 pagina, linea decima *Explicit paſſio Ieſu Chriſti ſecundum quatuor euangeliſtas.* Paulo inferius *Egregii magneque doctrine ſacrorum eloquiorum interpretis perutilis paſſio ſiue ſermo popularis pro libitu volentium meritorie in diebus paraſcheues vacare predicationi eleganter exaratus feliciter incipit.* Auerſa pagina folii 51 linea 23 deſinit, cuius vltima verba ſunt: *nat AMEN.*

Libri DAVENTRIAE, quae Metropolis Belgicae prouinciae Trans - Iſalanae eſt, a *Richardo* PAFFROIT, qui iuxta Cl. MAITTAIRE ab anno 1477 vsque ad an. 1499 artem typographicam exercebat, impreſſi.

XCII. Raymundi de Sabunde Medicinae doctoris theologia naturalis, ſiue liber creaturarum, Dauentriae per Richardum Paffroit. in fol.

Integrum hoc opus 32 conſtat plagularum faſciculis, qui omnes quaterniones, litteris a — z. aa — hh. & A. ſignati ſunt. Impreſſum eſt charactere gothico maiuſculo, a tabula V. N. II repraeſentato. Paginarum numeri, & cuſtodes deſunt. Initiales litterae paruae a typographo ſunt adiectae. Praeter punctum occurrit quoque interrogationis ſignum. Singulae columnae integrae 39 lineas comprehendunt.

Praemiſſus eſt operi index alphabeticus, vnum faſciculum, littera A notatum, complectens, cuius primum folium, & auerſa folii octaui pagina vacua eſt. Initio operis legitur: *Incipit theologia naturalis ſiue liber creaturarum ſpecialiter de homine & de natura eius in quantum homo. & de his que ſunt ei neceſſaria ad cognoſcendum ſeipſum & deum & omne debitum ad qd' homo tenetur & obligatur tam deo quam proximo ꝯpoſitus a venerabili viro magiſtro Raymundo de Sabunde In artibus & medicina doctore. & in ſacra pagina egregio profeſſore. Prologus.* Terminatur iſte tertia folii 10 columna. Quarta eiuſdem incipit *Titulus primus* de radice, origine, principio, & fundamento iſtius ſcientiae. Prima vltimi folii columna linea 32 vltimus deſinit titulus, cui ſubiectum legitur: *Explicit liber creaturarum ſeu nature ſiue de homine propter quem alie creature facte ſunt. ex cuius ꝯgnicione illuminatur homo & cognitione dei & creaturarum. Impreſſus Dauentrie per me Rychardum paffroed.*

Huius editionis peruetuſtae, & rariſſimae meminerunt *Theophilus* SINCERVS P. VI p. 525 ac *Henr.* WHARTON in *Adpend. ad* CAVE *Hiſt. ſcript. Eccleſ.* p. 104. Illam, vt FREYTAG *Adpar. II* p. 1123 & ſeqq. notat, anno 1487 in lucem editam fuiſſe perhibet Cl. VOGT *in Catal. libr. rar.* p. 594, ſed in MAITTAIRE *Annal.* nihil tale relatum legitur. Occurrit quidem T. IV p. 489 editio in fol. an. 1487, ſed neque vrbis Dauentrienſis, neque Richardi PAFFROED mentio facta obſeruatur. Mirandum, VOGT ad SINCERI, & WHARTONI teſtimonium prouocaſſe, cum neuter Dauentriae an. 1487 eiusmodi editionem ex PAFFROEDI officina prodiiſſe dixerit. Conſideratis antiquitatis notis, intra annos 1476 — 1480 primam adſpexiſſe lucem videtur.

Raymundus de SABVNDE, quem ſcriptores nonnumquam SEBVNDA, SEBONDE, SEBEIDE, SANT-SEBEIDE & SEBON adpellant, Hiſpanus, artium, medicinae, & theologiae doctor fuit, qui obſcuri aeque nominis, & conditionis, vt NICOL. *Ant. in Bibl. Hiſp. vet.* T. II. L. X. c. 3. p. 141 ſcribit, non ita tamen obſcurae ad poſteros, in monumentis ab eo relictis, famae, Barcinone oriundus fuit, & academiam Toloſanam, medio ſeculi XV tempore doctrina, & praelectionibus ſuis illuſtrauit. Inchoauit hoc opus anno 1434, & anno 1436 ad finem perduxit. Prologum a Clemente VIII. P. M. in indicem librorum prohibitorum relatum eſſe ob dogmata, quae complectitur, paradoxa, docent POSSEVINVS in adpar. T. II. p. 316. WHARTON in Adpend. ad CAVE ſcript. eccleſ. p. 129.

XCIII. Alani, dicti Magiſtri, Lexicon alphabeticum, in quo vocum ſignificationes ex vſu illarum in S. Scriptura, nec non apud Theologos, & Patres determinatur. in fol. max.

Cum characteris forma eidem, quam opus immediate praecedens habet, ſimillima eſt, haud dubito, quin ex eadem PAFFROEDI officina prodierit.

Opus iſtud, foliis 95 conſtans, chartae magnae, ac firmiſſimae, in qua typographus amplas reliquit margines, in duabus columnis impreſſum eſt. Columna quaelibet 50 complectitur lineas. Interpunctionis ſignum vnicum obſeruatur punctum. Deſunt ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri. Cuiuslibet primae alphabeti vocis littera initialis eſt parua ab ipſo typographo adpoſita, in reliquis vero verbis initiales litterae deſiderantur. Voces a littera H incipientes inter voces a vocalibus a. e. i. o. v. inchoantes inueniuntur.

Prima folii primi pagina vacua eſt; in auerſa deinde ſequentia rubro impreſſa colore leguntur: *Venerabilis Alani liber in diſtinctionibus dictionum theologicalium feliciter incipit.* &c. Haec excipit epiſtola dedicatoria ad HERMENGOLDVM *S.* AEGIDII Abbatem; epiſtolam columna ſecunda in praeſens opus praefatio ſequitur, cui nullus praefixus eſt titulus. In prima folii ſecundi columna, ſine titulo, aut inſcriptione ipſum incipit opus, ab explicatione *a* vel *ab.* Quarta vltimi folii columna circa medium *Expliciunt diſtinctiones dictionum theologicalium a magiſtro Alano edite.* Hac de editione, vt Cl. SEEMILLER faſc. I p. 158 animaduertit, altum tenent ſilentium Bibliographi etiam praeſtantiores; ex quo ſumma eiusdem raritas eluceſcit.

Auctor huius operis laudatur *Alanus de* INSVLIS Abbas Ord. Ciſtercienſis, & Epiſcopus Antiſſiodorenſis, in Flandria oriundus; floruit ad finem ſeculi XII. Licet inter eius opera hucusque edita Lexicon iſtud non reperiatur, tamen eidem attribuendum eſſe, ſuadet codex MS. qui in Bibliotheca Regalis montis Ord. Ciſterc. adſeruatur. Conf. OVDIN *Comment. de ſcript. Eccleſ.* T. 2 col. 1386. Ibi diſſertatio quoque ſat prolixa inuenitur, qua contra tot auctores, vnicum tantum fuiſſe ALANVM, demonſtrare conatur.

Libri

Libri ESLINGAE a *Conrado* FINER de Gerhuſen impreſſi.

Animaduerſio praeuia.

Tanta caligine hiſtoria typograhiae Eslinganae — Eslinga eſt imperialis ciuitas in Sueuia ad Neccarum ſita — obducta eſt, vt nihil certi de eius it troductione in illam vrbem dici queat. Si CRVSIO *fides adhibenda, anno* 1475 *Eſslingam per* Conradum FINER *de Gerhuſen deueniſſet, cui etiam Cl.* MAITTAIRE *adſentitur. Aſt iam anno* 1474 *typographicam artem ibidem floruiſſe, inde patet, eoquod* FINER *eodem* S. Thomae AQVINATIS Poſtillam in IOB, *quae in noſtra extat Bibliotheca, typis mandaſſet. Suſpicandum eſt,* FINER *iam prius artem ſuam ibidem exercuiſſe, cum primi typographi primis operibus a ſe impreſſis potiſſimum anni, & loci notam, ſuumque nomen adponere haud ſoliti fuerint. Quamdiu ars illa Eſslingae claruerit, aeque incertum eſt. Anno* 1477 *elapſo nec* FINER *amplius vllo typographiae monumento innoteſcit, nec opus quoddam ab altero Eſslingae typis excuſum in lucem proferri poteſt, ex quo coniioere eſt,* FINERO *extincto, typographicam quoque extinctam fuiſſe artem.* FINER *duplicis generis characteribus vſus eſt, gothicis maiuſculis, a tabula V. N. III, & minuſculis, N. IV exhibitis. Illi in* Stella Meſchiah *anno* 1477, *iſti in* Poſtilla IOB *an.* 1474 *impreſſa inueniuntur.*

XCIV. S. Thomae Aquinatis Catena Patrum in quatuor Euangelia. in fol. mag.

Hoc magnae molis opus 417 complectitur folia; in duabus columnis, quarum quaelibet ſexaginta lineas exhibet, impreſſum eſt. Charta eſt firmiſſima, tribus chartarii ſignis inſignita, roſa ſcilicet, ſtrigili, ac vua. Deſunt ſignaturae, cuſtodes, paginarumque numeri. Initiales litteras magnas ſingulorum capitum initio ligno inciſas ipſe typographus adiecit. Duplici charactere ſupra memorato hoc opus impreſſum: Textus Euangeliorum maiuſculo; catena vero, ſeu expoſitio, minori. In ſuperiori margine potiſſimum Euangeliſtae nomen, & capitis numerus adnotatus adſpicitur.

In prima folii primi columna ſine titulo, aut inſcriptione auctoris Dedicatio catenae in MATTHAEVM ad VRBANVM *IV* incipit; ſex eiusdem primae lineae maioribus litteris ſunt expreſſae. Terminatur ſecunda eiusdem folii columna, linea 28, quam excipit praefatio. Tertia folii ſecundi columna incipit primum expoſitionis in *S.* MATTHAEVM capitulum. Catena in *S.* MATTHAEVM ſecunda folii 153 columna, linea 50 abſoluitur, tertiam, & quartam Euangelii eiusdem capitula per ordinem occupant; ſequentis vero folii primam, & ſecundam columnam index Euangeliorum Dominicalium. Auerſa pagina vacua eſt. Prima folii 155 columna iterum ſine titulo inchoat in catenam ſuper MARCVM S. Doctoris epiſtola dedicatoria ad HANIBALDVM Baſilicae XII. Apoſtolorum Presbyterum Cardinalem, quae linea 47 eiusdem columnae terminatur. Tertia columna, linea 27 incipit expoſitio in *S.* MARCVM, cui prima folii 203 columna, linea 33 finis imponitur. Columna ſecunda *Euangelia ſecundum. Romanae eccleſie ordinem In marcum de tempore & ſanctis incipiunt.* Auerſa pagina vacua adparet.

Folio 204 *Super Euangelio ſancti luce Continuum Sancti Thome Feliciter Incipit;* terminatur vero prima folii 319 columna, linea ſexageſima. Columna ſecunda *Incipiunt capitula euangelii luce per ordinem*, quibus tertia columna finem imponit. Folio 320 absque titulo prologus in Euangelium *S.* IOANNIS inchoat; ipſa vero Euangelii expoſitio ſecunda eiusdem folii columna linea 31, quae quarta folii 416 columna finitur. Primam vltimi folii paginam implent Euangelia *S.* IOANNIS de tempore & ſanctis; tertia deinde ſequentia litteris maioribus impreſſa leguntur: *Ad omnipotentis dei laudem & gloriam nec non profectum & vtilitatem ſaluandorum omnium liber catena aurea alias continuum ſiue gloſſa continua nuncupatus & intitulatus per ſacre theologie profeſſorem egregium ſanctum thomam de aquino Ex ſacris katholice fidei*

Docto-

Doctoribus Auguſtino Ieronomo. Gregorio. Ambroſio. Beda. Criſoſto. Hylario., Rabano. Iſidoro. Origene. Maximo. Cirillo. Baſilio. Euſebio. Haymone. Tito. Theophilo. Seueriano. Damaſce. Greco. Didimo. Epiphanio. Athanaſio, Gloſſa Ordinaria Collacionibuſ patrum & Geſtis concily. epheſini ſuper doctrinam euangelicam diffuſe ſcribentibus in vnum conkatenatum Non tantum literalem ſed & Spiritualem preſtans intellectum aureum ex quo nedum litera ex apoſtolica doctrina que occidit Sed ſpiritus ſumitur viuificans Spiritualis ſcientie cognicionem Sitienti Potum porrigens Cuius miſterium non verbo ſonum Sacre docente ſcripture Sed ſpiritu reuelatur Sancto Feliciter finit pro cuius felici ɔſumacione ſit Laus & gloria xpo. AMEN.

Editio haec Bibliographis hucusque ignota, antiquiſſima, & rariſſima quidem eſt, ſed non omnium prima. Praeceſſit enim absque dubio editio Romana a *Conrado* SCHWEINHEYM, & *Arnoldo* PANNARTZ anno 1470 adornata; forſan & Auguſtana ſ. l. & a. indicio a Cl. ZAPFIO *in Annal. typogr.* p. 140 recenſita, & ZEYNERO adſcripta. QVETIF *de ſcript. Ord. Praedic.* mentionem facit de quadam Veneta, & Norimbergenſi, quae anno 1474, & Romana, quae anno 1476 lucem adſpexerunt. Nos editionem Norimbergae anno 1475 typis euulgatam poſſidemus.

S. *Thomas* AQVINAS catenam auream in omnes quatuor Euangeliſtas ex ſententiis SS. Patrum artificio miro, VRBANO *IV* mandante, contexuit. Licet VRBANVS, vt notat POSSEVINVS in adpar. S. T. II. *SS.* MATTHAEI, & MARCI *B.* THOMAE; D. autem BONAVENTVRAE *SS.* LVCAE, & IOANNIS Euangelia exponenda diſtribuiſſet; tamen duo quoque poſteriora, cum D. BONAVENTVRA generalis praefecturae ſuae familiae cura diſtentus, abſoluere nequiuiſſet, *B.* THOMAS eorumdem expoſitionem ſolus ita concinne contexuit, vt, ſi auctorum nomina, vnde petita eſt interpretatio, demantur, vnius videatur eſſe lucubratio. Quo factum eſt, vt & Euangelicum ſenſum, & Patres antiquos latinos, qui deliteſcebant, aut minore erant in vſu, ac Graecos ipſos Interpretes adſequeremur, diuina viri charitate procurante, vt latine propterea verterentur.

Hoc opus, S. Doctoris genuinum eſſe, 400 annorum ſpatio nemo in dubium reuocauerat, laudeque ſua pacifice AQVINAS gaudebat, cum *Petro* de ALVA, & *Aſtorga* Ord. Min. placuit e ſua poſſeſſione illum deiicere, & faetum illum vni ſodalium ſuorum Franciſcano vindicare. Aſt inuictis argumentis QVETIF *T. I ſcript. Ord. Praedic.* p. 326 & ſeqq. eum refellere ſtuduit. Immo & ipſe S. Doctor in ſuis epiſtolis dedicatoriis iam ſatis illum refutat.

XCV. *Queſtiones quas egregius ſacre theologie profeſſor Magiſter Henricus de Gorichem cum ſuis propoſitionibus & correlariis more poſitionum reſponſalium in partibus doctoris ſancti fabricauit & ordinauit numero & ordine ɔtinentur tali preponendo cuilibet parti ſeorſum ſuas quas continet queſtiones & primo parti prima,* in fol. mag.

Haec verbo tenus in auerſa folii primi pagina leguntur, ac operis titulum conſtituunt, eademque immediate ſequitur quaeſtionum index. Folio ſecundo ipſum opus ſine titulo initium ſumit. Conſtat foliis 145, & charactere minuſculo in duabus columnis, papyro albae, ac firmae impreſſum eſt. Chartarii ſignum eſt roſa. Initiales litterae, ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri deſiderantur. Interpunctionis ſignum ſolum punctum, & hoc rarius comparet. Columna quaeuis ſexaginta complectitur lineas. Quarta folii 49 columna *finit prima pars poſicionum doctoriſ ſancti.* Prima folii 50 pagina vacua eſt, auerſa indicem quaeſtionum, quas in *prima ſecundae S.* THOMAE auctor ſibi enucleandas ſelegit, in vnica columna exhibet. Folio ſequenti ſine titulo incipiunt quaeſtiones; quibus abſolutis, auerſa folii 86 pagina — Prima vacua eſt — index quaeſtionum in *ſecunda ſecundae* poſitarum occurrunt,

quarum

quarum prima folio 87 incipit. Operi finis imponitur prima folii 175 columna, linea 46, cui ſubiectum eſt: *Amen.*

Auctor huius operis HENRICVS, natione Batauus, a loco natali GORCOMIO vernacule WORCVM vel WORICHEM, GORCOMIVS nuncupatus, doctor Colonienſis anno 1420, vel vt alii volunt, 1430 renuntiatus, & eiusdem vniuerſitatis vice-cancellarius effectus, doctrinae fama celebris, ad annum vsque 1460 floruit. QVETIF T. I *ſcript. Ord. Praedic.* p. 292. OVDIN *Comment. ſcript. Eccleſ.* T. III col. 1378.

XCVI. Alberti M. Ord. Praedic. Liber de adhaerendo Deo, & vltima, ac ſuprema hominis perfectione ad Deum. in fol.

Hic liber gothico minuſculo charactere impreſſus, nouem foliis abſoluitur. Charta eſt alba, ac firma, ſed minus polita. Singulae paginae 38 numerant lineas. Deſunt initiales litterae, ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri.

Initio libri haec habentur: *Incipit liber alberti Magni de adherendo deo & vltima & ſuperna perfectione hominis ad deum quantum poſſibile eſt.* Dein primum ſequitur capitulum, cuius initium: *Cogitanti mihi aliquid.* Capitulum decimum ſextum, ac vltimum de *Prouidentia* auerſa folii noni pagina, linea 32 finitur, cui ſubiectum legitur: *Finit Tractatulus Magni Alberti.*

Editionem hanc rariſſimam circa annum 1475 in lucem prodiiſſe, nota anni iſtius a manu coaeua in exemplari in Bibliotheca ad *S.* GEORGIVM Auguſtae extante rubro adpoſita nos docet.

XCVII. Petri Lombardi Magiſtri Sententiarum in Epiſtolas S. Pauli gloſſa ordinaria. in fol. mag.

Integrum hoc opus 205 foliis complectitur. Impreſſum eſt in duabus columnis charactere minuſculo. Columna quaeuis 58 lineas exhibet. Charta eſt firma admodum, ac alba, chartarii ſignis, roſa, pileo electorali, ac vua inſtructa. Superbit haec editio, quae nullas ſignaturas, nullos cuſtodes, aut foliorum numeros oſtendit, initialibus litteris deauratis, & variis coloribus depictis, nitidisque figuris paginarum margines exornantibus. Diſtinctionis ſigna punctum, & quandoque colon occurrunt. In marginibus lateralibus adnotati SS. Patres habentur, ex quorum ſententiis ſuos auctor collegit commentarios.

Praemittitur operi auctoris praefatio, quae abſque titulo, aut inſcriptione incipit, ac prima folii ſecundi columna, linea 13 terminatur. Dein *Incipit epiſtola Pauli ad Romanos ſcripta & deſtinata.* Folio 93 *Incipit ep'a p'ma ad corinthios.* Terminatur gloſſa tertia folii 204 columna, linea 16, cui ſubnexum legitur: *Explicit gloſa ordinaria ac magral' ſuper ep'as beati pauli ap'i.* &c. Haec editio ſaltem anno 1473 in lucem prodiit, cum a Monaſterio Faucenſi ad S. Magnum, vt ad finem exemplaris ibidem extantis manu adnotatum legitur, opus iſtud iam fuiſſet emtum.

Petrus LOMBARDVS vir in diuinis ſcripturis ſtudioſiſſimus, & nobilis doctor, ingenio ſubtilis, & clarus eloquio, collegit praeſentes commentarios ex ſententiis AMBROSII, AVGVSTINI, ORIGENIS, HILARII, HIERONYMI, GREGORII, CASSIODORI, REMIGII, HAYMONIS, & aliorum, omni eruditione refertiſſimos, in quibus etiam de ſuo aliqua non prorſus abiicienda interpoſuit. TRITH. *de ſcript. Eccleſ.* in Bibl. FABRICII.

XCVIII. Ioannis Gerſonis concluſiones de diuerſis materiis moralibus. in fol.

In fronte huius opuſculi, 17 foliis contenti, ſequentia habentur: *Secuntur ↄcluſiones de diuerſis materiis moralibus vtiles valde poſite per mgrm iohanem de gerſona doctorem eximium in theologia ac cancellarium eccleſie beatė marie piiſienſs.* His immediate ſubiicitur prologus, qui linea 26 primae paginae finitur. Prologum excipit prima concluſio ſine omni titulo. Auerſa folii 15 pagina, linea 30 opuſculum deſinit. Adiectus eſt materiarum index duo vltima implens folia, ad cuius finem ſequentia habentur: *Scies eciam inſuper quod multa inuenies notabilia in proceſſu regularum que non continet regiſtrum preſcriptum.* Initiales litterae, ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri deſiderantur. Typo minuſculo, papyro firmae, ac mundae impreſſum habetur.

XCIX. S. Ioannis Chryſoſtomi Homiliae V. in Iob a Lilio Tiferno latine redditae. in fol.

Prologus *Lilii* TIFERNATIS ad Nicolaum V his homiliis praemiſſus eſt, cuius initium ita ſonat: *Sanctiſſimo & clementiſſimo domino dno Nicolao diuina prouidencia pape quinto ſancte Romane ac vniuerſalis eccleſie ſummo pontifici. lilii tyſernatis vltimi ſuorum ſeruorum prologus in ſermones ſancti iohannis criſoſtomi.* &c. In eiusdem medio legitur: *Iohanis igitur criſoſtomi Greci ſermones quorum aliquot quidem in iob de pacienti. aliquot vero de penitencia ↄſcripti ſunt. cum in meas nuper veniſſent manus: & debito meo ↄuenire viſi ſunt atque ipſi eciam tempori congruere. quo iubileo appropinquante. & pati primum velle. & ipſas per paſſiones penitenciam agere. ſicque remiſſionis indulgencieque tempus ſubire monemur. Hos ergo latinos facere. beatitudinique tue offerre curaui. euitans ſimul & vnicum acceptum talentum fodiens in terra abſcondere & cum vidua properans duo ſaltem era in dominicum gacophilacium mittere... Quedamque de ſacris mutuata ſcripturis iuxta grecam edicionem traduxi, que tametſi a nouiſſima veſtra quandoque diſcrepent. conſilium tamen non fuit eadem a greca dimouere ſentencia quo a Criſoſtomo que diſputantur clarius conueniencius que conſenciant.* &c. Dein eadem pagina ſequitur: *Explicit prologus. Incipiunt ſermones Sancti iohanis Criſoſtomi in iuſtum & beatum iob de paciencia ſermo p'mus* cuius initium auerſa folii primi pagina habetur. Prima folii 21 pagina *Expliciunt ſermones ſancti criſoſtomi de paciencia beati iob.* Deſunt litterae initiales, ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri. Litterae, quibus impreſſi ſunt iſti ſermones, eaedem plane ſunt, quibus praecedens excuſum eſt opus.

Homilias iſtas priores quatuor operibus *S.* CHRYSOSTOMI ſuppoſitas fuiſſe, Editores *Benedictini* T. VI. Praefat. p. 579 demonſtrant. Quinta vero genuinus *Lilii* TIFERNI partus eſt.

C. Iacobi Monachi Carthuſiani Quodlibetum ſtatuum humanorum. in fol.

In auerſa primi folii pagina, prima vacua relicta, legitur: *Opuſculum ꝑns qd' appellatum eſt quotlibetum ſtatuum humanorum venerabilis magiſtri Iacobi Carthuſienſi ſacre the. profeſſ. hanc ↄtinet tabulam.* Agit auctor in hoc opuſculo de triplici ſtatu hominum, ſcilicet de ſtatu clericorum, religioſorum, & ſecularium. Praemiſit operi duplicem prologum; primus folio ſecundo incipit absque titulo hiſce verbis: *Ezechiel ſanctus dei propheta* &c. *In ſacra viſione legitur* &c. Hic auerſa eiusdem folii pagina, linea 12 terminatur, ac in eadem linea habetur: *Sequitur prohemium operis ſubſequentis.* Auerſa folii tertii pagina, linea 11 *Sequitur de papa & ipſius curia.* Auerſa folii 68 pagina linea 16 incipit *final'is excuſatio iſtius;* cuius ad finem ſequens notitia maioribus litteris impreſſa adiecta eſt:

Per diſcretum virum Iohanem huꝫ de göppingen.

Quis-

Quisnam iſte *Ioannes* HVG fuerit, an typographus, an in *Conradi* FINER, cuius typo minuſculo hoc opuſculum excuſum, officina corrector, an eiusdem ſocius, nullibi reperire potui. Igitur tamdiu dicendum, FINER illud typis euulgaſſe, quamdiu *Iohannem* HVG typographicam exercuiſſe artem, iisdemque characteribus imprimere ſolitum fuiſſe, demonſtrari nequit.

Editio praeſens peruetuſta nullas oſtendit litteras initiales, nullas ſignaturas, aut cuſtodes, nullosque paginarum numeros. Interpunctionis ſignum praeter punctum nullum aliud occurrit, & hoc ſaepiſſime deſideratur.

IACOBVS iſte, huius opuſculi auctor, iuxta TRITHEMIVM, eſt *Iacobus* IVNTERBVCK, natione Teutonicus, ordinis Carthuſienſis Alumnus, domus montis S. Saluatoris prope Erfordiam, vnde *Erfordienſis* dictus, vir in diuinis ſcripturis ſtudioſus, & eruditus, ingenio clarus, ſermone apertus, dubiorum cautus interpres, vita quoque, & conuerſatione deuotus. Scripſit praeter praeſens opus multa alia adhuc, quibus nomen ſuum ad poſteritatis notitiam transmiſit. Floruit circa annum 1460.

CI. S. Antonini Archiep. Florent. Ord. Praed. Opus de Eruditione Confeſſorum. Eſslingae per Conradum Finer. in 4.

In tres partes opus diuiditur. I. De poteſtate confeſſoris II. De modo interrogandi de X praeceptis decalogi, de VII vitiis capitalibus, ac denique ſecundum diuerſos confitentium ſtatus agit. III. Tractatus de reſtitutionibus.

In fronte operis legitur: *Opus Anthonini archiepi florentini in theologia illuiatiſſimi. Inque vtroque iure peritiſſimi De erudicione confeſſorum feliciter incipit.* Haec verba tituli loco poſita excipit prologus, iſtum auerſa folii primi pagina capitulum primum. Auerſa folii 127 pagina *Explicit Suma ꝯfeſſionum ſeu Interrogatorium pro ſimplicibus Confeſſoribus. Editum ab Archiepo. florentino. videlicet. fratre Anthonino ordinis predicatorum.* Additus eſt *Sermo beati Ioh'is Criſoſtomi de penitencia*, qui auerſa folii 131 pagina, linea nona terminatur, cui ſequens ſubnexa eſt notitia: *Explicit ſermo beati Ioh'is Criſoſtomi de penitentia. Per diſcretum virum Conradum fyner de Gerhuſen. Impreſſorie artis mgrm.* Folio ſequenti *Incipiunt Rubrice ſuper Tractatum* &c. Auerſa folii 135 pagina *Expliciunt. Rubricae ſuper tractatum de inſtructione ſeu directione curam animarum regencium.* Impreſſum eſt hoc opuſculum charactere minuſculo, & litteris initialibus, ſignaturis, cuſtodibus, ac paginarum numeris caret. Linea in quauis pagina 27 numerantur.

Plures de hoc opere editiones recenſet QVETIF T. I *ſcript. Ord. Praed.* p. 819 ſcilicet vnam ſine anni, loci, & typographi indicio: alteram Romanam anno 1472: Venetam alteram 1480: Meminganas duas annis 1483, & 84, ac tres Argentinenſes annis 1490. 1492, & 1499 typis euulgatas. BAVR in *Bibl. Vniuerſ.* duarum meminit, quarum prima anno 1473 in folio; altera anno 1476 in 4. in lucem prodiit. De vtraque noſtra gloriatur bibliotheca. De praeſenti apud omnes altum eſt ſilentium, ex quo ſumma eiusdem raritas adparet.

CII. Dicta de arbore, quae dicitur, imago hominis. in 4.

Primum folium occupat *Regiſtrum ꝯtenta huius tractatuli multum ad ꝯgnicionem virium animę hominis & creatoris ex ꝯſequenti ꝯducencia.* Haec maioribus litteris ſunt expreſſa, ſicut & illa, quae in fronte folii ſecundi habentur, ſc. *Incipiunt dicta de arbore que dicitur ymago hominis.* reliqua minoribus ſunt impreſſa. Auerſa folii tertii pagina, linea ſeptima, prologo finito, prima inchoat imago. Opuſculum hoc viginti, & octo continet folia, litteras initiales oſtendit ligno inciſas; aſt nullas ſignaturas, aut cuſtodes, nullosque paginarum numeros. Hac de editione Bibliographi nullam mentionem faciunt.

CIII. Guidonis de Monte Rocherii Manipulus Curatorum. in fol.

Hoc opus foliis 129 comprehenſum charactere gothico maiuſculo ac pingui, tabula V. N. III exhibito impreſſum eſt. Charta eſt firma quidem, ſed minus alba, & polita. Singulae paginae 32 complectuntur lineas. Deſunt initiales litterae, ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri. Diſtinctionis ſignum praeter punctum coma conſpicitur.

Index materiarum opus praecedit, quem auerſa folii tertii pagina ſine titulo, aut inſcriptione excipit auctoris epiſtola dedicatoria ad RAYMVNDVM Valentiae Epiſcopum. Dedicationem folio quarto, linea octaua ſequitur prologus, prologum diuiſio operis, ac tandem prima folii quinti pagina, linea 13 incipit primum capitulum *De inſtitucione ſacramentorum.* Prima folii 129 pagina, linea 28 opus abſoluitur, cui ſubnexum legitur: *Curatorum manipulus finit feliciter.*

Editio haec peruetuſta, ac rariſſima eſt, Bibliographis ignota, quae forſan illam praeceſſit, quam ſupra Num. XXXII deſcripſimus, cum in illa plura addita adſpiciantur, quae in hac haud obſeruantur.

Libri EVSTADII iuxta characteres, tabula V ſub numeris V. VI exhibitos, a *Georgio*, & *Michaele* REYSER impreſſi.

Animaduerſio praeuia.

Duo viri, qui Euſtadium typographicam introduxere artem, eamque ibidem exercuere, typographicis monumentis nobis innoteſcunt, Georgius *nimirum,* & Michael REYSER, *quos ſociam ſibi operam praeſtitiſſe, ex characterum aequalitate colligere poſſe videtur. Primum ex* Breuiario Euſtettenſi *iuſſu,* & *impenſis Epiſcopi* WILHELMI *ex inclyta familia de* REICHENAV *edito,* & *ab eodem anno* 1483 *impreſſo, nouimus:* MICHAELEM *vero ex* ſtatutis ſynodalibus Euſtettenſibus, & prouincialibus Moguntinis *anno* 1484 *typis excuſis, quae in Bibliotheca Monaſterii Thierhauptani propriis oculis perluſtraui, cognitum habemus. Quod autem Euſtadii prelo praefuerint, vix dubium relinquitur; in admonitione enim Breuiario praemiſſa legitur:* mititur codex ad officinam magiſtri Georgii Ryſer impreſſorie artis peritiſſimi. *Cum itaque absque loci mentione dicitur, vt bene animaduertit Cl.* SEEMILLER faſc. II *p.* 128, mittitur codex ad officinam &c. *illum tunc temporis Euſtadii commoratum fuiſſe, recte colligendum videtur. Nam ſi alibi tunc prelum habuiſſet, certe* & *locus, quo ille mitteretur, indicatus fuiſſet.*

MICHAELEM *vero Euſtadii in typographicam incubuiſſe artem, tria teſtantur fundamenta, quae omnem dubitationem expellunt. Primum eſt* MICHAELIS *epiſtola ad* WILHELMVM *Epiſcopum Euſtettenſem anno* 1484 XV *Martii Euſtadii data, quae ad initium ſynodalium impreſſa habetur. Secundum eſt facultas* WILHELMI *Epiſcopi eodem anno XX Martii poſtulatum codicem MS. ſynodalia continentem tradendi, eaque imprimendi illi ſcripto conceſſa, in qua legitur:* Dei Gratia Wilhelmus Epiſcopus Eyſtetten. Fideli noſtro dilecto Michaeli Reyſer. Salutem. *Tertium denique eſt Obſequiale, ſeu Benedictionale Euſtadianum, cuius* MAITTAIRE *T. IV p.* 493 & *Cl.* STRAVS *in* Monument. typog. Rebdorf *p.* 200 *meminerunt, anno* 1488 *a* REYSERO *impreſſum.*

Quod vero ſaltem GEORGIVS, *qui* MICHAELIS *vel pater, vel frater, vel cognatus erat, iam ante annum* 1482 *plura opera typis euulgauerit, facile ex eo quilibet colligere poteſt, eoquod in admonitione Breuiario praemiſſa* artis impreſſoriae peritiſſimus *ab Epiſcopo nuncupatus fuerit.*

Cl. HIRSCHING *in* ſuo tentamine, *p.* 278, Georgium REYSER *anno* 1484. *Euſtadio Herbipolim adcitum fuiſſe narrat; aſt ex quo fundamento id adfirmauerit, cum tentamen illud ad manus meas haud peruenerit, dicere non poſſum.*

CIV.

CIV. Alberti Magni libri ſecretorum de virtutibus herbarum, lapidum, & animalium. Item de Mirabilibus mundi, & de ſecretis naturae. in 4.

Omnia tria haec opuſcula ALBERTO *M.* fuiſſe ſuppoſita, Cl. QVETIF T. I *ſcript. Ord. Praed.* p. 182 hisce argumentis demonſtrat. Codices MSS. variant, & alii ALBERTO cuidam, alii ALBERTO de *Saxonia* vindicant; noſter vero non Saxo, ſed Sueuus fuit. Porro, qui ALBERTI *M.* ſtilo paululum aſſuetus fuerit, & ingenium norit, ab iis vanis, & futilibus alieniſſimum, ei non ſine iniuria tribui iudicabit.

Litterae, quibus iſta impreſſa, ſunt plane eaedem, quibus *Michael* REYSER anno 1484 ſynodalia Euſtettenſia Euſtadii excuderat, & quae tabula V. N. V repraeſentantur. Conſtant foliis 32, & ſignaturis, cuſtodibus, paginarumque numeris carent; initiales quoque litterae penitus deſiderantur. Quaeuis pagina 34 lineas complectitur. Praeter punctum nullum aliud occurrit interpunctionis ſignum.

In fronte primi opuſculi legitur: *Liber aggregacionis ſeu liber ſecretorum Alberti magni de virtutibus herbarum lapidum & animalium quorumdam.* Prima folii 113 pagina, linea 22 *Expliciunt ſecreta aliqua Alberti magni de colonia ſuper naturis virtutibus & efficacia herbarum. lapidum & animalium quorumdam.* Folii 15 prima pagina *Eiuſdem Alberti magni de mirabilibus mundi feliciter incipit.* Prima folii 31 pagina, linea 20 *Albertus magnus de ſecretis nature explicit.* Sequitur deinde *communis & breuis regula ad ſciendum ortum lunae*, ad cuius finem ſequentes verſus leguntur:

Etatem lune duplica poſt addito quinque.
Quinque dabis ſigno quo lune incepit origo.

BAVR hanc editionem, quam perantiquam adpellat, T. I p. 11 commemorat; alius vero Bibliographorum, quod ſcio, illius non meminit.

CV. Ioannis Gritſch Ord. Min. Quadrageſimale. in fol.

Integrum opus folia 403 complectitur. Characteres, quibus impreſſum eſt, tabula V. N. VI exhibet, & ſunt prorſus iidem, vt Cl. STRAVSS Rebdorfenſis Bibliothecae Praefectus ex adcurata collatione me docuit, quibus Breuiarii Euſtettenſis a *Georgio* REYSER impreſſi Antiphonae, & Reſponſoria exouſa extant; ex quo nullus dubito, quin & hoc quadrageſimale ex eiusdem officina prodierit, praecipue, cum illa verba, quae operis titulum conſtituunt, iisdem litteris expreſſa ſunt, quibus reliqua Breuiarii impreſſa habentur. Singulae paginae in duas diſtinctae ſunt columnas, quarum quaeuis 44 lineas exhibet. Interpunctionis ſignum ſolum obſeruatur punctum; nullae vero litterae initiales, aut ſignaturae, vel cuſtodes, nullique paginarum numeri. Charta firma quidem, ſed cruda, & minus alba adparet. In ſuperiori margine ſermonis numerus, & dies, qua eſt habitus, indicatur. E. g. *Feria qrta cinerum.* I.

Priora 33 folia alphabetica materiarum tabula occupat, cui eiusdem explicatio praefixa habetur. In fronte 34 folii maioribus litteris, a tabula V. N. VII exhibitis, expreſſum legitur: *Quadrageſimale fratris iohannis gritſch ordinis fratrum minorum doctoris eximii per totum anni ſpacium deſeruiens cum thematum euangeliorum & eplarum introductionibus & tabula peroptima incipit feliciter.* Tum immediate incipit primus ſermo, qui prima folii 39 columna, linea ſeptima deſinit. Hunc ſecundus excipit, quin titulus, aut eiusdem argumentum ſit praemiſſum, aut ſpatium ad illud adſcribendum ſit relictum, quod per totum operis decurſum obſeruatur. Quarta folii 377 columna linea 39 vltima terminatur oratio; linea vero ſequenti *Regiſtrum de Euangeliorum ac epiſtolarum thematibus atque introductionibus. tam dominicalium quam*

& feſtorum per anni circulum Et primo de dominicis ſecundo de feſtis. Incipit feliciter. Ad calcem operis legitur: *Deo gratias.*

Plures huius operis editiones, ſeculo XV typis euulgatas, OVDIN T. III. *Comment. de ſcript. Eccleſ.* col. 2380. *Robr.* GERIVS *in Adpend. ad* CAVE *Hiſt. ſcript. Eccleſ.* p. 129, GEMEINER in *Notit. lib. rar. Bibl. Ratisbon.* p. 157 recenſuerunt; nullus vero praeſentis mentionem fecit.

CVI. F. Peregrini Ord. Praedic. Sermones de tempore, & ſanctis. in fol.

Prima folii primi pagina auctoris praefatio ſine titulo ſic incipit: *Glorioſus doctor Auguſtinus dicit & habetur iu canone.* I. Praefationem paruo ſpatio interiecto in eadem pagina ſequitur ſermonum ordo, qui auerſa pagina deſinit. Folio ſecundo *Fratris peregrini ſacre theologye profeſſoris celeberrimi ſermones notabiles & ꝯpendioſi faciliter mox & ſine magno laboris canamine in memorie thezaurum reponibiles cum pulchris figurarum exemplorumque ſcematibus aures auditorum admodum demulcentibus de tempore & ſanctis feliciter incipiunt.* Haec verba primus excipit ſermo Dominica prima Aduentus domini habitus, qui prima folii tertii pagina, linea 24 finitur. Prima folii 89 pagina *Sermones peregrini de tempore finiunt*; auerſa eiusdem vacua eſt. Folio 90 *Incipit peregrinus de ſanctis Et primo de ſancto Andrea.* Folii 174 prima pagina, linea vndeuigeſima ſermones terminantur. Dein ſpatio paulo ampliori interiecto legitur: *Fratris peregrini In regionem diuine pagine peregre proficiſcentis doctoris clariſſimi De tempore ſanctiſque per circulum anni ſermones populares diligenter correcti hic finem ꝯprehendunt feliciter.*

Integrum opus, iisdem litteris, quibus praecedens, expreſſum, 174 folia impreſſa complectitur. Deſunt initiales litterae, ſignaturae, cuſtodes, ac paginarum numeri. Singulae paginae quadraginta oſtendunt lineas. Praeter punctum nullum occurrit interpunctionis ſignum. QVETIF cum aliis Bibliographorum hanc editionem penitus ignorauit.

Auctor horum ſermonum PEREGRINVS dictus, Polonus, ex Sileſiae ducatu ortus, Praedicatorum ordinis alumnus, vir grauis, & eruditus, apud ſuos regiminis dignitatibus ſunctus eſt. Praeter iſtos ſermones elegantes, & pietatem redolentes nihil aliud ſcriptum reliquiſſe videtur. Claruit circa annum 1322. QVETIF. T. I p. 551.

CVII. F. Socci Ord. Ciſtercienſis Sermones de ſanctis. in fol.

Prima folii primi pagina vacua eſt; auerſa ſermonum indicem continet. Folio ſecundo *Incipiunt ſermones notabiles & formales fris Socci ordis cyſtercienſium De ſanctis. Et primo de S. Andrea.* Primus ſermo terminatur prima folii quarti pagina, linea 33, & immediate in eadem linea ſequitur: De eodem *ſecundus ſermo.* Prima 101 folii pagina, linea 24 incipit ſermo *De Inuencione ſancte crucis*, Vltimus ſermo de *Dedicatione* ſine omni ſubſcriptione prima folii 248 pagina, linea 21 finitur.

Hoc opus eodem typo, quo praecedens, excuſum, nullas oſtendit initiales litteras, nullos cuſtodes, aut ſignaturas, nulloſque paginarum numeros. Lineae in quauis pagina potiſſimum 42 numerantur. Interpunctionis ſignum ſolum punctum occurrit. Charta eſt firma quidem, ſed minus alba, & polita.

Editio haec peruetuſta ita rara eſt, vt nullus Bibliographorum de eadem notitiam habuerit. FREYTAG in *Analectis* p. 873 alterius, anno 1484 Argentinae in lucem emiſſae, meminit, vbi de hoc opere ita ſcribit: „Tanta a *Iacobo Frid.* REIMMANNO, operis iſtius dici„ tur raritas, vt ex millibus vix vnus reperiatur, per cuius aures nomen auctoris vnquam „ ierit.

Quam-

Quamuis initio ſermonum legamus: *ſermones fratris Socci*, verbum tamen *Soccus* non ad auctorem, ſed ad ipſos ſermones referendum eſſe, duplicem adfert cauſam Cl. FREYTAG l. cit. Primam ex ipſa editione, quam recenſet, deſumpſit; ita enim primo ſtatim folio legitur: *Incipiunt ſermones notabiles valde & multum formales fratris Socci ord. Ciſter. de ſanctis, ſic nuncupati, cum de ſuco, id eſt, de medulla ſacre pagine ſtilo ſubeleganti exquitiſſime ſunt collecti.* Secundam adducit SCHOETTGENIVS in *Continuat. Bibl. Fabric. Med. & infim. lat.* p. 156 ex praefatione ſermonibus de tempore praemiſſa, in qua ſcribitur, Fratres poſt auctoris mortem hos ſermones in *ſoccis*, ſeu ſotularibus eius abſconditos inueniſſe, eosque publicaſſe; At quia in *ſoccis* inuenti, a re geſta, ſermonibus nomen indidiſſe, & ſermones *Soccios* intitulaſſe.

Auctorem fuiſſe, alii ferunt, CONRADVM Monachum Coenobii fontis Salutis in Sueuia, ord. Ciſterc. qui, vt TRITHEMIVS refert, anno circiter 1390 claruit: alii, vt POSSEVINVS, & EISENGREYN, CONRADVM *Hailbrunnenſem* putant: *Carolus de* VISCH in *Bibl. ſcript. Ord. Ciſterc.* p. 299 teſte SCHOETTGENIO l. cit. auctorem horum ſermonum quemdam egregium S. theologiae profeſſorem Ord. Ciſterc. Conuentus in *Marienrayd* prope Hildeshem fuiſſe, ſcribit. *Aubertus* MIRAEVS denique in *Mantiſſa ad Auctar. de ſcript. Eccleſ. Edit. Fabric.* p. 107 iſtum fuiſſe ex *Mariemaid* prope Hildesheimium, hancque denominationem in editione Dauentrienſi inueniri, adfirmat.

CVIII. Vocabularius Latino-germanicus. in fol.

Praemittitur operi huic, foliis 258 contento, praefatio ſine omni titulo, aut inſcriptione, quae ſic prima folii primi pagina incipit: *Scripturarum fidelibus ſalutem veritatis teſtimonio adminiſtrantium intellectus ex vocabulorum notitia dependit.* In eiusdem medio pergit auctor: *Vocabularium ex diffuſioribus maiorum dogmatibus ad pauperum ac ſimpliciorum philoſophie amatorum profectum ſecundum alphabeti ordinem abbreuiare multo labore ſtuduimus in rarioribus non omiſſis terminorum deriuationibus in communioribus planas eorum ſignificationes appoſito vulgari theotonico deſcripſimus In hys & illis parcium orationis generum declinationum tam nominum quam verborum notas litteris prenotantes.* Linea trigeſima eiusdem paginae incipit littera *A*, de qua haec habentur: *A. In omnibus gentibus & liguis eſt lra prima quam per ipſam proferunt maſculi recenter nati Femine vero E. Verſus:*

E profert aut A quisquis procedit ab Eua.

Littera *A* prima folii 31 pagina, linea 40 deſinit, auerſa dein incipit littera B. Terminatur opus prima 258 pagina, linea 32, cui ſubiectum legitur litteris capitalibus impreſſum: *Laus Deo.*

Typus huius operis idem eſt, quo praecedentia ſunt impreſſa. Quaeuis pagina 40 complectitur lineas. Initiales litteras ab *A.* vsque *G* a typographo omiſſas adpinxit miniculator: a littera *G* vsque ad finem paruas adiecit ipſe typotheta. Charta eſt firma; aſt cruda admodum. Abbreuiationes frequenter adparent. Cuſtodes nulli obſeruantur, nullae ſignaturae, aut paginarum numeri, & praeter punctum nullum aliud interpunctionis ſignum.

Editionem hanc rariſſimis adnumerandam eſſe, altum Bibliographorum de ea ſilentium ſuadet. Alteram huius operis editionem ſine loci, anni, & typographi indicio, de qua paulo inferius differemus, noſtra Bibliotheca poſſidet, quae mihi praeſentem, conſideratis antiquitatis notis, praeceſſiſſe videtur. Quisnam huius operis compilator ſit, nullibi inuenire potui.

Libri

Libri MEDIOLANI iuxta characteres per *Chriſtophorum* VALDARFER impreſſi.

Animaduerſio praeuia.

Cum de nullius alterius typographi Mediolanenſis, quam Chriſtophori VALDARFER *operibus excuſis noſtra gloriatur Bibliotheca; ideo de illo ſolum plura diſſerere ſtatui. Aſt antequam ad illum progrediar, pauca de typographiae Mediolanenſis initio, & progreſſu ex Cl.* Ioh. Antonii SAXII Hiſtoria typographico - litteraria Mediolanenſi *proferam.*

Typographiam iam anno 1465. *Mediolanum perueniſſe, teſtatur* Hiſtoria Auguſta, *ibidem ſine typographi nomine impreſſa, quam* Claudius SALMASIVS *frequenter inſpexit, ac contrectauit. Suſpicatur Cl.* SAXIVS, *eamdem introductam fuiſſe per* Conradum SCWEINHEYN, & Arnoldum PANNARTZ, *eoquod illi primi fuerant, vt* ANDREAS Epiſcopus Alerienſis *in epiſtola ad* SIXTVM IV. *P. M. adfirmat, qui artem typographicam in Italia exercuere.* Antonius ZAROTVS *Parmenſis primus fuit, qui nomen ſuum exemplaribus Mediolani impreſſis inſcripſit. Primum opus e prelo dimiſſum, fuere* Sex. Terentii Comoediae,*quas* ZAROTVS *anno* 1470 *typis euulgauit. Anno* 1473 *adparet ibidem* Philippus de LAVANIA; *anno* 1474. Chriſtophorus VALDARFER, & Ioannes WRSTER *de Campidona*: *Anno* 1475. Dionyſius PARAVISINVS, *qui omnium primus Graecos integros codices excudit. Anno* 1476 *innotuit* Dominicus de VESPOLATE: *Anno* 1477. Iacobus de MARLIANO, Ioan. Antonius, & Benignus fratres de HONATE: *Anno* 1478. LVDOVICVS, & ALBERTVS Pedemontani, Vdalricus SCINZENZELER, & Leonardus PACHEL. *Hi ſunt illi viri, qui intra annos* 1470 — 1480 *operibus tam inſignibus Mediolani impreſſis nomina ſua, ad poſteros transmiſerunt. Haec de origine, & progreſſu typographiae Mediolanenſis dicta ſufficiant. Nunc plura de* Chriſtophoro VALDARFER *dicenda ſunt.*

CHRISTOPHORVS *iſte, natione Germanus, patria Ratisbonenſis, commigrauerat anno* 1470 *e Germania in Italiam, primumque exercendae huic arti locum ſelegerat Venetias, vbi charactere romano, ac pereleganti vſus, vltra ſequentem annum impreſſiſſe, non videtur. Deinde Mediolanum, ſed quo anno, exploratum non eſt, ſe contulit, & primus, vt* SAXIVS *teſtatur, Mediolanenſibus officinis gothicos characteres importauit. Primum opus, quod ibidem impreſſum ſcimus, ſunt* S. AMBROSII de Officiis, & Opuſcula cum eiusdem vita *anno* 1474 *typis euulgata. Quantum ex notis hucusque operibus colligere poſſumus, non vltra annum octogeſimum illius ſeculi ſuos in re typographica labores* Chriſtophorus WALDARFER *perduxit.*

Quod autem adhuc adnotatum volo, eſt, ſcilicet, VALDARFERO *opera ſtatim recenſenda non ita me velle attribuere, tanquam non ab alio quoque prelo commiſſa fuiſſe poſſent; ſatis enim perſpectum habetur, typo illo, quo iſta excuſa ſunt,* Georgium & Michaelem REYSER *typographos Euſtettenſes vſos fuiſſe. Aſt cum iſti primum anno* 1483 & 84 *nobis innoteſcunt, coniecturare licet, eos non longe ante annum* 1480 *typographicae arti operam nauaſſe. Itaque quo plures antiquitatis notae in ſequentibus operibus inueniendae, eo magis eadem* Chriſtophoro WALDARFER *vendicanda eſſe, nullus dubito.*

CIX. Bartholomaei de Chaimis de Mediolano Ord. Min. Interrogatorium, ſiue confeſſionale. Mediolani per Chriſtophorum Valdarfer. in fol.

Conſtat hoc opus foliis 137 impreſſis. Litterae, quibus impreſſum, gothicae maiuſculae, ac pingues admodum ſunt. Inciſae videndae ſunt tabula V. N. VII. Charta eſt firmiſſima, ſed minus alba, & polita, chartularii ſigno roſa inſtructa. Pagina quaeuis 32 complectitur lineas. Diſtinctionis ſignum ſolum obſeruatur punctum. Deſunt initiales litterae, ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri.

Initio

Initio operis tituli loco legitur : *Incipit interrogatorium ſiue ɔfeſſionale per venerabilem fratrem Bartholomeum de chaimis de mediolano ordinis minorum compoſitum in loco ſancte marie de angelis apud mediolanum. Et diſtinguitur in quatuor partes principales.* Prima pars agit de Confeſſarii poteſtate ligandi, atque ſoluendi : ſecunda de poenitentis ad confeſſionem admiſſione : tertia de peccatorum inueſtigatione : quarta denique de poenitentiae iniunctione, & peccatorum abſolutione. Praemiſit auctor operi ſuo prologum, qui integrum primum implet folium. Secundo autem *Incipit prima pars huius opuſculi de pietate confeſſoris.* Ad calcem operis ſequens epigramma reperitur impreſſum, quod, cum lepida quaedam, ac ſimul inſulſa admodum contineat, integrum hic adſcribam.

Si quem peniteat ſcelerum culpamque fateri.
Aures clauigeri preſulis ante velit.
Non indignetur docti precepta libelli.
Quique ſalutifere norma ſit ampla vice.
Quis credet. vetus abſcondit ſua crimina Chaym
Culpam percuſſo fratre negauit Abel.
Ex illo ſoboles italas Chaima per oras
Creuit. & hos inter bartholomeus erat.
Mundanas contempſit opes ſub paupere diues
Franciſco. nec auum gaudet habere Chaim.
Quod fratrem dixit pater occidiſſe negaſti.
Oſtendam culpam diſſimulare nephas.
Et quocunque modo preſtet delicta fateri.
Si modo poſt ipſum ſidera crimen amet.
Dixit vt hec. ſacrum ſibi confeciſſe volumen.
Pergit non parua ſcripta legenda mora.
Turba coit. plenumque ſue ſitibunda ſalutis.
Dignum te repetit Bartholomee librum.
Nec mora Chriſtoferus populum coyſſe fidelem.
Valdarfer attenta protinus aure notat.
Exſaturemus ait dignandis agmina votis.
Deque Ratiſpana quin damus artis opem.
Quibus hinc noſtris Mediolanoque potenti
Impreſſit magnum maximus auctor opus.
Deo gratias.

Duas adhuc huius operis editiones a VALDARFER factas poſſidemus, vnam, quam anno 1474 in 8 typo gothico minuſculo : alteram, quam ſine anni indicio in 4 iterum charactere gothico minuſculo, ſed ab illo diuerſo, Mediolani excuderat. Cl. SAXIVS in *Catal. Lib. Mediol. ſec. XV. edit.* de praeſenti editione nec verbulum profert, cum tamen illam anni nota impreſſam p. DLXI commemorat; ex quo eiusdem inſignis raritas cognoſci poteſt.

BARTHOLOMAEVS noſter Mediolani e nobili *Caimorum* familia prodiit; ordini Seraphico adſcriptus, tanta non minus ſanctitatis, quam doctrinae laude conſpicuum ſe reddidit, vt eum inter Franciſcanae familiae viros ſeculo XV celebres retulerint, ac commendauerint viri eruditi. *Henricus* WILLOT in *ſuis Athenis ſodalit. Franciſc.* p. 57 illum vocat ſacrarum litterarum peritiſſimum. SAXIVS in *Hiſt. typograph. Mediol.* col. CLIX.

CX. Bartholomaei de Chaimis Interrogatorium. Mediolani per Chriſtophorum Valdarfer. in 4.

Opus praeſens tredecim plagularum faſciculis, litteris *a* vsque *n* ſignatis, quorum priores duodecim quaterniones, vltimus quinternio eſt, conſtat, & charactere gothico minuſculo impreſſum eſt. Quaeuis pagina duas complectitur columnas, & quaeuis columna 35 lineas. Initiales litterae, & cuſtodes deſiderantur; paginae vero numeris indicatae ſunt.

In prima folii primi pagina ſolummodo ſequentia maioribus litteris expreſſa reperiuntur: *Confeſſionale Bartholomei;* auerſa vero vacua eſt. In prima columna ſecundi folii *Incipit interrogatorium ſiue confeſſionale per venerabilem fratrem Bartholomeum de chaimis de mediolano ordinis minorum compoſitum in loco ſancte marie de angelis apud mediolanum diſtinguitur in quatuor partes principales.* Sequitur dein auctoris praefatio, quae tertia columna primi folii terminatur. Columna quarta *Incipit prima pars huius opuſculi de pietate confeſſoris.* Ad calcem operis verſus ſupra memorati omnes, tribus vltimis exceptis, leguntur. SAXIO haec editio, ſicut & aliis Bibliographorum ignota permanſit.

CXI. S. Auguſtini Epiſc. Hippon. Libri XV. de Trinitate. in fol. mag.

Integrum opus foliis 105 impreſſis conſtat, chartae firmae admodum, ſed crudiori, ac minus albae typo eodem excuſum, quo *Bartholomaei* de CHAIMIS *Confeſſionale*, numero CVIII recenſitum, impreſſum extat. Chartarii ſigna tria occurrunt, roſa ſcilicet, vua, & turris. Interpunctionis ſigna obſeruantur punctum, & interrogationis ſignum. Lineae in quauis columna — In duas enim ſingulae paginae ſunt diſtinctae — 47 numerantur. Litterae initiales diuerſis coloribus depictae ſuperbiunt. Deſunt ſignaturae, cuſtodes, paginarumque numeri. Ad initium cuiuslibet libri breuia ſingulorum capitum argumenta inueniuntur impreſſa.

Initium operis ſic ſonat: *Sentencia beati auguſtini de libro retractacionum.* i. e. ex libro retractationum deſumta, quae columna ſecunda, linea 12 finitur. Tum immediate ſequitur *Epiſtola auguſtini yponenſis epiſcopi ad aurelium epiſcopum cartaginenſis eccleſie*, quam tertia columna tertii folii, linea 14 capitula primi libri excipiunt. Liber primus decimi folii ſecunda columna, linea prima terminatur; reliquum columnae ſpatium occupant libri ſecundi capitulorum argumenta. Tertia folii 52 columna, linea 34.

Explicit liber octauus de trinitate.
Incipiunt capitula libri noni.

Eiusdem folii quarta columna vacua adparet, & ſic libri noni capitulorum argumenta primum ſequenti folio initium ſumunt. Ad calcem operis legitur: *Aurelii auguſtini epiſcopi liber de trinitate finit feliciter.*

Hac de editione ſine dubio omnium prima, antiquiſſima, Bibliographis omnibus, & Benedictinis operum *S.* AVGVSTINI editoribus incognita mentionem fecere viri clariſſimi *D.* SEEMILLER *faſc. I* p. 34 & *D.* DENIS in *Memorab. Bibl. Garell.* p. 36. In exemplari Garelliano manus coeua annum 1471 adſcripſit, ex quo colligendum videtur, vel VALDARFER iam anno 1471. Mediolanum ſe contuliſſe, vel Venetiis hoc opus typis euulgaſſe, vel anni notam a falſario quodam adiectam fuiſſe.

Patres Mauriani in Praefat. ad T. VIII de hoc *S.* AVGVSTINI opere haec habent. „Qui res
„ theologicas his temporibus adcuratius inueſtigarunt, fatentur neminem ante AVGVSTINVM
„ ſatis explicaſſe inuiſibilitatem filii Dei contra Arianos, nec obiectas ab eis difficultatum vm-
„ bras tanto cum lumine diſpuliſſe. Vnde Graecis ita admirabile viſum eſt iſtud opus, vt il-
„ lud ſuae gentis hominibus proprium fecerint.

CXII.

CXII. S. Thomae Aquinatis de veritate catholicae fidei contra errores infidelium. Libri IV. in fol. mag.

Folia hoc opus 247 comprehendit. In duabus columnis, quarum quaeuis 49 lineas exhibet, chartae firmiſſimae, ſed minus albae, ac politae impreſſum, nec ſignaturas, nec custodes, nec paginarum numeros oſtendit. Litteras initiales a typographo omiſſas miniator adiecit. Chartarii ſigna obſeruantur roſa, vua, & ſtrigil. Diſtinctionis ſigna praeter punctum coma quoque occurrit.

Primum folium in tribus columnis tabula capitulorum primi libri occupat; ſecundo deinde *Incipit liber primus de veritate catholice fidei. contra errores infidelium. Editus a fratre Thoma de Aquino, ordinis fratrum predicatorum. Quod ſit officium ſapientis Capitulum primum.* Liber primus folii 40 prima columna, linea 17 terminatur, quem paruo ſpatio interiecto ſecundi libri capitula excipiunt. Liber quartus columna quarta vltimi folii, linea 36 abſoluitur, cui ſubiectum habetur: *Laus & honor deo.*

Haec editio eſt peruetuſta, ac rariſſima, cum nullus hucusque Bibliographorum de ea mentionem fecit. QVETIF T. I *ſcript. Ord. Praedic.* p. 289 praeter praeſentem quatuor aliarum ſeculo XV in lucem emiſſarum meminit: prima Romae an. 1476: ſecunda Venetiis anno 1480: tertia & quarta Coloniae an. 1497 & 1499 in folio prodierunt.

Scripſit *S.* THOMAS iſtud opus, vt teſtatur THOLOMAEVS *Hiſt. Ecclef. lib.* 22 c. 24 tempore Vrbani IV. Hoc opus viri eruditiſſimi ſtilo diſertum, rationum nouitate, & ſubtilitate profundum depraedicant. QVETIF l. c.

CXIII. P. Terentii Afri Comoediae. in fol.

Comoediae iſtae, foliis 167 contentae, eodem typo, quo praecedentia, impreſſae habentur. Lineae in quauis pagina vndeuiginti numerantur. Charta eſt firma admodum, & alba, chartarii ſigno, capite bouino, inter cuius cornua ſtilus in ſtellam deſinens exſurgit, inſignita. Litterae initiales, cuſtodes, ſignaturae, ac paginarum numeri deſiderantur. Diſtinctionis ſigna praeter punctum occurrunt coma, & interrogationis ſignum. Quod vero hanc editionem praecipue depraedicat, ſunt margines ex omni parte ſatis amplae, ac lineae non ita preſſe ſibi inuicem adhaerentes, ſed vnius lineae ſpatio inter ſe diſtantes, quod raro admodum in quodam opere, prima typographicae artis aetate impreſſo, videre erit.

In operis, quod ſex comoedias complectitur, fronte haec impreſſa habentur: *Publii Terentii Affri poete comitẹ* — ſic — *commendiarum* — ſic — *liber Incipit foeliciter.* His ſubiectum legitur:

Epitaphium Terentii.
Natus in excelſis tectis cartaginis alte
Romanis ducibus bellica preda fui.
Deſcripſi mores hominum iuuenumque ſenumque
Qualiter & ſerui decipiant dominos
Quid meretrix quid leno confingat auarus
Hec quicunque legit ſic puto cautus erit.

Epitaphium ſequitur *Argumentum Andrie*, hoc auerſa pagina linea ſecunda *Prologus*, prologum denique folio ſecundo, linea quinta ſine titulo Comoedia prima, duas perſonas loquentes repraeſentans, quae ſunt: *Simo. Soſia.* Prima pagina folii 28, linea decima *Publii Terentii Affri poete Comiti Eunuchus incipit foeliciter.* Huic quoque Comoediae, vt & reliquis, praemiſſa ſunt prologus, & argumenta. Folii 59 prima pagina, linea decima eiusdem inchoat *Heutontumeromenon*, ad cuius finem folio 86, linea 10 legitur: *Publii Terencii Affri*

 Poete

Poete Comici Heutontumunerumenon finit. Auerſa eiusdem folii pagina *P. Terentii &c. Comedia Adelphos Incipit ſo liciter.* Hanc folio 113 ád primae paginae finem eiúsdem *Eſchira* ſequitur, *Eſchiram* vero auerſa pagina folii 137, linea vndecima *Phormio* excipit. Ad calcem operis ſequentia habentur. *Publii Terencii Affri Poete Comiti Comediarum liber finit.*

Altum de hac editioue bibliographicae rei ſcriptores tenent ſilentium. HARWOOD de *Edit. Claſſic. Edit. Germ.* p. 165 editionis ſine anni, loci, & typographi indicio quidem meminit, illamque praeclaram, ac principem nominat; neſcio autem, an eadem cum praeſenti ſit. Recenſet & alias vndecim ſeculo XV cum anni nota factas, inter quas principem locum tenet Mediolana anno 1470 per *Antonium* ZAROTVM adornata.

P. TERENTIVS *Afer*, natus Carthagine anno conditae vrbis Romae DLXII. ante Ch. N. CXCII. Romam venit ſeruus, ſed a TERENTIO *Lucano* ob ingenii, ac formae elegantiam mature manumiſſus. Sex tantummodo Comoediae ab illo extant, neque plures veteribus cognitae fuere, qui in eis natiuam elegantiam puri, ac ſimplicis laudarunt ſermonis, ingeniumque ſuaue. Obiit, teſte EVSEBIO anno V. C. DXCIX aetatis XXXVI. Conf. FABRIC. *Bibl. lat.* T. I p. 29 & ſeqq. vbi & aliae harum comoediarum editiones a ſupra memoratis diuerſae inueniuntur.

CXIV. Hugonis a S. Victore Didaſcali libri VII. Accedit liber ſententiarum, ſeu adſertionum cum aliis quibusdam opuſculis. in fol.

In folii primi auerſa pagina *Incipiunt capitula ſeptem librorum didaſcalon magiſtri hugonis prioris ſancti victoris*, quae in prima pagina tertii folii, linea 25 terminantur. In eiusdem auerſa *Incipiunt capitula ſequentis operis magiſtri hugonis* &c. *de ſententiis vel aſſertionibus in quibuſdam verbis diuinis & rerum naturis.* Finiuntur in auerſa ſexti folii pagina. Folio ſeptimo denique *Incipit didaſcalon magiſtri hugonis. de ſtudio legendi.* Libro ſeptimo folii 75 prima pagina, linea octaua finis imponitur. Sex priores libri agunt de liberalibus artibus: ſeptimus vero de meditatione, ſeu conſideratione rerum creatarum, & ſanctiſſimae Trinitatis.

Quibus finitis, immediate *Incipit prologus in tractatu de anima xpi. ad magiſtrum. G.* i. e. GVALTERVM *de Mauritania* Laudenſem Epiſcopum, cui hunc tractatum inſcripſit auctor. Prologum folii 62 auerſa pagina, linea 16 excipit tractatus *De cibo emanuelis.* In auerſa pagina folii 85, linea 16. *Incipit prologus in tractatum de laude caritatis*, quem ad PETRVM quemdam direxit; folio vero ſequenti *Incipit tractatus.* Folio 92, linea decima inchoat tractatus *de contemptu mundi*: auerſa pagina folii 93 *de ſtudio orandi & diuerſis orationum affectibus*: auerſa folii 98 pagina *de lya. & rachel. vxoribus iacob. & de concubinis eius. bala & zelpha & filii eius. & filia.* Terminatur hoc opus folii 152 pagina, linea vigeſima. Folio ſequenti incipiunt *Sententie vel aſſerciones hugonis lucidiſſime, in quibuſdam diuinis & rerum naturis.* Liber iſte varia complectitur; praecipuum eſt, pſalmorum expoſitio, & quam plurima alia ad S. Scripturae locos, necnon doctrinam moralem dilucidandam ſeruientia. Haec genuinum HVGONIS *a S. Victore* eſſe partum, negat OVDINVS in *Comment. de ſcript. Eccleſ.* T. 2 col. 1152. Folio 244 prima pagina, linea 27 haec verba operi huic finem imponunt: *Deo gratias.*

Litterae, quibus impreſſum eſt praeſens opus, ſunt plane eaedem, quibus immediate praecedens excuſum habetur. Deſunt litterae initiales, ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri. Interpunctionis ſigna occurrunt punctum, coma, & interrogationis ſignum. Pagina quaeuis integra 33 complectitur lineas. Charta eſt firma quidem, & alba, ſed minus polita.

Editionem hanc peruetuſtam, ac Bibliographis ignotam Cl. ZAPFIVS in *Annal. typogr. Auguſt.* p. 142 neſcio quibus innixus fundamentis, *Gunthero* ZEYNER typographo Auguſtano

HVGO

adſcripſit ; ſed errorem commiſſum agnoſcens, ſuam opinionem mutauit , ac *Chriſtophoro* VALDARFER illam potius attribuendam eſſe, haud dubitat.

HVGO de *S. Victore*, *Didaſcalus* a nonnullis dictus, natione Saxo ex familia nobiliſſima dominorum de BLANKENBVRG ortus, erat Canonicus, & ſi TRITHEMIO fides eſt adhibenda, Abbas coenobii S. *Victoris* Pariſienſis, Ord. S. *Auguſtini*, vnde de S. *Victore* nomen traxit. Claruit anno 1120. Vir prout aeui ſui indoles tulit, eruditus: in *B.* AVGVSTINI ſcriptis verſatiſſimus, quem proinde in lucubrationibus ſuis maximopere aemulatus eſt, adeo, vt alter AVGVSTINVS, & AVGVSTINI lingua cognominaretur. Obiit anno 1140. CAVE T. II. p. 207.

CXV. Ioannis Gerſon Alphabetum diuini amoris. in fol.

Incipit hoc opuſculum, foliis 20 contentum, ſine omni titulo, aut inſcriptione his verbis: *Ad honorem omnipotentis dei. aliquos modos & vias per eleuacionem mentis in deum. propono conſcribere.* Prooemio auerſa pagina primi folii, linea decima abſoluto, *Sequitur tabula.* Prima pagina folii 20, linea 26 terminatur opuſculum, cui ſubiectum legitur: *Explicit Alphabetum diuini amoris. de eleuatione mentis in deum. venerabilis magiſtri Ioh. Gerſon Cancellarii pariſienſis.* Deſunt ſignaturae, cuſtodes, paginarum numeri, & initiales litterae. Capitibus nec numerus, nec argumentum eſt praefixum. Diſtinctionis ſignum praeter punctum nullum aliud obſeruatur. Quod autem potiſſimum huius editionis antiquitatem depraedicat, ſunt litterae primae verborum ſaepiſſime a typographo omiſſae, quas miniculator rubro adpinxit.

An huius opuſculi GERSONIVS ſit auctor, valde dubitandum, dum in prooemio inter auctores, de eadem materia tractantes, *Ioannes* GERSON quoque his verbis, linea 19 citetur: *Item ioh. Gerſon cancellarius pariſien. Dicit quod ad dei timorem peruenitur per compunctionem admiracionem. & exultacionem.*

CXVI. Roberti de Licio Ord. Min. Opus quadrageſimale. in fol.

Initio operis, quod 396 folia complectitur, ſequentia tituli loco leguntur: *Sacre theologie magiſtri necnon ſacri eloquii preconis celeberrimi fratris Roberti de Licio ordinis minorum profeſſoris opus quadrageſimale perutiliſſimum quod de penitentia dictum eſt. Feliciter incipit.* Haec verba excipit argumentum primi ſermonis in Dominica ſeptuageſimae dicti, qui in tria diuiſus eſt capitula. Eadem diuiſio in reliquis quoque ſermonibus locum habet. Primus auerſa folii 10 pagina finitur; ſermo vero ſeptuageſimus tertius, qui vltimus eſt, auerſa folii 378, linea decima, cui manus coaeua rubro colore ſequentem anni notam adiecit: 1. 4. 7. 8. Sequenti folio incipit *tabula omnium ſermonum contentorum hoc in volumine.* Tabula folio 380 finita, *Incipit regiſtrum* ordine alphabetico diſpoſitum, cuius finis prima pagina folii 396 adſpicitur. Additus eſt breuis epilogus, in quo totius operis conſtitutio, ac indicis alphabetici vſus docetur.

Characteres huius ſunt iidem, quibus praecedentia ſunt impreſſa. Lineae in qualibet pagina 35 numerantur. Charta eſt firma, at crudior non nihil, & minus alba. Initiales litterae nullae conſpiciuntur, nulli cuſtodes, aut ſignaturae, vel paginarum numeri.

Duae adhuc de hoc opere editiones exornant Bibliothecam noſtram: prima, quae nitidiſſima, ac perelegans, Venetiis 1472 ex *Franc.* RENNER de Hailbrunn; ſecunda Baſileae an. 1475 ex RICHELII, & WENSLERI officina in lucem prodiit.

CXVII. *Summa magiſtri Iohannis de aurbach. Vicarii Bambergenſis.* in fol.

Haec tituli loco in fronte ſecundi folii leguntur; primum enim in auerſa pagina occupant capitulorum argumenta. Opus in duas diuiſum eſt partes: In prima agitur de *confeſſario, quomodo*

modo ſe habere debeat in audiendis confeſſionibus: In ſecunda *de ſeptem eccleſie ſacramentis.* Praemiſit operi ſuo auctor prologum, quo prima pagina folii ſecundi, linea 26 abſoluto, primum incipit capitulum *De actu auditionis confeſſionis.* Auerſa folii 12 pagina, linea 21 prima pars terminatur, quam immediate ſecunda excipit. Ad calcem operis legitur: *finit libellus. diuina eccleſie ſacramenta. que numero ſeptem & alia quam plurima ſecum verſans, perſalubria. feliciter.* Folia 52 integrum opus complectitur, & litteris initialibus, ſignaturis, cuſtodibus, ac paginarum numeris caret. Haec editio Bibliographis ignota in omnibus cum editione, Auguſtae anno 1469 a *Gunthero* ZAINER typis euulgata, conuenit, ex quo iuxta idem exemplar excuſa fuiſſe, videtur.

Ioannes de AVRBACH, vt TRITHEMIVS ſcribit, fuit natione Teutonicus, Presbyter eccleſiae Bambergenſis, vir in diuinis ſcripturis ſtudioſus, & eruditus, ingenio clarus, ſermone ſcholaſticus. Edidit non flocci pendendae auctoritatis opuſcula, quibus memoriam ſui nominis poſteris reliquit. Floruit ad finem ſeculi XV.

Libri NORIMBERGAE a *Friderico* CREVSSNER, & *Andrea* FRISNER, ac *Ioan.* SENSENSCHMID charecteribus, quos tabula VI. N. II & III repraeſentat, impreſſi.

Animaduerſio praeuia.

Quis typographorum primus Norimbergam aduenerit, ibidemque prelum habuerit, tam parum, quam de aliis ciuitatibus compertum habemus. Alii hunc honorem Antonio KOBVRGER, *qui anno 1471 iuxta* MAITTAIRE, *&* ROEDERVM, *Biblia, quorum tamen exiſtentiam Cl.* PANZER *penitus impugnat, typis excudiſſet, attribuunt: Alii* Friderico CREVSNER, *qui anno 1473 adparet: Alii* Ioanni SENSENSCHMID, *qui* RAINERI Summa *anno 1473 impreſſa nobis innoteſcit: alii denique* Henrico RVMMEL, *a quo tamen nullum monumentum typographicum videre, nec in quodam catalogo legere potui. Solummodo ex* ROEDERI *catalogo hunc virum cognitum habeo, qui eidem* Franciſci *de* RETZA Comeſtorium vitiorum *anno 1470. Norimbergae ſine typographi nomine impreſſum adſcribit.*

Quod ad tempus, quo ars typographica ibidem introducta fuit, attinet, hoc perſpectum eſt, nullum opus anni, & loci, nota inſtructum ante annum 1470, quo Comeſtorium vitiorum *ſupra memoratum in lucem prodiit, impreſſum oculis exhiberi poſſe; veriſimile tamen mihi videtur, iam ante annum praefatum Norimbergae artem illam plane diuinam floruiſſe, cum ſtatim, anno 1470 elapſo, multa, & praeclara opera ibidem typis excuſa adparent. Haec de typographiae Norimbergenſis initio dicta interea ſufficiant, donec Cl.* PANZER, *qui nouae catalogi Roederiani editioni adornandae animum adiicit, certiorem ea de re notitiam nobis communicauerit.*

Inter omnes, non ſolum qui Norimbergae, ſed & alibi artem typographicam exercuere, facile princeps eſt Antonius KOBVRGER, *qui ab anno 1471 — 1513 plane innumeris, ac praeclariſſimis operibus vel ipſo, vel ſuis ſumptibus impreſſis rem litterariam ditauit. De hoc* Iodocus Badius ASCENSIVS *haec lectu digniſſima in Epiſtola, qua illi illuſtrium virorum epiſtolas anno 1499 inſcripſit, reliquit. „ Si quidem cum ſis librariorum facile princeps, & inter fideles atque honeſtos „ mercatores non inferiori loco poſitus; nihil principatu tuo dignius cenſeam, quam hos tantos he„ roas in regales iſtos thalamos, omnis honeſtatis probitatis nimirum penetralia, benigniſſime ſu„ ſcipere. --- Litteratos omnes & colis, & foues; peruigilemque curam ad bonos codices vere, „ terſe, ac ſine mendis imprimendos adhibes. „*

Haud multo minorem laudem merentur, Fridericus CREVSNER: *qui ab anno 1473 — 1493, &* Ioannes SENSENSCHMID, *qui cum* Andrea FRISNER, *&* Henrico KOLER *ab anno 1473 — 1478, teſte* MAITTAIRE, *Norimbergae plura, ac inſignia opera typis mandarunt.*

Libri

Libri a Friderico Creuſsner *impreſſi.*

CXVIII. Bulla aurea Caroli IV. ac Friderici III. Reformatio. *Theodiſce.* in fol.

Integrum hoc opuſculum foliis 33 conſtans, impreſſum eſt eodem typo, quo CREVSSNER anno 1474 idem latino ſermone excuderat. Nullas oſtendit initiales litteras, nullas ſignaturas, aut cuſtodes, nullosque paginarum numeros. Auerſam folii primi paginam — Prima vacua eſt — occupat index, quem ſecundo folio Bulla excipit, cuius initium ſic ſonat: *In den namm der heiligen vnteilbern driualtikeit ſeliglichen amen.* Terminatur auerſa folii 26 pagina, linea 32 ſequentibus verbis: *Got ſey gelobet Amen.* Folio ſequenti absque titulo aut inſcriptione incipit FRIDERICII *III.* Imp. *Reformatio*, cuius finis prima folii 33 pagina, linea 29 adſpicitur.

Cl. PANZER editionem iſtam in *Annal Litterat. Teuton.* p. 31 & Cl. DENIS in *Bibl. Garell. Memorab.* p. 198 recenſent. PANZER illam omnium primam eſſe, ac ex CREVSSNERI officina in lucem prodiiſſe, penitus non dubitat.

CXIX. Ioannis Andreae arbor Conſanguinitatis, & Adfinitatis. in fol.

Incipit hoc opuſculum, quod octo foliis conſtat, ſine titulo ab auctoris praefatione, quae auerſa folii primi pagina, linea ſecunda deſinit. In praefationis contextu auctor ſeipſum manifeſtat ſequentibus verbis: *ego Iohanes andree inter doctorum doctores minimus & indignus.* Linea auerſae paginae tertia arboris conſanguinitatis declaratio incipit; finitur prima folii quarti pagina, linea 33, cui ſubiectum habetur: *Sequitur figura arboris conſanguineitatis.* Haec figura auerſam eiusdem folii paginam occupat. Folio ſequenti inchoat expoſitio arboris adfinitatis, quae auerſa folii ſeptimi pagina linea 33 his verbis terminatur: *Explicit lectura ſuper arboribus conſan. & affi. Iohanis andree.* Primam folii 8 pagina arboris adfinitatis explet figura.

Tituli tractatuum, initiales litterae, cuſtodes, paginarum numeri, & ſignaturae deſiderantur. Abbreuiaturae frequentes occurrunt. Praeter punctum nullum aliud obſeruatur diſtinctionis ſignum. Litteris iisdem eſt impreſſum, quo immediate praecedens excuſum habetur.

Huius operis quatuor in noſtra bibliotheca extant editiones, quae ex CREVSSNERI officina diuerſis temporibus in lucem prodiere. Prima, quam in praeſenti deſcripſimus, bibliographis penitus ignota, anni, loci, & typographi indicio deſtituta, principem obtinet locum. Secunda, quam ſequenti numero recenſemus, ſine anni nota excuſa habetur. Tertia anno 1477 & quarta an. 1481 iisdem litteris impreſſae exſtant.

Ioannes ANDREAS, natione Italus, patria Mugellanus, Bononiae iuri Pontificio tam felicem nauauit operam, vt Iurisconſultorum ſui ſeculi celeberrimus haberetur. Claruit anno 1336. Scripſit praeter alia tractatus praeſentes de *arboribus conſanguinitatis*, *& adfinitatis*, vt ex praefatione patet; tractatum vero de *cognatione ſpirituali* illi falſo fuiſſe attributum, ſequenti numero oſtendemus. Poſtquam Bononiae 45 annis ius explanaſſet, eadem in vrbe anno 1448 die 7 Iulii peſtifera lues eum e viuis eripuit.

CXX.

CXX. Ioannis Andreae tractatus de arboribus conſanguinitatis, & adfinitatis. Accedit & arboris ſpiritualis cognationis Explanatio, auctore Anonymo. Norimbergae per Fridericum Creuſsner. in fol.

Litterae, quibus praeſens impreſſum eſt opuſculum, cum praecedentis litteris plane conueniunt. Conſtat foliis decem, ac initialibus litteris, titulis, cuſtodibus, ſignaturis, & paginarum numeris caret. Praefatio primam implet paginam; auerſa incipit explicatio primi tractatus, quem auerſa folii quarti pagina arboris conſanguinitatis figura excipit. Folio quinto ſecundus inchoat tractatus, qui auerſa folii 7 pagina his verbis finitur: *Explicit lectura ſuper arboribus conſag. & affi. Ioannis andree.* Prima ſequentis folii pagina figuram arboris adfinitatis repraeſentat; auerſa eiusdem vacua eſt. Duo vltima folia tractatum de cognationis ſpiritualis arbore complectuntur, ad cuius finem haec habentur impreſſa:

Et ſic eſt finis huius tractatus. Deo ſit laus.
Impreſſum per Fridericum Creüſsner de Nurmberga.

Vltimum iſtum tractatum ex *Ioan.* ANDREAE calamo haud emanaſſe, ex verbis ſequentibus, quae eiusdem initio habentur, coniicere eſt: *Circa lecturam arboris cognationis ſpiritualis iuxta modum & formam traditionis doctoris Ioannis Andreae in ſua lectura arboris conſanguinitatis & affinitatis conformiter procedendo. Primum videndum eſt.*

CXXI. Expoſitio ſuper Canonem Miſſae. Per Fridericum Creuſsner. in fol.

Opuſculum iſtud quoad externam formam in omnibus cum praecedenti concordat. Complectitur decem, & quatuor folia. In fronte eiusdem legitur: *Incipit notabilis expoſitio ſuper canonem miſſe.* Iſtius initium eſt ſequentis tenoris: *Te igitur clementiſſime pater per iheſum xpm filium tuum dominum noſtrum. ſupplices rogamus ac petimus vti accepta habeas* &c. Terminatur prima folii 14 pagina, linea 23, cuius vltima verba ſunt: *Laus deo clementiſſimo.* His autem ſubnexum legitur: *Impreſſor iſtius expoſitionis canonis miſſe Fridericus Creüſsner.*

Iam ſuperius Numero XXXVI alteram huius operis editionem recenſui, quae praeſentem praeceſſiſſe videtur. Praeſtantiſſimi Bibliographi de hac quoque altum tenent ſilentium.

CXXII. Pharetra fidei, & morum. in fol.

Prima folii primi pagina vacua eſt; auerſa ſine titulo, aut inſcriptione auctoris praefatio incipit; quae cum breuis ſit, ob eiusdem eruditionem hic integram adſcribam.

In conuerſionis mee principio cum ob mentis recreacionem auctoritates ſanctorum legerem. & legens varias corrupciones perciperem. placuit mihi vt ad ipſum fontem originalium recurrerem. & ob maiorem certitudinem ipſe met aliqua exciperem. que poſtmodum vt ſciui ordinaui. vt ad meditacionem. predicacionem. diſputacionem ibidem eſſent. vtilia leuius reperirentur. Hoc autem ſciat lector quod reperii aliquando diuerſos doctores vnum dixiſſe. Aliquando eundem doctorem idem in diuerſis libris. Diſtinxi autem opuſculum iſtud in quatuor libros. vt dicatur liber primus de perſonarum varietate. Secundus de principalium viciorum & virtutum multiplicitate. Tercius de periculoſis. Quartus de gracioſis. Opuſculum iſtud pharetram appellaui. quoniam ſicut in pharetra iacula reponuntur. quibus hoſtis hoſtem ferit. vulnerat & deicit. Sic & hic varie auctoritates fide dignorum. que ſi manu operacionis tenemus hoſtem antiquum deiciemus. Sciendum quoque. quod cum dico idem non apponendo vbi intelligendum eſt in priori libro antea poſito fore.

Prologum excipiunt primi libri capitula, quae etiam in reliquis libris praemiſſa reperiuntur. Prima folii ſecundi pagina linea decima *Incipit liber primus*, qui vsque ad auerſam folii

lii

lii 23 paginam progreditur. Liber ſecundus terminatur folio 48 linea decima quarta, cum additione :

Explicit liber ſecundus. Sequuntur capitula Tercy libri.

Liber quartus folio 66 inchoat, primaque folii nonageſimi pagina, linea 33 finitur, cuius vltima verba ſunt : *Laus deo clementiſſimo. Friez Cruſner.*

Deſunt litterae initiales, cuſtodes, ſignaturae, ac paginarum numeri. Capitulis nulli ſunt praefixi tituli. Lineae in quauis pagina integra 33 numerantur. Editio haec ſummae antiquitatis, ac inſignis raritatis nota merito gaudet, dum praeſtantiores quoque rei Bibliographicae ſcriptores eam ignorarunt.

Auctorem huius operis vix non omnes eruditi *S.* BONAVENTVRAM celebrant; *Caſimirus* vero OVDINVS in *Comment. de ſcript. Eccleſ.* T. III c. 401 illud eidem abiudicare, haud dubitat; hoc infirmo admodum innixus fundamento : In prologo quaedam narrantur, quae S. Doctori, attribui haud poſſunt. Quaenam ſunt vero illa ? Sanctus in prologo dicit, ſe in conuerſionis principio auctoritates ſanctorum legiſſe, ad fontem originalium recurriſſe, ac quaedam ex iisdem excerpſiſſe. Haec vero inueni litterarum adhuc experti, ſtudiisque philoſophicis, ac theologicis dedito conuenire nequeunt. Ita argumentari placuit OVDINO; quod tamen omni admiratione dignum eſt, cum ipſe Praemonſtratenſi ordini quondam addictus, facile ſcire potuiſſet, religioſorum iuuenum in conuerſionis primordio vnicum eſſe negotium, vt ſanctorum virorum opera, Patrum doctrina referta, diu noctuque reuoluant, eorum inſtructionem alte imbibant, iuxtaque eam mores ſuos, ac vitam dirigant. Quis itaque haud veriſimile credat, *S.* BONAVENTVRAM, magis pietatis, ac ſanctitatis ſtudio, quam apoſtatam illum, deditum, eo tempore a ſe quaedam notamina collecta, in aetate magis adulta in ordinem redegiſſe, eaque auxiſſe, ac tandem opus iſtud ad omnium vtilitatem perfeciſſe ? Ex prologo nil minus coniicere eſt, quam a S. Doctore illud iam in conuerſionis principio ad eamdem perductum fuiſſe perfectionem. Ipſe enim fatetur, ſe ad originalium fontem recurriſſe, ex iisdem excerpta *poſtmodum*, vt ſciuit, ordinaſſe. Pergit deinde OVDINVS : auctor ſuum opus *Pharetram* intitulauit; ergo militem fuiſſe, neceſſe eſt. Certe miles fuit *S.* BONAVENTVRA, non ita ignauus, vt OVDINVS, qui vitae religioſae pertaeſus a fide quoque catholica deflectens, ad CALVINI caſtra ſe contulit; ſed inuiolabili fide praeditus, vsque ad vltimum vitae ſuae halitum ſub Chriſti vexillo, ac *S.* FRANCISCI regula contra mundum, diabolum, ac carnem plane viriliter decertauit.

Libri ab Andrea Friſner, *& Ioan.* Senſenſchmid *impreſſi.*

CXXIII. *Ioannis* GERSONIS diuerſi tractatus. I. De examinatione doctrinarum. II. De duplici ſtatu in Dei eccleſia, curatorum ſcilicet, & Priuilegiatorum. III. Admonitio breuis, quomodo caute legendi ſint libri propter errores occultos. IV. De adpellatione peccatoris a diuina iuſtitia ad diuinam miſericordiam. V. Opus vnionis eccleſiae. VI. Dubium de delectatione in ſeruitio Dei. in fol.

Diuerſi iſti tractatus 22 foliis contenti, eodem charactere, quo typopraphi ſupra memorati ad *Hiſtoriam Lombardicam* anno 1476 excudendam vſi fuere, & quem tabula VI. N. III exhibet, impreſſi exſtant. Initiales litterae minio depictae conſpiciuntur. Signaturae, cuſtodes, paginarumque numeri deſiderantur. Quaeuis pagina 35 exhibet lineas. Charta eſt alba, ac firma. Interpunctionis ſigna coma, ac colon occurrunt.

In primi tractatus fronte legitur: *Tractatus de examinatione doctrinarum Ioannis de Gerſona Cancellarii Pariſienſis incipit feliciter.* Terminatur prima folii 11 pagina, linea 27, cui ſubiectum habetur: *Laus Deo.* Auerſa eiusdem *Sequitur Tractatulus domini Cancellarii Pariſienſis de Duplici Statu in dei eccleſia. ſcilicet curatorum & priuilegiatorum. De ſtatu curatorum conſiderationes. XVI.* Prima folii 14 pagina finis eidem imponitur, quem auerſa excipit *Admonitio breuis & neceſſaria quo modo caute legendi ſunt quorundam libri propter errores occultos venerabilis Magiſtri Ioannis Gerſon* &c. Hunc auerſa folii 15, linea 18 *Sequitur tractatulus eiuſdem de appellatione cuiuſdam peccatoris a diuina iuſticia ad diuinam miſericordiam omnipotentis dei opuſculum pulcherrimum.* Quo prima folii 18 pagina finito, auerſa *Opus domini Cancellarii Pariſienſis vnionis eccleſie circa annum domini. M. CCCC. compoſitum incipit feliciter.* Folio denique 22 *Incipit dubium quoddam Ioannis der Gerſona.... de delectatione in ſeruitio dei.* Terminatur auerſa eiusdem folii pagina, linea 29, cui ſubnexum legitur: *Deo Gratias.*

CXXIV. Ioannis Gritſch. Ord. Min. Quadrageſimale. in fol. mag.

Integrum hoc opus folia 211 complectitur. Impreſſum eſt in duabus columnis, quarum quaeuis 57 oſtendit lineas, chartae firmae admodum, ſed minus albae, charactere quidem paulo minore, ſed quoad formam praecedentis operis ſimillimo, quem tabula VI. N. IV repraeſentat. Ex quo haud dubito, quin ex eadem FRISNERI, & SENSENSCHMID officina in lucem prodierit. Chartarii ſignum praeter roſam nullum aliud obſeruaui. Deſunt litterae initiales, cuſtodes, ſignaturae, & paginarum numeri. In ſuperiori margine dies, ſermonisque numerus maioribus litteris adnotatus conſpicitur. E. g.

Feria quarta cinerum. *I.*

Tabula materiarum alphabetica, in quauis pagina in tres columnas diſtincta, quindecim priora folia occupat. Folio 16 ipſum opus his verbis inchoat: *Quadrageſimale fratris Iohannis Gritſch ordinis fratrum minorum doctoris eximii. per totum anni ſpacium deſeruiens cum thematum euangeliorum & epiſtolarum introductionibus. Incipit feliciter.* His verbis ſubiectum legitur: *Feria quarta cinerum.* Secunda folii 193 columna ad finem ſermo 48 abruptus eſt, auerſa eiusdem folii pagina vacua manente, folio dein ſequenti denuo verbis cum priori textu cohaerentibus continuatur. Tertia folii 196 columna, linea 40 ſermonum finis habetur. Spatio paruo interiecto ſequitur *Regiſtrum de euangeliorum ac epiſtolarum thematibus atque introductionibus. tam dominicalium quam & feſtorum per anni circulum.* Prima folii vltimi columna, linea 59 his verbis opus abſoluitur: *Sit deus per ſecula ſeculorum benedictus. Amen.*

Plures de opere praeſenti editiones ſeculo XV in lucem prodiere, Vlmae an. 1476. Baſileae 1477. 1484. & 1490. Lugduni 1492 de quibus apud Bibliographos notitia habetur; praeſentis vero nullus eorum mentionem fecit.

Ioannes GRITSCH, natione Germanus, patria Baſileenſis, Ord. Min. alumnus, optimis quibusque diſciplinis excultus tempore concilii Baſileenſis ſacris concionibus ſui ordinis praefectus, eximiae eruditionis, & eloquentiae famam reportauit. Claruit 1428. *Robert.* GERIVS in Adpend. ad CAVE *Hiſt. ſcript. Eccleſ.* p. 128.

Libri

Libri REVTLINGAE, cuius hiſtoria typographica denſis inuoluta iacet tenebris, charactere, quo anno 1482 ſine typographi nomine Summa Piſani excuſa eſt, impreſſi. Characterem tabula VI. N. V exhibet.

CXXV. Sermones Diſcipuli de tempore, & ſanctis. Accedit Promtuarium exemplorum, ac de Miraculis B. V. Mariae. in fol. mag.

Hoc vaſtae molis opus foliis 346 comprehenſum, in duabus columnis, quarum quaeuis 63 aut 64 lineas habet, chartae mundae, firmae, ſed minus politae, chartarii ſignis, roſa, & ſtrigili inſignitae, charactere gothico minuſculo excuſum habetur. Praeter punctum nullum aliud interpunctionis occurrit ſignum. Initiales litteras nullas, nullos cuſtodes, aut ſignaturas, nulloſque paginarum numeros oſtendit.

Praemiſſa eſt operi tabula alphabetica, quam prima folii 15 columna, linea 33 *caſus papales* excipiunt, iſtos ad ſecundae columnae finem *epiſcopales*, hos vero columna quarta *inhibitiones a ſacra communione.* Folio 17 incipiunt *ſermones de tempore*, qui ſecunda folii 212 columna, linea 61 abſoluuntur. Tertia columna *Sequuntur bona exempla de beata virgine.* Folium 214 vnicam duntaxat columnam impreſſam exhibet, reliquum vacuum adparet. Folio 215 *Incipit prologus in promptuarium exemplorum diſcipuli ſecundum ordinem alphabeti.* Promtuarium vnacum indice quarta folii 278 columna terminatur. Prima ſequentis folii pagina vacua eſt, auerſam *Tabula ſermonum diſcipuli de ſanctis* occupat. Secunda folii 331 columna *Sermones diſcipuli de ſanctis finiunt.* Additus eſt pro iisdem breuis index, quem folio 333. Promtuarium de Miraculis B. V. MARIAE ſequitur. Huic etiam tabula ſubiecta eſt. Ad calcem operis legitur: *Explicit tabula promptuarii diſcipuli de exemplis glorioſe virginis marie.*

CXXVI. Diſcipuli liber de eruditione Chriſti fidelium. in fol.

In hoc opere continetur explicatio decalogi, orationis dominicae, angelicae ſalutationis, ſymboli apoſtolorum, ſeptem ſacramentorum, totidemque donorum ſpiritus ſancti. Auerſa primi folii pagina *Sequuntur materie in hac xpianorum vtiliſſima eruditione contente.* Folium tertium breuis occupat adnotatio: folio quarto *Liber diſcipuli de eruditione xpi fidelium Incipit.* Auerſa folii 171 pagina *Tractatulus de ſeptem donis ſpiritus ſancti explicit. Et per conſequens totus liber diſcipuli de eruditione chriſti fidelium.* Folio ſequenti incipit *Tabula pro ſermonibus de tempore ex hoc libro colligendis*, quam alia alphabetica folio 179, auerſa pagina, linea 15 excipit. Terminatur integrum opus prima folii 186 pagina, linea 44. Litteras initiales quandoque paruas adiecit typographus, quandoque vero easdem omiſit. Signaturae, cuſtodes, & paginarum numeri nullibi inueniuntur. Interpunctionis ſignum ſolum obſeruatur punctum. Materia, capitumque numerus in ſuperiori margine eſt ab ipſo typographo adnotatus. Typus eſt omnino idem, quo praecedens opus excuſum eſt.

Auctor tam praeſentis, quam praecedentis operis, qui ſub nomine DISCIPVLI nobis innoteſcit, eſt *Ioannes* HEROLDVS, a nonnullis HERLOTVS, a POSSEVINO peſſima corruptione BEROLIS dictus, natione Germanus, iuxta *Robertum* GERIVM in *Adpend.* ad CAVE *Hiſt. Litter.* p. 187 patria Baſileenſis, Ord. Praedic. Monachus, theologus, & concionator eximius, claruit anno 1470. QVETIF huius viri, ac operum eius T. I *ſcript. Ord. Praedic.* p. 762 mentionem fecit, quo etiam diuerſas huius, & praecedentis operis editiones commemorat, inter quas cuiusdam absque anno, loco, & nomine typothetae gothico charactere impreſſae meminit. Superiorem vero ſermonum editionem omnino ignorauit.

CXXVII. Ioannis Nider Ord. Praedic. Praeceptorium diuinae legis. in fol.

Opus duplex antecedit index, vnus alphabeticus materiarum, alter ſingulorum capitum, qui folia 23 complectitur. Folio 24 *Incipit prologus in expoſitionem decalogi ſecundum fratrem Iohannem Nider ſacre theologie profeſſorem ordinis predicatorum*, qui ſecunda columna — In duas enim quaeuis diſtincta eſt pagina — linea quarta terminatur.

Totum opus 260 folia complectitur, charactere eodem, quo praecedens, impreſſum. Lineae in qualibet pagina 43 numerantur. Deſunt initiales litterae, ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri. In ſuperiori margine cuiusuis paginae indicatur praeceptum, & capitulum. Interpunctionis ſignum in hoc quoque opere nullum aliud obſeruatur, quam punctum. Quarta vltimi folii columna ſequentia leguntur: *Iohannis Nider ſacre paginis Egregii doctoris ordinis predicatorum Conuentualis Nurenbergenſis preceptorum preclariſſimum opus finit feliciter.*

Cl. QVETIF editiones anno 1476. Argentinae, 1482. Pariſiis, & Norimbergae 1496 in lucem emiſſas recenſens, de praeſenti nullam habuit notitiam. Neque apud alium Bibliographorum, vt animaduertit Cl. SEEMILLER *faſc. I* p. 187 de eadem mentio reperitur.

Libri ROMAE ab *Vdalrico* GALLO — HAN — & *Georgio* LAVER in Monaſterio *S.* EVSEBII impreſſi.

CXXVIII. *T.* LIVII Patauini Hiſtoriarum Romanarum Decades III. ex recognitione *Io. Ant.* CAMPANI, & cum eiusdem Praefat. ad Cardin. Papienſem. T. II. in fol mag.

Integrum hoc ſplendidiſſimum opus 446 folia comprehendit impreſſa. Quaeuis pagina 45 lineas complectitur. Characteres ſunt Romani, ac perelegantes; diphtongi litteris ſimplicibus ſunt expreſſae. Charta albedine, firmitate, ac marginum amplitudine valde ſuperbit. Litterae initiales tum deauratae, tum diuerſis coloribus depictae editionem praeſentem inſigniter exornant. Nullae occurrunt ſignaturae, nulli cuſtodes, nullique paginarum numeri. Vix non omnia obſeruantur interpunctionis ſigna. Nulli ex hisce libris vlla fuit a typographo praefixa inſcriptio, aut titulus, ſicuti nec Epitomae; ſed cum in fronte huius, tum ipſorum librorum ſpatium vacuum, in quo conueniens inſcriptio manu inſeri poſſet, relictum eſt. Prima Epitomae, & vniuscuiusque libri linea capitalibus litteris eſt impreſſa.

Primam folii primi paginam *Io.* CAMPANI dedicatoria ad Cardinalem Papienſem epiſtola occupat, cuius ſequens eſt tenor:

Campanus Cardinali Papienſi meo ſalutem. Tres T. Liuii decades: tot enim ſuperſunt librariorum inſcitia magna ex parte deprauatas iuſſu tuo recepi emendandas: operoſam quidem rem & plenam laboris: ſed vtilitatis vt arbitror non minus quam fuit difficultatis habituram. . . Horum ego deprauationes quas tanta diuturnitate temporis, tantaque barbarie neceſſe fuit, eſſe quam plurimas, multis fretus exemplaribus corrigere aggreſſus, feci quod tu iuſſiſti & feci quod potui diligenter: vt huic noue mireque induſtrie impreſſorum ipſe quoque pro virili auxiliarer: idem facturus in ceteris quo non modo non careant libris veterum noſtri homines: aut emi multo oporteat, ſed & magna ſit futura copia: & eque pauperi atque diuiti comparari exiguo poſſint: Nec idem erunt impreſſorum errores. qui fuerunt exſcriptorum: ii vno exemplari eoque proſpecto atque emendato quot volent codices vna opera vnoque tenore conficient: illi dum ſingulis quiſque arbitrio abutitur ſuo, nunquam inter ſe conueniunt vt vbi paulo ſit protractior oratio aut implicatior, non diuerſe corrumpant. Legi poterit iam a noſtris Liuii hiſtoria: ſi qualem ipſi reddidimus talem & impreſſores ceterique effinxerint: quod ad me attinuit: nuſquam curioſus interpres aut diuinator, nihil

meum

meum preter laborem & diligentiam attuli: que vtinam tanta fuerit vt librariorum tollendis erroribus ſuffecerint: certe in hoc fuit maxima vt Liuii maieſtatem affectatione ingenii nuſquam minuerim: locorum nomina duntaxat vetuſtiſſima que diuerſe poſita ſunt a multis: fallere me fortaſſe & ea perpauca potuerunt: cetera vt ſpero non feſellere. Adiecta ſunt omnium librorum epitomata, eorum etiam qui non extant: vt priſcarum rerum noticiam habeamus ex iis aliquam: ſimul vt quantam in Liuio fecerimus iacturam intelligamus: vtcunque futurum ſit mihi ſatis fuerit tuis iuſſis paruiſſe, cuius & beneficiis: & auctoritati omnia debeo. Vale.

Auerſa primi folii pagina incipit Epitoma quatuordecim Decadum, foliis 23 contenta. Auerſa 23 folii pagina capita operum in codice contentorum, ſeu librorum trium Decadum cum cuiuslibet libri initio exhibet. Infra capita iſta legitur ſequens tetraſtichon, quo *Vdalricus* GALLVS ſuos libros, ſuamque artem commendare ſolebat.

Anſer Tarpeii cuſtos Iouis: vnde: quod alis
Conſtreperes: Gallus decidit: vltor adeſt.
Vdalricus Gallus: ne quem poſcantur in vſum
Edocuit pennis nil opus eſſe tuis.
Imprimit ille die. quantum non ſcribitur anno.
Ingenio: haud noceas: omnia vincit homo.

CAMPANVS.

Incipit deinde folio 24. Decas prima decem libros, & 155 folia complectens; deſinit prima folii vltimi pagina, linea 34, cui verſus ſupra memorati cum eodem nomine ſubiecti leguntur. Decas ſecunda decem libris conſtans, agit de ſecundo bello Punico; occupat 150 folia impreſſa. Decas tertia 118 foliis comprehenſa, in decem libris belli Macedonici, & Aſiatici hiſtoriam enarrat. Terminatur auerſa folii vltimi pagina, linea 12, cui etiam verſus *Anſer Tarpeii* &c. cum nomine CAMPANI ſubnexi habentur.

Editionem iſtam elegantem admodum, nitidam, ac magnificam, quam characteris venuſtate, ac magnificentia parem eſſe Vindelianae, longeque ſuperiorem *Conradi* SCHWEINHEIM & *Arnoldi* PENNARTZ, adfirmat P. LAER, Romae ex *Vdalrici* HAN officina in lucem prodiiſſe nemo inficias ibit. Quonam vero anno, magnum inter Patrem LAER & *Io. Bapt.* AVDIFFREDVM exortum eſt certamen. Primus eidem primum adſignat locum: ac illam SCHWEINHEIMII, & PANNARTZII praeceſſiſſe multis probat argumentis: AVDIFFRED ſecundum locum ſequentibus argumentis attribuit. Audiamus illum.

„ Si quis editionem hanc, inquit in *Catal. Hiſtorico critico Edit. Rom. Sec.* XV p. 32 &
„ ſeqq. in poſteriores praecedentis anni — 1469 — menſes referendam eſſe velit, non equi-
„ dem ei repugnandum eſſe cenſuerim, dummodo cum P. L. antiquiorem eſſe editione Aleri-
„ enſis non contendat. . . . Aliunde vero, quae adducit, ſeu potius indicat P. LAER, quo
„ probet, cui CAMPANI editioni principatum adſcribendum eſſe, etſi haud contemnenda eſ-
„ ſe fatear; eiusmodi tamen non ſunt, vt cum communiori de maiori Alerienſis editionis
„ antiquitate ſententia conciliari commode non poſſint. Illud mihi quidem valde probabile,
„ ne dicam certum, videtur, praeſentem LIVII editionem ceteris omnibus *Vdalrici* HAN
„ editionibus, CAMPANI verſibus: *Anſer Tarpeii cuſtos* &c. notatis, ordine temporis anteceſ-
„ ſiſſe. Id enim aperte ſignificaſſe videtur CAMPANVS ipſe in *epiſt. ad Card. Papienſem* eidem
„ praemiſſa: *feci*, inquit circa medium, *quam potui diligenter, vt huic nouae, miraeque indu-*
„ *ſtriae impreſſorum ipſe quoque pro virili auxiliarer: idem facturus in ceteris* &c. Decades ergo
„ Liuianae a CAMPANO emendatae, illae ſunt primus eius labor, quo ipſe quoque impreſſo-
„ rum induſtriae auxiliatus eſt: quod idem poſthac in ceteris ſe facturum — non facere per-
„ recturum — pollicetur. Nihil ergo tale antea fecerat, nihilque ex eius emendatione adhuc
„ typis excuſum fuerat. Multo minus ergo antea excuſi fuerant verſus: *Anſer Tarpeii cu-*

„ ſtos. Hoc idem coniici poſſe videtur ex verſibus ipſis, qui non ſemel, vt in aliis, aut bis, „ ſed & ter in hac editione adpoſiti fuere, ſubiecto ſemper nomine CAMPANVS.

P. LAER ex epiſtola CAMPANI demonſtrare conatur, illum primum fuiſſe, qui librariorum errata corrigere adgreſſus ſit. Reponit AVDIFFREDVS: „ Id vnum ex eius oratione col- „ ligere licet, ipſum primum fuiſſe, qui *multis exemplaribus* Liuianas Decades corrigere in- „ ſtituerit: quem honorem non illubenter ipſi conceſſerim. Secundo ex eius loquendi ratione „ coniici poſſet, editionem Alerienſis, ex ipſius ſententia, adhuc inemendatam eſſe, non ſe- „ cus ac MSS. ipſa: a quibus propterea, ne inuidiam apud ipſum, eiuſque patronos ſubiret, „ minime eam diſtinxit, neque verbum vllum de ea fecit. Quid ſi vterque editor, Alerien- „ ſis, & Interamnenſis eodem pene tempore ſaxum hoc voluere, alter alterius inſcius, ad- „ greſſi ſint; ita tamen, vt Alerienſis labores propter faciliorem recognitionem ab ipſo adhi- „ bitam, tum propter maiorem ſuorum typographorum in imprimendo celeritatem, vno, al- „ teroue menſe prius quam CAMPANI, ad exitum perducerentur. Tunc manifeſta erit cau- „ ſa, quamobrem neuter de alterius induſtria mentionem fecerit: & nihilo ſecius integra ſub- „ ſiſtet prioritas editionis Alerienſis.

„ Editioni Alerienſis porro principem locum adſignant *Iac.* GRONOVIVS: *Io. Albert.* FAB- „ RIC. *Io. Aug.* ERNESTI. MAITTAIRE, ac Card. QVIRINIVS, qui haud dubio epiſtolam CAM- „ PANI, ad quam prouocat P. LAER, legerunt. Praefixa eſt quoque Alerienſis epiſtola editio- „ nibus, quas VINDELINVS an. 1470. Venetiis in lucem emiſit: Mediolanſi duplici an. 1478 „ & 1495: Taruiſinae duplici ann. 1482 & 1485, denique Venetae an. 1498. In quibus edi- „ tionibus, & ipſam Alerienſis editionem expreſſam fuiſſe ſcribit laudatus GRONOVIVS; ita ta- „ men, vt noui editores ab Alerienſi identidem recederent. Qui honos an eo ſeculo habitus „ fuerit Epiſtolae, & editioni CAMPANI, hactenus incompertum mihi eſt. „

Quid de hac AVDIFFREDI opinione tenendum, eruditorum iudicio decernendum relinquo. Quamuis GRONOVIVS cum ſupra citatis Alerienſis editioni principem adſignet locum, mihi tamen veriſimile videtur, vtramque officinam tam SCHWEINHEIMII, & PANNARTZII, quam HANII eodem anno, ſcilicet 1469, in eadem adornanda occupatam fuiſſe. Haud enim credendum, ſi Alerienſis editio praeceſſiſſet, hoc latere potuiſſe CAMPANVM, dum in eadem vrbe Romana editioni Liuianae nauaret operam. Ideo, CAMPANVM rem tam operoſam, laboriſque, ac difficultatis plenam in ſe ſuſcipere, haud neceſſe fuiſſet, ſed Alerienſis ſua editione plurimum illum iuuiſſet, laborem minuiſſet, omnemque fugaſſet difficultatem. Aut ſi in eadem multos adhuc detexiſſet errores, illis tam parum, quam librariis, in ſua epiſtola parcens, eos aculeato ſtrinxiſſet calamo.

CXXIX. Pauli II. P. M. Bulla Iubilaei. in fol.

Bulla iſta duo, & dimidium folii complectitur, eſtque charactere Romano, papyro firmae, ac albae impreſſa. Quaeuis pagina, vltima excepta, 33 exhibet lineas. Paginae nullo numero ſunt notatae, nec cuſtodes, nec ſignaturae adparent. Pro diphtongis *ae*, & *oe* conſpicitur ſimplex *e*: Littera Iod pro puncto lineolam ſibi habet impoſitam.

In fronte haec leguntur: *Copia bulle anni iubilei.* Dein incipit Bulla his verbis: PAVLVS — Hoc verbum ſolummodo capitalibus litteris eſt expreſſum — *Epiſcopus: ſeruus ſeruorum dei* &c. Prima tertii folii pagina, linea 31 terminatur. Bulla ſequenti modo concluditur: *Datum Rome apud ſanctum Petrum Anno incarnation. dominice milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo. tercio decimo Kl. Maii Pontificatus noſtri Anno Sexto.*

Romae Bullam iſtam prelo ſubditam fuiſſe, & quidem eodem anno, vix dubium remanet. Characteres, quibus impreſſa eſt, ſunt prorſus iidem, vt ex Cl. SEEMILLER litteris di-

dici,

dici, quibus Romae in Monaſterio *S.* EVSEBII Homiliae S. Io. CHRYSOSTOMI anno 1470 a *Georgio* LAVER, qui ibidem typographicam exercuit artem, impreſſae extant.

Libri VENETIIS per *Vindelinum* de SPIRA, & *Franciſcum* RENNER de Hailbrunn impreſſi.

Animaduerſio praeuia.

Primas inter Italiae vrbes, quae artem illam plane diuinam, nimirum typographicam excepere, vrbs Veneta praecipue laudatur, in qua iam anno 1469 IOANNES, *&* VINDELINVS *de* Spira, *par fratrum memorabile, charactere rotundo, ac pereleganti opera celeberrima, ſcilicet* PLINII *hiſtoriam naturalem, ac* CICERONIS *epiſtolas familiares imprimendo immortalem gloriam ſibi compararunt.* IOANNI, *qui primus vocularum ſub vltima paginae praecedentis linea ad interiorem oram poſitarum, paginae ſequentis initium indicantium, vſum excogitaſſe fertur, ante annum* 1470 *exactum defuncto* VINDELINVS *aliquamdiu fuit ſuperſtes, & vltra annum* 1477 *typographicam exercuiſſe artem, haud vllo monumento innoteſcit. Hos iam anno* 1470 *ſecutus eſt* Nicolaus IENSON, *qui admirandam librorum tam litteris romanis nitidiſſimis, quam gothicis impreſſorum copiam ad ſcientiarum emolumentum poſteritati reliquit. Ceteros viros celebres, qui vsque ad annum* 1480. *Venetiis prelo praefuere, recenſere ſuperſedeo, dum iam opera per totum litterarium orbem diſperſa, ab illis impreſſa eorum laudes ſatis celebrant. Satis me dixiſſe, arbitror, vrbem Venetam primis typographiae annis tanta librorum praeſtantiſſimorum vbertate tam quoad materiam, quam characterum venuſtatem orbem litterarium ditaſſe, vt vix de alia, excepta Roma, id adſeri queat.*

CXXX. Q. Curtii Rufi Hiſtoriae Alexandri M. Regis Macedonum libri IX. Per Vindelinum de Spira. in fol.

Opus hoc ſplendidiſſimum, foliis 153 contentum, charactere romano, eoque pereleganti a tabula VII. N. I impreſſum habetur. Charta eſt alba admodum, firma, ac laeuigata, in qua typographus amplas reliquit margines. Lineae in quauis pagina 32 numerantur. Signaturae nullae conſpiciuntur, nulli cuſtodes, aut paginarum numeri, nullaeque initiales litterae. Libris nulli ſunt praefixi tituli, & ſolummodo vacuo ſpatio inter ſe diſcernuntur. Nullus quoque eorum in capita diſtinctus habetur. Interpunctionis ſigna occurrunt punctum, colon, & interrogationis ſignum.

Incipit opus absque titulo, aut inſcriptione his verbis: *Inter hec Alexander ad conducendum ex peloponeſo militem Cleandro cum pecunia miſſo.* Liber primus prima folii 16 pagina, linea 32 terminatur; auerſa inchoat ſecundus: *Darius tanti modo exercitus rex.* Liber quintus folii centeſimi prima pagina, linea vndecima definit; reliquum vero folii vacuum eſt. Auerſa pagina folii 153, linea 19. *Quinti Curcii ruſſi hiſtoriarum Alexandri magni Regis Macedonum liber nonus explicit.* His ſubiectum legitur:

Loquitur lector ad Vindelinum Spirenſem
Artificem qui. Q. C. reddit in lucem.
Vindelinus mee prius hic redditurus in auras
Spiritus: & corpus linquet inane meum.
Quam tua nobilitas virtus atque inclita fama
Pectore labatur candide amice meo.

Haec perantiqua editio, quam Cl. SMITTHIVS in *Catal. libr.* p. 140 principem adpellat, tam ob eius venuſtatem, quam inſignem raritatem merito bibliothecarum cimeliis adnumeratur.

tur. Meminit eiusdem *Io. Alb.* FABRICIVS in *Bibl. lat.* T. I p. 571. BAVR in T. I *ſupplem.* p. 418. & HARWOOD de *claſſ. auct.* alterius, quae Venetiis 1471 in lucem prodiit, mentionem faciunt, quae a noſtra diuerſa eſſe, haud mihi videtur, cum facile fieri poterit, vt CVRTII Hiſtoria, & PLVTARCHI *apophtegmata*, ad quorum finem annus 1471 adpreſſus legitur, ſicut in noſtro exemplari videndum, in vnum volumen compacta ſint; vnde & idem annus ad illam quoque ab iis relatus eſt.

CXXXI. S. Thomae Aquinatis de veritate catholicae fidei contra errores gentilium Libri IV. Venetiis per Franc. de Hailbrunn, & Nic. de Francofordia. in 4.

Opus hoc in duabus columnis, papyro, albae admodum, ac firmae charactere gothico, nitidoque impreſſum folia 285 complectitur. Columnae ſingulae potiſſimum 42 exhibent lineas. Initiales litteras adpinxit miniator; cuſtodes, ſignaturae, & paginarum numeri deſiderantur. In auerſa primi folii pagina *Incipit tabula capitulorum libri contra gentiles beati Thome de Aquino*, quae priora ſex folia occupat. Folio ſeptimo *Incipit liber primus de veritate catholice fidei contra errores gentilium. editus a venerabili fratre Thoma de Aquino ordinis fratrum predicatorum doctore egregio Impreſſus Venetiis per Franciſcum de Hailbrunn & Nicolaum de Franckfordia ſocios. Laus deo.*

Iam ſuperius inter libros Mediolani per *Chriſtoph.* VALDARFER impreſſos de hoc opere mentionem fecimus, vbi plures eiusdem editiones a Cl. QVETIF recenſitas adduximus, inter quas praeſens non inuenitur. Nullus quoque aliis Bibliographorum de ea mentionem fecit, ex quo inſignis eiusdem raritas eluceſcit. Intra annos 1470—1475 typis fuiſſe commiſſum, inde ſuſpicari licet, eoquod Cl. MAITTAIRE T. IV p. 220 tantum vsque ad annum iſtum hos duos viros typographicam ſimul exercuiſſe artem, oſtendat.

Libri VLMAE per *Ioannem* ZEYNER de Reutlingen impreſſi.

Animaduerſio praeuia.

Primus Vlmam typographicam inuexit artem Ioannes ZEYNER. *Fuit is Reutlingae imperialis vrbis intra Wittenbergici Ducatus terminos ſitae natus*, & Guntheri ZEYNER *celeberrimi illius Auguſtanae ciuitatis typographi vel frater, vel agnatus, a quo artem illam plane diuinam didiciſſe videtur, cum tam maiores, quam minores litterae ab* IOANNE *ſculptae, vti cuilibet conſideranti facile patebit, ad* GVNTHERI *litteras quam proxime accedant. Quonam vero anno Vlmam venerit, artemque illam exercere inceperit* IOANNES, *res adhuc indeciſa haeret. Hoc tamen perſpectum habetur, ab iſto nullum monumentum typographicum loci, anni indicio, ſuoque nomine inſtructum ante annum* 1473 *in lucem fuiſſe emiſſum. Anno* 1484 *elapſo nullum opus ab illo impreſſum inuenitur. Inter primos numerandus eſt, qui initialibus litteris ligno inciſis vſus eſt. Praeter* Ioannem ZEYNER *nullus alius innoteſcit typographus, qui Vlmae ante annum* 1482, *quo* Leonardus HOL *adparet, libros typis euulgauit. Ex hoc coniicere eſt, omnia opera Vlmae ante annum* 1480 *impreſſa, ex* Ioannis ZEYNER *officina in lucem prodiiſſe.*

CXXXII. Ioannis Boccacii de praeclaris mulieribus Liber. Vlmae per Ioan. Zeyner. Theodiſc. in fol.

Cl. PANZER praeſentem editionem in *Annalibus Litterat. teuton.* nuper editis p. 51 ſat prolixe deſcripſit. Integer liber folia 148 complectitur, & eodem typo, quo ALBERTI *M.* tractatum

tum de Miſſae myſterio anno 1473 excuderat ZEYNER, & quem tabula VII. N. IV exhibet, impreſſus extat. Charta eſt firma quidem, ſed minus alba. Litteras initiales florentes ligno inciſas oſtendit, nullos vero cuſtodes, aut ſignaturas. Priora viginti folia nullos habent numeros, reliqua autem iisdem ſunt adnotata. Superbit quoque haec editio 76 figuris ligno inciſis, ac diuerſis coloribus depictis. Cl. PANZER animaduertit, in latina huius operis editione 81 earum occurrere. Praemittuntur capitulorum argumenta, quinque foliis contenta.

In fronte operis legitur: *Hie nach volget der kurcz ſin von etlichen frowen van denen iohannes boccacius in latin beſchriben hat vnd doctor Hainricus ſtainhöwel getütſchet.* Dein folio ſexto translatoris dedicatio ita incipit: *Der Durchlaüchtigiſten fürſten vnd frowen frow Elienory Herczogin ze Oeſterrych &c. ſyner genedigiſten frowen Erbüt ſich Hainricus Stainhöwel von Wyl an der wirm, doctor in erczny maiſter der ſüben künſt, geſchworner arczt ze vlm, willig zü allen vndertänigen dienſten* &c. ELEONORA, teſte PANZERO, erat SIGISMVNDI Auſtriae Archiducis coniux, ac IACOBI Scotiae Regis filia. Initialis dedicationis littera, Archiduciſſae, & *Henrici* STAINHOEWELS inſignia, floribus vndique exornata, ligno inciſa repraeſentat. Dedicatio tria implet folia, ad cuius finem legitur: *Geben zü vlm vff den abend der durchleüchtigiſten künigin ob allen frowen geſegneten Marie als ſie von irem aingebornen ſun vſs diſem iamertal, in ſyn rych der öwigen fröden empfangen ward, nach der geburt des ſelben ſunes im tuſend fierhundert dry vnd ſibenczigſten iar.* Folio nono ipſum opus ſequenti verſu inchoat:

Vipera vim perdit. vi pariente puella.
Von Eua Capitulum primum.

Quodlibet capitulum ab vno, aut pluribus verſibus initium ſumit. Capitulo 96 narrat auctor illam Iohannae Papiſſae hiſtoriam, ab omnibus verae critices, ac veritatis amatoribus non ſolum Catholicis, ſed etiam acatholicis, ſc. BLONDELLO, GROTIO, VOSSIO, CAMERO, BORCHORNIO, LINDENBROGIO, CAVEO, GRVTERO, & aliis inter fabulas iam diu reiectam. Vltimum capitulum, ab *Henrico* STEINHOEWEL additum, docet, quaenam diſtinctionis ſigna in hoc opere occurrant, quidque ſignificent. Illa vero ſunt punctum, colon, & coma. Ad calcem operis legitur:

Geendet ſeliglich, zü Vlm, von
Iohanne Zainer von Rutlingen.

Haec eſt prima huius operis in lingua theodiſca editio, quae anno 1473 primam adſpexit lucem; quod tum ex ipſa dedicatione, tum ex vigeſima quarta figura, in qua huius nota adiecta habetur, relucet. Cl. ZAPFIVS alterius editionis, iam anno 1471 in lucem emiſſae meminit, citans HALLERWODII *Bibliothecam curioſam*, ORLANDVM, & MAITTAIRE. Sed de eiusdem exiſtentia ipſemet cum Cl. CRISMER dubius haeret, & iure merito; cum aliquid, ante quam exiſtat, in luce adparere, omnem poſſibilitatem ſuperet.

Ioannes BOCCACIVS de Certaldo, natione Italus, patria Florentinus, vir fuit in ſecularibus litteris omnium ſui temporis facile doctiſſimus & diuinarum ſcripturarum non ignarus, Poeta, Philoſophus, & Aſtronomus celeberrimus, ingenio ſubtilis, eloquio diſertus. Edidit multa, & praeclara, ſed etiam non pauca iocis ſpurciſſimis, ac vanitatibus referta volumina, quibus nomen ſuum ad poſteritatis notitiam duxit. *Robert.* GERIVS in *adpend.* ad CAVE *Hiſt. ſcript. Eccleſ.* p. 50. TRITHEM. in *Bibl. Eccleſ. Fabric.* p. 152.

CXXXIII. S. Thomae Aquinatis Tractatus de periculis contingentibus circa ſacramentum Euchariſtiae. Eiusdem Epiſtola de Iudaeis ad Flandriae Comitiſſam. in fol.

Litteris iisdem, quibus praecedens, & praeſentia impreſſa ſunt. Foliis ſeptem conſtant, nullasque initiales litteras, nullos cuſtodes, aut ſignaturas, nullosque paginarum numeros

 exhi-

exhibent. In fronte tractatus legitur: *Tractatus de periculis contingentibus circa ſacramentum Eucariſtie, & de remediis eorundem! ex dictis ſancti Thome de Aquino. foeliciter incipit.* Pericula facile contingentia quatuordecim enumerantur. Prima folii quinti pagina, linea 25 *Tractatus de periculis circa ſacramentum eucariſtie contingentibus foeliciter finit.* Tum immediate *Epiſtola ſancti Thome de iudeis ad peticionem Comitiſſe Flandrie foeliciter incipit*, quae prima folii ſeptimi pagina terminatur.

CXXXIV. Aeſopi vita, & fabulae latino-germanicae, vnacum fabulis Auiani, Doligami, Aldefonſi, ac Poggii facetiis. Vlmae per Ioan. Zeyner. c. figg. in fol.

Cl. PANZER praeſentem editionem in *Annal. Litterat. Germ.* p. 47 breuiori recenſuit ſermone, quam ad exactam eius notitiam adquirendam ſufficit. Itaque cum operae pretium eſſe arbitarer, eam prolixius adumbrare decreui.

Conſtat integrum opus foliis 275 impreſſis, & quidem charactere gothico maiuſculo, ac pingui, a tabula VII. N. V exhibito. Caret ſignaturis, cuſtodibus, ac paginarum numeris. Litterae initiales occurrunt ligno inciſae.

Opus praecedit in pagina ſeparata imago, Aeſopum cum aliis diuerſis figuris lepidis repraeſentans, ligno inciſa. In folii primi fronte legitur: *Vita Eſopi fabulatoris clariſſimi e greco latina per Rimicium facta ad reuerendiſſimum patrem dominum Anthonium tituli ſancti Chryſogoni preſbiterum Cardinalem.* Tum immediate *Henrici* STEINHOEWEL, qui idem opus in germanicum transtulit linguam, ſequitur praefatio, cuius ſequens eſt tenor:

Das Leben des hochberümten ſabeldichters Eſopi, vſs kriechiſcher zungen! in latin, durch Rimicium gemachet! an den hochwirdigen vatter, herren anthonium des titels ſancti Chryſogoni prieſtern Cardinaln, vnd fürbas das ſelb leben Eſopi mit ſynen fabeln! die etwan romulus von athenis ſynem ſun Thiberino vſs kriechiſcher zungen in latin gebracht! hatt geſendet, vnd mer etlich der fabel Auiani, auch Doligami, Aldeſonſy vnd ſchimfreden poggy vnd anderer, ietlicher mitt ierem titel ob verzaichnet! vſs latin; von doctore hainrico ſtainhöwel ſchlecht vnd verſtentlich getiitſchet nit wort vſs wort, ſunder ſin vſs ſin; vmb merer lütrung wegen deſs textes oft mit wenig zü gelegten oder abgebrochnen worten gezogen, ze lob vnd ere dem durchläuchtigiſten fürſten vnd herren herren Sigmunden herczogen zü Oeſterrich! &c.

Loquitur deinde de fabularum vtilitate, & quanam ratione iſta hauriri poſſit. Auerſa primi folii pagina linea 12 agit de fabularum natura, diuerſisque earum generibus. Folii ſecundi auerſa, linea 25 incipit, ſed ſine titulo, AESOPI vita latino deſcripta ſermone, quam auerſa folii 25 pagina, linea vndecima eiusdem translatio excipit, figuris AESOPI vitam exhibentibus exornata. Terminatur auerſa folii 59 pagina. Folio ſexageſimo incipit *Regiſtrum fabularum Eſopi, in librum primum.* Reliquis quoque libris capitulorum argumenta praemiſſa ſunt. Auerſa eiusdem folii pagina *Incipit prefatio*, & quidem triplex, latina ſcilicet, germanica, & metrica. Prima folii 61 pagina, linea 24 *Incipit fabularum liber primus. Fabula prima de gallo & margarita.* Quaelibet fabula in tribus prioribus libris triplici modo ſeſe repraeſentat, latino ſoluto ſcilicet, germanico, & latino ligato ſermone deſcripta. Fabulae vero libri quarti, ac extrauagantes ſoluto tantummodo ſermone latine, & theodiſce ſunt conceptae. Latinam inter, & germanicam potiſſimum ſe ſiſtit figura, fabulae cuilibet adcommodata.

Prima folii 144 pagina quartus abſoluitur liber, ad cuius finem legitur: *Finis quarti libri eſopi viri ingenioſi! nec plures eius libri inueniuntur. multe tamen eius fabule reperte ſunt quarum plurime ſequuntur, vt in proceſſu videbitur.* Auerſa eiusdem *Extrauagantes Eſopi antique ſequntur.* Prima folii 184 pagina ad finem haec habentur: *Finite ſunt extrauagantes antique. aſcripte eſopo.*

eſopo. neſcio ſi vere vel ficte. Auerſa eiusdem folii, linea vndeuigeſima *Sequuntur alique eſopi fabule noue translationis remicy*, quae prima folii 199 pagina terminantur hac notitia ſubnexa: *Finis fabularum Eſopi a rimitio noue translationis fabularum eſopi grecarum auctore extracte! Que a romulo in ſuis quatuor libris non continentur.* Dein ſequitur *Regiſtrum eorundem.* Auerſa pagina *Auiani fabule ſequntur*, quae latine ligato, theodiſce vero ſoluto ſermone impreſſae habentur. Iſtas folio 224 excipiunt collectae ex ALDEFONSO, & POGGIO. Auerſa folii 268 pagina adiecta eſt fabula *De vulpe, gallo & canibus Et pertinet ad finem quarti libri Eſopi.* Folio 270 legitur: *Die gemainen puncten der materi diſs büchlins.* Ad calcem vero operis: *Geendet ſäliglich von Iohanne Zeiner zü vlm.*

Editio haec peruetuſta, ac rariſſima, de qua Bibliographi hucusque parum notitiae habuere, principem locum ſibi vendicat; vnde Cl. FREYTAG T. I. *Aparat.* p. 71 illam Auguſtanam anno 1487 in lucem emiſſam, erronee primam adpellauit.

AESOPVS, cuius exiſtentiam quidam eruditorum in dubium vocauere, Armorii in Phrygia natus, a DEMARCHO opulento Athenienſi mancipium venditus, Athenis ſtudio morali, & graecae linguae nauauit operam. Duobus deinceps Philoſophis XANTHONI, & IADMONI, qui illum libertate donauit, in inſula Samo famulatum praeſtitit, quod tempore CROESI Regis circa 52 olympiaden factum videtur. A Delphis incolis, quorum peſſimos mores in ſuis fabulis liberiori redarguebat ſtilo, circa 54 olympiaden e rupe praecipitatus periiſſe dicitur. Fabulas eruditi viri ſolummodo quoad inuentionem illi attribuendas eſſe putant. Conf. FABRICII *Bibl. graec.* BAYLE *Dictionaire.*

Ille, qui in praefatione RIMITIVS adpellatur, RYNVCIVS Theſſalus eſt, qui ſeculo XV florens vitam, & fabulas AESOPI latine reddidit

Fabulae, Auiano, in aliis editionibus latinis, *Rufo Feſto* AVIENE Poetae ſeculi IV haud incelebri adſcriptae, verſibus elegiacis ſunt conſcriptae. ALDEFONSVM, quem LEYSERVS in *Hiſt. poet. & poem.* medii aeui ADOLPHVM nominat, initio ſeculi XIV claruiſſe, ex verſibus quinque poſtremis apud LEYSERVM l. c. p. 2036 patet. Eae, quae POGGIO Florentino, qui ſeculo XV claruit, ac diuerſis ſcriptis inter eruditos celebris, tribuuntur narrationes, ex eius facetiis deſumtae ſunt. Ab *Henrico* STEINHOEWEL ea omnia in germanicam fuiſſe translata linguam, in praefatione vidimus.

CXXXV. Ioannis Nider Ord. Praedic. aurei ſermones totius anni de tempore, & ſanctis, vnacum quadrageſimali, pluribusque extrauagantibus. Vlmae per Ioan. Zeyner. in fol.

In fronte operis litteris maioribus impreſſum legitur: *Tabula ſuper ſermones de tempore magiſtri Iohannis nider ordinis predicatorum.* Tabulam folio octauo excipit ſingulorum ſermonum index. Prima noni folii pagina vacua eſt; auerſam vero duo occupant prologi, quorum primus maioribus, ſecundus minoribus litteris quas tabula VII. N VI oſtendit, expreſſus eſt. Folio decimo incipit ſermo primus, habitus prima Dominica Aduentus. Sermonum iſtorum finis prima folii 180 pagina, linea 31 habetur. Auerſa vacua eſt. Folio 181 *Incipit Quadrageſimale Reuerendi magiſtri Iohannis nyder comprehendens quolibet die duos ſermones. vnum de Epiſtola. & alium de euangelio* &c. Finitur quadrageſimale auerſa folii 216 pagina. Folio ſequenti inchoat tabula ſuper ſermones de ſanctis, ac ſingulorum ordine ſermonum index, quinque foliis conſtans. Folio 222 *Incipiunt ſermones de ſanctis* &c. Ad calcem haec leguntur: *Expliciunt aurei ſermones totius anni de tempore & de ſanctis cum quadrageſimali pluribusque extrauagantibus ſermonibus ſacre pagine eximii profeſſoris Magiſtri Iohannis Nider ordinis predicatorum Impreſſi per Iohannem Zainer in opido Vlm.*

Integrum hoc opus folia 316 complectitur. Signaturae, cuſtodes & paginarum numeri deſiderantur. Initiales litteras ligno inciſas ipſe typographus adiecit. In margine ſuperiori litteris maioribus ſermones ſunt indicati. Charta eſt quidem firma admodum, ſed minus alba, & polita. Lineae potiſſimum in quauis pagina 41 numerantur.

Cl. QVETIF. T. I *ſcript. Ord. Praedic.* meminit editionis ſine loci, anni, & typothetae indicio; & alterius an. 1500. Pariſiis typis euulgatae: praeſentem vero ignorabat. Eadem quoque BAVR fugiebat, qui T. III. *Bibl. vniuerſ.* editionem anno 1479. Spirae factam, & Pariſinam recenſet.

CXXXVI. Compendium theologicae veritatis cum Bernoldi Monachi Caeſarenſis Ord. Ciſterc. thematibus. Vlmae per Ioan. Zainer. in fol.

BERNOLDI themata foliis 31 comprehenſa operi ſunt praemiſſa. Incipiunt ſine titulo, aut inſcriptione, ab editoris praefatione, in qua differit, non ſufficere ſibi, niſi ſequentem tractatulum fratris BERNOLDI adiungeret. Haec decem lineis abſoluitur. Tum immediate BERNOLDI incipit prologus, in quo nos docet, *ſequentia themata ad laudem dei, & aedificationem plurium, qui librorum praedicabilium ſeu ſermoniariorum copiam non haberent, cooperante domino*, anno domini 1310 compilaſſe. Ad thematum finem ſolummodo legitur: *Laus deo.*

Compendium vnacum indice folia 159 complectitur. Primam folii primi paginam occupat auctoris prologus, auerſa *Incipiunt tituli capitulorum primi libri*, qui & reliquis ſex libris ſunt praefixi. Liber primus agit de *natura deitatis*. Terminatur liber ſeptimus, & vltimus prima folii 146 pagina, linea 25, cui maioribus litteris ſubnexum legitur: *Sit laus Deo.* Auerſa eiusdem folii vacua eſt. Folio ſequenti *Theologie veritatis compendium. alphabetico ordine regiſtratum ac in regali opido Vlma per Iohannem Zainer impreſſum feliciter incipit.* Haec verba iterum maioribus litteris impreſſa habentur. Ad calcem operis nil aliud legitur, quam *Finis regiſtri.*

Litterae, quibus impreſſum eſt hoc opus, ſunt prorſus eaedem, quibus praecedens excuſum habetur. Litterae initiales minio depictae conſpiciuntur; nullae autem ſignaturae, aut cuſtodes, vel paginarum numeri. Singulae paginae integrae, ac nullo capituli titulo interruptae quadraginta exhibent lineas. Interpunctionis ſigna praeter punctum occurrunt etiam duo puncta. In ſuperiori margine quemuis librum maioribus litteris adnotauit typographus. Quis huius compendii ſit auctor, exploratum non habeo.

CXXXVII. Vlrici, dicti *Vimer in Vlma*, Fraternitas Cleri, ſeu Regulae conuerſationis, & morum pro clericis. in fol.

Conſtat hoc opus foliis 57 impreſſis, & quidem charactere, quo immediate praecedens. Quaeuis pagina integra quadraginta complectitur lineas. Diſtinctionis ſigna obſeruantur punctum, & colon. Litterae initiales a miniculatore ſunt adpictae. Signaturae, cuſtodes, & paginarum numeri deſunt. Capitulorum tituli maioribus litteris ſunt expreſſi.

Auerſam primi folii paginam — Prima vacua eſt — occupat *Regiſtrum in Fraternitatem cleri.* In ſecundi folii fronte legitur: *In nomine dei gratias agamus: [illegible] & [illegible] multitudo mereatur: cuius miſericordie ſuper omnes creaturas eius exiſtunt: qui nos [illegible] in domino noſtro Ihe'u xpo nazareno crucifixo: cuius hoc ſanctiſſimum nomen [illegible]. Fraternitas cleri cum quibuſdam documentis eius incipit feliciter.* Sequitur prologus ad cuius finem haec habentur: *Ad quem autem hec iſta poema qualiacunque ſint ſcribam [illegible]*

quam ad te mi frater iohannes bona gratia qua me ſemper vnice amas: non omnino iniuria ſi pro te fratribuſque tuis parce laboro. Quapropter cum vniuerſus hic ſermo non ad oſtentandum ingenium: neque ad gloriam comparandam a me inſtitutus ſit. ſed vt honeſtiſſime voluntati tue obtemperem: ſi quod in me doctrine eſt id libenter effundam. interroga interpella obiice confuta pro arbitrio tuo. Hac enim via id quod querimus verum dilucidius apparebit. Terminatur prologus auerſa folii ſecundi pagina, linea 31. Ad calcem operis ſequentia maioribus litteris impreſſa habentur: *Fraternitas cleri per doctorem Vlricum edita: qui vulgo Vlmer in Vlma vocatur finit feliciter.*

De auctore, ac de eiusdem opere nullibi quamdam inuenire potui notitiam. Vlmenſem fuiſſe, ac doctorem, finalis ſubſcriptio nos docet.

CXXXVIII. Alberti Magni Ratisbon. Epiſcopi liber de Abundantia exemplorum. in fol.

Septem partibus hoc opus, ac foliis *66* conſtat, eodem charactere, quo praecedens, impreſſum. Auerſa primi folii pagina *Incipit Regiſtrum iſtius libri.* Folio ſecundo *Incipit liber de abundantia exemplorum magiſtri Alberti magni Ratiſpa. epiſcopi ad omnem materiam.* Haec, & ſuperiora maioribus litteris ſunt expreſſa, vti & omnia capitulorum argumenta. Prima folii tertii pagina, prologo finito, linea 21 *Incipit de timore* capitulum primum. Prima folii *66* pagina *Finit liber de abundantia exemplorum magiſtri Alberti magni Ratiſpa. epiſcopi ad omnem materiam.*

Deſunt litterae initiales, ſignaturae, cuſtodes, paginarumque numeri. Interpunctionis ſigna occurrunt punctum, & colon.

Cl. FREYTAG huius editionis T. I. *Adpar.* p. 567 mentionem faciens, rariſſimis adnumerat. Falſo opus iſtud ALBERTO *M.* adſcribitur, dum nec QVETIF, nec alius opera Doctoris huius memorans, de eo mentionem infert. Inſuper exempla, quae partim e profana, partim ex eccleſiaſtica hiſtoria deſumta, multa abſona, ac putida ſigmenta immixta habent, quae certe tanto Viro erudito adſcribere, non leuis iniuria eſſet.

CXXXIX. Nicolai de Dinckelſpiel Concordantia in paſſionem dominicam. in fol.

Nicolus de DINCKELSPIEL, natione Germanus, patria Sueuus, Gymnaſii Viennenſis Rector, qui anno 1420 claruit, multa ingenii ſui monumenta poſteritati reliquit, inter quae & praeſens venit concordantia, in cuius fronte maiori typo impreſſum legitur: *Incipit concordancia in paſſionem dominicam. ab egregio quondam viro magiſtro Nicolao Dinckelſpichel collecta.* Litterae initiales nullae adparent, nulli cuſtodes, aut ſignaturae, nullique paginarum numeri. Eodem charactere, quo praecedentia, haec Concordantia impreſſa eſt, foliisque 36 continetur. Singulae paginae maxima ex parte 41 lineas complectuntur. Terminatur prima vltimi folii pagina, linea 38, cuius vltima verba ſunt: *Deo gracias.*

CXL. Alberti Magni, Liber de ſecretis mulierum cum commentariis. in 4.

Incipit opus ſine titulo, aut inſcriptione ſequentibus prologi verbis: *Scribit philoſophus philoſophorum princeps ſummus 4 Ethicorum.* Prologum ſecundo folio excipit epiſtola auctoris ad quemdam amicum, cuius hortatu praeſens opuſculum ſcripſit, quae tali modo inchoat: *Dilecto ſibi in xpo ſocio & amico N. clerico de tali loco vere ſapientie & augmentum continuum vite preſentis.* Primum capitulum incipit auerſa tertii folii pagina ſine omni titulo, aut capituli indicio, quod etiam per integrum opus obſeruatur. Textus charactere maiuſculo, expoſitio vero minuſculo, quo praecedentia, impreſſa eſt. Deſunt litterae initiales, ſignaturae, cuſto-

 des,

des, & paginarum numeri. Integrum opus folia 83 complectitur, cui auerſa vltimi folii pagina epilogus auctoris maioribus litteris impreſſus finem imponit.

Hoc opus ſane B. ALBERTO ſuppoſitum ex eo euincitur, quod ipſe vt teſtis pluries adducatur. E. g. c. 6 legitur: *quatuor ſunt lune ſecundum Albertum in tractatu de ſtatu ſolis & lune.* C. 15 *huius rationem dicit Albertus* C. 18 *quia ſicut recitat Albertus* &c. Quae certo auctorem libelli alium probant. Quod autem ſeipſum citare voluerit, de ALBERTO nemo cordatus credet, quem vbique mira ingenuitate ſcripſiſſe, vt & ſemper egiſſe, obuium eſt. SIMLERVS auctorem huius opuſculi *Henricum* de SAXONIA ſeculo XIII clarum, ſub cuius nomine idem anno 1498 typis Auguſtae prodibat, adſerit. Ferunt, iſtum fuiſſe ALBERTI diſcipulum, & quia magiſtri operibus in quibusdam vſus, hinc diſcipuli lucubrationem magiſtro adſcribendi anſam arripuerunt. QVETIF T. I. *Script. Ord. Praedic.* p. 180.

CXLI. Ioannis de Francofordia Ord. Praedic. Sermones de tempore. Vlmae ſine anni, & typographi indicio. in fol.

In operis fronte legitur: *Sermones perbreues ſed multum notabiles & formales de tempore eximii theologie doctoris Ioannis de Franckford heretice brauitatis exquiſitoris conſilii baſilienſ. Et primo de dominica prima aduentus domini. Et ſic conſequenter per totum annum Incipiunt feliciter.* Auerſa folii 80 pagina terminatur pars hyemalis, & *Sequitur de parte eſtiuali*, cuius primus ſermo ſequenti folio de Dominica prima poſt Pentecoſten incipit. Finiuntur prima folii 144 pagina, linea 29 cui ſubiectum habetur: *Sermonum dominicalium Egregii ſacre theologie doctoris Iohannis de franckſordia finis vlme.*

Character, quo impreſſi ſunt ſermones iſti, eſt gothicus maiuſculus, ac ſatis pinguis, quem tabula VII. N. VII repraeſentat. Litteras initiales maiuſculas vsque ad folium 59, ab hoc vsque ad finem minuſculas adiecit typographus. Cuſtodes, ſignaturae, & paginarum numeri deſiderantur. Interpunctionis ſigna obſeruaui punctum, & ſemicolon. Charta eſt firmiſſima, ſed minus alba, ac polita. Vlmae typis euulgatos fuiſſe iſtos ſermones, ex ſubſcriptione diſcimus; quonam vero anno, non adparet; haud dubito, quin intra annos 1470 — 1480 in lucem prodierint, & quidem, ex *Ioan.* ZEYNER officina; inde cum Cl. SEEMILLER ſuſpicor, quod, vti in animaduerſione praeuia iam oſtendi, nullus typographus praeter illum innoteſcat, qui ante annum 1482 Vlmae typographicam exercuerit artem.

Ioannes de FRANCOFORDIA a patria ſic nuncupatus, ordinis Praedicatorum Monachus, theologiae doctor, vir in S. Scripturis peritus in concilio Conſtantienſi claruit anno 1441, & aduerſus HIERONYMVM *Pragenſem* verbo, & ſcripto decertauit. QVETIF T. I. *Script. Praedic.* p. 795.

LIBRIS, qui ſequuntur, dum in eorum characterum notitiam, inſuper habita omni indagatione, peruenire non potui, ſuos adſignare typographos tamdiu differam, donec vel a Bibliothecarum Praefectis, vel propria vlteriori perquiſitione proxime inſtituenda edoctus fuero, quinam iſti viri ſint, qui his characteribus ad libros illos excudendos vſi fuere. Interim tamen coniecturas probabiles aut impreſſionis locum, aut ipſum typographum determinandi in medium proferam.

CXLII. Guillelmi Poſtilla in Euangelia, & Epiſtolas de tempore, & Sanctis, in fol.

In prima folii primi pagina legitur auctoris praefatio, quae ſine titulo, aut inſcriptione ſequentibus verbis incipit: *Vitam bonam & exitum beatum Ego frater Guillelmus ſacre theologie profeſſor minimus pariſius educatus* &c. In hac adfirmat, ſe expoſitionem Euangeliorum, & Epi-

Epiſtolarum pro minus expertis clericis, ac incipientibus verbi diuini praedicatoribus ex diuerſis auctoribus, quos omnes commemorat, congeſſiſſe. Auerſa eiusdem folii pagina habentur abbreuiationes in opere occurrentes, hisque ſubiectum legitur: *Epiſtolarum & Euangeliorum de tempore & de ſanctis liber incipit.* Folio ſecundo primus inchoat ſermo absque titulo in illa verba S. PAVLI ad Rom. c. XIII. *Fratres ſcientes quia hora eſt iam nos de ſomno ſurgere.* Opus in duas diuiſum eſt partes; prima Epiſtolarum, ſecunda Euangeliorum expoſitiones comprehendit. Prima pars terminatur auerſa folii centeſimi pagina, linea ſexta, cui ſubnexus eſt S. PAVLI epiſtolarum index. Folio 101 *Incipit poſtilla ſuper euangelia dominicalia ſecundum ſenſum litteralem Iuxta concordancias euangeliſtarum.* Auerſa folii 261 pagina, linea 15 *Explicit poſtilla ſuper euangelia dominicalia & ſuper euangelia de ſanctis ſecundum ſenſum litteralem collecta Anno domini M CCCC XXXVII ex poſtillis & ex ſermonibus illorum ſacre pagine doctorum* &c. Folio ſequenti inuenitur *Modus legendi nomina doctorum abreuiata in iſto libro,* in duodecim lineas incluſus.

Conſtat hoc opus foliis 262. Character, quo impreſſum, eſt gothicus maiuſculus, pinguis, rudis, ac inaequalis, tabula VIII. N. I repraeſentatus. Charta eſt firmiſſima, ſed minus alba, & polita. Lineae in quauis pagina 30, aut 31 numerantur. Interpunctionis ſignum ſolum conſpicitur punctum, nullae vero initiales litterae, aut ſignaturae, vel cuſtodes, nullique paginarum numeri.

De impreſſionis loco, ac de typographo quid dicam, omnino incertus haereo, dum nec ego, nec amici mei doctiſſimi opus quoddam eodem typo impreſſum adſpicere potuimus, in quo tam loci, quam typothetae indicium reperire fuiſſet. Si fides SCHOEPFLINIO adhibenda, Argentinae primis typographiae annis excuſum fuiſſe dicendum eſſet, cum preſentis operis characteres iidem plane ſunt, quibus *Liber de miſeria humanae conditionis Lotharii Diaconi Cardinalis SS. Sergii & Bachi* a SCHOEPFLINIO in *Vindic. typogr.* adductus, & ad annum 1448 relatus, impreſſus eſt.

Annus, quo in lucem prodiit, 1474 eſſe mihi videtur. In Poſtilla enim in Euangelium de communi virginum: *Simile eſt regnum coelorum decem virginibus* prima folii 258 pagina a linea quarta vsque ad ſextam legitur: *Mora iſta eſt decurſus temporis ab aſcenſione xpi ad diem iudicii quod vocatur mora propter longitudinem Iam enim durauit M. CCCC. LXXIIII annos.* Hic ſane numerus, — vt cum Cl. SEEMILLER Faſc. I p. 171 animaduertendum, — nequit annum deſignare a Chriſti Aſcenſione milleſimum quadringenteſimum quartum, qui eſſet poſt Chriſtum natum circiter 1507. Deſignat igitur annum a Chriſti natiuitate currentem. Porro haec anni deſignatio non eſt ab operis compilatore facta, vtpote qui compilationem ſuam in operis epilogo anno 1437 factam teſtatur. Igitur annum impreſſionis deſignare, credendum eſt, maxime cum & in aliis editionibus hic editionis annus inuenitur mutatus. Sic, teſte QVETIF T. I *ſcript. Ord. Praedic.* p. 868 editio huius operis, cuius meminit, pro *durauit annos M CCCC LXXIIII* habet: *durauit annos M CCCC LXXXV.* In editione Ingolſtadienſi, teſte Cl. SEEMILLER l. cit. legitur: *durauit M CCCC LXXVI.* In editione Baſilienſi anno 1507 facta, cuius mentionem facit Cl. GEMEINER, habetur: *durauit annos* 1507.

Auctor huius operis eſt GVILLELMVS Pariſienſis, diuerſus a GVILLELMO Pariſienſi Epiſcopo, qui iam anno 1249 ſupremum diem obiit. Ordinis Praedicatorum fuiſſe alumnum patet ex *Poſtilla ſuper Euangelium Dominicae XV poſt octauas Pentecoſtes*, vbi prima folii 200 pagina, linea 21 ſic legitur: *Similiter ſanctus Dominicus pater noſter qui a pueritia ſua Domino noſtro ſeruire ſtuduit.* &c. Claruit circa medium ſeculi XV. Conf. QVETIF l. cit.

CXLIIII.

CXLIII. Vocabularium latino - germanicum. in fol.

Integrum hoc opus foliis 290 conſtat; impreſſum eſt charactere gothico maiuſculo, pingui, ac inaequali, qui tabula VIII. N. II videndus erit. Charta eſt firma quidem ſed minus alba, & polita. Litterae initiales nullae occurrunt, nulli cuſtodes, aut ſignaturae, vel paginarum numeri. Interpunctionis ſignum in praefatione nullum, in opere vero ſolum punctum obſeruatur. Abbreuiaturae ſunt valde frequentes. Littera Iod puncti loco lineolam ſibi habet impoſitam.

Incipit vocabularium iſtud ſine titulo ab auctoris praefatione, cuius initium ita ſonat: *Scripturarum fidelibus ſalutem veritatis teſtimonio adminiſtrantium intellectus ex vocabulorum notitia dependet.* Praefatio linea 26 primae paginae terminatur, & immediate ſequitur littera A, quam prima folii 34 pagina, linea 25 Littera B excipit. Deſinit opus auerſa folii 290 pagina, linea 24, cuius verba ſunt: *enim ortus eſt talis vir & viret. i. princeps ibi extitit.*

Iam ſuperius numero CVIII aliam huius operis editionem deſcriptam habemus, quae praeſente longe poſterior videtur. Praeſens eſt peruetuſta, ac perrara, de qua Bibliographi altum tenent ſilentium.

CXLIV. Iacobi Monachi Carthuſiani Sermones Dominicales per totum annum. in fol.

Typus huius operis eſt prorſus idem, quo immediate praecedens impreſſum eſt. Foliis 223 contentum, caret initialibus litteris, ſignaturis, cuſtodibus, & paginarum numeris. Charta eſt firma admodum, ſed minus alba, & polita. Pagina quaeuis 31 exhibet lineas. Interpunctionis ſignum ſolum punctum, & hoc infrequenter admodum, occurrit.

In prima folii primi pagina tituli loco legitur: *Sermones Dominicales Notabiles & formales per anni circulum Compilati per Eximium ſacre Theologie profeſſorem Dominum Iacobum domus Carthuſien. extra muros Erfordien. vicarium Auctoriſati a domino Nicolao Papa Quinto Feliciter incipiunt.* Haec verba excipit prologus, qui auerſa eiusdem folii, linea 17 terminatur. In eadem linea legitur: *Dominica prima aduentus domini.* Sermonis huius finis habetur auerſa folii quinti pagina, linea 27, in qua adhuc ſequentia leguntur impreſſa: *Dominica ſecunda aduentus.* Terminatur opus prima folii 223 pagina, linea 31, cuius verba ſic ſonant: *operante cui ſit laus & gloria AMEN.*

De praeſenti editione extat exemplar in Bibliotheca Can. Reg. Rottenbuchii, ad cuius calcem manus cooeua annum 1476 adſcripſit. Saltem igitur hoc anno in lucem prodiiſſe, haud dubitandum eſt, maxime, cum & omnes antiquitatis notae huic tempori correſpondent.

Auctorem huius operis TRITHEMIVS *Iacobum* IVNTERBVCK adpellat, qui natione teutonicus, ordinis Carthuſienſis vicarius domus montis ſancti Saluatoris prope Erfordiam, vir erat in diuinis ſcripturis ſtudioſus, & eruditus, ingenio clarus, ſermone apertus, dubiorum cautus interpres, vita quoque, & conuerſatione deuotus, multis ingenii ſui monumentis celebris. Claruit circa medium ſeculi XV. Ex vltimo ſermone diſcimus, eum ſermones praeſentes, antequam Carthuſianum profiteretur ordinem, in alma vniuerſitate Cracovienſi, cuius tunc membrum erat, viua voce in lingua vulgari coram populo e ſuggeſtu dixiſſe. Ad finem eiusdem legitur: *Offero igitur hec preſcripta cuilibet predicatori intento & attento auditori vt particeps eſſe poſſim fructibus eorum & licet pro nunc ſacre & celeberrime religioni Carthuſienſi vinculo aſtrictus ſum vbi mihi non poteſt patere egreſſus ad vrbes & ad populi multitudinem vt & per me verbum dei populo pronunciare poſſem ymo predicandi plangendi continui officium. dedi tamen per premiſſa operam vt flatum & ventum in organis aliorum ſubminiſtrarem & alter claues tangat &*

fiſtule

fiſtule dulciter vt ſpero reſonabunt deo & me cooperante cui ſit laus & gloria AMEN. Ex his patet, eum ſermones iſtos primum poſt Carthuſienſis ordinis ingreſſum in latinum translatos, in lucem emiſiſſe.

CXLV. *Tractatus peroptimus de animabus exutis a corporibus editus a fratre Iacobo doct. ordinis Carthuſien. Erfordiae.* in fol.

Haec verbotenus leguntur in primae paginae fronte, quae immediate prologus ſequitur, auerſa folii primi pagina, linea decima deſinens. Tractatus iſte eodem typo, quo praecedens, impreſſus viginti folia complectitur. Deſunt initiales litterae, cuſtodes, ſignaturae, & paginarum numeri. Lineae in quauis pagina 32 numerantur. Diſtinctionis ſignum praeter punctum nullum aliud occurrit, & hoc rariſſime. Capitulis nullus praefixus eſt titulus. Opus finitur prima folii 20 pagina linea 23, cui haec notatu digna ſunt ſubiecta: *Hec rudi ſtilo quantum valui non quantum volui ſcripta certa caritate & qua eſtimaui veritate omnibus beniuolis clarioribus rectoribus humiliter offero emendanda & limanda cedere paratus lucidiori veritati cui non preſcripſi narrans in hys plures reuelationes per me lectas pie credens eorum ſcriptores non fuiſſe mentitos Quibus ſimiles ymo maiores Beatus gregorius papa non timuit ad edificationem hominum in ſuo dyalogo enarrare veniam petens de prolixitate aut ſuperfluitate. caritate ad hoc inſtigante pro quo deus ſit benedictus AMEN.*

Extat huius editionis exemplar in Bibl. Ratisbon. quod Cl. GEMEINER in Eiusdem librorum rariorum notitia N. 42 recenſet, & iam ante annum 1475 in lucem prodiiſſe putat. ENGEL in *Catal. Spicil.* p. 48 dicit: „Librum hunc ſub ipſa typographiae primordia excuſum „ fuiſſe, declarat characterum ruditas, cum aliis notis diagnoſticis.

CXLVI. B. Euſebii ad Damaſum Portuenſem Epiſcopum, & Theodomum Senatorem Romanum de morte S. Hieronymi Epiſtola. II. S. Auguſtini de eiusdem vita, obitu, & miraculis ad Cyrillum Hieroſolymitanum epiſtola. III. S. Cyrilli ad Auguſtinum de eiusdem Sancti, & Euſebii morte epiſtola. in fol.

Epiſtolae iſtae, foliis 65 contentae, iisdem litteris, quibus praecedentia, ſunt impreſſae. Deſunt initiales litterae, ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri. Paginae ſingulae integrae 31 exhibent lineas.

In prima pagina legitur: *Incipit epiſtola beati Euſeby ad damaſium portunenſem & ad Theodomum ſenatorem romanum de morte glorioſi hieronimi doctoris eximii.* Epiſtola deinde ſic inchoat: *Patri reuerendiſſimo portunenſi epiſcopo & xpianiſſimo Theodonio & romano ſenatori. Euſebius olim hieronimi ſanctiſſimi diſcipulus.* Huic prima folii 31 pagina, linea quarta finis imponitur. Linea quinta *Incipit epiſtola beati auguſtini epiſcopi ad cirillum venerabilem archiepiſcopum hieroſolimitanum de vita obitu & miraculis beatiſſimi hieronimi preſpiteri & doctoris eximy.* Prima folii 37 pagina, linea decima *Incipit epiſtola Cirilli archiepiſcopi ad beatum Auguſtinum epiſcopum de miraculis glorioſi hieronimi necnon de morte beati Euſeby diſcipuli ſancti hieronimi.* Haec auerſa folii 65 pagina, linea 29 finitur, vltima cuius verba: *eſto AMEN.*

Epiſtolas iſtas, quae inter *S.* HIERONYMI opera reperiuntur, falſo omnino EVSEBIO, AVGVSTINO, & CYRILLO adſcribi, firmis argumentis demonſtrat OVDINVS T. II. *Comment. de ſcript. Eccleſ. in diſſert. de* DAMASO *Portuen.* c. 7 col. 387, & 88. Ex ſtili aequalitate concludit, ipſum Damaſum, qui opuſcula ſua alienis, & abſurdis inſcriptionibus occultare ſolitus, iſtarum fuiſſe compilatorem.

CXLVII. Sermones de Sanctis. in fol. mag.

Integrum hoc opus foliis 246 conſtat. Impreſſum eſt in duabus columnis, quarum quaeuis lineas 57 complectitur, papyro albae, firmae; ſed minus politae, charactere gothico ſatis pingui, & magis rotundo, quem tabula VIII. N. III exhibet. Chartarii ſigna occurrunt littera D, quam ſtilus ſecat ex vna parte in annulum, ex altera in crucem deſinens, & corona, ſed minus frequenter. Litteras initiales maiores ligno inciſas potiſſimum adiecit typographus. Cuſtodes, ſignaturae, & paginarum numeri deſiderantur.

Prima columna incipit *Regiſtrum ſermonum operis Dan de ſanctis;* deſinit tertia folii ſecundi columna, linea 23, cui ſubiectum legitur: *Incipit tabula libri*, id eſt, alphabeticus materiarum index quinque foliis contentus, cuius initium folio tertio habetur. Folio octauo *Incipit opus de ſanctis.* Praemiſſa eſt ſermonibus breuis auctoris praefatio, quam columna ſecunda primus ſermo de *S.* ANDREA Apoſtolo excipit. Tertia folii 124 columna linea 41 ſecundus ſubſermo de *S.* AVGVSTINO abruptus eſt, his verbis typo adpreſſis: *Hic Nullus. eſt defectus.* Folio ſequenti continuatur ſermo verbis cum priori textu cohaerentibus: *Sic iſte mentes licet circa carnem verſentur.* Terminatur opus quarta folii vltimi pagina, linea 57 ſine omni finali ſubſcriptione.

Sermones iſtos Cl. OSSINGER in *Bibl. Auguſt.* p. 801 attribuit IORDANO a *Saxonia*, qui natione Germanus, patria Saxo, ord. Eremit. *S.* AVGVSTINI Alumnus ſeculo XIV floruit. Vir erat tam doctrina, quam pietate celebris, multa vtriusque monumenta poſteris relinquens. Manifeſtat ſe quoque auctor mox in ipſius praefationis initialibus verbis: *Dan catulus leonis fluit largiter de Baſan. Deut. XXXI. Transfundato fonte* IOR. *qui diuina largitate in opere ſermonum de tempore aquas ſalutares profluenter effudit. Accedamus ad alterum fontem* DAN. *qui & ipſe donante domino largiter in opere de ſanctis quod pre manibus habemus vt ſicut duo fontes ſimul iuncti* IORDANIS *nomen efficiant.*

Cl. OSSINGER, licet multos Bibliographorum citet, nullius tamen alterius editionis notitiam ſibi adquirere potuit, quam illius, quae Argentinae 1484 in lucem prodiit; ex quo ſumma huius raritas eluceſcit.

CXLVIII. *Tractatus ſollempnis multum predicabilis In quo materia de quolibet ſancto ex figura natura & exemplo elegantiſſime probatur Incipit.* in fol.

Haec tituli loco in fronte primae columnae — In duas enim quaelibet diſtincta eſt pagina — impreſſa habentur. Vndecim foliis totus abſoluitur tractatus, charactere gothico maiuſculo plane ignoto impreſſus. Litteras initiales partim omiſit typographus, partim paruas adiecit. Signaturae, cuſtodes, & paginarum numeri deſunt. Interpunctionis ſignum ſolum obſeruatur punctum. Columna quaelibet 42 comprehendit lineas. Primum locum obtinet *S.* ANDREAS *Apoſtolus;* vltimo vero agitur de *Dedicatione Eccleſiae.* Terminatur tractatus iſte ſecunda folii vndecimi columna, linea 40, cui ſubiectum legitur: *Sit laus deo.*

CXLIX. Biblia cum gloſſa ordinaria, & interlineari. Tom. IV. in fol. Reg.

Tomus primus foliis 253 conſtans, a libro *Geneſis* vsque ad librum *Ruth* progreditur. Incipit ſine titulo ab epiſtola *S.* HIERONYMI ad PAVLINVM, in cuius fronte legitur: *Epiſtola beati Hieronimi preſbiteri ad Paulinum preſbiterum de omnibus diuine hiſtorie libris incipit.* Finitur quarta folii ſecundi columna, linea 49, cui ſubnexum habetur: *Epiſtola ſancti Hieronimi preſbiteri ad Paulinum preſbiterum explicit.* Folio ſequentis prima columna epiſtolam excipit

eiusdem ſancti prologus, qui ſecunda columna, linea 26 abſoluitur. Tertia columna *Gloſa ordinaria incipit.* Finis libro *Ruth* quarta folii vltimi columna impoſitus conſpicitur.

Tomus ſecundus folia 326 complectitur, & a *libro I. Regum* vsque ad *Pſalterium* ſe extendit. In margine ſuperiori primae paginae capitalibus litteris impreſſum legitur: *Prologus galeatus hieronymi. in. Li. regum.* Folio ſecundo incipit liber primus *Regum*. Liber *Eſther* finitur tertia folii 186 columna, linea 49, cui additum eſt;

Explicit liber Heſter.

Reliquum paginae vacuum eſt. Prima folii 187 columna *Incipit prologus beati hieronimi in librum Iob.* Ad calcem Pſalterii legitur: *Liber hymnorum ſiue ſoliloquiorum dauid finit.*

Tertius tomus Libros Salomonis & reliquos veteris teſtamenti continet, foliisque 340 conſtat. In fronte primae columnae habetur impreſſum: *Epiſtola ſancti Hieronimi preſbiteri ad Chromatium & Heliodorum epiſcopos: de libris Salomonis.* Liber *Baruch* ſecunda folii 182 columna, linea 26 abſoluitur; reliquum folii vacuum eſt. Folio ſequenti *Incipit prologus in Ezechielem prophetam.* Liber ſecundus *Machabaeorum* ſecunda folii 340 columna terminatur.

Tomus quartus nouum teſtamentum in foliis 286 complectitur. In ſuperiori paginae primae margine capitalibus litteris expreſſum habetur: *Prologi in Euangeliſtas*; in fronte vero primae columnae: *Incipit epiſtola beati Hieronimi ad Damaſum papam in quatuor euangeliſtas.* Secunda folii ſecundi columna incipit *S.* MATTHAEI *Euangelium.* Epiſtola ad *Hebraeos* terminatur in primae paginae medio folii 225; reliquum eiusdem vacuum adparet. Folio ſequenti incipiunt *Acta Apoſtolorum. Apocalypſis* quarta folii 287 columna abſque omni finali ſubſcriptione deſinit.

Opus iſtud charactere gothico maiuſculo, & minuſculo impreſſum eſt, textus quidem primo, altero vero gloſſa. Charta eſt alba, ac ita firma, vt pergameno proxime accedat. Littera initialis reperitur nulla a typographo adiecta, ſed omnes ſunt aut rubro, aut caeruleo colore depictae, interdum quoque floribus diuerſis exornatae. Cuſtodes, & paginarum numeri deſiderantur, non item ſignaturae. In ſuperiori margine litteris capitalibus quiuis liber, numerus vero tam librorum, quam capitum cifro romano eſt indicatus.

A quonam typographorum, & quo in loco fuerit impreſſum opus tam excellens, nullus Bibliographorum hucusque determinare eſt auſus, neque ego hariolari volo. Quod autem ad annum, quo in lucem prodiit, attinet, ſententiam clariſſimorum virorum FREYTAG, & ZAPF ſequar. Primus I *Adpar.* p. 139 omnium primam, & rariſſimam editionem Bibliorum adpellat, quae cum gloſſa, vt vocatur, ordinaria in lucem prodierunt. Deinde pergit: „ Codicem ante annum 1483, & forte illo ipſo anno in lucem fuiſſe emiſſum, verba primae „ parti manu adſcripta, ſatis ſuperque docent. Illa vero ita ſonant: *Anno domini Milleſimo quadringenteſimo octogeſimo tertio in die ſancti Luce euangeliſte Honorabilis dominus Thoes Czeuszner vicarius & capellanus in eccleſia ſancti Michaelis parochiali Ior Ihen. ex hac luce migrauit. Qui hanc primam partem Biblie gloſſa duplici ornatam. cum aliis tribus patribus monaſterio bte Marie vgis in ſuis extremis legauit. In Boſau. cuius anima requieſcat in pace. Amen.*

Cl. ZAPFIVS in *Memorab. Bibl. ſuae* P. I p. 109 arbitratur cum *Bibliotheca Sarraziana*, circa annum 1478 Biblia iſta fuiſſe typis euulgata. Ex verbis enim a FREYTAG adductis non plus ſequitur, quam codicem iſtum anno 1483 iam fuiſſe impreſſum, & CZEVSZENER, qui illum monaſterio B. V. MARIAE legabat, fatalem egiſſe diem, non autem illum primam iſto anno adſpexiſſe lucem. Omnem quoque poſſibilitatem ſuperat, hoc opus vno anno excudi potuiſſe; ac veriſimilius eſt, CZEVSZENER illum pluribus poſſediſſe annis. Vnde haud dubitandum, illum iam anno 1478 typis fuiſſe euulgatum.

Gloſſae ordinariae auctor praecipuus laudatur *Walafridus* STRABO, ſeu STRABVS natione Germanus, Ord. *S.* BENEDICTI Monachus, qui LVDOVICI *Pii* temporibus circa annum

 830

830 clarebat. Fuit primum Fuldenſis Monachus, *Rhabani* MAVRI diſcipulus; tum Coenobii *S.* GALLI Decanus, tandemque anno 842 Augiae maioris prope Conſtantiam Abbas creatus eſt. Obiit anno 849. Vir doctus, & ſapiens, ac litterarum ſcientia ante alios illuſtris compilauit praeſentem gloſſam ex Patrum antiquorum ſcriptis, praeſertim ex praeceptoris ſui *Rhabani* MAVRI commentariis. Opus hoc perpetuis fuit celebratum laudibus, quo deinceps grata poſteritas omnis vſa eſt, tamquam vnica claue ſcripturae.

Reperitur & alia breuior quaedam gloſſa, quae cum intra textus lineas ſcriberetur, *Interlinearis* nuncupatur. Auctor illius celebratur ANSELMVS *Laudunenſis* & ipſe Benedictinus. Errauit itaque Cl. ZAPFIVS, cum l. cit. gloſſam ordinariam *Nicolao de* LYRA, & interlinearem STRABONI attribuit. Conf. OVDINI *Comment. de ſcript. Eccleſ.* T. II col. 74. FREYTAG l. cit. LEANDRI a S. *Martino* Benedictini Monachi *dedicationem ad Biblia cum gloſſa ordinaria* Antuerpiae 1634 edita.

CL. P. Virgilii Maronis opera. in fol.

Elegantiſſima eſt huius operis editio, ſiue typus, qui romanus, ac nitidus, ſiue charta, quae alba admodum, ac firma, ſiue denique marginum amplitudo ſpectetur. Conſtat 28 plagularum faſciculis, Litteris ab *a* vsque *z.* & *aa* vsque *ee* ſignatis, de quibus omnes quaterniones, vltimo excepto, qui quinternio eſt. Initiales paruas litteras adpoſuit typographus, maiores vero, & diuerſis coloribus diſtinctas miniculator depingere ſtuduit. Cuſtodes, & paginarum numeri deſiderantur. Interpunctionis ſigna obſeruantur punctum, colon, & interrogationis ſignum. Quaeuis pagina integra impreſſa, aut titulo non interrupta, 38 exhibet verſus. Singuli tituli capitalibus litteris ſunt expreſſi.

Initio operis legitur: P. VIRGILII MARONIS BVCCOLICA. AEGLOGA PRIMA. INTERLOCVTORES MELIBAEVS ET TITIRVS AMICI. Hos typographus in margine laterali litteris capitalibus indicauit. Prima folii duodecimi pagina finiuntur *Bucolica;* auerſa incipit, praemiſſo OVIDII tetraſticho, P. VIRGILII MARONIS GEORGICON AD MECOENATEM LIBER PRIMVS. Libris ſingulis praecedit OVIDII tetraſtichon. Terminantur iſti libri prima folii 42 pagina, verſu quarto, & immediate maioribus litteris impreſſum legitur ſubnexum: OCTAVII AVGVSTI PRO VIRGILII AENEIDE VERSVS. Hos auerſa pagina ſequuntur duodecim librorum Aeneidos contenta, & iſta, quae primus complectitur liber, quod etiam ante quemlibet librum obſeruatur. Haec quoque omnia heroico carmine ſunt deſcripta. Folio 43 incipit P. VIRGILII MARONIS AENEIDOS LIBER PRIMVS. Libro duodecimo finis imponitur prima folii 176 pagina, linea 21. cui ſubiectum legitur: FINIS AENEIDOS. Librum duodecimum excipit ſine titulo decimus tertius, *Mapheo* VEGIO Laudunenſi adſcriptus. Eiusdem initium ſic ſonat:

Turnus vt extremo vitam ſub marte profudit.
Subdunt ſe rutuli aeneae troiana ſequentes
Agmina: dehinc ſuperis meriti redduntur honores.

Auerſa folii 184 pagina, linea 24 iſte finitur liber. Sequuntur deinde ALCINII, & *Cornelii* GALLI ad laudem VIRGILII verſus elegiaci; hos vero diuerſa carmina ſcilicet de *Hortulo*, *Vino*, & *Venere*, de *Liuore*, de *Cantu Sirenarum*, *Fortuna*, *Orpheo*, de *Seipſo*, de *Aetatibus animalium*, de *Ludo*, *Monaſtica*, & de *Aerumnis Herculis*. Haec excipiunt *Argumenta XII librorum Aeneidos*, *Elegia in Moecenatis obitu*, quae falſo VIRGILIO attribuitur. Auerſa folii 190 pagina incipiunt *Epitaphia virorum illuſtrium*, quae VIRGILII verſus de *Speculo* ſequuntur, hos dein *Mira Virgilii verſus experientia*, Carmen *de quatuor temporibus anni*, *de ortu ſolis*, de *Herculis laboribus*, de littera y, de *ſignis coeleſtibus*, *Verſus* OVIDII, & denique Summa Virgilianae Narrationis, tribus operibus contenta, quae omnia prima folii 196, linea

nea 19 terminantur. His ſubiectum legitur: NONNVLLORVM CARMINVM QVAE BREVITER OMNEM VIRGILII NARRATIONEM CONTINENT. FINIS.

His abſolutis, immediate incipit PRIAPEIA, quam alii VIRGILIO, alii aliis adſcribunt. Ad finem folii 205 primae paginae eiusdem COPA inchoat, quam diuerſa adhuc carmina ſequuntur, quorum tituli: EST ET NON: VIR BONVS: ROSE: CVLEX: DIRAE ID EST CARMEN EXECRATORIVM AD BATTAREM: AETNA, quae a quibusdam CORNELIO attribuitur: CIRIS AD MESSALAM, ab aliis VIRGILIO ab aliis alteri adſcripta. P. V. MARONIS CATALECTON. Finis operi impoſitus eſt prima folii 233 pagina impreſſa, linea 25, cui ſubnexum habetur: *Finis.*

De hac editione Cl. MORELLVS in *Bibl. Pinell.* ita diſſerit. „ Editio haec antiquitate & raritate paucis concedit. . . Character Romanus eſt, idemque elegans, quem in aliis libris haud me vidERE memini. FABRICIVS in *Bibl. latin.* eamdem penitus ignorauit. Cl. MAITTAIRE T. IV. Part. poſt. p. 766 eam recenſet. HARWOODO de *Auct. Claſſ.* qui editionum ſeculi XV meminit, praeſens fuiſſe ignota videtur. De typographo, & impreſſionis loco nolim hariolari.

CLI. P. Ouidii Naſonis Metamorphoſes. in fol.

Editio huius operis eſt elegantiſſima, ac quoad omnia ſeſe maxime commendat. Typi ſunt romani, iique nitidiſſimi tabula VIII. N. IV exhibiti: charta ſuperbit albedine, firmitate, ac marginum amplitudine. Cuſtodes, ſignaturae, paginarum numeri, ac initiales litterae non occurrunt. Nec initio operis, nec libris praefixus eſt titulus, aut inſcriptio, excepto libro ſeptimo. Finis vnius libri, & alterius initium ſpatio vnius lineae inter ſe diſcernuntur. Paginam quamlibet occupant verſus 31. Opus folia 195 complectitur, in cuius initio nec auctoris nomen, nec operis titulus legitur, ſed immediate his verbis incipit:

N noua fert animus mutatas dicere formas
Corpora: dii ceptis nam vos mutaſtiſ & illas
Aſpirate meis: primaque ab origine mundi
Ad mea perpetuum deducite tempora carmen.

Prima folii 75 pagina, linea ſexta liber ſextus finitur, cui ſubiectum litteris capitalibus impreſſum habetur: PVBLII NASONIS OVIDII PELIGNI POETAE CLARISSIMI LIBER SEXTVS FOELICITER EXPLICIT. Auerſa eiusdem PVBLII NASONIS OVIDII &c. LIBER SEPTIMVS FOELICITER INCIPIT. Terminatur prima folii pagina, linea 27, cui ſubnexum litteris capitalibus impreſſum habetur: PVBLII NASONIS OVIDII PELIGNI POETAE CLARISSIMI LIBER VLTIMVS METAMORFOSEOS FOELICITER EXPLICIT.

Hac de editione omnes bibliographicae rei ſcriptores altum tenent ſilentium. FABRICIVS quidem T. I *Bibl. lat.* p. 330 alicuius editionis ſine loci, anni, & typographi indicio, quam antiquiſſimam vocitat, meminit; aſt an praeſens pars quaedam illius ſit, dicere haud poſſum. HARWOOD de *Claſſ. Script.* p. 243 alteram *Metamorphoſeos*, & de *arte amandi* editionem ſine anni, loci, & typographi adnotatione recenſet, & ex *Nic.* IENSON officina Venetiis prodiiſſe ſuſpicatur. Sed praeſentem illius partum haud eſſe, characterum diuerſitas docet. Forſan noſtra editio tantummodo pars omnium OVIDII operum eſt, quae vel Venetiis *Iac.* RVBEVS anno 1472, aut 1474, vel *Antonius* ZAROTVS Mediolani ſine anni nota typis euulgarunt, quod tamen, cum nullum horum typographorum opus noſtra poſſidet bibliotheca, ex cuius characterum comparatione in virum iſtum indagare potuiſſem, adfirmare nequeo.

CLII. Dominici Bollani Quaeſtio de Conceptione B. V. Mariae. in fol.

Hic tractatus foliis 30 contentus, incipit abſque titulo ab auctoris epiſtola dedicatoria ad *Nicolaum* MARCELLVM Venetorum Ducem, cuius ſequens eſt tenor: *Glorioſiſſimo Principi & domino domino Nicolao Marcello Sereniſſimo Venetiarum duci. Dominicus Bollanus artium & philoſophie doctor debita reuerentia erga ſublimitatem ſuam premiſſa plurimum ſe commendat. Cum ex florentiſſimo gymnaſio Paduano ad patriam reuerſus eſſem: tantumque ocii mihi daretur quale nunquam ſimile per totum tempus elapſum vite mee mihi datum fuit cogitaui nolle vitam meam ſub ſilentio pertranſire: imo aliquod opus laude dignum decreui efficere: quo mediante vita noſtra illuſtraretur.... Opus autem ad finem peroptatum duxi: in quo quantum potuimus imitati ſumus patrem noſtrum Aurelium Auguſtinum: & theologie principem: atque monarcham Scotum: a cuius fonte vberrimo multa preclara ſumpſimus: veriſſimisque rationibus atque excellentiſſimis ſanctorum auctoritatibus virginem glorioſiſſimam in conceptione ſanctam: nec vnquam a macula peccati originalis fuiſſe deturpatam demonſtrauimus.... Tua excellentia multa praeclara ac laude digna in opere iſto inueniet: & hoc non tantum meum: verum etiam omnium aliorum qui ab omni cura & odio vacui ſunt erit tale iudicium* &c.

Haec dedicatio primam implet paginam; in fronte auerſae legitur: *Dominici Bollani artium & philoſophie doctoris filii Magnifici domini Candiani in queſtionem de conceptione glorioſiſſime virginis Marie prohemium*, quod auerſa folii quarti pagina, linea ſexta terminatur, ac tum immediate ipſe tractatus, in duas diuiſus partes, incipit. In prima monſtrat auctor per quinque articulos, B. V. MARIAM fuiſſe in peccato originali conceptam, in ſecunda vero ſemetipſum refutat. Prima pars prima folii decimi pagina, linea 25 definit, quam excipit introductio in ſecundam partem, & ordo, quem in quaeſtione explicanda ſeruare ſibi propoſuit. Terminatur opus auerſa folii 30 pagina, linea 34, cui ſubiectum habetur: *Deo gracie infinite.*

Typus, quo impreſſus eſt hic tractatus, romanus, & rotundus eſt, qui tabula VIII. N. V videndus. Lineae in ſingulis paginis 35 numerantur. Deſunt litterae initiales, cuſtodes, ſignaturae, & paginarum numeri. Diſtinctionis ſignum praeter punctum occurrit etiam colon.

Cl. FREYTAG T. I. *Adpar.* p. 201 memorat editionem anno 1504. Argentinae factam: & Cl. DENIS in *Memorab. Bibl. Garell.* p. 206 alterius meminit, quae ſine loci, anni, & typographi adnotatione, charactere gothico impreſſa eſt. Neuter horum, nec alius quoque Bibliographorum, de praeſenti vllam habuit notitiam, quod ſpecialem eius raritatem prodit. Haud dubitandum, eam eſſe quoque omnium primam & ab ipſo auctore, & quidem intra annos 1473 — 1474 fuiſſe adornatam; dum exploratum eſt, *Nicolaum* MARCELLVM anno 1473 reipublicae Venetae tenuiſſe gubernacula, & anno 1474 menſe Decembri e viuis diſceſſiſſe. V. AMELOT *de la Houſſaye Hiſtoire dic guuernement de Veniſe.* Veriſimile etiam videtur, eam Venetiis primam adſpexiſſe lucem, dum & auctor, & MARCELLVS eodem tempore ibidem, vt ex Epiſtola ſupra memorata patet, commorabantur, ac arte typographica Venetiis maxime florente haud neceſſe erat, vt opus ſuum auctor alibi prelo ſubiiceret.

CLIII. Plutarchi vitae Parallelae a variis auctoribus e graeco in latinum verſae, T. II. in fol. M.

Praeſentem editionem iam ante me Cl. SEEMILLER in *faſc. I* p. 142 prolixe, adcurateque deſcripſit; cum vero non in omnium manus eiuſdem peruenire queat deſcriptio, eamdem & ego ita depingam, vt quilibet exactam eiuſdem notitiam habere poſſit.

Tomus primus conſtat foliis 274, ſecundus 238. Charactere romano, & nitido, quo praecedens, & hoc opus impreſſum eſt; vnde nullus dubito, quin ex eadem officina in lucem prodierit. Charta eſt firmiſſima, & alba, ſed minus polita, diuerſis chartularii ſignis

inſtru-

inſtructa, inter quae roſa, & littera D cum ſtilo in duplicem crucem deſinente adparent. Interpunctiones occurrunt punctum, colon, & interrogationis ſignum. Pro diphtongis *ae*, & *oe* ſimplex *e* obſeruatur. Graeca vocabula omiſit typographus, relicto ſpatio vacuo, in quo iſta manu inſeri poſſent. Pagina quaeuis 49 complectitur lineas. Litterae initiales maiores omnino deſiderantur, paruas vero quandoque adpoſuit typographus. Tum epiſtolis, quas fere omnes viri docti, vnam, aut plures ex vitis PLVTARCHI parallelis latine reddentes, iisdem praemiſere, tum vitis ipſis potiſſimum praefixi ſunt tituli, ex quibus interpretis, & eius, cuius deſcribitur vita, nomina diſcimus.

Primum folium occupant cum CAMPANI epiſtola dedicatoria ad *Franciſcum* PICCOLOMINEVM Cardinalem Senenſem, tum nominum tam virorum, de quorum vita agitur, quam interpretum index. CAMPANI epiſtola ſine titulo, aut inſcriptione his verbis inchoat: CAMPANVS *Franciſco Piccolominio Cardinali Senenſi meo Salutem.* In hac fatetur, verſiones vitarum non omnes paris eſſe venuſtatis; nihil tamen dignitatem eſſe imminutam. *Vtinam*, inquit, *ea eſſent gratia tranſlatae omnes, qua ſunt ſcriptae: quamquam magna pars foelicitate ingenii eorum, qui tranſtulerunt, nitorem retinent ſuum & latinum acceperunt: paucae quaedam rudiores nactae manus, traductae ſunt duriuſcule: ſed quibus gratia defuit interpretis, rerum dignitas nihil eſt imminuta. Tu vero noſti illam diui Pii auunculi tui ſententiam: nullam eſſe hiſtoriam contemnendam, etiam quae ſcripta imperitiſſime, modo ſit vera.*

In fronte ſecundi folii haec leguntur impreſſa: *Plutarchi Hiſtoriographi greci liber de viris clariſſimis: E greco ſermone in Latinum Diuerſis plurimorum interpretationibus virorum illuſtrium translatus Incipit.* Spatio duarum linearum vacuo relicto, *Epiſtola Philelphi poete In vitam atque geſta Theſei viri clariſſimi Incipit feliciter.* Auerſa eiuſdem folii pagina, linea ſeptima finitur epiſtola. Vltima primi tomi hiſtoria agit de *vita & geſtis Luculli*, cui auerſa folii 274 pagina, linea 36 finis imponitur.

Tomo ſecundo, qui a NICIAE vita incipit, nullus praefixus eſt titulus. Quantum ex indice diſcimus, ea vnacum CRASSI vita, quae illam ſine titulo quoque ſequitur, a GVARINO *Veronenſi* in latinum verſa eſt. Primam paginam interpretis implet epiſtola. CICERONIS vita per *Leonardum* ARETINVM latine reddita auerſa folii 138 pagina, linea 25 terminatur, quam folio ſequenti *Donati* ACCIAIOLI epiſtola in DEMETRII vitam excipit, quae ſine titulo, aut nomine interpretis inchoat. Tomum ſecundum claudit *vita Caroli Magni clariſſimi viri E greco ſermone in latinum Per Donatum Acciaiolum Tranſlata.* Inepte poſitus eſt hic titulus, cum ipſe *Donatus* in epiſtola vitae praefixa nos doceat, ſe ex plurimorum de vita CAROLI *M.* ſcriptis ea collegiſſe, quae ſibi fide, & memoria digna ſunt, non autem eamdem e graeco ſermone transtuliſſe. Terminatur totum opus prima folii 238 pagina, linea 22 quin quaedam finalis notitia ſit addita.

Editio praeſens adultam licet glorietur aetatem, principem tamen locum ſibi attribuere omnino nequit, cum illa, quam *Vdalricus* HAN Romae circa annum 1470 typis euulgauerat, praeceſſiſſe ex Cl. AVDIFREDI *Catal. Rom. Edit.* conſtat. Noſtram vero non longo poſt tempore illam fuiſſe ſecutam, notae ſummae vetuſtatis ſupra recenſitae ſatis declarant. Scio equidem, Cl. SCHELHORNIVM in *Obſeruat.* 7. *Diab. praelim. ad opus Card.* QVIRINI *de opt. ſcript. edit.* CAMPANI praefatione deceptum, praeſentem ex HANII typographia in lucem prodiiſſe, adfirmare; ſed Cl. AVDIFFREDVS l. cit. p. 38, & Cl. ZAPFIVS in *ſuae Bibl. Memorab.* p. 49 illum firmis admodum argumentis refutarunt. In primis *Hanianae* editionis tomus primus folia 294, noſtrae vero 274 complectitur. Dein typus licet in vtraque romanus ſit, vnius tamen ab altero magna eſt diuerſitas. Tertio: leguntur in prima illi verſus: *Anſer Tarpeii cuſtos* &c. quorum ſuperius in LIVII operum deſcriptione mentionem feci, qui in altera penitus deſiderantur. Tandem in romana editione nullus omnino titulus, aut inſcriptio impreſ-

ſa

ſa per integrum opus reperitur, quod tamen in noſtra potiſſimum obſeruatur. Ex his, noſtram nec ex HANII officina in lucem prodiiſſe, nec illa antiquiorem eſſe, facile colligere eſt.

Impreſſionis locum, & typographum, nec ego, nec amici mei doctiſſimi, inſuper habito omni conatu, quo opus quoddam hisce characteribus excuſum fruſtra exquiſiuimus, hucusque agnoſcere potuimus. Suſpicor tamen ex fundamentis numero praecedenti adductis, Venetiis fuiſſe typis hoc opus euulgatum.

CLIV. Lucii Annaei Senecae Cordubenſis ad Lucillium epiſtolae CXXIV. Accedunt eiusdem epiſtolae ad S. Paulum, & Pauli ad Senecam. in fol.

Epiſtolae praſentes eodem plane typo, quo opus immediate praecedens, expreſſae folia 210 complectuntur. Quaeuis pagina lineas exhibet triginta quinque. Interpunctionis ſigna praeter punctum adparent quoque colon, & interrogationis ſignum. Deſunt ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri. Initiales litterae paruae, ſed raro admodum, a typographo adiectae inueniuntur. Cuilibet epiſtolae eiusdem numerus, ac argumentum eſt praemiſſum. Charta eſt firma admodum, & alba, in qua amplas typographus reliquit margines.

Initio operis impreſſum legitur: *Lucii Annei Senece Cordubenſis ad Lucillium epiſtole Feliciter Incipiunt. Prima. De colligenda & ſiſtenda fuga temporis. & quod non eſt cui quantulumcunque ſupereſt ſat eſt.* Prima epiſtola terminatur auerſa folii primi pagina linea ſeptima, in qua adhuc habetur: *Epiſtola Secunda.* Ab epiſtola ſexta vsque ad finem quaelibet earum eſt numero romano indicata. Auerſa folii 207 pagina, linea 18 *Lucii Annei Senece Cordubenſis epiſtole ad Lucillium finiunt feliciter.* Tum *Incipiunt epiſtole pauli Senece*, quibus tamen praemiſſum habetur, quod *S.* HIERONYMVS de SENECA in libro de viris illuſtribus ſcripſit. Vltima epiſtola finitur prima folii 210 pagina, linea 20, cui ſubiectum habetur:

Epitaphium Senece.
Cura labor meritum ſumpti pro munere honores
Poſt hac ſolicitate animas.
Me procul a vobis deus euocat: & licet actis
Rebus terrenis hoſpita terra vale.
Corpus auara tamen ſolemnibus accipe ſaxis.
Namque animam celo reddimus oſſa tibi.

Huius editionis meminit Cl. MAITTAIRE T. IV. p. 750. FABRICIVS de illa nullam habuit notitiam; recenſet vero aliam Pariſiis anno 1475 in lucem emiſſam. Noſtram illa antiquiorem eſſe, vetuſtatis notae vix dubium relinquunt.

CLV. Dionyſii de Burgo Ord. Eremit. S. Auguſtini Commentaria in Valerium Maximum. in fol.

Opus foliis 370 contentum eodem charactere, quo praecedens, eſt excuſum, & nullas initiales litteras, nullos cuſtodes, aut ſignaturas, nulloſque paginarum numeros oſtendit. Interpunctionis ſigna punctum, & colon inueniuntur. Charta eſt firma, & alba admodum, diuerſis chartularii ſignis inſtructa.

Prima folii primi pagina *Incipit epiſtola ſuper declaracione Valerii Maximi. Edita. a fratre Dyoniſio de Burgo ſancti ſepulcri ordinis fratrum heremitarum ſancti Auguſtini.* Haec epiſtola, quae integrum primum occupat folium, ad *Ioannem* de COLVMNA S. Angeli Cardinalem Diaconum directa eſt. In hac inter alia ſequentia habentur: *Sane librum Valerii maximi pro ſui breuitate modernum obſcurum temporibus (in quo virtutum relucent exempla. & quodammodo ſingulari prudencia ipſa relucent) declarandum aſſumpſi. ut legentibus clarum fiat quod difficile primitus*

a 1 pa-

apparebat. Hoc autem nullatenus facere potuiſſem niſi geſta romanorum ac alienigena. per antiquos auctores diuerſis in locis narrata ſerie perlegiſſem. Qui quod ipſe valerius breuiter diffuſa narrauit ac prolixe. Ego hic annotare curaui. vt operi cercior fides detur. nec labor videatur inanis. tantorum teſtimonio comprobatus. Tunc omnes illos recenſet auctores, quibus ad ſuum commentarium conficiendum vſus fuerat.

Primus operis liber folio ſecundo ſine titulo incipit, in cuius fronte haec tantummodo leguntur impreſſa: *Capl'm p'mum. De religione.* Prima folii 63 pagina, linea 36 *Valerii p'mus liber explicit.* Auerſa vero: *Expoſicio prologi in librum ſecūdum incipit.* Liber quartus deſinit auerſa folii 177 pagina, linea 21, quem excipiunt capitula, ſeu argumenta capitulorum libri quinti. Eadem quoque octauo praemiſſa habentur, quod tamen in reliquis non obſeruatur. Finis operi ſine finali ſubſcriptione prima folii 370 pagina, linea 35 imponitur.

Hac de editione peruetuſta, ac rariſſima praeter MAITTAIRE nullus alius Bibliographorum mentionem facit. Cl. OSSINGER altum tenet de ea ſilentium.

Dionyſius de BVRGO natione Italus, patria Hetruſcus, ordinis Eremitarum *S.* AVGVSTINI Monachus vixit ſeculo XIV. BENEDICTVS *XII.* P. M. eum Epiſcopum Monopolitanum creauit anno 1339; verum oues ſibi commiſſas tribus tantum annis verbo, & exemplo pauerat; Neapoli enim die 14 Ian. An. 1342 fatali abſumptus eſt morte. Quantus hic vir fuerit, patet ex epitaphio, quod *Franciſcus* PETRARCHA amicus eius intimus ad epiſtolae ad Regem Neapolitanum datae finem adiecit. Eiusdem ſequens eſt tenor:

Qui fuit Eſperiae decus, & noua gloria gentis,
Cultor amicitiae fidus, chariſque benignus.
Conuictu placidus, vultuque, animoque ſerenus,
Religione pius, fatiſque, habituque modeſtus,
Altus & ingenio: facundo ſplendidus ore,
Flos vatum, coeli ſcrutator, cognitus aſtris,
Rarus apud veteres, noſtro rariſſimus aeuo,
Vnicus ex mille iacet hic DIONYSIVS ille.

Porro praeter hunc commentarium & alia adhuc ingenii ſui monumenta nobis reliquit, quorum Cl. OSSINGER *in Bibl. Auguſt.* p. 167 meminit.

CLVI. Roberti de Licio Ord. Min. Sermones a prima Aduentus Dominica vsque ad quartam, & de feſtiuitatibus a Natiuitate Domini vsque ad Epiphaniam. Accedunt ſermones de diuina charitate, & immortalitate animae. in fol.

Integrum opus eodem charactere, quo praecedentia, impreſſum foliis 172 conſtat, & nullas ſignaturas, aut cuſtodes, nulloſque paginarum numeros exhibet. Initiales litteras adpinxit miniculator. Diſtinctionis ſigna conſpiciuntur punctum, & colon. Abbreuiationes ſicut in praecedentibus, vbique frequenter obſeruantur. Charta eſt alba, & firma, ſed minus polita. Quaeuis pagina 35 complectitur lineas.

Operi tabula omnium ſermonum in iſto contentorum, priora quinque folia implens, praemittitur. Folio ſexto *Ruberti de licio ex ordine minorum in theologia peritiſſimi: verbi dei in hac etate oratoris eloquentiſſimi: predicationes a prima dominica de aduentu quottidie incluſiue vſque ad quartam & de feſtiuitatibus a natiuitate domini vſque ad Epiphaniam cum nonnullis aliis ſuis predicatoribus feliciter Incipit.* Prima huius operis pars 31 conſtat ſermonibus, quorum quilibet, vt alii, de quibus iam ſuperius diſſeruimus, in tria diſtinctus eſt capitula. Prima folii 111 pagina, linea tertia incipit *Sermo de ſancto Ioſeph: qui fuit ſcriptus: dum magiſter Rober-*

 tus

tus predicaret Padue. Vltimus primae partis ſermo prima folii 124 pagina, linea 35 terminatur: auerſa vacua adparet. Folio ſequenti *Incipit tractatus de diuina caritate ɔpilatus per Reuerendum ſacre Theologie doctorem magiſtrum Robertum de Litio ordinis minorum* &c. Hic ſeptem continet ſermones. Folio denique 154 auerſa pagina, linea 14 *De immortalitate anime magiſtri Roberti de Litio ordinis minorum tractatus incipit*, & tres comprehendit ſermones. Finis operi imponitur prima folii 172 pagina, linea vndeuigeſima, cuius verba ſunt: *per gratiam & in futuro per gloriam. Amen.*

Extitit huius editionis exemplar in *bibliotheca Garelliana*, cuius Cl. DENIS in eiusdem *Memorabilibus* p. 205 meminit, eamque inter peruetuſtas numerare, haud dubitat, dum omnes inſignis antiquitatis notas poſſidet.

CLVII. Alberti Magni Ord. Praedic. de adhaerendo Deo liber. in fol.

In fronte huius opuſculi litteris capitalibus impreſſum legitur: INCIPIT. LIBER. ALBERTI. MAGNI. ORDINIS PREDICATORVM. DE. ADHERENDO. DEO. NVDATO. INTELLECTV. ET. AFFECTV. ET. VLTIMA. ET. SVPREMA. PERFECTIONE. HOMINIS. QVANTVM. POSSIBILE. EST. Conſtat ſexdecim capitulis, foliisque tredecim abſoluitur. Cuilibet capitulo praefixus eſt titulus, excepto primo, quod prooemium includit. Prooemii initium ſic ſonat: *Cogitandi mihi aliquid vltimate.* Finitur idem auerſa folii primi pagina linea ſexta. Auerſa folii 13 pagina, linea vigeſima *Finit tractatulus. Magni. Alberti.* Initiales litterae primi, & decimi quarti capituli ſunt ligno inciſae; reliquae vero paruae ſunt a typographo adiectae. Signaturae, cuſtodes, & paginarum numeri deſiderantur. Praeter punctum nullum aliud obſeruatur interpunctionis ſignum. Character eſt rotundus, & nitidus, & mihi plane ignotus. De alterius huius libri editione iam ſuperius N. XCV, quae praeſentem praeceſſiſſe videtur, mentionem feci.

CLVIII. Ioannis Gerſonis Tractatulus de Remediis contra Puſillanimitatem, ſcrupuloſitatem, deceptorias inimici conſolationes, & ſubtiles eius tentationes. in fol.

Conſtat octo foliis, & eodem, quo praecedens impreſſus charactere, nullas initiales litteras, nullas ſignaturas, aut paginarum numeros, vel cuſtodes oſtendit. Lineae in quauis pagina 33 aut 34 numerantur. Initio ſequentia litteris capitalibus impreſſa tituli loco habentur: INCIPIT. TRACTATVLVS. DE. REMEDIIS. CONTRA. PVSSILLANIMITATEM. SCRVPVLOSITATEM. CONTRA. DECEPTORIAS. INIMICI. CONSOLATIONES. ET. SVBTILES. EIVS TEMPTACIONES. PER. ILLVMINATISSIMVM. MAGISTRVM. SACRE. THEOLOGIE. CANCELLARIVM PARISIENSEM. EDITVS. Ad calcem vero legitur: *Explicit tractatulus de remediis &c. venerabilis Magiſtri Iohannis Gerſon Cancellarii pariſienſis: Finit Foeliciter.*

CLIX. S. Bonauentura Ord. Min. Epiſtola de modo proficiendi. Accedit eiusdem Tractatus de informatione iuuenum, & nouitiorum. in fol.

In epiſtolae initio litteris capitalibus expreſſum habetur: INCIPIT. EPISTOLA. DOMINI. BONAVENTVRE. CARDINALIS. DE. MODO. PROFICIENDI. COMPENDIOSO. Epiſtola ſequenti modo incipit: *In xpo ſuo frater NN. dilecto frater eius in domino qualicumque veteri homine exuto. xpo viuere. & mori mundo.* Terminatur iſta auerſa folii ſexti pagina, linea ſexta, cui ſubiectum legitur: *Epiſtola domini Bonauenture Cardinalis. De modo proficiendi compendioſo: finit foeliciter.* Sequenti folio BREVIS ET VTILIS DOCTRINA IVVENVM: DOMINI BONAVENTVRE

CAR-

CARDINALIS: ORDINIS MINORVM. INCIPIT FOELICITER, & auerſa eiusdem folii pagina, linea decima deſinit. Dein in eadem pagina INCIPIT. TRACTATVS. VALDE. VTILIS. DE. INFORMATIONE. IVVENVM. ET. NOVICIORVM. BONAVENTVRE. Hic tractatus ſexdecim complectitur capitula. Auerſa folii 18 pagina, linea 16 *De informatione nouiciorum & iuuenum domini bonauenture Cardinalis ordinis fratrum minorum. finit foeliciter.* In ſeparata pagina additus eſt, horum trium opuſculorum index, in duabus columnis contentus. Vnde patet, ea eodem tempore, ex eademque typographia in lucem prodiiſſe.

CLX. Rabi Samuel Iſraelitae epiſtola ad Rabi Iſaac magiſtrum Sinagogae. Accedit Pontii Pilati epiſtola ad Tiberium Imperatorem. in 4.

Initio huius epiſtolae ſequens habetur notitia: INCIPIT. EPISTOLA QVAM MISIT RABI SAMVEL ISRAHELITA ORIVNDVS DE CIVITATE REGIS MOROCHORVM AD RABI YSAAC — Haec ſunt capitalibus litteris expreſſa; quae vero ſequuntur, minuſculo romano — *magiſtrum Sinagoge que eſt in ſubiulmeta in predicto regno In anno domini domini M. Sed translata de Hebreo vel de Arabico in latinum per fratrem Alfunſium boni hominis hiſpanum ordinis predicatorum quam translationem fecit Anno domini. M. CCCXXXVIII tempore pontificatus domini benedicti pape. XII.* Praefatiunculam iſtam excipit titulus epiſtolae, cuius tenor eſt: *Epiſtola quam ſcripſit magiſter Samuel iſrahelita oriundus de ciuitate regis morochiani* &c. Tum inchoat ipſa epiſtola, in 27 capitula diuiſa, quo prophetarum teſtimoniis Chriſtum Dominum verum MESSIAM veniſſe, paſſum, mortuum eſſe, reſurrexiſſe a mortuis, ad coelos aſcendiſſe, eumque ſecundo venturum, demonſtratur. Capitulum primum auerſa primi folii pagina incipit, & prima ſecundi folii, linea 21 deſinit. Auerſa folii 26 pagina, linea decima vltimum finitur capitulum, cui ſequentia litteris capitalibus impreſſa habentur ſubiecta: EXPLICIT EPISTOLA RABBI SAMVELIS QVAM SCRIPSIT AD RABBI YSAAC MAGISTRVM SYNAGOGE. Paruo ſpatio interiecto, SEQVITVR EPISTOLA QVAM MISIT PONCIVS PILATVS TIBERIO IMPERATORI ROMANO. In hac ſcribit de IESV *Nazareni* miraculis, morte, & reſurrectione, & quidem tam clara circumſtantiarum narratione, vt merito, non ab homine ethnico, ſed a Chriſtiano eam longo poſt tempore compilatam fuiſſe, credendum ſit. Finis eidem imponitur prima folii 27 pagina, linea 23, cui ſubnexum habetur: LAVS DEO.

Character, quo praeſens opuſculum eſt excuſum, romanus minuſculus eſt, ac perelegans. Litteras initiales partim omiſit, partim paruas adiecit typographus. Caret ſignaturis, cuſtodibus, & paginarum numeris. Interpunctionis ſignum ſolum obſeruatur punctum. Quaeuis pagina 27, aut 28 lineas complectitur.

Editio haec eſt antiquiſſima, rariſſima, & Bibliographis plane ignota. Cl. QVETIF T. I *ſcript. Ord. Praedic.* vnicam tantummodo editionem ſeculo XV & quidem Mantuae anno 1475 typis euulgatam recenſet; reliquae omnes ſeculo XVI in lucem prodiere.

CLXI. Ioannes de Monte Regio Calendarium. c. fig. in 4.

Conſtat triginta foliis, ſi duas figuras excipias, quarum prima inſtrumenta horarum inaequalium, & lunae motus, ſecunda quadrantem horologii horizontalis, & quadratum horarium generale continet. Excuſum eſt charactere romano, ac nitido admodum; numeri vero ſunt arabici. Initiales litterae adſpiciuntur ligno inciſae. Deſunt ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri.

Prima folii primi pagina vacua eſt, auerſam autem implent *coniunctiones & oppoſitiones lunae*, quae, incipiendo ab anno 1475 vsque ad annum 1513 progrediuntur; Eaedem per integrum calendarium in quauis pagina auerſa adparent, in cuius ſuperiori margine tres ſe-

quentes anni ſunt adnotati: ſc. 1475: 1494: & 1513. In auerſa folii 13 pagina regionum tabula conſpicitur. Sequenti folio incipiunt Eclipſes lunae ab anno 1475 vsque ad annum 1530 indicatae, & quinque foliis contentae. Denique folio vndeuigeſimo incipiunt ea, quae in calendarii compoſitione obſeruanda ſunt. Finem operi imponit auerſa 30 folii pagina dies Paſchalis, ad cuius finem litteris capitalibus impreſſum habetur: DVCTV IOANNIS DE MONTE REGIO.

Hac de editione apud Bibliographos, licet multas recenſeant, nullam inuenire potui notitiam. Quantum ex charactere, & initialibus litteris florentibus ab ipſo typographo adiectis coniecturare licet, eadem Venetiis ex *Erhardi* RATDOLT officina ante annum 1480 in lucem prodiiſſe videtur. In noſtra bibliotheca & alia extat huius operis editio, quam anno 1488. RATDOLD typis euulgauerat.

Ioannes auctor huius operis cognomine MILLER, ſeu MOLITOR, natione Germanus Königsbergii in Franconia, vnde REGIOMONTANVS nuncupatus, anno 1436 natus, Viennae in Auſtria ſub magiſtro *Georgio* PEVRBACH in ſcientia Mathematica tantum profecit, vt ob aſtronomiam, ceteraſque mathematicas diſciplinas a Mathia Hungarorum Rege, & ciuibus Norimbergenſibus perpetuo donatus ſtipendio, atque SIXTO *IV.* P. M. infula Ratisbonenſi ornatus, magnam eruditionis ſuae laudem non modo apud Germanos, verum etiam apud Italos, Galloſque conſecutus ſit. Anno 1476 aetatis ſuae 41. Romae aut peſte, aut veneno enecatus fatalem diem egit. TRITHEMIVS in *Bibl. Fab.* p. 201. IOECHERI *Lexicon. T. IV.*

CLXII. S. Thomae Aquinatis Tractatus de diuinis moribus, & de Beatitudine. in fol.

Prima folii primi pagina vacua eſt, auerſam occupat capitulorum primi tractatus tabula. Folio ſecundo *Incipit tractatus bti thome de aquino de diuinis moribus*, qui prima folii decimi pagina, linea ſexta deſinit. Auerſa *Incipiunt capitula tractatus ſequentis*, ſcilicet de *Beatitudine.* Auerſa folii trigeſimi pagina, linea vigeſima eiusdem finis adſpicitur. Huic ſubnexum habetur: *Explicit deuotus tractatulus beati thome de aquino de cognitione. amore. fruitione. vnione. laudatione. gratiarum actione & congratulatione anime beate.*

Litterae, quibus duo iſti tractatus impreſſi, ſunt gothicae maiuſculae, quas tabula VIII. N. VI exhibet. Deſunt ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri; litteras vero initiales paruas adpoſuit typographus. Praeter punctum nullum aliud diſtinctionis ſignum occurrit. Singulae paginae integrae 31 lineas complectuntur.

Falſo hi duo tractatus S. Thomae attribuuntur. De primo enim ſcribit BARBAVARIVS, Nullis adhibitis tormentis auctorem imperitum prodere. QVETIF pii monachi opus eſſe exiſtimat, qui cap. 11 neminem deſpiciendum monet, *ſi non eſt in eo ſanitas. membrorum integritas. corporis fortitudo forme pulchritudo, eloquencia vocis, abilitas ad cantandum & legendum, quorum debemus quantum poſſumus, defectus ſupplere.* Iſta, & alia S. Thomam non olent. QVETIF T. I *ſcript. Ord. Praedic.* p. 34. Secundum vero nemo veterum ei vendicat, cum ab eiusdem ſtilo longe abhorreat. Videtur opus cuiusdem eſſe, qui ſeculo XIII ineunte vixerat; capitulo enim ſecundo circa medium tertii principalis legitur: *O admirabilis fidelitas Ieſu D. N. qui mille ducentis annis & amplius ab indigne conficientibus & ſumentibus, & incantantibus in ſacramento tantam elegit contumeliam ſuſtinere* &c.

CLXIII. Biblia Germanica cum figuris ligno inciſis. in fol. mag.

Cl. PANZER Biblia haec iam prolixe ſatis *in Not. de Bibliis germanicis* p. 61 & ſeqq. ac *in Annal. litterat. German.* p. 13 deſcripſit; cum autem non omnes eiusdem opera litteraria poſſideant, hunc laborem in me ſuſcipere ſtatui. Inte-

Integrum opus conſtat foliis 456, eſtque in duabus columnis charactere gothico minuſculo, quem tabula VIII. N. VII exhibet, impreſſum. Singulae paginae integrae 54 complectuntur lineas. Charta eſt firmiſſima, alba, ac laeuigata, tribus chartarii ſignis inſtructa, roſa ſcilicet, triangulo, in cuius medio ſtilus exſurgit in roſam deſinens, & turri, ſ per qua corona, quam iterum ſtilus in roſam deſinens ſecat, adparet. Interpunctionis ſigna praeter punctum occurrit etiam colon, ſed raro admodum. Initiales litterae maiores per integrum opus nullae conſpiciuntur; hinc inde paruas adiecit typographus. Signaturae nullae obſeruantur, nulli cuſtodes, nullique paginarum numeri. Librorum titulos, finalemque eorum clauſulam typographus adpoſuit; capitulorum quoque numerum vbique adnotare ſtuduit; columnarum vero tituli non vltra decimam paginam ſeſe extendunt. Littera Iod puncti loco lineolam ſibi habet impoſitam. Speciali modo hanc editionem extollunt figurae ligno inciſae, quarum per integrum opus quinquaginta, & ſeptem numerantur. Quamuis iſtae ſimplicitatem ſapiant, artisque inciſoriae praeſeferant ruditatem, quia tamen primitus in his Bibliis adparent, omnem merentur aeſtimationem, aliisque praecedentibus palmam praeripiunt.

In primae paginae medio legitur: *Die Epiſtel Ieronimi.* In fronte vero primae columnae: *Hie hept ſich an die voered oder die epiſtel des heiligen prieſters ſant Ieronimi zu paulinum von allen hiſtorien der beüher vn der biblen Das erſt capitel.* Inter haec verba, & epiſtolae initium ſe repraeſentat figura ſanctum HIERONYMVM exhibens. Epiſtola quarti folii prima columna, linea vigeſima deſinit, quam immediate praefatio in quinque Moyſis libros excipit. Linea 38 eiusdem columnae legitur: *Hie hept ſich an das buch geneſis. Das* I. *ca.* Huic libro ſecunda folii 22 pagina, linea 46 finis imponitur; in fronte autem tertiae columnae legitur: *Hie hat ein end geneſis vnd hebt an das buch exodus.* I. Pſalmi, praemiſſis duabus praefationibus, ſecunda columna folii 200 incipiunt: numerantur eorum centum ſexaginta ſeptem, eoquod centeſimus octauus in plures diuiſus eſt. Pſalmorum numeri vbique ſunt indicati; eorum vero tituli deſiderantur, qui etiam nec in fine, quod tamen in Argentinis, & Moguntinis obſeruandum, adiecti conſpiciuntur. Terminantur Pſalmi ſecunda folii 221 columna, quae, ſicut & prima, 34 lineas oſtendit. Auerſa pagina vacua eſt. Sequenti folio legitur: *Hie hebt an die vorrede über das buch parabole ſalomonis vnd der pſalter hat ein ende.* Vetus teſtamentum finitur quarta folii 359 columna, linea 35, cui ſubiectum legitur capitalibus litteris impreſſum:

HIE HAT EIN END DAS AN-
DER BVOCH MACHABEORVM.

Haec verba figura ſubſequitur. Prima columna folii ſequentis *hebt an die vorrede über Matheum.* S. MATTHAEI euangelium, quod duae praefationes, duaeque figurae praecedunt, in medio quartae columnae incipit. Euangelia excipiunt folii 413 prima columna *S.* PAVLI *epiſtolae*, epiſtolas *Apoſtolorum actus*, hos *Epiſtolae catholicae*, iſtas tanden *S.* IOANNIS *Apocalypſis*, cuius finis prima folii 456 columna, linea 19 adſpicitur, & maioribus litteris impreſſum legitur, ſubnexum: DEO. GRACIAS. Sub his verbis adparet figura IESVM Cruci adfixum, B. V. MARIAM, & *S.* IOANNEM Euangeliſtam repraeſentans. Reliquum primae paginae vacuum eſt. In auerſa pagina occurrit index in duabus columnis, quarum quaelibet 43 tantum lineas exhibet, impreſſus, cuius initium ita ſonat:

Hie hebt ſich an ein Regiſter über die bucher
der Bibeln wie vil ieglichs buch Capi. inhelt.

Quod ad impreſſionis tempus, locum, & typographum determinandum attinet, tantis ſunt omnia circumfuſa tenebris, vt nihil certi, immo vix aliquid veriſimilitudinis detegi queat. Cl. NAST quidem, ex paginarum numero in primis germanicis Bibliis editionis tempus eſſe conſtituendum, arbitratur. Si igitur hoc fundamentum firmum ſtaret, tertius praeſentibus locus eſſet concedendus, & ante annum 1470 typis euulgata, credendum foret, dum Moguntinis

guntina 403, Argentina 405, & Auguſtana, intra annos 1470 — 73 in lucem emiſſa, 513 folia complectuntur. Aſt hoc NASTII fundamentum nullius eſſe valoris, ſequentia argumenta comprobabunt. Auguſtana ideo amplius requirebant volumen, & maiorem foliorum numerum, quod litteris longe maioribus, ac pinguioribus quam noſtra, Moguntina, & Argentina, ſint expreſſa. Si enim eiusdem formae typo, vt iſta, eſſent excuſa, certe minor foliorum numerus iisdem ſuffeciſſet. Dein ſi quoque NASTII fundamento aliquid ineſſet valoris, praeſentem editionem omnium primam eſſe, dicendum foret. Quantum enim ſpatii occupant figurae per integrum opus adparentes, quarum quaelibet fere tertiam columnae partem implet? Quantum ſpatii tituli, & clauſulae librorum, capitulorumque adnotatio, quae in prioribus penitus deſiderantur,requirebant? Accedit, quod non eiusdem ſit cum illis amplitudinis, ac quaelibet columna tantum 54 lineas complectatur, dum priores editiones 60 & 61 exhibent. Itaque ſi typographus illis ſpatiis tam amplis ad imprimendum vſus fuiſſet, ſi longiorem adhibuiſſet papyrum, ſi 60 & 61 lineis quamlibet impleſſet columnam, certe minor foliorum numerus ad haec Biblia excudenda eidem ſatis fuiſſet. Cl. PANZER tam in *Notitia Bibl. Germ.* l. c. quam in *Annalibus* nuper editis tertium locum iisdem attribuit, atque ante annum 1470, conſiderata externa eorum facie, in lucem prodiiſſe, adſerere haud dubitat.

Impreſſionis locum, aut typographum aeque parum determinare audeo. Nam typus, quamquam omnem eumdem cognoſcendi conatum impendiſſem, ita mihi adhuc ignotus eſt, vt nihil ex eo quoad typographum, aut impreſſionis locum coniicere valeam. Cl. PANZER in *Not.* l. cit. ob litterarum ſimilitudinem, niſi figurae illum deterruiſſent, aut MENTELIO, aut FVSTO, & SCHOEFFERO; & in *Annalibus Conrado* FYNER Eſslingenſi typoprapho editionem hanc adſignaſſet; aſt longe aberaſſet vir ille perdoctus, dum luce clarius patet, characteres Bibliorum praeſentium longe a characteribus Argentinenſium, & Moguntinorum diſcedere, ac parum admodum ſimilitudinis cum *Conradi* FYNER habere. Magis eos accedere ad *Ioannis* BAEMLER typographi Auguſtani typum, ex adcurata collatione didici. Fauent Auguſtanis magis, quam aliis figurae ligno inciſae; conſtat enim ex PANZER *Notit. Bibl. germ. l. cit.* & egomet comparatione ſolerter inſtituta expertus fui, easdem prorſus *Antonium* SORG typographum Auguſtanum Bibliis germanicis anno 1477 typis excuſis inſeruiſſe, quod tamen de nullo alio hucusque typographo dici potuit.

Duo praecipue ſunt, quae editionem praeſentem maxime commendant, & bibliothecarum cimeliis adnumerari ſuadent, eius nimirum ſumma antiquitas, & altum, quod de eadem Bibliographi etiam praeſtantiores tenent, ſilentium, dum, teſte Cl. PANZER, praeter Ill. aeque, ac Doctiſſimum *S.* BLASII Principem DD. *Martinum* GERBERT nullus alius de ea mentionem fecit.

CLXIV. Biblia latina, ſine loci, anni, & typographi indicio, quae a multis anno 1466 Auguſtae per Ioan. Bämler impreſſa dicuntur. T. II. in fol. mag.

Nunc ad Biblia deſcribenda deuenio, de quorum impreſſionis loco, anno, & typographo, qui ea prelo ſubiecit, diu iam inter eruditos, quin vna, aut altera pars litem penitus dirimeret, diſceptatum fuit. Alii Auguſtae Vindelicae anno 1466 a *Ioanne* BAEMLER fuiſſe impreſſa adfirmant; alii contra BAEMLERO abiudicare, & EGGENSTEINIO Argentinenſi typographo vindicare, haud dubitant. Itaque, cum ad litem qualemcunque perfecte dirimendam omnibus numeris abſoluta requiratur rei cognitio, priusquam ad vtriusque partis virorum argumenta proferenda, ac ponderanda progrediar, eadem adcuratius, ac prolixius adumbrare conabor.

Haec

Haec Biblia ſunt plane eadem, quorum Cl. MASCHIVS Vol. III. P. II. §. XIII & XXII. p. 73 & 80. *Edit. Bibl. S. Le Long* meminerat. Conſtant duobus tomis, quorum primus folia 249, & ſecundus 244, itaque integrum opus 493 complectitur. Quaeuis pagina in duas eſt diſtincta columnas, in quibus ſingulis integris 45 lineae numerantur. Diſtinctionis ſigna tria obſeruaui, punctum ſcilicet, colon, & interrogationis ſignum. Littera Iod pro puncto lineolam ſibi oſtendit impoſitam. Signaturae, cuſtodes, & paginarum numeri deſiderantur. Tituli nec libris, nec capitibus conſpiciuntur praefixi; ſed tamen pro librorum titulis manu inſerendis ſpatium vacuum reliquit typographus. Litterae initiales tum auro ſplendidae, tum variis coloribus depictae maxime praeſentem extollunt editionem. Charta eſt firmitate pergameno non multum abſimilis, & alba, ſed minus polita. Chartarii ſignum adparet caput bouinum, inter cuius cornua ſtilus in crucem deſinens exſurgit. Typus, quo excuſa ſunt, eſt gothicus maiuſculus, ſatis pinguis, & ſculptus, a tabula I. Num. VII exhibitus.

Biblia ſine titulo incipiunt ab HIERONYMI ad PAVLINVM Presbyterum epiſtola, cuius initium ita ſonat:

Rater ambroſius tua
mihi munuſcl'a pfe-
rens. detulit ſimul &
ſuauiſſimas lr̄as. que
a pn'cipio amicicia4.
fide3 pbate iam fidei &c.

Prima columna paginae primae 42 complectitur lineas, ſecunda 45, cuius duae vltimae ita ſonant:

& om̄e3 altitudinē ſe adu'ſus ſci-
entiā dei: & captiuātes om̄em intellectū ad

Epiſtola finitur tertia columna folii tertii, linea 33, quam prologus in *Pentateuchum*, cuius finis prima folii 4 columna, excipit. Secunda eiusdem folii columna inchoat liber *Geneſis*, cui quarta columna folii 23 linea 29 finis imponitur. Linea trigeſima impreſſa liber *Exodi* initium ſumit, cuius verba ſunt: *Ec ſūt noīa filio4 iſrahel.* Liber ſecundus *Regum* folii 124 prima columna terminatur; reliquum vero folii vacuum eſt. Folii 125 prima columna incipit tertius liber *Regum. Pſalterium*, praemiſſo prologo, ſecunda folii 226 columna, linea prima incipit. Pſalmis nec titulus, nec numerus eſt praefixus. Initiales quoque verſuum litteras a typographo omiſſas, miniculator rubro colore adſcripſit. Pſalmi, quorum 150 numerantur, tertia columna folii 249, linea 41 terminantur. Duae vltimae lineae ita ſonant:

eum in cymbalis iubilationis: omnis ſpiri-
tus laudet dominum. Alleluia.

Tomus ſecundus incipit a *Parabolis* SALOMONIS, quibus prologus, integram primi folii primam columnam implens, praemiſſus eſt. Illae ſecunda columna folii noni, linea 45 finiuntur. Folii 81 ſecunda columna, linea 34 liber BARVCH deſinit; reliquum folii vacuum adparet. Folii 82 impreſſi prima columna incipit prologus in EZECHIELEM. Veteri teſtamento ſecunda columna folii 147, linea trigeſima finis imponitur. Tertia columna ſequitur primus prologus in MATTHAEI *Euangelium*, quod ſecunda folii 148 columna linea ſexta initium ſumit. Folii 192 ſecunda columna Euangelia excipit *S.* PAVLI epiſtola ad *Romanos. Apocalypſis* terminatur quarta columna folii 244, linea ſeptima, cuius verba ſunt:

Gr̄a dn̄i noſtri iheſu criſti cū omnibus vobis.

Biblia haec fuiſſe anno 1466 a *Ioanne* BAEMLER Auguſtae Vindelicae typis excuſa, vix non ad noſtra vsque tempora communis eruditorum duobus innitorum fundamentis opinio erat. Primum eſt *Achillis Pirminii* GASSARI Medici Auguſtani narratio; quam in ſuis anna-

libus,

libus, quorum autographon noſtram exornat Bibliothecam, nobis ille reliquit. Ad annum enim 1466 ſic ſcribit: *Hocce anno item euulgauit Baemlerus Augſburgi noſtro ſacra Biblia latine noua typographica arte, quam Ioes Fuſtius apud Moguntiacum Rheni metropolim ante 14 annos primus hominum adinuenit.* Huic viro ſubſcripſerunt *Martinus* CRVSIVS in *Annalibus ſueuicis*: ADAMVS in *Vitis Germanorum Philoſophorum*: *Carolus* STENGELIVS in *Commentario Rer. Auguſt.* & fere omnes, qui de arte typographica tractarunt. Secundum eſt illa notitia, quae in exemplari in Brunsuicenſi Bibliorum collectione extante ad Pſalmorum finem coeruleo colore a manu antiqua admodum adiecta habetur, quae huius tenoris eſt:

Bamler 1466.

Hoc quoque documentum ſuos habet patronos, & quidem ex non infima eruditorum claſſe, qui illo conuicti, Auguſtae, ac *Ioanni* BAEMLER honorem iſtum, Biblia iam anno 1466 eum impreſiſſe, attribuere haud dubitarunt. Hi ſunt clariſſimi Viri KNOCH in *Notit. de Bibliorum Brunsuic. collect.* p. 744. WIDEKIND *de rar. libris.* p. 552. CLEMENT. *Biblioth. curieuſe.* T. IV. p. 87. MEERMANN *Origin. typogr.* T. II. p. 285. MASCHIVS in *Edit. Bibl. S. Le Long. Vol. II.* P. II. p. 73. §. XIII.

Quis fieri poſſe arbitretur, vt tantae teſtium, & quidem celeberrimorum multitudinini aliquis contradicere auderet? Oppoſuere ſe tamen anno 1727 *in nouis litterariis Lipſ.* KRAVSIVS quidam, & poſt hunc *Iacobus* BRVCKERVS in *Origin. typogr. Auguſt.* p. 364 dicens „ paſſum hoc loco GASSARVM aliquid humani eſſe, & vel traditionis incertae rumore, vel „ narrantis fide non ſatis explorata, bona fide, ſed incauta attentione, iſtam narratiunculam „ ſuis Annalibus intuliſſe.„ Inſuper addit BRVCKERVS perſpicuum eſſe, GASSARVM a CRVSIO pariter, & ADAMO fuiſſe exſcriptum. Sententiae ſuae aſſeclam habuit BRVCKERVS *Wolfgangum* PANZER, & hic Cl. ZAPFIVM. Cl. PANZER in *Deſcript. Bibl. Auguſt.* p. 2 & 3 rationibus a BRVCKERO adlatis haec adiunxit; ſcilicet; non exiguo dubio ſubiectum eſſe, an BAEMLERVS qui primum anno 1472 typographico innoteſcit monumento, iſto tempore iam Auguſtae commoratus fuerit. Dein cum virorum iſtorum ſententia ſolummodo notitia illa ad finem Pſalmorum adiecta, quam ſupra attulimus, nititur, & notitiae eiusmodi potiſſimum ſubleſtae fidei ſunt; hinc Bibliis iſtis eorum exiſtentiam abiudicare, merito arbitratur. Tandem idem Eruditus vir ſuſpicatur, eadem Biblia in EGGENSTEINII officina prelo ſubdita fuiſſe.. Cl. ZAPFIVS, vt iam in Animaduerſione praeuia, librorum Auguſtae impreſſorum deſcriptioni praemiſſa, differui, ita argumentatur: Nullum opus in medium proferri poteſt, quod *Ioannes* BAEMLER eodem typo, quo Biblia iſta impreſſa ſunt, excuderat: itaque nec Biblia haec ab illo prelo commiſſa fuiſſe, credendum erit.

Haec ſunt virorum rei litterariae peritiſſimorum pro vtraque ſententia fundamenta, quae nos ad quamlibet partem attrahendi ſat ponderis habent. Diutius egomet dubius haeſitans, ab vna parte ad alteram titubabam, donec tandem *Panzerianae* fauere ſtatuiſſem, ea potiſſimum conuictus ratione; eoquod mihi perſuaſum eſſet, characteres, quibus Biblia impreſſa ſunt, vel eosdem eſſe cum *Eggenſteinianis*, vel illis ſimillimos; a *Baemlerianis* vero longe diuerſos. Aſt cum meae ſententiae conceptae firmitatem, antequam eam chartae committerem, ex omni parte ponderarem, eam infirmis admodum fundamentis, ac labilibus poſitam eſſe expertus, a priore ſententia diſcedere, aliis, & grauioribus rationibus coactus fui. Dico itaque, Biblia praeſentia ex EGGENSTEINII officina in lucem non prodiiſſe.

Omnes eruditi absque vlla dubitatione adſentiuntur, Biblia ab *Henrico* EGGENSTEIN Argentinae anno 1468 typis fuiſſe euulgata, eoquod in exemplari, quod in Bibliotheca Ordinis *S.* IOANNIS *Hieroſolymitani* extat, & cuius WEISLINGER in eiusdem Bibliothecae Catalogo meminit, ad finem Pſalmorum manu coaeua adſcriptum legitur: *per mgrm Henricum Eggenſtein*

Anno

Anno LXVIII. Aſt noſtra ab his haud parum diſcedunt ; diuerſitas enim iam in ſecundae folii primi columnae lineis vltimis adparet , vti ex MASCHIO l. c. diſcimus.

Biblia Baemleriana

& oĩez altitudinē ſe adu'ſus ſci-
entiā dei : & captiuātes oĩem intellectū aa

Biblia Eggenſteiniana

& omnē altitudinē extollentē ſe ad-
uerſus ſci-
entiā dei : & captiuātes omnē intel-
lectum ad

In vltimo apocalypſeos , columnae , & lineae ſibi reſpondent ; verum in ipſis lineis non idem eſt verborum numerus.

Baemleriana

deus ſuꝑ illum plagas ſcriptas in libro iſto
& ſi quis diminuerit de verbis libri prophe-
tie huius. auferet deus partē eius de libro vi-
te & de ciuitate ſancta. & de hiis q̄ ſcripta ſunt
in libro iſto. Dicit qui teſtimonium ꝑhibet
iſto4 Etiā venio cito amē. Veni dn̄e iheſu
Gr̄a dn̄i noſtri iheſu criſti cū omnibus vobis.

Eggenſteiniana

deus ſuꝑ illū plagas ſcriptas in libro iſto :
& ſi quis diminuerit de verbis libri prophetie
hui9. auferet de9 partē ei9 de libro vite & de
ciuitate ſancta: & de hys q̄ ſcripta ſunt in libro
iſto. Dicit qui teſtimoniū ꝑhibet iſto4 Etiā
Venio cito amen. Veni dn̄e iheſu. Gratia do-
mini nr̄i iheſu criſti cū omnibus vobis- ame.

Quoad foliorum quoque numerum , teſte MASCHIO, hae duae editiones inter ſe diſcrepant ; praeſens enim folia 493 ; *Eggenſteiniana* 492 numerat.

Neque typus noſtrorum Bibliorum EGGENSTEINIO fauet ; quippe cum typum tam Bibliorum , quem tabula I. N. VII, quam EGGENSTEINII , quem eadem numero IV exhibet , delineatum , ſaepius, ac adcuratius inter ſe comparaſſem , non ſolum parum ſimilitudinis , immo & multum diſcriminis in vtroque inueni , & Bibliorum typum propius ad Moguntinenſem , quam Argentinenſem accedere , expertus fui. Itaque quamdiu firmo argumento , EGGENSTEINIVM duplicis generis Biblia typis euulgaſſe , ac iisdem characteribus , quibus praeſentia excuſa ſunt , fuiſſe vſum , probari nequit , tamdiu immotus in mea perſeuerabo ſententia, Biblia haec non ab EGGENSTEIN , ſed a *Ioanne* BAEMLER Auguſtae Vindelicae typis fuiſſe excuſa.

Quamuis nullo monumento typographico , BAEMLERVM his characteribus impreſſiſſe , exploratum ſit ; adſunt tamen alia argumenta , non ita infirma , ac ſpernenda , quae pro illo pugnant. *Achilles Pirminius* GASSARVS , qui anno 1505 Lindauiae natus , & Auguſtae medicam exercuit artem, vir, vt ipſi aduerſarii noſtri fatentur , in rebus hiſtoricis ennarrandis fidelis , BAEMLER *Augsburgi Biblia latine anno* 1466 *euulgaſſe* , teſtatur. KRAVSIVS , & BRVCKERVS , quos noſtra aetate PANZER , ZAPFIVS , & alii ſecuti ſunt, id negant, ſed nullo alio fundamento , quam illo infirmo admodum , quod ſupra adlegauimus. Annon temerarium audit , tanquam certum adſerere , GASSARVM *aliquid humani fuiſſe paſſum , & vel traditionis incertae rumore , vel narrantis fide non ſatis explorata , bona fide , ſed incauta attentione iſtam narratiunculam ſuis annalibus intuliſſe* , quod tamen probatione eget ? Annon Annalium auctor tempore viuebat, quo viri adhuc ſuperſtites erant, qui BAEMLERO , a quo anno 1492 *Cathonis Ethica* euulgata fuit , coaetanei , ab ipſo quoque forſitan edocti , quaenam opera , quoque tempore impreſſerit , illi eadem narrare potuere ? Annon illa aetate Auguſtae commorabatur , quo plures typographi , ex quibus abſque dubio vnus , aut alter artem typographicam a BAEMLERO vel didicit , vel eam in eiuſdem officina exercuit , viuebant , qui de initio , & progreſſu typographiae Auguſtanae , de operibus ibidem impreſſis ab ipſo magiſtro ſuo inſtructi , *fide explorata* , *certa traditione* , *veritatem dicendi mente* de iſtis quoque GASSARVM inſtruxerunt ? Itaque tamdiu GASSARI adſertioni adhaerendum , quamdiu contrarium aeque vetuſto fundamento hiſtorico , & domeſtico probari nequit ; in ſanae enim critices regulas peccaretur.

retur, ſi, argumento adfirmatiuo ſcriptoris propemodum ſynchroni relicto, negatiuo conſentiretur.

Quaeſtio adhuc oritur, num Biblia praeſentia illa ſint, quae a BAEMLERO impreſſa, teſtatur GASSARVS? Illa eadem eſſe, argumento peruetuſto, ac forſan coaeuo, quo GASSARI narratio adprime confirmatur, monſtrabo. Biblia praeſentia ſunt plane eadem, quae in Brunsuicenſi Bibliotheca adſeruantur, & a Cl. MASCHIO l. cit. deſcripta fuere. Sed in iſto exemplari ad Pſalmorum finem tam annus 1466, quam typographus BAMLER a manu peruetuſta caeruleo colore adſcripti leguntur; noſtra ergo etiam ab illo in lucem emiſſa fuiſſe, coniicere erit. Scio equidem, eiusmodi ſubſcriptiones a viris eruditis ſubleſtae fidei adpellari, ex quibus nihil certi erui poteſt. Aſt ſi hoc argumentum aliquid valoris haberet, omnes miniculatores vt viri ſuſpecti, vt falſarii, vt poſteritatis deceptores accuſandi eſſent, quod tamen generatim adfirmare, magnae temeritatis indicium eſſet. Dein vnde ſcimus, Biblia fuiſſe ab EGGENSTEINIO anno 1468 typis excuſa, niſi ex tali ſubſcriptione? Si itaque nomen EGGENSTEIN illorum impreſſorem denotat, & nomen BAEMLER noſtrorum impreſſorem denotare dicendum erit. Tandem ſi nota anni 1466 vt falſa reiici nequit, neque nomen typographi ſuſpectum adſpici poterit. Aſt illam vt falſam declarare, difficultate haud carebit, dum iſtud anni indicium non ſolum in exemplari Brunsuicenſi, ſed in illo quoque, quod in Bibliotheca Collegii ad S. Saluatorem Auguſtae adſeruatur, & egomet propriis oculis perluſtraui, ad finem *Apocalypſis* ſequentibus rubro colore adiectum habetur: *Anno LXVI.* Itaque vbi duo, & quidem diuerſi, ſed eodem tempore viuentes, nemine contradicente, in eadem re narranda conſentiunt, maior eſt fides illis adhibenda, quam mille aliis reclamantibus, qui poſt plures, quam ducentos annos inter viuos verſabantur. Adſertionem quoque noſtram haud parum confirmant tot exemplaria, quae in noſtrae regionis Bibliothecis extant. Noſtra Bibliotheca duo adhuc ante tres annos poſſederat; Porro praeter haec vnum inuenitur apud Canonicos Regulares ad *S.* GEORGIVM: alterum conſpicitur in Collegio ad S. *Saluatorem.* Gaudent iisdem Bibliis Bibliothecae Imperialis Monaſterii Vrſinenſis, & Thierhauptani, & aliae, quas recenſere, ſuperuacaneum videtur.

Vnicum adhuc argumentum reſtat ſoluendum, quo aduerſarii noſtri ad ſententiam noſtram profligandam vtuntur; ſcilicet *nullum extat typographicum monumentum his characteribus a* BAEMLERO *excuſum.* Quid vero ex hoc argumento prorſus negatiuo concludi poteſt? BAEMLERVM typo iſto nunquam fuiſſe vſum? Facile id admitterem, ſi Biblia iſta intra tertium decennium, id eſt, ab anno 1472 — 80 fuiſſent euulgata; aſt cum illa iam in ſecundi decennii medio in lucem prodiiſſe, omnes antiquitatis notae, quibus illa gaudent, teſtentur, huic fundamento inhaerere non licet. Veritati enim omnino conſonum eſt, rei typographicae tyrones magiſtros ſuos relinquentes, & ad alium locum ſe conferentes, vel characteres ab illis iam ſculptos, vel eorum formam ſaltem, ad quam iſti ſibi nouos ſculpſere, vel furtim, vel facultate ad id obtenta ſecum tuliſſe, iisdemque prima artis illius tentamina in lucem emiſiſſe, donec ſibi nouam vel ſculpendi, vel ſundendi formam effinxerint, nouosque characteres multo labore, ac ſumptu compararint. Id a BAEMLERO noſtro fieri potuiſſe, nemo inficiabitur. Quod autem nullum aliud opus, praeter haec Biblia, iisdem excuderit, ex ſequentibus rationibus id factum fuiſſe, mihi videtur: characteres, hoc voluminoſo opere imprimendo forſitan ita adtriti fuere, vt ad vlteriorem vſum maxima ex parte inutiles effecti fuerint; vel BAEMLERVS, Bibliis impreſſis, exemplo aliorum typographorum, quorum quemlibet propriam characterum formam habuiſſe, nouimus, propriam quoque eorum ſibi effinxit, iisdemque excudendo nomen ſuum propagare ſtuduit.

Haec eſt mea de Bibliis Baemlerianis ſententia, ad quam amplectendam me tam documenta ſynchrona, quam proxime ſynchrona, a tot viris eruditione praeclaris paucis contradicen-

dicentibus, adprobata, & argumenta a ſanae critices regulis petita pertraxerunt; cui tamen ſubſcribere neminem, niſi illum, qui iisdem mecum conuictus erit, cogere volo.

CLXV. Nicolai de Lyra Commentarius moralis ſuper potiores S. Scripturae libros. in fol. mag.

Integrum hoc opus folia 224 compleſtitur: caret litteris initialibus, ſignaturis, cuſtodibus, & paginarum numeris. Singulae paginae duas continent columnas, quarum quaeuis integra 57 lineas exhibet. Diſtinctionis ſignum praeter punctum nullum aliud obſeruatur. Charta eſt firma quidem, ſed minus polita. Typus, quo impreſſum, eſt plane idem, quo pag. 31. N. XXIX. *Guil.* DVRANTI *Rationale diuinorum officiorum* impreſſum fuiſſe, diximus, ex quo, ab eodem *Georgio* HVSNER & hoc prelo commiſſum fuiſſe, colligere eſt. Aſt quoniam illud, librorum a HVSNER impreſſorum deſcriptione iam impreſſa, inueniſſem, hic locum illi dare, coactus fui.

In fronte primae columnae legitur: *Incipiunt moralic ſuper totam bibliam fratris nicolai de lira de ordine fratrum minorum ſacre theologie venerabilis doctoris. Prologus.* Hic tertia folii primi columna, linea ſexta terminatur, ad cuius finem legitur: *Igitur in nomine domini noſtri ieſu chriſti incipiam a libro geneſis & per alios conſequenter diſcurram quamdiu dominus donabit ſua gratia mihi vitam.* Sequitur dein expoſitio capituli primi *Geneſis.* Tertia columna folii 91 linea 3 *Explicit liber iob*, & immediate *Incipit expoſitio miſtica ſuper librum pſalmorum,* hanc folio 126 expoſitio ſuper ISAIAM; libros enim SALOMONIS, eoquod morales eſſent, omiſit. Prophetarum expoſitione peracta, folio 174 *Incipit moralis poſtilla ſuper quatuor euangeliſtas. &c. primo ſuper matheum* &c. Ad finem Euangelii IOHANNIS legitur: *Epiſtolas pauli & ſeptem canonicas pertranſeo quia totum eſt ſimpliciter morale.* Folii 214 quarta columna, linea 5 *Explicit Apocalypſis.* His verbis ſubiectum legitur: *Poſt libros biblie canonicos ad non canonicos manum mitto*, inter quos Libros THOBIAE, IVDITH, & duos priores MACHABEORVM numerat. Terminatur hoc opus tertia columna folii 224, linea 23, cui ſubnexum habetur: *Expliciunt poſtille morales ſeu miſtice ſuper omnes libros ſacre ſcripture. exceptis aliquibus qui non videbantur tali expoſitione indigere. Igitur ego frater nicolaus de lyra de ordine fratrum minorum deo gratias ago qui dedit mihi gratiam hoc opus incipiendi & perficiendi. anno domini m. ccc. xxxix. in die ſancti georii martiris. Rogo etiam eos qui ſtuduerint in hoc opere quatenus deum pro me deprecentur qui actor eſt omnis boni.*

Hac de editione mentionem fecere viri clariſſimi *Frid.* FREYTAG *Adpar.* T. II p 735 & BAVR T. II. *Bibl. vniuerſ.* p. 333 eamque rariſſimis adcenſere, haud dubitarunt.

Libri

Libri anni nota inſtructi, & ab anno 1468 vsque ad 1479 impreſſi.

Anno MCCCCLXVIII.

Meditationes vitae, & paſſionis Ieſu Chriſti. Auguſtae per Guntherum Zeyner an. 1468. in fol.

Integrum hoc opus 71 foliis conſtat: chartae denſae, albae, ac nitidae typo gothico, & pereleganti, quem tabula II. N. IV. exhibet, impreſſum. Chartularii ſignum ſunt claues duae decuſſatae. Signaturae, cuſtodes, & paginarum numeri deſiderantur: litteras initiales rubro colore adſcripſit calligraphus. Interpunctionis ſigna obſeruantur punctum, & coma. Quaeuis pagina 35 complectitur lineas.

Primum folium materiarum index occupat, quem ſecundo folio abſque titulo, aut inſcriptione prologus excipit, cuius initium ita ſonat: *Inter alia virtutum & laudum preconia de beatiſſima virgine cecilia legitur quod euangelium chriſti ſemper abſconditum portabat in pectore.* Poſt pauca deinde pergit: *Simile tibi ſuadeo faciendum, ſuper omnia namque ſpiritualis exercicii ſtudia hoc magis neceſſarium magiſque proficuum credo & quod ad excelſiorem gradum perducere poſſit, Nuſquam enim inuenies vbi ſic doceri contra vana blandimenta poſſis & caduca, Et contra tribulaciones & aduerſa contra hoſtium temptamenta & vicia ſicut in vita domini iheſu que fuit abſque defectu perfectiſſima.* &c. Prima pagina tertii folii, linea vndeuigeſima *Explicit prologus*, ac immediate in eadem linea ſequitur: *de meditacionibus eorum que precedebant incarnacionem. Et primo de ſollicita pro nobis interceſſione.* Prima folii 53 pagina, linea 28 ad finem deducitur meditatio *de iis, quae hora ſexta & nona contigere:* auerſa vero vacua eſt. Dein folio 54 incipit meditatio *de mora domine noſtre iuxta crucem circa horam veſpertinam.* Auerſa folii 63 pagina denuo vacua adparet, & ſequenti folio incipit meditatio de octaua Ieſu Chriſti adparitione, cuius titulus ad prioris folii primae paginae finem legendus eſt. Ad calcem operis legitur:

Impreſſum eſt hoc preſens opuſculum in auguſta per me Gintherum dictum Zeyner de reutlingen. iiii ydus marcii. Anno Lx octauo.

Hoc primum eſt opus Auguſtae impreſſum, ex quo nobis tam locus, quam impreſſionis annus, ac typographus innoteſcit. Eius editio merito rariſſimis adnumeratur, cum & Bibliographorum principes eamdem ignorarunt.

Quisnam meditationum iſtarum ſit auctor, multum diſceptare nolo. Cl. ZAPFIVS in ſuis *typographiae Auguſt. Annalibus* has *Thomae* de KEMPIS ſcilicet eas cum libris de *imitatione Chriſti* confundens adiudicauit; ſed errorem ſuum in *Bibl. ſuae Memorabil.* p. 337 diluere ſtuduit. In noſtri exemplaris fronte titulus quidem adfixus eſt: *Nic. Dinckelſpihl Meditationes vitae Chriſti.* Aſt nec FABRICIVS in *Bibl. Eccleſ.* nec CAVEI hiſtoriae Eccleſiaſticae ſcriptorum continuator, nec OVDINVS, nec alii easdem DINCKELSPIHL compoſuiſſe, memorant.

Anno

Anno MCCCCLXIX.

I. Plinii Secundi Nouocomenſis Hiſtoriae naturalis Libri XXXVI. Venetiis per Ioannem de Spira anno 1469. in fol. mag.

Opus hoc ſplendidiſſimum folia 355 complectitur, ſuperbit tum typi romani nitore, tum chartae munditie, albedine, ac firmitate, in qua typographus amplas reliquit margines. Initiales quoque litterae, quae partim deauratae, partim diuerſis depictae coloribus, editionem praeſentem maxime exornant. Signaturae nullae adparent, nulli cuſtodes, aut paginarum numeri. Signa diſtinctionis praeter punctum occurrunt quoque duo puncta, & interrogationis ſignum. Verba graeca aut omiſit typographus, aut corrupte admodum, & quidem latinis litteris expreſſit, vti patet ex libri ſexti capite 58, ad cuius finem legitnr: *Xaxipcui canece comai coekpturae trata vna ciezica.* Librorum, ac capitum tituli deſiderantur, & vnum ab altero ſpatio exiguo vacuo relicto diſtinguitur. Opus libros XXXVI comprehendit, cui breuis auctoris biographia ex SVETONIO de *viris illuſtribus* deſumta praemiſſa eſt; cum breuis ſit, ac haud exigua eruditione referta, hic eam adſcribere, non indignum iudicaui.

Plinius ſecundus nouocomenſis equeſtribus militiis induſtria functus: procurationes quoque ſplendidiſſimas atque continuas ſumma integritate adminiſtrauit. Et tamen liberalibus ſtudiis tantam operam dedit: vt non temere quam plura in otio ſcripſerit. Itaque bella omnia que vndique cum romanis geſta ſunt. XXXVII. voluminibus comprehendit. Item naturalis hiſtorie XXXVII libros abſoluit. Periit gadis campanie. Nam cum miſenenſi claſſi preeſſet & flagrante Veſuo: ad explorandas propius cauſas liburnicas pretendiſſet: neque aduerſantibus ventis remeare poſſet: vi pulueris ac fauille oppreſſus eſt: vel vt quidam exiſtimant a ſeruo ſuo occiſus: quem deficiens eſtu vt necem ſibi maturaret orauerat hic in his libris XX. millia rerum dignarum ex lectione voluminum circiter duum millium complexus eſt. Primus autem liber quaſi index XXXVI. librorum ſequentium conſumationem totius operis & ſpecies continet titulorum.

Paruo ſpatio interiecto incipit auctoris praefatio ad Imperatorem VESPASIANVM, cui opus ſuum improbo labore collectum dedicauit. Praefatio ſecundi folii prima pagina, linea 42 terminatur, quam immediate totius operis index excipit. Prima pagina folii 19 primus inchoat liber ſequentibus verbis: *Mundum & hoc quod nomine alio celum appellari libuit.* Finitur auerſa folii 33 pagina, linea 24. Auerſa pagina folii 352 vacua eſt, & textus decimi capitis libri 36 ſecundum editionem Venetam *Nicolai* IENSON ab illis verbis: *Ponticas deprehendit leutias*, vsque ad verba: *repercuſſos in parietem elidant*, deficit. Vltimum operis caput abruptum eſt, & ſequentibus abſoluitur verbis: *priusquam ad oculos perueniat deſinens nitor.* His verbis ſequentes ſubiecti habentur verſus:

Quem modo tum rarum cupiens vix lector habere &:
Quique etiam fractus pene legendus eram:
Reſtituit Venetis me nuper Spira Ioannes:
Exſcripſitque libros ere notante meos.
Feſſa manus quondam moneo: Calamuſque quieſcat.
Namque labor ſtudio ceſſit: & ingenio.
M. CCCC. LXVIIII.

Summae eſſe raritatis hoc opus, omnes fatentur Bibliographi; immo de eodem vel hinc quoque iudicium ferri poteſt, quod, vt Cl. SCHELHORNIVS in Adnot. *ad Angeli Mariae Card.* QVIRINI *de opt. ſcript. Edit. librum ſingularem* p. 177 habet, „centum duntaxat exemplaria

 „fuiſſe

„ fuiſſe excuſa, verſus operi AVGVSTINI *de ciuitate Dei*, quod idem *Ioannes* imprimere coe-
„ pit, *Vindelinus* autem eius frater an. 1470 ad finem perduxit, ſubiecti docent:

Qui docuit Venetos exſcribi poſſe Ioannes
Menſe fere trino centena volumina Plini.
Et totidem magni Ciceronis Spira libellos
Coeperat Aureli, ſubita ſed morte peremptus
Non potuit coeptum Venetis finire volumen.
Vindelinus adeſt eiuſdem frater & arte
Non minor, Hadriacaque morabitur vrbe.

Principem locum huic editioni, nemo litteratorum praeter BEVGHEMIVM, qui primam Veronae 1468 in *Incunab. typograph.* p. 110 in lucem prodiiſſe adfirmat. Cl. MAITTAIRE efficaci argumento illum T. IV p. 280 refutaſſe ſibi viſus eſt, dicens: „ IOANNEM *Veronenſem* „ diſſertatio verbis adfirmare, VALTVRIVM *de Re Militari* librum elegantiſſimum litteris & fi- „ guratis ſignis, ſua in patria primum impreſſiſſe anno 1472. Aſt, vt bene animaduertit Eminent. *Angelus* QVIRINI in *lib. ſing. de opt. ſcript. Edit.* per SCHELHORN cum adnotationibus edito p. 178. „ Argumentum huiusmodi non adeo efficace eſt, quin potius infirmum, cum aliud „ prorſus ſit *Valturium* editum primum fuiſſe Veronae anno 1472, aliud vero eo anno impri- „ mendi artem Veronae coepiſſe primum. „ Maioris ponderis argumentum eſt illud; quod ſcilicet nemo illam Veronenſem, nec auctor *Veronae illuſtratae* quidem vidiſſet. Hic quoque autumat, eamdem Venetiis anno 1469 perfectam, Veronae anno 1468 inchoari potuiſſe, impreſſoribus Verona Venetias aduolantibus. Inſuper ſi PLINIVS Veronae an 1468 typis fuiſſet excuſus, verſuum noſtrae editioni adiectorum auctor, lectorem tam rarum librum vix habiturum, conqueri haud potuiſſet.

HARDVINVS quoque in *Prooemio Editionis ſuae Plinianae* nobis contrarius videtur, cum primam omnium, quae extant, *Ioanni* ANDREAE Alerienſi Epiſcopo attribuit. Aſt facili argumento refutatur; IOANNES enim Alerienſis ſuam epiſtolam dedicatoriam, quae in editione Romana an. 1470 & in Veneta an. 1472 reperitur, ad PAVLVM *II.* P. M. ſexto eiusdem Pontificatus anno ſcripſit: PAVLVS vero anno 1464 Pontifex eſt creatus; itaque & epiſtolam primum anno 1470 ab Alerienſi ſcriptam fuiſſe, dicendum erit.

De alia huius operis editione aeque ſplendida gloriatur Bibliotheca noſtra, a *Nicolao* IENSON Venetiis anno 1472 adornata, de qua ſuo loco diſſeremus. Qui de aliis editionibus notitiam habere cupit, illam ex FABRICII Bibl. lat. T. I p. 501 & ſeqq. haurire poterit, vbi tredecim ſeculo XV typis euulgatas recenſet.

II. S. Thomae Aquinatis Commentarius in Librum IV. Sententiarum Petri Lombardi, ſeu quartum ſcriptum S. Thomae. Moguntiae per Petrum Schoiffer anno 1469. in fol. mag.

Incipit hoc opus, foliis 274 conſtans, ſine omni titulo, aut inſcriptione ſequentibus verbis: *Miſit verbum ſuum & ſanauit eos & eripuit eos de intericionibus eorum.* Impreſſum eſt in duabus columnis, quarum quaeuis ſexaginta exhibet lineas, charactere gothico minuſculo. Charta eſt firma quidem, ſed minus alba, & polita, duabus chartarii ſignis inſtructa, nimirum littera D, quam ſtilus ex vna parte in annulum, ex altera in crucem deſinens ſecat, & capite bouino, inter cuius cornua ſtilus in ſtellam deſinens exſurgit. Tituli diſtinctionum, aut quaeſtionum nulli adparent; attamen harum numerus a typographo eſt indicatus. E. g. *Q° 1.* Cuſtodes, ſignaturae, paginarum numeri, ac initiales litterae deſiderantur. Terminatur opus prima folii 268 columna, linea 38. Columna ſecunda inchoat quaeſtionum in hoc

opere

opere pertractarum index, qui prima columna folii 274. linea 38 deſinit. Huic ſequens ſubſcriptio, maioribus litteris, rubroque expreſſa colore, ſubiecta eſt:

Preclarum hoc opus quarti ſcripti ſci thome de aquino. Alma in vrbe mogutinā inclite. nacois germaice. quam dei clementia tam alti ingenii lumine. donoque gratuitu. ceteris terrarum nacionibus preferre. illuſtrareque dignata eſt. Artificioſa quadam adinuencione imprimendi ſeu caracterizandi abſque vlla calami exaracione ſic effigiatum. & ad euſebiam dein induſtrie eſt conſummatum. per petrum Schoiffer de gernſhem. Anno domini milleſimo quadringenteſimo ſexageſimo nono. Tredecima die Iunii. Sit laus deo.

His verbis ſcutum gentilitium rubro colore expreſſum ſubnectitur.

Haec eſt prima huius operis editio, cuius Cl. MAITTAIRE T. IV p. 281 meminit; ſed de eius exiſtentia, quia eam non viderat, dubitare videtur. Alii vero Bibliographi etiam preſtantiores de ea ſilent.

Anno MCCCCLXX.

I. S. Hieronymi Stridon. Presbyteri Epiſtolae, & tractatus. Romae per Conradum Schweynheim, & Arnoldum Pannartz anno 1470. Vol. II. in fol. mag.

Haec *S.* HIERONYMI ſcripta duobus contenta tomis, papyro magnae, albae, nitidae, firmae, & laeuigatae, in qua typographus amplas reliquit margines, charactere romano, ac pereleganti impreſſa extant. Signaturae nullae occurrunt, nulli cuſtodes, nullique paginarum numeri. Interpunctionis ſigna praeter punctum obſeruantur quoque colon, & interrogationis ſignum. Littera Iod nec punctum, nec lineolam ſibi habet impoſitam. Diphtongi *ae*, & *oe* per ſimplex *e* exprimuntur. Quod autem praecipue hanc editionem exornat, ſunt litterae initiales auro inſignes, & diuerſis coloribus depictae.

Tomus primus folia 298, & 118 epiſtolas complectitur. Incipit ab Epiſtola *Ioannis* ANDREAE Alerienſis Epiſcopi ad PAVLVM *II* his verbis:

Io. Andree Epi Alerien. ad Paulum II. Venetum Pontificem Maximum in epiſtolarum diui Hieronymi primi uoluminiſ recognitionem Epiſtola.

Sacroſanctam Romanam Ecleſiam. &c. In hac *Alerienſis* maxime commendat in colligendis libris, in bibliothecis erigendis, iidemque conſeruandis tam Principum, quam Pontificum ſollicitudinem. Explicata, quam ipſe in recognitione veterum exemplarium adhibebat, diligentia, quamque in *A.* GELLIO, & in aliis pluribus oſtenderet, narrat deinde, qua ratione amicorum hortatu, *D. Hieronymi libelloſ: epiſtalaſque perpluref mendoſe ſatiſ ſcriptaſ: & ex diuerſiſſimis codicibuſ priuſ collectaſ in certum ordinem a doctiſſimo & optimo patre Theodoro Taruiſino Epo redactas* ſua diligentia emendatiuſcule reddidiſſet, opportuniſſimo quidem tempore, *quo te ſummi pontificatuſ mageſtati preſidente: merito in meliuſ cuncta profectura non ſolum ſperantur: ſed etiam perſpiciuntur.* Tandem ſummopere PAVLI Pontificatus felicitatem extollit, eoquod eius temporibus ad reliquas Dei gratias, hoc etiam felicitatis orbi chriſtiano per introductam artem impreſſoriam munus acceſſerit, vt pauperimus quiuis parua pecunia libros ſibi comparare

rare poſſit. Epiſtola haec folii ſecundi prima pagina, linea ſeptima terminatur, quam tabula excipit, qua, vt legitur: *quid lectorem preſenti volumine ſperare queat: edocebitur.* Auerſa folii quinti pagina. linea quinta ſequitur *Diui Hieronymi uita que communiter legitur ſub autore incerto. non ſatiſfacienſ meritiſ tanti doctoriſ.* Finitur iſta prima folii noni pagina; auerſa eiusdem vacua eſt. Folio decimo impreſſo incipit prima epiſtola, in cuius fronte legitur: *Expoſitio Symboli Ruffini Aquileienſiſ preſbyteri ad Laurentium papam. In qua ſinguloſ articuloſ fidei noui & ueteriſ teſtamenti auctoritatibuſ confirmat. & hereſeſ contrariaſ deſtruit. Epiſtola pma.* Ad calcem operis legitur: *Impreſſum Rome opuſ In domo Petri & Franciſci de Maximiſ. iuxta campum flore. preſidentibus Conrado Suueynheym & Arnoldo Pannartz. Anno domini nataliſ. M. CCCC. LXX. S. d. n. domini. Pauli II. Veneti Pont. Max. anno VI. Vrbe & Eccleſia florente.*

Tomo ſecundo, qui foliis 335 conſtat, & reliquas S. Doctoris epiſtolas, & tractatus continet, alia *Alerienſis* Epiſtola ad PAVLVM *II* praemiſſa eſt, quae ob ſuam eruditionem, ac multiplex emolumentum integra hic inſeri merebatur; aſt ne ob eius prolixitatem lectoribus meis nimis oneroſus ſim, tantum eiusdem ſynopſin paucis ante eorum oculos ponere, ſtatui. I. Dirigit *Alerienſis* orationem ſuam tam ad Summum Pontificem, quam ad omnes litterarum ſtudioſos, quos per ſuum improbum laborem, illis procurando editiones correctas, & in certum ordinem redactas, ſibi deuinxiſſe credit, cum *tantum legendo breui morula fuerit quis aſſecutus, quantum ille multum vix diebus apprehendere ob rei difficultatem potuerit.* II. Sicut ſummopere homines omni in facultate conſurgere cupit, ita ſuo, & S. Doctoris exemplo omnes ad ſcientiarum diſciplinas accendere conatur. III. *Theodorum* GAZAM, qui ad explicandos graecorum locos eum haud parum adiuuit, ſplendidiſſimis laudum encomiis exornat: *Hic eſt* inquit, *meae nauigationis ſeptentrio, absque Theodoro meo non magis quidquam adgredior, quam absque meo genio: omnem eo duce verius, quam comite, me prope dixerim in corrigendo impoſſibilitatem ſuperatum ire poſſe confido: de quo vtinam maiora poſſem loqui.* Dein alicuius ignoti iudicandi praecipitantiam, atque inſipientiam redarguit. IV. S. Doctoris ſcripta prolixo ſermone laudat, & omni energia ſingulis commendat. *Qui alium,* ait, *praeſente Hieronymo quaerit legere, cibario pane, relictis eſculentorum deliciis cupit impleri.* V. Admonet omnes, vt quidquid temporis deſcribendo inſumſiſſent, nunc illud omne perdiſcendo terant, plusque ament doctrinam, quam chartam, & ſapientiae ſuppellectilem ſcriniis recluſam. VI. Gratias & Deo, & S. P. PAVLO *II* reddit, quod per artis typographicae introductionem, ignorantiam ex librorum penuria obortam fugaſſet, & apertum campum litterarum ſcientiis aperuiſſet.

Epiſtolam folio tertio epiſtolarum, & tractatuum index, quem folio nono impreſſo *Tractatuſ tertiuſ ſecunde partiſ continenſ epiſtolareſ expoſitioneſ quorumdam pſalmorum & Cantici Canticorum ſecundum Origenem e Greco traductum* excipit. Opus finitur prima folii 335 pagina, linea 42, cui ſubiectum legitur: *Impreſſum Rome opuſ In domo Petri & Franciſci de Maximiſ. iuxta campum Flore. preſidentibuſ magiſtriſ Conrado Suueynheym & Arnoldo panartz. Anno dominici nataliſ. M. CCCC. LXX. S. d. n. domini Pauli II. Veneti Pontificiſ Maximi Anno VI. Vrbe & Eccleſia florente.*

Haec eſt ſecunda huius operis editio; primam enim anno 1468 ex eadem officina cura, & recognitione Epiſcopi Alerienſis in lucem prodiiſſe, teſtantur *Richardus* SIMONIS *Select. Epiſt. T. I. Epiſt.* 34 *Dominicus* VALLARSIVS in *Praefat. ad Veronenſ. Oper. S. Hieron. Edit.* & *Peregrinus Antonius* ORLANDVS *de Orig. & Progreſſ. Typographiae.* Vnus *Ioann.* FABRICIVS in *Bibl. Lat.* P. II binas illas editiones pro vna eademque habens, priorem tantum tomum impreſſum tradit an. 1468; poſteriorem vero an. 1470. Cardinalis QVIRINVS *de optim. Script. Edit.* p. 122 ex diligenti collatione voluminum anno 1470 notatorum cum alio, quod notam anni 1468 gerit, certiorem ſe fuiſſe factum ſcribit „ ipſa vnam eamdem componere editio-

„ nem,

„ nem, licet exemplaria nonnulla typographo libuerit anni 1468 indicio ſignare, reliqua ve-
„ ro, anni 1470 profecto vt venaliora redderentur. Aſt Cl. AVDIFFREDVS in *Catalog. Edit. Rom.* p. 53 & 54 praeſentem editionem nouum eſſe laborem *Conradi & Arnoldi*, aliumque plane ab eo, quem anno 1468 ſignarunt, ex pluribus vtriusque editionis differentiis, maxime in ſecundo volumine repertis, demonſtrat. Paucas ex iisdem in lectorum gratiam hic adponam.

Differentiae quaedam inter ſecundum volumen Epiſtolarum S. Hieronymi editionis 1468 & 1470.

1468.	1470
Alerienſis Praefatio ſine titulo impreſſo.	Cum titulo impreſſo.
I. Pag. eiusdem deſinit: *Humana ſidera.*	Quae verba occurrunt 3 lin. p. 2.
II. Pag. deſinit: Iudicari ex quo.	Occurrunt 3 lin. pag. 3.
Praefatio cum tabula ſubiuncta occupat 15 integras lineas: 16 vacat.	Occupat 15 integras lineas & dimidium 16.
In opere.	
Nullus titulus impreſſus.	Tituli impreſſi.
I. Pag. incipit: *Rius te Cipriane.*	*Rius te Cyprianae.*
Deſinit: *Hominem ad.*	occurrunt lin. 2 pag. 2.
In medio paginarum.	
III. Pag. circa medium: *ſignificantius dicitur quam.*	*Significantius dicitur* οικονμηνη *quam.*
Paulo inferius: *Hebraicum quod dicit: hoc eſt o deus.*	*Hebraicum quod dicit hoc eſt o deus.*

Differentiae in volumine primo.

Prima linea *Expoſitionis Symboli Ruffini* eodem modo deſinit in vtraque editione. Sequentes 13 diuerſimode deſinunt in vna, & altera. Quae ſequuntur 24 eodem modo deſinunt. Aliae duae his ſubiectae aliter finiuntur. *Liber primus contra Iouinianum* in edit. 1468 incipit fol. 23 verſo, circa medium; in edit. 1470 fol. 24 recto, ad trientem circiter folii. Carmina, quae in duobus voluminibus occurrunt, in edit. 1468 ſine diſtinctione imprimuntur; in altera vero cum diſtinctione. Haec ex AVDIFFREDI catalogo excerpta ſufficiant, omnes illos tomos non ſine vlla varietate excuſos fuiſſe.

Quid de hac editione ſentiendum, audiamus *Dominicum* VALLARSIVM vltimae operum *S.* HIERONYMI editionis procuratorem, qui in primi tomi praefatione ſequenti tenore ſcribit.
„ Principem locum Romana obtinet editio, quam anno 1470 non ita pridem abs *Theodoro*
„ LAELIO Interamnenſi, poſtea Taruiſino Epiſcopo collectam, ſub PAVLO *II.* Veneto ANDRE-
„ AS Alerienſis Epiſcopus, & Vaticanae Bibliothecae cuſtos elegantiſſime concinnauit. Eam-
„ dem & biennio antea; quod tamen rariſſime occurrit, inſcriptam catalogi aliquot praefe-
„ runt, nos in Nouarienſi bibliotheca vidimus, & in Colbertina adſeruari SIMONIVS tradit.

Idem opus etiam Moguntiae eodem anno lucem adſpexit. Conf. MAITTAIRE T. IV p. 286. WVERDTWEIN *Bibl. Mog.* p. 100.

II. M. T. Ciceronis Epiſtolae ad Atticum, Brutum, & Quintum fratrem cum Attici vita. Venetiis per Nicol. Ienſon anno 1470. in fol.

Haec eſt elegantiſſima harum epiſtolarum editio, & merito bibliothecarum cimeliis adnumeratur. Conſtat foliis 180. Typi ſunt rotundi, ac perelegantes. Charta eſt alba admodum, & firma, in qua amplae adparent margines. Deſunt ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri. Initiales litteras rubro colore adſcripſit calligraphus. Tituli nec libris, nec

epiſtolis ſunt praefixi. Diſtinctionis ſigna praeter punctum obſeruantur colon, & interrogationis ſignum. Lineae in quauis pagina 39 numerantur. Graecus textus vbique eſt omiſſus, & typographus quandoque ad eum manu inſerendum ampla reliquit ſpatia.

Primum obtinent locum epiſtolae ad BRVTVM, quae absque titulo his verbis, capitalibus litteris impreſſis, incipiunt: CLODIVS TRIBV. PLE. DESIGNATVS. Terminantur epiſtolae iſtae folio 14 linea 14. Spatio ampliori interiecto, ſequuntur epiſtolae ad QVINTVM fratrem, in quarum libro ſecundo plures, & quidem haud exigui momenti errores irrepſere. Prima enim epiſtola decurtata eſt, & his verbis finitur: *quod ſenatus ſentiret, ſe intelligere dixit, omnes vident.* Sex vltimae lineae de epiſtola ſecunda ſunt adſumtae. Reliqua eiusdem pars in epiſtola ſecunda inuenitur, ab illis verbis: *Milo coepit dimittere.* Ita & aliae huius libri epiſtolae ſunt inuicem intermixtae, adeo quidem, vt non plures, quam octo, integrae, & incorruptae inueniantur. Folio 33 Epiſtolae ad *Pomponium* ATTICVM inchoant, quae vix non ſemper aliarum editionum ordinem obſeruant. Epiſtolae librorum 12 & 13 nullam habentes diſtinctionem, in vno contextu inuicem ita ſubſequuntur, vt nulla ab altera diſcerni poſſit. ATTICI vita finem operi imponit, ad cuius calcem ſequentes verſus leguntur:

Attice nunc totus veneta diſſunderis vrbe:
Cum quondam fuerit copia rara tui.
Gallicus hoc Ienſon Nicolaus muneris orbi
Attulit: ingenio daedalicaque manu.
Chriſtophorus Mauro pleuus bonitate fideque
Dux erat. auctorem lector opuſque tenes.

His vero ſubiectum habetur: MARCI T. C. EPISTOLAE AD ATTICVM BRVTVM: *Et Quintum Fratrem cum ipſius Attici vita feliciter Expliciunt.*

M. CCCC. LXX.

Altera iſtarum epiſtolarum editio eodem anno Romae ex officina *Conradi* SCHWEYNHEIM, & *Arnoldi* PANNARTZ in lucem prodiit, quae maiorem, quam noſtra, meretur aeſtimationem, tum ob graecas vbique inſertas dictiones, tum ob exactiſſimam recognitionem, quam ille doctiſſimus, & in re litteraria maxime verſatus, bibliothecae Romanae Cuſtos ANDREAS Alerienſis in ſe ſuſceperat.

III. F. Ioſephi Iudaei libri XX. Antiquitatum Iudaicarum, & libri VII. de bello Iudacio. Auguſtae per Ioan. Schüſsler anno 1470. in fol. mag.

Duabus hoc opus conſtat partibus; prima libros XX antiquitatum Iudaicarum; ſecunda libros VII de bello Iudaico continet. Totum opus 287 folia complectitur, typoque, quem tabula II. N. IV exhibet, nitide impreſſum eſt. Quaeuis pagina in duas eſt diſtincta columnas, quinquaginta exhibens lineas. Charta eſt firmiſſima, & alba, ſed minus polita. Signaturae nullae occurrunt, nulli cuſtodes, aut paginarum numeri. Initiales litterae maiores auro, & diuerſis coloribus diſtinctae haud parum praeſentem commendant editionem. Cuilibet libro capitulorum argumenta ſunt praemiſſa. Diſtinctionis ſignum ſolum occurrit punctum.

In fronte primae columnae legitur impreſſum: *Ioſephi hiſtoriographi viri clariſſimi prologus in libros antiquitatum viginti incipit feliciter.* Prologum quarta folii primi columna, linea ſexta primi libri excipiunt capitula. Secunda columna ſecundi libri *Ioſephi antiquitatis iudaice liber primus incipit feliciter.* Finito libro vigeſimo, folii 201 prima columna ſequentia habentur: *Omnes libri antiquitatum. qui ſunt ſimul viginti. verſus continent ſexaginta milia. Continet hoc opus ioſephi. a prima hominis natiuitate traditionem. vſque ad decimum annum neronis imperii.* Tum ſequuntur

Verſus

Verſus in ioſephum antiquitatum.
Ioſephus hic ſcribit. quod nunquam ſcema peribit.
Proceſſus rerum. ſex incrementa dierum.
Ade peccatum. mundo genuꝭ exiliatum.
Indigen s arce. primi meritum patriarche.
Vates & reges. ſacras ex ordine leges.
Quot ſcelerum nodis. regnum ſe iunxit herodis.
Dux cum poſtremo ſupereſſet tempore nemo.

Verſus excipit *Euſebii Ceſarienſis commendaticia in ioſephum in eo libro qui de eccleſiaſtica inſcribitur hiſtoria*, quam tertia columna narratio *De ſeptem mirabilibus mundi*, neſcio, vnde petita, ſequitur. Ad calcem huius legitur: *Ioſephi hiſtoriographi viri clariſſimi. libri antiquitatum numero viginti. per Iohannem Schüſsler. Ciuem Auguſtenſem finiunt feliciter non ſcriptorum quidem arte. ſed qua noſtra tandem etas dotata eſt. impreſſoria ſcilicet exarati. Anno a natiuitate currente dominica, Milleſimo quandringenteſimo ſeptuageſimo. Kalendas vero iulias quarto.*

Folio 202 *Ioſephi de bello iudaico prologus in libros ſeptem incipit feliciter.* Folio 203 *Ioſephi hiſtoriographi viri clariſſimi de bello iudaico liber primus incipit feliciter.* His libris nulla ſunt praemiſſa capitulorum argumenta. Tertia folii 287 columna ſeptimus terminatur liber, cui ſubiecti leguntur

Verſus in ioſephum belli iudaici.
Iudaicam guerram. gentes. vrbem. ſacra. terram
Fine ſimul triſti pro ſanguine perdita criſti.
Ioſephus iſte meus p̄or edidit autor hebreus.

Dein ſequens legitur notitia: *Ioſephi hiſtoriographi viri clariſſimi. libri de bello iudaico ſeptem. finiunt feliciter. per Iohannem Schüſsler ciuem Auguſtenſem impreſſi. Kalendas ſeptembris decimo. Anno vero a partu virginis ſalutifero. Milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo.*
Laus optimo maximo.

Hanc editionem peruetuſtam, ac rariſſimam, eſſe omnium primam, nemo Bibliographorum dubitat. MEVSEL in *Edit. Bibl. Hiſtor. Struu.* Vol. I. P. II p. 212 huius meminit, eamque omnium primam, ac rariſſimam adpellat, cum nec GESNERO, nec FABRICIO, nec MAITTAIRIO — Quoad vltimum opus tantummodo verum eſt — innotuerit. Prodiit quidem alia ſine anni, loci, & typographi indicio, quam OSMONT *en Dictionaire typographique* T. I p. 373 editionem vetuſtiſſimam nominat; ſed MEVSELIVS iſtam ad annum 1475 referre, non dubitat.

IV. Mammotrectus, ſeu expoſitio vocabulorum, quae in Bibliis, Hymnis Eccleſiaſticis, Homiliis &c. occurrunt. Ergouiae per Heliam Heliae anno 1470.

Integrum hoc opus 299 folia complectitur. Litterae, quibus impreſſum, ſunt gothicae maiuſculae, pingues admodum, rudes, ac ſingulares. Singulae paginae duas comprehendunt columnas, quarum quaeuis in inferiori margine littera Alphabeti minore ſignata eſt. In ſuperiori margine numerus alphabeti eſt indicatus. Lineae in qualibet columna 32 numerantur. Interpunctionis ſignum praeter punctum nullum aliud occurrit. Deſunt initiales litterae, ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri. Abbreuiaturae ita frequentes ſunt, vt hoc opus lectu valde difficile ſit.

Incipit opus absque titulo, aut inſcriptione ab auctoris praefatione, cuius initium ita ſonat: *Inpaciens Proprie Inpericie ac ruditati Compaciens pauperum clericorum qui ad predicacionis officium promouentur decreui bibliam tranſcurrendo perlegere nec non & alia que in eccleſia recitantur*

tur ſi vita comes fuerit inſpicere diligenter & parcium difficilium ſignificancias & accentus & genera inſinuare lectori pauperculo &c. Ad prologi finem auctor ipſe huius opuſculi denominationis cauſam his verbis explicat: *Et quia morem gerit talis decurſus pedagogi qui greſſus dirigit paruulorum Mamotrectus poterit appellari.* Interdum inſcribitur *Mommotrectus*, ſeu *Mammotractus*, vel *Mammaetractus*, vel *Mammetractus*, etiam *Mammothreptus*, quia, vt ait POSSEVINVS T. II. *Adpar.* p. 51 rudibus clericis, & adhuc in latina lingua infantibus veluti mammam ſugentibus, & puerilibus manibus tractandam, inſtar piae nutricis exhibuiſſet. Explicantur in hoc libro primum vocabula, quae auctori viſa ſunt difficiliora, in ſingulis ordine libris S. Scripturae, & *S.* HIERONYMI praefationibus occurrentia, tum vero ea, quae in Hymnis, legendis Sanctorum, & Homiliis proueniunt.

Praefatione columna ſecunda primi folii, linea decima finita, incipit verborum in prologo occurrentium explicatio. Quarta folii ſexti columna, linea 19 incipit *Mamotrectus ſuper bibliam Capitulo primo.* Prima folii 137 columna veteris teſtamenti vocum explanatio terminatur, reliquum folii vacuum eſt. Folio ſequenti verborum noui teſtamenti explicatio incipit, quae prima columna folii 162 deſinit. Tranſit dein ad *Menſes Hebreorum*, *feſtiuitates veteris legis*, *feſta ſacerdotalia*, *ad Antiphonas* &c. Declaratio Regulae *S.* FRANCISCI operi prima folii 254 columna finem imponit; reliquum folii vacuum eſt. Folio 255 impreſſo incipit *tabula ſuper bibliam*, eaque eſt ordine alphabetico diſpoſita, foliis 45 contenta, ad cuius finem ſequens habetur notitia: *Explicit Mamotrectus ſiue primicereus arte imprimendi ſeu caractarizandi per Helyam helye alias de Louffen Canonicum Eccleſie ville Veronenſis in pago Ergowie ſite abſque calami: exaracione Vigilia ſancti Martini Epiſcopi Sub Anno ab incarnacione domini. Milleſimo. Quadringenteſimo Septuageſimo. Deo laus & gloria per infinita ſecula ſeculorum Amen &c.*

Idem opus Moguntiae eodem anno, eodemque die prelum reliquit. Conf. MAITTAIRE T. IV p. 295. WVERDTWEIN *Bibl. Mog.* p. 100.

Auctor huius operis eſt MARCHESINVS e Regio Lepidi ortus, quae ciuitas haud procul abeſt Mutina, ab inſcriptione dictionarii a ſe editi *Mammotreptus* cognominatus, ex ordine fratrum minorum, vir vere ſimplex, & deuotus. WADDINGVS eum in Prouincia Bohemiae, & Cuſtodia Ferrariae circa annum M. CCC. SIXTVS vero Senenſis anno 1450 vixiſſe, ſcribit. Conf. SIXT. *Senenſ. Bibl. S. Lib.* IV. OVDINI *Comment. ſcript. Eccleſ.* T. III col. 2562.

V. Franciſci de Retza Ord. Praedic. Comeſtorium vitiorum. Norimbergae ſine typographi indicio anno 1470. in fol. mag.

Incipit hoc opus ſine titulo, aut inſcriptione his verbis: *Voluntas ſiue ſuperbia aſſimilatur pluribus rebus.* Foliis 286 conſtat, nullas exhibet ſignaturas, aut cuſtodes, nulloſque paginarum numeros. Litterae initiales ſunt a miniatore rubro adſcriptae colore. Capitibus nullus eſt praefixus titulus. Character, quo impreſſum, eſt gothicus maiuſculus, ac pinguis, cuius ſpecimen tabula IV. N. VIII repraeſentat. Pagina quaeuis in duas eſt diſtincta columnas, quae lineas 39 exhibent. Charta eſt alba admodum, & firma, diuerſis chartarii ſignis inſtructa. Auerſa folii 48 pagina vacua eſt, quin aliquis defectus adpareat. Quarta columna folii 282, linea 43 opus terminatur, cui ſequens ſubnexa habetur notitia: *Hic codex egregius Comeſtorii viciorum Sacre theologie profeſſoris eximii Franciſci de Retza ordinis predicatorum finit feliciter. Nuremberge Anno &c. LXX. patronarum formarumque concordia & proporcione impreſſus.* Folio ſequenti incipit index alphabeticus,in cuius fronte haec editor adnotauit: *Notandum autem quod in hac tabula primus numerus ſignat numerum foliorum. C. inportat columnam. Numerus ſequens. C. inportat numerum columnarum vnius folii. A. inportat primam partem columne vſque ad medietatem. B. inportat partem reliquam.* Ad tabulae finem haec leguntur: *Explicit tabula in opus precedens.*

Biblio-

Bibliographi etiam praeſtantiores hanc editionem ignorarunt, ex quo ſumma eius raritas elucet. Cl. DENIS in *Garell. Bibl. Memorab.* p. 35, opinionem ROEDERI ſequens, ab *Henrico* RVMMEL typis impreſſum fuiſſe hoc opus, autumat. Mirum admodum mihi videtur, RVMMEL vel artem typographicam Norimbergam introduxiſſe, vel ſaltem primis iam annis eamdem ibi exercuiſſe, cum tamen nec MAITTAIRE, nec BAVR, nec alius Bibliographorum praeter ROEDER eiusdem mentionem fecerit.

Franciſcus de RETZA huius operis auctor natione Teuto, ordinis Praedicatorum Alumnus, fuit vir inſignis pietatis, litteris, diſciplnae regularis zelo, ſummaeque, ac tenerrimae in Deum, & SS. eius matrem adfectu deuotionis clarus. Per triginta ſex annos circiter in academia Viennenſi publice theologiam explanauit. Obiit circa annum 1425. QVETIF. T. I *ſcript. Ord. Praedic.* p. 775.

Anno MCCCCLXXI.

I. L. Caelii Lactantii Firmiani Diuinarum Inſtitutionum Libri VII. Sine loci, & typographi indicio anno 1471. in fol.

Litterae, quibus impreſſum eſt hoc opus, foliis 218 contentum, romanae ſunt, ac perelegantes. Charta alba eſt, & firma admodum, ac laeuigata, amplisque marginibus inſtructa. Interpunctionis ſigna adparent, punctum, colon, & interrogationis ſignum; nulli vero cuſtodes, aut ſignaturae, nullique paginarum numeri. Initiales litteras, & librorum titulos calligraphus rubro colore adſcripſit. Tituli autem capitulorum ab ipſo typographo adſpiciuntur adpreſſi. Fragmenta ex graecis auctoribus inſperſa ſuis iam exhibet litteris, ſat legibilibus. Diphtongos *ae*, & *oe* per vnam liiteram ex duabus conflatam expreſſit.

Praecedunt nouem folia, quae Rubricas, ceu capitulorum argumenta continent, in quorum initio legitur: *Lactantii Firmiani de diuinis inſtitutionibus aduerſus gentes. Rubricae primi libri incipiunt.* In fronte folii decimi inchoant *Lactantii Firmiani errata primi libri qbus ipſe deceptus eſt per fratrem Antonium Raudenſem theologum collecta & exarata.* Aſt non apud omnes ſui temporis Eruditos, ob eiusmodi errata a ſe in LACTANTIO animaduerſa, gratiam iniit RAVDENSIS. Illum acri cenſura notauit *Antonius* MONTALTVS Genuenſis Auguſtinianus, quam ad erratorum finem octaſticho comprehenſam ſic legimus:

Hic male corripuit ſtolidis Antonius auſis
Auctorem: in variis cauſa pianda locis.
Non erat in tenebris errantis imaginis aſtrum
Dicere: vel nitidum luce carere iubar.
Denique cum ſanctae eccleſiae pia lumina; conſtet
Obſequio: ex tanto conticuiſſe viro.
Tu vero eloquio lingua interdicta latino:
I cubitum: nam te penſitat eleborum.

Apud *Franciſcum* PHILELPHVM, cuius iudicium exquiſierat, tantam offenſam incurrit; vt grauiſſimis, ac duriſſimis verbis perſtrictus fuerit. *Quae enim*, inquit in Epiſtola ad illum, *per immortalem Deum fanatica ratio te commouit, vt perinde atque infeſto quodam, atque inimico inflatus ſpiritu in virum illum doctiſſimum atque diſſertiſſimum tam inſolenter, tam iniuſte, tam impie inueheris, vt non res ſolum paene innumerabiles conſulto male interpretareris, ſed nomen etiam viri deprauare ſtudueris* &c.

Liber primus folio duodecimo ſine omni titulo, aut inſcriptione initium ſumit; terminatur vero auerſa folii 37 pagina. Auerſa folii 181 pagina *Diuinarum inſtitutionum aduerſus gentes Lactantii. Firmiani liber ſeptimus atque vltimus explicit. Et ſequitur eiusdem liber de ira dei*

ad Donatum, qui ſequenti folio incipit. Iſtum folio 199 liber *de opificio dei*, *vel formatione hominis* ad DEMETRIANVM excipit. Ad finem duo carmina, falſo LACTANTIO attributa, adiecta ſunt, quae vltimis quatuor foliis continentur. Primum eſt de Phaenice, a gentile quodam ſcriptum; alterum de Paſchate, cuius auctor *Venantius* FORTVNATVS laudatur. Ad calcem ſequens carmen legitur:

Arguit hic hominum ſectas lactantius omnes
Septeno falſas codice vera docens.
Siue deum tangat: turbato lumine cernens
Ira furor: gemino pernotat inde libro.
Et volucrum verſu phaenix comprehenditur vna:
Quae noſtro numquam paſcitur alma ſolo.
Hincque redemptoris noſtri non carmina deſunt:
Quae poſitum e tumulo dulce canendo uocant.
Preſſerat hunc primo mundi caput inclyta roma.
Poſt regina premit quippe colenda maris.
M. CCCC. LXXI. *Adam.*

Editionem iſtam ſplendidiſſimam Venetiis in lucem prodiiſſe, licet nomen vrbis haud ſit expreſſum, ex vltimo verſu clare patet. Quisnam vero typographorum eam adornauerit, illi etiam Bibliographorum, qui per nomen ADAM typographum intelligunt, in diuerſa abeunt. AVDIFFREDVS in *Catal. Edit. Rom.* p. 124 ſcribit: „Hunc autem ADAMVM eumdem eſſe, ac „ADAMVM de *Ambergau*, impreſſorem orationum CICERONIS, coniicere licet ex elegantia „huius editionis, quam pulcherrimam adpellat DEBVRIVS. Aſt haud parum ſeipſum fefellit Auctor clariſſimus, dum egomet ex LACTANTII cum CICERONIS orationibus, de quibus infra diſſeram, adcurata comparatione, vtriusque characteres inter ſe diuerſos eſſe, didici. Itaque ADAMVM hunc, ab illo de *Ambergau* diuerſum eſſe, omnino exploratum eſt: Sed quisnam ſit, qua ex natione, qua ex gente ortus, denſis inuolutum eſt tenebris.

Editio haec quartum obtinet locum, dum iam tres aliae illam praeceſſere; ſcilicet Sublacenſis anno 1465: duae Romanae per SCHWEYNHEIM, & PANNARTZ anno 1468 & 1470. Quod autem inter rariſſimas referri mereatur, inde cognoſci poteſt, quod Cl. BVNEMANNVS, teſte SCHELHORNIO, in *Catalogo ſuorum Catalogo MSS. & librorum rariorum* p. 14 ſe illam in quadringentis, quos poſſidet, catalogis fruſtra quaeſiuiſſe adferat. Idem teſtatur, eamdem Hagae Comitum anno 1723 quiquaginta florenorum pretio diuenditam fuiſſe.

L. Caelius Lactantius FIRMIANVS, patria Italus, ARNOBII Diſcipulus claruit anno 303. A DIOCLETIANO, vt iuuentuti eloquentiae ludum aperiret, Nicomediam adcitus eſt. A CONSTANTINO *M.*, CRISPVM Caeſarem CONSTANTINI filium eruditurus, in Galliam euocatus eſt. Multa, & praeclara ſcripſit in Religionis Chriſtianae emolumentum, & quidem ſtilo terſo, nitido, & facili. Scriptor ſane eſt mire elegans, & diſertus, Chriſtianorum omnium ſine controuerſia facundiſſimus, vnde CICERO *Chriſtianus* vulgo audit. CAVE T. I. *Hiſt. ſcript. Eccleſ.* p. 162.

II. Plutarchi Cheronenſis Apophtegmata a Franciſco Philelpho ex graeco in latinum translata. Venetiis per Vindelinum Spira anno 1471. in fol.

In duas hoc opus diſtinctum eſt partes. Primam inſcripſit PHILELPHVS PHILIPPO MARIAE Mediolanenſium Duci. Secundam NICOLAO *V.* P. M.

In primae partis fronte haec habentur: *Ad magnaninum & illuſtriſſimum principem Philippum Mariam anglum inclitum Mediolanenſium ducem Franciſci Philelphi praeſatio in Plutarchi chero-*

cheronenſis Apophtegmata ad Traianum Caeſarem prima pars. Praefatio auerſa folii ſecundi pagina, linea prima finitur. Tum Apophtegmata ordine ſuo ſequuntur. Terminatur prima pars auerſa folii 36 pagina, linea 25, cui ſubiectum legitur: FINIS.

Partis ſecundae initium ſic ſonat: FRANCISCI *prefatio ad nicolaum quintum ſummum pontificem in plutarchi cheronenſis apophtegmata laconica.* Praefatio prima folii ſecundi pagina, linea vigeſima finitur, & ſpatio vnius lineae interiecto, *Plutarchi apophtegmata laconica* incipiunt. Auerſa folii 15 pagina vacua eſt: folii 31 auerſam ſolummodo ſex lineae occupant. Ad calcem huius legitur.

M. CCCC. LXXI.
Impreſſum formis iuſtoque nitore coruſcans
Hoc Vindelinus condidit artis opus.

Quod ad externam huius operis formam ſpectat, typi ſunt elegantiſſimi, & Romani: chartae albedo, mundities, ac firmitas, marginumque amplitudo haud parum editionem hanc extollunt. Initiales litterae, cuſtodes, ſignaturae, & paginarum numeri deſiderantur. Folia 77 complectitur. Rariſſimam eſſe hanc editionem, omniumque primam, vix non omnes Bibliographi teſtantur. Extat haec in Bibliotheca Ingolſtadienſi academica, cuius Cl. SEEMILLER *faſc. I* p. 24 meminit.

III. M. T. Ciceronis Epiſtolarum familiarium Libri XV. Anno 1471 ſine loci, & typographi indicio. in fol.

Sexta iam haec eſt CICERONIS epiſtolarum familiarium editio: Prima, & tertia anno 1467, & 1470 ex officina SCHWEYNHEIM, & PANNARTZ: Secunda, & quarta Venetiis anno 1469, & 1470: quinta anno 1470 ſine loci, & typographi indicio. Praeſens, licet nec locum, nec typographum monſtret, iuxta characteres tamen, qui iidem ſunt, quibus immediate praecedens impreſſum eſt, a *Vindelino de* SPIRA Venetiis in lucem emiſſa fuiſſe, videtur. Idem nos docet Cl. CLEMENT T. VII p. 128, vbi eiusdem editionis mentionem facit.

Conſtant iſti libri foliis 135. Lineae in quauis pagina integra 41 numerantur. Initiales litteras paruas adiecit typographus. Signaturae nullae, nulli cuſtodes, aut paginarum numeri occurrunt. Interpunctionis ſigna, praeter punctum, obſeruantur quoque colon, & interrogationis ſignum. Papyrus eſt alba admodum, & nitida, marginumque amplitudine inſtructa. Graecae dictiones vbique adpreſſae ſunt.

In fronte primi libri litteris capitalibus impreſſum legitur: M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM FAMILIARIVM LIBER PRIMVS INCIPIT AD LENTVLVM PROCONSVLEM. Prima folii noni pagina, linea 29 primus terminatur liber, quem immediate Liber ſecundus ad CVRIONEM excipit. Auerſam folii 135 paginam Epiſtola ad TIRONEM occupat, ad cuius finem anni nota ſolummodo eſt ſubnexa: M. CCCC. LXXI.

IV. Caii Plinii Secundi Epiſtolarum Libri VIII. Anno 1471 ſine loci, & typographi nota. in fol.

Epiſtolae iſtae foliis 120 contentae, charactere nitidiſſimo, ac romano impreſſae extant. Praemiſſa eſt illis praefatio *Ludouici* CARBONIS ad BORSIVM *Ducem* Mutinenſem, quae ſequentis tenoris eſt.

Ludouicus Carbo Sal. Plu. Dicit. Illuſtriſſimo & Excellentiſſimo Principi Borſio Duci Mutinae ac Regii: Marchioni aeſtenſi: Comitique Rodigii. Gratulari licet ſaeculo Diue Borſi Dux praeſtantiſſime: in quo certe optimarum artium ſtudia maxime floreant: Eloquentia & legitima illa

la eruditio ſuum tandem decus agnoſcat : in priſtinamque dignitatem reſtituta ſit : Adeo late pateat Romana & Graeca facundia ut iam & Galli & Britanni bonos oratores & poetas habere videantur : ad quam quidem rem commodiſſimum adiumentum praeſtiterunt nobiliſſima Germanorum ingenia : quae artificioſiſſimas imprimendorum librorum formas excogitarunt vt ſapientiſſimorum auctorum plurima ſimul eodem temporis momento volumina in promptu eſſent , omneſque utiliſſimi codices & in magna copia : & leuiore ſumptu parari poſſent : Quamobrem & ego tam laudabili eorum propoſito pro virili mea fauere : ac publicae utilitati conſulere decreui : In primiſque has Plinii Secundi iunioris Epiſtolas cognitione profecto digniſſimas & lectione frequenti : opera mea emendatas correctaſque impreſſoribus miſi : vt quod rariſſimum ſolebat : iam commune omnibus fieri incipiat. &c.

Epiſtola hac dedicatoria auerſa folii primi pagina , linea ſeptima abſoluta , folio ſequenti *Caii Plinii Secundi Nouicomenſis Oratoris facundiſſimi epiſtolarum Liber Primus incipit* , qui auerſa folii 16 pagina terminatur. Folio 17. *Incipit Secundus Liber feliciter.* C. *Plinius Romano ſuo ſalutem plurimam dicit.* Ad calcem operis legitur : *Caii Plinii Secundi Nouicomenſis Oratoris facundiſſimi Epiſtolarum Liber Octauus Expli.*

M. CCCC. LXXI.

Splendidiſſima haec editio inter omnes huius operis editiones primum obtinet locum. Illam maxime commendant ſingularis characterum nitor , chartae mundities , albedo , ac firmitas , ampliſſimaeque margines, quas typographus reliquit. Vnicum tamen eſt , quod inſignem eius ſplendorem obfuſcat , tot nimirum ſpatia vacua , quae , ob graecas dictiones imprimendi imperitiam , calligrapho ad easdem inſcribendas relicta fuere. Initiales litterae aut rubro , aut caeruleo colore ſunt depictae. Signaturae, cuſtodes , & paginarum numeri deſiderantur.

Cl. MAITTAIRE T. IV p. 302 inquit : „ Mihi probabile videtur , hunc librum excuſum „ fuiſſe a *Chriſtophoro* VALDARFER , in cuius typographeo *Ludouicus* CARBO correctoris mune„ re fungebatur. „ Patet id ex CICERONIS orationibus a VALDARFER Venetiis anno 1471 impreſſis , ad quarum finem adiectum legitur : M. CCCC. LXXI. *Lodo. Carbo.* Ex his etiam colligere eſt , VALDARFER has epiſtolas Venetiis , antequam Mediolanum tranſmigraſſet , typis euulgaſſe. Conf. de BVRE *Bibl. inſtr.* N. 2397. Cl. SEEMILLER *faſc. I* p. 29.

V. Leonardi de Vtino Ord. Praedic. Quadrageſimale, Anno 1471 ſine loci , & typographi nota, in fol.

Integrum hoc opus folia 202 complectitur. Character , quo impreſſum , eſt romanus minuſculus , ac nitidiſſimus , vt ex argento , quod bene Cl. SEEMILLER p. 35 animaduertit , fuſus videri poſſet. Papyrus eſt mundiſſima , firma admodum , ac polita. Deſunt litterae initiales , cuſtodes , ſignaturae , ac paginarum numeri. Sermonibus nullus eſt praefixus titulus. Singulis eorum praemiſſus eſt S. Scripturae textus , qui thema conſtituit , capitalibus litteris expreſſus.

Initio operis legitur : *Quadrageſimale aureum editum per egregium excellentiſſimum ac famoſiſſimum artium & ſacre theologie doctorem fratrem Leonardum de Vtino almi ordinis fratrum predicatorum ac doctrine angl'ici acutiſſimum defenſorem feliciter incipit.* Spatio vnius lineae interiecto , ſequitur : TV AVTEM CVM IEIVNAS VNGE CAPVT *tuum. Math.* VI. *Quoniam multis foris abſconditus erat ac pre nimia uoluminis quantitate a paucis acquiri poterat igitur ego indigne tanti uiri diſcipuli eius nomen pre admiratione uix proferri ualeo tamen obſcuris me inuoluam magiſtri Leonardi Vtinenſis opus abreuiatum pluribus cum iterari cupiens in hac forma redegi. Primo ieiunium commendatur quadruplici teſtimonio.* Octuplo argumento , vt in aliis materiis agere ſolet,

auctor

auctor ieiunium commendare ſtudet. Vt autem eo facilius lectores mei hanc agendi rationem comprehendunt, ea, quae editor vltima pagina adiecta habet, hic adſcribere volo. *Vt facilius pateat intuenti quicquid in ſerie huius libri continet. paucis hiis declarabitur verbis. In primis. XLII. ſermones in ſe continet in quorum introductione ita procedit. Quatuor in primis adducit leges. ſc. naturalem diuinalem prophetalem & humanalem. In prima ponit rationes quatuor naturales. quatuor auctoritates philoſophorum. quatuor auctoritates poetarum & quatuor exempla gentilium. In ſecunda ponit exempla ſiue notanda antiquorum patrum veteris teſtamenti. In tertia ponit quatuor auctoritates prophetarum. In quarta ponit quatuor rationes iuris ciuilis. Iſtis expletis in quolibet ſermone quatuor alias leges ponit. Sc. euangelicam. apoſtolicam. canonicam. & eccleſiaſticam. In prima quatuor ponit auctoritates quatuor euangeliſtarum. In ſecunda quatuor auctoritates apoſtolorum. In tertia quatuor rationes quas probat ex iure canonico. In ultima vero ponit quatuor auctoritates quatuor doctorum eccleſie videlicet Gregorii Ambroſii Ieronimi & Auguſtini. Et iſta eſt forma ſermonum in hoc volumine contentorum.* Auerſa folii 201 pagina, linea 29 vltimus terminatur ſermo, cui ſubiecta habetur anni notitia

M. CCCC. LXXI.

Sequentis folii prima pagina inſtructio praefata vnacum ſermonum indice reperitur.

Editio haec eſt rariſſima, & omnium huius operis prima, de qua nec Cl. QVETIF nec alii Bibliographi notitiam habuere.

Incertus eſt locus impreſſionis, incertus & typographus; aſt tamen ſi characteres conſiderentur, Venetiis per *Franciſcum* RENNER de Hailbrunn, qui iisdem anno 1472 in excudendis *Roberti de* LICIO ſermonibus vſus praeſentes typis euulgati videntur.

Leonardus MATTHAEI, vulgo de VTINO, Vtini in ducatu Foroiulienſi natus, ibidem ordini Praedicatorum nomen dedit. Vir erat eruditione conſpicuus, & inſignis in tota Italia concionator, qui & Florentiae coram EVGENIO *IV*, & aula Romana plurimas habuit conciones. Claruit circa annum 1435. QVETIF ſcript. Ord. Praedic. p. 845.

VI. Pauli Oroſii aduerſus Chriſtiani nominis querulos Libri VII. Auguſtae per Ioannem Schüſsler anno 1471. in fol.

Incipit hoc opus, foliis 131 conſtans, ab indice argumentorum cuiuslibet capituli, qui ſeptem priora folia complectitur. Folio octauo inchoat *Pauli horoſii preſbiteri hiſtoriographi diſcipuli ſancti auguſtini, aduerſus criſtiani nominis querulos prologus in libros ſeptem*, qui totum folium octauum implet. Folio nono *Pauli horoſii* &c. *libri numero ſeptem incipiunt.* Prima, folii 22 pagina, linea 72. *Finit liber primus feliciter.* Ad calcem operis ſequentia habentur: *Beati Pauli horoſii preſbiteri in xpiani nominis querulos libri numero ſeptem finiunt feliciter, Per Iohannem Schüſsler florentiſſime vrbis Auguſte conciuem impreſſi, Anno a partu virginis Marie ſalutifero. M. quadringenteſimo & ſeptuageſimo primo. Circiter iunii nonas ſeptimas.*

Haec editio perrara, omnium princeps eſt. MEVSEL *Bibl. Struu.* Vol. I. P. II. p. 59. Item HAVERCAMP in *Praefat. ad Edit. Oroſii a ſe anno* 1738 *adornatam*, qui inſuper addit: „ reliquas veteres editiones omnes bonitate praecedit, atque ex optimo codice MS. ſumma fide „ expreſſa eſt.

Opus hoc ſcripſit OROSIVS, Presbyter Hiſpanus, *S.* AVGVSTINI hortatu, vt ex prologo patet, non alia ex cauſa, quam vt cauillationes gentilium refutaret, qui omnia orbis Romani mala cultui veri Dei adſcribebant. Hinc hiſtoriam ſuam ab orbe condito ad ſua vsque tempora perduxit, nonniſi bella, calamitates, diſſidia, quin Chriſtiana religio exiſteret, orbem vexaſſe, demonſtrans. Breuis eſt ſcriptor, & quandoque vtilis, ſed nimium credulus, qui etiam in temporum rationibus nonnumquam fallitur. Diuerſa opus iſtud obtinuit nomina: ſci-

S licet

licet *Ocheſtra mundi*, ſeu *Ormeſta*, quaſi orbis moeſtitia. *Io. Hildeb.* WITHOFIVS Oroſii hiſtoriam olim inſcriptam fuiſſe *Pauli Or. moeſta mundi*, inde duo vocabula, librariorum inſcitia, in vnum conflata *Ormeſtam* perperiſſe cenſuit. MEVSEL l. cit.

VII. Petri de Creſcentiis Ruralium Commodorum Libri XII. Auguſtae per Ioannem Schüſsler anno 1471. in fol.

Opus iſtud, foliis 209 contentum, papyro albae, firmae, laeuigatae, marginibusque amplis inſtructae impreſſum eſt. Caret initialibus litteris, quas deauratas, ac variis coloribus diſtinctas adiecit calligraphus, ſignaturis, cuſtodibus, & paginarum numeris.

Praemiſſa eſt illi *Petri de creſcentiis ciuis Bononienſis epiſtola in librum comodorum ruralium.* Haec verba tituli loco in fronte operis leguntur. Epiſtola, cum quaedam pro litteratis grata continet, maiorem eius partem transſcribere volui.

Venerabili in xpo patri. & domino ſpeciali. viro ſumme religionis ac ſapientie. fratri aimerico de placentia. ſanctiſſimi ordinis fratrum predicatorum generali mgro digniſſimo. dns petrus de creſcentiis ciuis bonon. ſeipſum ad omnia ſemper mandata obſequioſa paratum, Cum preſentem librum ruralium comodorum ad dei omnipotentis honorem. & ſereniſſimi regis karoli delectationem. meique ac ceterorum vtilitatem inchoaſſem & mediaſſem. multis & variis occupacionibus impeditus. diu perficere diſtuli. Verum a veſtra nobili ſanctitate vt complerem rogatus. quod pro dominico mandato libenter recepi iudiciorum & ciuilium occupationum ſtrepitu relicto. quibus non poteram animum vt operi expediebat quietum habere. ad ruris habitationem ſeptuagenarius me tranſtuli. & ne ociis inutilibus aliquo tempore inficiar. iuſtiſque ſatiſſaciam votis. celeſtis regis auxilio librum perficere curaui. ac etiam ei quod primo ſcriſperam addidi multa vtilia. que poſtea vidi. & per experientiam approbaui. Deinde ſuppliciter rogat, vt erugo eliminetur, quia impoſſibile, vt vnus omnia ſuo intellectu adtingere valeat, & quod vtile videtur, haud contemnatur.

Epiſtolam immediate ſequuntur capitulorum breuia argumenta. Folii quarti auerſa pagina, linea 29 *Finiunt rubrice libri comodorum ruralium feliciter.* Tum immediate ſine titulo ſequitur huius operis dedicatio ad CAROLVM *II.* Hieroſolymae, & Siciliae regem, quae folio ſequenti, linea ſeptima deſinit. Linea octaua incipit auctoris praefatio, ſine omni titulo, in qua iſte ſeipſum, & dies vitae ſuae transactos his verbis nobis manifeſtos facit: *Ego itaque petrus de creſcenciis ciuis bonon. qui tempus adoleſcentie in logica medicina & ſcientia naturali totum conſumpſi & demum nobili legum ſcientie inſudaui. pacifici ſtatus anxius eſt flendum ſciſma illius egregie vrbis. qui vero & ſibi proprio nomine bononia id eſt bona per & in omnibus mundi climatibus dicebatur. cognoui quod mutata vnitate ac ſtatu pacifico in diſſenſionem odium & liuorem. non erat iuſtum ipſius peruerſe diuiſionis immiſceri negociis. ideoque annis XXX diuerſas per prouincias cum earum rectoribus circuiui. ſubiectis libenter iuſticiam tribuens. rectoribus fidele conſilium. & ciuitates in ſuo iure ac ſtatu pacifice pro poſſe conſeruans. multoſque libros antiquorum & nouorum prudentum perlegi. & diuerſas ac varias operaciones colentium rura vidi. demum ciuitate diuina gratia quodammodo reformata. tedio late circuitionis & leſe libertatis affectus ad propria redii.* Deinde multis laudum encomiis extollit agriculturam, ad quam ſe conuertens, multis ruris culturam deſcribere propoſuit. Praefationem immediate ſequitur liber primus, quem prima folii 15 pagina, linea 21 excipit *Liber ſecundus de natura plantarum. de rebus communibus cultui cuiuslibet generis agrorum.* Opus prima folii 209 finitur, ad cuius finem haec leguntur: *Petri de creſcenciis ciuis bonon. ruralium comodorum libri duodecim finiunt feliciter per iohannem Schüſsler ciuem auguſtenſem impreſſi. circiter xiiii. kalendas marcias. Anno vero a partu virginis ſalutifero Milleſimo quadringenteſimo & ſeptuageſimo primo* &c.

VIII.

VIII. Roderici Zamorenſis Speculum humanae vitae. Auguſtae per Guntherum Zainer anno 1471. in fol.

Litterae, quibus hoc opus viginti, & octo ſupra centum foliis conſtans, impreſſum eſt, ſunt gothicae maiuſculae & tabula II. N. V exhibitae. Deſunt litterae initiales, cuſtodes, ſignaturae, & paginarum numeri. Charta eſt alba, & laeuigata.

Incipit ab epiſtola dedicatoria auctoris ad PAVLVM *II*, ad cuius initium ita legitur: *Ad ſanctiſſimum & B. dnm. dnm Paulum ſecundum pontificem maximum. liber incipit dictus ſpeculum vite humane. Quia in eo cuncti mortales in quouis fuerint ſtatu vel officio ſpirituali aut temporali ſpeculabuntur eius artis & vite proſpera & aduerſa: ac recte viuendi documenta: editus a Rodorico Zamorenſi & poſtea calagaritano hiſpano eiusdem ſanctitatis in caſtro ſuo ſancti angeli caſtellano.* Hanc auerſa pagina folii ſecundi, linea octaua abſolutam ſequitur *Prefatio vtilis in qua auctoris huius libri vita: eiuſque ſtudia recoluntur. & tandem admonet ad ſtudia legis diuine potius quam humane: & de effectu legum humanarum: & de ordine procedendi in hoc libro.* Praefationi, quae folii quarti prima pagina terminatur, ſubnexa eſt materiarum tabula. Prima folii octaui pagina, linea 21 *Incipit capitulum primum primi libri* &c. Auerſa pagina folii 68 linea 33. *Explicit primus liber de omni ſtatu & vita temporali. Sequitur liber ſecundus de ſtatu & vita ſpirituali eccleſiaſtica & regulari.* Concluſio huius operis iterum directa eſt ad PAVLVM *II*, cui ſequentes verſus ſunt adnexi:

Edidit hoc lingue clariſſima norma latine
Excelſi ingenii vir rodoricus opus
Qui norma angelica eſt cuſtos bene fidus in arce
Sub Pauli veneti nomine pontificis
Claret in ytalici Zamorenſis epiſcopus auſis
Eloquii. id ſuperos gloria parta viri.

His ſequens notitia ſubiecta eſt: *Finit liber dictus Speculum vite humane quod in eo & ceſarea poteſtas. & regalis dignitas. bubulcorum etiam genus ſibi ſpeculatur ſaluberrima ſimul ſpiritualiſque vite viros ſecum aduehens. papam ſc. cardinales. arciepos. clericos & ceteros eccleſie miniſtros: rectam & his ſpeculandi preſcribendo normam. a Ginthero Zainer ex Reutlingen ciui progenito. vrbe autem commanenti Auguſtenſi arte impreſſoria in medium feliciter deditus: Anno a partu virginis ſalutifero Mileſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo primo; ydus vero Ianuarias tercio.* Adiectum eſt operi repertorium, ſeu materiarum in iſto contentarum tabula alphabetica, quae tria folia poſteriora occupat.

Rodericus SANCIVS *de Areualo,* vt ex praefatione patet, in Hiſpania nobilibus parentibus progenitus eſt. Patre defuncto pia eius mater ad litterarum ſtudia illum deſtinauit. Abſoluto Philoſophiae curſu, ad ſtatum quemdam eligendum tam a matre, quam a conſanguineis, non ſine pertinaci inter vtroſque pugna, coactus eſt. Ob hoc res per decem annos, quibus cum ciuilibus, tum eccleſiaſticis iuribus vacabat, indeciſa haerebat. Emenſo iurium curriculo, amici eius iterum inſiſtebant, vt generis, & familiae honorem curaturus, matri viduae, fratrum, ac ſororum pupillorum neceſſitatibus compaſſurus, laicalem amplecteretur ſtatum; mater autem illi perſuadere conabatur, vt ad eccleſiae caſtra, propriam ſalutem magis ſecuram redditurus, iura diuina, & eccleſiae defenſurus, tranſiret. Mater tandem palmam hac ex pugna retulit; ipſe enim, ſtatu eccleſiaſtico electo, ſacerdos initiatus, Epiſcopus Zamorenſis, & dein Caligurritanus, a Paulo II. Caſtri ſancti Angeli Caſtellanus, & Referendarius conſtitutus eſt. Hoc in munere opus praeſens conſcriptum, in pium gratitudinis monumentum S. Pontifici inſcripſit. Speculum humanae vitae nominari voluit, quod vnusquisque conſpiciat dulcia & amara, recta aut deformia cuiuſuis ſtatus, & artis totius humane vite. Partitum

titum eſt in partes, ſiue libros duos: in quorum primo agit de *vita ciuili*, ſiue temporali, in altero de vita *ſpirituali*. Scripſit inſuper Hiſtoriam Hiſpaniae: Tractatus tres de Adpellatione a ſententia Papae, de ſynodis generalibus, & de remediis afflictae eccleſiae militantis aduerſus Turcas tandem Epiſtolam de expugnatione inſulae Nigropontis. *Henr.* HARWOTH *in Adpend. ad Caue.* p. 185.

Editio haec licet rariſſima ſit, tamen non eſt omnium prima; praecedit enim illa Romana anno 1468 a *Schweynheim*, & *Pannartz* in lucem emiſſa, cuius Cl. AVDIFFREDVS in *Catal. Rom. Edit.* p. 11 meminit.

IX. S. Thomae Aquinatis prima pars Secundae. Moguntiae per Petrum Schoiffer anno 1471. in fol. mag.

Litterae, quibus impreſſum eſt praeſens opus, ſunt gothicae minuſculae, & plane eaedem, quibus *S.* THOMAE *quartum ſcriptum* ſupra deſcriptum anno 1469 excuſum eſt. Quaeuis pagina in duas eſt diſtincta columnas, quarum quaelibet 61 complectitur lineas. Charta eſt alba admodum & firma. Deſunt ſignaturae, cuſtodes, paginarum numeri, initiales litterae, & tituli. Conſtat integrum opus foliis 175.

In fronte primae columnae folii primi ſequens inſcriptio rubro colore impreſſa legitur: *Incipit prima pars ſecunde edita a fratre Thoma de Aquino.* Prima folii 172 columna opus terminatur, ſecunda ſequitur quaeſtionum tabula, ad cuius finem ſequens ſubſcriptio nigro colore expreſſa inuenitur: *Preclarum hoc opus prime ſecunde ſancti thome de aquino. Alma in vrbe moguntina. inclite nationis germanice. quam dei clementia tam alti ingenii lumine. donoque gratuitu. ceteris terrarum nacionibus preferre illuſtrareque dignata eſt. Artificioſa quadam adinuencione imprimendi ſeu caracterizandi abſque vlla callami exaratione ſic effigiatum & ad euſebiam dei induſtrie eſt conſummatum. per petrum Schoiffer de gernſshem. Anno dni milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo primo. Octaua die nouembris. Sit laus deo.* Subiecta ſunt SCHOIFFERI inſignia rubro colore expreſſa.

Editio eſt rariſſima, & huius operis omnium prima, cuius nec QVETIF, nec MAITTAIRE notitiam habuere. Cl. WVERDTWEIN eam in *Bibl. Mogunt.* p. 89 recenſet.

X. Nicolai de Lyra Ord. Min. Poſtilla. Vol. V. in VIII. Tom. Romae per Conradum Schweynheim, & Arnoldum Pannartz anno 1471, & 72. in fol.

Duos annos in excudendis his Poſtillis conſumpſere typographi clariſſimi; igitur & in duobus diuerſis locis easdem recenſemus, primum earum volumen in praeſenti deſcribitur; reliqua vero ad annum ſequentem referuntur.

Integrum hoc immenſae molis volumen 451 complectitur folia. Huic longa Editoris epiſtola ad SIXTVM *IV.* P. M. praemiſſa eſt, in cuius fronte legitur impreſſum: *Io. An. Alerien. S. D. noſtri Pape xyſti. IIII. Bibliothecarii. In recognitionem Nicolai de Lyra ad ipſum diuinum Pontificem Epiſtola.* In hac epiſtola lectu digniſſima momentoſis conatur oſtendere argumentis, quantum interſit, vt principes, & populi rectores diſciplinarum ſtudioſis ſua largitate ſuccurrant, & litterarum ſcientias ſua munificentia ad altiorem perfectionis gradum euehere ſtudeant. *Agricultor quantauis cura induſtriaque nitatur, id tamen non valebit efficere, vt ſui ruris cuncta feracitas arbitrariae ſit ac vernaculae facultatis . . . in deo tamen rerum ſummam eſſe collocandam.* Ita litteratus propriis viribus relictus, breui tempore inedia extenuatus, labori ſuccumbet, niſi larga principum munificentia recreatus fuerit, quod ipſemet iam ſatis hucusque expertus eſt. Dein animum pene deiectum erigit occaſione electionis SIXTI *IV* ad ſummum Pontificatum, quem magnis laudum encomiis honorat, & vt virum depraedicat,

cat, a quo vtraque reſpublica omnia fauſta, feliciaque ſibi promittere non dubitat. Pergit deinceps: *Digne igitur vitae perpetuitate, ſanctiſſime Pontifex! noſtri etiam impreſſores cur de te praecipue maxima non ſperabunt? nunc praeſertim Nicolai de Lyra tibi gratiſſimo opere inchoato, & prima tanti corporis parte abſoluto? Effice Pater caſtiſſime, vt quod mundus ſibi quondam regnante in hac ſedis amplitudine Pontifice Nicolao V. futurum perſuaſerat, & pene cecidiſſe metuerat, illius morte viduatus ſub Sixto IV. perfectum videat. Collige teipſum tecum quandoquidem ceteros mortales vt dignitate, ſic ſapientia, & ſpirituum gratia & dono antecellis, ac mundi huius fluxas rationes computa. Quid gemmae profuerunt Paulo conſidera? quid honores raro hominibus pares Borſio contingentes? quorum vtrumque ad humanae, vt arbitror, miſeriae exemplum.... Fac de more tuo, vt virtute Pontificem effeciſti, ita de vero Pontificem immortalem. Venerare, quod tua ſponte facis doctos homines aeternitatis vaſa, praeſertim vbi eſt doctrinae humanae diuina religio coniuncta, atque ſapientia. Venerare libros immortalitatis inſtrumenta, cura, ne in poſterum, futurumque nimium more, & modo imperitorum cogitationes extendas, quod iis accidit, qui differunt, & procraſtinant rerum ſublimium initia ſemper maturanda. Nihil non incipies ſero, quod nunquam ad ſummam manum te quoque iudice ſis abſoluturus. Quis ſperabitur de bibliothecis inſtituendis de cetero in hoc ſacro palatio cogitaturus, ſi tu vir doctiſſimus, & ab omni auaritia remotiſſimus; futuri nominis gloriae minime negligens, vel breuem dieculam a tanti muneris diſtuleris exercitio? Incipe, aude, ſancte Pater! nec cogites, vbi ſint ſumendae in tali opere pecuniae neceſſariae; diues eſt enim, vbi etiam non putatur, rerum talium diuina ſapientia.* Vtinam haec verba ab omnibus vtriusque reipublicae Principibus, & a monaſteriorum Praelatis legerentur, & iterum legerentur, ſemper expenderentur, ad ſcientiarum diſciplinas, vt praecipuum humanae felicitatis obiectum, promouendas tandem excitarentur. Paucis abſolutis, ad ipſos typographos ſermone ſuo transgreditur dicens: *Impreſſores certe noſtri, quod tibi ſaepe in minoribus adhuc poſito dictitabam, non ſubſiſtent diutius, niſi officio aliquo vtili ad tollerandam vitae neceſſitatem pro eorum opera, operibusque illis ipſe ſubueneris. Impenſa quidem eſt maxima, ſine qua artem exercere impreſſoriam non eſt poſſibile, & bibliothecis ea eſt ſumme neceſſaria, vt noſti opportuna. De me etſi ſum ipſe quoque, quod nunquam diffitebor, hominum more ſollicitus, tamen, mihi crede, non ſum neſcius, nihil te mihi Pontifice defuturum, nec enim mihi annos poſt te vnquam promiſi, eſſet illud tamen mihi imprimis optabile, ſi alii quoque cernerent, quoniam viuimus omnes aliorum magis opinione, quam propria ratione; te tam munificum & magnificum Principem plus me, quam meruerim, tua ſponte adiuuiſſe, atque cumulaſſe.* Queritur tandem, ſe ſub PAVLO *II* in librorum recognitione ſemper gratis laboraſſe, quin ob prius accepta beneficia ingratum ſe haberet. Optat, vt principes erga doctos viros liberales aperirent manus, quod certe quam plurimum eorumdem animos ad impertae ſe ſtudendum, laborandumque, accenderet. Epiſtolam his verbis concludit: *Nunc nihil Deum obteſtor, niſi vt ſis perpetuo felix. Vale. Romae XIII. Nouembris.* M.CCCC.LXXI. *Pontificatus tui iucundiſſimi. Anno primo.*

Haec epiſtola paulo minus, quam tres priores paginas occupat; quarta deinde adparet index librorum, qui in hoc primo volumine exponuntur, deſignato folio, vnde vnusquisque incipit, quin folia ſint numeris adnotata. Libri autem hi ſunt: *Pentateuchus*, *Ioſue*, *Iudicum*, *Ruth*, *Reges*, & *Paralipomena*. Prima folii tertii pagina incipit *Nicolai* de LYRA primus *prologus de commendatione ſacrae ſcripturae* in generali, quem auerſa eiusdem folii in medio excipit *prologus ſecundus de intentione auctoris & modo procedendi*. Auerſa folii quarti pagina ſine titulo, aut inſcriptione libri primi *Geneſis* expoſitio initium ſumit, & folio 79, linea 16 terminatur. Folio 448. *Incipit Regiſtrum ſuper Ioſue. Iudicum. Ruth. Regum. & Paralypominon.* Hoc regiſtrum eſt rerum praecipuarum in expoſitiones eorumdem librorum contentarum index, deſignato capite, & parte capitis, vbi vnaquaeque res occurrit. Capita de-

 ſignan-

[illegible] capitibus ipſis praefixos, partes per Alphabeti litteras, [illegible] Terminatur prima vltimi folii pagina, linea [illegible] [illegible]:

A[illegible] lector quicunque libelloſ
Si cupiſ artificum nomina noſſe: lege.
Aſpera ridebiſ cognomina teutona: forſan
Mitiget arſ muſiſ inſcia uerba uirum.
Conraduſ ſuueynheym: Arnolduſ pannartzque magiſtri
Rome impreſſerunt talia multa ſimul.
In domo Petri de Maximiſ Anno ſalutiſ
M. CCCC. LXXI. Die XVIII. Nouembriſ.

Anno MCCCCLXXII.

I. Nicolai de Lyra quatuor poſteriora Poſtillae volumina. Romae per eosdem anno 1472. in fol.

Volumen ſecundum conſtat foliis plus minus 451. Libri, qui in ipſo explanantur, ſunt *Eſdras*, *Tobias*, *Iudith*, *Eſther*, *Iob*, *Pſalmi*, *Prouerbia Eccleſiaſtes*, *Cantica*, *Sapientia & Eccleſiaſticus.* Ad calcem eiusdem legitur hexaſtichon ſupra memoratum cum hac ſubſcriptione: *In domo Petri de Maximiſ. M. CCCC. LXXII. die. XXVI. Maii.* Hoc volumen vltimo loco excuſum fuit; cauſa vero huius explorata haud eſt.

Volumen tertium 394 complectitur folia. Iuxta Cl. AVDIFFREDVM huic epiſtola Alerienſis ad S. P. SIXTVM *IV* praemiſſa eſt, quae in noſtro exemplari deſideratur. Itaque in noſtro auerſa primi folii pagina — Prima vacua eſt — occurrit index librorum, qui in hoc volumine exponuntur, qui ſunt: *Eſaias*, *Hieremias*, *Threni*, *Hieremiae oratio*, *Baruch*, *Ezechiel*, *Daniel*, *Oſeas*, & reliqui *Prophetae minores*, *ac primus & ſecundus Machabeorum.* Ad calcem huius hexaſtichon ſupra memoratum cum ſequenti ſubſcriptione inuenitur: *In domo Petri de Maximiſ. Anno ſalutiſ M. CCCC. LXXII. Die. XIIII. Ianuarii.*

Volumen quartum, foliis 234 contentum, expoſitionem in quatuor Euangelia complectitur. Auerſa primi folii pagina librorum in eo contentorum index habetur. Ad finem nullam adiecit typographus ſubſcriptionem.

Volumen quintum, quod 290 folia continet, reliquorum librorum noui teſtamenti explanationem comprehendit. Praemiſſus eſt librorum in eo expoſitorum index, quem celebris illa *Alerienſis* Epiſtola ad SIXTVM *IV* ſuorum typographorum nomine ſcripta excipit. In hac typographi Pontificii exponunt, quae, & quanta imprimendo fecerint, & in quem miſerum ſtatum peruenerint, ex quo vt ſua liberalitate eos eripiat, enixe rogant.

Vox quidem impreſſorum ſub tanto iam cartharum faſce laborantium: & niſi tua liberalitas ovituletur deficientium iſta eſt pater Beatiſſime! Nos de germaniis primi tanti commodi artem in Romanam curiam tuam multo ſudore, & impenſa deceſſoris tui temreſtate deuiximus. Nos opifices librarios ceteros, vt idem auderent, exemplo noſtro incitauimus. Nos reliquis propter impenſarum magnitudinem a tanto negotio vel omnino vel maxima ex parte quaſi in ſalebra haerentibus recentiore animo. viribusque geminatis cum ſumma difficultate reſtitimus. Iam tandem defecti neruis & ſanguine diuinam opem tuam imploramus. Poſt pauca indicem librorum intra ſeptem annos ab ipſis impreſſorum ſiſtunt, quorum numerus vsque ad duodecies mille quadringenta ſeptuaginta quinque volumina aſcendit. Pergunt dein. *Acruum quidem ingentem, & nobis Impreſſoribus tuis ad ferendum, qua parte reſtat, intollerabilem propter eam, quam in initio epiſtolae poſuera-*

ſueramus, *Nam ingens ſumptus ad victum neceſſarius ceſſantibus emptoribus ferri amplius a nobis nequit*, *&* *ementes non eſſe*, *nullum eſt grauius teſtimonium*, *quam quod domus noſtra ſatis magna plena eſt quinternionum*, *inanis rerum neceſſariarum. In te igitur clementiſſime Pater*, *qui es ſapientiſſimus*, *doctiſſimusque ſpes ſita eſt in te*, *ſubueniendi noſtrae neceſſitati eſt copiarum*, *ne pereamus. Da nobis ſubſidium de excelſo throno maieſtatis tuae*, *parati ſumus pro clementiae tuo arbitrio de noſtra merce, id eſt, de impreſſis quinternionibus noſtris tibi tot tradere, quot volueris, & quibus volueris. Tua incredibilis manſuetudo ſubueniat nobis de aliquo officio*, *vnde poſſimus nos & noſtros alere. Impenſa eſt facta in ſolius Nicolai de Lyra a nobis voluminibus tanta*, *vt amplius nihil nobis ſuperſit ad viuendum. Si venderemus noſtra*, *non ſolum a tua pietate nihil peteremus*, *ſed vltro in praeſentium temporum articulo*, *in quo te plurium egere*, *non neſcimus*, *ipſi noſtra offeremus*, *faciemusque quotiens tuo adiumento fortuna nobiscum vſa eſſe videbitur fronte ſereniore. Interea Pater ſancte adiuuent nos miſerationes tuae*, *quia pauperes facti ſumus nimis. Sis perpetuo ſoſpes & felix pater Beatiſſime. Romae. XX. Marcii. M. CCCC. LXXII. Pontificatus tui Clementiſſimi anno Primo.* Folio tertio incipit expoſitio in epiſtolam *S.* PAVLI ad *Romanos*. Ad calcem operis iterum verſus: *Aſpicis illuſtris lector* &c. repetuntur, quibus ſubnexum legitur: *In domo Petri de Maximiſ M. CCCC. LXXII. die XIII. Marcii.*

Nunc pauca de exteriori huius operis facie. Typus eſt plane idem, quibus hi typographi *S.* HIERONYMI epiſtolas anno 1470 impreſſerunt. Charta eſt munda admodum, firma, & laeuigata. Signaturae nullae occurrunt, nulli cuſtodes, nullique paginarum numeri. Initiales litterae vel rubro, vel coeruleo depictae ſunt colore. Quod praecipue hoc opus exornat, ſunt primae litterae initiales, & figurae florentes, primam vniuscuiusque tomi paginam cingentes, quae auro, & diuerſis coloribus diſtinctae maxime ſplendent. In quarum infima parte poſſeſſoris inſignia, tricipitem cygnum repraeſentantia adſpiciuntur. In vno eorum in margine laterali inuenitur vera effigies, vt mihi videtur, ipſius poſſeſſoris, cuius caput tegit cappa rubra, & humeros palliolum quoque rubrum. Multa in hoc opere ſpatia vacua typographus reliquit miniatori ad depingendas figuras ſcripturae adcommodatas.

Opus hoc ſplendidiſſimum, idque rariſſimum, a viris eruditis maxime celebratum, ſummum bibliothecarum ornamentum merito laudatur. Meminerunt iſtius MASCHIVS in *Edit. S. Bibl. Le Long.* Vol. II. P. II. AVDIFFREDVS in *Catal. Edit. Rom.* MAITTAIRE T. IV p. 311. OSMONT I. p. 425.

Opus iſtud ex legato D. *Andreae* ZIREMBERGER collegialis eccleſiae ad *S.* VITVM Friſingae Praepoſiti accepimus. In cuiuslibet enim tomi initio ſcriptum legimus: *Venerabilis ac Egregius vir Dominus Andreas Ziremberger de Traunſtain Saltzburg. dioeceſ. decretorum doctor prepoſitus eccleſie Sancti viti friſingen. ac collector plumbii Sanctiſſimi D. N. pape & in Ro. Cu. Cauſarum procurator hunc librum pro remedio anime ſue parentum & benefactorum ſuorum ac pro decore huius. venerabilis Monaſterii Sanctorum vdalrici & affre aug. nec non pro conſolacione & edificacione fratrum eiusdem monaſterii per executores ſuos dono dedit die veneris vltima Menſis octobris & que erat vigilia omnium ſanctorum Anno domini Milleſimo quingenteſimo vndecimo.*

Dictus autem Andreas hic in ciuitate Auguſta defunctus eſt Anno Salutis noſtre M. D. VII. die viceſima menſis decembris.

Nicolaus de LYRA Anglus, rectius Normannus, Lyrae in dioeceſi Ebroicenſi a parentibus Iudaeis natus *Doctor planus & vtilis* dictus eſt. Ad fidem Chriſti conuerſus, ordinis Minorum habitum induit, theologiae magiſter in pariſienſi academia creatus per plures annos S. Scripturam interpretatus eſt, quam demum integram duplici commentario litterali, & morali illuſtrauit. Floruit circa annum 1320. *Henr.* WARTHON in *Adpend. ad* CAVE *ſcript. Eccleſ.* p. 22.

II. M. T. Ciceronis Orationes. Sine loci nota per Adamum de Ambergau anno 1472. in fol.

Splendidiſſima haec eſt editio, ſiue characteres, ſiue charta, ſiue reliqua eius externa facies ſpectetur. Characteres enim nitidi, rotundi ac perelegantes. Charta eſt alba admodum, firma, & amplis marginibus inſtructa. Initiales litterae variis coloribus depictae. Diſtinctionis ſigna praeter punctum occurrunt quoque colon, & interrogationis ſignum, nulli vero cuſtodes, aut ſignaturae, nullique paginarum numeri. Diphtongi *ae*, & *oe* ex duabus litteris conflati adſpiciuntur expreſſi. Prima cuiuslibet orationis linea litteris capitalibus eſt impreſſa.

In fronte primae paginae legitur impreſſum: *M. T. C. pro magno Pompeio Luculentiſſima ad Quirites Oratio foeliciter incipit.* Prima oratio auerſa folii noni pagina, linea 15 terminatur. Ad calcem operis ſequens carmen habetur:

Hoc ingens Ciceronis opus: cauſaſque forenſes
Quas inter patres dixit & in populo
Tu quicunque leges. Ambergau natus ahenis
Impreſſit formis. Ecce magiſter Adam.
M. CCCC. LXXII.

Quisnam hic *Adamus de* AMBERGAV ſit; an idem, qui cognomine ROT adpellatur, an alius, Bibliograghi non conſentiunt. P. LAER, teſte AVDIFFREDO in *Catal. Edit. Rom.* p. 174 inquit, „ hanc editionem rariſſimam communiter ab eruditis *Adamo* ROT adſcribi, quia „ nullus alius agnoſcitur typographus huius nominis, qui ante an. 1476 prela habuerit. Aſt P. LAER haud parum ſeipſum, & alios fefellit, cum non infirmi ſubſellii eruditi, vt ait AVDIFFREDVS, eamdem adſcribant *Adamo de* AMBERGAV, ex quibus Cl. MAITTAIRE, vir certe in re bibliographica eruditus, auctor Catalogi *Biblioth. Harleianae* T. I p. 246 & T. III p. 67; FABRICIVS in *Bibl. Lat.* T. I p. 167. DEBVRIVS *Bibliogr. inſtruct. Belles-Lettres* N. 2399 laudantur. Alium quoque typographum, nomine ADAM, praeter *Adamum* ROT, ante annum 1476 extitiſſe, qui Venetiis praelum habuit, monumenta typographica, ex quibus LACTANTII opera ſuperius recenſita ſunt, ſat perſpicue demonſtrant. Eamdem ſententiam maxime corroborant characteres diſtincti; ex adcurata enim comparatione illos, quibus ROT anno 1471 DOMINICI de *S. Gemino lecturam ſuper ſecunda parte Decretalium* impreſſit, & quibus hae orationes excuſae ſunt, longe ab illis diſcedere, didici. Tandem *Adamum* hunc non eumdem eſſe, ac *Adamum* ROT, ex eo colligere eſt, eoquod primum Ambergauiae, qui locus in ſuperiori Bauaria ſitus, progenitum; alterum vero clericum Metis, quae ciuitas eſt in Lotharingia, fuiſſe conſtat. Quo in loco autem *Adamus de* AMBERGAV typographicam exercuerit artem, exploratum non habetur. AVDIFFEREDO, eam Venetiis exercuiſſe Ambergauienſem, veriſimile videtur.

III. Appiani Alexandrini de bellis ciuilibus Romanorum Libri VII. Petro Candido interprete. Venetiis per Vindelinum de Spira anno 1472. in fol.

Prima pagina folii primi librorum argumenta continet: auerſa incipit *Ad Glorioſſimum & inuictiſſimum Principem Alfonſum Aragonum & vtriuſque Siciliae Regem in libros ciuilium bellorum. S. P. Q. R. P. Candidi prologus.* Prologum prima folii ſecundi pagina, linea vndecima terminatum, excipit *P. Candidi de ciuilibus Romanorum bellis ex Appiano Alexandrino traductis in latinum Liber primus.* Folio 140. Liber, qui *Illiricus*, & folii 144 auerſa pagina, linea

linea 34 qui *Celticus* inſcribitur, initium ſumit, & ſequentis folii auerſa *Explicit Celtice hiſtorie Liber perbreuis. Laus immortali Deo.* His ſequens carmen ſubiectum habetur :

Hic eſt alexandrinus appianus
A Candido lingue latine patrono
Romanus. hunc impreſſit & vindelinus
Quem ſpira nobilis parens dedalei
Produxit ingeni faceti lepidique.
Carmen eſt Raphaelis Zouenzonii Iſtri Poetae.
M. CCCC. LXXII.

Conſtat foliis 145 praeſens opus, & charactere rotundo, ac nitido admodum impreſſum eſt. Chartae albedo, marginumque amplitudo, atque initiales litterae variis coloribus depictae haud parum hanc editionem commendant. Deſunt cuſtodes, ſignaturae, & paginarum numeri. Litteras initiales paruas adiecit typographus.

Editio haec, quam OSMONT, & SMITH rariſſimum vocant, principem obtinet locum, quam anno 1477 ſecunda, ab *Erhardo* RADTOLT Venetiis typis euulgata, ſecuta eſt.

Refertur haec editio a LABBEO *Nou. Bibl.* p. 339. N. LX. BEVGHEMIO *Incunab. typogr.* p. 15 & ab *auctore Catal. Vniuerſ. libr. rariſſ.* Londini anno 1699 edito p. 38, & omnes hi Romae fuiſſe in lucem emiſſam volunt. „ Sed nil dubium eſt, ait MAITTAIRE T. IV p. 313 „ quin ſit error typographicus — qualibus abundat LABBEI catalogus — & pro *Romae* legi „ oportet *Venetiis*. Conſtat inſuper, *Vindelinum de* SPIRA Venetiis, ſuam habuiſſe typographiam; Romae autem prelo praefuiſſe, nullum monumentum in re litteraria oſtendit.

Quid de APPIANI operibus tenendum, viri omni ſcientia celeberrimi nos docent. PHOTIVS in *Bibl.* ait: „ Stilus illi tenuis ac minime redundans; ſed Hiſtoriam, quoad eius fieri po„ teſt, veram texit, & militaris diſciplinae, ſi quis aliis, ennarrator eſt. Oratione deiectos „ militum animos erigere & ardentiores mitigare, affectusque exprimere, acſi, quid aliud „ imitari dicendo licet, optime nouit.

VOSSIVS de *Hiſtoria graeca* L. 2 c. 13 inquit: „ SCALIGERI in Animaduerſionibus Euſe„ bianis iudicium eſt, APPIANVM vel admodum in hiſtoria eſſe infantem, vel multa eius Syria„ cis eſſe adſuta. Sane multum POLYBIO debere, ac PLVTARCHVM ad verbum exſcribere ſo„ litum, viri docti iam diu obſeruarunt. „ Idem de *Arte hiſtor.* 20. „ Nec praetereundus, ait, „ nobis APPIANVS, alienorum quidem ille laborum fucus, vt merito a magno viro appella„ tur, ſed ſcriptor vtilis tamen, praeſertim poſt perditos non paucos eorum, quos exſcribe„ re ſolet. „ Conf. BLOVNT *Cenſ.* p. 105.

IV. Plinii Secundi Nouocomenſis Hiſtoriae Naturalis Libri XXXVII. Venetiis per Nicolaum Ienſon anno 1472. in fol. mag.

Integrum hoc praeſtantiſſimum opus folia 356 complectitur. Typi, quibus impreſſum eſt, ſunt rotundi, eorumque ſingularis eſt elegantia, & nitor. Charta albedine, munditia, ac firmitate excellit. Initiales litterae maiores, quas paruis indicauit typographus, auro praeſtantes, ac diuerſis coloribus ſuperbientes praecipue hanc extollunt editionem. Deſunt cuſtodes ſignaturae, & paginarum numeri. Librorum tituli capitalibus, capitum vero iis, quibus textus excuſus eſt, expreſſi ſunt litteris. Interpunctionis ſigna obſeruantur punctum, colon, & interrogationis ſignum.

Praecedunt opus vetera quaedam monumenta de PLINIO: quorum primum eſt Epiſtola PLINII Iunioris ad MARCVM, in qua de ſtudiis, ſcriptis, & vitae inſtituto auunculi ſui diſſerit. Secundum breuis PLINII vita ex libro de viris illuſtribus SVETONIO tributo. Tertium

T altera

altera Epiſtola PLINII Iunioris ad TACITVM de exitu auunculi. Quartum locus TERTVLLIANI ex apologetico. Poſtremum locus ex EVSEBII Chronico. Finis horum prima folii ſecundi pagina habetur; auerſa vacua eſt. Folio tertio CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER I. incipit. Hic liber continet praefationem, & operis indicem, in quo etiam auctores, ex quibus PLINIVS ſuum opus concinnabat, ſunt indicati. Folio vigeſimo inchoat *Caii Plinii Secundi Naturalis Hiſtoriae Liber* II. AN *Finitus ſit mundus: & an vnus. Ca. i.* Prima pagina folii 355 linea ſeptima vltimus terminatur, cui ſubiectum legitur litteris capitalibus impreſſum: CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBRI TRICESIMI SEPTIMI ET VLTIMI FINIS IMPRESSI VENETIIS PER NICOLAVM IENSON GALLICVM. M. CCCC. LXXII. NICOLAO TRONO INCLYTO VENETIARVM DVCE. Haec, paruo ſpatio interiecto, ſubſequitur *Iohonniſ andreae epiſcopi alerienſiſ ad pontificem ſummum Paulum ſecundum venetum epiſtola*, quae in Romana editione a *Conrado* SCHWEYNHEIM, & *Arnoldo* PANNARTZ anno 1470 typis euulgata initio operis reperitur.

Editio haec ſplendidiſſima, eaque rariſſima iam tres alias ante ſe habet. Prima, quam ſuperius deſcripſimus, Venetiis anno 1469 lucem adſpexit: ſecunda Romae ex SCHWEYNHEMII, & PANNARTZII officina anno 1470 prodiit: tertiam, Parmae anno 1470 *Vander* LINDEN a *Stephano* CORALLO typis euulgatam fuiſſe adfirmat; aſt hanc MAITTAIRE in dubium vocat, dum illi nulli libri anno 1470 Parmae impreſſi innotuere: nec CORALLI mentio ante annum 1473 occurrit. Itaque valde dubitat, annon pro 1470 ponendum ſit 1476.

V. Roberti de Licio Ord. Min. Quadrageſimale. Venetiis per Franciſcum Renner de Hailbrunn anno 1472. in fol.

Opus hoc, quod foliis 263 conſtat, eodem typo romano minuſculo, ac pereleganti impreſſum, quo *Leonardi de* VTINO Quadrageſimale anno 1471 excuſum habetur. Charta tam albedine, quam firmitate ſuperbit. Signaturae, cuſtodes, paginarum numeri, & litterae initiales deſiderantur. Diſtinctionis ſigna occurrunt punctum, & interrogationis ſignum. Sermones in capita, numero romano indicata, diuiſi ſunt.

In fronte auerſae paginae, prima enim vacua eſt, legitur: *Hec eſt tabula ſermonum contentorum hoc in volumine.* Folio tertio *Sacre theologie magiſtri necnon ſacri eloquii preconis celeberrimi fratris Roberti de Litio ordinis Minorum profeſſoris opus quadrageſimale perutiliſſimum quod de penitentia dictum eſt. feliciter incipit.* Spatio paruo interiecto ſequitur: *Dominica in Septuageſima. De facilitate bonorum operum ſeu bene operandi propter quam peccatores ad penitentiam redire debent. Sermo* I. Hic auerſa folii noni pagina, linea quarta terminatur. In fine ſequentes verſus adiecti ſunt:

Rubertus celeber finxit non parua minorum
Gloria me fratrum Paulo regnante ſecundo.
Quarto ſed Sixto veniens Halbrunna alemannus.
Franciſcus formis veneta me preſſit in vrbe
Mille quadringentis & ſeptuaginta duobus.

Prima haec eſt huius operis editio, eaque rariſſima, de qua Bibliographi etiam praeſtantiores nullam habuerunt notitiam. De eodem opere tres alias bibliotheca noſtra poſſidet editiones; vna ſine loci, anni, & typographi indicio, quam ſuperius ſub numero CXVI memorauimus; altera Venetiis anno 1473; tertia Baſileae anno 1475 in lucem prodiit.

Robertus CARACCIOLVS, natione Italus, Licii in regno Neapolitano natus, vnde *Robertus* de LICIO cognominatus, ordinis Minorum habitum adſumpſit. Summa apud plurimos Pontifices, & vniuerſam Italorum gentem gratia floruit; id honoris rara concionandi vbertate,

ac

ac felicitate nactus, qua tantopere excellere credebatur, vt recepto apud omnes elogio *ſecundus* PAVLVS adpellaretur. Egregius ſane concionator, & ingenti zelo actus, qui lacrymas auditoribus ſuis pro lubitu excutere potuiſſe fertur, quique ſolutos ſeculi mores, ac praeſertim plusquam regiam Pontificum, & Cardinalium pompam acri calamo flagellauit. Obiit anno 1495 ac iſtiusmodi diſticho medio ſepulchri inciſo collaudatus:

Ille Robertus hic eſt Chriſti, quo preſule vatum
Nemo poſt Paulum clarior orbe fuit.

Henricus WARTHON in *Adpend. ad Hiſt. litterar. ſcript. Eccleſ. Caue.* p. 196.

VI. Canon, *omnis vtriusque ſexus*, diſputatus, & repetitus per Iacobum de Zochis de Ferraria, ſine loci indicio per Barth. de ValdeZochio, & Martinum de ſeptem arboribus anno 1472. in fol.

In fronte huius operis, foliis 127 contenti, legitur litteris capitalibus impreſſum: OMNIS VTRIVSQVE FAMOSVM ALTVM DEVOTVM ET. His verbis auctor ſuam inchoat praefationem, in qua praecipue de triplici poenitentia naturae, figurae, & gratiae: id eſt, ante legem, legis tempore, & poſt legem, ſeu tempore gratiae, a Deo introducta tractat. Praefationem folio quarto, linea quinta abſolutam, ſequitur ipſe tractatus his verbis inchoans; OMNIS VTRIVSQVE SEXVS. Diuiſus eſt in quinque partes, quarum prima agit de *confeſſione ſemel in anno peragenda:* Secunda de *publicatione ſtatuti facienda:* Tertia, *quisnam ſacerdos abſoluere poſſit.* Quarta ſacerdotem inſtruit de *rebus & circumſtantiis adhibendis circa peccata inquirendo, & poenitentiam iniungendo:* Quinta denique monet ſacerdotem, *vt peccatorem non propalet.* Tractatus iſte folio 114 ſequentibus verbis finitur: *Completa per me Iacobum de Zochis de fararia iuris vtriuſque doctorem padue in iure canonico ordinariam ſedem occupantem.* Paruo interiecto ſpatio, ſequuntur quaeſtiones, *quonam temporis paſchalis die ſacra communio ſumenda ſit. An liceat extra parochiam audire Miſſam? An baptiſmus a laico in neceſſitate poſſit valide conferri?* Ad calcem operis legitur: *Explicit famoſum vtile atque altum. c. Omnis vtriuſque ſexus de peni. & remiſ. diſputatum ac repetitum per famoſum ac excellentem iuris vtriuſque doctorem dominum Iacobum de Zochis de ferraria in gignaſio patauino ordinariam ſedem benemerito occupantem.* Paruo poſt interuallo leguntur typographorum nomina.

Bar. De Valdezochio Patauus. F. F.
Martinus de ſeptem arboribus. Prutenus.
M. CCCC. LXXII. die XXVIII. Iulii. . F.

Quamquam nulla loci impreſſionis mentio habeatur, indubitatum tamen eſt, opus praeſens Paduae fuiſſe typis euulgatum, cum typographi ſupra memorati nullo in alio loco, quam Paduae prelum habuerint. V. MAITTAIRE T. IV p. 235.

Litteris romanis, ac nitidis admodum, papyro mundae, ac firmae impreſſum eſt opus praeſens, nullas exhibens ſignaturas, aut cuſtodes, nulloſque paginarum numeros. Tituli quoque, ac initiales litterae deſiderantur, & praeter punctum nullum aliud occurrit diſtinctionis ſignum. Hac de editione altum tenent Bibliographi ſilentium, ex quo inſignis eiusdem raritas adparet.

VII. Hiſtoriae tripartitae ex Socrate, Sozomeno, & Theodorito excerptae, ab Epiphanio Scholaſtico latine redditae, & a Magno A. Caſſiodoro in compendium redactae Libri XII. Auguſtae per Ioannem Schüſsler anno 1472. in fol.

Tituli loco ſequentia in fronte habentur: *In hoc corpore continentur tripertite hiſtorie ex Socrate Sozomeno & Theodorico in vnum collecte & nuper de greco in latinum translate libri numero duodecim.* Haec excipit *Prefatio Senatoris* — Caſſiodori — *ſerui dei.* Auerſa folii primi pagina *Incipiunt tituli primi libri*, qui etiam reliquis libri ſunt praemiſſi. In vltima huius paginae linea *Incipit liber primus feliciter*, *Allocutoria Sozomeni ad imperatorem.* Auerſa pagina folii tertii linea vigeſima *Sozomeni allocutio in Theodoſium principem explicit.* Folii 23 auerſa, linea 29. *Hiſtorie tripertite Sozomeni liber primus explicit*, quem immediate argumenta capitum ſecundi libri excipiunt. Ad calcem operis legitur: *Hiſtorie tripertite libri numero duodecim. iam domino preſtante finiunt feliciter. Non quidem cirographati; Sed ipſa. que a ſummo demiſſa eſt. arte; Per Iohannem Schüſsler regie vrbis Auguſtenſis ciuem quam diligenter impreſſi. Anno ſalutifere incarnationis Chriſti Hieſu. Milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo ſecundo; Circiter nonas februarias, Laus almipotenti, Amen.*

Conſtat foliis 192 praeſens opus, charactere tabula II. N. IV exhibito, impreſſum. Signaturae nullae occurrunt, nulli cuſtodes, aut paginarum numeri. Maximum huic editioni ſplendorem conferunt initiales litterae auro, & diuerſis coloribus inſignes, atque chartae munditia, ac firmitas, marginumque amplitudo.

Haec prima huius operis editio, quam a curioſis vnicam requiri, ſibi vero nunquam viſam eſſe adfirmat de BVRE. n. 4384. Etiam *Guil.* CAVE, POSSEVINO, & aliis, qui de CASSIODORO, eiusdem ſcriptis, horumque editionibus mentionem faciunt, noſtra editio incognita erat, ex quo ſumma eiusdem raritas patet.

Qui plura de huius operis verſione ſcire cupit, legere poteſt POSSEVINI *Adparatum* de EPIPHANIO *Scholaſtico.* T. II p. 513.

VIII. *Reuerendi patris domini Iacobi de Theramo Compendium perbreue Conſolatio peccatorum nuncupatum; Et apud nonnullos Belial vocitatum ad papam Vrbanum ſextum conſcriptum.* Auguſtae per Ioannem Schüſsler anno 1472. in fol.

Verba ſuperius relata operis titulum conſtituunt. *Belial* ideo hoc opus nuncupatur, eoquod ſit tractatus iudicialis ſeu actio cauſidica inter Deum, & diabolum, cuius aduocati gemini, alter MOYSES, BELIAL alter, hic inferni, ille Ieſu Chriſti cauſam agit: vterque SALOMONIS, aliorumque tribunalia iudicum implorant. Folia 115 hoc opus complectitur, charactere, quo praecedens, impreſſum, nullas oſtendit ſignaturas, nullos cuſtodes, nullosque paginarum numeros. Initiales litterae in primis 19 foliis deſunt, in ſequentibus vero potiſſimum litteris minoribus ſunt indicatae. Sectiones neque librorum, neque capitum occurrunt. Ad finem haec leguntur: *Explicit liber belial nuncupatus alias peccatorum conſolatio Per Ioh. Schüſsler ciuem Aug. impreſſus. Anno domini M CCCC LXXII. Iulii vero Nonas VI.*

Editio iſta rara admodum, ſi non omnium prima eſt, ſaltem ſecundum obtinet locum. FREYTAG in *Analectis* alterius editionis, ſine anni, loci, & typographi indicio meminit, quam SAVBERT in *Bibl. Norimb.* noſtra antiquiorem eſſe adfirmat.

De auctore huius operis, quem alii *Iacobum* de ANCHARANO nuncupant, multis agunt POSSEVINVS, *Robertus* GERIVS in *Adpend.* ad CAVE *Hiſt. ſcript. Eccleſ.* p. 80. OVDINVS *Comment.*

ment. de ſcript. Eccleſ. T. II col. 1251. Natus eſt Auerſae prope Neapolim; factus dein Archidiaconus Auerſanus, & Canonicus Aprucinus, conſcripſit opus hoc aetatis ſuae anno XXXIII quemadmodum ipſe in libri fine profitetur, ſcribens: *Datum auerſe prope neapolim die penultima menſis octobris ſexta indictione, anno domini M. CCCC. XXXII. Etatis mee anno XXXIII.*

Hoc opus eſt vltimum a SCHVESSLERO impreſſum, dum eiusdem quinque prela, aliaque vtenſilia typographicae artis *Melchior* STAMHAMIVS noſtri Aſceterii Abbas iam feria tertia ante feſtum *S.* AFRAE anno 1472 coemerat. An iſte arti ſuae valedixerit, an autem naturae debitum moriendo exſoluerit, exploratum haud habetur.

IX. Ioannis Summa. Theodiſce. Auguſtae per Ioannem Baemler anno 1472. in fol.

Praemittitur operi index ordine alphabetico diſpoſitus, & foliis tredecim contentus. Hunc in ſeparata pagina ſequitur imago B. V. MARIAE, IESVM infantem in ſinu ſedentem ſiniſtra manu tenentis, dextera pomum eidem porrigentis, ligno inciſa, circa quam octo verſus theodiſci typis impreſſi leguntur. Imaginem hanc excipit prologus, iſtum ipſa ſumma. In prima pagina folii 15 legitur: *In nomine domini Amen hie hebt ſich an der prologus das iſt, die vorred diſs buchs genant Summa Iohanis welche ſumm gezogen iſt auſs dem heyligen Decret buch.* Prologus auerſa eiusdem folii pagina, linea decima terminatur, quem immediate ſumma excipit, cuius materia ordine alphabetico eſt diſpoſita. In fine duplex habetur ſubſcriptio, altera theodiſca, latina altera ſequentibus verbis contenta: *hie enndet ſich Summa Iohannis, die gezogen iſt auſs dem heyligen Decret buch, vnd von latein in tewtſch gemacht, durch ein hochgelerten man Bruder Berchtold prediger ordens. Vnd die hat getruckt Iohannes Bämler An Freytag vor Michaelis In der Keyſerlichen ſtat Augſpurg. Anno &c. M. CCCC. vnd in dem LXXII. iare.*

Latina huius eſt tenoris: *Explicit Summa Iohannis Tranſlata de latino in volgare. multum vtilis pro regentibus curam animarum clericis ſimplicibus Nec non laycis. qui ſe informare poſſunt ex eadem in diuerſis caſibus occurrentibus* &c.

IOANNES iſte huius operis auctor, eſt *Ioannes* a FREYBVRG, a nonnullis *Ioannes* de VRIBVRGO dictus, cognomento RVNSIC, natione Germanus, Friburgi in Brisgoia ortus, ordinis Praedicatorum Monachus, claruit circa initium ſeculi XIV. Quidam putant, eum fuiſſe Boſnienſem in Hungaria Epiſcopum; aſt aliter nos docet LEANDER fol. 151 ſcribens: „ Aduerte illum Germanum graui paſſu ambulantem, is eſt Ioannes Teutonicus, non ille quondam generalis magiſter ordinis, ſcilicet IOANNES a *Wildeshuſen* dictus, ſed ille lector friburgenſis vir deuotus & litteratura praeſtantiſſimus, portans ſuper dorſum ingens volumen a ſe confectum, plura opuſcula ea quidem ingenioſa docta & valde neceſſaria continens. Vita exceſſit in Friburg in coenobio fratrum, & in aede ante aram maiorem ſepelitur anno Domini M. CCC. XIV. VI idus Maias. „ QVETIF T. I *ſcript. Ord. Praedic.* p. 523.

Quid de operis translatore dicendum, non plus reperire potui, quam quod ille in prologo nobis ſcriptum reliquit. Se BERCHTOLDVM nominat ordinis Praedicatorum alumnum, qui verbum diuinum longo tempore praedicauit. Munere concionatoris abſoluto, ſolitariam elegit vitam, in qua, ne vtile eccleſiae membrum eſſe ceſſaret, & vt Equitis *Ioannis* de AVR petitioni ſatisfaceret, praeſentia ex IOANNIS *Summa* excerpta, in vulgarem linguam tradu-xit, & ordine alphabetico diſpoſuit. V. QVETIF l. cit. p. 722.

X. Tractatus diuerſi in lingua theodiſca. I. Speculum morale. II. Sermo de mamatrimonio. III. Speculum humanum. IV. Regimen Sanitatis. V. De praeceptis Decalogi. VI. Franciſci Petrarchae Epiſtola hiſtoriam cuiusdam faeminae Griſel nomine continens. Auguſtae per Ioan. Baemler anno 1472. in fol.

Primus Tractatus 30 folia complectitur. Quaelibet pagina in duas eſt diſtincta columnas. Character, quo impreſſus, eſt gothicus maiuſculus, & pinguis, quem tabula III. N. I exhibet. In fronte primae columnae ſequentia rubro colore impreſſa tituli loco leguntur: *hie nach volgent gut nuczlich lere vnd vnnderweyſung in teütſch beſchriben auſs den parabolen vnd beyſprüchen Salomonis Auch auſs Kathone, Tulio, vnd auſs anderen leren vnd poeten gezogen Darinne ain iunger menſch vnderricht würt, wie er ſich in erberkeyt vnd guten ſyten gegen got vnd dem menſchen halten ſol, zu dem erſten Quid optimum & peſſimum ſit in homine* &c. Secunda folii 30 pagina linea 22, huius tractatus finis eſt. Auerſa vacua eſt.

In fronte ſecundi tractatus foliis 8 comprehenſi, nigro colore impreſſum legitur: *hie nach volget ain nüczliche lere vnd predig, wie ſich zway menſchen in dem ſacrament der heiligen Ee halten ſüllen.* Finitur ſecunda folii octaui columna, linea vigeſima.

Tractatus tertius non eſt in duabus columnis impreſſus: conſtat ſeptem foliis. Eius initium ita ſonat: *hie nach volget ein hailſame nüczliche ler durch ein hochgelerten geyſtlichen vater alſo beſchriben vnd iſt genant der menſchen ſpiegel darinn man lernet ſein ſelbs erkantnuſs vnd den weg der ewigen ſälikeyt.* Ad finem legitur: *Das hat gedruckt Iohannes Bämler zu Augſpurg im LXXII. iar.* Folio ſequenti: *hie nach volgent die fünff anfächtigung die ein yedlich menſch erſteen muſs in ſeinem letſten zeiten mit ſampt fünff heyſamen gepeten die offt vnd nuczlich zeſprechen ſind mit andacht.* Haec doctrina tria occupat folia.

Tractatus quartus ita incipit: *hie nach volgt ein nüczlich regiment, wer ſich darnach haltet, der mag ſein leben lang in geſuntheit behalten.* Haec verba excipit auctoris prologus, ad cuius finem haec habetur notitia: *Vnd darumb han ich in beſunder liebe vnd gedächtnuſs dem edlen grafen Rudolff von hochenburg meinem genadigen herren, vnd frawen Margarethen geporen von tierſtain ſeiner hauſsfrawen meiner genadigen frawen, weyt geſucht vnd zeſamen geleſen auſs den bewärten maiſteren der natur vnd der arczeney.* Prologus prima pagina folii ſecundi, linea vigeſima finitur. Ad finem legitur: *Hie enndet ſich das büchlein genant Regimen ſanitatis.*

Folio 37 legitur: *Hie hebt ſich an ein ander buch darinn man vindet, wie man ein geſunden menſchen erkennen ſoll. Vnd ob er von übrigen plut ſiech ſey. Vnd wen einem menſchen ein groſſe ſucht beſteen will. Auch ſo er den frörer in einer ſucht hat. Vnd von dem magen, wie ſich ſpeis vnd tranch darinn verwandelt. Auch vindet man dabey, wie einer den harn vahen ſoll, vnd zu wöllicher Zeit Vnd was ein ieder harn bedeüttet Deſsgleychen der puls vnd das gelaſſen plüt.* Ad calcem huius tractatus haec habentur: *Das nuczlich buch von ordnung der geſunthayt, hatt gedruckt vnd vollendet hanns Bämler zu Augſpurg an ſant Iörgen awbent. Anno &c. im LXXII. iar.*

Tractatus quintus foliis decem conſtans ſequenti modo incipit: *Hie nach volgent die zehen gebot gottes mit einer nuczlichen auſslegung die ein yeder vernünfftiger criſten menſch ſchuldig iſt zewiſſen bey ſeiner ſel ſälikeit.* Ad finem ſequentes verſus leguntur:

Nun helff vns der barmherzig got.
Das wir alſo hallten ſeine gebot.
Das vns dar durch werd geben.
Hie im Zeit Gnad vnd dort ewigs leben

AMEN.

Tracta-

Tractatus ſextus *Franciſci* PETRARCHAE epiſtolam continet, in cuius fronte haec leguntur: *Diſs iſt ain epiſtel Franciſci Petrarche Von groſſer ſtätikeyt ainer frawen Gryſel gehaiſſen.* Haec epiſtola decem folia, quorum quodlibet in quatuor eſt diuiſum columnas, complectitur. Ad calcem eiusdem ſequentia leguntur: *Hye enndet ſich die Epiſtel Franciſci Petrarche auſs latein ze teütſch gemacht von einer tugentreichen frawen Griſeldis gehaiſſen. &c. Die hat getruckt Iohannes Bümler zu Augſpurg. Anno &c. M. CCCC. LXXII. iare.*

Initiales litterae, ſignaturae, paginarum numeri, & cuſtodes deſiderantur. Charta eſt firma admodum, ſed minus polita. Interpunctionis ſigna & punctum, & coma occurrunt.

Horum omnium editio videtur mihi omnium prima, & merito inter inſignes raritates, tum ob operum theodiſcorum tunc temporis impreſſorum infrequentiam, tum ob ſilentium Bibliographorum etiam praeſtantiorum numeratur. Iſtorum aliam quoque editionem anno 1476 typis euulgatam noſtra poſſidet bibliotheca.

XI. Henrici Ariminenſis Tractatus de quatuor virtutibus cardinalibus Spirae anno 1472. in fol.

Opus index materiarum ordine alphabetico diſpoſitus, quem *Thomas* DORNIBERG eiusdem compilator tabulam remiſſoriam in ſua praefatione adpellat, folia decem complectens, ad cuius finem ſequentia habentur: *Omnes itaque virtutum cultores pro bene actis gracias deo referant. & ſi quid minus bene ordinatum inuenerint indulgenciam preſtent. & non liuoris acculeo ſed caritatis zelo in melius reforment queſo completa eſt hec tabula remiſſoria per me Thomam de Dorniberg ante dictum de Anno domini Milleſimo quadringenteſimo ſeptuagtuageſimo ſecundo Ipſa die ſancti Martini pape.* Folio vndecimo *Incipit tractatus de quatuor virtutibus cardinalibus editus & expoſitus ad Ciues Venetos per frem Henricum Ariminenſem.* Folio 12 linea 16 auctoris abſoluitur praefatio, quam tractatus primus de Prudentia excipit, cuius finis folio 35 habetur, & eiusdem auerſa *Incipit tractatus ſecundus de iuſticia diſtinctus per V. capitula.* Ad calcem operis haec habetur notitia adiecta: *Tractatus pulcherrimus de quatuor virtutibus cardinalibus per fratrem Henricum ariminenſem & venetos editus totam fere philoſophiam moralem complectens vnacum exemplis & hiſtorys tam ex diuinarum quam humanarum ſtripturarum auctoribus ſumptis ad conficiendum arengas collaciones & ſermones vtiliſſimos arte impreſſoria Spire artificioſe effigiatus feliciter explicit.*

Folia 147 hoc opus complectitur. Litterae, quibus impreſſum eſt, ſunt gothicae maiuſculae, a tabula VI. N. VII exhibitae, quae magnam ſimilitudinem cum illis habent, quibus *Richardus* PAFFROED Dauentriae ſine anni indicio *Raymundi* a SABVNDE *librum creaturarum* ſupra memoratum excuderat. Quis vero illud prelo commiſerit, diuinare nolo. Ante *Petrum* DRACH nullum alium typographum Spirenſem exploratum habeo; aſt iſte ante annum 1477 nullo monumento typographico innoteſcit; inſuper characteres huius operis longe ab illi vſitatis diſcedunt; vnde coniecturare licet, ante illum vel alium Spirae prelum habuiſſe, vel illum prioribus annis his quoque vſum fuiſſe, quod litteratorum iudicio relictum volo. Deſunt initiales litterae, cuſtodes, ſignaturae, & paginarum numeri. Praeter punctum nullum aliud occurrit diſtinctionis ſignum, & hoc raro admodum. Abbreuiationes ſunt nimis frequentes.

Quamuis ſubſcriptio, indici adiecta, magis huius compoſitionis tempus demonſtrare videatur, in hoc tamen viros clariſſimos SINCERVM, SCHELHORN, CLEMENT, & alios, qui huius editionis meminerunt, & ad hunc annum referunt, ſequi non dubito; ſigna enim eiusdem characteriſtica decrepitam produnt aetatem. Accedit: *Thomas* DORNIBERG, Memmingae in Sueuia natus, eodem anno, teſtibus *Roberto* GERING, & OVDINO, Spirae ſuum habebat

bebat domicilium, & aduocati munere fungebatur; facile itaque fieri potuiſſet, vt etiam eodem hanc editionem procuraſſet.

HENRICVS de *Arimino* a patria Aemiliae ciuitate ſic nuncupatus, ibidemque ordini Praedicatorum adſcriptus, claruit circa initium ſeculi XIV. Praeter praeſentem tractatum & alia ſui ingenii monumenta poſteritati reliquit. Conf. QVETIF T. I *ſcript.-Ord. Praedic.* p. 523.

Anno MCCCCLXXIII.

I. Euſebii Pamphili Caeſarienſis Epiſc. Praeparatio Euangelica a Georgio Trapezuntino latine reddita. Sine loci nota anno 1473. in fol.

Incipit hoc opus, foliis 149 conſtans, ſine titulo ab interpretis GEORGII *Trapezuntini* ad NICOLAVM *V* epiſtola dedicatoria, quae auerſa pagina folii primi, linea 25 terminatur. Paruo ſpatio interiecto, inchoat liber primus, qui vsque ad folium duodecimum progreditur, vbi linea 16 deſinit. Folii 149 auerſa pagina ſequentes verſus finem operi imponunt:

Artis hic: & fidei ſplendet mirabile numen:
Quod fama auctores: auget honore deos.
Quid magis artificem peteret Dux: Chriſtus: & auctor!
Tres facit æternos ingenioſa manus
M. CCCC. LXXIII.
Leonardus Aurl.

Deſunt in hac editione initiales litterae, ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri: nec tituli tam libris, quam capitibus ſunt praefixi. Typis rotundis, ac perelegantibus, chartae albae, & firmae opus hoc eſt impreſſum.

Editio haec rariſſima, ac paucis nota, ſecunda eſt, quam illa Veneta a *Nicolao* IENSON anno 1470 in lucem emiſſa, a MAITTAIRE T. IV p. 285 laudata, praeceſſit. Locus impreſſionis ita obſcurus eſt, vt nullus Bibliographorum illum diuinare hucusque auſus fuerit. *Leonardum* AVRL, an typographum faciam, an correctorem, aut carminis auctorem, plane ignoro. MAITTAIRE quidem in annalibus typographicis T. IV pag. 233 & 247 eum typographis adcenſet; ſed non alio motiuo, vt videtur, quam quod illum poſt anni notam ſubiectum legiſſet. Aſt idem motiuum aeque multum pro correctore, vel pro carminum ad finem adiectorum auctore pugnare videtur. Inſuper ſi AVRL typographicam exercuit artem, eſtne poſſibile, illum tantummodo vnicum hoc opus typis excudiſſe? Sed nec MAITTAIRE, nec alius Bibliographus praeter hoc aliud excitauit opus ab illo impreſſum; itaque, donec clariora adpareant argumenta, lis indeciſa manebit.

Euſebius PAMPHILVS, in Palaeſtina, iuxta CAVE anno 270 natus, homo in omni ſcientia doctiſſimus, antiquitatum ſcrutator indefeſſus, per innumera ingenii ſui monumenta, nomen ſuum ad poſteros traduxit. A multis quidem Arianae haereſis reus adcuſatur, ſed GEORGIVS *Trapezuntinus* eum a ſuſpicione Arianiſmi in huius operis praefatione liberare ſtuduit: *Conſtat enim*, ait, *ipſum ariana haereſi ante ſententiam concilii laboraſſe, ſanctorum deinde patrum auctoritatem libenter ſecutum, ſanctiſſime atque pie in orthodoxia vixiſſe.* Id tamen falſum eſſe, ſanctiſſimi viri demonſtrant. Conf. CAVE *Hiſt. ſcript. Eccleſ.* T. I p. 177. *S.* HIER. in *Fabric. Bibl. Eccleſ.* p. 167. OVDIN. *Comment. ſcript. Eccleſ.* T. I col. 312.

Quid de verſione *Trapezuntini* ſentiendum, virorum doctiſſimorum iudicium audiamus. *Dionyſius* PETAVIVS de *Incarnat. Verbi* XIII. §. II ſcribit: „Latina ſua verſione — *Trapezuntinus* — non tam Euſebio lucem attulit, quam eo foede laniendo, addendo, ac deprauando, iuſtam, de ſe querelam poſteris reliquit.„ *Franciſcus* VIGERIVS S. I. Presby-

ter,

ter, qui vltimam huius operis adornauit editionem in praefatione de *Trapezuntini* verſione ait: „ Extitit ante hos centum annos, homo & natione graecus, & latinis inſuper litte-„ ris non mediocriter informatus: Qui ſi horum ad librorum interpretationem, quantum „ eruditionis, ac ſolertiae adferebat, tantum a curis grauioribus temporis & otii conferre „ potuiſſet: nobis vtique legendi voluptatem, non alterius operae neceſſitatem reliquiſſet. „ At — quod ipſemet excipit, vel excuſat — cum eorum, a quibus vrgebatur deſiderio, ver-„ tendi celeritatem aequare geſtiret, EVSEBIVM EVSEBIO ſuffuratus eſt; itaque ſuo ex ſenſu „ vultum ei ſpeciemque finxit, vt ab eo *Trapezuntium* verius quam EVSEBIVM haberemus. „ Ita capitum numerum, ordinemque mutat; ita ſententias, periodos, paginas nonnun-„ quam integras modo interpolat, modo, quod longe grauius eſt, expungit, & reſecat. „ Librum certe decimum quintum ne attigit quidem. Id quod viris etiam doctiſſimis frau-„ di fuit, qui cum EVSEBII graeca non legiſſent, poſtremum hunc librum periiſſe credide-„ runt. „ Id vltimum in noſtra editione ſe ſatis verificat, dum duodecim tantum libros habemus.

II. S. Antonini Archiep. Florentini Ord. Praedic. Summula confeſſionis. Cremonae per Barthol. Ebur anno 1473 in 4. mag.

Tituli loco litteris capitalibus in fronte legitur impreſſum: INCIPIT SVMMVLA CONFESSIONIS VTILISSIMA IN QVA AGITVR QVOMODO SE HABERE DEBEAT CONFESSOR ERGA POENITENTEM IN CONFESSIONIBVS AVDIENDIS: QVAM EDIDIT REVERENDISSIMVS VIR AC IN CHRISTO PATER D. FRATER ANTONINVS ARCHIEPISCOPVS FLORENTINVS ORDINIS FRATRVM PREDICATORVM. Opus folia 128 comprehendit: ſingulae paginae in duas ſunt diuiſae columnas, character romanus minuſculus, ac nitidiſſimus, chartaeque albedo & munditia editionem hanc praecipue commendant. Signaturae, cuſtodes, & paginarum numeri deſiderantur: initiales vero litteras paruas adiecit typographus. Secunda folii 124 columna *Explicit Titulus de reſtitutionibus fratris Antonini Archiepiſcopi Florentini in quo diffuſe tractatur de hac materia.* Tertia columna *Incipit tabula materiarum que in hoc libro continentur*, quam folio 128 ſequens hexaſtichon excipit.

Quem legis impreſſus dum ſtabit in aere caracter
Dum non longa dies vel fera fata prement.
Candida perpetue non deerit fama Cremone
Phidiacum hinc ſuperat Bar tholomeus ebur.
Cedite chalcographi: milleſima veſtra figura eſt.
Archetypas fingit ſolus at iſte notas.

M. CCCC. LXXIII. NICOLAO TRVNO DVCE VENETIARVM REGNANTE IMPRESSVM FVIT HOC OPVS FOELICITER.

Editionis huius rariſſimae, & peruetuſtae mentionem faciunt OSMONT I p. 30. WIDEKIND. p. 137. BAVR *Bibl. Vniuerſ.* T. I p. 88. MAITTAIRE autem, & QVETIF, qui plures huius opuſculi editiones recenſet, eam penitus ignorarunt.

S. ANTONINVS, luſtrali nomine ANTONIVS, Florentiae nobilibus parentibus anno 1389 natus, anno 1406 ordinis Praedicatorum habitum induit, tyrocinii anno reuoluto, ſacra ſtudia totis viribus eſt amplexus. Vicarii generalis munere functus ab EVGENIO *IV.* anno 1446 ad ſedem Florentinam euectus eſt. Vir tam doctrinae, quam ſanctitatis laude celebris, poſtquam innumera vtriusque monumenta reliquiſſet, anno 1459 ad beatorum ſedes tranſiit. QVETIF T. I *ſcript. Ord. Praedic.* p. 817.

III. *Liber beati Auguſtini yponenſis epiſcopi de Conſenſu euangeliſtarum. partitus in quatuor libros incipit feliciter.* Laugingae ſine tygographi nomine anno 1473. in fol.

Haec tituli loco, verbotenus in fronte primae paginae habentur. Tum ipſum opus ſtatim incipit, quod foliis 105 conſtans litteris rotundis minuſculis, ac nitidis impreſſum eſt. Initiales litterae librorum deſiderantur; capitum lineares ſunt ab ipſo typographo adpoſitae. Deſunt ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri. Papyrus eſt munda, & firma admodum, in qua typographus amplas reliquit margines. Liber primus auerſa folii 15 pagina: ſecundus auerſa folii 64: tertius folii 98 auerſa; quartus denique auerſa folii 105 ſequenti ſubſcriptione terminatur: *Liber. Beati. Auguſtini. Yponenſis Epiſcopi de Conſenſu euangeliſtarum. explicit feliciter. In ciuitate. Laugingen. Impreſſus. Anno a partu virginis ſalutifero. Milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo tercio. Pridie. Idus. Aprilis.*

Editionem praeſentem raram admodum eſſe, omnes, qui illam norunt, fatentur litterati. CLEMENT in *Bibl. cur.* T. II p. 265 vocat illam *edition tres rare.* GEMEINER in *Notit. Bibl. Ratisbon.* p. 113 ſcribit: quamuis plures huius editionis meminerint, vt SCHELHORN, SINCERVS, GOEZ, BAVR, & OSSINGER, ita tamen rara eſt, vt praeter exemplaria Dreſdenſe, & bibliothecae Kraftianae pauca innoteſcant. MAITTAIRE de illa nullam habuit notitiam.

IV. Aegidii Romani Ord. Fratr. Eremit. S. Auguſtini de regimine Principum Libri III. ſine loci, & typographi indicio anno 1473. in fol.

Integrum hoc opus conſtat foliis 129 typis romanis impreſſum. Singulae paginae duas complectuntur columnas. Charta eſt munda, firma, ſed minus polita, chartarii ſigno roſa inſtructa. Signaturae nullae occurrunt, nulli cuſtodes, aut paginarum numeri, & nullum aliud interpunctionis ſignum, quam punctum. Litteras initiales ligno inciſas adiecit typographus. Littera Iod nec punctum, nec lineolam ſibi habet impoſitam. In ſuperiori cuiuslibet paginae margine quiuis liber, eiusque pars litteris capitalibus eſt indicatus.

Voluminis initio *Prologus in librum de Regimine principum. editus a fratre Egidio romano. ordinis fratrum heremitarum ſancti Auguſtini incipit feliciter.* Prologum excipit index, qui ſecunda folii quarti columna, linea 13 terminatur; auerſa eiusdem vacua eſt. Folio ſequenti caput primum incipit, cuius titulus ita ſonat: *Quis ſit modus procedendi in regimine principum.* Secunda folii 47 columna, linea octaua *Incipit pars prima libri ſecundi.* Folii 85 columna prima, linea 23 *Incipit pars prima libri tercii.* Folii 129 ſecunda columna liber tertius ſequentibus terminatur: *Egidii romani. Libri numero tres de regimine principum. Arte quidem impreſſoria exarati finiunt feliciter. Anno a partu virginis ſalutifero. Milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo tercio. Viceſima ſeptima menſis Iunii.*

Auguſtae Vindelicorum hoc opus impreſſum eſſe, nullus dubito; typus enim iſtius plane idem eſt, vti ex adcurata comparatione didici, quo *Guntherus* ZAINER anno 1472. ISIDORI Hiſpalenſis Libri XX. Etymologiarum excuderat, quem tabula II. N. VII oſtendit.

Inſignis raritatis notam huic editioni Bibliographorum ſilentium attribuit. Principem quoque locum mereri, haud ambigo. Scio quidem, a quibusdam Romanam quamdam anno 1472 recenſeri; ſed MAITTAIRE illam nunquam extitiſſe, & ad annum 1482 referri oportere, haud ſpernendo demonſtrat argumento. Haec enim ab eodem typographo, eodemque anno fuit impreſſa; aſt quomodo ita adcurate fieri potuiſſet, non adparet. Accedit: ſi *Stephanus* BLANCK — Hic eſt huius editionis impreſſor — teſte MAITTAIRE, anno 1482 primum opus prelo

prelo ſubiecit, certe editionem memoratam anno 1472 typis euulgare haud potuit. AVDIFFREDVS in *Catal. Edit. Rom.* praeter illam anni 1482 aliam non agnouit.

AEGIDIVS Romae ex nobili Columnienſium familia natus, *S.* THOMAE *Aquinatis*, diſcipulus, ordinis Eremit. *S.* AVGVSTINI Alumnus, ob feliciſſimum in eruenda veritate ingenium *fundatiſſimi doctoris* nomen adeptus eſt. Libros hoſce de Principum regimine iuſſu PHILIPPI *Pulchri* Galliarum Regis, cui perquam gratus erat, conſcripſit. Claruit ad finem ſeculi XIII & initium XIV. Auenione anno 1316 die 22 Decembris ex hac mortali ad immortalem tranſiit vitam. Ad eius tumulum Pariſiis ſequens inuenitur Epitaphium:

Hic iacet aula morum, vitae munditia,
Archi - Philoſophiae Ariſtotelis perſpicaciſſimus
Commentator,
Clauis, & Doctor Theologiae, lux in lucem
reducens dubia.
Fr. Aegidius de Roma Ord. Fratrum Eremit.
S. Auguſtini,
Archiepiſcopus Bituricenſis, qui obiit
Anno Domini 1316 die 22 Menſis
Decembris.

Conf. OSSINGER *Bibl. Auguſt.* p. 237 & ſeqq. vbi plura huius viri opera recenſita inueniuntur.

V. Auguſtini de Ancona Ord. Eremit. S. Auguſtini Summa de eccleſiaſtica poteſtate. Sine typographi nomine Auguſtae anno 1473. in fol.

In fronte operis legitur: *Incipit Summa Auguſtini de Ancona de ſumma poteſtate eccleſiaſtica.* Haec ſequitur auctoris epiſtola dedicatoria ad IOANNEM XXII. S. P. quae auerſa folii primi pagina, linea ſexta terminatur. Opus hoc centum, & duodecim quaeſtiones, foliaque 469 complectitur. Cuilibet quaeſtioni argumenta capitulorum ſunt praemiſſa. Signaturae nullae occurrunt, nulli cuſtodes, aut paginarum numeri, nullaeque initiales litterae. Character, quo impreſſum, idem plane eſt, quo Guntherus ZAINER, & SCHVESSLERVS, ille ad Meditationes anno 1468, hic ad IOSEPHI antiquitates Iudaicas excudendas vſi fuere. Charta munda eſt, & firma: Chartarii ſignum caput bouinum, cuius inter cornua ſtilus exſurgit in polyogonum deſinens. Quaeſtio vltima folii 459 auerſa pagina ſequenti ſubſcriptione terminatur: *Explicit ſumma de eccleſiaſtica poteſtate edita a fratre Auguſtino de Ancona Ordinis fratrum heremitarum ſancti Auguſtini. Auguſte impreſſa & finita pridie nonas Marcii. Anno incarnationis xpi M. CCCC. LXXIII.* Folio ſequenti *Incipiunt rubrice & tituli queſtionum ſumme de eccleſiaſtica poteſtate fratris Auguſtini de Ancona ordinis fratrum heremitarum ſancti Auguſtini.* Hi folia decem vltima occupant.

Quamquam, teſte Cl. ZAPFIO in *Annal. typogr. Auguſt.* vnum ex tribus huius operis exemplaribus, quae in Bibliotheca Carthuſianorum Buxhemii extant, SCHVESSLERI nomen adſcriptum habeat, illi iſtud adiudicare nequimus. Sat enim probatum arbitror, SCHVESSLERVM anno 1472 arti typographicae nuntium miſiſſe, & omnia artis eiusdem vtenſilia eodem anno a noſtro *Melchiore* STAMHAM coemta fuiſſe. Ex quo colligi datur, editionem non ex illius, ſed ex alterius, & quod veriſimilius mihi videtur, ex *Guntheri* ZAINER officina prodiiſſe.

Huius editionis praeter Cl. ZAPFIVM & MAITTAIRE, FREYTAG in *Analectis litterariis* p. 2?. OSSINGER in *Bibl. Auguſt.* p. 45 meminerunt. Hic alteram hoc anno typis Romae euulgatam recenſet; ſed an exiſtat, dubius haereo.

AVGVSTINVS, cognomine *Triumphus*, natione Italus, patria Anconitanus, Ordinis Eremit. S. Auguſt. Alumnus, claruit anno 1290, & anno 1328 Neapoli e viuis diſceſſit. Epitaphium eius, quod in eccleſia ad *S.* AVGVSTINVM Neapoli inuenitur, omnem huius viri laudem his verbis depraedicat: *Anno Domini* 1328 *die* 2 *Aprilis Indictione I obiit* B. *Auguſtinus* TRIVMPHVS *de Ancona Mag. in Sacra pag. Ord. Erem. S.* AVGVSTINI, *qui vixit an.* 88 *ediditque ſuo Angelico ingenio* 36 *volumina librorum, Sanctus in vita, & clarus in ſcientia, vnde omnes debent ſequi talem virum; qui fuit Religionis ſpeculum.* OSSINGER l. cit.

VI. S. Gregorii M. Homiliarum Partes II. ſine loci, & typographi indicio anno 1473. in fol.

Initio operis ſequentia habentur: *Ordo XL omeliarum beati gregorii pape ad ſecundinum epiſcopum Thauromitanum.* Ordinem, ſeu indicem auerſa pagina ſequitur epiſtola *S.* GREGORII ad SECVNDINVM; Epiſtolam in medio folii ſecundi homilia prima. Folii 55 auerſa pagina *Finis prime partis Omeliarnm beati gregorii pape Sequitur pars altera*, quae ſequenti folio incipit. Auerſa folii 141 pagina *Adeptus eſt finis ambarum parcium omeliarum beatiſſimi gregorii pape vrbis rome in die ſancti hermetis ſub Anno domini M CCCC LXXIII.* Folium 142 alteram homiliarum tabulam exhibet, qua indicatur, quibus dominicis, feriis, & feſtis adhiberi poſſint.

Litterae, quibus homiliae impreſſae, ſunt eaedem, quas tabula II. N. V repraeſentat, & quibus ZAINER *Zamorenſis Speculum humanae vitae* anno 1471 excuderat. Vnde ex eiusdem officina prodiiſſe videntur. Deſunt initiales litterae, ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri. Hac de editione Bibliographi etiam Cl. ZAPFIVS altam tenent ſilentium, ex quo ſummae eiusdem raritas eluceſcit.

S. GREGORIVS praeſentes homilias ad SECVNDINVM Taurominitanum Epiſcopum, anno 592 abſoluit. Has, vt ipſe in prologo admonet, antequam euulgaret, iterum recenſuit, quas antea vel in Eccleſia legi iuſſerat, vel ipſemet e cathedra ad populum dixerat. Diuiſae ſunt in duos libros, quorum primus Homilias XX Amanuenſibus dictatas, ſecundus totidem ab illo pronuntiatas continet.

VII. S. Gregorii M. Dialogorum Libri IV. Accedit Tundali Viſio cum aliis tractatibus. Theodiſce. Sine loci, & typographi nota anno 1473. in fol.

Initio voluminis in ſeparata pagina exhibetur imago ligno inciſa, *S.* GREGORIVM, & PETRVM Diaconum repraeſentans. Folio ſecundo legitur: *Hie facht an das Buch das der heylig vatter vnd babſt ſanctus Gregorius ſebs gemacht hat von den heyligen die bey ſeynen zeyten vnd dar vor geweſen ſind in welſchen landen vnd von iren wunderzaichen vnd ſind gar vil ſchöner exempel vnd haiſſet das Buch ſo vil als das buch der zwayer red mit ain ander.* Tum incipiunt capitula libri primi, quae etiam ceteris libris ſunt praemiſſi. Auerſa folii tertii pagina inchoat primum capitulum. Liber primus prima folii 26 pagina, linea 21 terminatur; liber quartus auerſa folii 139 pagina ſequenti clauſula deſinit: *Hye hatt ain end das puch genant dyalogus. ſancti Gregory pape. Vnd das ward gedruckt da man zalt nach criſti gepurd. M. CCCC. LXXIII. Jar.*

Folio ſequenti legitur: *Hie hebt ſich an das puch der pein der ſelen vnd von den freüden der welten, vnd iſt zu latein genant viſio Tundali zu teütſch die geſicht Tundali.* Viſio haec a TVNDALO Hiberno Caſtellenſi Carthuſiano, qui anno 1148 viuebat, deſcripta, 24 folia occupat. Folio 162. viſionem *S.* FVRSEI miraculum excipit, & quidem his verbis: *Von einem Biſchoff Forſee genant iſt ein groſs wunderzaichen zu merchen.*

Folio

Folio 164 legitur: *Da man zelen von criſti gepurt tauſent zwayhundert vnd ſiben vnd niic-zig iar. Da geſchach in Sicilia das nach volgent wunderzaichen, vnd man vind es geſchriben in dem buch das genant wirt Speculum mundi Ein ſpiegel der welt.* Auerſa folii 167 pagina huius miraculi narratio finitur, ad cuius finem habetur: *Wer diſe wunderzaichen mit fleyſs läſe vnd betrachtet, ane zweyfel er wurde ſich von ſünden fürbas hütten.*

Folio 168 ſequens materia incipit: *Von der edeleſten nuczberlicheſten kunſt die geſein mag, auch einem yeglichen criſten menſchen wol nottürftig ze lernen. Sagt diſs hernach geſchriben buch oder tractat, vnd das würt zu latein genant ars moriendi Das iſt von der kunſte des ſterbens.* Hac materia auerſa folii 184 pagina abſoluta, ſequenti folio Tractatus de quatuor nouiſſimis his verbis incipit: *Hie hebt ſich an ein auſszug genomen von dem Tractatt zu latein genant Tractatus quatuor nouiſſimorum Das ſind die vier leſten ding, von dem tode, von dem iungſten gericht, von der hell, vnd von der ewigen freüd vnd glori.* Prima folii 193 pagina, linea vndecima *Expliciunt excepta de tractato quatuor. nouiſſimorum. Anno. M. CCCC. LXXIII. iar.*

Hos diuerſos tractatus in noſtri monaſterii typographeo fuiſſe impreſſos, non eſt, qui negat, niſi qui omnem fidem hiſtoricam, & coaeuorum, & domeſticorum ſcriptorum auctoritatem penitus ſubuertere audet. *Wilhelmus* WITTWER, vti iam in praefatione animaduertimus, in ſuo Catalogo diſſertis verbis adfirmat: *B. Gregorii Papae dialogos in Moralibus in vulgari fuiſſe elucubratos, ac anno 1473 ad finem perductos.* In exemplari quoque mox deſcripto rubro atramento manus vetuſta, & certe coaeua ad finem dialogorum ſequentia ſubiecit: *Im cloſter zu ſant Vlrich zu Augſpurg.* His argumentis Cl. Viri ZAPFIVS in *Annal. typogr. Auguſt.* & VEITHIVS in *ſua Diatriba* ſubſcribere non dubitarunt.

Vix non omnibus Bibliographis verſio haec, & editio incognita permanſit: ſolus ENGEL in *Bibl. ſelectiſſ.* P. II p. 18 eius meminit, & *cimelium ſummae raritatis* vocat; quem BAVR in *Bibl. Vniuerſ.* T. II p. 53 ſecutus eſt. Sic & Cl. ZAPFIVS in *Memorab. Bibliothecae ſuae*, qui magnum hiſtoriae litterariae theſaurum poſſidet, nullum alium praeter BAVR, & ENGEL adduxit. Primam quoque omnium eſſe, ſaltem in lingua theodiſca, haud ambigo.

Litterae, quibus haec excuſa ſunt, ſunt prorſus eaedem, quibus *Ioannes* BAEMLER vſus fuit, & quae tabula II. N. II exhibentur. Signaturae, cuſtodes, & paginarum numeri deſiderantur. Charta eſt, alba admodum, & firma, margineque ampla inſtructa. Superbit praecipue hoc exemplar initialibus litteris multo auro fulgentibus, ac diuerſis coloribus diſtinctis.

Cl. PANZER in *Annal. Litterat. teut.* p. 212. TVNDALVM Equitem ex Hibernia fuiſſe, adſerit; aſt POSSEVINVS *Adpar. S.* T. II cum EISENGREIN Monachum ordinis Carthuſienſis fuiſſe, qui illas adparitiones ſcripſerat, nos docet.

VIII. Roberti de Licio Ord. Min. Quadrageſimale. Venetiis per Vindelinum de Spira anno 1473. in fol.

Primum folium tabula ſermonum contentorum occupat. Folio ſecundo *Sacre theologie magiſtri necnon ſacri eloquii preconis celeberrimi fratris Roberti de Litio ordinis minorum profeſſoris opus quadrageſimale perutiliſſimum quod de penitentia dictum eſt. Feliciter incipit.* Haec ſequitur ſermo primus *de ſermone bonorum operum* in Dominica ſeptuageſimae dictus, qui auerſa folii ſeptimi pagina, linea octaua terminatur. Quadrageſimale hoc prima folii 206 pagina, linea 21 finitur, cui ſequentes verſus cum anni nota ſubnexi habentur:

Vindelinus ego gentis cognomine Spiere
Roberti hec caſte purgata volumina preſſi

Sedis apoſtolice Romano praeſide Sixto
Magnanimo & venetum Nicolao principe Truno.
M. CCCC. LXXIII.

Prodierunt cum eodem ſimul tres ſermones I. De *Annuntiatione Virginis* MARIAE, II. De praedeſtinato damnatorum numero. III. De Catenis. Initio primi ſermonis legitur: *Sermo in feſto annunciationis virginis marie & eiusdem Roberti cum duobus aliis ſermonibus ſequentibus. ſc. de praeſtinato numero damnatorum & de Cathenis.* Primus auerſa folii 274 pagina, linea nona: ſecundus prima folii 279 pagina, linea quarta: tertius prima pagina folii 287 linea 26 terminatur, cui ſubnexum legitur: *Finis trium ſermonum fratris Roberti. ſc. de annunciatione virginis Marie de preteſtinato numero damnatorum. & de cathenis.*

Litteras initiales paruas adiecit typographus, nullas vero ſignaturas, aut cuſtodes, nulloſque paginarum numeros. Character eſt gothicus minuſculus, ac nitidus. Charta eſt alba, ac firma admodum. Interpunctionis ſignum praeter punctum nullum aliud obſeruatur. Hac de editione Bibliographi altum tenent ſilentium, ex quo inſignis eiusdem raritas eluceſcit.

IX. Albertus Magnus de Miſſae Myſterio. Vlmae per Ioannem Zainer anno 1473. in fol.

Praemiſſa eſt operi huic materiarum tabula foliis quatuor contenta: folio quinto *Opus de miſterio miſſe. Domini fratris Alberti magni: quondam Epiſcopi Ratiſponenſis Incipit feliciter.* Conſtat foliis 135, ſi nonageſimum ſecundum, quod mediam aliorum partem efficit, ac in qualibet pagina 17 tantummodo lineas exhibet, numerare libeat. Litteras initiales magnas ligno inciſas in prima operis parte ipſe typographus adpoſuit; in altera vero illas omiſit. Deſunt cuſtodes, ſignaturae, & paginarum numeri. Typus, quo impreſſum, oſtenditur tabula VII. N.IV. Papyrus nimis cruda eſt, ſed tamen firma. Ad calcem operis ſequentia habentur impreſſa: *Opus de miſterio miſſe, Domini Alberti, magni auctoritate radians! In quo nihil traditur aut docetur, quod non ſcripturarum dignis teſtimonys comprobetur. In imperiali opido Vlm, per Ioannem Czeyner de Reütlingen ſumma cum diligentia impreſſum. Anno a natiuitate domini. M. CCCC. LXXIII. Die XXIX. menſis May feliciter finit.*

Editio haec omnium prima videtur, quam nec MAITTAIRE, nec BAVR, nec alii nouerunt; QVETIF quoque de ea nullam habuit notitiam, vnde rariſſimis merito adnumeratur.

Albertus Magnus, ſic vulgo ob virtutes, & inſignem doctrinam dictus, natione Germanus, patria Sueuus, Laugingae, vrbis ad Danubium ſitae, ex nobili, & antiqua comitum Boloſtratenſium, ſiue Bolſtatenſium ſtirpe natus, optimis ſcientiarum diſciplinis excultus anno 1222, vel 23, aetatis anno 29 ordini Praedicatorum ſeſe addixit, in quo ita ſe ſtudiis adplicauit, vt ſummus ſui ſeculi theologus, Philoſophus, ac Mathematicus haberetur. Coloniae Agrippinae theologiam publice praelegit, magno auditorum, inter quos & S. *Thomas* AQVINAS erat, concurſu ſimul, ac adplauſu celebratus. Ab ALEXANDRO *IV* infulam Ratisbonenſem anno 1260 obtinuit. Cum Eccleſiam ſibi commiſſam duobus annis integerrime, ſanctiſſimeque rexiſſet, tumultuum bellicorum pertaeſus, pedum paſtorale in manus VRBANI *IV* reſignauit, inque ſuam Colonienſem cellam ſeceſſit, totus ſcholae regendae, ſcribendiſque libris deditus. Obiit vir tam doctrina, quam vitae ſanctitate praeſtans anno 1280 aetatis 87 die XV. Nouembris, innumera ſui ingenii pia, ac erudita monumenta reliquens. QVETIF. T. I *ſcript. Ord. Praedic.* p. 162.

X. S. Auguſtini de Ciuitate Dei Libri XXII. Moguntiae per Petrum Schoiffer anno 1473. in fol. mag.

Haec editio cum commentariis TRIVETHI, & VALESII prodiit. Textus *S.* AVGVSTINI charactere maiuſculo, minuſculo vero commentarii expreſſi ſunt. Nobis commentarii deſunt. Hoc *S.* AVGVSTINI opus 284 folia complectitur, & in duabus columnis eſt impreſſum. Charta eſt firma admodum, & alba, ſed minus polita. Signaturae nullae conſpiciuntur, nulli cuſtodes, aut paginarum numeri, nullaeque initiales litterae, quas auro, & diuerſis coloribus diſtinctas adpinxit miniculator.

In fronte operis legitur rubro impreſſum: *Sententia beati auguſtini epiſcopi ex libro retractacionum ipſius de libris de ciuitate dei.* Columna ſecunda eiusdem pagina, linea 20 *Incipiunt capitula libri primi de ciuitate dei beati auguſtini epiſcopi*, quae verba iterum rubro impreſſa habentur. Reliquis quoque libris capitulorum argumenta ſunt praemiſſa. Folio ſecundo *Aurelii auguſtini ipponenſis epiſcopi doctoris eximii de ciuitate dei. contra paganos liber primus incipit*, qui folii 13 columna prima, linea quinta abſoluitur. Ad calcem operis, ſecunda folii 284 columna haec rubro colore impreſſa leguntur: *Textus ſancti Auguſtini de ciuitate dei maguntie impreſſus. explicit feliciter.* His ſubiecta ſunt typographi inſignia, a ſiniſtris eorum verbum *anno*, & a dextris nota anni *LXXIII* habentur. Opus ſequens verſus concludit:

Finito libro ſit laus & gloria criſto.

Quamuis nobis commentarii deſiderentur, litteratorum tamen gratia eorumdem initium, & finem hic adponere volumus. Initium ita ſonat: *Sacre pagine profeſſorum ordinis predicatorum Thome valois & nicolai triueth in libros beati auguſtini de ciuitate commentaria feliciter inchoant.* Ad finem eorum rubro colore, & typo maiuſculo haec ſubſcriptio expreſſa legitur: *Igitur Aurelii Auguſtini ciuitatis orthodoxe ſideris preſulgidi de ciuitate dei opus preclariſſimum. binis ſacre pagine profeſſoribus eximiis id commendantibus. rubricis tabulaque diſcretum precelſa in urbe moguntina partium alemanie. non calami per fraſim. Characterum autem apicibus artificioſe elementatum. Ad laudem trinitatis indiuidue ciuitatis dei preſidis operoſe eſt conſummatum. per Petrum ſchoiffer de gernſsheim. Anno domini. M. CCCC. LXXIII. die V. menſis Septembris. Preſidibus eccleſie catholice. Sixto tercio pontifice ſummo ſedi autem moguntine Adolſo ſecundo preſule magnifico. Tenente autem ac gubernante chriſtianiſſimi monarchiam Imperatore ſereniſſimo frederico tercio ceſare ſemper auguſto.*

Cl. de BVRE *Bibliograph. inſtructiu Theolog.* n. 326 editionem hanc adpellat rariſſimam, & a curioſis magnopere deſiderari teſtatur. Cl. MAITTAIRE illam penitus ignorabat. De aliis huius operis editionibus ſeculo XV in lucem emiſſis, iam ſuperius inter libros anni nota carentes numero V. vbi idem opus cum commentariis deſcripſimus, mentionem fecimus.

XI. Ioannis Gerſonis Collectorium ſuper Canticum B. V. Mariae Magnificat. Sine loci, & typographi indicio anno 1473. in fol.

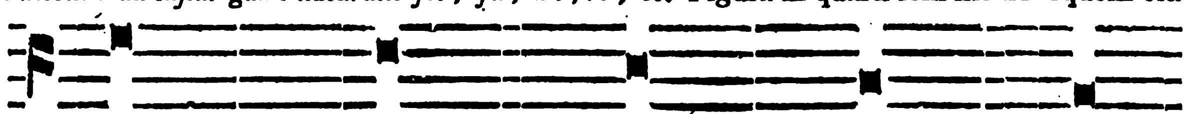
Integrum hoc opus foiis 167 contentum incipit ſine titulo, aut inſcriptione his verbis: *Collectorium ſuper magnificat particulas habet expoſitas non ſemper eodem ordine quo ſunt in cantico.* Auctor in hoc prooemio opus ſuum in duodecim partitur tractatus. In altera parte prooemii nos docet, ſe modo dragmatico, ſeu dialogico procedere; interlocutoribus duobus fratribus, quorum iunior inſtar diſcipuli interrogat, & ſenior magiſtri inſtar quaeſtiones enucleat. Prooemium ſequitur breue colloquium inter duos fratres, verſibus elegiacis conceptum, cuius initium ſequentis eſt tenoris:

De lugdune tua fratres ſolantur in vrbe.
Dum de quolibet eſt ſermo frequens in eis

Iunior

Iunior & ſenior hic, celeſtinus & iſte
Theologus plaudens Iunior hic loquitur.
Iunior. *Ecce bonum fratres & iocundum ſimul eſſe*
Id eſt quos vterus parque dies peperit.
Senior. *Fraternalis amor cor noſtrum nectit in vnum*
Firmet & hoc vnum gracia criſte tua.
Iunior. *Carne quidem frater meritis pater atque magiſter*
Sunt data que nobis ocia grata vides.
Senior. *Ocia poſt diros conflictus atque procellas.*
Dat deus atque locat littore nos placito. &c.

Colloquio hoc finito, ſine titulo primus incipit tractatus, in cuius ſecundo capite quiuque cordis, & ſpiritus adfectiones, quae ſunt gaudium, ſpes, compaſſio, timor, & dolor, notulis muſicis exprimit, indicans, *cui voci littera ſit accommoda etiam per depreſſionem & elenacionem ad inſtar game naturalis ſol, fa, mi, re, vt.* Figura in quarti folii medio ſequens eſt.

a	e	i	o	v
Gaudium	*Spes*	*Compaſſio*	*Timor*	*Dolor*
Dei magnificentia	*munificencia*	*miſericordia*	*iuſticia*	*noſtra miſeria.*

Alias duas harum adfectionum figuras in tractatu quinto nobis exhibet; primam per modum crucis, alteram per rotae formam, quae ſequenti modo formatae folio quadrageſimo conſpiciuntur.

Prima figura.
A.
E. I O.
V.

Secunda.
A
E *Gaudium.* O.
I.
Spes. Pietas. *Simor.*
V.
Dolor.

Addit deinde, *Parum refert ordo talis a crucis vel rote figuracione Sufficit tamen nobis ad omne canticum ſpirituale talis ordinacio.* Prima folii 167 pagina, linea trigeſima opus terminatur, cui ſubiectum legitur: *Et ſic terminatur hec compilacio deuota egregii & famoſi magiſtri iohannis gerſon ſacre pagine doctor eximii cancellarii pariſienſis Anno domini. M. CCCC. LXX. III.*

Typus, quo impreſſum eſt hoc opus, plane idem eſt, quo Biblia germanica ſine anni, loci, & typographi indicio numero XXI ſuperius deſcripta excuſa ſunt, quem tabula I. N. VI repraeſentat; vnde nullus dubito, quin illud ex *Henrici* EGGENSTEINII officina Argentinae in lucem prodierit. Tituli nec tractatibus, nec tactatuum capitulis praefixi habentur; ſed tamen ad eos manu inferendos ſpatium vacuum reliquit typographus. Deſunt cuſtodes, ſignaturae, paginarum numeri, & initiales litterae. Diſtinctionis ſigna punctum, & coma occurrunt; ſed vtrumque raro admodum. Lineae in quauis pagina 38 numerantur. Charta eſt alba, & firma, ſed minus polita.

Haec editio bibliothecarum cimeliis adnumerari meretur, dum nullus, quod ſciam, Bibliographorum de ea notitiam habuit.

Anno

Anno MCCCCLXXIV.

I. *Liber biblie moralis expoſitionum, interpretacionumque, hiſtoriarum ac figurarum, veteris nouique teſtamenti peroptimus.* Vlmae per Ioannem Zainer anno 1474. in fol. mag.

Verba mox recitata operis titulum conſtituunt. Opus integrum foliis 266 conſtat, & in duabus columnis charactere, quo ALBERTI *M.* Tractatus de Myſterio Miſſae ſupra recenſitus, excuſus, chartae minus albae, ac politae, ac chartarii ſigno Roſa inſignitae, impreſſum eſt. Cuſtodes deſiderantur, & ſignaturae, & paginarum numeri. Initiales litterae ligno inciſae adſpiciuntur. In ſuperiori ſingularum paginarum margine libri titulus impreſſus habetur.

Praemittitur operi auctoris praefatio, quam ſecunda folii primi columna, linea quinta primum caput libri *Geneſis* excipit; hic ſecunda columna folii 15 linea 22 terminatur. Folii 184 ſecunda columna, linea 21 *Explicit Danielis propheta.* Reliquum folii vacuum eſt. Folio 185 *Incipit Ionas propheta.* Ad calcem operis ſequens habetur notitia: *Infinita dei clementia. Finitus eſt liber moralizationum biblie in eiuſdem laudem & gloriam compilatus! ac per induſtrium Ioannem Zeiner de Reutlingen artis impreſſorie magiſtrum (non penna ſe ſtagneis caracteribus) in opido Vlmenſi artificialiter effigiatus. Anno incarnationis domini quadringenteſimo ſeptuageſimo quarto! die vero aprilis nona.*

Quid auctor anonymus in hoc opere praeſtare voluerit, in praefatione ſua ipſe palam facit. *Cum iam per opacam nature ſiluam, flores proprietatum lecturus percurrerim rerum! & ipſe nature maieſtate ſcrutata (poſt laborum & ſudorum moleſtias) iam appropinquaui ad littus! Reſtat poſt moralizatas proprietates creaturarum figuras, necnon ſuperadditas expoſitiones morales enigmatum poetarum, moralizare & exponere figuras & parabolas ſcripturarum.* &c.

Hac de editione parum notitiae apud Bibliographos inuenitur. MAITTAIRE illius quidem meminit, quin typographum nominaret. MASCHIVS in *Edit. Bibl. S. de* LONG eam non habet inſertam. Ex quo eiusdem ſumma raritas adparet.

II. Aluarus Pelagius Ord. Min. de Planctu Eccleſiae Libri II. Vlmae per Ioan. Zainer anno 1474. in fol. max.

Integrum hoc ingentis molis opus 404 folia complectitur. Quaeuis pagina in duas eſt diſtincta columnas, quarum quaelibet 58 continet lineas. Impreſſum eſt eodem typo, quo immediate praecedens, papyro firmiſſimae ac pergameno ſimillimae, ſed minus politae. Deſunt cuſtodes, ſignaturae, & paginarum numeri: initiales litterae occurrunt ligno inciſae. In ſuperiori margine cuiusuis paginae ſunt libri & articuli librorum litteris capitalibus a typographo adnotati.

Priora ſeptem folia materiarum indicem continent, ad cuius finem haec leguntur: *In nomine domini. Incipit compilatio ſolennis de planctu eccleſie religioſi fratris Aluari pelagii natione hyſpani iuriſcanonici doctoris eximii ordinis ſancti Franciſci profeſſione. Etiam ſummi penitentiarii. tunc temporis ſanctiſſimi in xpo patris & domini domini Ioh. vigeſimi ſecundi in ciuitate ſua auenionenſi cum curia preſidentis. deplangens eccleſie catholice morboſum & defectuoſum vtrumque tam eccleſiaſticorum quam ſecularium lugubrem ſtatum. firmans nihilominus ſolide & fundans intentum ſuum rationibus theologicis & iuridicis. ad finem autem deo auctore perducta ſanctitati prenominati ſummi pontificis vnacum predigniſſimo cardinalium ſuorum collegio remittitur. & omni humilitate examinanda. & ſtabilienda ſummittitur veluti principio & fine eiuſdem dilucide declaratur & edocetur.*

Folio octauo incipit prefatio ad *Petrum* GOMESIVM Franciſcanorum Generalem, quae auerſa eiusdem folii pagina, columna ſecunda, & linea nona abſoluitur. Linea decima incipit primus articulus libri primi. Hoc in libro agit auctor de eccleſiae fundamento,& eius iurisdictione, ac de potentia, & ſanctitate Papae, & aliorum praelatorum. Folii 125 columna prima, linea vndecima iſte his verbis deſinit: *Gloria ſpiritus ſancti Finitur prima pars huius operis feliciter.*

Liber ſecundus folio 126 inchoat, in quo proprie triſtiſſimum eccleſiae ſtatum, per *Petrum* CORVARIVM Antipapam turpiter defoedatum, deplangit auctor. In fronte eiusdem legitur: *Primus Articulus Secunde partis huius operis.* Pars ſecunda finitur tertia folii 396 columna, vbi ſequens notitia adiecta legitur: *Summa notabiliſſima. valde omnibus ſpiritualibus ac ſecularibus proſicua. de ſancte eccleſie katholice planctu intitulata. Deplangenſque lamentas miſerabilem vitam noſtram in hac lacrimarum valle. Itaque lugubrem vtrumque tam eccleſiaſticorum quam ſecularium ſtatum A venerabili & religioſo fratre. Aluaro pelagii (hiſpani natione) iuriſcanonici doctoris egregio. ordinis ſancti Franciſci profeſſo. Necnon ſummo pro tunc temporis ſanctiſſimi in xpo patris. ac domini domini iohis viceſimi ſecundi ſui papatus penitentiario. legaliter & multum ſtudioſe compilata. & comportata. Stabilienſque non minus intentum ſuum valide theologicis iuridicis. pro & contra probationibus & racionibus Prenuncupato ſummo pontifice vnacum venerabili & ſacro collegio dominorum ſuorum cardinalium. manibus cancellatis cum omni ſubiectione exhibita & oſtenſa. minime tamen a ſua ſanctitate in ſui aliqua parte redarguta. ac reprobata. Quin ymo per temporis ſucceſum a cardinalibus patribus reputatiſſimis doctoribusque peritiſſimis. ad quorum peruenerat aſpectum. affectuoſe ſuſcepta perlecta viſa. ac approbata ymo pre aliquibus aliis ſummis recommendata & exaltata Per honorabilem virum iohannem Zeiner Rutlingen procreatum vrbe Vlm commorantem. cum ſumma diligentia correcta atque arte impreſſoria effigiata. Cum indiuidue trinitatis adiutorio finita. & feliciter conſummata. Anno domini Milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo quarto. die vero. XXVI. Octobris. Cui debetur laus. gloria. honor. virtus. & fortitudo. per infinita ſecula ſeculorum Amen.*

Operi adiecta eſt alphabetica materiarum tabula foliis octo contenta, a fratre *Petro* DOMINICI Ord. Eremit. *S.* AVGVSTINI Alumni compoſita, & GREGORIO *IX* dedicata, ad cuius finem haec leguntur: *Tabula planctus eccleſie alphabetice compilata partibus articuliſque diſtincta. Annexis ſibi quottacionibus e litteris finit feliciter.*

Aluarus PELAGIVS, natione Hiſpanus, ordinis Minorum alumnus, *Ioannis* DVNS SCOTI diſcipulus, iuris vtriusque doctor, anno circiter 1329 IOANNIS *XII* Pontificis partes aduerſus *Michaelen* CAESENATEM tutatus, poenitentiarius Apoſtolicus renunciatur. Scripſit hoc opus anno 1330, vt ipſe in epilogo teſtatur, in ciuitate Auenionenſi, anno autem 1332 compleuit: manu propria vna vice correxit, &, vt eius verbis vtar, apoſtillauit anno domini M. CCC. XXXV. In Algarbia Portugallia in villa Ramra, vbi Epiſcopus erat, ſecunda vice correxit, & apoſtillauit in ſancto IACOBO de Compoſtella Anno Domini. M. CCC. XL. Opus in duos diuiſit libros: in primo tractatu agit de ſummi Pontificis iurisdictione, potentia, & ſanctitate. In ſecundo plangit eccleſiae pacem, per dirum ſchiſma IOANNEM *XXII* inter, & *Petrum* CORVARIVM exortum, disruptam. Praecipue quoque *Guilelmi* OCHAMI LVDOVICO *Bauaro* contra IOANNEM *XXII* adhaerentis perfidiam acerrimis verbis perſtringere conatus eſt.

III. Alberti M. Summa de mirabili Euchariſtiae Sacramento. Vlmae per Ioan. Zainer anno 1474. in fol.

Sequentia tituli loco in fronte operis leguntur: *Summa prelucidiſſima de mirabili euchariſtie ſacramento diſputabilis & predicabilis deuotiſſimi fratris alberti magni de ordinis fratrum predicatorum*

torum profeſſione incipit. Sequuntur totius operis argumenta, quae ſeptem priora folia occupant, quibus titulus his verbis adiectus eſt: *Summa (fratris alberti Magni! Ratiſponen. quondam Epiſcopi. profeſſione ordinis predicatorum) in ſacramenti eucariſtie tractatulum. ipſius in genere difficultates vtilitateſque diſputabiliter pertractans! multiplicibus efficatiſſimiſque donis operantibus. in donantis largitate contentiuis! ad laudem dei feliciter compilata incipit.* Haec prima folii ſeptimi pagina terminantur; auerſa vacua eſt. Folio ſequenti incipit *Tractatus in prohemio de diuerſis ſacramenti nominibus in quibus ſex genera difficultatum (propter innumerabiles gratias) ondit.* Ad calcem operis legitur: *Summa fratris Alberti magni in tractatulum eucariſtie finit feliciter Ac per ioh'em Zeiner in opido vlm diligenter impreſſa. Anno domini M. CCCC. LXXIIII.*

Opus ipſum, quod excepto indice, folia 175 complectitur, impreſſum eſt typo, quo immediate praecedens. Foliorum numerum in opere, non item in indice, cifris romanis in ſuperiori margine adnotauit ipſe typographus: ſignaturas vero, & cuſtodes praetermiſit. Initiales litterae adparent ligno inciſae. Charta eſt firma quidem, ſed minus alba, & polita.

Non immorito praeſens editio rariſſimis adnumeratur, dum altum apud Bibliographos ſilentium de ea obſeruatur.

IV. Sixti IV. P. M. Tractatus duo, vnus de Sanguine Chriſti, alter de potentia Dei. Norimbergae per Fridericum Creuſner anno 1474. in fol.

SIXTVS IV. *Franciſcus* a RVVERE antea vocatus, natione Italus patria Ligur, Ordinis Minorum Profeſſus, Pontifex poſt PAVLI *II* obitum anno 1471 proclamatus eſt. Vir ſupra communem Pontificum ſortem eruditus, de re litteraria optime meritus, qui bibliothecam Vaticanam aduectis ex Europa vndequaque libris inſtituit, cuſtodibus, librariis Hebraicis, graecis & latinis addictis. Scripſit praeſentes tractatus in cardinalatu ſuo, & PAVLO *II* praedeceſſori ſuo dedicauit.

Incipit primus tractatus ſine titulo a *Ioannis Philippi* de LIGNAMI Meſſanenſis Siculi typographi Romani epiſtola ad ipſum SIXTVM *IV*, quae auerſa folii primi pagina — Prima vacua eſt — inchoat. In hac praecipue Pontificis doctrinam, ſapientiam, moderationem, religionem, quae his in tractatibus eluceſcunt, maximis laudibus exornat. In fine rogat, vt ſe ipſum in omnibus vt egenum, vt fideliſſimum, immortalitatiſque, & laudum ſuarum ſtudioſiſſimum, commendatum habeat. Iſtam auerſa folii ſecundi pagina excipit *Cardinalis tit.* S. PETRI ad vincula — SIXTI *IV* — ad PAVLVM *II* praefatio. Folio tertio primus incipit tractatus de *Sanguine Chriſti*, qui folio 87 cum ſequenti ſubſcriptione terminatur: *Explicit tractatus de ſanguine Chriſti. Impreſſus Nuremberge per Fridericum Creuſner. Anno domini Milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo quarto. Laus deo clementiſſimo.* Paulo inferius incipit *Regiſtrum foliorum huius operis*, quod lineis ſeptem abſoluitur.

Folio ſequenti *De dei potentia incipit tractatus ad Paulum Papam. II. compilatus per ſ. Cardinalem ſancti Petri ad vincula:* Hunc tractatum ſcripſit contra quosdam, *qui infinitam dei potentiam contra ipſius dignitatem ſimul & immenſitatem certis friuolis rationibus arctare contendunt, eamque ſub certa, determinataque menſura concludere non formidant, aſſerentes, deum omnipotentem nec iudam, neque aliquem blaſphemum poſſe ſaluare, ſimiliter neque Petrum, aut ſaluatorum quempiam damnare.* Fini haec adiecta ſunt: *Laus deo clementiſſimo. Fridericus Creuſner.*

Litterae, quibus haec duo opuſcula impreſſa, ſunt eaedem, quas tabula VI. N. II exhibet. Deſunt cuſtodes, ſignaturae, paginarum numeri & initiales litterae. Conſtat foliis 96.

Editio haec rariſſima, Bibliographis parum nota, ſecundum locum mereri mihi videtur. Primam enim *Iohannes Philippus* de LIGNAMI Romae anno 1471 in lucem emiſit, de qua *Henricus*

ricus WARTHON in *Adpend.* CAVE *Hiſt. ſcript. Eccleſ.* p. 188 mentionem fecit. Alterius iterum romanae, quae ſine typographi nomine anno 1473 typis commiſſa eſt, MAITTAIRE T. IV p. 330 meminit. Annon eadem ſit cum ſupra memorata, & in anni poſitione erratum, valde dubius haereo; praecipue cum bibliothecam Labbeianam erroribus infartam citet.

V. Tractatus de fide in Meſſiam contra Iudaeos. Theodiſce. Norimbergae per Fridericum Creuſsner anno 1474. in fol.

In hoc tractatu auctor Iudaeos negantes, IESVM eſſe a Deo promiſſum MESSIAM, iisdem argumentis ex veteri teſtamento petitis, quae illi de MESSIA dicta fuiſſe admittunt, adgredi conatur. Demonſtrat, omnia fuiſſe impleta in IESV *Nazareno*, quae de MESSIA libri MOYSIS, *Pſalmi*, & *Prophetae* praedixerunt, eorumque obiectiones ſolidis argumentis refellere ſtudet.

Incipit ſine omni titulo aut inſcriptione ſequentibus verbis: *In einem waren criſtlichen glauben verleyhe vns der allmechtig ewig gat Der da iſt driwaltig in den perſonen Als vater ſun heligen geiſt. in den götlichen weſen ein einiger warer got ſeinen heiligen frid.* Loquitur deinde de angelorum creatione, ordine: de Luciferi, eiusque aſſeclarum lapſu: de hominis creatione, eiusque lapſu: de Patriarchis, quibus MESSIAS promiſſus, de Prophetis, & tandem de IESV *Nazareno.* Tranſit deinde ad diuerſa infidelium genera, inter quae & Iudaei, quibus primo ex ſcriptoribus *Ethnicis*, & *Sibillarum* prophetiis, & tandem ex ipſo veteri teſtamento, IESVM eſſe verum, & a Deo promiſſum MESSIAM, demonſtrat. Auerſa folii 35 pagina incipiunt Iudaeorum obiectiones, quibus auctor mox refutationem ſubiicit. Ad finem legitur: *Dyſs buch hot gedruckt Fricz Creuſsner zu Nürnberg. Nach criſti gepurt M. CCCC. LXXIIII.*

Tractatus typo eodem, quo praecedens, impreſſum folia 46 complectitur, & nullas exhibet ſignaturas, nullos cuſtodes, aut paginarum numeros, nullasque initiales litteras. Lineae in quauis pagina 32 numerantur.

Editionem hanc rariſſimam eſſe, inde patet, eoquod Cl. PANZER in *ſuis Annal. Litterat. Teut.* de ea nullam habuit notitiam. Meminit alterius, quae anno 1473 ex eiusdem CREVSSNERI officina in lucem prodiit.

Auctor huius operis ignoratur. Id nobis ſcriptum reliquit, ſe argumenta ſua maximam partem ex *Nicolai* de LYRA *tractatu contra Iudaeos* deſumſiſſe. Illum circa annum 1452 claruiſſe inde colligere eſt, quia *Iacobi* de ERFORDIA, qui circa idem tempus florebat, tractatum *de moribus Chriſtianorum* adduxerat.

VI. *Iohannis ſcoti ſubtiliſſimi doctoris theologi in quartum librum ſentenciarum, opus anglicanum.* Sine loci, & typographi indicio anno 1474. in fol. mag.

Haec verba rubro colore expreſſa in fronte operis tituli loco leguntur. Conſtat iſtud 288 foliis, & in duabus columnis charactere gothico maiuſculo impreſſum eſt. Quaeuis columna 51 complectitur lineas. Charta eſt alba, & firma, chartarii ſignis, ſc. roſa, ſtrigili, vua, & littera D, quam ſtilus ex vna parte in annulum, ex altera in crucem deſinens ſecat, inſignita. Tituli nec diſtinctionibus, nec quaeſtionibus ſunt praefixi. Litterae initiales, cuſtodes, ſignaturae, & paginarum numeri deſiderantur. Prima columna folii 286 *Iohannis ſcoti ſubtiliſſimi doctoris theologi! in quartum librum ſententiarum, opus anglicanum feliciter explicit.* His ſubiectum legitur: *Tabula de ordine queſtionum ſequitur*, quae columna tertia primum inchoat. Ad finem tabulae ſequentia habentur. *Explicit numerus & ordo queſtionum huius operis Anno &c. LXXIIII.*

Norim-

Norimbergae ab *Antonio* KOBVRGER fuiſſe hoc opus typis euulgatum, charačteres nos docent. qui plane iidem ſunt, quibus Biblia anno 1475 excuderat. V. Tab. VI. N. I. Editionem hanc inſignis raritatis notam mereri, altum Bibliographorum ſilentium nos admonet.

Ioannes DVNS, cognomento SCOTVS, *doctor ſubtilis* dictus, natione Anglus, in parochia Emildonenſi in Northumbria natus, ſecundum alios vero genere Scotus, ex WADDINGI, & aliorum ſententia Hibernus, Ordinis Minorum Alumnus, *Gulielmi* VARRONIS Anglici, non *Alexandri* de ALES auditor fuit. In diuinis ſcripturis, ac in Philoſophia Ariſtotelica adeo excelluit, vt in diſputationibus palmam ceteris praeriperet, atque ob id *Doctor ſubtilis* fuerit adpellatus. Innumera ingenii ſui ſubtilitatibus exquiſitis aucta, ac declarationibus elucidata monumenta poſteris reliquit. Floruit circa annum 1301. *Henricus* WARTHON in *Adpend.* CAVEI *Hiſt. ſcript. Eccleſ.* p. 3. POSSEVIN. *Adp. S.* T. I p. 868.

VII. S. Thomae Aquinatis Poſtilla in Iob. Sine loci nota per Conradum Finer anno 1474. in fol.

Opus hoc, foliis 107 conſtans, praecedit materiarum index, cuius in initio legitur: *In tabula iſta oſtenduntur notabiliora ſeu principaliora puncta que a doctore ſancto circa textum beati iob ſunt expoſita in vno quoque capitulo.* Tabula auerſa folii quarti pagina terminata, folio quinto *Poſtilla fratris thome de aquino In iob feliciter incipit.* Tum immediate incipit praefatio, quam auerſa eiusdem folii pagina linea 17 ſequitur *Capitulum primum.* Opus in 42 capitula diuiſum, charactere gothico minuſculo, a tabula V. N. III exhibito, impreſſum eſt. Caret ſignaturis, cuſtodibus, paginarum numeris & litteris initialibus, quae vel rubro, vel caeruleo, adpictae ſunt colore. Charta eſt quidem firma, ſed minus alba, & polita. Lineae in quauis pagina 42 numerantur. Folii 107 prima pagina his verbis finitur: *Explicit poſtilla in iob fratris thome de aquino Anno Milleſimo quadringenteſimo ſeqtuageſimo quarto. per diſcretum Conradum Fyner de gerhuſen artiſ impreſſorie magiſtrum.*

Cum *Conradum* FINER ſolum Esiingae prelum habuiſſe conſtat; itaque & hoc ibidem impreſſum fuiſſe, haud dubitandum erit. Hac de editione nec MAITTAIRE, nec BAVR in *Bibl. vniuerſ.* mentionem fecerunt.

VIII. Ioannis Nider Ord. Praedic. Tractatus de Mercatorum contradictibus. Sine anni, loci, & typographi indicio. in fol.

Cum praeſens tractatus praecedentem ſubſequitur, eodemque charactere excuſus habetur; eodem quoque anno, & loco in lucem prodiiſſe, nullus dubito. Foliis ſexdecim abſoluitur, & nullas initiales litteras, aut cuſtodes, nullas ſignaturas, nulloſque paginarum numeros exhibet. Quaeuis pagina 37 complectitur lineas. Diſtinctionis ſignum praeter punctum nullum aliud occurrit.

In fronte operis legitur: *Incipit tractatus de contractibus Mercatorum Reuerendi patris fratris Iohanis Nider ſacre theologie profeſſoris ordinis predicatorum.* Quid auctor in hoc opere praeſtare velit, ſequens praefatio nos docet. *Cum mercatorum officium tot ſuſpectis contractibus circumuolutus agnoſcatur moderno tempore. vt experti animarum medici iuſtum ab iniuſto vix valeant diſcernere. Idcirco famoſorum doctorum innixus ſentenciis principaliter nunc propono. tractare materias quinque in tottidem capitulis.* Prima pagina folii quinti, linea 5 primum definit capitulum. Auerſa folii 15 pagina, linea nona *Explicit tractatus. de contractibus mercatorum. Reuerendi patris fratris Iohanis nider ſacre theologie profeſſoris ordinis predicatorum.* Paruo ſpatio interiecto, ſequuntur *Ioannis* NIGRI Ord. Praed. ſex articuli contra impugnatores priuilegiorum FF. Praed. qui folii ſequentis auerſa pagina terminantur.

IX. Ioannis Calderini Repertorium Iuris. Tomi. II. Sine loci, & typographi nota anno 1474. in fol. mag.

Integrum hoc opus folia 388 compleſtitur. Character, quo impreſſum, idem eſt, quo *Michael* WENSLER Baſileenſis typographus GASPARINI Epiſtolas pag. 55. Num. LXVII deſcriptas excudit, & quem tabula IV. N. IV exhibet. Vnde ex eadem officina in lucem prodiiſſe, colligitur. Quaeuis pagina in duas eſt diſtincta columnas, quarum quaeuis 47 continet lineas. Charta eſt firmiſſima, ſed minus polita. Deſunt ſignaturae, cuſtodes, paginarum numeri, & litterae initiales, quas miniator rubro, & caeruleo adſcripſit colore.

Operi nullus eſt praefixus titulus nec praefatio aliqua praemiſſa; ſed immediate incipit a littera A. his verbis: *Hec dictio A interdum includit vt. C de nup. l.* Secunda folii 51 pagina terminatur. Tomo primo folii 157 quarta columna, linea decima littera K. finem imponit. Tomus ſecundus inchoat a littera L. & foliis 231 conſtat. Ad eiusdem finem legitur: *Diuini ac humani iuris. res tam ſupernas quam ſubternas bene diſponentis repertorium diſſertiſſimi doctoris Caldrini perimpreſſum primo ydus decembris. M. CCCC. LXXIIII. feliciter Explicit.*

Ioannes CALDERINVS Bononiae natus, Iuriſconſultus celeberrimus a *Ioanne* ANDREA poſt BONICONTI obitum in filium adoptatus, claruit anno 1360. Scripſit praeter praeſens & alia opera celeberrima, quae SIMLERVS in *Bibl. Vniuerſ.* recenſet.

X. Bartholomaei de Chaimis Ord. Min. Interrogatorium, ſeu confeſſionale. Medioiani per Chriſtophorum Valdarfer anno 1474. in 8.

In fronte operis rubro colore impreſſum legitur: *Incipit interrogatorium ſiue confeſſionale per venerabilem fratrem Bartholomeum de chaimis de mediolano ordinis minorum compoſitum in loco ſancte marie de angelis apud mediolanum & diſtinguitur in quatuor partes principales.* Conſtat foliis 173, & charactere gothico miniſculo, ac nitido impreſſum eſt. Caret ſignaturis, cuſtodibus, paginarum numeris & initialibus litteris. Charta eſt firma admodum, & alba, ſed minus polita. Ad finem leguntur verſus illi, quos iam ſupra pag. 81. N. CIX recenſuimus, quibus anni nota ſubiecta habetur 1474. 3. *Klas octobres.*

Editio haec ſingularis raritatis nota honorari meretur, dum nullus Bibliographorum de ea mentionem fecit. *Ioſeph.* SAXIVS in *Catal. edit. Mediol.* editionem huius operis anno 1474 Mediolani in 8 quoque typis euulgatam recenſet, quae noſtram praeceſſiſſe videtur, quae illa iam 29 ſeptembris lucem adſpexit; praeſentis vero nullam habuit notitiam.

XI. Raynerii de Piſis Ord. Praedic. Pantheologia, ſeu Summa vniuerſae theologiae a Iacobo Florentino edita. T. II. Sine loci, & typographi indicio anno 1474. in fol. mag.

Tomus primus folia 510, ſecundus 482 compleſtitur. Singulae paginae duas continent columnas. Initiales litterae capituli primi cuiuscunque diſtinctionis ſunt ligno inciſae, reliquae vero a miniatore adpoſitae. Signaturae nullae occurrunt, nulli cuſtodes, aut paginarum numeri. Opus chartae firmae admodum, ac mundae; typo rotundo, & nitido, quem tabula II. N. VI repraeſentat, impreſſum eſt.

Tres tabulae, ſeu indices foliis 36 contenti opus praecedunt; primus S. Scripturae auctoritates, ſecundus, & tertius materiarum diuerſitatem comprehendunt. Tabulas folio 37 excipit IACOBI *Florentini* praefatio ad Epiſcopum Cardinalem Sabinenſem, Placentinum vulgariter nuncupatum, quae quarta columna eiusdem folii, linea 23 terminatur. Tum immediate

diate ſequitur prologus, qui folii 38 columna prima definit. Columna ſecunda opus alphabetice diſpoſitum a verbo *Abſolutio* incipit. Littera A. ſecunda folii 113 columna terminatur; tertia vero *Incipit tabula pantheologie operis eximii per diſtinctiones ſub ordine alphabeti prima ſub A.* Eiusmodi tabulae ſingulis litteris ſubnexae reperiuntur. Ad finem primi tomi legitur: *Summe rayneriane prima pars. quam alio vocant nomine pantheologiam finit feliciter.*

Tomus ſecundus incipit a littera L. Ad calcem operis ſequens prolixa nimis ſubſcriptio legitur: *Ab anno dominice incarnationis. Milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo quarto. liber pantheologia nuncupatus. non vſum rerum homini ſpeculum fabricans. in quo ſuum conſpiciat conditorem. non creaturam cognoſcere docens naturalis vt philoſophia. non hominem concludere: rationalis quemadmodum philoſophia. non virtutes acquirere conſuetudinales. fines tamquam principales: moralis ſicuti philoſophia. Sed ipſa exiſtens in omnium facultatum genere. reginaque cui artes cetereque pediſſeque ſicuti famulantur. omnia fabricans. concludens. & acquirens. Deum cuius incomprehenſibilia ſunt iudicia; & inueſtigabiles vie eius. cuius ſenſum non eſt hominis: ſed gratie diuine cognoſcere. docens dyabolo reſiſtere. mundum odire. carni familiari vt inimico diffidere. caritatis exerciciis inſudare. Diuinorum pigmentorum appotheca: ſuper mel & fauum delectabilis. que edentulam plebem verbum antiquum ac eternum principium: cibi quaſi ſolidum ruminare non potens. ſuo predulciſſimo liquamine eius paradiſum: mentem videlicet irrigans. aperiens. fluereque faciens: ac ſorbillare. Theſaurum deſiderabilem ſuper aurum & lapidem pretioſum multum. ac diuine voluntatis fontem concludens. feliciter finit. Pro cuius conſumatione altiſſime trinitati ſimpliciſſimeque deitati: eleuatis manibus. flexiſque poplitibus. corde profundiſſime humilitatis inclinato gratias refero. Amen.*

Editio praeſens, quam multis additis, multisque diſtractis, & ſtilo vbique mutato curauit IACOBVS *Florentinus* Ordinis Minorum, eo maioris eſt raritatis, quo minus notionis de ea habuere Bibliographi. QVETIF laudat quamdam ſine loci, anni, & typothetae indicio, & tres a Koburger anno 1474 & 1477, & 1486 adornatas; praeſentem vero cum aliis penitus ignorauit.

Exiſtentiam ſuam editio haec debet *Gunthero* ZAINER typographo Auguſtenſi, qui eam iisdem litteris impreſſit, quibus *S.* GREGORII *epiſtolas* pag. 43. N. XLV & FLISCI *Synonima* elucubrauit. Extat quoque in Bibliotheca Buxheimenſi, cui per Legatum ZAINERI aduenerat.

RAINERIVS, gente Italus, patria Piſanus, Ordinis *S.* DOMINICI Monachus, Theologus, ac Iurisconſultus conſummatiſſimus, floruit ſeculo XIV medio circiter currente. Obiit non ſine fama ſanctitatis circa annum M. CCC. LI. Opus praeſens ſcripſit, ex famoſioribus, qui ante ipſum vixerant, theologis, ſacrae ſcripturae interpretibus, & canoniſtis concinnatum, & in commodum lectorum ordine alphabetico digeſtum, cui poſteri titulum indiderunt *Pantheologia.* QVETIF T. I *ſcript. Praed.* p. 635.

Caſimirus OVDINVS T. III. *Comment. ſcript. Eccleſ.* col. 681. RAINERIO hoc opus abiudicare, & PETRO *Londinenſi* vindicare conatus eſt, ſcribens: „ Videtur Pantheologiam ſuam — ſc. RAINERIVS — verbotenus a PETRO Londinenſi Archidiacono accepiſſe. Fauet „ huic ſententiae noſtrae titulus, qui huic operi inſcribitur in editione Brixienſi anni 1581 „ in 4. nimirum, *Pantheologia Summam vniuerſae Theologiae veritatis complectens, ordine al-* „ *phabetico diſpoſita, a Raynerio de Piſis ordinis Praedicatorum recognita. Brixiae anno* 1581 „ *in* 4. 2. *Vol.* Hoc enim titulo inſinuatur, RAYNERIVM de *Piſis* non fuiſſe primum huius „ auctorem, ſed illud antea ab alio ſcriptum, ordine alphabetico tantum diſpoſuiſſe, atque ad „ priorem PETRI Londinenſis Archidiaconi compoſitionem recognouiſſe. „ Mirum certe, OVDINVM maiorem fidem vnius editionis titulo adhibere voluiſſe, quam centenis aliis, quae

RAI-

RAINERIVM vt ſuum auctorem agnoſcunt, quam tot omnis aeui viris, qui idem opus eidem adſcribere haud dubitarunt.

XII. Plenari nach der Ordnung der heiligen chriſtlichen Kirchen. Sine loci, & typographi indicio anno 1474. in fol.

Plenarium, verbum iam ab AMALARIO *Metenſi* vſitatum, iuxta ſcriptores mediae, & infimae latinitatis, nihil aliud, quam officium ex omni parte abſolutum, qualecumque demum ſit, continebat. Conf. *Gloſſarium ad ſcript. med. & infim. Latinit. Car. Du* FRESSNE *Dom. du Cange*. Sic auctor praeſens opus ideo *Plenarium* adpellat, quod Epiſtolas, & Euangelia in Miſſa, & officio ſolenni legi aut cantari ſolita integra contineat.

Opus iſtud, foliis 340 contentum, charactere gothico maiuſculo, a tabula II. N. V exhibito, quo *Guntherus* ZAINER anno 1471. ZAMORENSIS *Speculum humanae vitae* euulgauerat, impreſſum eſt; & nullas exhibet ſignaturas, nullos cuſtodes. Paginarum numeros in ſuperiori cuiuslibet paginae margine ipſe typographus adnotauit. Initiales quoque litteras in Epiſtolarum dominicalium initio ſolummodo ligno inciſas adiiciendas curauit; Dominicalium Euangeliorum initio exhibetur icon itidem ligno inciſa, hiſtoriam ibi contentam repraeſentans.

Praecedit opus in ſeparata pagina imago Saluatoris noſtri IESV CHRISTI ligno inciſa, circa quam ſequentia leguntur impreſſa: *Diſe bildung iſt gemacht nach der menſcheit Iheſu criſti Als er auff ertreich gegangen iſt Vnd alſo hat er ein har vnd ein bart vnd lieplich angeſicht gehabt Auch ein ſolichen rock vnd mantel vnd barfüſs iſt er gegangen Auch iſt er des hauptes lenger geweſen dan all andere menſchen uff erden.* Folio primo operis prologus ſic incipit. *In den namen des herren amen. Hie vachet an ain plenari nach ordnung der heiligen criſtelichen Kirchen In dem man hat epiſtel vnd ewangeli als die geſungen vnd geleſen werden in dem ampt der heiligen Meſs, in maſſen hernach volget. Am erſten von oder nach der Zeit, was epiſtel vnd ewangeli geſungen vnd geleſen werden An den ſunnentag mitwoch vnd freytag durch das gancz iar In den tagen ſich dann allein die epiſtel vnd ewangeli von einander beſundren nach der Zeit, an aſſtermontag aber dornſtag vnd ſampſtag ſinget man, wan das ampt von der Zeit iſt, vnd nit von den heiligen, die epiſtel vnd das Ewangeli von den ſuntag nechſt darvor, vnd habend nit beſunder epiſtel vnd ewangeli Darnach auch vindet man in diſem buch. Auff ein yeglich ewangeli an dem ſuntag ein beſunder predig, mit latiniſcher Zeugknuſs der heiligen geſchrifft, ſtatt vnd capitel Auch welcher lerer das geſchreiben ſey, alles gruntlich nemlich in der bibel erſuchet.* &c. Praefatio auerſa folii primi pagina, linea 18 deſinit, cui ſubiectum habetur: *Hie volget nach der erſt Suntag im aduent vnd iſt die epiſtel die ſanctus Paulus ſchreipt zu den römern An den dreytzehenden capitel zu latein anſahend. Fratres Scientes Quia hora eſt.*

Opus hoc duabus conſtat partibus; prima, quae a prima Aduentus dominica incipit, & vsque ad Sabbatum ſanctum progreditur, folia LVI complectitur, & prima vltimi folii pagina finitur. Auerſa vacua eſt. Secunda foliis 184 contenta, a Sancto Paſchatis die incipit, & ei epiſtolae, & Euangelia pro defunctis finem imponunt. Ad calcem huius ſequentia habentur: *Ewangelia cum epiſtolis annexiſque ſuis gloſſis. finiunt feliciter anno incarnationis dominice Milleſimo. quadringenteſimo ſeptuageſimo quarto die. ipſe die menſis. cui laus & gloria per infinita ſeculorum ſecula.*

Editio haec rariſſima, ac peruetuſta, Auguſtae Vindelicae non a *Ioanne* BAEMLER, vt Cl. ZAPFIVS in *Annal.* p. 30 & Cl. PANZER volunt, ſed a *Gunthero* ZAINER, vt characteres nos docent, typis euulgata, ſecundum locum obtinet; primum enim occupat illa, quae anno 1473 iisdem characteribus, ac figuris in lucem prodiit. Hac gaudet Bibliotheca Ingolſtadienſis academica. Conf. Cl. SEEMILLER *faſc.* I p. 50. Poſterioribus annis ſaepius opus hoc recu-

recuſum fuit, vt videre eſt in PANZERI *Annalibus Litterat. teuton.* vbi quoque praeſentem editionem deſcriptam inuenies.

Quod ad translationem in linguam vulgarem attinet, eſt illa, vt Cl. PANZER in *Deſcript. Bibl. Auguſt.* & *in Annalibus* teſtatur, pro illis temporibus omnino optima, & adcuratior, quam illa, quae in Bibliis antiquis theodiſcis inuenitur. Gloſſa etiam, Euangeliis dominicalibus ſubnexa, aedificationi legentium pro illo tempore maxime inſeruiebat.

XIII. *Ein Regiment der iungen Kinder.* Auguſtae per Ioan. Baemler anno 1474. in fol.

Hunc tractatum in pagina ſeparata praecedit imago ligno inciſa, quae eadem eſt, quam anno 1472 N. IX in Summa IOANNIS deſcripſimus. Tunc ſequitur auctoris, qui *Bartholomaeus* METLINGER Medicinae Doctor in Vrbe Auguſta erat, praefatio, in qua hunc tractatum breue ſummarium vocat, *darauſs*, vt auctoris verbis vtar, *ein yeglich vatter vnd mutter abnemen vnd verſten mögend wie erſtgeborne Kind vncz zu den ſiben iaren in geſundheit auch in Krankheiten gehalten werden ſoll.* Auerſa folii primi pagina regiſtrum rubro colore impreſſum, & folio ſecundo primum operis capitulum incipit. Deſunt cuſtodes, ſignaturae, paginarum numeri, & initiales litterae. Litterae, quibus impreſſum, ſunt illae, quas tabula III. N. II exhibet. Ad calcem operis legitur: *Gedruckt vnd volendet von ioh. Bümler. zu Augſpurg. An ſant. Auguſteins tag als man zalt nach xpi geburt tauſent vierhundert vnd in dem LXXIIII. iar.*

Haec eſt ſecunda huius operis editio; prima enim anno 1473 ſine loci, & typographi indicio, & quidem, vt Cl. PANZER in *Annal. litterat. teut.* p. 73 teſtatur, ex *Guntheri* ZAINER officina in lucem prodiit.

XIV. Tractatus de ſeptem peccatis capitalibus, & virtutibus iſtis oppoſitis c. figg. Theodiſce. Auguſtae per Ioan. Baemler anno 1474. in fol.

In ſeparata pagina huius tractatus adſpicitur imago ligno inciſa, quae praeter B. V. MARIAM, & IOANNEM Euangeliſtam CHRISTVM a morte reſurgentem, & in ſepulchri lapide ſedentem repraeſentat. In fronte folii primi legitur impreſſum: *Hie nach volget ein ſchöne materi von den ſiben todſünden vnd von den Syben tugenden darwider, nach auſsweyſung der figuren hernach volgende Alſo iſt diſe materi durch einem hochgelerten man zuſamen geſeczet vnd geprediget worden.* Quodlibet vitium, & quaelibet virtus exhibetur per iconem ligno inciſam. Sic ſuperbia auream cataphractam induta, pauonem in galea, in clypeo aquilam, leonem coronatum in vexillo, & in manu gladium habens, in dromedario equitat. Figuram ſequitur eiusdem quoad omnes proprietates explicatio. Tractatus iſte folia 28 complectens, typo a tabula III. N. I exhibito impreſſus eſt, & nullas ſignaturas, cuſtodes, aut paginarum numeros, nullasque initiales litteras oſtendit. Ad finem ſequens habetur notitia: *Gedruckt vnd volenndt zu Augſpurg von Iohanne Bämler an ſant Ottmars abent Anno &c. im LXXIIII. iar.*

XV. Quaeſtio, an vir vxorem ducat? ab Alberto de Eyb reſoluta. Theodiſce. Auguſtae per Ioannem Baemler anno 1474. in fol.

Albertus de EYB iuris vtriusque doctor, Archidiaconus Eccleſiae Cathedralis Wirceburgenſis, Canonicus Bambergenſis, & Euſtettenſis, praecipua erga ſenatum, & ciues Norimbergenſes adfectione motus, praeſentem ſcripſit materiam, hiſtoriis lepidis ornatam, ad nouum fauſtumque annum iisdem anno 1472, vt in praefatione, quae primam paginam occupat, legitur, dedicauit. Auerſam folii primi paginam implet operis foliis 62 contenti index,

dex, quem folio ſecundo opus ipſum in tres partes diuiſum excipit : eius initium ſic ſonat: *Ob einem mann ſey zenemen ein eelich weib oder nit.* Character, quo impreſſum eſt, tabula III. N. II videndus eſt. Ad finem legitur: *Gedruckt zu Augſpurg von iohanne Bümler in dem LXXIIII. iare.*

Praeſentem editionem iam anno 1472 duplex alia praeceſſit, quarum Cl. PANZER in *Annal. teut.* p. 67 & 68 meminit, & vnam *Friderico* CREVSSNER, alteram *Guenthero* ZAINER attribuit.

XVI. Arbor Conſanguinitatis, & Adfinitatis. Theodiſce. Auguſtae Vindelicorum per Ioannem Baemler anno 1474. in fol.

Prima pagina folii primi vacua eſt; in auerſa dein legitur: *Den vom der geſipten Früntſchafft in teutſch kurcz zu beſchreiben wie in der hochgelert doctor iohannes andree vormals in latein völliger beſchriben hat.* Quinque foliis conſtat hic tractatus, & ſextum figuram arboris exhibet. Impreſſus eſt typo, quem tabula III. N. II repraeſentat. Littera initialis ligno eſt inciſa. Ad finem legitur: *Alſo endt ſich der bom der geſipſchafft mit den regeln der vnuerſchafften erbſchafft. Gedruckt zu augſpurg. von iohanne Baemler Anno in dem LXXIIII. iar.*

XVII. Vincentii Bellouacenſis Ord. Praedic. Speculi Hiſtorialis Libri XXXI. Tomi III. Sine typographi nota Auguſtae anno 1474. in fol. mag.

Tomus primus, foliis 341 conſtans, decem priores libros, quibus praemiſſus eſt index, & prologus, complectitur. Index nouem folia occupat: folio decimo *Incipit Prologus Fratris Vincentii de Burgundia Ordinis predicatorum in librum qui dicitur Speculum Hiſtoriale,* quem auctoris epiſtola dedicatoria ad LVDOVICVM *IX* Galliae Regem antecedit. Prologus 20 capitibus conſtat, in quo de cauſa ſuſcepti operis, eius materia, de modo agendi, de vtilitate operis &c. agit. Quarta folii 16 columna EXPLICIT PROLOGVS. Tum immediate *Incipit Liber Primus Speculi Hiſtorialis. Qui continet omnium temporum hyſtoriam*, qui tertia columna folii nonageſimi terminatur. Folio 213 ad finem columnae ſecundae legitur: *Explicit liber ſextus Speculi hyſtorialis fratris vincentii. Sequitur liber ſeptimus De promotione Claudii ad imperium.* Auerſa eiusdem folii vacua eſt, & libri ſeptimi caput primum folio ſequenti incipit. Secunda folii 341 columna *Explicit prima pars ſpeculi hyſtorialis vincentii continens libros decem.*

Tomus ſecundus foliis 330 contentus, vndecim ſequentes libros comprehendit. Praemiſſus eſt index nouem folia complectens; folio decimo *Incipit ſpeculi hyſtorialis Vincentii pars ſecunda. Liber vndecimus. De imperio Hadriani & Galieni & paſſione ſancti dyoniſii alexandrini. Euſebius in cronicis. Cap. pmum.* Liber vndecimus finitur prima columna folii 28. Secunda columna 330 folii. *Secunda pars ſpeculi hyſtorialis fratris vincencii. Et viceſimus primus liber in ordine totius voluminis finit feliciter.*

Tomus tertius folia 373, & ceteros decem libros continet. Folia decem priora index occupat, folio vndecimo *Tercia pars ſpeculi hyſtorialis fratris vincencii. Et viceſimus ſecundus liber in ordine totius voluminis Incipit feliciter. De Imperio mauricii & ſubuerſione partis antiochie. Capitulum primum.* Liber 22 quarta folii 39 columna terminatur, & folio ſequenti *Incipit liber viceſimus tercius ſpeculi hyſtorialis fratris vincencii de burgundia.* Tertia folii vltimi columna, linea 13 liber 31 deſinit, cui ſequens carmen legitur ſubiectum:

Codicis inſignis quin periodus quoque finis
Fauſte nunc annotatur agente deo.
In partes hunc ſectum tres auguſtaque lector
Impreſſa littera dedit ecce tibi.

Hyſto-

Hyſtorie ſeriem cuiuſuis complicat in ſe.
Hyſtoricum ſpeculum cui bene nomen erit
Illuſtris ſentencia tempore quelibet apto
Omnis & inſeritur florida queque viri.
Auctoris nomen Vincentius. ordine fertur
Predique cator. burgundia ſed patria.
M. CCCC. LXXIIII.

Litterae, quibus hoc magnae molis opus impreſſum eſt, ſunt gothicae maiuſculae, & florentes, a tabula III. N. III exhibitae, quibus etiam *Antonius* SORG typographus Auguſtenſis anno 1475 ad *S.* AVGVSTINI librum, qui *quinquaginta* vocatur, excudendum vſus eſt. Quaeuis pagina in duas eſt diſtincta columnas, quarum quaelibet integra 52 complectitur lineas. Diſtinctionis ſigna obſeruantur punctum, comma, & interrogationis ſignum; nulli vero cuſtodes, aut ſignaturae, nullique paginarum numeri. Charta eſt alba admodum, & firma, ſed minus polita. Initiales litteras paruas adiecit typographus, maiores autem auro, & diuerſis coloribus inſignes calligraphus adpinxit.

Auguſtae Vindelicae illud prodiiſſe in lucem, tam characteres, quam vox *Auguſta* in carmine praefato poſita, nos admonent. Vocem, *Auguſta*, ciuitatem Auguſtenſem denotare, cuilibet adcuratius conſideranti patebit; dicitur enim ibi, *Auguſta tibi Lector hunc* — Codicem — *in tres partes ſectum impreſſa littera dedit.* Speculum iſtud in noſtro aſceterio fuiſſe typis excuſum, duo teſtimonia coaeua, & domeſtica euincunt. Primum deſumtum eſt ex *Wilhelmi* WITTWER, qui eodem tempore in noſtro monaſterio Monachus viuebat, *Catalogo Abbatum San-Vlricanorum MS.*, in quo legitur: *Iuſſit* — Scilicet *Melchior* STAMHAM — *etitiam imprimi* VINCENTIVM *in naturali* — lege Hiſtoriali — *ſpeculo in tres partes; ſed antequam finiretur, obiit idem Pater & Abbas, vt infra dicetur, & per ſucceſſorem ſuum completi ſunt Sermones & Speculum.... Sequuntur metra, qui continentur in fine tertiae partis Speculi Hiſtorialis Vincentii:*

Codicis inſignis quin periodus quoque finis &c.

Haec WITTWER. Secundum teſtimonium ex exemplari, IOANNI de WERDENBERG Epiſcopo Auguſtano a noſtris oblato, quod in bibliotheca Pfaffenhuſiana extat, ad cuius finem eiusdem Epiſcopi inſignia adſpiciuntur depicta, & ſequentia manu coaeua adſcripta: *Melchior de Stainhaim Abbas SS. Vdalrici & Auffrae ordinis S. Benedicti Nomina dictorum, & ciuitatis Auguſtenſis incepit opus illud impreſſoriae artis perficere, & antequam finiit ipſum, huius aduenit - - - amara mors. Poſt eum ſucceſſit Fr. Hainricus Fries, qui - - Iohanni Epiſcopo Auguſtenſi Vincentium illum in hiſtoria dedit. dedicauit.* Satis itaque, VINCENTII *Speculum hiſtoriale* ex noſtri monaſterii officina in lucem prodiiſſe, me demonſtraſſe puto.

Hac de editione nullus Bibliographorum, praeter Cl. ZAPFIVM, & Cl. VEITHIVM mentionem fecit, ex quo ſumma eiusdem raritas eluceſcit. Prima huius operis editio, teſte MEVSELIO in *Bibl. Hiſt. Struu.* Vol. I. P. I p. 82, ſine loci, anni, & typographi indicio prodiit. Secunda Argentinae per MENTELIVM anno 1473 impreſſa eſt. Tertia, quam ille ignorauit, praeſens merito numeratur, licet BEVGHEMIVS Norimbergenſem anno 1473 impreſſam adferat; videtur enim in anni poſitione erraſſe, cum BAVR in *Bibl. Vniuerſ.* T. I. p. 62 nullius ante annum 1483 Norimbergae typis euulgatae meminerit.

Quid de hoc opere tenendum ſit, MEVSELII iudicium audiamus. Scripſit hic vir eruditiſſimus l. cit. „*Speculum Hiſtoriale*, ſatis amplum & vaſtum eſt opus, complectens hiſtori-
„ am vniuerſam ad annum 1254, conſarcinatam quidem ex quibuscunque ſcriptoribus, mul-
„ tisque fabulis impletam, ita vt caute fides ſit adhibenda: attamen digniſſimum, quod in

„ vſus criticos vertatur, quippe quod multa ex ſcriptoribus deperditis & ineditis fragmenta „ comprehendat. „

XVIII. Leonardi de Vtino Ord. Praedic. Sermones aurei de Sanctis. Sine loci, & typographi nota anno 1474. in fol.

Integrum hoc opus 430 foliis conſtat. Typus, quo impreſſum, eſt romanus, & perelegans, quem tabula III. N. VI exhibet. Charta eſt alba admodum, firma, & laeuigata, chartarii ſignis capite bouino, inter cuius cornua ſtilus iu crucem deſinens exſurgit, & clauibus decuſſatis inſtructa. Diſtinctionis ſigna occurrunt punctum, colon, & interrogationis ſignum. Signaturae nullae obſeruantur, nulli cuſtodes, aut paginarum numeri, nullaeque litterae initiales.

Primum folium occupat *tabula omnium ſermonum contentorum in hoc volumine*. In fronte folii ſecundi legitur: *Sermones aurei de Sanctis. Fratris Leonardi de Vtino: ſacre Theologie doctoris: ordinis predicatorum. Prologus*, qui auerſa folii tertii pagina, linea octaua terminatur. Tum incipit *In feſto glorioſiſſimi Confeſſoris ſancti Leonardi Sermo*, cuius finis prima folii vndecimi pagina linea quinta occurrit. Ad calcem operis legitur: *Expliciunt ſermones aurei de ſanctis per totum annum. quos compilauit magiſter Leonhardus de Vtino ſacre theologie doctor ordinis fratrum predicatorum. Ad inſtantiam & complacentiam magnifice communitatis Vtinenſis. ac nobilium virorum eiuſdem. M. CCCC. XLVI. in vigilia beatiſſimi patris noſtri Dominici confeſſoris. Ad laudem & gloriam dei omnipotentis: & tocius curie triumphantis.*

Laus Deo.

M. CCCC. LXXIIII.

Huius editionis iam ante me clariſſimi viri ZAPFIVS in *Annal. typogr. Auguſt.* p. 27. VEITHIVS in ſua *Diatriba*, & GEMEINER in *Notit. Libr. rar. Bibl. Ratisbon.* p. 18 mentionem fecerunt, & ex KHAMMII *Hierarchia Auguſtana* in noſtro monaſterio ſermones iſtos typis fuiſſe excuſos, certiores nos reddiderunt. Huic teſtimonio & aliud domeſticum, ac coaeuum ex WITTWERI *Catalogo Abbatum MS.* addam. In hoc legitur: *Dein Sermones aureos Leonardi de Vtino, de Sanctis, & finiti ſunt* 1474 *ſed compoſiti ſiue collecti per praedictum Magiſtrum Leonardum de Vtino anno Domini* 1446. Haec editio merito bibliothecarum cimeliis adcenſetur, dum non tam obuia in librorum ſcriniis reperitur, & Bibliographis etiam praeſtantioribus incognita permanſit. Praeſentem iam aliae praeceſſere. MARCHAND in *diction. hiſtorique* principem editionem ad annum 1446 refert; aſt mihi veriſimile videtur, virum hunc eruditum annum compoſitionis, pro anno impreſſionis adſumſiſſe. QVETIF alterius anno 1466 euulgatae meminit, quam tamen viri litterati in dubium vocant. Prima itaque laudatur illa, quae ſine loci, & typographi indicio in lucem prodiit, & quam ſecuta eſt alia Venetiis per *Franc.* de HAILBRVNN & *Nic.* de FRANCFORDIA impreſſa, quam MAITTAIRE T. IV. p. 330 recenſet. His proxime adcedit in praeſenti deſcripta, de qua nec QVETIF, nec MAITTAIRE notitiam habuerunt.

Anno MCCCCLXXV.

I. Biblia latina, Norimbergae per Antonium Koburger anno 1475. in fol. mag.

Haec Biblia 480 folia comprehendunt, non 482, vt Cl. MASCHIVS habet. Deſiderantur ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri: Litterae initiales ſunt auro inſignes, & diuerſis coloribus adpictae. Charta eſt firmiſſima, & munda. Typus, quo excuſum, gothicus maiuſculus eſt, quem tabula VI. N. I oſtendit. Quaeuis pagina in [illegible] diſtincta columnas,

quarum

quarum quaelibet 48 numerat lineas. Diſtinctionis ſigna obſeruantur praeter punctum, colon, & interrogationis ſignum.

In fronte primae columnae legitur impreſſum: *Incipit epiſtola ſancti hieronimi ad paulinum preſbiterum: de omnibus diuine hiſtorie libris.* Tertia columna folii tertii, linea 13 *Explicit epiſtola*: & *Incipit prologus in libros moyſi*, quem folio ſequenti excipit *liber bhreſit quem nos geneſim dicimus.* Folii 242 quarta columna *Explicit Pſalterium*, qui liber *ymnorum*, ſeu ſoliloquiorum adpellatur. Pſalmi nullo numero ſunt indicati. Folio 243 incipit *Epiſtola ſancti hieronimi preſbiteri ad chromacium & eliodorum epiſcopos de libris ſalomonis*, quae primam occupat columnam; ſecunda dein *Incipit liber prouerbiorum.* Vetus teſtamentum deſinit quarta columna folii 383, & nouum folii 480 ſecunda columna, linea 22, cui haec leguntur ſubiecta: *Opus veteris nouique teſtamenti. Impreſſum ad laudem & gloriam ſancte ac indiuidue trinitatis. Intemerateque virginis marie feliciter finit. Abſolutum conſummatumque eſt. In regia ciuitate Nurembergen. per Antonium Coberger incolam ciuitatis eiuſdem. Anno incarnationis dominice. M. CCCC. LXXV. Ipſo die Sancti Otmari confeſſoris: XVI. Nouembris.*

Lectiones ſingulares in hac editione adnotauit Cl. MASCHIVS in *Bibl. S.* Le LONG *Vol. III. P. II. C.* 2. *ſect.* 1 quas ante lectorum oculos ponam. SAM. XX. 6 deſunt verba: *& multis cnnis ſaluos faciens tuos, & omnia tua.* ESDR. IX. 8. *Pax illius. Eſa.* XXXVII. 29. *in auribus tuis.* C. XLII. 2 *rex eius.* IEREM. XVIII. 6. *Ecce ſicut lutum in manibus figuli, ſic & domus iſrael in manu mea.* EZECH. XXIX. *In anno decimo & duodecimo menſe vna die menſis. Phil.* I. 2. *Diaconibus.* IAC. V. 3 *& erugo eorum in teſtamentum. Apoc.* XIX. 1 *tubarum* pro *turbarum.*

Idem MASCHIVS l. cit. animaduertit, haec biblia tanquam bibliorum hebraicorum editionem primam laudari a *Mariano* VICTORINO in *indice operum S.* HIERONYMI. Primam quoque adpellabo, quae ex *Koburgeriana* officina in lucem prodiit. Eiusdem ſententiae eſt Cl. PANZER, qui, vt iam ſuperius adnotauimus, Bibliorum, quae ROEDER, & MAITTAIRE anno 1471, a KOBVRGER impreſſa fuiſſe ſcribunt, exiſtentiam omnino negat. Conf. *Notit. Bibl. Germ. Seculi XV p.* 68.

II. Biblia latina. Sine loci, & typographi indicio anno 1475. T. II. in fol.

Integrum hoc opus foliis 460 conſtat: tomus primus 226; ſecundus vero 254 complectitur. Paginae ſingulae in duas columnas, quae lineas 48 continent, diuiſae ſunt. Excellit hacc editio litteris initialibus, ſeu florentibus ligno inciſis, & quidem iisdem, quae in editione ſine anni, loci, & typographi nota, & iisdem characteribus impreſſa, quae praeſentem anteceſſerat, videndae ſunt. Deſunt ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri, non item rubricae. Charta eſt denſa quidem, ſed non alba admodum, capite bouino & littera D linea perpendiculari diuiſa, ſignata. Littera Iod lineolam puncti loco ſibi habet impoſitam. Tituli librorum, & praefationum rubro, capitum vero nigro colore expreſſi habentur.

In ſuperiori primae columnae margine legitur rubro expreſſum: *Preuatio.* Dein iterum rubro impreſſum: *Incipit epiſtola Sancti iheronimi ad paulinum preſbiterum de omnibus diuine hiſtorie libris*, quam folii tertii columna tertia prologus in *Pentateuchum* excipit. Ad finem quartae columnae *Incipit liber breſich quem nos geneſim dicimus.* Folii 72 ſecunda columna, linea 12 *Explicit deutronomium.* Pſalmi, quibus vnicus *S.* HIERONYMI prologus praemiſſus, & ſingulis tituli ſunt praefixi, 171 numerantur, & folii 202 columna tertia initium ſumunt; terminantur vero quarta columna folii 226 his verbis: *Et ſic eſt finis.* Pſalmis ſequens notitia rubro atramento ſubſcripta habetur: *preſens liber emptus eſt per hainricum hofer plebanum In Aſchaw octaua die Menſis Octobris A.* 1475.

 Tomus

Tomus ſecundus incipit ab epiſtola *S.* HIERONYMI ad CHROMACIVM, & HELIODORVM de libris SALOMONIS, quae primam implet columnam. Nouum teſtamentum incipit folii 133 prima columna. In margine Euangeliorum canones EVSEBII charactere minuſculo ſunt adnotati. *Apocalypſis* tertia folii 228 columna terminatur, cui nota anni 1475 chifris arabicis tunc temporis vſitatis adiecta habetur. Sequitur folio 229 epiſtola MENARDI ad *Iacobum* de ISENACO, librorum ſacrorum ſummam quamdam, & compendium continens, quae folii 232 columna quarta abſoluitur. Huic ſequens carmen ſubiectum eſt:

Qui memor eſſe cupit librorum bibliothece
Diſcat opus preſens ſi retinere velit
Maxima de minimis ex partibus accipe totum
Inuenies quod amas ſi ſtudioſus eris
Ecce iheſu criſte claudo pietate libellum
Sit benedictus deus & homo de virgine natus
Credentes verbis ſacris ſaluare paratus.

Duo poſtrema folia canones EVSEBII continent.

De typographo, & de impreſſionis loco, ſi ex charactere, ac initialibus litteris aliquid diuinare licet, impreſſionis locus nullus alius eſt, quam Baſilea, & *Bernardus* RICHEL eadem prelo commiſiſſe, dicendus erit. Character enim idem plane eſt, vt Cl. MASCHIVS l. cit. teſtatur, quo RICHEL anno 1477 Biblia adiecto ſuo nomine, & anni, & loci nota euulgauit; atque eaedem litterae initiales ligno inciſae in illis conſpiciuntur. Characterem illum tabula IV. N. II oſtendit. Huic editioni rariſſimae RICHEL duas alias praemiſit. Prima, quam pag. 53. N. LXV adumbrauimus, ſolum *Libros* SALOMONIS, *Prophetas*, *Libros Machabeorum*, & *nouum teſtamentum* complectitur; reliquos enim libros *veteris teſtamenti* a BERCHTOLDO quodam impreſſos fuiſſe, monſtrauimus. Secunda, quae quoad typum, litteras initiales, & cetera, quae ad formam externam ſpectant, vix non in omnibus cum praeſenti perfectam obtinet ſimilitudinem, nec locum, nec annum, nec typographum adſignatum habet.

III. S. Bernardi Abbat. Clareuallenſis Sermones. Moguntiae per Petrum Schoiffer anno 1475.

Opus iſtud, foliis 232 contentum, eodem charactere gothico maiuſculo, quo *S.* AVGVSTINI libri de *Ciuitate Dei* anno 1473 excuſi ſunt, in duabus columnis impreſſum eſt. Charta eſt munda, & firma, diuerſis chartarii ſignis inſignita. Signaturae nullae adparent, nulli cuſtodes, aut paginarum numeri. Prima littera initialis deaurata, & diuerſis coloribus diſtincta CHRISTVM a cruce deſcendentem, & *S.* BERNARDVM amplexantem exhibet; reliquae vero vel rubro, vel caeruleo colore a miniculatore adiectae ſunt.

In fronte rubro legitur impreſſum colore: *Sermones beati bernardi abbatis clareuallis incipiunt feliciter.* Folio 166 *Incipiunt ſermones eiuſdem de diuerſis De nimia quadam Fallacia preſentis vite.* Folii 209 tertia columna *Incipit Ser. exhortatoriuſ. beati bernhardi abbatis clareuallenſ. ad milites templi*, cui eiusdem epiſtola in iſtum ſermonem, & capitulorum argumenta praemiſſa ſunt. Folii 216 ſecunda columna *Incipiunt capitula ſermonis ad clericos.* In fine ſequens habetur notitia rubro colore expreſſa: *Anno natiuitatis xpi. M. CCCC. LXXV. decima quarta die menſis aprilis In nobili vrbe Maguncia, non atramenti calamo camaue! ſed artificioſa quadam adinuentione imprimendi ac caracterizandi Sermones hos beati bernardi abbatis clareuallis cunctipotenti annuente deo Petrus ſchoyffer de gernſheym ſuis conſignando ſcutis feliciter conſummauit.* Subiectum eſt ſcutum rubro expreſſum. Sequuntur adhuc duo folia, quae ſermonum argumenta complectuntur.

Huius

Huius editionis meminit Cl. FREYTAG in *Analect. Litter.* p. 87, de qua ſcribit : „ Haec „ ſermonum editio e rariſſimis eſt, & inter bibliothecarum, in quibus reperitur, cimelia re„ ferri ſolet. „

De *S.* BERNARDI ſermonibus OVDINVS T. II col. 1251 ex *actis Eruditorum Lipſienſium* inſeruit : „ Sermones iſti verborum acumine, ſententiarum varietate, rerum ſublimitate, & „ affectuum pietate, caeteris eius ſcriptis minime cedunt. Quam laudem BERNARDVM cum „ paucis habere communem doctiſſimi editores *San - Mauriani* obſeruant : cum in reliquorum „ Patrum ſcriptis ea pars, quae homilias ſeu ſermones habuerit, plerumque minus elabora„ ta deprehendatur. „

IV. M. T. Ciceronis Epiſtolarum Familiarium Libri XV. Sine loci, & typographi nota anno 1475. in fol.

Splendidiſſima haec eſt editio, ſiue characteres, qui romani, & nitidi, ſiue charta ſpectetur, quae alba admodum, & firma, marginumque amplitudine ſuperbit. Conſtat foliis 177 ; nec ſignaturas, nec cuſtodes, nec paginarum numeros oſtendit. Initiales litteras miniculator rubro adpoſuit colore. Diſtinctionis ſigna occurrunt punctum, colon, & interrogationis ſignum. Diphtongi *ae*, & *oe* vbique adparent. Lineae in quauis pagina 34 numerantur.

In fronte legitur : *Marci Tullii Ciceronis Epiſtolarum Familiarium Ad Lentulum Proconſulem Liber Primus Foeliciter Incipit.* Auerſa folii duodecimi pagina, linea vigeſima *M. T. C. Epiſtolarum familiarium liber ſecundus incipit ad Curionem.* Folii 177 auerſa pagina, linea ſeptima vltima terminatur epiſtola, cui ſubiectum habetur :

M. CCCC. LXXV.

Opus Praeclariſſimum. M. T. Ciceronis Epiſtolarum Familiarium Impreſſum Foeliciter Finit.

FINIS.

Paruo ſpatio interiecto ſequitur *Epiſtola C. Fabricii & aemilii Conſulum Romanorum ſuper proditione ſcripta ad Regem Pirrhum : in qua accuſatur : ſecundum quoſdam Timochares : cuius filii in conuiuio Regi pocula miniſtrabant : ſecundum alios Nitias : quod conſulibus obtulerat Regem uenenis necare.* Epiſtolae huic nouem lineis in eadem pagina abſolutae ſequentia adiecta ſunt : *Pirrhus Rex conſulibus : & Populo Romano laudes gratiaſque ſcripſit : Captiuoſque omnes quos ſecum habebat conſulibus reſtituit : redditque.*

Huius editionis mentionem facit de BVRE *Bibliogr. Inſtructiu — Belles Lett.* n. 2414 eamque rariſſimam, ac omnis aeſtimationis dignam iudicat, atque ex *Nicolai* IENSON officina Venetiis in lucem prodiiſſe ſuſpicatur. Aſt ex accurata characterum comparatione, haud parum deceptum fuiſſe DEBVRIVM, neque a IENSON, neque a *Vindelino de* SPIRA, neque ab ADAMO anno 1471 memorato euulgatam eſſe, didici.

V. S. Thomae Aquinatis Catena, ſeu gloſſa continua in quatuor Euangelia. Norimbergae per Antonium Koburger anno 1475. in fol. max.

Iam pag. 71. N. XCIV de hoc opere, quod Eslingae per *Conradum* FINER typis fuiſſe excuſum, diximus, notitiam dedimus. Vbi etiam alias eiusdem editiones recenſuimus.

Opus iſtud, foliis 431 contentum, in duabus columnis charactere, quo Biblia numero primo huius anni deſcripta ſunt excuſa, papyro. quae venuſtate, albedine, longitudine, & latitudine priores editiones antecellit, impreſſum eſt. Columnae ſingulae 57 continent lineas. Chartarii ſignum triangulus cum ſtilo prominente, & in crucem deſinente obſeruatur. Litterae initiales librorum deauratae, capitum vero diuerſis coloribus depictae haud parum hanc excolunt editionem. Signaturae, cuſtodes, & paginarum numeri deſiderantur.

Initio

Initio operis legitur impreſſum: *Diui Thome aquinatis continuum in librum euangelii ſecundum Matheum.* Haec verba ſequitur praefatio ad VRBANVM *IV.* P. M. cui primum dedicauit librum, directa. Columna tertia folii ſecundi, linea octaua primum gloſſae in MATTHAEVM capitulum inchoat, folii 153 vero tertia columna terminatur; mox deinde *Incipiunt Capitula euangelii mathei per ordinem*, quae ſequentis folii columna ſecunda finiuntur. Auerſa eiusdem vacua. Folii 155 ſine titulo incipit gloſſa in *S.* MARCVM ab epiſtola dedicatoria ad AMBALDVM Cardinalem Presbiterum tit. Baſilicae XII Apoſtolorum, in qua S. Doctor ſuos aduerſarios, praecipue *Petrum* de ALVA, vt iam p. 72. N. XCIV animaduertimus, qui hoc opus illi abiudicare non dubitant, refutauit. Cum vero l. cit. verba eiusdem referre omiſimus, hic adſcribere volumus. *Verum*, ait, *quia eo ſummo pontifice* — VRBANO *IV* — *ex hac vita, ſubtracto, tria euangelia Marci, Lucae & Ioannis exponenda reſtabant, ne opus, quod obedientia inceperat, negligentia imperfectum relinqueret, cum multo labore diligens adhibui ſtudium, vt quatuor euangeliorum expoſitionem complerem, eadem in omnibus forma ſeruata in ponendis ſanctorum auctoritatibus, & eorum nominibus preſcribendis. Et vt magis integra & continua predicta ſanctorum expoſitio redderetur, quaſdam expoſitiones doctorum grecorum in latinum feci transferri, ex quibus plura expoſitionibus latinorum doctorum interſerui, auctorum nominibus prenotatis.* Terminatur quarta folii 204 columna.

Folio 205 incipit *Super euangelio ſancte luce. Continuum ſancti thome!* quod folio 377 *Beati thome aquinatis. Continuum in euangelium ſancti iohannis* excipit. Ad calcem operis legitur:

Beati thome de Aquino
Gloſa continua ſuper quatuor
Euangeliſtis feliciter finit
Impreſſa Nurmberge per pro-
uidum virum Anthonium
Coberger. Anno dominice Incar-
nationis. MILLE. CCCC.
LXXV. DIE. VIII. AVGV.

VI. S. Thomae Aquinatis Quaeſtiones de quodlibet XII. Vlmae per Ioannem Zainer anno 1475. in fol.

Quaeſtiones iſtae, foliis 224 comprehenſae, papyro firmae quidem, ſed non albae admodum, typo, a tabula VII. N. IV exhibito impreſſae ſunt, & ſignaturis, cuſtodibus, paginarumque numeris carent. Initiales litterae ſunt ligno inciſae.

Initio operis legitur: *Primum Queſtiones de quodlibet Sancti Thome de aquino ordinis fratrum predicatorum incipiunt feliciter.* Primum Quodlibet auerſa folii 17 pagina, linea tertia deſinit. Ad calcem operis ſequens habetur notitia: *Immenſa dei clementia finitur Quodlibet liber ſancti Thome de Aquino ordinis fratrum predicatorum in eiuſdemque gloriam compoſitus. Impreſſus Vlm per Iohannem czainer de Rutlingen. Anno dni. Milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo quinto. Pro cuius conſummatione Rex. regum laudetur in ſecula benedictus Amen.* Meminerunt huius editionis QVETIF T. I. *ſcript. Ord. Praed.* p. 290, & MAITTAIRE T. IV. p. 356. BAVR T. II *ſuppl. Bibl. Vniuerſ.*, qui eam rariſſimam adpellat. Duae aliae hanc, teſte QVETIF, praeceſſere, prima anno 1471 Coloniae ex ARNOLDI *ther* HOERNEN, ſecunda ex *Andreae* FRISNER & *Ioan.* SENSENSCHMID officina Norimbergae anno 1474 in lucem prodierunt.

VII.

VII. Leonardi de Vtino Ord. Praedic. Sermones aurei de ſanctis. Vlmae per Ioan. Zainer anno 1475. in fol. mag.

Index ordine alphabetico diſpoſitus, & tabula omnium ſermonum in hoc volumine contentorum antecedit opus, foliis 18 conſtans. Opus autem ipſum folia 225 complectitur, & charactere, quo praecedens, papyro longitudine, latitudine, firmitate, & albedine praeſtanti in duabus columnis impreſſum eſt. Litterae initiales ligno inciſae, a typographo adiectae conſpiciuntur; nullae vero ſignaturae, cuſtodes, aut paginarum numeri. Singuli ſermones in ſuperiori margine litteris & cifris romanis ſunt adſignati.

Indice abſoluto, legitur in prima columna folii primi: *Sermones aurei de ſanctis. Fratris Leonardi de Vtino. ſacre theologie doctoris. ordinis predicatorum prologus*, qui quarta eiusdem folii columna, linea trigeſima terminatur, & immediate ſequitur: *In feſto glorioſiſſimi confeſſoris ſancti Leonardi Sermo.* Folii 225 ſecunda columna *Expliciunt Sermones aurei de ſanctis per totum annum, quos compilauit magiſter Leonardus de Vtino ſacre theologie doctor ordinis fratrum predicatorum Ad inſtantiam & complacentiam magnifice communitatis Vtinenſis ac nobilium virorum eiuſdem. M. CCCC. XLVI. in vigilia beatiſſimi patris noſtri Dominici confeſſoris ad laudem & gloriam dei omnipotentis & totius curie triumphantis.*

Impreſſique ſunt hi ſermones in opido Vlm per diſcretum Iohannem Zeiner de Rutlingen. anno domini. M. CCCC LXXV.

Iam ſuperiori anno de aliis huius operis editionibus mentionem feci, ita, vt plura de iisdem dicere, neceſſum haud ſit.

VIII. Roberti Carazoli de Licio Ord. Min. Quadrageſimale. Baſileae per *Bernardum* RICHEL, & *Michaelem* WENSLER anno 1475. in fol.

Auerſa folii primi pagina — Prima vacua eſt — ſiſtitur tabula ſermonum omnium in hoc volumine contentorum, quae prima ſequentis folii pagina finitur; auerſa vero *Sacre theologie magiſtri necnon ſacri eloquii preconis celeberrimi fratris Roberti de Licio ordinis Minorum profeſſoris opus quadrageſimale perutiliſſimum quod de penitencia dictum eſt feliciter incipit.* Sermo primus prima folii vndecimi pagina terminatur. Ad calcem operis ſequentes verſus habentur:

Robertus diui Franciſci ex ordine ſcripſit.
Hec tibi! qum paulus papa ſecundus erat.
Aſt preſſit manibus hec terſis in baſilea.
Bernardus richel. Cum michaele wenſel
M. CCCC. LXXV°. fluente.

Sermones excipit index alphabeticus, & tituli ſermonum in hoc opere contentorum.

Opus conſtat foliis 300, nullasque ſignaturas, aut cuſtodes, nullosque paginarum numeros oſtendit. Litteras initiales paruas adiecit typographus, & primi ſermonis littera initialis eſt ligno inciſa. Typus, quo impreſſum, eſt gothicus minuſculus a tabula IV. N. III exhibitus.

IX. S. Thomae Aquinatis Quaeſtiones XXIX. de veritate diſputatae. Coloniae per Ioan. Koelhoff anno 1475. in fol.

S. THOMAS, vt *Guilelmi* de THOCO diuo contemporanei verbis vtar, diuerſis dominis, & Religioſis perſonis, quibus, ſicut ei mittebant dubia, dabat illuminatus diuinitus de veritate reſponſa, vt nullum in humanis intellectus eius lateret dubium, ad cuius non pertingeret diuina luce ſecretum.

Quatuor priora folia tituli quaeſtionum occupant; folio dein quinto ipſum opus, foliis 480 contentum, ſine omni titulo, aut inſcriptione his verbis incipit: *Quid eſt veritas & vtrum veritas principalius inueniatur in intellectu quam in rebus.* Opus ſecunda folii 480 columna, linea 31 terminatur, cui ſequentia ſubiecta habentur: *Queſtiones diſputate. luculenter quam diſſerte Beati Thome aquinatis. per me Iohannem Koelhoff de Lubeck Colonie incolam diligenter impreſſe Anno domini 1475 finiunt.*

Haec editio rariſſima, mihi omnium prima videtur. QVETIF, MAITTAIRE, BAVR, & alii Bibliographi nullam de ea habuerunt notitiam.

X. Catonis Ethica ampliſſimis Commentariis illuſtrata. Auguſtae ſine typographi nomine anno 1475. in fol.

Auctor huius Ethices, ſeu dyſtichorum de moribus ad filium eſt *Dionyſius* CATO. Quisnam autem fuerit, & quo tempore floruerit, viri litterati, vt IOECHER in *ſuo lexico* monet, inter ſe haud conueniunt. Cl. SEEMILLER faſc. I p. 72 cum HAMBERGER ſuſpicatur, ante CONSTANTINVM Magnum, immo iam ſub ANTONINIS claruiſſe. Addit inſuper, diſticha haec iam inde a temporibus CAROLI *M* puerorum in manibus verſata, & idonea ſcholaſticae inſtitutioni fuiſſe habita, quamuis nonnulla illorum aegre admodum cum chriſtiana doctrina conciliari poſſe, viſa ſint.

PHILIPPVS, ſeu PHILIPPINVS, Bergomenſis, Monachus Cluniacenſis, Prior monaſterii *S.* MARIAE de Treſſonibus de Padua, qui anno 1340 florebat, opus commentariis ampliſſimis illuſtrauit, multa, praeter pauca ad ſenſum diſtichorum euoluendum idonea, inſeruit aliena, & ad praedictum ſcopum nihil, aut parum certe conducentia.

PHILIPPVS operi praemiſit praefationem, qua, illud duabus conſtare partibus, prooemiali ſcilicet, & tractatu, noſcimus. Prooemium in quatuor diuiditur partes, in prooemialem primam, ſecundam, tertiam, & quartam: tractatus vero in duas, nimirum in proſaicam, & metricam. Proſaica iterum diuiditur in praecepta numero LVI: metrica in quatuor partes. Praefationem excipit index alphabetico ordine diſpoſitus, qui folio 56 terminatur. Folio 57 incipit huius operis dedicatoria epiſtola ad *Ioannem* GALEAZIVM Comitem Mediolanenſem, directa, in cuius contextu auctor ſuum nomen manifeſtat. Iſtam folio 59 abſolutam, linea 33 ſequitur CATONIS Prooemium ad filium: *Nunc te fili cariſſime docebo quo pacto mores tui animi componas.* Progreditur hoc prooemium vsque ad folium 122, vbi auerſa pagina tandem *Primum preceptum proſaycum Itaque deo ſupplica*, incipit, cui auctoris commentarii immediate ſunt adiecti. Folio 239 *Incipit pars prima metricalis: Si deus eſt animus vt nobis carmina dicunt. Hic tibi precipue ſit pura mente colendus.* In fine operis ſequentia leguntur: *Ob prime omnium rerum cauſe preconia. militantiſque eccleſie eruditionem Cathonis magni auctoris moraliſſimi ethica pregnantiſſima torquendo Auguſte impoſita. In qua facultatum plurium gaza recondita eſt vberrima. Ex qua ſi quidem quiſquis opuſculi preſentis lector attentius, excerpere ampliſſime fructificationis palmites poterit! ſummi ac immortalis opificis preſidio finit felicius Incarnationis ſaluberrime anno M. CCCC. LXXV! die craſtina feſti omnium ſanctorum.* His ſubiunctum: *Laus ſupremo artifici mundum pugillo continenti eiuſque glorioſe, ac intemerate genitrici.*

Typus eſt plane idem, quo VINCENTII Bellouacenſis Speculum hiſtoriale in noſtro monaſterio anno 1474 impreſſum eſt, & quo *Antonius* SORG opus immediate ſequens excuderat. Magis tamen ex eo in noſtra typographia prelo commiſſum fuiſſe hoc opus, ad credendum trahor, eoquod SORG omnibus operibus a ſe hoc anno excuſis, ſcilicet *S.* AVGVSTINI *Quinquaginta*, *Summae Gallenſis*, & *Ioannis* NIDER *Praeceptorio* nomen ſuum adpreſſerit.

Folia

Folia opus iſtud voluminoſum 484 complectitur, nullas ſignaturas, nullos cuſtodes, aut paginarum numeros exhibens. Litteras initiales paruas quandoque adiecit, quandoque omiſit Typographus. Charta eſt firmiſſima, ſed minus polita. Porro haec editio primum omnium obtinet locum, & bibliothecarum cimeliis adcenſeri omnino meretur.

XI. S. Auguſtini Liber Quinquaginta adpellatus. Auguſtae per Antonium Sorg anno 1475. in fol.

Opus hoc ideo *Quinquaginta* nuncupatur, quia quinquaginta homilias, quibus varia ſcripturae loca explicantur, locique communes tractantur, continet. Conſtat 92 foliis, & eodem charactere, quo immediate praecedens, impreſſum eſt. Deſunt ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri. Initiales litterae paruae adparent.

Folium primum occupat index homiliarum in hoc opere contentarum. Folio ſecundo *Incipit liber beati Auguſtini epiſcopi, qui vocatur quinquaginta. De eo quod ſcriptum eſt. Quis eſt homo qui vult vitam & cupit videre dies bonos. Omelia prim 1.* Ad calcem operis haec habentur: *Anno domini. M. CCCC. LXXV. circiter Kal. Februarii Impreſſus eſt liber iſte ad honorem dei. Per Anthonium Sorg In Auguſta.* Meminerunt huius editionis rariſſimae OVDINVS T. I. *Comment. ſcript. Eccleſ*, col. 934. MAITTAIRE T. IV p. 355 & alii, quos Cl. ZAPFIVS in *Annal. typogr. Auguſt.* p. 32 citat.

XII. Galenſis Summa. Siue communiloquium ſeptem partibus conſtans. Auguſtae per Antonium Sorg anno 1475. in fol.

Praemittitur operi tabula quatuor foliis contenta; tabulam ſequitur prologus, qui auerſa folii ſeptimi pagina finitur. Folio octauo *Incipit diſtinctio prima Prime partis. De republica & informatione perſonarum ex quibus conſtituitur.* Opus integrum folia 204 complectens, eodem typo, quo praecedens, impreſſum eſt, & nullas ſignaturas, aut cuſtodes, nullosque paginarum numeros oſtendit. Litterae initiales ligno inciſae conſpiciuntur. Charta eſt firma, & alba admodum. In margine ſuperiori quaelibet operis pars, partisque diſtinctio indicata legitur. Vltimam diſtinctionem ſequens excipit ſubſcriptio: *Vigore motoris primi immobilis! nullam magnitudinem habentis explicit Galenſis ſumma venuſtiſſima atque lepidiſſima! ſumma collectionum alio nomine ſiue communiloquium vocitata. dogmatum varios microcoſmi gradus ac ſtatus reſpicientium complexiua. Ab Anthonio Sorg opidanum auguſtenſem! ob dei gloriam! ampliorem que ecclefie fructificationem artificialiter effigiata. Legis gratie anno M. CCCCLXXV. Laus ſummo principi! eiuſque glorioſe genitrici.* Addita eſt tabula ſecunda ordine alphabetico diſpoſita, & foliis 17 contenta.

Auctor huius operis quisnam ſit, viri eruditi non conueniunt. Putant quidam, eum eſſe THOMAM *Anglicum*, patria *Galenſem*, verius *Gualenſem*, quem alii de *Walleis*, ſeu *Vallenſem* nuncupant, ordinis Praedicatorum Alumnum. Claruit circa annum 1322, multa ſcripta, doctrina, & pietate referta poſteritati relinquens. QVETIF T. I *ſcript. Ord. Praedic.* p. . 7 & ſeqq. POSSEVIN. *Adpar. S. T.* II. p. 476.

Anno M. CCCC. LXXVI.

I. Henrici Ierung Elucidarius ſcripturarum. Norimbergae per Fridericum Creuſsner anno 1476. in fol. mag.

Auctor, qui, vt ex praefatione, quae auerſam folii primi paginam occupat, diſcimus, Norimbergae Sindici officio fungebatur, opus ſuum ex pluribus, quos citat, auctoribus congeſſit

geſſit *pro familiari* — vt ipſe loquitur — *recurſu ſacrarum ſcripturarum, praecipue intelligentia, que ex biblia trahunt fundamentum, preſens etiam traxit opus morem gerere volens ſtudioſis, vt ordiue alphabeti faciliuſ vocabulum ignotum querere poſſent procedendo circa quodlibet ſignificatum vocabuli, ſepe numero capitulum biblie vbi habetur anneetendo iuxta quatuor litterarum A. B. C. D. capitulum quodlibet diſtinguens. Vt ſi vocabulum aliquod circa principium capituli A. ponitur: ſi poſt principium B. ponitur: ſi circa medium capituli tunc C. ponitur: ſi autem circa finem ſeu terminum capituli D. vt cuilibet querenti lucide apparere poteſt. - - - - Merito igitur hic liber Elucidarius ſcripturarum intitulatur. Arte quam deus in fine mundi nouam iuſtitui voluit, vt ſine calamo impreſſorie libri figerentur Nuremberge per Fridericum Creuſner ciuem ibidem ſumma data opera nec ſegni diligentia optima littera accurate correctus comparatus eſt.* Folio ſecundo *Incipit elucidarius ſcripturarum feliciter*, a Littera A, quam littera B ſecunda folii 17 columna, linea 26 excipit. Quarta columna folii 203, linea 21 *Explicit Elucidarius ſcripturarum feliciter.* His ſubiectum legitur: *Opus (elucidarius ſcripturarum). Impreſſum ad laudem & gloriam ſancte ac indiuidue trinitatis. Intemerateque virginis marie feliciter finit. Terminatum conſummatumque eſt. In regia ciuitate Nurmbergen. per fridericum Creuſner incolam ciuitatis eiuſdem Anno incarnationis dominice. M. CCCC, LXXVI. Tercia feria ante feſtum penthecoſtes Die ſexta Iuny. Laus Deo Clementiſſimo.*

Opus iſtud, foliis 203 conſtans, in duabus columnis, papyro albae admodum ac firmae, charactere a tabula VI. N. II exhibito impreſſum eſt, ac nullas oſtendit litteras initiales, nullas ſignaturas, aut cuſtodes, nullosque paginarum numeros.

Huius editionis mentio inuenitur in MAITTAIRE *Annal. typogr.* T. IV. p. 343. BAVR *Bibl. Vniuerſ.* T. II. p. 169, vbi *liber rariſſimus* vocitatur.

II. Iacobi de Voragine, ſiue Viragine Legenda Sanctorum, alias Hiſtoria Lombardica dicta. Norimbergae per Ioan. Senſenſchmid & Andream Friſner anno 1476. in fol. mag.

Priora duo folia index ſanctorum, quorum vitae in hoc opere deſcriptae habentur, occupat, cui ſequens admonitio ad lectorem rubro colore expreſſa praemiſſa eſt: *Scias velim humaniſſime lector, hiſtoriam lombardicam que hoc volumine continetur, Andream Friſner Bunſidelenſem, magno labore (erat enim haud mediocriter corrupta) & quam accuratiſſima diligentia potuit, caſtigaſſe. Cui non improbando ſane labori, ſi quid ex ingenio tuo, vel melius vel aptius addendum putabis, id honore eius integro facias obſecro! quod eſt non ingrati animi officium. Sequitur legendarum tabula.* In fronte folii tertii rubro colore impreſſum habetur: *Incipit prologus ſuper legenda ſanctorum quam compilauit frater Iacobus natione Ianuenſis ordinis fratrum predicatorum.* Ad finem columnae ſecundae eiusdem folii *Explicit prologus. Incipit legenda ſanctorum vel lambartica hiſtoria Et primo de aduentu domini.* Columna tertia folii 250. *Hiſtoria lambardica explicit feliciter. Ipſa tamen quia multorum ſanctorum legendas quos hoc noſtro tempore varie dioceſes venerantur non habet, dignum duximus etiam eas hic annectere! ne quos dominus Ieſus Chriſtus ob eorum maxima merita miraculis clarere & toti orbi innoteſcere voluit, a nobis ſilentio pertranſeantur.* Columna quarta dein incipit hiſtoria *S.* CATHARINAE Virginis & Martyris. Auerſa folii 278 pagina opus terminatur cum ſequenti notitia rubro colore expreſſa: *Anno domini. M. CCCC. LXXVI, VII. Calendas aprilis, in Nuremberga oppido germanie celebratiſſimo, deo opitulante explicitum eſt hoc opus hiſtorie lombardice cum legendis quibuſdam in fine compreſſis! ductu induſtrioſi impreſſorie artis magiſtri Ioannis Senſenſchmid! ciuis Nurembergenſis. & Andree friſner de Bundſidel artium magiſtri. In quo ſi alium forte ſcribendi modum quam plurimorum abuſus habet inueneris, non iecirco ipſum vicio dare contendas obſecro! quem doctiſſimorum*

rum

rum grammaticorum auctoritas fulcit defenſatque. Huic notitiae ſubiecta habentur typographorum inſignia.

Litterae, quibus hoc opus impreſſum, ſunt gothicae maiuſculae, ac pingues, quae tabula VI. N. III videndae. Prima cuiuslibet hiſtoriae linea litteris, quas *Miſſales* dicunt, eſt expreſſa. Quaeuis pagina duas complectitur columnas. Deſunt initiales litterae, ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri. Charta eſt firma, & alba, ſed minus polita.

Admirandum, qua auiditate hoc opus primis typographiae annis ab omnibus quaeſitum fuerit, adeo, vt infinitae fere prodierint in lucem editiones. QVETIF T. I. *Script. Praedic.* p. 455 iam 22 earum diuerſas numerat ſeculo XV typis euulgatas, quin omnium notitiam habere potuerit. De praeſenti vero nec verbulum profert; ita certe & multae aliae lucem adſpexerunt, de quibus nulla notio ad illum peruenit.

Varia de hoc opere fuerunt hominum iudicia. *Ludouicus* VIVES *de cauſ. corrupt.* L. 2 ſcribit: „Legenda quidem aurea, ab homine oris ferrei cordis plumbei ſcripta. Quid foedius di- „ci poteſt illo libro? quam pudendum eſt nobis chriſtianis, non eſſe praeſtantiſſimos noſtro- „rum diuorum actus verius & adcuratius memoriae mandatos, ſiue ad cognitionem &c. Hunc ſecutus eſt *Melchior* CANVS, qui *Lib.* 11. *c. l. Loc. commun.* ait: „in illo miraculorum „monſtra ſaepius quam vera miracula legas. Hanc Legendam auream — „homo ſcripſit „ferrei oris, plumbei cordis, animi certe parum ſeueri ac prudentis.„ Ipſe quoque QVETIF id haud diffitetur; has tamen acerrimas ac aculeatas IACOBVM non mereri cenſuras, arbitratur, quia ipſe innuit, vitas has SS. non a ſe compoſitas, ſed compilatas tantum, id eſt, apud varios diſperſas a ſe collectas, & in ordinem digeſtas fuiſſe, additis paſſim ſuis annotationibus. Sic in vita *S.* HILARII monet, totum fabuloſum eſſe, quod ibi de concilio fictitio Romano agitur.

IACOBVS iſte Ligur a loco natiuitatis Virgio, aut Voragio, de *Voragine*, ſeu *Viragine* dictus, circa annum 1230 natus, Genuae anno 1244 *S.* DOMINICI familiae nomen dedit, in eadem vir euaſit pietate, diſciplina regulari, doctrina, ſalutis animarum ſtudio, prudentia, rerumque agendarum peritia clariſſimus, vt in Lombardia Prouinciae, & totius ordinis miniſter, denique Archiepiſcopus Genuenſis creari meritus ſit. Obiit anno 1298. QVETIF l. c. p. 454.

III. S. Thomae Aquinatis tertium Scriptum. Coloniae per Ioannem Koelhoff anno 1476. in fol.

In fronte operis, foliis 404 contenti, maioribus litteris expreſſum legitur: *Tertium ſcriptum ſancti Thome de Aquino doctoris eximii.* Quodlibet folium quatuor complectitur columnas. Charta eſt firma admodum, & impolita. Initiales litterae, & paginarum numeri deſiderantur. Plagularum faſciculi priores ſeptemdecim, qui omnes quaterni, litteris a — r ſignati ſunt; reliqui vero a diſtinctione decima quinta vsque ad finem, ſignaturis carent. Cuſtodes ab operis principio vsque ad diſtinctionem XV nulli conſpiciuntur, ab hac vero vsque ad finem quarta folii columna potiſſimum obſeruantur. Characteres, quibus impreſſum, ſunt gothici minuſculi, qui in eiusdem S. Doctoris veritatibus diſputatis anno 1475 excuſis, habentur. Ad calcem operis legitur: *Explicit tertius Sancti Thome de Aquino ordinis fratrum predicatorum per me Iohem Koelhoff de Lubeck Colonie ciuem Anno domini.* 1476. Deinde in auerſa eiusdem folii pagina incipiunt *Tituli ſuper tertium librum ſententiarum*, qui quarta vltimi folii columna his verbis deſinunt: *Expliciunt tituli tertii ſententiarum ſancti Thome aquinatis Ordinis predicatorum.*

MAITTAIRE, & BAVR cum aliis hanc editionem ignorauerunt; QVETIF vero eiusdem T. I. p. 288 meminit.

IV. Alberti de Padua Ord. Frat. Eremit. S. Auguſtini Expoſitio Euangeliorum dominicalium, & feſtiuorum. Venetiis per Adamum de Rotwil, & Andream de Corona anno 1476. in fol.

Integrum hoc opus foliis 249 conſtat, impreſſum eſt charactere gothico minuſculo, & nullas exhibet ſignaturas, aut cuſtodes, aut paginarum numeros, nullasque initiales litteras.

Initium operis ſequentis eſt tenoris: *Incipit ſolenne opus expoſitionis Euangeliorum dominicalium tocius anni reuerendi magiſtri Alberti de Padua ordinis fratrum heremitarum ſancti Auguſtini.* Sequitur deinde prologus, qui eiusdem pagina ſecunda columna — In duas enim quaeuis pagina diuiſa eſt — linea 17 finitur, & immediate *Incipit expoſitio prenarrata. Dominica prima de aduentu.* Vltimi folii columna ſecunda *Liber predicationum ſuper euangeliis dominicalibus & in precipuis feſtiuitatibus ſanctorum. Stephani. Iohannis. Innocentum Ephie. Purificatois, Annuntiatiois. Auguſtini & ceterorum. Venetiis impreſſus per magiſtros. Adam de Rotuuil & Andream de Corona finit. anno.* 1476. 8. *Kl. Ianu.*

ALBERTVS Patauinus, natione Italus, Eremita Auguſtinianus, AEGIDII Romani diſcipulus, in academia Pariſienſi doctoratus gradum adſecutus, SS. Scripturas publice, ac magna diſcipulorum vtilitate interpretatus eſt, & quidem tanto omnium adplauſu, vt ei poſt mortem, quae illum anno 1328 inuaſerat, in praetorio Patauino ſupra fores ſeptentrionales marmorea ſtatua elogiis maximis ornata erigeretur. OSSINGER in *Bibl. Auguſt.* p. 668.

V. P. Valerii Maximi factorum, ac Dictorum memorabilium Libri IX. Bononiae anno 1476. in fol.

Typus huius operis eſt romanus minuſculus, & nitidus: Charta alba admodum, & firma, in qua amplas margines reliquit typographus. Deſunt litterae initiales, ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri. Diſtinctionis ſigna occurrunt punctum & colon. Conſtat foliis 129.

Praemiſſa ſunt eidem argumenta capitulorum, quae prima folii ſecundi pagina, linea 25 terminantur. Auerſa eiusdem ſequentia litteris capitalibus leguntur expreſſa: P. VALERII MAXIMI FACTORVM AC DICTORVM ROMANORVM ET EXSTERORVM AD TIBERIVM CAESAREM PROLOGVS, qui lineas 23 continet. Hunc immediate ſequitur libri primi *De Religione Cap.* I. Liber primus auerſa folii 15 pagina, linea quarta deſinit. Auerſa folii 128 pagina EXPLICIT LIBER VALERII MAXIMI. IMPRESSVM BONONIAE AD PETITIONEM SIGISMVNDI DE LIBRIS ANNO DOMINI. M CCCC. LXXVI. DIE XX. IIII. MENSIS DECEMBRIS. LAVS DEO AMEN. Primam paginam folii 129 occupat REGISTRVM.

Quis typographorum hoc opus prelo commiſerit, exploratum non habeo. Licet enim MAITTAIRE T. IV. *Annal. Sigismundum* de LIBRIS tam in locorum, quam in nominum, ac cognominum indicibus typographis adcenſuerit; illi tamen conſentire nequeo. Vnicum, quod ad ſuam ſtabiliendam ſententiam in medium profert fundamentum, eſt ſola ſubſcriptio ſuperius adlata; aſt haec nihil nobis aliud innuit, quam praeſens opus *ad petitionem Sigismundi de* LIBRIS *fuiſſe Bononiae impreſſum*, non autem ab ipſo illud fuiſſe typis excuſum; nam ad cuius petitionem aliquod opus imprimitur, non ipſemet imprimere videtur. Iam pag. 12. N. VIII huius operis editionem peruetuſtam recenſuimus, quae praeſentem aetate longe antecellit; haec tamen haud minorem meretur aeſtimationem, ſiue typorum nitorem, ſiue eiusdem inſignem raritatem ſpectemus.

Valerius MAXIMVS, qui tempore TIBERII Caeſaris florebat, optimum ſcriptorum ſuorum argumentum elegit, felixque diuerſarum materiarum coniunctio non poteſt lectori non ſatis-

ſatisfacere ; ſed ſtilus eiusdem ita inſulſus, ac obſcurus eſt, vt merito dixerit VOSSIVS de *Hiſt. Lat.* „ vix eum ſapere tam bonum aeuum, ſententias quoque nimium adfectare. „ Tam ſimi„ lis eſt CICERONI, inquit ERASMVS *Roterodamus* in *Cicer.* p. 144 quam mulus homini, adeo „ vt vix credas vel Italum fuiſſe, qui ſcripſit, vel hoc aetatis, quod prae ſe fert, vixiſſe: tam „ diuerſum eſt totum dictionis genus : Afrum quempiam eſſe dicas, nec vllum carmen elabo„ ratius. „ Alii quoque viri litterati eum adulationis vitii adcuſant. Conf. *Thomae Popae* BLOVNT *Cenſuram celebr. auctorum.* p. 70.

VI. S. Ambroſii Epiſc. Mediol. Libri X. Explanationum Euangelii S. Lucae. Auguſtae per Antonium Sorg anno 1476. in fol.

S. AMBROSIVS Vir ſumma pietate, omnique virtutis genere venerabilis, inuicti animi Praeſul, qui Iudaeis, Gentilibus, & cuiuscunque generis Haeriticis animoſe reſtitit, litterarum Graecarum, aeque ac latinarum peritiſſimus claruit anno 374. Multa pietate, eruditione, diuinaque ſcientia repleta, ſtilo conciſo, arguto, & teſſelato opera ſcripſit, inter quae praeſentes explanationes veniunt numerandae.

Prima folii primi pagina vacua eſt ; in auerſa ſequentia tantum leguntur : *Incipit Expoſitio ſeu explanatio ſancti Ambroſii epiſcopi in corpus euangelii ſancti luce euangeliſte. Et diuiditur in decem capitales libros. ſed nulli eorum ſingularis prefatio aut prologus premittitur. Quod autem intitulatur de generatione ſancti Iohannis baptiſte hoc eſt ſecundum morem antiquorum ! qui voluminibus ex eorum principiis nomina imponebant. ſicut & hic primus liber tantum agit de generatione Iohannis. reliqua vero non. & ſic patet ratio tituli.* Folio ſecundo *Incipit liber primus ſancti Ambroſii. De Iohannis baptiſte generatione*, qui folii vndecimi pagina prima finitur ; auerſa eiusdem vacua eſt. Ad calcem operis ſequentia habentur : *Magni eccleſie militantis luminaris. Ambroſii ! ſuper luce euangeliſte euangeliis ! ſcripta ! per Anthonium Sorg incolam opidi Auguſtenſis. ob naturae naturantis gloriam huiuſque exilii ampliorem eruditionem ! ſtanneis karacteribus artificialiter effigiata. Actus puriſſimi preſidio finiunt feliciſſime, dominice incarnationis. Anno milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo ſexto. Laus entium enti eiuſque dulciſſime matri.*

Hoc opus, foliis 159 contentum, litteris a tabula III. N. III exhibitis, papyro mundae & firmae impreſſum eſt. Litterae initiales adparent ligno inciſae, nullae vero cuſtodes, aut ſignaturae, aut paginarum numeri. In ſuperiori margine cuiuslibet paginae liber indicatus habetur.

Editionis huius mentio inuenitur in *Catalogo Bibl. Harleianae* T. III. p. 105 in quo rariſſimis adcenſetur. Plures Bibliographi eam memorant, ſed ſequenti cum titulo : *Ambroſius de Ioannis generatione.* Quod inde veniſſe videtur, quia forte in exemplaribus, quae illi ante oculos habuerunt, primum folium exſciſſum fuerit.

VII. S. Bonauenturae Card. Ord. Min. Speculum B. V. Mariae. Auguſtae per Antonium Sorg anno 1476. in fol.

Integrum hoc opuſculum, foliis 48 conſtans, eodem typo, quo praecedens, impreſſum eſt, ac nullas ſignaturas, nullos cuſtodes, aut paginarum numeros oſtendit. Litterae initiales ligno inciſae ſunt.

In fronte operis haec leguntur impreſſa : *Incipit Speculum beate Marie virginis ! compilatum ab humili fratre Bonauentura ;* ad calcem vero : *Deuotiſſimi ac preſtantiſſimi doctoris Bonauenture, tractatus ſuper gaudioſa ambaſiata ! per archangelum Gabrielem, ad excellentiſſimam atque glorioſiſſimam virginem Mariam annunciata ſpeculum marie vocitatus ! explicit feliciter. Non equidem cyrographatus, ſed per fide dignum virum Anthonium Sorg conciuem Auguſtenſem*

quam

quam diligenter impreſſus. Anno ſalutifere incarnationis xpi. M. CCCCLXXVI. pridie Kalendis marcíis.

Quamquam hoc opuſculum *S.* BONAVENTVRAE operibus inſertum ſit, illius tamen genuinum eſſe partum, *Caſimirus* OVDINVS T. III. *Comment. ſcript. Eccleſ.* col. 409 ſequentibus rationibus innifus omnino negat. I. Multae expreſſiones illatinae in hoc opuſculo reperiuntur, quae S. Doctori conuenire nequeunt. II. Magna vocum ſuperlatiuarum copia a capite ad calcem vsque adparet, quae tamen in aliis eiusdem operibus non animaduertuntur. III. Stilus a ſeculo XIII abhorret, & ſeculo XV magis conſentaneus eſt. IV. Scriptor huius opuſculi idem argumentum eodem modo tractat, atque repetit lectione IV & XV integra, quod absque dubio S. Bonauentura haud feciſſet. V. Lectio XV barbaras habet voces certe a S. Doctore nunquam vſitatas, vel adſumtas. VI. Expreſſiones inueniuntur magis Theutoni quam Italo conuenientes. VII. Denique proueniunt voces, quae nullo modo latinae, multo minus viro graui & Doctori Seraphico dignae videntur. Conſonat OVDINO Cl. OSSINGER in *Bibl. Auguſt.* p. 96 qui hoc opuſculum *Bonauenturae* BADVARIO Patauino, ex Comitibus de PERAGA oriundo, Ordinis Eremitarum *S.* AVGVSTINI Alumno, qui ad ſeculi XIV finem florebat, adſcribit. Accedit, quod idem ſaepius ſub nomine *Bonauenturae* BADVARII de *Peraga* in lucem prodierit.

VII. Sermones Succi de tempore per annum. Sine loci, anni, & typographi indicio anno 1476. in fol. mag.

Typus, quo impreſſi ſunt hi ſermones, prorſus idem eſt, cum opere praecedente; ex quo patet, Auguſtae Vindelicae primam eos adſpexiſſe lucem: Aſt in quanam officina, an in Sorgiana, an in noſtri aſceterii, perſpectum non eſt. Suſpicor tamen, ex noſtra typographia illos in lucem prodiiſſe, eoquod SORG prioribus editionibus tam locum, quam ſuum adiecerit nomen; in operibus vero in noſtro monaſterio impreſſis nil niſi annus adpreſſus habeatur.

Integrum hoc magnae molis opus folia 304 complectitur. Quaeuis pagina in duas eſt diſtincta columnas. Litteras initiales exhibet ligno inciſas. Deſunt ſignaturae, cuſtodes & paginarum numeri. In margine cuiuslibet columnae ſuperiori ſermo quiuis eſt indicatus. Opus ex duabus conſtat partibus; ex hiemali ſclilicet, & aeſtiuali.

Primae parti praemiſſus eſt index alphabeticus decem foliis contentus, qui auerſa folii primi pagina his verbis inchoat: *Incipit tabula prime partis, hyemalis videlicet! in qua primo ponitur materia. ſecundo numerus ſermonum, tertio littera alphabeti pro repperienda materia.* Folio vndecimo *Incipit prologus in partem hyemalem*, quem auerſae paginae columna prima primus excipit ſermo. Quarta columna folii 198 *Pars videlicet hyemalis ſermonum Succi de tempore intitulatorum. quia de ſucco & de medulla ſacre pagine ſtilo ſubobſcuro ſunt extracti finit feliciter.* Folio 199 incipit pars aeſtiualis, quae 125 ſermones complectitur, quorum primus eſt *de reſurrectione domini.* Folii 387 quarta columna *Explicit ſecunda pars Eſtiualis videlicet.* Huic adiectus index alphabeticus, quem *Tituli & materia ſermonum praeſcriptorum* excipiunt. Ad calcem operis denique ſequentia leguntur: *Sermones elegantiſſimi Succi de tempore per circulum anni, vna cum regiſtris finiunt feliciter! Anno domini. MCCCCLXXVI. nono Kalendas Iulii.*

Hanc editionem eſſe rariſſimam, ex alto Bibliographorum de ea ſilentio colligi datur. De auctore huius operis iam pag. 78. N. CVII fuſius egimus.

IX

IX. Regulae, Ordinationes, & conſtitutiones Cancellariae SS. Pontificum, Pauli II. & Sixti IV. ſcriptae & correctae in cancellaria apoſtolica. II. Carolina ſuper libertate ſpiritualium perſonarum, ac eccleſiarum praecipue Auguſtanae, immunitate. III. Conſtitutiones in Carolina contentae in lingua vulgari. IV. Conſtitutiones Principum tam Eccleſiaſticorum, quam Secularium ſuper electione praelaturarum & collatione beneficiorum. V. Inhibitiones iuxta Theologos & canones Patrum a S. Communione. VI. Differentia inter Quadragenam, Septenam & Carenam. VII. De inſtitutione feſti SS. Corporis Chriſti. Sine loci & typographi indicio anno 1476. in 4.

* Haec omnia foliis 159. contenta, eodem typo, & quidem illi a *Gunthero* ZAINER vſitato, a tabula II. N. IV. exhibito, valde ſimili impreſſa ſunt. Deſunt Cuſtodes & paginarum numeri, non autem ſignaturae, quae in ſuperiori margine non litteris, ſed numeris vsque ad *Carolinam* ſunt indicatae. E. g. I. II. III. IIII. V. Secundus faſciculus numeris VI. VII. VIII. VIIII. X. eſt inſignitus &c.

In fronte primae paginae legitur: REGVLE ORDINATIONES — Haec verba litteris capitalibus, quae vero ſequuntur, litteris, quibus textus operis eſt expreſſus, ſunt impreſſa — *& conſtitutiones Cancellarie Sanctiſſimi domini noſtri domini Pauli diuina prouidentia pape Secundi ſcripte & correcte in Cancellaria Apoſtolica.* Prima folii 45. pagina, linea 17. terminatur PAVLI II. Bulla de *prorogatione quinquennii* anno 1474. promulgata. Auerſa eiusdem vacua eſt. Sequenti folio incipit *Bulla de Beneficiis affectis.* PAVLI II. regulae & ordinationes Cancellariae auerſa folii 93. pagina finiuntur, quas folio ſequenti excipiunt *Regule Ordinationes, & conſtitutiones Cancellarie Sanctiſſimi domini Noſtri domini Sixti diuina prouidentia Pape Quarti. ſcripte & correcte in Cancellaria apoſtolica.* Terminantur iſtae auerſa pagina folii 113. his verbis: *Explicit. M. CCCC. LXXVI.*

Folio 114 *Incipit Karolina. Super libertate Spiritualium perſonarum ac Eccleſiarum Emunitate.* Hoc decretum CAROLI IV. Imperatoris NICOLAVS V. ad inſtantiam PETRI Epiſcopi Auguſtani & Cardinalis in gratiam Eccleſiae Auguſtanae de regiſtro MARTINI V. tranſcribi iuſſit, & ad Epiſcopos Conſtantienſem, & Spoletanum, ac Praepoſitum Friſingenſem, vt illud exequantur, transmiſit. Ad finem tempus publicationis eiusdem decreti ſtatuitur. Illud ſequuntur ipſius CAROLI IV. *conſtitutiones in lingua vulgari.*

Folio 128. incipiunt *Compactata Principum tam ſpiritualium quam ſecularium ſuper Electione prelaturarum Ac collatione Beneficiorum.* Iſta folio 138. *Secuntur Inhibitiones ſecundum Theologos & Canones ſanctorum patrum quicunque cuiuscunque conditionis Sexus Etatis vel dignitatis actu ſeu habitu in ſequentibus fuerit notatus & in conſcientia ſua deprehenſus Is ad communionem ſalutifere eukariſtie nullo modo accedere debeat &c.* In fronte folii 148. legitur: *Pronuntiantibus In cancellis litteras apoſtolicas Indulgentiarum neceſſe eſt ſcire Diſtinguere ac populo declarare Quid ſit Quadragena Septena Sive carena Et in quibus differant, quod decretum eſt in concilio Baſilienſi.* Auerſa folii 151 pagina incipit hiſtoria de inſtitutione feſti corporis Chriſti, hanc excipiunt Bulla VRBANI IV. Indulgentiae ab eodem MARTINO V. & EVGENIO IV. conceſſae, ac tandem decretum concilii Baſileenſis, cui inſerta eſt Bulla EVGENII IV. ad cuius finem legitur: *Datum Baſilee Quinto nonas Julii Anno a natiuitate domini Milleſimo quadringenteſimo triceſimo quarto In Xpi iheſu domino noſtro Amen.*

X. Speculum morale. Theodiſce. Auguſtae per Ioannem Baemler Anno 1476. in 4.

Titulus huius operis ita ſonat : *In diſem buch werden beſchriben gar nüczliche lere vnd vnderweyſung in teütſch beſchriben auſs den parabolen vnd beyſpülhen Salomonis Auch auſs Kathone tulio vnd auſs anderen lereren vnd poeten gezogen Darinnen ain iunger menſch vnderricht würt wie er ſich in erberkeydt vnd guten ſyten gegen got vnd den menſchen halten ſoll. zu dem erſten Quid optimum & peſſimum ſit in homine. &c.* Numerum foliorum, quibus conſtat hoc opus, eoquod mancum eſt, determinare nequeo. Characteres, quibus impreſſum eſt, ſunt a tabula II. N. I. repraeſentati. Ad finem operis legitur : *Gedruckt zu Augſpurg. nach letare. Anno &c im LXXVI.*

XI. Sermo, quomodo in Matrimonio viuendum ſit, cum aliis diuerſis. Auguſtae per Ioannem Baemler anno 1476. in 4.

Initio primi tractatus legitur : *Hie nach volget ein nüczliche ler vnd predig wie ſich zwey menſchen in den ſacrament der heyligen ee halten ſüllen.* Haec foliis 13. abſoluuntur. Folio 14. ſequitur : *Hie nach volgen neün ſtück damit man got ein beſunder wollgefallen tut. Wer die mit andacht volbringt hie in diſer zeit.* Iſta folio 16 excipit *Speculum humanum*, cuius initium ita ſonat : *Hienach volget ein heilſame nüczliche ler durch einem hochgelerten geiſtlichen vater alſo beſchriben, vnd iſt genant der menſchen ſpiegel darinn man lernt ſein ſelb erkantnuſs vnd den weg der ewigen ſelikeit.* Hic tractatus folii 31. pagina prima terminatur, auerſa dein ſequitur : *Hie nach volgen die fünf anfechtungen die ein yegklicher menſche beſteen muſs in ſeinen leczten zeyten. mit ſampt fünff heilſamen geveten die offt vnd nüczlich zuſprechen ſind mit andacht.* Haec folio 34 his verbis deſinunt : *Gedruckt zu Augſpurg anno &c. LXXVI.*

XII. Apollonii Regis Tyriae & Sidoniae hiſtoria. Theodiſce. Auguſtae per Ioannem Baemler anno 1476. in 4.

In fronte haec tituli loco rubro colore impreſſa leguntur : *Das iſt ein vorred in die hyſtori des Küniges Appoloni, das man wiſſe wenn er geregnieret hab, in welcher vorrede das leben des groſſen Alexanders gar ſchier mit wenig worten begriffen iſt* Praefationem folio 8, linea ſeptima terminatam ſequitur Apollonii hiſtoria, rudi, & ſimplici ſtilo deſcripta, fabuloſiſque narrationibus referta. Pars eiusdem de Antiocho Iuniore Seleuco Antiochiae Rege agit, qui filiam ſuam tam inordinato amore deperibat, vt, quicumque eam in vxorem petebat, niſi prius eiusdem aenigmaticam quaeſtionem ſolueret, eum neci traderet. Apollonius de plurium fatis triſtiſſimis inſtructus, regis filiam ſibi in matrimonium poſtulauit. Rex iuueni quaeſtionem ſoluendam propoſuit, quae huius erat tenoris:

Der ſünden wagen menen ich
Müterlich fleiſch das ſpeiſet mich
wie vaſt mich mant meiner muter man
So wilſich doch nicht vinden lan
Der prüder des ich begeret han.

Apollonivs primus erat, qui regi myſterium ſoluebat. Ad primum reſpondit: *ſich dich ſelber an vnd deine werck.* Ad cetera autem : *wan du zeſamen ſeczeſt dich ſelbs. vnd dye werck deiner tochter, ſo vindeſt du das diſe leczte wort dein tochter berüren.* Rex hiſce contentus, eum vlterius loqui prohibuit, & a ſe dimiſſum iuſſit ſeruis ſuis, vt fugientem in ſequerentur,

rentur, ac occiderent. Apollonius, regis furore eluſo, exantlatisque crudelibus fatis, Pentapolim peruenit, a cuius rege filiam obtinuit vxorem; mortuo Antiocho Seleuco, regnum Antiochiae adſecutus, ſeptuaginta, & quatuor annos omni felicitate ditatos cum vxore ſua vixit. In fine ſequens habetur carmen, ex quo nobis huius hiſtoriae auctor innoteſcit.

Damit ſag ich lob danck vnd er
Alpha vnd O on wider ker
Billich, wann er hat gegeben
Appoloni ſtrenges leben
Klar zu teutſchen auſs latin
Ettlicher alten hyſtorin
Mit namen lieſs ich nit verderben
Doctor Gotfrides von viterben
Oberſtes cronick ſchreiben
Mit dem die Kirch auch wil beleiben
Iunckfrau hilff vns genad erwerben
Nit laſs vns in den ſünden ſterben
Ewig das wir ſind behalten
Mit allen reinen iungen alten.

His dein ſubiectum legitur: *Die hyſtori de Küniges Appoloni hat gedruckt Iohannes Bemler zu Augſpurg anno &c. im LXXVI. iar.*

Hiſtoria haec foliis 79 contenta, charactere, quo *ſpeculum morale* N. X. recenſitum, impreſſa eſt, nullas exhibens ſingnaturas, aut cuſtodes, aut paginarum numeros. Initiales litterae, & figurae vitae Apollonii adcomodatae ligno ſunt inciſae. Editio haec eſt ſecunda; prima enim anno 1471. ex officina *Guntheri* Zainer in lucem prodiit. Nos & aliam, quam anno 1479. *Antonius* Sorg typis euulgauit, poſſidemus.

Ex verſibus ſupra memoratis elucet, hiſtoriam hanc ex Godefrido *Viterbienſi* deſumtam eſſe. Inuenitur illa in eiusdem chronici parte ſexta pedeſtri ſermone deſcripta. Extat hoc chronicon in Pistorii *Script. rer. Germ. Edit. Struu.* T. II. p. 1. Hiſtoria vero Apollonii p. 173. & ſeqq.

XII. Preſſus iuris. Theodiſce. Auguſtae per Ioannem Baemler anno 1476. in 4.

Antiquiſſima haec eſt iudicis, aduocati &c. inſtructio, cuius initium ita ſonat: *Hie nach volget ein gar nüczlich buch genant preſſus iuris.* In praefatione, quae immediate ſequitur, monet, vt omnes, non quis dicat, ſed quid dicatur, adtendant. Folio ſecundo de oratoris proprietatibus, de titulis vnicuique iuxta ſtatum, officium, vel natiuitatem debitis, loquitur. Folii quarti auerſa pagina legitur: *Hie nach volget was ein gericht ſey, vnd wer zu dem gericht gehöre.* Denique folii ſexti auerſa incipit *Kurcze ordnung des gerichtes.* Terminatur opuſculum, quod ad externam formam cum praecedentibus conuenit, folio 24, ad cuius calcem haec habentur: *zu Augſpurg im LXXVI. iare.*

Anno M. CCCC. LXXVII.

I. Appiani Sophiſtae Alexandrini Hiſtoriae Romanae libri IV. a Petro Candido latine redditi. Venetiis per Bernardum Pictorem, Erhardum Ratdolt, & Petrum Loslein Anno 1477. in fol.

Praemiſſa eſt operi Praefatio P. CANDIDI ad NICOLAVM V. P. M. & vixnon integrum occupat folium. Initio eiusdem ſequentia tituli loco leguntur : *P. Candidi in libros Appiani ſophiſte Alexandrini ad Nicolaum quintum ſummum pontificem Praefatio incipit feliciſſime.* In hac magnis laudum encomiis Pontificem cum ob aedificia magno pretio reſtituta, tum ob illuſtres libros, e graeco in latinum iuſſu eius traductos, exornat. Ad finem libros APPIANI, LIVII, CVRTII, TROGI, TACITI, & CRISPI deperditos deplorat. Folio ſecundo *Appiani ſophiſte Alexandrini Romane hiſtorie prooemium feliciter incipit*, quod folii quinti auerſa terminatur. Folio ſexto *Appiani Alexandrini ſophiſte Romanorum liber incipit, qui Libycus inſcribitur.* Folii vigeſimi auerſa vacuum nouem linearum ſpatium occurrit, ſequens quoque pagina integra vacua eſt, ratio huius vero in margine laterali ab ipſis typographis adpoſita eſt : *Defectus unius folii : in quo tumultus populi contineri videbatur. Deinde romanorum conſultatio de rebus Carthaginenſium vt patet ex fragmento orationis inſequentis.* Prima folii 48. pagina *Appiani Alexandrini ſophiſte Romanorum liber finit qui Libycus inſcribitur. Traductio. P. Candidi.* Eiusdem vero auerſa incipit *Liber Syrius dictus*, cuius finis, & ſimul initium *Parthici* adpellati auerſa pagina folii 72 occurrit. Liber vltimus, qui *Mithridaticus* incribitur, folio 90 inchoat, & folio 131 his verbis terminatur : *Appiani Alexandrini ſophiſte Romanorum liber finit qui Mithridaticus inſcribitur. Traductio. P. Candidi.* His dein ſubiectum legitur : *Impreſſum eſt hoc opus Venetiis per Bernardum pictorem & Erhardum ratdolt de Auguſta vnacum Petro loſlein de Langencen correctore ac ſocio. Laus Deo.*

M. CCCC. LXXVII.

Externa huius editionis facies de prima gloriatur venuſtate. Characteres ſunt romani, ac &c. elegantiſſimi, vt ex argento fuſi videantur. Charta eſt mundiſſima, laeuigata, ac firma, marginumque amplitudine ſuperbit. Notae marginales vbique occurrunt. Deſiderantur cuſtodes, & paginarum numeri. Litterae initiales florentes librorum aeri inciſae videntur. Non parum ornamenta primae paginae marginalia florulenta, nitide exciſa, ac rubro colore expreſſa adſpicientium oculos delectant. Opus quatuordecim conſtat plagularum faſciculis litteris a - o ſignatis, ex quibus decem quinterni, quatuor vero quaterni ſunt. Diſtinctionis ſigna obſeruantur praeter punctum, colon, coma, & interrogationis ſignum.

Editio haec minus quidem rara eſt editione Veneta anno 1472 a *Vindelino* SPIRA in lucem emiſſa, quam ſuperius recenſuimus ; attamen, vt in CRÆVENNAE *Catalogue raiſonné t. v.* p. 120 legimus, illi praeſens ob ſuum typographicum ſplendorem praeponenda eſt. Ita & in catalogis maxime laudatur ; ſic in *Bibliotheca Vilenbroukiana*, in cuius auctione, teſte CLEMENT, pro 29 florenis vendita eſt, adpellatur *Editio ſummae elegantiae & nitoris* : in *Anonyma Hag. Comit.* T. I. p. 240. *Editio nitidiſſima* : in *Pinelliana* T. II. p. 30. *Exemplar maximae venuſtatis.*

II. Appiani Sophiſtae Alexandrini de Bellis Ciuilibus Romanorum Libri V. a Petro Candido in latinum traducti, Venetiis ab iisdem anno 1477. in fol.

Primum folium occupat Praefatio *Petri* CANDIDI ad ALFONSVM Regem Aragoniae,

&

& Siciliae, cui hos libros inſcripſit, directa, in cuius fronte legitur: *Ad diuum Alfonſum Arogonum & vtriusque Sicilie regem in libros ciuilium bellorum ex Appiano Alexandrino in latinum traductos Prefatio incipit feliciſſime.* Folio ſecundo incipiunt Capitula, quae *in ſequentes libros ex ordine ſcribuntur.* Folio 3. *P. Candidi de ciuilibus Romanorum bellis ex Appiano Alexandrino in latinum truductis liber primus incipit. Lege feliciter.* Folio 42 in fronte legitur: *P. Candidi de ciuilibus romanorum bellis ex Appiano Alexandrino in latinum traductis liber primus feliciter explicit. Incipit eiusdem ſecundus. Lege feliciſſime.* Auerſa pagina folii 201. liber quintus de Romanorum bellis ciuilibus terminatur, quem alii duo ſequuntur; primus, qui *Illyricus* dicitur, inchoat folio 202. ſecundus, qui *Celticus* adpellatur, folio 210, linea nona, qui ſequentis folii prima pagina finitur. Huic dein ſubiectum habetur: *Impreſſum eſt hoc opus Venetiis per Bernardum pictorem & Erhardum ratdolt de Auguſta vnacum Petro loſlein de Langencen correctore ac ſocio. Laus Deo.*

M. CCCC. LXXVII.

Conſtat hoc opus 21 plagularum faſciculis litteris a - x ſignatis; omnes eorum ſunt quinterni, praeter d, qui ſexternus eſt. Reliqua, quae ad formam externam ſpectant, plane cum praecedenti conueniunt.

III. S. Bonauenturae Epiſc. & Card. ſuper ſecundo ſententiarum opus. Venetiis per Theodoricum de Reinsburch, & Reynaldum de Nouiomagio anno 1477. in fol.

Hoc opus, in duabus columnis charactere gothico minuſculo, ac pereleganti impreſſum eſt. Litteras initiales paruas adiecit typographus; cuſtodes vero, & paginarum numeros omiſit. Conſtat plagularum faſciculis 21. litteris *a - z. aa - mm.* ſignatis; omnes ſunt quinterni praeter *m. M. u. y. z.* qui quaterni, & *aa*, qui ſexternus: *bb - ll.*, qui quaterni, *ll.* & *mm*, qui terni ſunt.

Operis initio haec tituli loco leguntur: *Viri excellentiſſimi artium & ſacre theologie diui monarce ſummique profeſſoris : ſuper 2do ſententiarum domini Bonauenture minorum ex ordine opus preclariſſimum feliciter incipit.* Haec verba excipit prologus, qui ſecunda columna folii ſecundi, linea duodecima terminatur: prologum ſequuntur diſtinctiones numero quadraginta. Ad calcem operis ſequentia leguntur: *Religioſi patris Bonauenture ordinis Minorum veritatis theologie profeſſoris eximii : ſacreque apoſtolice ſedis Cardinalis ſuper ſecundum ſententiarum ſcriptum finit. Per excellentiſſimum ſacre theologie doctorem magiſtrum penketh anglicum ordinis fratrum heremitarum ſancti auguſtini in famoſiſſimo ſtudio patauino ordinarie legentem maxima cum diligentia emendatum. Anno ſalutis noſtre. M. CCCC. LXXVII. per Theodoricum de Reynſburch & Raynaldum de Nouimagio ſocios Venetiis feliciter impreſſum.*

Maittaire hanc editionem penitus ignorauit. Bavr in *ſupplem. Bibl. vniuerſ.* T. I. p. 234 meminit commentarii S. Bonaventvrae in omnes quatuor ſententiarum libros, Venetiis anno 1477 impreſſi, ex quo eluceſcit, nos tantum huius operis partem poſſidere.

IV. S. Antonini Archiep. Florent. Secunda Pars Summae Theologicae. Spirae per Petrum Drach anno 1477.

Duodecim articulis conſtat praeſens opus, quod folia 342 complectitur, & charactere gothico minuſculo, & nitido excuſum eſt. Quaeuis pagina in duas diſtincta eſt columnas.

Charta eſt firma admodum, ſed minus alba, & polita, chartarii ſignis littera D, & capite bouino iam ſaepius deſcriptis inſtructa.

In fronte litteris maiuſculis legitur impreſſum : *Clariſſimi ac doctiſſimi viri fratris Anthonini de ordine Predicatorum Archiepiſcopi florentini Secunda pars ſumme feliciter incipit.* Sequitur mox prologus, quem columna quarta folii ſecundi, linea 24 *Titulus primus de Auaritia diuiſus per plura capitula* excipit. Ad calcem operis haec litteris maiuſculis impreſſa habentur : *Finit feliciter opus celeberrimum ſecunde partis Summe doctiſſimi viri fratris Anthonini de ordine Predicatorum Archiepi Florentini moraliter tractans de ſingulis viciis in particulari per modum predicationis. & etiam per modum doctrine Impreſſum per Petrum Drach inſigni in ciuitate Spirenſi Sub Anno dominice incarnationis M. CCCC. LXXVII. die viceſima menſis Auguſti.* His ſubiecta videntur typgraphi inſignia. Adiecta eſt tabula duobus foliis contenta.

Operis huius partes quatuor, quibus conſtat, vt cl. DENIS in *Memorab. Bibl. Garell.* p. 128. animaduertit, ſeorſim ſeculo XV. & diuerſis annis in lucem prodieerunt. Partes II. III. anno 1477. Pars I. anno 1479. Pars IV. anno 1480 Venetiis per *Nic.* IENSON typis euulgatae ſunt. Norimbergae ex officina *Antonii* KOBVRGER pars II. anno 1477. Pars I, & III. 1478. IV. 1479. prodiere. Sic & *Petrus* DRACH partem II. cuius DENIS nullam habuit notitiam, anno 1477. P. I, & II. 1487. III, & IV. 1488. edidit.

V. Iuniani Maii Parthenopei de priſcorum verborum Proprietate liber. Taruiſiae per Bernardum de Colonia anno 1477. in fol.

Haec eſt ſecunda huius operis editio; prima enim & princeps Neapoli ex *Matthaei* MORAVI officina, ipſo auctore procurante, 1475 exiit. Praeſentem & aliae duae ſecutae ſunt, vt cl. GEMEINER *in Notitia Bibl. Ratisbon.* adnotauit, vna anno 1480, altera 1490.

Opus iſtud folia 329. complectitur, eſtque in duabus columnis, papyro mundae admodum, & firmae, amplis inſtructae marginibus typo gothico minuſculo impreſſum. Initiales litterae in lexico deſiderantur; cuſtodes, & paginarum numeri non obſeruantur. Faſciculi plagularum, quorum 33 numerantur, litteris *a* - *y*. aa - *ll*. ſignati; omnes eorum ſunt vel quaterni, vel quinterni, praeter *aa*, qui ſexternus eſt.

Prima pagina folii primi vacua eſt; auerſa dein *Iuniani Maii parthenopei ad inuictiſſimum Ferdinandum regem in librum de priſcorum proprietate verborum prologus foeliciter incipit.* In prima prologi parte ait auctor, ſtudia latina, quae olim velut muta, longaque intermiſſione extincta, a viris ſingulari ingenio praeditis, omnique doctrina ornatis in priſtinum pubertatis florem reſtitui. Deinde laudat germanos ob inuentam ab iis typographicam artem. Oſtendit fontes, e quibus ſuum lexicon maxima ex parte hauſerat. Ad hoc autem conficiendum ſe *Antonelli* PETRVCII, qui Regi a ſecretis erat, & *Franciſci* SCALAE Regis Conſiliarii adhortatu manus adieciſſe, dicit. Praefationem denique cum adlocutione ad Regem concludit. Folio ſecundo incipit littera A. quae tertia folii 43 columna, linea 42 terminatur. In vltimi folii prima pagina legitur auctoris epiſtola ad HENRICUM Archiepiſcopum Acherontinum, qui Regi a confeſſionibus erat, in qua illum magnis honorat laudibus, & *alterum Patriae lumen, ac Philoſophiae patronum adpellat.* De labore ſuo reddit rationem, pluraque ad promouenda ſtudia in lucem ſe editurum promittit. Denique epiſtolam his verbis concludit : *Vale : Et regem ſapientiſſimum vt ſoles ad incoepta ſtudia confirmabis : meque tua animi humanitate plurimum diliges.* Epiſtolae ſequentia adiecta leguntur : *Egregium opus Iuniani Maii Parthenopei impreſſum Taruiſiae per Bernardum de Colonia foeliciter explicit. Anno M. CCCC. LXXVII.*

Iunia-

Iunianus MAIVS nobili genere, & vt DENIS autumat, ex familia Itala *Maia* Neapoli natus, erat in ſua patria ciuitate, vt in fine epiſtolarum PLINII ab ipſo recognitarum, ac Neapoli anno 1476. impreſſarum legitur, Rhetor publicus. Omnem virorum doctiſſimorum laudem praeſenti opere tum ob ſuam vtilitatem, tum ob criticam elaborationem praeſtantiſſimo promeruit. Conf. DENIS *Memorab. Bibl. Garell.* p. 67, & 68.

VI. Nicolai de Tudeſchis Archiep. Panormit. vulgo Abbatis Siculi Conſilia CIV. Coloniae per Ioan. Koelhoff anno 1477. in fol. mag.

NICOLAVS gente Siculus, patria Catanenſis, communi adpellatione dictus *Abbas Panormitanus*, Ord. S. BENEDICTI Alumnus, quem TRITHEMIUS Abbatem Monacenſem fuiſſe ſcribit, Iurisconſultus ſui ſeculi longe celeberrimus fuit, adeo, vt ob eximiam iuris vtriusque ſcientiam *Lucerna iuris* communi voce nuncuparetur. Claruit anno 1428. Praeter alia ſcripta ab eruditis laudata, & haec conſilia poſteritati reliquit, quae *Ludovicus* BOLOGNINVS I. V. D. & profeſſor Ferrarienſis correxit, & ad plurium vtilitatem *lineis oeneis*, vt ipſe ait in praefatione operi praemiſſa, *impingenda tradidit, ut ea, quae longo tempore latitarunt nunc omnibus nota reddantur.* Addidit etiam idem tabulam alphabeticam ad materias, & caſus ibi contentos inueniendos. Edidit *anno Domini. M. CCCC. LXXIIII. die X. Octobris in inclita Ferrarienſi ciuitate, Diuo Hercule Eſtenſi regnante.*

Opus iſtud foliis 170 contentum, typo gothico minuſculo, chartae firmae, & albae impreſſum eſt. Quaeuis pagina duas complectitur columnas. Litterae initiales paruae occurrunt, nulli vero cuſtodes, & paginarum numeri. Plagularum faſciculi ſunt octodecim, Litteris A — S. ſignati, quorum omnes quinterni, & quaterni, praeter R & S. qui terni ſunt.

Praemiſſa eſt operi tabula praefata, foliis 13 comprehenſa. Incipit deinde ipſum opus in media folii primi pagina — Altera media pars vacua eſt — ſequentibus verbis. *In dei omnipotentis nomine amen. Infra ſcripta ſunt conſilia ſeu allegationes facte ſeu compoſite per reuerendum patrem & dominum dominum Nicolaum de ſicilia abbatem Momacen. decretorum doctorem ſubtiliſſimum. Anno domini. M. CCCC. XXV.* Folii 152. columna ſecunda NICOLAI conſiliis abſolutis, addidit *Ludouicus* BOLOGNINVS & alia, quae non Abbatis Panormitani ſunt, ſed in ſcriptis illius inſerta inuenerat. Ad calcem operis ſequens legitur notitia: *Expliciunt quotidiana & vtilia conſilia reuerendi D. Abbatis momacenſis domini Nicolai de tudeſchis de ſicilia excellentiſſimi decretorum doctoris ac domini noſtri pape auditoris camere & rote digniſſimi nec non tria vel quatuor alia aliorum eximiorum doctorum predictis adiuncta que iam diu apud paucos reperiebantur & valde corrupta & longa emendatione egentia nouiter autem ad lucem producta & edita cum noue tabule impoſitione pro ibi contientis — contentis — facile reperiendis ac fideliter emendata. per me Iohannem Koelhoff de Lubeck Colonie ciuem litteris eneis impicta traditaque die prima octobris Anno domini M. CCCC. LXXVII. in predicta ciuitate &c. Laus omnipotenti deo qui & regnat in ſecula ſeculorum. Amen.*

Deo Gratias.

VII. Nicolai de Tudeſchis Diſputationes, & allegationes. Coloniae per Ioan. Koelhoff anno 1477. in fol. mag.

Plagularum huius operis faſciculi ſunt vniuerſim quatuordecim litteris *a* — *o* ſignati, qui omnes quaterni, praeter *c. f. h.* & *n.*; hi terni ſunt. Deſunt Cuſtodes, & paginarum numeri. Litteras initiales paruas adiecit typographus. Typus, quo impreſſum, eſt idem, quo praecedens excuſum habetur. Singulae paginae in duas ſunt diſtinctae columnas.

In

In fronte operis ſequentia leguntur : *Diſputationes & allegationes ſubtiliſſime ac vtiliſſime Reuerendi domini Nycola Abbatis Siculi utriuſque iuris doctoris interpretis noſtro ſeculo iuris monarche. Senis & alibi per eum ſubtiliſſime diſputate. Feliciter incipiunt.* Folii 64. columna prima diſputationes iſtae deſinunt, quibus haec leguntur ſubiecta : *Ad honorem glorioſiſſimi domini nostri ieſu Xpi eiusque piiſſime genitricis Marie & felicitatem eccleſie ac reipublice omniumque ſtudio iuris. operam dantium. has diſputationes ſubtiliſſimas domini Nicolai Abbatis Siculi. flores ac dicta ſingularia legum ac canonum in ſe complectenteſ ego Io. Coelhoff ciuiſ inclite ciuitatis Colonie ex Italico exemplari Neapoli antea ſat corrupte iucuria equidem correctoris impreſſo emendatas imprimere propriis curaui ſumptibus. ſub anno domini M. CCCC. LXXVII. de quo ſit laus Deo. Amen.*

Columna ſecunda eiusdem folii ſequuntur ſine omni titulo quaeſtiones diſputatae, quae folio 76 finiuntur. Auerſa pagina *ſequitur ſolemnis repetitio eiusdem domini Abbatis ſiculi alias panormitani circa C. eccleſia ſancte Marie de conſti.* & ſuper Cap. *ſi quis contra clericum de foro compedente.* In fine haec ſolummodo habentur : *Repetitum fuit per me Nicolaum de Sicilia decretorum doctorem in almo ſtudio Senenſi tunc ibi actualiter legentem anno domini M. quadringenteſimo decimo nono &c.*

VIII. Ioannis Andreae Tractatus de arboribus conſanguinitatis, adfinitatis, necnon ſpiritualis cognationis. Norimbergae per Fridericum Creuſsner anno 1477. in fol.

Incipit hic tractatus, foliis decem comprehenſus, & charactere a tabula VI. N. II. exhibito, impreſſus ab auctoris praefatione, quae primam paginam occupat. Auerſa dein ipſe tractatus his verbis inchoat : *Deinde ad arborem conſanguinitatis ſpecialiter deſcendamus.* Huius arboris figura auerſam folii quarti paginam implet. Folia tria ſequentia tractatum de adfinitatis arbore continent, cuius figura prima folii octaui pagina exhibetur. Auerſa eiusdem agitur de *ſpirituale cognatione.* Folii decimi prima pagina. *Finit tractatus magiſtri Iohannis Andree ſuper arboribus conſanguinitatis affinitatis necnon ſpiritualis cognationis. Anno domini Milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo ſeptimo. Impreſſus per Fridericum Creuſner de Nurmberga.* Auerſa decimi folii pagina arboris cognationis ſpiritualis figuram repraeſentat. Deſunt litterae initiales, ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri.

Primam hanc eſſe editionem, Cl. GEMEINER in *Notit. Bibl. Ratisbon.* p. 178 arbitratur. Aſt valde dubito, annon illa, quae ſine loci, anni, & typographi indicio ex Creuſsneri officina in lucem prodiit, & ſolum priores duos tractatus, qui tantummodo ſunt genuinus *Ioan.* ANDREAE partus, continet, praeceſſerit. Hanc ſupra N. CXIX. cum altera N. CXX. recenſuimus.

IX. Summae Hoſtienſis in libros decretalium, Partes II. III. IV. V. Sine loci nota per Ludouicum Hohenwang de Elchingia anno 1477. in fol.

Prima huius operis pars in noſtra bibliotheca non extat; illa tamen mihi occurrit in PP. Dominicanorum Auguſtanorum bibliotheca, quae de magna incunabulorum typographicorum copia gloriatur. Itaque vt lectores mei perfectam huius operis cognitionem adquirant, illud paucis deſcribam. In fronte eiusdem legitur *Incipit ſumma ſuper titulis decretalium a domino archiepiſcopo ebredinen. compilata qui & vulgatiori vocabulo hoſtienſis dicitur. addictis quoque in quibuſdam locis & rubricellis.* Ad calcem ſequentia habentur : *Ex officina & ductu lodouici hohewang hec ſumma hoſtienſis ſuper primo decretalium finita eſt anno a partu virginis ſalutifero milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo ſeptimo.*

Secun-

Secundae parti, vt & reliquis, praemiſſae ſunt rubricae, ſeu titulorum index, qui primum folium occupat. Folio ſecundo *Incipit ſecunda pars ſumme hoſtien. in librum decretalium ſecundum, qui eſt de iudiciis.* Conſtat haec pars foliis 311. ad cuius finem leguntur *Verſus quibus ad nomen autoris pulcre alluditur & littera eius diues commendatur.*

Cedite ſummarum ſcriptores cedite longe
Hoſtium qui pandit ſacrati dogmate iuris
Hoſtienſis adeſt. en clarus & littera diues
Ergo lege foelix & aere ſolare labores.

Verſibus ſequens ſubnexa eſt notitia: *Ex officina & ductu Ludouici hohenwang de elchingen hec ſumma hoſtienſis que & copioſa a iurium copioſitate finita eſt vtilitate quidem ſua non omnibus a domino archiepò ebredinen. compilata.* Huic, & reliquis duabus partibus nota anni non habetur adiecta, cum tamen ex eadem, ex qua prima, officina prodierint; eodem quoque tempore lucem adſpexiſſe, nullus dubito.

Partis tertiae ſequens eſt in fronte folii ſecundi inſcriptio: *Incipit Liber tercius de vita & honeſtate clericorum.* Folia 286 complectitur. Ad finem verſibus ſupra memoratis ſequens adiecta eſt ſubſcriptio: *Ex officina & ductu Ludouici hohenwang de elchingia hec ſumma hoſtien. ſuper tercio decretalium que & copioſa a iurium copioſitate finita eſt. Conſultu vero & auxiliatione clariſſimi viri magiſtri Iohannis piſtoris domini mei obſeruantiſſimi litteris ahenis impreſſa.*

In quartae partis folio ſecundo *Incipit quartus liber de Sponſalibus & matrimoniis*, qui 169 folia comprehendit. Ad calcem huius praefati verſus, & prioris libri ſubſcriptio reperiuntur.

Partis quintae, quae foliis 409. conſtat, folio ſecundo *Incipit liber quintus de accuſationibus & denuntiationibus & inquiſitionibus.* Prima vltimi folii pagina, linea 13 incipit absque titulo operis epilogus, in quo auctor, vel editor pro beneficiis, ac donis a deo acceptis debitas eidem gratias refert, rogatque lectorem, vt *fraterna charitate non inuidioſa mordacitate corrigat, ac emendet, quidqud illi videatur corrigendum, vel etiam emendandum.* Sequuntur deinde verſus, & ſubſcriptio, vt in ſecunda parte, quibus alii duo verſus additi ſunt, qui ſic ſonant:

Sed nos immenſum ſpaciis confecimus equor
Et iam tempus equum fumantia ſoluere colla

Typus, quo hoc opus impreſſum, eſt romano-gothicus maiuſculus, ac ſatis pinguis, quem tabula III. N. VIII. exhibet. Charta eſt firma admodum, ſed minus alba, & polita. Singulae paginae integrae 33 complectuntur lineas. In cuiuslibet libri initio littera initialis eſt ligno inciſa; reliquae vero rubro colore a miniculatore depictae. Diſtinctionis ſigna praeter punctum occurrit quoque interrogationis ſignum. Signaturae nullae obſeruantur, nulli cuſtodes, aut paginarum numeri.

Hac de editione Bibliographi etiam praeſtantiores altum tenent ſilentium; neque de typographo vllam habuere notitiam. Quod autem *Ludouicus* HOHENWANG Auguſtae Vindelicae prelum habuiſſe mihi videatur, iam ſatis in animaduerſione praeuia ad libros Auguſtae impreſſos pag. 36 me monſtraſſe, arbitror.

Auctor huius operis eſt *Henricus* de SEGUSIO, natione Gallus, patria Seguſinus, in ſubalpinis natus, ante annum 1258 Ebrodunenſis in Gallia Narbonenſi Epiſcopus renuntiatus, anno vero 1262 Eccleſiae Romanae Cardinalis, Epiſcopus Hoſtienſis creatus eſt. Tantam in vtroque iure ſcientiam adeptus, vt *fons & ſplendor iuris* nuncuparetur. Obiit anno 1271. quem tamen alii ad annum vsque 1281 vixiſſe volunt. Scripſit ſummam vtriusque

riusque iuris, quae vulgo *Aurea ſumma Hoſtienſis* dicitur. CAVE T. II. *Hiſtor. Litter. Script. Eccleſ.* pag. 313.

Anno M.CCCC.LXXVIII.

I. Biblia latina. Norimbergae per Antonium Koburger anno 1478. in fol.

Integrum Bibliorum opus 468 folia adimplet. Litterae, quibus impreſſum eſt, ſunt gothicae maiuſculae, ac pingues. Quaeuis pagina duas exhibet columnas. Litteras initiales tam librorum, quam capitum calligraphus diuerſis coloribus adpinxit. Signaturae, & cuſtodes deſiderantur, paginarum vero numeros ipſe typographus indicauit, librosque in ſuperiori margine adnotauit. Linea quaeuis prima alicuius capitis, aut paragraphi litteris maiuſculis, expreſſa eſt.

In auerſa folii primi pagina inuenitur librorum omnium index; in ſecundo vero, ſeu iuxta typographi adnotationem, folio primo *Incipit epiſtola ſancti Hieronimi ad Paulinum preſbiterum de omnibus diuine hiſtorie libris.* Tertia columna folii tertii *Incipit prologus in Pentateuchum moyſi*, quem prima folii quarti columna liber *Geneſis* excipit. Liber Pſalmorum, *liber hymnorum vel Soliloquiorum* adpellatus folio 210 incipit. Pſalmis tituli, & numeri praefixi ſunt. Vetus teſtamentum folii 365 quarta columna terminatur. Folii 366 quarta columna, praemiſſa S. HIERONYMI ad DAMASVM Papam epiſtola, *Incipit euangelium ſecundum Matheum.* In margine Euangeliſtarum Canones, *in quibus Euangeliſtae concordant, alphabeti ordine, quo conuentiori potuit ordinari modo, ſequuntur.* In fine *Apocalypſis* ſequens adiecta eſt notitia: *Anno incarnationis dominice. Milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo octavo. Mai vero Kl. octavo decimo. Quod inſigne veteris nouique teſtamenti opus. cum canonibus euangeliſtarumque concordantiis. In laudem & gloriam Sancte ac indiuidue trinitatis. Intemerate virginiſque marie impreſſum. In oppido Nurnbergn. per Antonium Coburger prefati oppidi incolem induſtria cuius quam diligentiſſime fabrefactum. finit feliciter.* Addita eſt MENANDRI epiſtola ad *Iacobum* de ISENACO, & EVSEBII Canones, quae omnia ſex foliis continentur.

Duo hoc anno Biblia *Antonius* KOBVRGER impreſſit, vt Cl. MASCHIVS in *Edit. Bibl.* S. *le* LONG *Part. II. Vol. III. c.* 3. *ſect.* 1. oſtendit, & quidem eadem forma externa, cum iisdem foliorum numeris, quae tamen inter ſe inuicem diuerſa ſunt. Praeſentia finita ſunt decimo octavo Kalendas Maii; altera vero, quorum etiam MAITTAIRE meminit, quarto idus Nouembris. Diuerſitas quoque ex foliorum, linearum, & typorum comparatione adparet.

II. Vitae Patrum. Norimbergae per Antonium Koburger anno 1478. in fol. mag.

Pluribus ſeculis S. HIERONYMVS auctor huius operis celebratus fuit; ſed nunc eruditi omnes S. Doctori abiudicant. Ita CLAUDIVS ESPENCAEVS in *Comment.* 2. *ad Timoth.* C. 4. *Melchior* CANVS *loc. Theolog lib.* 11. c. 6. BELLARMINVS *de Script. Eccleſ.* CAVE: FABRICIVS: OVDINUS. POSSEVINVS in *Adpar. S. T.* I. & II. verbo *Vitas Patrum* inquit: „Ceterum ſciant lectores vitas Patrum, quae falſo erant adſcriptae S. HIERONYMO, fuiſſe olim a *Celſo* „HVGONE Iurisconſulto cum M. SS. Codicibus collatas, atque Lugduni anno 1515. editas. „EVAGRII autem, & diuerſorum eas eſſe foetus, plerique iudicant.

Praemiſſa eſt operi breuis praefatio, & index alphabeticus, quinque foliis conſtans. Folio operis primo *Incipit prologus ſancti Hieronimi Cardinalis preſbiteri in libros Vitaspatrum ſanctorum Egiptiorum etiam eorum qui in Scithia Thebaida. atque Meſopotamia morati ſunt:*

non

non ſolum quos oculis vidit. maximoque labore conſpexit : verum & quam plura a fide dignis relata conſcripſit notabili diligentia. Denique aliorum etiam autenticorum libellos. fideliter e greco in latinum tranſtulit : ab aliis translata pro ſui perfectione huic operi inſeruit. Praefatio tres implet columnas ; quarta incipit ipſum opus in quatuor partes diſtributum. Prima pars continet ſanctorum hiſtorias : ſecunda adhortationes ſanctorum Patrum : tertia, & quarta agunt de regula, vel conuerſatione Egyptiorum Monachorum, & eorum, qui degunt apud Paleſtinam, vel Meſopotamiam. Folii 230.auerſa pagina *Sequitur opuſculum pro concluſione annexum de virtutum laude & effectu intitulatum.* Ad calcem operis,foliis 338 contenti, legitur : *Anno Xpi natiuitatis. Milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo octauo. Nonas vero Mai. ob beatorum patrum profectum vitam heremeticam degentium. geſta quorum (haud immerito) memoriter ſunt commendanda. Opus (Vitaſpatrum appellatum) inſigne, a quam plurimis excerptum codicibus. per ſacrarum ſcripturarum viros admodum peritiſſimos: ornatum In oppido Nurnbergn. per Antonium Coburger oppidi prefati incolam quam compte impreſſum. Finit feliciter.*

Litterae initiales cuſtodes, & ſignaturae deſiderantur, non autem foliorum numeri, quos typographus adpreſſit. Typus eſt idem, quo Biblia praecedentia impreſſa ſunt. Primae cuiuslibet Capitis, vel paragraphi lineae, & rubricae in ſuperiori margine ſunt litteris maioribus expreſſae. Charta eſt firma, ſed minus polita.

Inter editiones huius operis, quarum *Heribertus* ROSWEYDVS in *prolegom. in Vitas patrum prolegom.* XVII. p. 30. & ſeqq. viginti memorat, ordine haec quarta, ſed omnium prima eſt, quae addito anni, loci & typographi indicio, quo priores tres a ROSWEYDO adductae deſtituuntur, in lucem exiit. Conf. FREYTAG *Adpar.* T. II. p. 1140 & ſeqq. BAVR *Bibl. vniuerſ.* T. III. p. 110. qui editionem hanc cum FREYTAG rariſſimam adpellat.

III. ***Deciſio conſiliaris ſupra dubio producto de indulgenciis. edita per reuerendum in Xpo patrem & dominum. Fratrem Anthonium de predicatorum Archiepiſcopum florentinum doctorem clariſſimum.*** **Norimbergae per Fridericum Creuſsner anno 1478. in fol.**

Verba praefata ſunt tituli loco, operis initio poſita. Tractatus iſte in tres diuiſus eſt partes : In prima S. Doctor tractat de indulgentia in genere : in ſecunda de indulgentia plenaria, quae ſolum a ſummis Pontificibus conceditur : in tertia de indulgentia Iubilaei, quae plenaria ; & *videtur* : pergit ſanctus Doctor, *valde rationabiliter inſtituta ſeu conceſſa, tum quia homines ſunt valde tepidi ad ſatisfaciendum maximis debitis paenarum, quibus tenentur obnoxii propter innumerabilia & grauia peccata comiſſa - - - tum ad confirmandam fidem catholicam & excitandum feruorem eius in mentibus fidelium, quam verbis & factis innumerabilium paſſionum & miraculorum ſancti Martyres defenſarunt.* Prima folii decimi pagina hic tractatus finitur. Auerſa vero

Incipit Magiſter Alanus — Eſt ALANVS Inſulenſis, qui doctor vniuerſalis nuncupabatur — *de ſex alis Cherubim.* Prima ala eſt *confeſſio* : ſecunda *ſatisfactio* : tertia *carnis munditia* ; quarta *puritas mentis* : quinta *dilectio proximi* : ſexta denique *dilectio Dei.*

His expletis ſequitur in folii 14 auerſa pagina *Ioannis* GERSON tractatus *De ſeptem miſeriis hominum in hac vita*, cui ſubiectum legitur : *Tractatus magiſtri Iohannis Gerſon ſacre pagine doctoris necnon cancellarii pariſienſis de ſeptem miſeriis hominum in hac vita. per Fridericum Creuſsner incolam Nurmbergenſem impreſſus finit feliciter Anno domini Milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo octauo. Laus. Deo. Clementiſſimo.*

Litterae, quibus hi tractatus impreſſi, ſunt a tabula VI. N. II. exhibitae. Deſunt initiales litterae, cuſtodes, ſignaturae, & paginarum numeri. Editionem hanc nec MAITTAIRE, nec BAVR, nec alius quidam Bibliographorum cognitam habuerunt.

IV. Ioannis de Turre-cremata Epiſc. Sabin. & S. R. E. Cardinalis Quaeſtiones Euangeliorum de ſanctis collectae. Norimbergae per Fridericum Creuſsner anno 1478. in fol.

In fronte operis tituli loco legitur: *Quaeſtiones euangeliorum de ſanctis. collecte per R. D. Iohannem de turrecremata Epiſcopum Sabinnen. ſancte romane eccleſie cardinalem ſancti Sixti. Incipiunt feliciter.* Dein ſequitur: *In feſto beati Andree eſt euangelium. Ambulans iheſus* &c. *Math.* 4. *Circa quod poſſunt diſputari ſequentes quaeſtiones.* Folia numerantur nonaginta nouem impreſſa. Sgnaturae nullae occurrunt, nulli cuſtodes, aut paginarum numeri, nullaeque litterae initiales. In fine ſequens habetur notitia: *Queſtiones euangeliorum de ſanctis. collecte per Reuerendum dominum Iohannem de turrecremata Epiſcopum ſabinen. Sancte romane eccleſie Cardinalem ſancti Sixti expliciunt feliciter. Impreſſeque Nurmberge per Fridericum Creuſsner eiusdem ciuitatis incolam. Sub anno domini. M. CCCC LXXVIII. Laus. Deo. Clementiſſimo.*

Huius editionis Cl. MAITTAIRE, & BAVR nullam habuere notitiam; ROEDERVS vero eiusdem in *Catalogo Libb. ſec. XV. impreſſorum* meminit. Prima huius operis editio, teſte FREYTAGIO, Romae per *Ioannem* SCHEVRER anno 1477 vnacum editione Quæſtionum ſuper Euangelia de tempore typis euulgata eſt. Conf. *Adpar.* T. II. p. 1117.

V. Petri Lombardi Gloſſa in Pſalterium Dauidis, quae vulgo *Magiſtralis* vocatur. Norimbergae per Andream Friſner, & Ioannem Senſenſchmid anno 1478. in fol. mag.

Prima folii primi pagina vacua eſt; in auerſa legitur *Andree Fryſner de Wunſidel in gloſſam magiſtralem pſalterii praefatiuncula*, in qua praecipue editionis praeſentis cauſam adfert. *Pſalterium autem Dauid prophetarum eximii. quum propter excellentiam ſuam plus ceteris in diuinis frequentetur officiis: ne decetero pſalmorum decantatores ſint vt tympanum inſenſatum: neſcientes quid perſonent: inprimis expoſitionem eius offerimus.* &c. Folio ſequenti *Gloſſa plalterii Dauid Magiſtri Petri Lombardi que uulgo magiſtralis vocitatur Incipit foeliciter.* Haec verba rubro colore, & litteris gothicis maioribus, vti & omnes Pſalmorum verſus, ſed colore nigro, ſunt impreſſa. Tum immediate ſequitur auctoris prologus, qui tertia columna folii tertii terminatur. Columna quarta incipit primi Pſalmi expoſitio, ante quam typographus vacuum quindecim linearum ſpatium miniculatori ad initialem litteram B adpingendam reliquit. Prima folii 338. pagina ſequens notita rubro colore impreſſa habetur: *Gloſſa magiſtralis: in librum hymnorum dauid. Petri lombardi: Magiſtri ſententiarum: explicit foeliciter. Inſculpta Nuremberge oppido Germanie celebratiſſimo. ductu Andree Friſner de Wundſidel. artium liberalium magiſtri. & Ioannis Senſenſchmid. Ciuis nurembergenſis. Anno domini. Milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo octauo: die vero februarii duodecimo.*

Laus deo glorioſiſſimo

His ſubiecta ſunt typographorum inſignia. Auerſa folii eiusdem pagina exhibet *Regiſtrum foliorum.*

Integrum hoc opus foliis 338 conſtat, typo gothico maiuſculo, ac ſatis pingui impreſſum. Signaturae, cuſtodes, paginarum numeri, & initiales litterae deſiderantur. Pſalmorum numerum, & Patres, ex quibus LOMBARDVS ſuam deſumſit gloſſam, in ſuperiori margine adnotauit typographus.

Meminit huius editionis Cl. FREYTAG in *Analect. Litter.* p. 719 eamque omnium primam adpellat, quae inter libros ratiores, & bibliothecarum ornamenta, iure merito referri ſolet.

VI.

VI. Innocentii IV. P. M. in quinque libros Decretalium Commentarius, Argentinae ſine typographi nomine anno 1478. in fol. mag.

INNOCENTIVS IV. SINNIBALDVS ante Pontificatum vocatus, patria Genuenſis, e familia Fliſca natus, ob ſummam iuris peritiam *Pater iuris* nuncupari meruit. Quam plurimis, & praeclaris ſcriptis ſuum nomen ad poſteros transmiſit, inter quae opus praeſens primum meretur locum.

Hoc vaſtiſſimae molis opus, litteris gothicis minuſculis, quae tabula I. N. VI. videndae, in duabus columnis impreſſum foliis 406. conſtat. Charta eſt firmiſſima, & minus polita. Signaturae nullae occurrunt, nulli cuſtodes, aut paginarum numeri. Litterae initiales a miniatore ſunt adiectae.

In fronte operis haec tituli loco litteris maioribus, a tabula I. N. IV. exhibitis, impreſſa leguntur: *Incipit Apparatus quinque librorum decretalium domini innocencii pape quarti compoſitus & publicatus in ciuitate ludunen.* Liber primus columna quarta folii 131 terminatur. Sequenti folio incipit liber ſecundus: tertius folio 244. quartus 326. quintus denique folii 341 columna quarta initium ſumit. Ad calcem operis legitur: *Explicit ſolemnis Apparatus Innocencii pape quarti ſuper quinque libris decretalium elegantiſſime compoſitus. multiuarios caſus articuloſque perutiles & neceſſarios tam in conſilio animarum & penitenciali foro quam in regendis eccleſiis & eccleſiaſticis perſonis continens. magna cum diligencia in originali emendatus per venerabilem virum Andream hartmanni de eppingen arcium liberalium magiſtrum iuris & canonici & ciuilis licentiatum dominorum illuſtrium & generoſorum archidyaconorum eccleſie argentin. officialem in inclita argentin. Ciuitate impreſſus. Sub anno domini. M. CCCC. LXXVIII.*

Additum eſt BALDI Icti *repertorium alphabeticum*, ſeu BALDI *Margarita*, foliis 57 contentum, cuius initium ita ſonat: *Incipit repertorium ſuper Innocencio Editum ab Egregio ac excellentiſſimo iuris vtriuſque doctore domino Baldo de peruſio in vrbe ſamoſiſſimo Quod quidem repertorium Baldi Margarita proprie nuncupatur vel Innocencianus.* Ad calcem eiusdem ſequentia leguntur: *Explicit repertorium ſuper innocencio editum ab egregio ac excellentiſſimo iuris vtriuſque doctore domino baldo de peruſio in vrbe ſamoſiſſimo quod quidem repertorium baldi margarita proprie nuncupatur vel innocencianus.* Folium vltimum tabulam alphabeticam exhibet.

Editionem hanc rariſſimam ex officina *Henrici* EGGENSTEIN in lucem prodiiſſe, iam ante me Cl. STEIGENBERGER in *diſſert. Hiſtorico - critica de Antiqq. Bibl. teuton. Edit.* p. 36. demonſtrare conatus eſt; & ego ipſe pag. 24., vbi Biblia germanica Moguntina dicta recenſebam, multis oſtendere ſtudui. Bibliographi de illa altum tenent ſilentium.

VII. Authenticae, ſeu Nouellae conſtitutiones, ac tres libri codicis Iuſtiniani Imperatoris cum Commentariis. Baſileae per Michaelem Wensler anno 1478. in fol. mag.

Duplicis generis charactere hoc opus impreſſum eſt, gothico maiuſculo ſcilicet, & minuſculo; vtrumque tabula III. N. III, & IV. exhibet. Maiuſculo expreſſus eſt textus, minuſculo commentarii. Initiales litterae quandoque deſiderantur, quandoque paruas adiecit typographus. Deſunt cuſtodes, ſignaturae, & paginarum numeri. Tituli potiſſimum rubro expreſſi ſunt colore. Folia 301 complectitur.

Initio

Initio operis ſequentia rubro colore impreſſa leguntur : *In nomine domini noſtri iheſu xpi de heredibus & falcidia conſtitutio prima ſi heres legata ſoluere noluerit. Incipit Co. Inſtitutio imperatoris Iuſtiniani. a Iohanni pape.* II. Folio 169 *Incipiunt conſuetudines feudorum. Et primo de hiis qui feudum dare poſſunt Et qualiter acquiratur & retineatur.* Folio 205 conſuetudinibus feudorum abſolutis, ſequuntur adhuc tres vltimi libri codicis. Columna quarta folii trecenteſimi ad finem legitur rubro colore impreſſum : *Anno incarnationis dominice. M. CCCC. LXXVIII.* III. *Kalendis decembris Sanctiſſimo in xpo patre ac domino, domino Sixto* papa IIII. *pontifice maximo. Illuſtriſſimo, nobiliſſime domus auſtrie Friderico Romanorum imperatore inuictiſſimo. monarchie Xpiane dominis Reuerendiſſimo dominoque amabili in xpo patre ac domino, domino Iohanne preſule Baſilien. in nobili vrbe Baſilea. ſuffragante diuina clementia, ſine cuius ope nihil rite finitur. X. collationum triumque librorum Codicum opus excellentiſſimum. non atramentali penna cannaue. Sed arte quadam ingenioſa imprimendi. cunctipotenti aſpirante deo Michael Wenſler, ſuis conſignando ſcutis, feliciter conſummauit.* His ſubiecta adſpiciuntur typographi inſignia. Folio ſequenti *Incipit regiſtrum foliorum preſentis operis*, iisdem typis, quibus commentarii, impreſſum.

VIII. S. Thomae Aquinatis prima pars Secundae. Venetiis per Franciſcum Renner de Hailbrunn, & Petrum de Bartua anno 1478. in fol.

In fronte haec leguntur impreſſa : *Prima pars ſecunde partis ſumme theologie eximii doctoris ſancti Thome de Aquino ordinis predicatorum. Queſtio prima.* Prima cuiuslibet quaeſtionis, vel paragraphi linea charactere gothico maiuſculo, reliqua minori excuſa ſunt. Quaeſtiones in ſuperiori margine ſunt adnotatae. Litterae initiales, cuſtodes, & paginarum numeri deſiderantur. Opus conſtat 24 plagularum faſciculis litteris a — y. & numeris 1 — 6. ſignatis : Omnes eorum ſunt quinterni, excepta littera S. qui ſexternus, & numero 6, qui quaternus eſt. Quaeuis pagina in duas eſt diſtincta columnas. Charta eſt alba admodum, & firma. Folii 272 columna quarta *Explicit prima pars ſecunde partis ſacre theologie doctoris eximii & luminis eccleſie preclariſſimi ſancti Thome de Aquino ordinis fratrum predicatorum : Impreſſa Venetiis per franciſcum de Hailbrunn & Petrum de Bartua. Anno domini. M. CCCCLXXVIII.* Adcedit regiſtrum quaeſtionum, & capitulorum, ad cuius finem haec habentur : *Tituli queſtionum & capitulorum prime partis ſecunde partis ſumme theologie ſancti Thome de aquino ordinis fratrum predicatorum finiunt feliciter. Deo gratias.* Opus concludit quinternionum regiſtrum.

IX. *Franciſci Mataratii Peruſini viri vtraque lingua Eruditiſſimi ad Petrum Paulum Cornelium Eruditum & ingenuum adoleſcentem de componendis verſibus hexametro & Pentametro opuſculum.* Venetiis per Erhardum Ratdolt anno 1478. in 4.

Verba ſupra memorata rubro colore impreſſa titulum huius operis conſtituunt, quae auctoris praefatio ad PETRVM PAVLVM Peruſinum ex Corneliorum illuſtri familia natum ſequitur, in qua artem poeticam praecipue laudat, & nobilem adoleſcentem ad eiusdem ſtudium amplectendum animare adlaborat. Praefatio auerſa folii 1 pagina, linea vigeſima deſinit ; linea 21. incipit opuſculum de *Pedibus verſus hexametri & pentametri.* Auerſa folii 25 pagina *Finis opuſculi de compoſitione verſus hexametri & pentametri editi a Franciſco Mataratio Peruſino viro clariſſimo.*

Folio

Folio 26 incipit *Iacobi Sentini Ricinenſis de quibusdam lyricis carminibus tractatulus* : *& primo Prefacio* ad *Iacobum* GASPARIS. Haec duo tantum folia occupant. In fine leguntur quaedam SENTINI carmina in laudem *Franciſci* MATARATII ſcripta, de quibus breuiora hic adſcribere volo.

Quisquis amas vatum cantus : vel quisquis anhelas
Tendere pyeria letus in aſtra via.
Hac ſit iter : ſcripta hec franciſci perlege docti
Compos tu voti ſi cupis eſſe tui.
Eiusdem Iacobi Sentini
Carmina quisquis amat ſacro pertincta liquore
Scribere. grandiloquum perlegat iſtud opus.

His deinde ſubnexum habetur : *Erhardus ratdolt Auguſtenſis probatiſſimus librarie artis exactor. ſumma confecit diligentia. Anno Chriſti. M. CCCC. LXVIII. VII. Calen. Decembris. Venetiis.* Hic errorem typographi irrepſiſſe, ex pluribus clare patet. Imprimis ars typographica primum anno 1469 Venetias delata eſt. Secundo teſte cl. ZAPFIO, *Erhardus* RATDOLT ante annum 1475 Venetiis prelum non habuit. Tertio denique hoc opusculum eſt characteribus gothicis impreſſum, in quo plagularum faſciculi litteris ſignati ſunt, & litterae initiales aeri inciſae reperiuntur, quod tamen iam anno 1468 in vſu fuiſſe, nemo litteratorum demonſtrare poterit. Videtur itaque, illud anno 1478 fuiſſe typis excuſum, cum nec ad annum 1488, neque 98 referri poterit, quia Ratdolt iam anno 1486. Venetiis Auguſtam rediit.

X. Iacobi Soldi Florentini Ord. Seruorum B. V. Mariae opus inſigne de Peſte. Bononiae per Iohannem Schriber anno 1478. in fol.

Praemiſſa eſt operi epiſtola IACOBI *Burgenſis*, quae auerſam folii primi paginam, & ſecundi folii columnam primam occupat, ad *Iacobum* SOLDVM directa, in qua illum admonet, ne a maleuolorum linguis religioſos homines de arte medica ſcribentes iniuſte vituperantibus a maturanda praeſentis opuſculi generi humano maxime proficui editione ſe detineri permittat. Folio tertio *Iacobi Soldi florentini : viri religioſi ordinis diue Marie ſeruorum. ſacre theologie bachalarii eruditi opuſ inſigne de peſte feliciter incipit. cohortante magnifico ciue & ſtrenuo rei militaris viro Iohanne Bartholomeo Ghezo placentino amico optimo & bene merito.* Haec excipit praefatio ad eumdem *Bartholomaeum* GHEZVM, quae columna ſecunda folii quarti linea vndecima terminatur. Tum immediate ſequitur *capitulum primum de cauſa ſupernaturali.* Opus hoc 36 conſtat foliis, eſtque in duabus columnis papyro firmae, & minus politae charactere gothico minuſculo impreſſum. Deſunt cuſtodes, & paginarum numeri. Litteras initiales miniculator rubro adſcripſit colore. Plagularum faſciculi ſunt quinque, litteris *a* — *e* ſignati. Ad calcem operis legitur : *Impreſſum Bonenie per magiſtrum Iohannem ſcriber de Annuntiata. Ad inſtantiam reuerendi magiſtri Thome de Bononia ordinis ſeruorum beate Marie virginis : in ſacra theologia profeſſoris excellentiſſimi tunc temporis collegii theologorum Bononienſium prioris Decani bene meriti. Anno ſalutis M. CCCC. LXXVIII.*

XI. Ioannis Duns Scoti ord. Min. Super primo ſententiarum quaeſtiones reportationum. Sine loci nota per Ioannem de Annuntiata anno 1478. in fol.

Incipit hoc opus abſque titulo, aut inſcriptione his verbis : *Circa. Primum. Sententiarum. queritur primo utrum deus ſub ratione propria diuinitatis poſſit per ſe eſſe ſubiectum alicuius*

alicuius ſciencie. Conſtat plagularum faſciculis nouemdecim, qui vel quaterni, vel terni; vel bini ſunt. Deſunt cuſtodes, & paginarum numeri, non autem ſignaturae. Litteras initiales paruas adiecit typographus. Folii 123 columna quarta, linea quarta vltima finitur diſtinctio, quam diſtinctionum tabula excipit, ad cuius finem haec leguntur: *Iohannis ſcoti ordinis minorum ſacre theologie profeſſoris precellentiſſimi. primo ſuper ſententiarum queſtiones reportationum pariſienſium a Bartholomeo bellatum feltenſem ſacre pagine doctore clariſſimo. necnon regente erudito tunc temporis conuentus bononie. Emendante cum diligentia finiunt feliciter. Nec non operate caracterizateque ſublimi litterarum effigie ductu & impenſis viri circumſpecti domini Iohannis de Annunciata de Auguſta. Laus deo pararoſeque virgini Marie. necnon toti curie celeſti triumphanti. Anno ſalutis dominice. M. CCCC. LXXVIII. Menſis aprilis ſexta feria.*

Ioannes hic de *Annuntiata* nullus alius eſt, quam *Ioannes* SCRIBER, cuius praecedenti opere mentionem fecimus, & quem cl. MAITTAIRE Auguſtae natum, Bononiae verò artem typographicam exercuiſſe, arbitratur.

XII. L. Annaei Senecae Cordubenſis Opera moralia, & Epiſtolae. Adcedunt Marci Senecae Declamationes. Taruiſii per Bernardum de Colonia anno 1478. in fol.

Duo viri, omni aeuo clariſſimi, diſtinguendi ſunt, pater, & filius, quorum primus *Marcus* SENECA, ſecundus *Lucius* SENECA nuncupatur; vterque in Hiſpania natus, vterque litterarum ſcientiis maxime deditus. Patri decem *declamationum* libros debemus, in quibus optimos tam graecorum, quam latinorum Oratorum locos collegit. De his vix quinque libros integros poſſidemus; primum enim, ſecundum, ſeptimum, nonum, & decimum mutilatos, ac nimis corruptos dolemus. *Lucius* SENECA operibus morabilibus, & epiſtolis nomen ſuum aeternitati transſcripſit.

Integrum opus plagularum faſciculos litteris ſignatos ſex & viginti complectitur, qui omnes, quaterni ſunt, praeter *a. i.* & *m.* qui ſunt quinterni. Typo impreſſum eſt gothico minuſculo, quo praecedenti anno *Iuniani* MAII *de priſcorum verborum proprietate liber* fuit excuſus.

Primum locum obtinet *L. Annaei* SENECAE liber de moribus, cuius initium ita ſonat: *Incipit Lucii Annei Senecæ Cordubenſis liber de moribus in quo notabiliter & eleganter vitæ mores enarrat.* Iſtum folio ſecundo excipit eiusdem liber de *formula honeſtæ vitæ vel de quatuor virtutibus cardinalibus.* Auerſa folii tertii pagina *Incipit Seneca ad Galionem de remediis fortuitorum.* Folii quarti auerſa *Incipit liber declamationum Senecæ*: videlicet *Marci Annaei* patris *Lucii.* Declamationes ſequuntur folio 26 *Lucii* libri morales; hisque folii 122 auerſa finitis, *Incipit prologus beati Hieronymi; ſuper epiſtolis Pauli ad Senecam: & Senecæ ad Paulum*, quem hic adponere, non ingratum fore lectoribus arbitror.

Lucius Anneus Seneca Cordubenſis: Fotini ſtoici diſcipulus: patruus Lucani poetæ: continentiſſimæ vitæ fuit. Quem non ponerem in catalogo ſanctorum: niſi me illæ epiſtolæ prouocarent: quæ leguntur a plurimis: Pauli ad Senecam: & Senecae ad Paulum. In quibus: cum eſſet Neronis magiſter & illius temporis potentiſſimus: optare ſe dicit eius eſſe loci apud ſuos: cuius ſit Paulus apud Chriſtianos. Hic autem ante biennium, quam Petrus & Paulus martyrio coronarentur: a Nerone interfectus eſt. PAVLI ad SENECAM epiſtolae folio 124 finitae ſubnexum eſt *Epitaphium Senecæ in morte*, quod iam ſupra N. CLIV. integrum impreſſum habetur. Deinde immeditate ſequuuntur rubricae epiſtolarum *L.* SENECAE, in quarum fronte legitur: *In iſto ſequenti codice continentur Epiſtolae moralium rerum, quas compoſuit vir eloquentiſſimus Lucius Anneus Seneca ad Lucillum diſcipulum ſuum peramantiſſimum tranſmiſ-*

ſſe.

ſae. Auerſa folii 126 pagina incipit primus Epiſtolarum liber; ſunt autem vniuerſim libri viginti quinque, & epiſtolae centum viginti quinque. In fine adiectus eſt index omnium, quae in hoc volumine continentur, cui haec ſubnexa habentur, *Impreſſum Taruiſii per Bernardum de Colonia anno domini. M. CCCC. LXXVIII.*

Hanc editionem, quam BAVR *ſummae raritatis, & ſplendidiſſimam* vocat, illa praeceſſit, quam *Matthaeus* MORAVVS anno 1475 Neapoli in lucem emiſit. De epiſtolis aliam editionem ſine loci, anni, & typographi indicio poſſidemus, cuius ſupra N. CLIV. meminimus, quae praeſentem aetate ſuperare videtur. Plura de praeſenti editione inueniuntur apud DENIS *Memorab. Bibl. Garell.* p. 69 & 70.

XIII. Alberti M. de Secretis mulierum liber. Sine loci, & typographi indicio anno 1478. in 4.

Haec editio Bibliographis ignota, & omni titulo deſtituta his verbis incipit : *Ad lucidiorem notitam ſequentium habendam videlicet de ſecretis mulierum aliqua preambula ſunt prenotanda.* Conſtat hoc opus foliis 56, & impreſſum eſt charactere gothico maiuſculo, & minuſculo, primo textus, ſecundo explicatio. Deſunt cuſtodes, ſignaturae, paginarum numeri, & initiales litterae. Auerſa pagina folii 56 *Explicit liber Alberti magni de ſecretis mulierum. 1478. viceſima quarta die menſis Iunii.*

XIV. Thomae de Haſelbach pars prima Sermonum dominicalium ſuper epiſtolas Pauli. Sine loci, & typographi nota anno 1478. in fol.

Thomas HASELBACHIVS, natione germanus, S. Theologiae in academia Viennenſi profeſſor, claruit anno 1420. TRITHEMIVS, AENEAS *Syluius*, aliique eruditi in hoc praecipue illum reprehendunt, quod vno, & viginti annis ne primum quidem ISAIAE caput in praelectionibus ſuis profligauerit.

Praecedit ſermones index alphabeticus, foliis duodecim contentus, Opus 339 folia complectens, charactere gothico minuſculo, mihi, & aliis meis amicis adhuc ignoto, quo ſuperius *N. CXLVII. ſermones de ſanctis* excuſi ſunt, & quem *Tabula VIII. N. III.* exhibet, impreſſum eſt. Initiales litterae nullae occurrunt, nulli cuſtodes, aut ſignaturae, nullique paginarum numeri. Diſtinctionis ſignum praeter punctum nullum aliud obſeruatur, niſi in partiumenumeratione, vbi linea oblongior adſpicitur.

Initio ſermonum ſequentia leguntur : *Incipit prima pars ſermonum dominicalium ſuper epiſtolas Pauli & conſequenter per circulum anni egregii doctoris magiſtri Thome de haſelbach in auſtria. Et primo premittitur prolgus in hunc modum.* Ad calcem operis legitur : *Explicit prima pars ſermonum ſuper epiſtolas Pauli. Anno domini M. CCCC LXXVIII. die XIII. decembris &c.* De hoc opere duae partes extant in Bibliotheca Academica Ingolſtadienſi, quas Cl. SEEMILLER Faſc. II. p. 21 & 22 recenſet.

XV. Calendarium vnacum coniunctionibus, & oppoſitionibus luminarium. Vlmae per Ioannem Zainer anno 1478. in fol.

Opuſculum iſtud octodecim complectitur folia, & charactere gothico minuſculo, a tabula. VII. N. VI. exhibito, impreſſum eſt. Deſiderantur litterae initiales, ſignaturae, cuſtodes & paginarum numeri.

Incipit ſine titulo, aut inſcriptione ab eiusdem vſus declaratione ſequentibus verbis: *Vſum huius opuſculi breuiter exponemus. In principio offert ſe Kalendarium in 12 menſes partitum.* Auerſa pagina folii tertii ad finem ſequens habetur notitia: *Impreſſum Vlme per Iohannem Zainer anno dominice incarnationis* 1478. Folio quarto incipit Calendarium, quod folio decimo coniunctiones, & oppoſitiones luminarium excipiunt. Folio 14 *Radices capitis draconis* explicantur, auerſa eiusdem tabula lunae motum indicans: auerſa folii 15 tabula ſolis motum exhibens, & tandem duobus foliis poſtremis lunae, & ſolis eclipſes oſtenduntur. Hac de editione Bibliographi etiam praeſtantiores nullam habuerunt notitiam.

XVI. Vocabularius rerum. Auguſtae per Ioannem Keller anno 1478. in fol.

Duo priora folia *Regiſtrum vocabularii ſequentis* occupat. Dein folio ſequenti inchoat vocabularius ſine titulo, & quidem primo de homine, & diuerſis membris in eo exiſtentibus. Typo expreſſus eſt gothico minuſculo, quem tabula III. N. V. oſtendit. Initiales litteras nullas exhibet, nullos cuſtodes, aut ſignaturas. Folia typographus in vtraque pagina cifris romanis adnotauit. Auerſa folii 124 pagina *Finit vocabularius rerum Ex officina Iohis Keller in Auguſta. Anno domini M. CCCC. LXXVIII.*

Vnicum hoc opus innoteſcit, quod exiſtentiam ſuam *Ioanni* KELLER debet. Nemo litteratorum, vt Cl. ZAPFIVS in *Annal. typogr. Auguſt.* p. XXVIII. N. VIII. animaduertit, aliud ab illo impreſſum hucusque monſtrare potuit.

XVII. Alexandri Magni Hiſtoria ab Euſebio deſcripta. Theodiſce. c. figg. Auguſtae per Antonium Sorg anno 1478. in fol.

Initio voluminis in ſeparata pagina exhibetur imago ligno inciſa, principem quemdam, forſan ALEXANDRVM M. vel ALBERTVM Bauariae Ducem, cui translator hanc hiſtoriam inſcripſit, repraeſentans. In fronte folii primi legitur: *Hie nach volget die hiſtori von den groſſen Alexander wie die Euſebius beſchriben hat zu dem erſten doctor hartliebs von münchen vorred.* In hac praefatione *Ioannes* HARTLIEB Medicinae doctor, qui hiſtoriam ALEXANDRI in linguam theodiſcam translatam, & Duci, eiusque Coniugi dedicauerat, ex SENECA monſtrare conatur, quam vtilis, immo quam neceſſaria principibus ſit frequens hiſtoriae lectio. Auerſa folii ſecundi pagina, linea quarta EVSEBII in hiſtoriam ALEXANDRI M. prologus incipit, qui folii tertii auerſa terminatur, & tum immediate hiſtoria ſine titulo initium ſumit.

Litterae, quibus hoc opus foliis 154 conſtans impreſſum eſt, ſunt gothicae maiuſculae, quas tabula III. N. IV. exhibet. Initiales litterae, vti & figurae operi inſertae, & hiſtoriam explicantes, ſunt ligno inciſae. Deſunt cuſtodes, paginarum numeri, & ſignaturae. Ad calcem operis ſequentia habentur: *Hie enndet ſich die Hyſtori Euſebii von den groſſen Künig Allexander. Als die der hochgelert doctor Iohann Hartlieb zu münchen durch lieb des durchleüchtigen Fürſten &c. Hertzog Albrechts ſäliger gedachtnuſs in teütſch tranſſeriert vnd beſchriben hat Gedruckt vnd volenndet durch Anthoni Sorgen in der Keyſerlichen ſtat Augſpurg Am Montag vor Viti Anno &c. Im LXXVIII.*

Haec eſt ſecunda huius operis editio, eaque rariſſima, de qua Bibliographi parum notionis habuere. Prima ex *Ioannis* BAEMLER officina anno 1472 in lucem prodiit. Cl. PANZER de praeſenti hiſtoria hanc ſententiam in *Annal. Litterat. teut.* p. 106. tulit: Auctor eiusdem eſt plane ignotus, & EVSEBIO falſo penitus illa adſcribitur; ob inſipidas, plebeiasque fabulas, quibus aſperſa tumet, hiſtoriae nominis omnino indigna iudicanda eſt.

XVIII.

XVIII. Chronicon ex Romanorum geſtis deſumtum. Theodiſce. Auguſtae per Antonium Sorg anno 1478. c. figg. in fol.

Praecedit hanc hiſtoriam in pagina ſeparata figura ligno inciſa. In fronte folii primi legitur: *Hie nach volget ein gar ſchöne Cronick vnnd hyſtori Auſs den geſchichten der Römern In wellicher hyſtori vnnd Cronick man findet garuil ſchöner vnnd nüczlicher exempel die gar luſtlich vnnd kurczweilig zehören ſeind.* Typus, quo impreſſum hoc opus, eſt idem, quo praecedens habetur excuſum. Initiales litterae ligno inciſae occurrunt, nulli vero cuſtodes, aut ſignaturae, aut paginarum numeri, Ad calcem eiusdem legitur: *Alſo hat die Hiſtori von den ſyben weyſen meiſtern ein end Vnd die hat gedruckt Anthonius Sorg in der Keyſerlichen ſtat Augſpurg. an donrſtag nach Iohannis des tauffers tag. Anno &c. LXXVIII. iar.*

Alteram huius operis editionem iam anno 1473 *Ioannes* BAEMLER adornauit. Cl. PANZER in *Annal. Litterat. Teut.* alterius ſine anni nota meminit, quam praeſente antiquiorem iudicat.

Anno M. CCCC. LXXIX.

I. Biblia latina. Sine loci, & typographi indicio anno 1479. in fol.

Integrum hoc opus 54 plagularum faſciculis, litteris tam minoribus, quam maioribus totius alphabeti, & numeris 1 — 10. ſignatis conſtat. Omnes eorum ſunt quinterni, praeter V. qui ſexternus, & numerum 10, qui quaternus eſt. Folia vniuerſim numerantur 538 impreſſa. Litteras initiales paruas adiecit typographus; cuſtodes vero & paginarum numeros omiſit. Rubricae librorum in ſuperiori margine litteris maioribus impreſſae habentur. Typus, quo excuſa ſunt haec Biblia, gothicus minuſculus eſt. Quaeuis pagina in duas eſt diſtincta columnas,

In fronte primae columnae legitur: *Incipit epiſtola ſancti Hieronymi ad Paulinum presbyterum de omnibus diuine hiſtorie libris.* Folii quarti ſecunda columna inchoat liber *Geneſis*, cui folii 23 columna ſecunda finis imponitur. Liber *Pſalmorum*, liber *Hymnorum*, ſeu *ſoliloquiorum* eſt adpellatus. Pſalmi CLXXI. numerantur. In nouo teſtamento, quod folio 423 initium ſumit, margines occupant concordantiae, ſeu loca parallela. Euangeliis praemiſſus eſt index; ceteris vero noui teſtamenti libris argumenta. Auerſa folii 530 pagina *Apocalypſis* terminatur, quam verſus quidam, qui ordinem ſacrorum librorum continent, ſequuntur, iisque abſolutis, paruo interiecto ſpatio, alii verſus habentur, qui fontes, vnde deriuata fuere haec Biblia, eorumque conditionem indicant.

Fontibus ex grecis hebreorum quoque libris
Emendata ſatis & decorata ſimul.
Biblia ſum preſens ſuperos ego teſtor & aſtra.
Eſt impreſſa nec in orbe mihi ſimilis.
Singula queque loca cum concordantiis extant
Orthographia ſimulque bene preſſa manet.
M. CCCC LXXIX.

Additus eſt index Euangeliorum, & lectionum, quae in Dominicis, Feſtis, & feriis per annum in Miſſa legi ſolent, ad cuius finem ſequentia leguntur;

Marcus romanis ſed iohannes aſianis.
Lucas achaiis mattheus ſcripſit hebreis.
Matheus ſcripſit euangelium anno domini. 39.
Marcus. 43. *Lucas* 53. *Iohannes* 83.
Finis. *Deo gratias.*

 Quid

Quid de editionibus, quae verſus ſupra exſcriptos habent, ſentiendum ſit, Cl. MASCHIVS in *Edit. Bibl. S. le Long P. II. Vol. III.* c. 2. breuiter nos edocet. „Editiones iſtae, „inquit, aliis ſunt longe praeferendae. I. Quia errores ſunt emendati. II. Quia hic vulga„tam ad MS. codicem reuocatam, & emendatam eſſe conſtat, cum priores praecipue No„rimbergenſes KOBVRGERI ad archetypum Moguntinum exemplar formatae ſunt. Editiones „horum Bibliorum ſunt triplicis generis, ſcilicet genuinae, deriuatae, & ſpuriae. Quae „nec locum, nec typographum habent, genuinae; quae vtrumque adpoſitum exhibent, „deriuatae; ſpuriae denique dicuntur, vbi typographo placuit, editionibus, qualesue illae ſint, verſus iſtos memoriales adponere, quibus editio iſta commendatur.

II. S. Antonini Archiep. Florentini, pars prima Summae. Venetiis per Nic. Ienſon anno 1479. in fol.

Si cl. DENIS fides eſt adhibenda, haec ſecunda partis primae S. ANTONINI Summae editio eſt; primam enim Norimbergae anno 1478 ex KOBVRGERI officina in lucem prodiiſſe, in *Memorab. Bibl. Garell.* p. 128. teſtatur.

In folii primi auerſa pagina *Franciſci Monelienſis*, qui in *Nic.* IENSON officina recognitoris munere fungebatur, in praeſens opus epiſtola legitur; in hac operis huius vtilitatem celebrat, laudumque encomiis ipſum typographum extollit. *Preterea habes*, inquit, *hec ex inclyto litterarum caractere Nicolai Ienſon Gallici: qui merito inter omnes obtinet principatum. Qui quantum ceteris preſtet: non facile eſt dictu. Hic enim merito venerari dignus eſt: qui talem hac tempeſtate nobis fructum tradidit. Nec tantum iucundiſſimas litteras imo & emendatiſſimos libros attulit: ita ut nihil eſt: quod addas: vel minuas.* In folii ſecundi fronte haec habentur impreſſa: *Prima pars Summe fratris Anthonini de florentia:: ordinis predicatorum & Archiepi florentini. In qua agitur de anima & de pertinentibus ad ipſam. Incipit proemium totius operis.* Prooemium ſequitur tabula titulorum; tabulam folio quarto ipſius operis initium. Ad calcem ſequens habetur notitia: *Hic finis prime partis ſumme Anthonini; ordinis predicatorum: Archipreſulis florentini Summa cura: & opera caſtigate atque emendate. ex inclyta officina Nicolai Ienſon gallici Milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo nono. decias octauas Calen. Ianuarias. Obiit idem ſacre ſcripture interpres Anno leg. gre: quinquageſimo nono. VI. nonas mai; cuius epithaphium ſepulture hoc eſt affixum:*

Hic eſt ille tuus paſtor florentia: pro quo
Non ceſſas meſto ſpargere rore genas.
Patribus haud priſcis pietate Anthonius impar
Qui ſcripſit quicquid littera ſacra docet.

Vltimi folii prima pagina indicem in tribus columnis comprehendit.

Integrum hoc opus 32. plagularum faſciculis, litteris ſignatis conſtat: praeter *a* & *x*; *p*, *u* & *G.* omnes ſunt quaterni; illi autem ſunt quinterni: iſti terni. Superbit haec editio, rubricis typo expreſſis, litteris initialibus deauratis, & variis coloribus depictis, charactere gothico minuſculo, ac nitido, chartaeque firmitate, & munditia: aſt nullos oſtendit cuſtodes, neque paginarum numeros. Rubricae, & ſingulae lineae capitulorum primae litteris maiuſculis ſunt impreſſae.

III. *Collecta magiſtralia per aduentum domini de formatione hominis moralis.* Norimbergae per Fridericum Creuſsner anno 1479. in fol.

Verba mox relata tituli loco in hoc opere, foliis 61 contento, habentur. Sermones ſunt ſexdecim, quorum cuilibet thema praemiſſum eſt. Typus eſt plane idem, quem tabula

la VI. N. II. exhibet. Initiales litterae nullae conſpiciuntur, nulli cuſtodes, aut ſignaturae, nullique paginarum numeri. Ad calcem huius operis ſequentia leguntur: *Finiti ſunt ſermones per aduentum de formatione moralis hominis. ſingula hominis corporalis in eiſdem deſcripta membra. e quibus ſpiritualis ſiue moralis merito confici poſſit ipſe homo. Et ſicut in carne Chriſtus. ita & homo in ſpriritu efficit incarnari. Quare iuſte hic appellatur tractatus incarnationis maralis ad dei ymaginem. Qui quidem per Fridericum Creuſsner Nurmberge eſt ſtilo diligenti impreſſus. Anno domini Milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo nono. Laus Deo clementiſſimo.*

IV. *Soliloquium conuerſi & compuncti peccatoris ad deum, in ſeptem pſalmos ab eccleſia Romana dictos penitentiales humiliter & deuote contemplantis.* Norimbergae per Fridericum Creuſsner anno 1479. in 4.

Verba iſta in fronte operis leguntur. Deuote iſtae, ſpiritus vnctione repletae contemplationes, ab auctore anonymo compoſitae, ſeptemdecim foliis continentur. Deſunt litterae initiales, ſignaturae, cuſtodes, & paginarum numeri. Typus eſt idem, quo praecedens impreſſum eſt. In fine ſequentia leguntur: *Proſpiciens per cancellos: viridarium ortulanorum ſancte matris eccleſie lippientibus oculis excerpſi nonnullos flores, & admixtis herbis virtute prophetica plantatis ad laudem dei hanc inſalatam confeci. Impreſſumque per Fridericum Creuſsner. Anno domini. Milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo nono. in Imperiali ciuitate Nurmbergenſium. Laus Deo.*

V. Liber moralitatum, lumen animae dictus. Sine loci, & typographi indicio anno 1479. in fol.

Integrum hoc opus folia 268 complectitur. Typus, quo excuſum, in ipſo opere plane idem inuenitur, quem tabula V. N. V. exhibet; vnde ex eadem quoque officina in lucem prodiiſſe, ſuſpicor. Initiales litterae, cuſtodes, ſignaturae, & paginarum numeri deſiderantur. Rubricae in ſuperiori margine capitalibus litteris ſunt expreſſae. Charta eſt firma quidem, ſed cruda admodum.

In fronte operis ſequentia tituli loco leguntur: *Liber moralitatum elegantiſſimus magnarum rerum naturalium Lumen anime dictus. cum ſeptem apparitoribus. necnon ſanctorum doctorum orthodoxe fidei profeſſorum. Poetarum etiam ac oratorum auctoritatibus. per modum pharatre ſecundum ordinem alphabeti collectis. feliciter incipit.* Tum immediate incipit auctoris praefatio, in qua ſemetipſum manifeſtat. Erat is *Mathias* FARINATOR, Viennenſis Auſtriacus, ordinis Carmelitarum Alumnus, & ſacrae theologiae lector. Scripſit per Alphabeti ſeriem iuſſu IOANNIS XXII. P. M. vt in prologo legimus, librum *Moralitatum* in ſeptuaginta quinque diſtinctum Titulos, e Patribus, Doctoribus, Philoſophis, Poetis, ac oratoribus multo, & diuturniore labore congeſſit, quem eiusdem Pontificis iuſſu *Lumen animae* intitulauit. *Triginta annis minus uno:* inquit in prologo, *ſine intermiſſione die & nocte huic complendo inſiſtens operi ſtudio ineſtimabili variisque laboribus inſudando multa legens multa audiens per ſemetipſum diuerſa auditu quoque digna experiens & diſcernens & ſi quid fide dignum inſerui quod autem falſitatem habuit annexam aliquam repuli et omiſi.* Praefationem ſequuntur tituli, titulos tabula prima rerum naturalium, iſtam tabula ſecunda moralitatum, ordine alphabetico diſpoſita. Haec auerſa folii 31 pagina deſinunt, & folio 32 praſatio ſecunda in ipſum opus incipit, quam auerſa pagina folii 33 titulus primus de *Natiuitate Chriſti* excipit. Prima pagina folii 191 titulus LXXV. & vltimus terminatur. Auerſa eiusdem pagina ſequitur ſecundae partis, in 267 capitula diuiſae, & ordine alphabetico diſpoſitae, index, quem folio,

193 primum capitulum de *Abiectione* excipit. Ad calcem operis ſequentia habentur: *Liber lumen anime dictus feliciter explicit. Qui poſt diutinam occultationem diuina cooperante gracia. non ſine magnis laboribus ad laudem dei. tociusque triumphantis eccleſie honorem & decorem. atque in maiorem fructum ipſius militantis eccleſie piorum filiorum. ſimulque vtilitatem. ſtagneis characteribus. primum in lucem eſt productus. Annoque a natiuitate domini. Milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo nono quarta feria poſt vdalrici. ſumma cum diligentia completus.* Editio haec ob Bibliographorum ſilentium rariſſimis adcenſeri meretur.

VI. Faſciculus temporum, omnes antiquorum Chronicas complectens. Coloniae per Henr. Quentel anno 1479. in fol. mag.

Praecedit opus iſtud auctoris praefatio, quae auerſa folii primi pagina linea 30 terminatur. Linea 31. *Faſciculus temporum omnes antiquorum cronicas complectens: admiſſus ab alma vniuerſitate Colon. incipit feliter.* Folii 63 auerſa pagina opus ſequenti ſubſcriptione terminatur: *Opuſculum vtique omni ſtatui. atque hominum gradui ad vitam exemplandam perutile. continens ſuccincte progreſſum patrum ab initio mundi vſque ad hoc noſtrum tempus. cum actis notabilioribus eorundem Quod deuotus quidam Carthuſien. eius auctor primus: faſciculum temporum nuncupauit impreſſum per me Henricum quentel Et admiſſum ab alma vniuerſitate Colonien. Explicit feliciter Sub anno domini Milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo nono. LAVS. DEO.* Sequitur dein adhuc tabula breuis, & vtilis ordine alphabetico diſpoſita, foliis octo contenta.

Typus huius operis eſt gothicus, & ſatis perſpicuus. Initiales litterae nullae adparent, nulli quoque cuſtodes, aut paginarum numeri. Faſciculi plagularum litteris ſignati ſunt. Charta eſt firma, & alba, ſed minus polita.

Plures huius operis editiones noſtram iam praeceſſerunt: prima Coloniae anno 1474: ſecunda Louanii anno 1476: tertia Spirae 1477. quarta ex Nic. GOTZ de SELZSTATT typographi Colonienſis officina anno 1478. in lucem prodiere: quintum locum praeſens meretur, quacum & Venetiis alia hoc anno lucem adſpexit. Conf. CLEMENT *Bibl. cur.* T. VIII. pag. 350-53. BAVR *Bibl. vniuerſ.* T. I. p. 276. qui omnes has editiones inſignis raritatis nota honorat.

Auctor huius operis eſt *Wernerus* ROLEWINK *de Laer* patria Weſtphalus, ex dioeceſi Monaſterienſi oriundus, ordinis Carthuſienſis domus S. BARBARAE in Colonia Monachus: ſcripſit praeter alia plura, vt ipſe *Ioan.* TRITHEMIO anno 1494 ſe viſitanti enarrabat, faſciculum temporum cum circulis ab exordio mundi vſque ad tempra SIXTI Papae IV. Exinde hoc Chronicon continuauit *Ioannes* LINTURIVS vſque ad annum 1514, OUDIN. *Comment. Script. Eccleſ.* T. III. col. 2738. & ſeqq.

VII. Apollonii Regis Sidoniorum & Tyriorum hiſtoria. Theodiſce. Auguſtae per Anthonium Sorg anno 1479. in 4.

Haec eſt tertia huius operis editio; primam *Guntherus* ZAINER anno 1471: ſecundam *Ioannes* BAEMLER anno 1476 procurauit. Baemlerianam iam ſuperius fuſiori ſtilo adumbrauimus; hinc in eiusdem deſcriptione hic immorari omnino neceſſe non eſt.

Initium eius ita ſonat: *Das iſt ein vorred in die hyſtori des Künigs Appoloni das man wiſſe wan er geregniret hat. in welcler vorred das Leben des groſſen Alexanders gar ſchier mit wenig Worten begriffen iſt.* Auerſa folii ſeptimi pagina *hebt an die hyſtori von den Künig Appolonio.* Litterae Initiales, & figurae hinc inde occurrentes ſunt ligno inciſae. Cuſtodes, ſignaturae, paginarum numeri deſiderantur. Charactere eodem eſt haec hiſtoria impreſſa

preſſa, quo illa ALEXANDRI M. ſuperiori anno fuit excuſa. Opus hoc folio 71 his verbis terminatur. *Hie endet ſich die hyſtori des Künigs Appoloni Gedruckt vonn Anthonio Sorgen zu Augſpurg Anno &c. in dem LXXIX. iar.* Cl. ZAPFIVS, & PANZERVS in *Annal. Litter. Teut.* hac de editione nullam habuerunt notitiam, ex quo inſignis eiusdem raritas eluceſcit.

I. O. G. D.

Errata ſic corrige.

In Praefatione.

Pag.	I.	Linea	7	lege	adauctum.
Pag.	IV.	lin.	16	lege	initum.
Pag.	VII.	lin.	22	lege	euagationes.
Pag.	IX.	lin.	21	lege	iſtos.
Pag.	XI.	lin.	25	lege	Kammius.
Pag.	XV.	lin.	26	lege	incidi.
Pag.	XVI.	lin.	10	lege	ſibi.
Eadem	—	lin.	12	lege	cognitione.
Eadem	—	lin.	15	lege	octauum.
Eadem	—	lin.	21	lege	hinc inde.
Eadem	—	lin.	penultima	lege	Imperiali.

Errrata in ipſo opere.

Pag.	12	linea	1	lege	Rariſſimis.
Pag.	15	lin.	20	lege	folia.
Pag.	20	lin.	28	—	de eo.
Pag.	24	lin.	32	dele	eſſe.
Pag.	31	lin.	33	lege	1311.
Pag.	35	lin.	38	—	illa.
Pag.	36	lin.	19	lege	1492.
Pag.	37	lin.	10	lege	vita praeclarus.
Pag.	38	lin.	16	lege	litteratorum.
Pag.	43	lin.	3	lege	eoquod.
Pag.	54	lin.	29	lege	conueniunt.
Eadem	—	lin.	55	adde	poſt obitum.
Pag.	61	lin.	27	lege	ex eadem.
Pag.	65	lin.	33	lege	indigna.
Pag.	66	lin.	21	lege	primam.
Pag.	68	lin.	penultima	adde	qui.
Pag.	75	lin.	2	lege	officinae.
Pag.	76	lin.	20	lege	colligi.
Pag.	80	lin.	7	lege	auguſtana.
Pag.	98	lin.	20	lege	germanicam.
Pag.	106	lin.	vltima	lege	ſequenti.
Pag.	126	lin.	16	lege	efficax.
Pag.	137	lin.	2	lege	comprehendant.
Pag.	140	lin.	6	lege	illam.
Pag.	141	lin.	33	lege	impertaeſe.
Pag.	151	lin.	16	lege	operis.
Eadem	—	lin.	17	lege	complectitur.
Pag.	154	lin.	37	lege	libros XX.
Pag.	156	lin.	20	lege	altum.
Eadem	—	lin.	21	lege	ſumma.
Pag.	262	lin.	31	lege	XXII.
Pag.	163	lin.	42	lege	Tabula.
Pag.	164	lin.	22	lege	impreſſus.
Eadem	—	lin.	28	lege	maxima ex parte.
Pag.	166	lin.	29	lege	quia.
Pag.	177	lin.	penultima	lege	intellectum.
Pag.	183	lin.	28	lege	nulli.
Pag.	184	lin.	18	lege	VIII.
Pag.	188	lin.	26	dele	&c.
Pag.	198	lin.	35	adde	Inter diſtinctionis.

…racteres Mentelliani.

…ILMMNOPQRSTV
…nopqrzſstuvxy

…BLMNOPQRSTVXYZ
nopqrſſſstuvxy

…MNOPQQRSTVY
…pqrzſſtuvx

…teres Eggenſteiniani.

…GHJLMMNOPPQQRS

nopr2ſß ſt t uvx

…KLMMNOPPQQRSTVX
…pqrzſstuvxy

…IJLMMMNOPPQRSTTVX
…pqrzſstuvxy

…Bibliorum Joan. Bämler.

…GHJLMMMNOPPPQQRSSTV
…mnopqrſstux

J. Bapt. … sc. Aug.

teres Georgii Huſner.

LMNOPQRSTVXYZ
q r z ſ ſt s t u v x

MNOPQRSTVX
opqrzſſtstuvx

teres Martini Flach.

ILMNOPQRSTV
l m n o p q r z ſ ſt s u v x y z.

Typographorum Auguſtanorum.
teres Guntheri Zainer.

HILMMNNOPQRSSTV
l m n o p q r ſ ſt t u v x y

GHILMMNOPQRSSTV
m n p q r z ſ t u v x y z

KILMNOPQRSTV
ILMNOPQRSTV
n n o p q r ſ s t u v x

HIKLMNOPQRSTVW
m n o p q r z ſ ſt s t u v x y z

J. Bapt. Steinberger Sc. Aug.

racteres Baemleriani.

C E F G G H I J L M M N
T V W X Y Z Z
i k l m n o p q r r ſ ſt s t u v w.

J K M N O P R T V W Z.

racteres Sorgiani.

J K L M N N O P Q R R S T V
p q r r ſ s t u v x y.

F G H J K L M N O P P Q R S T S W Y Z
n n o p r r ſ ſt t u v w ÿ z.

acteres Kelleriani.

D N O P R S T V Y.
n o p q r r ſ s t u v x y z.

teres San-Vlricani.

LMNOPQRSTVX
opqrſstuvx

acteres Hohenwang.

LMNOPQRSTV
nopqrſstuvx.

ractères Bertholdi.

L M N O P Q R S T V X Z

m n o p q r ſ ſt s t u v x

racteres Richeliani.

I L L M N O P Q Q R S T V | B N |

i l m n o p q r ꝛ ſ s ſ t u v x y

. M N O P P R S T V X | N T |

o p q r ſ s t u v x ʒ

acteres Wensleriani.

G H H I L M N O P Q R R S T V X

i l m n o p q r ſ s t u v x

L M N O P Q Q R S T V | F h M |

m n o p q r ꝛ ſ s t u v x p

pographorum Coloniensium.

O P P Q R R S T T V

n o p q r s ſ ſt u v x

M N O P Q R S T V

n o p q r ſ s t u x

I M N O P Q R S T V

m n o p q ꝛ r s ſ t u x

M N O P Q R S T B X

J. Bapt. Steinberger Sc. a. Aug.

ƈteres Udal. Zell.

M M N N O P Q Q R S S T V V V
z ſ s t u v x

ɛs Richardi Paffroit.

M N O P Q R S T V X
o q r ſ ſſ s t u v x y

res Conradi Finer.

I J I L M M N O P Q R S S T V W
o q r z ſ s t u v x y z

l M N O P Q R R S S T V
n o p q r z ſ s t u v x

res Mich. Reyſer.

O P Q R S T V W
r z ſ s t u v x

ſres Euſtadiani.

P Q R S S T V X
s t u v x y

Chriſtoph. Valdarfer.

O N O P Q R S T V
q r z ſ s t u v x

ɛs Normbergenſes.

M N O O P Q R S S T T V W
r ſ s t u v x

J. Bapt. Steinberger sc. Aug.

racteres Kobergeriani.

JLMNOPQRSTVX.

pqrzſstuvx.

cteres Greuſsneriani.

.MNOPQRSSTVXYZ.

pqrſstuvx.

Senſenſchmid, et Friſner.

JLMNOPQRSTV.

nnopqrſstuvx.

MNOPQRS TVXY.

pqrſstuvxy.

teres Reutlingani.

PQRSTVX.

qrſstuvx.

al. Han Typogr. Rom.

MNOPQRSTVX.

nopqqqryſstux.

teres Spirenſes.

MNOPQRSTV.

nopqqrſstuvvx.

J. Bapt. Stainberger Sc. Aug.

uracteres Veneti.

cteres Vindel. de Spira.

NOPQRSTVX.

ı n o p q q̃ ꝗ ꝗ r ꝝ ſ s 9 t u x y z.

Franc. Renner de Hailbrunn.

INOPQQRSTV.

m n o p ꝑ q ꝗ ꝗ q̃ r ꝝ ſ s 9 t u x.

es Adami Typogr. Veneti.

ANOPQRSTV.

i l m n o œ p q q̃ r ſ s t u x.

icteres Ioan. Zainer.

JIKLMMNNOPQRSSTVXYZ

ı n o p ꝑ q r ſ s t u v x.

HILMNOPQRSTV

ı n o p q r ſ s t u v x

LMNOPQRSTVXY

o p q r ſ s t u v x

haracteres Ulmenſes.

JILMNOPRSTV

p q r ſ s t u v x

ad Pag. 102. N.° CXLII.

G H I L M N O P Q R S T V.

i l m n o p q r ꝛ ſ s ſt t u v x.

Pag. 104. N.° CXLIII. etc.

I L M N O P Q R S T V.

n o p q r ſ s t u v x y z.

Pag. 106. N.° CXLVII.

G H H I L M N O P Q R S T V.

n o p q r ꝛ ſ s t u v x y.

Pag. 109. N.° CLI.

L M N O P Q R S T V.

m n o p q ꝗ q̃ r ſ s t u x.

Pag. 110. N.° CLII. etc.

L M N O P Q R S T V.

n n o p ꝑ q r ꝝ ſ s t u x.

Pag. 116. N.° CLXII.

I L M N O P Q R S T V.

n o p q r ſ s t u v x.

Bibl. Germ. N.° CLXIII.

I K L M N O P R S T V W.

o p q r ꝛ ſ ß s t u v w x y z.

SPL